

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 106.

20 שב. Dr. Kaufmann.

ספר

בית אהרן

BETH AHARON

R. AHARONI FULD

RESPONSA ATQUE ADNOTATIONES IN PLEROSQUE
TALMUDI BABYLONICI TRACTATUS, ARUCH, TISCHBI,
METURGEMAN ETC.

EDIDERUNT FILII AUCTORIS.

FRANKFURT A. M.

1890.

ס פ ר

בית אהרן

יכלכל את החמשה הקונטרסים האלה:

6. משיבי מלחמה שיערה שאלות ותשובות:
3. הגהות הש"ס הגהות וחידושים בש"ס ומפרשיו:
2. הגהות הערוך על ספר הערוך מרבנו נתן ברי' יחיאל ז"ל מרומי:
7. הגהות התשבי על ספר התשבי מר' אליהו הלוי בחור ז"ל:
5. הגהות המתורגמן על ספר מתורגמן להנ"ל על שרשי התרגומים

אשר בנה ויסד בחכמתו כבוד הרב הגאון החכם המפורסם אוצר כלום ויראת ה' היתה אוצרו

מ"ה אהרן פולד זצ"ל

(בסולחני בני המחבר ז"ל)

ורנקורט על נהר מוזין
בדפוס של אלימלך ולאבאטצקי
תר"ן.

Buchdruckerei von M. Slobotzky, Frankfurt a. M.

תולדות אהרן

והגדול מכלם היה הראשון בראשונים בין גדולי התורה והיראה הנודע לתהלה ע"י עוצם הדיפותו וצדקתו מהור"ר וואלף בן ר' הירץ פולד. (ס) האיש הנעלה הוה לקח את הילד אהרן תחת השגחתו וראה בחכמתו את כל הברכה אשר ברכו ד' בשכל נפלא ואהבת התורה עמוקה ועזה והיה לו לאב מלא רחמים ומלא אמתו בתורה וחכמה ונתן את כל רוחו עליו רוח דעת ויראת ה'. כה הלך אהרן הלך וגדל. הרבה למד מכל רבותיו שוכה לראות את אביר הרועים הגאון מהו פנחס הלוי הורוויץ ו"ל ואת הגאון בעל מחנה לוי אשר מלא את מקום אביו בשנת תקס"ה ואת שאר הרבנים גדולי הדור אשר האירו את פני קהילתינו בחכמתם בימים ההם מהו מענדל בס, מהו אליעזר וואללא, מהו ולמן טריער מהו יעקב פוונא ו"ל ושאר מופלגי תורה. אמנם בתורת שאר בשרו מהו וואלף הנ"ל דבקה נפשו בו ראה רום הטעלות בו בחר לנחלה לו ולמד וקבל ממנו את כל דרכיו גם בואת יבא אהרן אל קדושי עליון שהיו בימי קדם שלא בחר ברבנות והיה עוסק במשא ומתן כאשר עשה מהו וואלף ו"ל וברכו ה' במקום אחד בתורה וגדולה. וד' היה עמו כאשר היה עם רבו והיה אהוב למטה ונחמד למראה וטוב בעיני אלקים

שדל"ת.

זך היום עשה ד' נגילה ונשמחה בו שוכנו לראות מתלמודיו של אהרן ה"ה הרב הגאון הגדול בקי בכל חדרי תורתנו הקדושה מהו אהרן בן ר' משה פולד וצ"ל הוא הגבר שהיה בתורתו ובחכמתו כאחד מן הקדמונים בני דור דעה ומאו גדלו גאוני קמאי לא קם בעירנו גדול ממנו איש אשר תורה וחכמה ויראה בו יחד נצטדות ויהי לנס כל לומדי תורת השם וחושבי שמו.

משפחת פולד היתה מיוחסת בקהלתנו מימי קדם וכמעט על כל בניה עלה בימיו אבי המחבר מהור"ר משה בן ר' אהרן פולד וישבחהוהו על סברתו הישרה ועל בקיאותו בש"ס ופוסקים וכאשר עלה השמימה בן ארבעים ושבע שנים י"ג אב תקנ"ח הספידו הגאון בעל ההפלאה ו"ל וסמכו בסמיכת מורנו (ה) ואמרו עליו "שלא נהנה מתענוגי עולם הוה וגדל את בניו לתורה ולמעשים טובים בהשגחה פרטית" (ג) ובנו אהרן הנולד א' דחנוכי בשנת תקנ"א היה בן שש שנים בראותו את כל הכבוד שעשו לאביו בשעת פטירתו ורבים מבני משפחתו היו מופלגי תורה הוקן שבהם היה או מהור"ר מעבלי בן ר' מאיר פולד (ג) ואחריו מהור"ר שמואל בן ר' וואלף פולד (ד)

(ד) נפטר כ"ד חנוח תקס"ט.

(א) על תולדותיו No. 1490 כתוב לחומר: פ"ט סדג סגלון הגדול פאר הדור מלא רוח חכמה ויראת ה' כה"ר וואלף בן המנוח כה"ר הירץ פולד נפטר יום ה' כ"ה מרחשון תקפ"ד לפ"ק וכו'.

(ה) מלצד ראשי סג"ד לא נסמכו גדולי עירנו בסמיכת מורנו צטודס צחיים זנס לסגלון דבן של ישראל מהו נתן אדלער ז"ל נתנו הסמיכה על קברו. (ג) כן כתוב על "ספר הזכרונות למהלכי מלח פרטם פרט לחיי עליה" דבסכ"ס הקדס היסן — (ג) נפטר י"ט מנחס תקס"ג.

II.

ואנשים כי בהיותו בן ח"י שנים כבר הלך שמעו בין גדולי הלוטמים והגאון מהו ועקל ווארמועד אב"ד דק"ק פולדא כתב אליו בשנת תקס"ט מכתב מלא ברכה ואהבה. וראינו כי הגאון בעל חתם סופר ז"ל כתב אליו כבר בשנת תקע"ד באהבה וחיבה יתירה וברית עולם נתן לו (1) (בין המכתבים שכתב מהו) אהרן ז"ל להגאון הנ"ל מצאתי אחד אשר ראיתי מטנו כי הגאון מהו משה סופר ז"ל שלח לאמו הצדקת מדי שנה בשנה מתנה קצובה ע"י, ומהו אהרן ז"ל כתב לו מה מאד אם הכן שטחה כאשר הגיד לה שבתה הוא ראש הרועים וגאון הגאונים ובוה נבין את אשר לפנינו בח"ס חי"ד סי' רכ"ד שכתב קודם ראש השנה וזה לשונו מההוד "והנה הגיע עת דודים להריץ אגרותי למעלתו ידיד נפשי נ"י כדי שיגיע לידו הרמה בוטנו כנהוג" עכ"ל.)

בימים קדמונים לפנים זאת בקהלת ודנקנורט שהיו עמודיה שבעה האב"ד ושני בתי דינים ואחר כך תקנו שאחד משני ראשי הב"ד יהיה ראש ישיבה לתמוך את האב"ד אמנם מהור"ר אהרן ומהור"ר בער לא היו ראשי בית דין ולא דינים רק תורתם וחכמתם העמידום לימין האב בית דין ובעת ההיא שהטחלוקת והשנאה רבים הללים הפילו היה הקשר של אהבה ואחדות בין שלשה גדולי העיר להצלה פורתא בקהלתנו.

ויש תחת ידי מכתב אחד אשר כתב מהו אהרן להגאון בעל ח"ס ז"ל בענין תגלחת השער בחה"מ שיצא קול בטחנה ישראל שמהו אהרן ז"ל התירו והג' בעל ח"ס שאל אותו על זאת והשיב מהו אהרן בחיבה יתירה להלכה וגלה לו את כל אשר בלבבו כאשר ידבר איש אל רעהו הנאמן באהבתו ופתח בלשונו הוהב: "חמדתי מערב חג עצרת העבר הגיעני בצירוף תשובה ארוכה ומשם ראיתי ענותנותי וחסידותי ואשר יקרתי בעיניו נכבדתי ואשר דן אותי לכף זכות והוא צוה עלי על מה אדני הטבעו כהיתר הגילוח בחה"מ ובתחלה אען ואומר כי שקד ענו בו הטגידים כי אנכי התרתי לגלח בחה"מ כי לא נסיתי באלה מעולם להורות אפילו ביעא בכוחא אפילו בביתי וכ"ש לאחרים ומעולם ברהתי מההוראה אף כי זה רבות בשנים בקש מטנו אמ"ו הגאון הכה"ג נר"ו בהלכו מקור העיר וחוצה

וכאשר הלך הג' בעל מחנה לוי לעולמו בשנת תקע"ו היה מהו אהרן ז"ל כבר בין גדולי הלוטמים ואף גם זאת כאשר נבחר או הרב הגאון מהו שלמה זלמן בן הרב הג' מהו אברהם טריער הכהן ז"ל לאב"ד היה מהורר אהרן ביושר לבו כתלמיד נאמן לפניו ונשאד אדוק בו בכל נפשו כל ימי חייו, ובהרבה מכתביו וכמעט בכל תשובותיו אשר כתב הוכיר את רבו לטוב בשם אמ"ו הכהן הגדול" וכמו כן הוכיר פעמים אין מספר לשבח את רעו הדומה לו בתורה וחכמה ה"ה הרב הג' מהו דוב בער אדלער הכהן ז"ל אחי הרב הגאון מהו נתן אדלער הכהן אב"ד דמדנית ענגלאנד ז"ל. ושלשה מטיבו לכת האלה יחדיו נדבקו והיו לאחדים בלב ונפש בתום לבכם ביראתם בתורתם ובחכמתם ולא זו

(1) ע"י צמ"ס חלק י"ד סי' פ"ח וסי' רכ"ד וסי' ס"ט וסי' ספ"ג.

III.

מכתב מהגאון הנפלא מהו' מנחם מענדיל קארגויא ז"ל בעל גידולי טהרה שהפליג מאוד בשבחו של אהרן בעניני מקואות וידוע שמהור"ר מנחם הנ"ל היה בדינים האלו משכמו ולמעלה גבוה כמעט מכל בני דורו. ויקרי כי זקן שלמה האב"ד מהו' זלמן ז"ל נתן נתן גם הוא כל הדבר הקשה ביד תלמידו ואהרן תמך את ידיו עד בא השמש ללבן ולברר ההלכה מכל צדדיה ומה גדלה שמחת התלמיד לעשות נחת רוח לרבו ובכל מקום שמצא הכרעות חכמי קדם מרבני וגאוני עירנו אספן והביאן לרבו כדי שתהא הלכה קיימת ועומדת דור דור (ח). ולא בלבד בתורה ובעבודה גם בגמילות

להורות בכאן סרבתו לגדול כי מיראי ההוראה אנכי וכו'".

וכן היה בורח מן הכבוד בכל שאר ענינים והיה שכרו כפול מן השמים ועלה מעלה מעלה ומכל מדינה ומדינה הביאו ראשי ונשיאי ישראל עמרת הכבוד על ראשו והיה כל הדבר הקשה יביאון אליו ובתוך הכותבים לו דבר גדול וקטן היו הגאון מהו' קאפל באמבערגער ז"ל אב"ד דק"ק ווירמישא (ז), הגאון מהו' אברהם וועכסלער אב"ד דק"ק שוואבאך הגאון העצום מהו' בנימין צבי אויערבאך ז"ל והגאון מהו' גבריאל הכהן אדלער ז"ל, ותלמידים הרבה אשר שאבו מטקור תורתו ויש תחת ידי גם

לפדותו דוקא ולא באופן אחר ולא יחי' דמי הפדיון ושל החינוך גם לא תתן האם צותתה סתם צלי ע"מ לפדותו, והמעיון גדברי הפוסקים יצין הטעם ונחתנו אח"כ למיין ונמלא שרבו דעת האומרים שיעשו הפדיון מיד, ולענין צרכה לפי דעתנו הנ"ל נמלא עכ"פ ע"פ רוב הדיעות שאין לעשות צרכה עכשיו, ונמלא עכשיו כשתלטרף רוב הדיעות שגריך לעשות כדעת הגאון נר"ו הנ"ל, אכן אח"כ הוקשה צעיני הדיון ר"י הנ"ל דבר זה לומר שיעשה שני פעמים הפדיון כנ"ל בלא צרכה ולבטל תקנת חכמים דעכ"פ פעם אח' וחוייב בצרכה, ונמ"ל לומר שלא יצרך כלל ובטל זה הי' חומר זו וטפי יחא לי' להסכים לדעתו הנ"ל אכן הגאון נר"ו צעבור שהיה חללי עכ"פ הספק חומר לו שקבלה בידו מפי אביו ז"ל בכ"מ שיש סי' צרכה חומר תחילה הפסוק ויצרך דוד וכו' ויעולם ועד עולם אשר קדשנו וכו' דפסוק זה הי' חללי חומר סם ונולכות ובטל שחומר שקבלה הי' בידו הנחתו בצעתו ולא תחוק בידו והסכמתו לעשות כן. אח"כ הלכנו חלל החינוך, וזה הסדר אשר סדרנו והאם של החינוך היחה נוחת להגאון נר"ו הי' סלעים לזכות בהם לחינוך והגאון נר"ו הי' זוכה צמעות והחזיק בהצדקה על מנת לפדות בהם אח"כ נטל החינוך וחומר זה הסן הוא צן צכור

(ז) והגאון הזה שהיה עומק נפלא הן צהלכה וכן צהנדס יש לי כמה וכתבים ונלאי חכמה ודעת ערוכים לדי אהרן חזל וחוסרי חשיבה הן.

(ח) וחליב פה לדוגמה וכתב אחד שכח לצרו צענין פדיון הסן וזה לשונו:

„פניא טבא לאדמי' נר"ו

הריני ועתיק צום וזה שמו"כ על פנקסו של הגאון ומהר"ג וואז ז"ל וז"ל וועשה שאירע כאן צה' שנת צמונו ר' יעקב צה' הירך רייז והינה אשמו וועוצרת ואח"כ המליט צן זכר פטר רחם לאמו ושאלה נשאלה וואתנו צ"ד ה"ה הגאון חצ"ד נר"ו והדיון החו' המופלא כהר"ר יעקב שמש ואני ולאחר העיון גדברי הפוס' היס דעת חצ"ד נר"ו לפדות החינוך עתה בלא צרכה דהיינו שאם של החינוך תתן הי' סלעים דמי פדיונו צותתה כדי לפדותו אך ופני ס' יפדה החינוך חם עלמו עוד פעם לכשיגדיל ג"כ בלא צרכה ויתלה על החינוך טם של כסף ויכתוב עליו ספק פדיו, ודעת החו' ר"י הנ"ל הי' שיתחין עד שיגדיל ויתלה החינוך טם של כסף ויכתוב עליו סהר צכור שאינו פדיו. ודעתי הי' שפדה עתה החינוך כדת וכהלכתו אף בצרכה והיינו ג"כ באופן הנ"ל שתתן האם של החינוך דמי הפדיון לחינוך צותתה נמורה ע"מ

והם בחרו בו לשמחת כל העדה והגליל
אמנם הממשלה לא נתנה עוד הרשיון כי
הרב הנ"ל לא היה תושב בפרייסען על כן
באו בבקשה שמהו' אהרן ידבר עם השר
הגדול בישראל כ"ה אנשיל ראטהשילד ו"ל
שישתדל בענין זה אצל הממשלה — כה
מצאו בלבנו ובידו הרבה ענינים מצורכי כלל
ישראל את מקומם והיה לו אהבה ועת לכל
וומן לכל חפץ המועיל.

בימים ההם כצאת רעש החדשים ורבים
מרבני ישראל החלו להרום ולפרוץ
בכרם ד' צבאות או חכמתו ותורתו עמדה
לו להיות בין ראשי המדברים במחנה
העברים המחויקים בתורתו ואמונתו הקדושה

חסדים היה עומד לנם עמו ואליו יפנו
מכל מדינות אשכנז כל מבקשי עזר
ותרופה — כי שמעו הלך בכל הארץ ורוב
ימיו ושנותיו היו ברוכים מאח ד' בטל
השמים ובמשמני הארץ תורה וגדולה
ובפרט תלמידי חכמים עניים ומצוקים
כתבו אליו בדוחק מצבם ומצאו בו מושיע
ועוזר נאמן. גם בעניני קהלות הביאו אליו
את כל דבר גדול ורק אחת אניד מאלה
הדברים שראיתי מתוך מכתבים רבים הערוכים
אליו והיה בשנת תר"ד כתבו אליו ראשי עדת
קרעפעלד דברי תודה וברכה על אשר כתב
להם בעצה טובה שיבחרו לאב"ד בהרב הג'
באדענהיימער שהיה מקדם בק"ק הילדעוהיים

ואם זכ"י' נטעם שליחות ג"כ חפ"י' צזכו חינ
ול"ע ויל"ח לטעם שכתבתי מיהו לדעת ר"י מייגש
הציאו צחרשצ"ח גיטין ד' כ"ג יכול לעשות שליח
להולכס אך דעת רש"י ור"ף חינן כן ובח' להחזיר
וכ"פ צש"ע חס"ע סי' ק"ח סעי' ל', אך ציידון
שלפנינו כיוון שחדנו"י נר"ו לא החיר עדן האלמנה
ח"כ כשנוכח להנן ע"י האם כבר החליט שנת
הצב, יש לחוש לתקלה כנו שחסרו להחלל ונטעם
זה. ועם חדנו"י נר"ו עוז וחוס'י' וצברונותא דמנן
אדון לפניו צקרקע דאף ש"י לכאו' צצפי' דברי
סחו' לדקו דצרי הנה"כ מ"נו סחו' ל"כ חלל חס
יש זכ"י' לקטן ונדאו' חלל צאונס נסתפקו צזה ודעת
הרנוצ"ן הציאו צש"ס כחוצות ד' י"א דאין לו והיא
דעת הר"ן וצחרשצ"ח לקדושין ד' מ"צ נ' שהיא
דעת רש"י וצנה"כ תקע עלונו להכריע וכל ראייתו
חינן ונוכרותו כי מן הסוּס' שהציא חין ראו' חלל
דקטן יכול לזכות לעלמו ונדאו' חלל לא שחריס
יזכו לו וק' להכריע כנגד כל הגדולים החלס וא"ך
אפשר לשי' סחו' צבורות ד' י"א ד"ס הסודס פ"ח
וכו' דגס צפדון הצבור יכול אחר לפדות חפ"י'
בלא טעם דזכ"י' וכבר היו לי פתחון פה צזה ימים
רצים לפני חדנו"י וסו"י וואלף פולד ז"ל חלל
שדעת הרנוצ"ן וריטצ"ח חינן כחוס' כוונ"כ צמל"מ
פ"ד וס' מרוונת מ"מ אפשר יש לנרף הדעות

פטר רחס לחנו, וסקצ"ס לוס לפדותו ואנחנו
צ"ד רולים לזכות את הבן ולפדותו, ואח"כ היה
נזמן הטינוק לכהן, ואח"כ נוטל צידו דמי פדיונו
וסי' מושיט לכהן וסי' חוונר לו הילך ה' סלעים
דמי פדיונו, וצטעת נתינת הדמים עובר לעשיתן
היה וצרך ויצרך דוד וכו' עד מועלס ועד עולס
אשר קדשנו צונומיו וזנו על פדיון הצבור, וקודם
לכן העמדנו על השולחן פרי חדש כדי לצרך ג"כ
שהחינו ונחו הדמים לכהן צידו ונוטל הטינוק ונונו
ואח"כ ה"י סכהן חוונר ג"פ צן זה הצבור פדיו
סוח, ואח"כ צרכנו צרכת צפה"ג כנהוג עכ"ל.

והנה ציידון שלנו נפלו לי צ' ספיקות ח'
צאשר שחדנו"י נר"ו הוא כהן חס נכון לתמו לכהן
אחר ונאס פנס וכמו שהולרכו ליתן טעם צסו'
קל"ס צח"ח להחיר לש"ן כהן לקרות כהן אחר
והטעם שהחירו ל"ש כהן, מ"מ יש לחלק דהתס
נדעתו צציד ועוד חס כהן יכול להעשות שליח
לפדות כיון דחיוס עלמו חינן צחיוצ פדיון מ"מ
צזה אפשר דצחורת פדיון חיתח כיון שכל כהן
מושיע לפדות צקצלתו. עכשו עיינתי צס' הלכות
יו"ט להרצ וס' ר"ט חלמי וראיתי שנסתפק חס יכול
כהן לעשות שליח לפדות פ"ח והעלה דרשאי דחיתח
צדנפשי' שחס נפל לו פ"ח חוצית חצי חונו ישראל
עכ"ל וא"כ מושוט דצנ"ד חין יכול לעשות שליח

מה נכבד היום הזה בהגלות דברו מעב"ת נר"ו אלי ונתיקרתי בעיניו לתת עיניו עלי לעמוד לפניו לשרתו, והו מעודי כל חפצי וישעי להיות עבד ליראי ד' ולחושבו שמו אף כי לצדיק וגדול הדור כ"ב אשר באהבתו אדלג שור, ולא נחתי ולא שקטתי עד כי שמעתי מפי מגידי אמת את כל ונוכחת אודות הב"ה המופלא כ"ה קלמן ר"ש שו' טה"ב כי בעצמי אינני מכירו היטב (אף כי קרוב אלינו האיש מגואלנו הוא עם זוגתי תי' מצד אמו) כי לא ראיתיו כ"א פ"א בכיתי זה כדי שנים כי לא למד בכאן כ"א בישיבת ק"ק טאיניץ יע"א ופלפלתי עמו וראיתיו כלי מחויק ברכה ומאו ועד עתה לא שמעתי ממנו רק טוב מהתמדת לטורו והנהגתו הישרה דרך סלולה טוב לאלדי' ואנשים ואביו ואמו הם הגונים ויראים מאד ועשירים מופלגים לפי הנשמע יותר מטמא אלפים והו' ריניש עושי צדקות גומלי חסדים מלויים לדלים בלי שום הנאת פרומה ח"ו ומשפחתם, אביו הוא ממשפחת ר"ש בכאן כולם ישרים וברורים ואמו היא בת עירנו ממשפחה כשרה והגונה יראים ושלמים (ובלא"ה כל המשפחות במדינתנו עד זה כי שנים אשר החל הפרץ באיסור נדה בעו"ה ואף גם המה גל נעול) בחוקת כשרות אין בהם נפתל ועקש ואם אפשר לי להיות

אמנם אף הוא ראה כי יפה תורה עם דרך ארץ ולא היה לו זה דבר חדש כי גם לפניו נעשה זאת בעירנו וכמו שביתי הגאון בעל פני יהושע ו"ל היה בית הגאון הנדיב מוה' משה קן ו"ל פתוח לתלמידים הגונים שמלאו כרסם בש"ס ופוסקים וגם משאר חכמות לא תנח ידם כן תהינה גם עיני אהרן פקוחות על כל דרכי בני אדם לראות את הנולד והיה פתח את ידיו בצדקה ואת לבו בחכמה לתמוך תלמידים רבים ולנהלם בדרך האמת והישר אל תכלית הנרצה בעיני אלקים ואדם (ואזכיר פה שני תלמידיו הנאמנים הרב מהור"ר דר' ליפמן שהיה אב"ד באוריק ואח"כ בקיססניגען וגיסו המנוח הג' הנודע הדרשן הנפלא מהור"ר דר' יוסף איזאקואהן ו"ל שהיה אב"ד בפרנקפורט דאדער, בעמדען, בראטטערדאם ובפילעהנע מקום טולדתו) ולא אמנע מלפרסם פה מה שכתב מהר"ר אהרן לרבן של כל בני אשכנז מהו' עקיבא איגר וצ"ל וזה לשונו :

„צבי כל חמדת ישראל, ראש גולת אריאל, הגבר אוכל ואיתאל, יקרא שמו למואל, נושא המשרה הנור והעטרה, הצניף והתפארה, בו להתפארה ה"ה הגאה"ג המפורסם יפה ענף חורש מצל כש"ת האב"ד ור"מ כמהו' עקיבא נר"ו שלום לו ושלום לחורתו וכל אשר לו שלום.

סורו כן, ותיקון צדקת ויבך דוד חסד חני דסא לא צה ונלכות ועי' צט"ח רס"י קי"ג חו"י סמוכו כוונותי שים מודש שכל הצעות נקראו ישראל אך צילקוט חלים סס"ו וי"א משמע ליתא ולסוסף גם פסוק דלך ה' וכי הוא רחוק עוד יותר וצל"ס ידעתי כי אין חמ"ו נחם צה וכאשר יראה מהעתק ס"ל שגם דעת הגאון כ"ז לא היסס נחם צו, ועם מעלי הסליחה הנלה לעבודתו. אהרן פולד.

ובחפשי צלמחמות ספוס' רחמי לסרז מחנה חפרים צה' זכי' סכ"ג דלעת סח' גם צפדין סנן כן וכן הגאון מהר"א ווילנא זי"ל סחליט כן סיכול לפדומו צלל דעת סחז ונשמע מודבריו חפ"י צט"כ של אז עוד יש לעיין די"ל דלא חל סחיוצ כלל על הקטן עד שיגדיל, ש"ר צוטר"ו שחוכך ונטעם זה והסתרוטם לא סוכרוסו לי' למה וכסחני לעממי סיימי עושה כוונ"ס מהר"ל לסנותין עד שיגדיל, וחולי דעת חמ"ו נחם לכך כ"ז ולצדק וצפרט שגם חכמי עירנו הגאון מהר"ג מאז ומסר"י שמש

אלדי לדעת מה יעשה ישראל ואלדי השמים ישלח מלאכו ממרום לסייע לד"מ זו ולא יכבה נר ישראל ח"ו ויסיע ממנו לב האבן ויתן לנו רוח חדשה כי דל ישראל מאוד ואפס עצור ועווב וישלח לנו משיח צדקנו ועינו ועינינו תחוינה והיה זה בריתי שלום כנפשו וכנפש נדצה לעבודתו כל הימים."

הרכה כתבו בקהלתנו והדפיסו במכתבי עתים ובחיבורים מיוחדים לכבוד הדת ולהחזירה על תלה וכל מה שנכתב בלשון אשכנז בימים ההם בשם האב"ד בא מיד מהו' אהרן ומידידו מהו' בער אדלער כי דבש וחלב תחת לשונם ועטם עט סופר מהיר וידי שלמה ככדים מוקן.

המעשים אשר נעשו באסיפת הרבנים פה קהלתנו בשנת תר"ה לפני יודעי העתים הם גלויים וידועים וכאשר הרב הנודע מהור"ר זכריה פראנקל עזב את האסיפה בקול דברים אדירים או ערכו אליו אנשי יראת ד' בעירנו מכתב תודה והאב"ד מהו' זלמן טריער ז"ל חתם את שמו עוד על מכתב מיוחד מלא דברי ברכה להרב הנ"ל (עי' בארבענט שנת 1845 נומטער 44)

וכאשר יצא הרב הנ"ל לקרא ללומדי אשכנז המחזיקים בבדית ה' ובתורתו לבא לאסיפה לר"ח השוון תר"ז בעיר דרעודן כתב מכתב ארוך ומלא שבח והודיה להני שני גדולי עירנו „לב' צנתרי הוהב דבריהם מאירים רצוא ושוב כלהב, הם הם בני היצהר העומדים על אדון כל הארץ הרבנים המאה"ג וכו'" להיות אתו עמו בעצה והם מהור"ד אהרן ומהור"ד בער ז"ל מהרו לכתוב את ידם לבא אל האסיפה אמנם לא היתה דעתם שוה עם דעות הרב מהו' זכריה פראנקל ובפרט ראינו את אלה

בעודו יצוה ואומר הנני וכאשר אני באמנה עם חתנו רהימא הנפשי טהו' הנאה"ג אב"ד דק"ק פ"ב כן אהי' עמו ועל אודות הגיורה החדשה הנה לשלום מר לי מר דלפה עיני ולא תדמה על שבר בת עמי אין שלום ליוצא ובא ומהרסינו ומחריבנו ממנו יצאו כי אין ז' כי יד פריצי עמנו היתה במעל הזה וביום אתמול כי יעבור הייתי אצל האדון באראן פאן ר"ש ודברתי עמו ארוכות וקצרות ואמר שלי" מה לעשות כי דעת השרים והמלכות שילמדו נעדי בית ישראל חכמות ולשונות ואין לשנות ומן השמים ירחמו והמתקנו סוד והסכים עמדי שמע"ת נר"ו יסדר סדר למוד לנערי בני ישראל לבתי מדרשיהם אשר שם ילמדו מקרא ומשנה ותלמוד בסדר נכון לנער על פי דרכו כמש"כ בשל"ה תחתים שנים ושלישים ובלולים יעלו מזה לזה ושם ילמדו ג"כ כתב ולשון העמים והגיון וחשבון וקורות העולם ויסדר השעות כמה שעות ביום לזה וכמה לזה ויהי הכל בטועצות ודעת שלא ליתן פ"פ למנגדנו ויהי' הכל תחת השגחת רפמעי"ת נ"י ורבני כל עיר ועיר מדינה ומדינה ובאמת ישגוהו בכל מאודם שאל יתשלו בלמוד החכמות התצוניות האלה הנצרכים בוה"ו ובלבד שלא ליתן פתחון פה למקטרגים העומדים עלינו כמו כסליא לאוגיא בעוה"ד ויעשו זופפליק אצל המלכות ושמה יאמרו כי גם רצונם שילמדו הנערים בירגריכע וויסענשאפטען ולאחוז בוה וגם מזה אל יניחו ידם ואתם מהתם והנגיד הנ"ל מהכא וכתוב לבערלין להיושבים ראשונה במלכות להשתדל בכל יכלתו וישלחם לרפמעי"ת נ"י וכל אשר יבקש מע"ת ממנו יעשה ואף שיבוטלו קצת מזה בלמוד התורה הוא עת לעשות להי' ואדוני חכם כמלאך

VII.

ניכרת עוד יותר מתוך כל דבריו שרוצה להחליט להלכה ולמעשה שדוקא מטעמים חיצוניים אין לבטל ולשנות אבל מטעמים תוכניים ופנימים יש ויש היתר וכה והרשאה לבטל ולשנות. או החל לקרא בשם ה' וכתבו מהור"ר אהרן ומהור"ר בער אדלער ד"ל דברים קשים נגד ה' שלמה ואכס הנ"ל והרב ר' זכריה פראנקל אף שהיה מודה ואומר שאולי טעה ר' שלמה בדבריו הנוכחים מכל מקום לא די שפרסם את דבריו במ"ע שלו אלא גם המליץ בעדו וכתב למהור"ר אהרן ולמהור"ר בער אדלער ו"ל בזה הלשון: „עוד אחת אומר, אתם קצפתם במכתבכם הנכבד על הרב מוה' שלמה ואקס בקראכם מאמרו במכתב עתי שלי ואנכי אומר לכם אדוני, הסירו החמה והרפו מאף כי האיש הזה אף אם גם שגה ותעה במאמר פיו אך כל מעשיו המה מעשי ירא אלקים הוא גער באנשים אשר פתחו החנות בשבת בעיר קארלסבאד וגם הלך אל שופט המדינה עד כי בא דין קשה נגד המוידים לחלל שבת במקח וממכר הוא העמיד כמה בתי מדרשות בגלילות אשר הוא שם אב"ד והרביץ תורה בישראל ועתה למה תחשדו אותו לאיש לבו מלא מרד ופשע? הלא אם שגה כאשר אטרתם כתבו זאת על ספר" (ט). ומשאר חלקי המכתב הסובבים והולכים על עניני האסיפה ידענו שמהו' אהרן ומהו' בער בקצפם על דברי ה' ש"ז כבר לא היו לבם עם האסיפה והמכתב הזה שנכתב עש"ק דברים תר"ו אף שעומד ומבקש את שני שרי התורה "שיבאו למען ידעו בני עמינו שכונת האסיפה לבנות ולא להרוס, אדרבה בוודאי היה ע"י

(ט) ומכאן זה סוף צתוך סכמוזים שנתן לי סי' לעלמטין פולד בן הסמכר ו"ל.

מטה שכתבו נגד הרב שלמה ואכס אב"ד בגליל קארלסבאד:

צא וראה מה שכתב הרב שלמה ואקס הנ"ל במ"ע של הרב ר' זכריה פראנקל שנת תר"ה (S. 301) וחמצא אותו בראש מחדשי חדשות שתוכן סוף דבריו שיש לדעתו להביא כמה ראיות מימי התלמוד שרשאי לבטל את המצוה או מקצתה אם נחוץ הוא מתוכו ומתוך שינוי העניני' והעתי' (!) ורק מטעמים אחרים ובפרט כדי להקל מעלינו עול התורה והמצוות אסור לבטל על כן יצא בדברים קשים נגד המחדשים ומהרסים באותו הזמן שכל תכליתם הוא רק להקל באמרם שלום יהיה לי כי בשרירות לבי אלך וכו' אבל כתב שם כמצחק (S. 310) שגם בימי עזרא הסופר מגודל נחיצות החיים ומהתקרבות לעמים אחרים היה להם „לעשות חקים מקילים בעניני נשיות ומלאכת שבת והיה ביכולתם לעשות כן" אבל לא עשו שום דבר גדול וקטן כדי שיכירו וידעו שדרכי החיים אינם יכולים לשנות את התורה. **ךר**י שההפרש היה גדול למאוד בין מחשבות איש אשר כתב כמו אלה ובין מחשבות מהור"ר אהרן ו"ל שהוא היה אומר כמובן שגם מתוך שינוי הענינים והעתיים אין רשאי לבטל אות אחת שבתורה וגם בימי עזרא הסופר לא הורשו לתת חקים חדשים מקילים או מחמירים נגד התורה המסורה להם ולנו, וגם אם דרכי החיים היו מסכימים עם התורה הישנה לא היו רשאין ליתן תורה חדשה ולשנות מצוה או מקצתה. —

ךרי בשנת תר"ו מצאו במכתב עתי הנ"ל (S. 133, 161, 204) דברי שלמה ואכס הארוכים אור עולם ותוכן כל מה שהרבה לדבר שם יצא מתוך דבריו הנ"ל אמנם בבאו לספר פרטי הדבריו היתה מחשבתו

בידו (יג) ואמרתיו לו מה טוב להוציא את החבורים מעשה ידי אביו ו"ל לאור והוא לא נתרשל להתחיל במצוה אבל בנתים הלך גם הוא לעולמו ועתה התעוררו אחיו הנדיבים ה' יוסטיצראטה דר' שלמה פולד וה' יוסף פולד פה וה' היינריך פולד בעיר פאריו להקים לאביהם שם בישראל בהוציאם חלק אחד מספריו הנחמדים לאור עולם. והמוכר ומחבר ספרים ונדע לתהלה בשערים ר' חיים מאיר הורוויץ נ"ו אשר כבר חפץ ה' בידו הצליח והשכיל לעשות ספרים הרבה הקדיש עתותיו למלאכת מחשבת להגיה ולהקדים את כל הנחון ומובטחני בו שיעשה את הכל באמונה ודעת, שימצאו לומדי תורתנו הקדושה עונג בדברי הגאון המחבר וכותו יגן עלינו ותהיינה שפתותיו דובבות בקבר ויתן ד' על ידו חכמה לחכימיו ומדע ליודעי בינה ואוהבי תורה באמת ובתמים דברי המדבר באהבת התורה ולומדיה. ורנקנרט על נהר מוין יום א' דר"ח תמוז לסדר והנה פרח מטה אהרן תר"ף לפ"ק

מרדכי הלוי הורוויץ חונה פק"ק הנ"ל יע"א.

המליצה הנ"ל בעד ה' ש"ז אחד מן הדברים שנרמז לבטל את האסיפה מעיקרא. —

אמנם באותן הימים אשר גמרו אומד לאסוף את העדרים ראשי אלפי ישראל נתפרדה החבילה כי האבי"ד מהו' זלמן טריער הכהן נאסף אל עמיו ביום ט"ו חשוון תר"ז וכן ושבע ימים בן תשעים שנה (י) והנאהבים והנעימים בחייהם גם במותם לא נפרדו הרבה כי ביום ט"ו טבת שנת תר"ח נאסף גם אהרן אל אבותיו בשנת חמישים ושבעה לימי חייו. ואף שלא הגיע לימי זקנה לא היה אדם בדורו שהיה שונה הלכות ומחבר ספרים יותר ממנו וכמעט לא הניח מקום ופאה על כל שדה התורה אשר לא עשה אלומים נחמדים ולא הביא בגרנו והנה קמה אלומתו וגם נצבה (יא).

וַיִּקְרַח כאשר גזע אהרן נתנו בניו את כל ספריו וכתבי ידיו אל הביבליאטהקן של עירנו ושם טמונים ומסודרים ונתונים הם לכל מי שלבו חפץ לעיין בהם וזה שתי שנים אשר הביא לי בני המנוה כ' לעאנטין פולד מכתבים וכתבים אחדים שנשארו

כי הווד לעפר, כל איש ואיש בקרבו ולצדו הווד לו על שוסנה אשר קוטפה, צעוד ריח פרחיה, משמחת אלהים ואנשים, והיו אצ"ל! רכז ישראל! קראו לנו כל המתלוננים צלל' חורחו איך נגדעת צחלי יומך, וחשך שמשך צללים ווי יעלה לנו צעב ענן חשכי הסורה והנדעים להראות לנו פליאות הסכונה, ווי ירדו אחריו צעונקי נכבי ים התלמוד להעלות כל אצן יקר ויספה לטיני השמש! ואחה איש קדוש ציוס נעלות אל ארץ מנוחה, הסורה חוגרת שק על עמוד החוק כי נשצר ונגדע, על אלוף נעוריה כי שודד מנוחה, והעצורים והשבים אשר מלאו על שולחך הסבור לחם לשבעה ולמכסה עמיק ונשברין רוח יילילו. אשריך איש טסור נעלה סוכני צחי חומר ילכו וחי'ת נפש ליב צין קדושי עליון' צמחת עולם, נשחתך צלל שדי תתלונן, צמורוים כבוד תנחלי, ועד נעד יזכר שם לדיק לצרכה בקרב הארץ.

(יג) המניה יעשה צטונו רשימה וכל כח"י וספריו הנ"ל.

(י) אמרו עליו צספר זכרון. יותר ושישים שנה לא פסקה ישיבה וחיבתו יותר וחמושים שנה שפט עדתו חרבעים שנה היה ראש ליישיבתו וקרוב לששים שנה נהג צמוה נסיונותו.

(יא) אלה הדברים הכתובים על ספר הזכרון: הדיק איש האלהים ונהור"ר אהרן צהנונה ונהור"ר משה פולד זל"ל אשר נשמתו הטסורה עלתה השמימה ביום ה' ט"ז טבת תרח"ת, ולקצרות הוצל צצכי ואנחה ציוס ח' י"ט צו, נדע ציהודה לשם ולחפארת וציהרלאל גדול שמו חכם חסור וכל צני דורו וכל אוהבי ודע הקרובים והרחוקים, האקנים והלעזים לדבריו ויחלו ולקחו ונפיו חורה. עוד רך צשיים היה למופת בקרב ישראל, והיה הולך וגדול, הצין והשכיל למד וליונה, שלה ונעיינותו חונה, ורבים לוחמי וולחמה של חורה צזרוע עז לו צס, ונורה הוראות ציהרלאל ופרי ודעיו שצעו טוב, ונחל עדני צזונתו רוו לוחם, צענותותו איך על עפר ושלג, חסדו וטונו, איך ערוך חליו, וספרו לו כל העדה על עדים

הקדמת המגיה

גם לערוך ולתת לפניהם רשימה ברורה מכל ספרי הרה"ג המחבר ו"ל אשר עודם בכת"י הטמונים באוצר הספרים הנ"ל אשר שמה מופקדים כל ספריו, ואשר באוצר הספרים של הרב הגאון רמ"ה נ"י הנ"ל אשר הציעם לפני בטובו. והנה כאשר הרב הגאון רמ"ה נ"י הנ"ל נרצה בטובו להעריך את תולדות הרב הגאון המחבר ו"ל במכתב שהדרותו והסכמתו ההולך לפני הקדמתי ואת הנה הקל מעלי את העבודה הרבה הלזו עד מאד ולכן ישפיקו דברי המעטים האלה להקדמתי ואת וכל שאר דברי יסובו לתאר ולבאר לפניך את ספרי הרה"ג המחבר ו"ל אשר עודם בכתובים בכת"י הטמונים באוצרות הספרים הנ"ל ואשר כבר נדפסו בספרים שונים גם לרשום לפניך עניני הקונטרסים האלה אשר נציעם כהיום לפניך קורא יקר להנות בהם.

א רשימת ספרי הרב הגאון המחבר וצ"ל אשר עודם בכתובים כפי הנומערן של השמאדטביבילאטהעק דפה :

א Fuld. Qu. Nr. 691 וז"ל השער בכת"י הרה"ג המחבר וצ"ל "קונטרס בני אהרן ח"א והוא כלול ח' קונטרסים קרואי" בשמותם קונטרס קהלת משה ח"א וח"ב (לא מצאתיו בכת"י הוה) וקונטרס קהלת אהרן (ח"א משנת תקס"ב (1802) „כד הוינא בר חדיסר“) עד שנת תקס"ו (1807), ח"ב על מסכתות פ"ו סימנים בשנת תקס"ז (1807), ומשנת תקס"ז עד שנת תקס"ח (1808) והתחלת קונטרס א' קרית ספר על מקצת הלכות ס"ת

הנה כאשר עלה על לב הגבירים היקרים נ"י בני הרב הגאון המנוח המחבר ו"ל להוציא לאור את הקונטרסים האלו פנו בשאלתם אל כבוד הרב הגאון החכם הכולל וכו' מוה' מרדכי נ"י הלוי דר' הורוויץ אב"ד דק"ק פפד"ט יע"א כי יבחר למו מגיה נאמן אשר יגיה וישוה יחד את ההעתיקות אשר בידם על פי גופי הכת"י הגנוזים בבית אוצר הספרים אשר להעיר פראנקפורט (שמאדטביבילאטהעק) ואשר על פי השגחתו והגהתו ידפסו והרה"ג הנ"ל שם עיניו בי הצעיר ויצביני לפניהם גם נרציתי להם וקבלתי עלי את העבודה הנ"ל ואחריותה ואעידה כהיום בי כי עשיתי את מלאכתי באמונת אוטן להשוות את העתיקות עם הכת"י ומלאתי בהן את החסרונות והדלוגים מהמעתיק הראשון ותקנתי את שגיאותיו ושבושיו אשר עתה יראו לפניך הקונטרסים האלה כאשר נכתבו מידי הרה"ג המחבר ו"ל מבלי כל חסרון ויתרון, כי זאת היתה חובתי אשר נטלתי עלי ואותה מלאתי ב"ה. — ודע קורא יקר ונאמן כי הרה"ג המחבר וצ"ל העשיר בחכמה הי' קמצן עד מאד בלשונו וזה דרכו לכתוב בר"ת אף בשמות הספרים שהזכיר ואנכי לרגל מלאכתי לא יכולתי לשנות מוה מאומה בזה, ולבאר הר"ת, אשר לפעמים בהשערה יסודו, בספרי אחרים לדעתי אינו מן הנימוס ואך להמחבר ולהקורא יאות לבארם כאשר ישאם רוחם, לכן הנחתים כאשר מצאתים בכת"י גם לא בארתים.

עתה הנה נתכבדתי להודיע את טיב הקונטרסים האלה לקוראיהם היקרים

(1820). תקפ"ב (1822) ושיר אחד לחנוכה תקפ"ה (1825). כללים מחודשים, לקוטים שונים בהלכות ובהידושים וברדוש):
 ג' כת"י Fuld Qu. No. 692 חדושים לטור אריה סימן א' — תקפ"ח, תרפ"ו, חדושי טור יו"ד מסימן קי"א — רמ"א (משנת תקפ"ב 1822):

ד' כת"י Fuld fol. No. 690 באורי נביאים ראשונים וישע"י ומקצת ירמיה, קונטרס דעת התורה על ביאורי ט' פרקים הראשונים של מסכת כלים (התחיל בשנת תקפ"ו (1826)) חדושי טור יו"ד מסימן רמ"ב עד סימן ש"ה, מסימן ש"ח עד ס' ש"ל (הלכות בכורות וחלה משנת תקפ"ז (1827) איזה הגהות למס' ברכות ויבמות (ורובם כבר באו בהגהות הש"ס הנדפסות בזה), חדושי טור אבן העזר סימן א' עד סימן י"ו וסימן קנ"ה. סימן קנ"ו עד סימן קס"ט (כסליו תקפ"ח 1828), חדושי טור חושן משפט מסימן ל"ט עד סימן נ"ב [משיבי מלחמה שערה (הם השו"ת הנדפסות בזה עיין עליהם הלאה בזה)]
 ה' גליונות טפוזות הטמונות בספריו הרבים בכל סעיפי התורה ובשיר ובמליצה ובמכתבים וראוי לקבצם יחד:

ו' ואלה המה ספרי הרב הגאון המחבר ד"ל הנמצאים בכתובים תחת ידי הרב הגאון רמ"ה נ"י אב"ד דפק"ק יע"א

קונטרסים מיוחדים תבנית fol. א: על ספר המצות להרמב"ם ז"ל ג' קונטרסים. בקונטרס א' כתוב לאמר „בעוה"י התחלתו ביום ה' פ' בהעלתך את הַנְּרֹת לַפֶּק הַשִּׁית ברחמי העצומים יסיעני לסיימו בלי מכשל ועון מעתה ועד עולם אמן" ובקונטרס ב' „החלותו בקיץ

וביאור תוס' (תוספתא) מס' ברכות ומקצת מס' שבת (עד פרק י"ו) (נכתב בשנת תקע"ד (1814) והעיר ע"ו „לא ידעתי ומנ"י (פ"י מתי ערכו וחרו:) (וחלוקא דר בנן דרשה דחחונה שלי (בשנת תקע"ב 1812) וקונטרס קטן כולל ביאורי סוגיות נפרדות ואחרון מלא על כל גדותיו ק"י ונשא אהרן (משנת תקע"ד (1814) עד שנת תקפ"פ (1820) חידושים למס' עירובין, למס' בבא מציעא (תקע"ו 1836) ליו"ד סימן קפ"ג — קפ"ז חדושים בש"ס ופוסקים ולקוטים ודרושים, זמר נאה לשבת (משנת תקע"ט (1819)), חדושי אורח חיים ואבן העזר, כללים בש"ס):

ב' Fuld fol. Nr. 689 וז"ל השער „בס"ד קונטרס בני אהרן ח"ב לקוטי קונטרסי ח"ב והם קונטרס קהלת אהרן ח"ב (משנת תקס"ח (1808) (כד הוינא בר שבסר) צ"ו ענינים פלפולים וחדושים בסוגיות שונות) וז"ג (משנת תקס"ח — תקס"ט (1808 — 1809)) (כד הוינא בר תמיסר) קב"א ענינים בש"ס חולין ובגורא דעה ונושאי כליו) ובית אהרן ח"א משנת תק"ע — תקע"א (1810 — 1811) (כד הוינא בר עשרין) פלפולים וחדושים בש"ס ובפוסקים וגם איזה דברי אגדה ודרוש ובשו"ע א"ח ויר"ד) וח"ב (משנת תקע"א — תקע"ד (1814 — 1811) כנ"ל) ויוסף דעת (משנת תקע"ה עד תקפ"פ (1820 — 1815) בזמנים שונים ובגוף הספר מאוחר הוא להקונטרס יין משומר) ויין משומר (על שו"ע יו"ד הלכות יין נסך סימן קכ"ג בשנה הראשונה לחתונתו בשנת תקע"ג (1813), גם נמצאו בו ג' שירים לפורים משנת תקע"ו (1816), תקפ"פ

תקפ"ח ל": ב דרשה לבר מצוה בליל ב' דחנוכה תקס"ד לפ"ק: ג זכרונות יגיטריאות, הדושים וזכרונות לכמה מסכתות: ד (ש"ת מהר"ח אור זרוע כת"י עם) הערותיו: ה הדושים לה"מ סימן נ"ג — ע"ו, הדושים למס' יבמות וכתובות, לסיומא דמס' גיטין (ל"א לספירה תקצ"ויון), לשו"ע אהע"ז סימן כ"ו, נחלת שבעה (עש"ה חצבה עמודיה שבעה ובגו' אהרן בן רבי משה) על ש"ס בבלי פרק ה' וז' דמס' פסחים, דרשה לפ' בראשית, דרשה בל"א: תבנית Qu. ן הערות וחידושים על משניות ומפרשיו הרע"ב והתוי"ט ה' קונטרסים: (h) מהדורא תנינא לסדר ורעים, נשים (עד מס' נדרים) טהרות (טכול יום ידים ועוקצין). בסופו "אודה לה' שוכני לסיים טהדורא תנינא על כל החבור הזה, כן יוכני ללמוד וללמד לשמור ולעשות, שאוכל ללמוד מתוך הרחבה א"ס ועד": (3—ג) לסדר מועד. (ד) סדר נשים ממס' נזיר עד סופו. (ה) לסדר נזיקין ומס' זבחים ומנחות מסדר קדשים: ן חדושי תוספתא מפרק י"ז דשבת עד סופו ופרק א' ובי' דעירובין (עיון בהרשימה בהקדמת המגיה סימן א' ששם נמצא הח"א מהקונטרס הזה) וחדושים למסכת נדה דף כ"ב, כ"ו, מ"ג, מ"ו, ומ"ז: ן "פי' התפלה אשר החילותי בעניי לסדר בהודש טבת תקצ"ג לפ"ק ה' יוכיני לסיימו ולקטתי באומרים מדברי הר"ד אבודרהם ומדברי הטור ומפרשים ודרכתי בעקבותיהם לפרש על כל דבור ודבור על מה אדניו הוטבעו בל' הכתוב וכמה פעמים כתבתי פסוקים אחרים מאשר כתב הרד"א אשר היו לדעתי נכונים יותר לענינם (אך עד המאיר לארץ בתפלת החול): ן חלוקא דרבנן בסוגיא דצפורי מצורע קדושין דף נ"ו ע"ב: תבנית Oct. ן

חלוקא דרבנן (חסר בראשו): יא חלוקא דרבנן (חסר בראשו) כללי הש"ס וחידושים: יב חדושים משנת תק"עא, תשובה להגאה"ג אב"ד דק"ק פולדא: תכריכי כתבים. יג דרשות שונות וחדושי אנדות משנות תקפ"ח תקצ"ה, תקצ"ח, תקצ"ט, ות"ר, ב' דרשות בל"א: יד חלוקא דרבנן (בקיץ תקס"ח) במס' ב"ב ע"ז ע"ב, דף ע' פסחים פ' ע"א, לסיומא דמס' ע"ז (שלהי דסתווא תקפ"ח), סנהדרין ל"ד ע"ב: טז הדושים למסכת ברכות וסדר מועד בש"ס בבלי: טז הדושים לסדר נשים בש"ס בבלי: יז הדושים לסדר נזיקין בש"ס בבלי: יח הדושים לסדר קדשים בש"ס בבלי: יט הדושים לשו"ע אור"ח חו"מ ואהע"ז הערות לקונטרס המילה: כ מכתבים שונים וש"ת אחרות להגאב"ד, להרב המופלא ר' מאיר להרב ר' בעער: כא מליצות וזכרונות ק"ק דייץ וכו': קובץ מכתבים. כב (h) מכתב מהרה"ג יעקב קאפיל ב"ב הלוי חובק"ק ווארטס (ב' דר"ח טבת תר"ב) ע"ד ר' יעקב גאון מכתא מחסוי (וכותב אליו גם מעניני ארץ ישראל וזכור המחלקות בח"ק): (3) מהנ"ל (ח"י אליל תר"ב) ע"ד ספרו שער המנהגים על המנהגים ומבקש בו את הסכמת רא"ף ומבואר מתוכו כי רא"פ כתב הערות עליו: (ג) מהנ"ל (כ"א בספירה תר"א) בענין הנ"ל: (ד) מהנ"ל (ל"ג בעומר תר"א) בענין הנ"ל: (ה) מהנ"ל (י"ט מרחשון תר"ב) בענין הנ"ל (ו) מהרה"ג זכרי' פראנקעל (דרעודען ו' עש"ק פ' דברים תר"א) להרה"ג ר' בער אדלער והרב ר' אהרן פולד ע"ד עניני האסיפה כי יכריע את הרבנים דק"ק ווארטס (ר' יעקב קאפיל) ודק"ק דארמשטאדט (ר' צבי בנימין דר' אויערבאך) לבוא אל האסיפה, גם יבקש למחות את הטא ר' שלמה זאקס אשר קצפו

ואין בידם ס"ת אם יש לשלוח להם ס"ת
 ישנה או כי טוב יותר לצוות לכתוב להם
 מחדש ואף כי יחכו על זה ימים רבים? :
 (כג) שאלה מרא"פ להרה"ג משה (בעל חתם
 סופר) בענין גלוח בחוה"מ: (כג) שאלה
 מרא"פ (לאדמ"ו נר"ו) באי שמת והניח
 אשתו מעוברת וילדה בן בכור אם תפרנו
 אמו בלי ברכה או כי יש להמתין עד
 שיגדיל הבן ויפדה את עצמו? : (כד) תשובה
 לרא"פ לאחיו בענין מה טוב יותר בעניית
 הציבור כ"א בקולו בלי סדר ובלי נגון או
 לענות בקול תודה כאחד כמנהג הספרדים:
 (כה) מרא"פ לר' בעער אפ"ה (ועש"ק כ"ב
 כסליו תקצ"א) בענינים שונים בש"ס: (כו)
 מרא"פ להרה"ח ר' צבי הירש דוקעס (ועש"ק
 ל"ד לספירה תר"ב) ע"ד נחוח המת לאחר מיתה
 ג) מלבד הקונטרסים בכת"ה הנ"ל נמצאו
 הגהותיו והערותיו בגליון בספרים רבים אשר
 היו לו ומלבד הגהות הש"ס והערות התשבו
 והמתורגמן הנדפסות בזה מצאתי הגהותיו
 בהספרים האלה אשר נקרו ובאו לידי
 ובדקתים (כי מי יוכל לבדוק את כל ספריו
 הרבים הטמונים באוצר הספרים הנ"ל אשר
 מבלי ספק ערך עוד הגהות והערות בגליון
 ספרים רבים) והם הספרים אשר נתנו להגות
 בהם כל רב וצורב ואלה הם:
 א' הגהות בגליון הרמב"ם (משנה תורה,
 יד החוקה) אמנם מעטות הנה ועל דפים
 מיוחדים העתיק לו שמות החכמים והספרים
 שנוכרו ברמב"ם ובנו"כ.
 ב' הגהות בגליון הרי"ף והמרדכי ונו"כ
 ומעטות הנה.
 ג' הגהות בספרי הטורים ונו"כ.
 ד' הגהות בספרי השו"ע ונו"כ.
 ה' הגהות לספר סדר הדורות דפוס
 קארלסרוא.

עליו רב"א ורא"פ הנ"ל: (י) מהרה"ג ר' צבי
 בנימין דר' אויערבאך (ה' ט"ו מנחם תר"ד)
 ע"ד האשה שנחתכה רגלה האחת מן
 הארכובה ולמעלה וחברו לה הרופאים רגל
 עץ כיצד תתנהג במבילתה? (ח) מהרה"ג ר'
 ועליגטמן באמבערגער (ווירצבורג ה' ל"ג
 בעומר תר"ג) ע"ד השוחט שמוציא הציטונג
 בשבת שלא במקום עירוב אם יש להעבירו
 ואם שחישתו נבלה? (ט) מהרא"פ להנ"ל
 בענין הנ"ל (פפד"ם ב' ל"ז בעומר ת"ר): (י)
 מהנ"ל להנ"ל בענין הנ"ל (מ"א למב"י תר"ג):
 (יא) מכתב מהרה"ג ר' זעקל ווארטסער אב"ד
 דק"ק פולדא (י' אדר תקס"ט) פלפול בדברי
 התוס' קידושין נ"ז: (יב) שאלה (קונטרס)
 מהרה"ג ר' אברהם ווענסלער אבדק"ק
 שוואבאך ע"ד המקוה דשם עם הערה ע"ו
 טרא"פ: (יג) מהרה"ג הנ"ל (שוואבאך ר' י"א
 טבת ת"ר) בענין המקוה הנ"ל: (יד) טרא"פ
 להרה"ג ר' אברהם אב"ד ור"מ (כנראה הוא
 הנ"ל משוואבאך) בדבר המקוה ג' פ' וישב
 ת"ר: (טו) מהרה"ג ר' מענדיל קארגויא (פיורדא
 ב' י"א אדר שני ת"ר) ע"ד המקוה בק"ק
 שוואבאך: (טז) מר' יחזקי' ואב הלוי קונרייטער
 (מינכען ו' עש"ק י' לספירה תר"א) ע"ד הרבנות
 בפפד"ם וחידישי תורה בסוגיא דמחוסר זמן
 חולין פ"א: (יז) מר' ארי' ליב זארענצווינסקי
 (לייפציג ועש"ק כ"א תשרי תר"ו) ששואל ממנו
 הסכמה ע"ד שו"ת הגאונים (הוצאת דר'
 קאססעל): (יח) מהרה"ג ר' גבריאל נפתלי
 הירש דר' ליעפמאנן בק"ק אויריך (א' א"ח
 דשבועות תר"ד): (יט) מהרה"ג ר' אלכסנדר
 אהרן אב"ד דק"ק פעגערסחיים (עלזאסס)
 (עש"ק פ' וירא ת"ר) בכמה סוגיות: (כ) מהגאון
 בעל חתם סופר (תקצ"א): (כא) מהרה"ג ר'
 גבריאל אדלער הכהן (אבערדארף ג' ו'
 תמוז ת"ר) בענין אנשים שהלכו לאמעריקא

ספריו אשר קראם בשמות בהקדמתו שם.
 סי במ"ע קול יעקב י"ב אב תר"ה The
 Voice of Jacob 15 August 1845
 Vol. IV. No. 224 S. 901 נדפס ממנו

שיר אחד בלה"ק קינה על אסיפת הרבנים :
 ו' מכתב ממנו נמצא בספר רשפי קשת
 מר' משה בר' אליעזר פיינזיש קערנער
 מולאטאווי הנובר תקצ"א :

ז' כנראה הוא הוא המחבר של "שיר
 ידידות לאיש חמודות החכם והמליץ כהר"ר
 יצחק קרעמיץ בחנותו את פני העיר פראנק-
 פורט דמיין בשנת כי ביצחק יקרא
 לך זרע (תר"א לפ"ק) —

והנה מכל הנ"ל נראה ונוכח מגדולת
 הרב הגאון המחבר זצ"ל ומחכמתו הרבה מעורו
 באבו, צעיר לימים עד כי נהיה לאילנא רבא
 אשר לא הניח כל סעיפי התורה והחכמה
 אשר לא העמיק מחקרו ועיונו בהם ומה
 רבה בקיאותו הנפלאה והם עדין וזכרונותיו
 הרבים אשר יגידו בשערים תהלותיו כי הגדיל
 לעשות. אך עוד נפלאו מהם הקונטרסים
 היוצאים עתה לאור בזה והם ח מ ש ה
 ס פ ר י ס בכרך אחד אשר קראנו בשם
 הכללי בית אהרן (אמנם אינם ספרו בית
 אהרן הנ"ל) וזה ענינם ומינם :

ח' משיבי מלחמה שיערה (עיין
 לעיל 1, ד) מכיל י"ז תשובות בהלכה
 ולמעשה אשר השיב לשואליו ואשר הגם
 ברוחו למצוא פשר דבר לעת מצוא
 אשר כתבם בשנת תקפ"ג (1823) עד
 שנת תקי"ן (1830) והתשובה הא' תשוב
 על השאלות אשר הציע לפניו הגאב"ד
 דק"ק טירינגען בשנת תקע"ג (1813).
 שאלה ג' בדיק לן מרן הכהן הגדול
 נ"י, שאלה י"א בדיק לן מרן הכהן הגדול
 ארמ"ז נ"י, שאלה י"ד וצוה עלי להביא

ו' חנהות לספר שאילתות דרב אחאי גאון
 (עיין הגהותיו לספר התשבי ערך גאון).
 כל אלה עוד בכת"ו ואלה הטה אשר כבר
 נדפסו על שמו :

ז' ה' חנהות והערות לספר שם הגדולים וועד
 לחכמים מר' חיים יוסף דוד אוולאי דפוס
 פראנקפורט דמיין תר"ד ותר"ו (1844-1847)
 ח' הגהות בספר שבע מסכתות קטנות להר"ה
 קירכהיים פראנקפורט דמיין תר"א (1851)

ג' הערות והוספות לפתרון מגילת איכה מאת
 וכו' מוהר"ר אהרן פולד בספר קול בוכים
 הוא מגילת קינות עם תרגום ל' ה'
 לאווענשטיין פראנקפורט דמיין תקצ"ט :

ד' הערות רבות בשם רא"פ טובאות
 בביאור ר' ל' ה' לאווענשטיין על משלי
 שלמה עם תרגומו האשכנזי פפד"ס תקצ"ח
 והרה"ג רא"פ הוא הראשון להמסכימים
 וחותם הק' אהרן בן לא"מ נאמן הקהלה
 המנוח מ"ה משה פולד זצ"ל לה"ה (י"ב
 לספירה תקצ"ו ל') ועיין בהסכמתו שם
 בתהלת הרה"ח ר"ט מענדלזאהן ורנ"ה
 וזיל ני"ע ונלמוד מהנ"ל לדעת גם חכמתו
 הרבה בדקדוק לה"ק ובביאורו התנ"ך כפי
 חוקי הלשון והפשט. ובמכתב רל"ה
 לאווענשטיין להרה"ח יש"ר שם צד XII לא
 נמנע בהערותו להביא הערת רא"פ ע"ד
 התרגום משלי י"ב כ"ח כלשון הזה : "כן
 אמר לי אדמ"ץ מוהר"ר א"פ נר"י, אחרי
 הראותי לו את מכתבי זה ; ונראים דבריו
 כנים מאור, ודברי פי חכם חן!" ולא
 אפונה כי נמצאו עוד הערות רבות ממנו
 בשארי ספרי רל"ה הנ"ל בביאורו לאיוב
 ובספרו דרכי לשון עבר אשר אינם אחי
 ועיין בהקדמת רל"ה הנ"ל לספר משלי
 צד XVI—XVII ויש מקום לשער כי
 הרא"פ ה' לו לעור ולמקור בינה גם לשארי

פשר דבר בפירושי הקדמונים ו"ל וזולתי
 הגאון ר' ישעי' ברלן זצ"ל בספרו הפלאה
 שבעירוכין הוא היה הראשון שבגדולי
 ישראל אשר נסה כוחו בזה להגיה את כל
 ספר הערוך גם הוא היה ראוי לאותה איצטלא
 ויודגו ויברכנו תמיד כל חכם לב ונבון דבר.
 ד' הגהות התשבי על ספר תשבי מר'
 אליהו בחור המדקדק המפורסם נעתקו
 מגליון ספר התשבי דפוס ווילנא והוראדנא.
 ס' הגהות המתורגמן על ספר
 המתורגמן על שרשי ספרי התרגומים
 לר' אליהו בחור הנ"ל נעתקו מגליון
 המתורגמן דפוס איזנא ש"א אשר בזה
 הודיע את אהבתו הרבה לדרוש ולחקור
 בלשון חכ"ל ולצלול גם בזה במים
 אדירים והעלה מרגליות יקרות ופנינים
 מלא חפנים ומרוב אהבתו הרבה ללשון
 ספרי חכ"ל השתדל להעתיק בערו בכתב
 ידו עצמה את ספר המעריך לר' מנחם
 די לונאנו שבספרו שתי ידות דפוס
 ווינציאה שעה וזכר בהגהותיו גם את
 הספר היקר עד מאד כתר כהונה מר'
 דוד די לארא גם השתדל לבדוק בש"ס
 דפוסים ישנים (ווינציאה ר"פ וכו') והצליח
 גם בזה וישימם מטעמים לכל הגהותיו הנ"ל.

כל אלה ראיתי להקדים לפניך בזה קורא
 יקר למסור בידך המפתחות לבית
 נאמן הלזה בית אהרן ועתה בוא נא אל
 תוכו ושקוד על דלתותיו וחוסה בצלו ואנכי
 אפטר מעטך בזה בשלום ואצא בשלום
 ואברכה את ה' ובוה תמו דברי הצעיר.

ב"ה ועש"ק י"א סיון שנת בית אהרן (תר"ץ)
 לפ"ק פה ק"ק פראנקפורט דמיין יע"א.

חיים מאיר הורוויץ הלוי.

שאלתו קדם אדב"ו הכהן הגדול נ"י
 שאלה מ"ו ושאלתי את פי אדמ"ו הכה"ג
 גר"ו (הוא הרב הגאון ר' ולמן טריער זצ"ל)
 וכי כבר בשנת תקע"ג בהיותו בן כ"ב שנה
 נסה את כחו להשיב תשובות בדברי הלכה:
 3' הגהות הש"ס נעתקו מגליון הש"ס
 שלו דפוס אמשטרדם ופד"מ והם הגהות
 לכל הש"ס בבלי ומשניות ורעים וטהרות
 ומס' קטנות ובמפרשיהם רש"י רשב"ם
 ר"ן רא"ש רמב"ם ור"ש והתוספות ופסקי
 תוספות והרא"ש ופסקי הרא"ש. מכילות
 הגהות והערות יקרות ותקונים ונמוקים
 ע"פ כל ספרי הקדמונים וראשוני האחרונים
 ו"ל וציונים בש"ס ובמדרשים ובהספרים
 הנ"ל ועל שנויי הגרסאות ופירושי הקדמונים
 ע"פ ההלכות גדולות השאילתות והערוך
 ושאר ספרי קדמונינו ו"ל, הנה בזה
 הוכיחנו לדעת כי שקד בשקידה רבה על
 כל הש"ס ומפרשיו ודקדק בו על כל אות
 ואות תיבה ותיבה וטה מאד נתפלא על
 בקיאותו הרבה בספרי חכ"ל ראשונים
 ואחרונים ובשאר ידועות החכמה אשר
 לא קוינו ולא יחלנו מרב שבוטנו:

ג' הגהות הערוך על ספר הערוך מר'
 נתן בן יחיאל מרוטי נעתקו מגליון הערוך
 דפוס אמשטרדם ולא לבד שתקן כל
 השגיאות והטעויות שבאו בו וציון כל הטקומות
 בש"ס ובמדרשים אשר לא נצטיינו
 בדפוס הנ"ל הנה שקד עד מאד להגיהו
 על פי הערוך דפוס ווינציאה רצ"ב (1532)
 וע"פ הערוך כת"י ליידען והעיר על שינויי
 הנוסחאות והגרסאות שבספרינו שבדפוס
 ומדקדקו הרבה בהעתקותיו נראה איך
 השכיל כאחד מבקאי הלשונות המפורסמים
 (פהויליאגען) וידע להוקיר כל נקודה ואות
 ועי"ז וכה לעמוד על דברים רבים למצוא

רשימה ותוכן הענינים

והב או סני בעובי דינר להב' הצדדים יחד?

8 ק7

תשובה ה' שטר עסקא שכתוב בו שנותן להמקבל שכר עמלו ומוזנו גם

כתוב בו כי הודה המקבל שאין שום אחריות הקוץ על הנותן אך על המקבל ואח"כ נולד

הפסד בקרן מה דינו? ק7 ס'

תשובה ו' אשה שוינתה תחת בעלה ובעלה עני וחולה אם האשה מותרת

להיות משמש עם בעלה בדירה א'? ונתבאר בה הענינים האלה: ה' יחוד בסוטה אי אסורה

מדאורייתא או מדרבנן? ז' אם האסורה ביחוד מותרת לדור עם בעלה בחצר או

בשכינה אחת? ג' בזונה ודאית מאי? ק7 10

תשובה ז' אחד שלקה בתוך גרוטאות טבעת א' שיש בו דמות ע"ז אם

מותר להתיכו או לא? ק7 ז'

תשובה ח' אשה שהיתה בחזקת מעוברת ולאחר ח' שבועות הפילה שפיר

ולא הכירו בו צורת ריקום והיה מלא דם אם פוטר את הבא אחריו? ק7 14

תשובה ט' מהו לוטר הלל בבית האבל בחנוכה? ק7 ט'

תשובה י' אשה שהפילה ליום ל"ה מיום טבילתה אם יש לחוש לולד?

ואם חיישינן לולד אם תתחיל לספור הו' נקיים מיום שפסקה לראות או לאחר ששלמו

לה הי"ד יום? ק7 18

תשובה י"א ס"ת שנתן נכרי לישראל בעיר שמלפנים נתגרשו ישראל

טמנה ובזווים בזו שללם והס"ת כתובה בכל תקוניה אם יש לקרות בה בציבור? ק7 י"א

א' משיבי מלחמה שעה שו"ת

תשובה א' ה' כביאור המשנה ב' דפ"ד דמסכת מעשרות ז' בביאור

התוס' סנהדרין ה' ד' ע"ב דרך בישול אסרה תורה ג' בדבר ולכה באלמנה שגמלה

בנה בחיי בעלה אם מותרת להנשא בכתוב כ"ד חודש? ק7 ה'

תשובה ב' ע"ד עד שנוכר עדותו ע"י קרובו אם יכול להעיד? ק7 ז'

תשובה ג' ראובן היה משודך עם לאה זמן מה ובתוך זה הומן הלכה

לאה ונתקדשה ללוי וכראות ראובן טען כי כבר קדשה קודם ללוי והביא לעדים ב'

אנשים שהיו נשואים ב' אחיות בשעת הקידושין ובשעת העדות ואח"כ נתפשרו עם

לוי שיגרשה ונתן לה גט בתנאי ע"ט שאחר צ"א יום תתקדש לראובן הנ"ל וראובן לא

המתין עד הומן הנ"ל וקדשה תיכף? ויתבאר בזה גם הענינים האלה: ה' אם קידושי ראובן

הראשונים פסולין מדאורייתא או מדרבנן? ז' אם נאמר דקדושי ראובן פסולין מדרבנן

אם יש לחוש מדאורייתא לקדושי לוי והוי א"א אף אם פשטה וקבלה קידושין מאחר?

ג' אם גרשה לוי בלא תנאי אי מותרת לראובן מצד גיורה דמחזיר גרשתו ואם גורנין

כנס מהו שיוציא ואח"ל אינו מוציא קדש מהו? ד' אם נתקיים התנאי בטה שנתקדשה

בתוך צ"א יום? ק7 4

תשובה ד' טחול שנפוחה באמצעיתה בסומכה וחתכה והיו בה מים זכים

אחר שגרררה היה בכל צד בשר הטחול ובלי שינוי מבי צדדים אי בעינן כעובי דינר

רשימת ותוכן הענינים

140	תמורה ומעילה	מס' קטנות ס"ד-128
	תמי' מדוי' וכריתות	הלכות קטנות 128
ע"א		זבחים ס"ה-ס"ו
142	עירובין	מנחות ס"ז-ס"ח
148-142	נדה	חולין ס"ז-ס"ט
154	סדרטהרות ע"ה-154	בכורות ס"ט-140

ג' הגהות הערוך

צ"א-צ"ג	ערכי סב' ס"א-פא	ערכי ס"א
צ"ג-צ"ד	הל' " פ"א-166	סב' "
194-צ"ד	המ' " פ"ה-166	הג' "
198-194	הג' " פ"ה-172	הד' "
202-198	הס' " פ"ז-172	הה' "
202-ק"ג	הע' " פ"ז	הו' "
ק"ג-ק"ז	הפ' " פ"ז-174	הז' "
122-ק"ז	הצ' " פ"ז-178	הח' "
216-212	הק' " פ"ז-180	הט' "
216	הר' ש' ת' "	הי' "

ד' הגהות התשבי

220	ערכי סב' ק"ט	ערכי ס"א
220-ק"א	הג' " ק"ט-128	סב' "
ק"א	הס' ע' פ' ק"א 218	הג' "
222-ק"א	הצ' " ק"א-218	הד' "
222	הק' ר' " ה' ה' ה' "	הה' "
222-ק"ב	הש' " ט' י' כ' ק"י	הז' "
ק"ב	הת' " ק"י-220	הח' "

ה' הגהות המתורגמן

ק"ג	ערכי סב' ג' ק"ג	ערכי ס"א
226-ק"ג	הס' " ק"ג-224	הג' "
226	הע' פ' " ה' ה' ה' "	הד' "
226-ק"ד	הצ' " ח' ט' 224	הה' "
ק"ד	הק' ר' ש' ק"ד "	הז' "

תשובה י"ב מי שצוה שלא לקוברו כי אם אחר מ"ח שעות מיראתו שלא יודידוהו חיים שאולה מהו לשמוע לו? דף י"א

תשובה י"ג אם מותר לישא ב' מתים בעגלה אחת ואת"ל שאסור מהו להוליך ב' עגלות בכת אחת? דף י"ב

תשובה י"ד אם מתה בתו הנשואה בעיר אחרת בקרוב שעדה ממקומו אם הוא חייב בתפילה ובק"ש ובתפילין? ואת"ל דפטור אם רשאי להתמיר על עצמו? ומהו שיהא מותר בבשר ויוין? דף 24

תשובה ט"ז אבל ביום ראשון מהו שיניח תפילין? דף 26

תשובה ט"ח אשה שנדרה בחלי בעלה בעלה להתענות ב' וה' ימים רבים אם יכול הבעל להפר לה? דף י"ד

תשובה י"ז הרואה קברי ישראל ובורך ובתוך ל' יום ראה קברי ישראל במקום אחר מהו שיברך? דף י"ד

ב' הגהות הש"ס

ברכות 28-י"ו	כתובות ל"ח-מ'
סדר זרעים י"ז-י"ט	קידושין מ'-82
שבת י"ט-50	גיטין 86-82
עירובין 50-כ"ח	נדרים 90-86
פסחים כ"ח-ל'	נידר 90-מ"ח
ביצה 60	סוטה מ"ח-98
חגיגה 60-ל"א	בבא קמא 98-נ"א
ראש השנה ל"א	בבא מציעא נ"א-נ"ג
יומא 62-64	בבא בתרא נ"ג-120
סוכה 64-ל"ג	סנהדרין 120-ס"ב
מגילה ל"ג-ל"ד	עבודה זרה ס"ב-126
תענית ל"ד-ל"ה	שבועות 126
מועד קטן ל"ה-70	מכות 126-ס"ד
יבמות 70-ל"ח	הוריות ועדיות ס"ד

משיבי מלחמה שיערה

אשר הכינוחי צעניי, הסו"ת יזכני ללמוד וללמד: לשמור ולעשות להצין ולסורוק צדצדי מורחו הקדוסה.
 אייר תקפ"ג ל' ורומחי, כי משיבי מלחמה שיערה, עם סו"ד לחיות כוח ומספר תתדע"ד, כמספר
 אהרן בן משה (פולד) זכרונו לחיי עד.

שלקטן סתם אבל ייחדן בפירוש לשבת
 י"ל מיד קובעת, וכ"פ הרמב"ם ספ"ד מה
 מעשרות וכמ"ש"ב בכ"מ ע"ש, ודע דבריו
 הרב ש"ך ביו"ד סי' של"א ס"ק קכ"ח
 לבאורא צ"ע כיון שבי ס"ק קכ"ז כר' יוחנן
 א"כ הכא ל"צ ייחוד כדאיתא בירושלמי וצ"ע,
 וצ"ל דרש"י והר"ש והרע"ב כולהו ס"ל כר"ל
 בירושלמי דכמה אמוראי כוותי ס"ל מ"מ
 וכינו לדין דבחולין אולא אליבא דר"י ולר"י
 ליכא למפשט כלל ממתני' דתינוקות וק"ל,
 ודע שלי' התוס' (צ"ט דף ל"ד) ד"ה תינוקות,
 דמשמע קצת דהכא הוי מעשה גמור מגומגום,
 וצריך לפרש כפירש"י אם לא שנאמר דהכא
 הוי עדיף מעולה דשקיימה בדרום והוי מעשה
 גמור ולא מסתברא.

ב, מ"ש תוס' (מסנהדין דף ד' ע"ג) דרך בשול
 אסרה תורה וי"ט דרך בשול וכו',
 וקי' דבחולין אמרי' חלב ומתה ל"צ קרא
 עכ"ל. ולא ידענא מאי קאמר, דהא ודאי
 מ"ד דס"ל יש אם למקרא לא סבירא ליה
 כתי' ר"א דרך בישול אסרה תורה, דהא
 זהו הוכחת הברייתא לעיל יכול בחלב אמרת
 יש אם למקרא וכיון דר"ע ס"ל יש אם
 למקרא כמו דקאמר ר"י והרי בחולין (דף
 קט"ו) קאי הסוגיא לר"ע, שפיר קאמר חלב
 ומתה ל"צ קרא, וא"כ ל"פ תוס' מידי עכ"ל
 הדין דאמרת הוא כמו זאת אומרת, ואינו
 כן

שאלה א', בדיק לן הגאב"ד דק"ק מירינגען
 נר"ו בכתבו מע"ה תקע"ג ל'
 בתלהא מילי א', בפ"ד ממסכת מעשרות משנה
 ב' תינוקת כתב הר"ע מברטנורה ונקט תינוקת,
 לאשמועינן דיש להם מחשבה הניכרת מתוך
 מעשיהן, ותמי' לי דהא זה איבעיא בחולין
 י"ג ולמה לא פשיט ליה מהא עכ"ל ?
 ותשובתי. הנה ודאי ממסקנא ל"ק, דהא
 באמת קי"ל דמדרבנן יש להן,
 אלא קו' דלפשוט ממתני' ולא ידענא מאי
 קו' פשיטא לשי' רש"י דס"ל דמעשה בדבור
 הוי מעשה גמור, אם כן בפשיטות איכא
 למדחי מאי שטמנו לשבת שפרשו לשבת,
 וקמ"ל אנב אורחא דיש להן מעשה אע"ג
 דכבר הנינא לה חדא זמנא ורש"י פי' לפי
 האמת דקי"ל די"ל מחשבה נכרת מתוך
 מעשה, אלא קו' לשי' התוס' (חולין דף י"ג),
 דס"ל דדבור לא מעלה ולא מוריד, נ' דל"ק
 דהר"ש הביא בשם ירו' פלוגת' דר"י ור"ל,
 ומשמע התם בהדיא דלר"י תינוקת איירי
 באין מחשבתו נכרת מתוך מעשיו, וכשלא
 לקטן סמוך לבה"ש ואדרבא אפשר לומר
 דוקא תינוקת שאין מחשבה שלהן כלום, לכך
 מותר לאכול מע"ש אבל כשמחשבתו נכרת
 מתוך מעשיו, אפי' מע"ש לא יאכל כיון
 דייחדן לשבת ועדיף טפי מכלכלת שבת
 דצריך האילן מיוחד לשבת, דהתם איירי

משיבי מלחמה שעה

ומשום האכילה נאסר הבישול וההנאה כמ"ש רמב"ם בחבורו פ"ט ה"ב, ולל"ב ס"ל אפכא דעיקר האיסור הוא הבישול, והאכילה אסורה מל"ת כתי' וקצרתו וידעתו כי יש לפקפק בכ"ו דהא בש"ס קאמר התם בתחלה דלמא למתסר בההנאה, והנאה לכ"ע אינה אלא משום אכילה, וי"ל דסמיך אבישול דקאמר, ועדיפא מינה קדחי, לר"ש דשרי בהנאה, ועדיין צ"ע, שו"ר בחי' ר"ן דמשמע מינה דהא דדרך בישול אסרה תורה, היינו דווקא אי ילפי' איסור אכילה מל"ת גי' פעמים ע"ש א"כ מיושבת קו' הכלאה צ"ל דסוגיא דבכורות ל"א לט"ד ל"ת ג"פ דא"כ אכתי קו' לאכילה ל"ל קרא, אלא ע"כ אתי לשאר דרשות דהתם דילפי' אכילה והנאה מחד קרא, אך לפ"ו גם קו' התו' מיושבת ודו"ק: ועיקר סברתו מצאתי אח"כ זה הלא היא כתובה על ס' הישר כו"פ סי' פ"ו אות ב' והנלפע"ד כתבתי, גם שגה במש"כ דאנן קי"ל יש אם למקרא ונהפוך הוא זע"י בתו"ט רפ"ד דכריתות ולמש"כ מיושבת קו' הכ"מ ע"ש וכבר השיגו בס' פרי מגדים ועוד יש לטייל ארוכות וקצרות דאין חלב בן פקוע, ולומר דלכאורה קו' דלמא לעולם בחלב וקרא איירי בחלב בן פקועה דשרי לר' יהודה וי"ל כיון דלשמואל סתם גדי לאו היינו בן פקועה ולא אתי אלא מיייתורא, א"כ גם בחלב אטו לא ניהא ליה לאוקי בב"פ אך לר"ע דס"ל בן פקוע גדי מעליא הוא (חולין דף ק"ד) א"כ איכא לאוקי קרא שפיר בחלב בן פקועה וצ"ל ע"כ יש אם למקרא, אך זה אינו אלא לחדודי בעלמא לאוקי קרא בב"פ עיין (בבב"ב דף ט')

ועל הגי', אני בא בדברי הלכה למעשה שבא לפני באלמנה א' שגטלה בנה בחיי בעלה אי טותרת להנשא בתוך כ"ד

כן אלא אמרת הוא כמו אמרת כבר בעלמא, יש אם למקרא, ימים ושנים רבים אח"כ ראיתי ברש"י (יונה דף ד' ט"ח) שפי' אמרת אטור מעתה, ע"ש וזה לכאורה שלא כדברי מ"מ גם בזה, וי"ל קו' הרב דאמרת הפי' כמו יש לומר שרגילין התוס' וק"ל, א"כ האי תנא ל"ק לדרך בישול, והאמת קאמר, אבל בהא דדרך בישול אין סברא לומר דפליגי, ומג"ל להטציא פלוגתא חדשה, ובר מן דין אפי' נאמר כוותיה, דוחק לומר דהש"ס סמיך עצמו ע"ז והול"ל הכי בהדיא ר"ע למעמיה, וכל כי האי צריך לפרושי ועיי"ש ע"פ מש"כ תוס' דף ק"א ע"ב ד"ה רע"א א"ח א"א דעיקרא דמילתא לדשמואל אתי ע"ש וכיון דאנן קי"ל יש אם למסרת, דב"ה ורוב התנאים הכי ס"ל, דוחק לאוקי שמואל כמ"ד יש אם למקרא, ובר מן דין אכתי קו' התוס' קמה גם נצבה על ר"א, ור"א דע"כ לית ליה דרשה דגדי כדמוכח שם, ואפ"ה ס"ל לש"ס בפשיטות לחד לישנא כיון דעל אבישול לקי, אאכילה נמי לקי, מטאי למעוטינהו מל"ת דרך בישול אסרה תורה, אך בעיקר קו' התוס' תמי' לי דעדיפא מינה הו"ל לאקשווי דסותרים סוגיא ערוכה בכורות דף ו' דקאמר חלב מג"ל דשריא, וקאמר מדאסר רחמנא בב"ח מכלל החלב לחודא שריא, ומקשה דלמא בב"ח בהנאה אסור, ולר"ש דלמא למיסר בבישול ע"ש, א"כ ש"ט דאפי' אסור באכילה איכא לאוקי קרא דלא תבשל, בבישול ובהנאה, ולפטש"כ הווי א"ש דסוגיא דהתם אולא אפי' למ"ד יש אם למקרא, א"כ במה פליגי, אפשר לומר דפליגי בבי' לשני בחולין, דל"ק אמרי מדעל אכילה לא לקי אבישול נמי לא לקי, ולל"ב אמרי' איפכא וצריך טעם במאי פליגי ע"י תוס', ואפשר דבהא פליגי, דל"ק ס"ל דעיקר האיסור הוא האכילה,

משיבי מלחמה שיערה

ב

ליפ שימתו, ואי צורבא דרבנן הוא הבע"ד ועי' בכ"מ שם; וי"ל גם טעם זה שפירש"י דלעצמו לא משום חשש הבע"ד אבל צורבא מרבנן ל"ח ל"י ועי' באורי' פ"י הש"ס כי הא דר"א עוד כי בש"ג ב' טעמים א' שטא יטעה אותו במיוד. וי' שטא יהי' בוש לומר לא ידעהי, והנה לטעם הרמב"ם ולטעם הגי' פשיטא דאין חלוק בין קרוב לאחר ואפי' טעם של ש"ג בקרוב ל"ח ל"י דטעם דקרוב פסול לאו משום דל"מ ל"י, אלא גזירת הכתוב, כדאיתא בש"ס ס"פ מ"ש ופסקה בש"ע סי' ל"ד והביאו בב"י סי' הנ"ל מחודשו ותמה על ת' מהר"ם ב"ב, וגם אנכי הרגשתי בזה קודם רואי דבריו ומתוך הדחק אמרתי ליישב דבריו, דדוקא קרוב דבקיאיין ביה דלא מוויף מ"מ דוחק גדול הוא זה, דא"כ הו"ל לפרושי התוספתא הכי, ולא לתרץ בדוחק, אך לפ"ז אם הוכירו גזלן ושאריו פסולין אפשר דאמי' דחיישינ' שמא יטעה, וזה הנ"מ בין ד' טעמים הש"ג, מ"מ כיון דהרמב"ם פ"י לשימתו לא משוינן פלוגתא בכדי בין רש"י לרמב"ם ואף של' רש"י בד"ה אפי' לעצמו א"א לפי' אלא בדוחק מ"מ י"ל טעם האי' של הש"ג דאפוישי פלוגתא לא מפשינן ודוק. ואפי' לטעם הב' של הש"ג י"ל דכולי האי' ל"ח בפ"ע גם הוא איננו סומך עליהם כלל, כיון שיודע שפסולים הם שהבע"ד מאמין לו דס' קושטא קאמר ובפרט שמוכירו, ואולי שהוא יודע סובר ודא קושטא קאמר, ולפ"ז ל"מ קרוב דכשר אלא אפי' פסול והכי משמע לישנא דש"ס אבל עצמו לא משמע דכל שהוא אחר ש"ד, וכד"ן שו"ד אח"כ זה בתי' שבתי' ח"ב תי' קמ"ז השיב כן בקרובים ע"ש מטעמים הנ"ל ות"ל שכונתי לדעתה, אלא שלא כתב דיני' בפסולים מאי והנלפע"ד כחבתי. —

שאלה

כ"ד חדש, דמפשטות ד' הש"ע באה"ע סי' י"ג והרא"ש בכתובות משמע דמותרת להנשא, ואולם הק"ן ר"ל ושכרו המניקת דצריך דוקא לשכור המניקת, ולכאורא הדין עמו דהא כשאין הולד אצל המניקת, עדיין יש לחוש שלא ימסמם הבעל בביצים וחלב אכן לא מצאתי לו חבר, דמדבריו רש"י ותוס' משמע דגמלתו בחיי הבעל כבר מהני, ובאמת לפי שהשמיט הרי"ף והרמב"ם דינא דר"ג א"כ י"ל דגורי' גמלתו אטו לא גמלתו עכ"ל.

תשובה כל דבריו אינן אלא תימה ש"כ דבריו בשם הק"ן שלא עלה על לבו מעולם, שהוא לא כי אלא דפסק חלכה לחוד, ל"א דכיון דלא גמלתו ודעתה להשכיר לו מניקת עדין מניקת חברו אקרו, אבל בגמלתו שאין הולד יונק עוד פשיטא דלא מקריא תו מניקת חברו, מי יחלוק על כ"ז מה דפשיטא להו לכה"פ, ולא עלה על דעת שום חכם, ומש"כ לכאורה הדין עמו הם דבריו תימה דכיון שגמלתו מאן דיהיב ל"י מוונות כשלא נשאת, יהיב לה כשנשאת, ואין האשה מחויבת לזון בנה כדאיתא בש"ע אהע"ז סוף סי' פ"ב, מ"מ יש לפקפק בדין דגמלתו, דלטא יהיה צריך לחזור ולהניקו, דהא כל כ"ד חדש אם פ"י חוזר, כדאיתא ביו"ד סי' פ"ב, ואפשר דלא שכיח.

שאלה ב הא הקי"ל בח"מ סי' כ"ח בעד שנוכר עדות ע"י אחר שהוכירו, דיכול להעיד, אבל בעל דין עצמו לא, קרובו מאי?

תשובה. טעם בעצמו לא ע"י בש"ס כתובות פ"ב ולא נתפרש לשי' רש"י הטעם, ויש ללמדו מדבריו הרמב"ם שכי' הטעם דאמי' משום שלא ידמה בעיני הבע"ד כאלו העיד דבר שלא ידע, ופי'

אף דקרובי אישות לא נלמד ט"ג טרות, אפשר דס"ל לרבי דאסמכתא בעלמא הוא, דמערייות ליכא למילף לעדות, והיותר נכון דס"ל דר"נ דריש ליה, באם אינו ענין לעדות, דדודתך היא מיותר תניהו ענין לעדות וא"כ תלוי ג"כ בכלל ושרש הנ"ל, והרמ"א העתיק בש"ע ח"מ סי' ל"ג דברי הרמב"ם בשם ר"א אך שם לא כ' אלא קרובי האם, ועוב קרובי אישות ע"ש ל"י למה ומסתברא כיון דחייש לדברי הרמב"ם, מה בין קרובי אם לקרובי אישות, אח"כ מצאתי בתומים שכ' בפשיטות דה"ה לקרובי אישות, ע"ש, וראיתי להרב ש"ך שדחה דברי הרמ"א בפשיטות דאין כונת הרמב"ם בטש"כ דהוי מדבריהם שהיו דרבנן ממש, אלא כך דרכו לקרוא ד"ס מה שלא נכתב בתורה בהדיא, אבל ט"מ ד"ת יש לו, וראיה קדושי כסף שבי"ע טודים שדנין בהן דין תורה, ועל הרב ו"ל יתמרמר שדבריו סותרים עצמם לגבי ק"כ כ' שהם דאודייתא, וגבי פסולי עדות לכ"כ ע"ש שהאר"ק, ומדברי הה"מ אלו ת' למש"כ בת' שם האה"ע סי' כ"א שכ' דפסולי עדות דאישות בק"כ טמ"נ אינם קידושין ולמש"כ הה"מ א"ל טמ"נ וצ"ע: ובער אנכי לא אדע שלא על ה"ה תלונותיו כ"א על הרמב"ם, שהרי הרמב"ם כתב סתם שכל עדי' שהם פסולים מדבריהם וכו' ע"ש, וכיון שכ' סתם וביאר בה' עדות שקרובי האם ואישות הם מדבריהם, איך יתן הרב אשר לשונו מווקק שבעתים מכשול גדול לפני הקורא, והא ודאי קו' גדולה על הרשב"ץ שהביא הש"ך וכן בב"י סי' ט"ב באה"ע, ובאמת בה' אישות ביאר בהדיא בפ"ג שקידושי כסף דנין בהן דין תורה וא"כ דברי ה"ה מוכרחין וקו' הרב על ה"ה כבר יישבם ה"ה במתק לשונו פ"א מה' אישות ששם רטו על דברי הרמב"ם בשרש ה"ב

כי

שאלה ג' ראובן ה"י משודך עם לאה וטן מה, ובתוך זה הומן הלכה לאה, ונתקדשה ללוי הדר שם בעיר ההוא, וכראות ראובן המשודך כן, טען ואמר איך טקודם שנתקדשה ללוי נתקדשה לו, והביא ב' אנשים שהיו נשואים ב' אחיות בעת ההיא של הקידושין, ושל שעת העדות, אח"כ קמו כל קרובי הבחורה, ונתפשרו עם לוי שיתן לה גט ונתן לה גט בכל תיקוני תנאי ע"מ שאחר עבור צ"א יום חוץ מיום הנתנה תתקדש למשודכתה הראשון אשר הוא ראובן וראובן לא המתין עד אשר יעברו הימים הנז' רק תיכף ומיד אחר עבור יום או יומים מיום אשר גרשה לו קדשה לו.

תשובה שאילה הזאת תתפרד והיתה לארבעה ראשים (ה) קידושי ראובן הראשונים פסולים מדאורייתא או מדרבנן? (ג) את"ל קידושי ראובן פסולים דרבנן, מה לחוש מדאורי' לקדושי לוי מצד א"א שפשטה ידה וקבלה קידושין מאחר. (ג) אם גרשה לוי מהו שתהא מותרת לכתחילה לראובן, מצד גזירה שלא יאמרו מחויר גרושתו מן האירוסין, ואת"ל דגורנין, כנס מהו שיוציא, ואת"ל אינו מוציא, קידש מהו. (ד) אם נתקיים התנאי במה שנתקדשה בתוך צ"א יום.

על הא, בתחילה צריך לבאר מי הם העדים הפסולים מדאורייתא, ומי הם הפסולים מדרבנן, הנה הרמב"ם כ' בה' עדות שקרובי האב בלבד הם ד"ת, אבל קרובי האם וקרובי אישות אינן אלא מדבריהם, ובפ"ד מה' אישות כ' שכל פסולי עדות מדבריהם, אם קדשה אחר צריכה טמנו גט ע"ש, ובמ"ט ביאר שלדעת הרמב"ם כל מה שנלמד ט"ג טרות הוא ד"ס ע"ש, והנה

משיבי מלחמה שיערה

ג

שוויים, אף ג'ז כיון דמוכרח בתורה מצי יקח, דיש קנין חדש מלבד שטר וביאה, וכמה שאמרו בש"ס (קידושין דף י') וביארו חו"ל בג"ש שהוא כסף, בודאי ידעו הלמ"ט שהקנין כסף, דאל"כ איך החליטו מספק שאין שם קנין אחר, שמה הוא קנין אחר נמצא מתירין אשת איש, אלא ודאי הלכה היא בידם, והוא מסוג הב' וזה נראה כוונת רבי' בפ"ג מה' אישות שכתבנו, אבל עדות קרובי' מן האם ואישות בספק הם אם הם מסוג הב' או מסוג הג', ורבנן גורו בהם גזירה, אטו קרובי' מן האב, וכ' רבינו שפסולין מדבריהם שבין אם יהיו מסוג הב' או הג' לעולם ד"ס יקרא להם, ולדינא לא נ"מ מידי, אם הם ודאי דרבנן או ס' דאו', דלעולם צריכה גט מזה ומזה, ומזה ראוי למ"כ של הב"י הביאו בב"ש סי' ט"ב ס"ק ט' ע"ש, וזה נראה ברור בדעת הה"מ, אך בכ"י אה"ע סי' ט"ב כ' בשם תשב"ץ דלא כהה"מ, מ"ט הרמ"א בש"י הה"מ אויל ודברי הרמב"ם מורין כן, ומדהביא הרמ"א י"א אלו ש"מ דלמיתחוש מיהו מיבעיא לדעת הרמב"ם אף גם דרבנותו של רש"י אולי בשיטתי, אף דלכאורא הרמב"ם דלא כוותיהו, דהא כ' דק"כ הם דין דאורי' אם לא שנאמר כמש"כ בס' כלילת יופי, וזכיתי לכוון לדבריו שקידושי כסף מסרם התורה לחכמים ע"ש. מ"ט אנהו פשיטא דהרמב"ם ס"ל, ועדיפא מיני' דחשבי' לודאי דרבנן, אף גם דו"ל שגם הרמב"ם כוותיהו ס"ל והם ל"כ זה אלא להה"א דל"כ למימר דרבנן יפקיעו קידושי דאו', אפ"ל תינה דקדיש בכספא שהוא דרבנן, אבל למסקנא שויה רבנן, א"כ גם בק"כ י"ל כן דאפקעינהו לקדושין דהפקר ב"ד הפקר ואכ"ט מ"ט מצאנו לו חברים והרמב"ם לאו יחידאה הוא בר"ז. מ"ט אפשר דיש לסמוך מי שלבו בריא אולם

כי הדברים הנדרשים ב"ג מדות יש מג' סוגים. הסוג הא', דבר שבא עליו הקבלה בפ"י התורה, שהג"ש או המדה הוואת תרמו על הענין המרובה ההוא, והוא ד"ת ממש, כי באה הקבלה לפרש לנו דברי התורה שבכתב. ב' דברים שעיקרן נאמר הלמ"ט, אבל לא שהם מדומים בתורה, אך חו"ל המציאו להם מקום שיסמכו לו בהם, אפשר שיהיה באמת כוונת התורה ע"ז גם אפשר שלא כוונה התורה לו, מ"ט אין זה הפסד בגוף הדבר שכבר קבלו אותו הלמ"ט ולא רצה נתן התורה ברוך הוא לגלות מקומו בתורה שבכתב, ומי יבא עד תכונתו או ששכחם וסוג ה' תקנות וגדרים שגדרו חכמים, אך שסמכו לו מקרא מא' ט"ג או מל"ב מדות; והנה הסוג הא' ודאי ד"ת יקרא אבל ב' הסוגים האחרים יקראו להם ד"ס, או דבריהם, כמו שדרכו לקרוא ג"כ להלמ"ט ד"ס אלא שבוה יבדלו שהב' הוא ד"ת לכל דיני אלא שאין למנותו במנין המצות אבל הג' הוא דרבנן ממש. אך במה יודע בהדינין הלמ"ט וא' טמדות הללו, מאיזה סוג הם, הנה אם אמרו חו"ל בפ"י שהם דאורי' הם מסוג הא' אך מעטים הם, אבל להבדיל בין הסוג הב' להג' אין לנו סימן, אם לא שבררו חו"ל או שהם דאורייתא או אסמכתא, ויש לספק בהן לעולם מאיזה סוג הם, כ"נ מדברי הרב שם, וכאשר באר דבריו איש ריבו היורד לעומק דבריו בחבתו היתירה לו ע"ש היטיב, ונ' שאם יראה מהש"ס שסמכו על ד"א כעל ד"ת סוקלין ושורפין ע"פ, כבר נודע שהם עכ"פ מהסוג הב', והנה הה"מ כ' בריש ה' אישות בהדיא, דדעת הרמב"ם שקידושי כסף הם מסוג הב' ע"ש, ונ' שיצא לו מטה שלא מצינו כלל חלוק בין הקנינים האלו, ומשמע שכולם

משיבי מלחמה שיערה

הדרכים האלו בה. נוסף ע"ז אף אם היו אלו העדות פסולי דאוי איכא למיחש למקדש בע"א, דפי רמ"א בש"ע אה"ע סי' מ"ב סי' ב' דיש לחוש, וכי שם דבי עדים וא' מהם קרוב הוי כמקדש לפני ע"א, אלא שיש לגמגם בזה, והא נמצא א' מהם קרוב או פסול עידותו בטלה, ובח"מ תי' על הרמ"א דלדעת הרא"ש דבעי תרתין, י"ל שלא נצטרף בשעת רא' או שנאמן לומר שלא הכיר בקרבתו ע"ש, ובגוונא דהכא ל"ל הכי שנצטרפו בשעת רא' והם קרובים זה לזה, אך בב"ש תי' דלדעת הרא"ש, נהי דאין הבי"ד דנין, ע"כ מ"מ נתקדשה בפני ע"א ודבריו נכונים בטעמן ע"ש, מ"מ כ"ש לכתחילה, אבל במקום עיגון כ' הרמ"א דיש לסמוך אמקילין, אבל בגוונא דהכא ל"צ לכ"ז דודאי הוי קדו' דאוי או ודאי או ספק וכדכתיבנן. ועל הכ', מהו לחוש מדאורייתא לקדו' לוי לדעת הרמב"ם ורמב"ן דא"א שפשטה ידה וקבלה קדושין מאחר צריכה ממנו גט, ואף דוודאי לא שרינן לה כיון די"ל דסברה דקדו' הא' פסולים, ומלבד זה בזה"ז ל"ש לה כדכ' הרב בהגהה ריש סי' י"ז באה"ע, אבל סי' מיהא הוי, ונ"מ דראובן אסור בה מדינא שטא מחויר גרושתו ע"י (ניטין דף פ"ט) ותוס' והרשב"א שם, והכא הוי כמו בפני בעלה כיון שבעלה בעיר כדעת הרא"ש, אף שבהגה"ה כי וי"ח עי' בח"מ שם ובלא"ה עכ"פ סי' דדינא הוי, מ"מ נראה דכ"ז היכא שנתקדשה לא' קידושין גמורים בלי פקפוק, אבל הכא דקדושי הא' פסולים או מדאורייתא או מדרבנן, או מס' ליכא העוה דלאו כולי נשי דינא גמירא, גם עדין לאו בעלה גמור הוא דלא תעיו, וכיון דאיכא סברא דמעוזה מוקמינן לה בחוקת שלי"נ וראי' לזה דבסי' מ"ב כי גבי קידושי

אולם במקום עיגון או בדועבד על רה"פ ה"ה רש"י גבי ק"כ ריש כתובות, ורמב"ן, ורשב"א, וטוש"ע שפסקו דלא כרמב"ם, אף גם דלרשב"ץ אף הרמב"ם ל"פ עליהו, אף שגם להר"מ לפי מ"ש פ"י דבריו אינם ודאי דרבנן אלא כ', וכמש"כ א"כ לא שבקינן פשטא דכל הני רבוותא משום סי' דהרמב"ם ויש לדון בו ס"ס סי' דלמא הלכה כהך רבוותא, ואת"ל הלכה כרמב"ם, דלמא זה הוא מסוג הבי, אף שאינו ס"ס ממש דהוה שם חד מ"מ אפשר לסנפי, וגם רבותיו של רש"י אפשר דלמסקנא ס"ל דדאוי הם, דכל י"ג מדות דאוי, אם לא שנאמר דאסמכתא בעלמא הוא, וכמש"כ הרמב"ן, מ"מ בגוונא דהכא לית דין ולית דיון לחקל, דהנה הא דבעל כאשרתו ילפי' מדודתך היא ומשם ידעינן חד בעל כאשרתו אבל תרי בעל לא ידעינן, אך הר"ה נ' מדבריו פ' זה בורר, דאי בעל כאשרתו דאוי, ב' בעל נמי, דבעל כאשרתו מה לי חד בעל ומה לי תרי בעל, וא"כ הוי הכי פ"ע דאוי א"כ איהו מספקא לי' אי הלכה כמשנה ראשונה דס"ל דלא מרע אי הלכה כר"י דמתני' או דברייתא ע"ש, והוי ס"ק ממש בין מדאוי או מדרבנן, אלא שדעת כה"פ ל"מ כן שסתמו כולם כמשנת ר"ע, וכן כתב הרמב"ן בספר המלחמות פרק זה בורר אך אף בהא פליג אר"ה, וס"ל דדוקא חד בעל כאשרתו דאוי אבל תרי בעל אינו אלא דרבנן ע"ש, נמצא בין לרמב"ן בין לר"ה, אתתא דא צריכה ודאי גט מדאובן למר מדאוי ודאי, ולמר בין בדאוי בין מדרבנן מספיקא, ולרמב"ם לפי' ה"ה ורמ"א צ"ג ג"כ מדאוי לכה"פ מס' למשפ"י דבריו א"כ מי הוא שידון להקל באדאוי במקום שאין א' טהראשוני' מיקל בהדיא, ודאי ספק דאוי הוא ואם ניסת תצא מזה ומזה וצריכה גט מזה ומזה וכל

משיבי מלחמה שיערה

ד

מניחין אותה להשאר תחתיו, מ"מ בהא מילתא דמ"ס בדרבנן לחוטרא, איכא להקרות טובא, עי' במל"מ ב"ה אבות הטומאה, ובשעה"מ שם, והכא דאיכא ס"ס בפלוגתא דרבנן דרבותא גרע טפן, אך אם בא המעשה לפנינו בתוך צ"י יום דצריך לגרש משום הבחינה. לדעת רמ"א סי' ג' סי' בהג"ה, ואפי' נתגרשה מחמת קול צריכה הבחינה כדאיתא ס"ס בהג"ה, וא"כ שוב אסורה להנשא לו, או מחשש הנ"ל, אך משום שמא יאמרו נשותיהם נותנים זה לזה במתנה, אך בהא יש להסתפק כיון שכבר קיים התנאי וגרשה אם מותרת לחזור לו וכ"מ מלשון הש"ע סי' קמ"ג סעי' ט"ז דאם נשאת וגרשה מותרת לכל משמע אפילו לדידיה נמי וצ"ע, ולא דמי להא דאיתא סי' י' ס"ה, דאם אין לה בניים אם גירש לא יחזור, דשאני הכא דבנשואין הב', כיון דלא מכח התנאי נשאת לו שוב אין כאן חשש, ול"ד לשאר מילי דיש בקידושין ונשואין הב' החשש בעצמו שיש בראשונים מ"מ הכא אין נ"מ דעכ"פ מצד שמא יאמרו מחזיר גרושתו איכא, אך יש להסתפק אי דמי הכא לאשת כהן, דקי"ל דלא יגרש, כיון דאסורה לו להחזיר, ויל"ח דהכא איכא עכ"פ ליתא דאסורה אף בנשאה, אלא דל"ת בדיעבד, אבל משום זה אין לנו להקל היכא דצריך להוציאה בלא"ה, ודוק כי סברא נכונה היא, אך אם בא לאחר צ"י יום או שברח איכא לספוקי סי' האי אם תצא או לא, ומסתברא דאין לנו להוציא אשה מתחת בעלה.

ועל השאלה הר' עי' במח"מ סי' ע"ג

הביא תי' הרא"ש שאם נשבע לפרוע לזמן פלוני, כוונתו למאוחר ליום פלוני ע"ש, מ"מ הכא י"ל שכוונתו להתקדש בהיתר ולא באיסור, שמשום זה בירר לו יום

ס' דמגרש ונושא ב' אבל אפכא לא והוא מה"ה שהביא בב"י ושם טבואר הטעם שמא יאמרו ע"ש אבל חששא דסי' לא (עי' מ"ס) גיטין ס"ל) ונ"מ בדיעבד אם תצא לדעת הב"ש שיבא לקמן, שוד בשו"ת מהראנ"ח סוף תי' ח' שכ"כ בפשיטות.

ג' אך הא חששא איכא ודאי שמא יאמרו, וצ"ע הכא דכבר קידש מאי, והנה הרב בח"מ כ' בסי' מ"ז ס"ה שממנו מקור דין של כל אלו, דאפשר דאף אם כנס צריך להוציא, ובב"ש חולק עליו ע"ש, ודבריו א"מ לי מש"כ דהכא איכא ס"ס, ל"י לא ספק ולא ס"ס איכא, דאנן ידעינן של"ג הראשון, אלא דהרשב"א כ' דאע"פ שיש להעולם ס"ס והוא דל"ח שמא יאמרו, אפ"ה גזרו רבנן נמצא דל"ד כלל לאם כנס הב' דהתם איכא חששא וסי' בקול ודמי ממש לנטען על א"א דודאי יוציא (עי' יצוות דף כ"ט ע"ג חוססת ד"ס ח"ל נחתי ס"ח) אך ברש"י כתב טעם אחר עיין שם ולא רציתי להאריך כי אין לנו להכריע בין הפוסקים המפורסמים אך בעקבותיהם נלך וק"ל, אבל מ"מ כיון דרבנן גזרו מה"ה סי' א' או ב' וכיון דהח"מ מספקא ליה, י"ל דבדיעבד לא מפקינן לה מס' כ"ז בכנסה, אבל נתקדשה שוב מראשון קדושין ודאי מאי, ע"ל סימן י' ס"ה ובח"מ שם ובב"ש דנתקדשה יש פלוגתא בין הפוסקים אם יוציא או לא, והכריע הריב"ש דמספק לא יוציא, אך הכא כיון דכבר נתקדשה מספק ואפ"ה אמרו רבנן דיוציא גרע טפי ובלא"ה איכא ס"ס, ספק דלמא הדי' דאפי' כנס מוציא כס' הח"מ, ואח"ל א"מ דלמא נתקדשה מוציא, ואפי' את"ל בעלמא א"מ, הכא כיון דכבר נתקדשה מדאורייתא מספק, ואפ"ה אמרו דיוציא, דלמא מוציא ואף שאפשר שבכל זה לא כייפינן ליה בשוטי' מ"מ אין

על ענין כזה דברים המודים לענ"ד, עי' מה שיש בינו לבניו וצ"ג, כי דברי אינם לא להלכה ולא למעשה זמן מה אח"כ זה אתי לידי ת' נודע ביהיד' מ"ב וראיתי בת' ע"ו חלק אה"ע שהחליט מסברא דנפשי דבעל כאשתו לאו דאוי וכי שאין אחד מהפוסקים דלס"ל כן, ואשתמטתי דברי הרמב"ן בס' המלחמות שכתבנו למעלה ע"ש, עדן ועדנין אח"כ מצאתי בשו"ת מהרב אשכנזי שכתב בפשיטות בשיטת הריב"ש דבעל כאשתו דאורייתא, אחר זמן רב אח"כ מצאתי בשו"ת שב יעקב ה"א אה"ע ס' כ"א שכתב גם כן דאין חולק דבעל כאשתו ונתבטלו דבר הרב נב"י.

שאלה ד'. מחול שנפוחה באמצעיתה

בסומכה, וחתכה, והיו בה מים זכים, ואחר שגררוה ה"י בכל צד בשר הטחול בלי שינוי מבי צדדים, בע"י שיהא כעובי דינר זהב, מצד אחד או סגי בבי יחד כדינר זהב.

תשובה עי' יו"ד ס' מ"ג בש"ע, והנה לדעת הת"ח אם נמצא בתוכו מים

זכים צריך שישתייר בעובי ד"ו, אבל ב"ח כי דש"ע לס"ל הכי, וחלקו עליו בש"ך וט"ו, וצ"ע דכי להוסיף על הטרפות יש לנו דבריאה תנן ונקבה או שחסרה, ואפ"ה קי"ל דחסרון מבפנים ל"ש חסרון, ואפילו למ"ד שמה חסרון, מודה, דאינו בכלל ניקב, שרר שט"ו ס"ס ז' כ"כ בעצמו אלא שכתב שירא להקל, וצ"ל דמט"כ על הרמ"א לחלוק על הבי"ח היינו אם הבשר מצד א' אינו טוב, והוא הע"ז כבשר וכדעת הבי"ח ע"ז פליג, א"כ לשון הרמ"א בת"ח ליכא לפרושי הכי ע"ש, שר"ד בפר"ח שכתב כנ"ל ופשיטא לי להותרא, והנה אם נרבה הויות בדברי המרדכי יש לפרשם לכל צד, מ"ט דברי הת"ח משמע לאיסור, אך מעמא בעי, וראיתי להחבו"ש שחוכך

יום צ"א משום איסור הבחנה, וי"ל איפכא דלכך בירר לו צ"א יום כיון שקודם זה איסורה לו מ"ט לא איכפת לי אם התקדש לו באיסור, ולכ"פ ספיקא הוי, וכיון שכן היתה צריכה קידושין אחרים ביום צ"א. וכבר כתבתי דלכתחילה לא תנשא לו, וא"מ אותה להתקדש, ולאחר צ"א יום צריכה גט מזה ומה, ואפ"י בתוך צ' יום, וי"ל דמהני גירושין מבי, ואפילו בביטול התנאי סגי, ול"ד לסי' קמ"ג סט"ו, דשם התנאי בשוא"ת עי' ב"ש ס"ק ל' משא"כ כאן דהתנאי בקום ועשה, ואין בידה לקיים ע"ש, ואם חזר וקדשה ביום צ"א צ"ע, כיון דאם אתה אומר שהקדושין הבי, הוי קידושין, א"כ הלו קידושין האי למפרע כיון שנתקיים התנאי, וכיון שחלו קידושין האי, שוב א"א לקדושין הבי לחול ולא נתקיים התנאי (עי' נישין דף פ"ג תוס' ד"ס ועמוד) משמע שצריך שיהא מקום להתנאי לחול. דאל"כ נתבטל, ולא ממ"נ אם תאמר שנתקיים התנאי א"כ שוב יחולו הנשואין וחזור חלילה, אלא כיון דא"א לנשואין לחול ע"ש, אבל דעת הרמב"ן ל"נ כן ע"ש בחדו, וכיון לדעתו הרב בית שמואל ס' קמ"ב ס"ק ל' ע"ש, ואין כאן מקומו דלא להכי אתשל, אך גם לדעת הרמב"ם בע"מ שלי"ת, שפלוגי צריך שלי"ת לאחר בינת' א"כ יש לספק בגונא דהכא אם נתקדשה לו בינתים מאי וצ"ע ואכ"מ לכן היוצא מכל הני טילי מעלייתא דכתיבנא דבגוונא דהכא לדינה צריכה גט מבי, ואיסור לראשון לכונסה, בין משום שמא יאמרו מחויר גרושתו, בין שלא יאמרו נשותיהן נותנין זה לזה במתנה ויגרש הראשון, והשני או יגרש או יבטל התנאי, אם הוא בתוך ל' יום, ולרוחא דמילתא ימתין עד לאחר צ"א יום, ואח"כ יגרש כנ"ל, ובתי משפטי צדק ת' מ"ב כ'

משיבי מלהמה שעה

ה

על פלגא דפקדון, אך לכאורא יראה שרשי ותוס' ל"ל האי מילתא דדחקו לאוקי מתני' דצ"ב מאי קמ"ל אפי' עסקא אסור לשני דקמ"ל אפי' נתן לו שכר טרחו אסור כמש"כ הר"ן באמת דין זה ליישב קו' זו, וא"ל מ"מ להתיר י"ל דהפוסקים הקשו בש"מ הוי מתנה ש"ח להיות כשואל א"כ אמאי אסור לקבל צ"ב ותירץ כיון דמטי לי רווחא מקרן הוי לי' כהלואה ע"ש, א"כ י"ל כשנותן לו שכר טרחו הוי כפקדון ממש, אך א"א לומר כן, דא"כ מאי מקשה הש"ס ממתני' דבכורות, לישני דהתם כשנותן לו שכר טרחו, אע"כ דאין חלוק, והא דלא תירץ רש"י כן, י"ל דסתם צ"ב אין הדרך לתת שכר טרחו ע"ל דלא קמ"ל ולא מידי דפשיטא דשכר טרחו ל"מ בהלואה, גם זה צ"ל בדברי הבעה"ת שער מ"ו ח"ג, ובד' גי'ת אות כ"ח ש"כ ומ"כ בפסקי וכו' ע"ש, ול"נ שיחלקו על הר"ן ונמוק"י, כי הר"ן הביא דבריהם בת' ע"ש, שו"ר אחר כותבי זה בס' גי'ת שהקשה על הנמוק"י ור"ן מאי קמ"ל מתני' פשיטא וכ"כ דיש פנים לומר דטובא קמ"ל, מ"מ לרש"י ותוס' י"ל דפשיטא לי', וכ"ד חכמי לוניל ע"ש בבכה"ת, מ"מ הא ודאי דלא הוי אלא רבית דרבנן, אפי' כשלא נתן לו שטר כדרהטא סוגין דעלמא בשמעתתא דצאן ברזל, עי' תי' ובפוסקים שם, וכיון שכן אם נתן לו כבר ריוח אף דבריבית דרבנן אי תפיס לא מפקינן מיניה, אך היכא של"פ לו עדין הקרן מנכין לו וכדעת ר"א והראב"ד והרא"ש וכדפסק רמ"א בהגה"ה סי' קס"ג וכו' הש"ך סי' קע"ז ס"ק ב' ומנכין לא' שיעור מה דשקיל, והשאר מפסיד המקבל, ואי לא שקיל עדין מידו בריוח התנאי במקומו עומד ומפסיד המקבל הכל, דהתנאי שהתנה תנאי גמור הוא, והא"ד שפסק לו אסור לו לקבל אם יבוא

שחוכך להחמיר וכתב דל"ד לשאר נקב כיון דצ"ל כעובי ד"ו א"כ לא תלוי כלל בעור דאפי' ניקב מב"צ כשר, אלא שהבשר צריך להיות כעובי ד"ו, וכ"ז שאינו כעובי ד"ו פסול ע"ש, וג"ז צ"ע דלהתבונ"ש אם נמצא טחול שור הגדול שהקמין פחות מעובי דינר והב פסול, ולא שמענו זה מעולם, אדרבא פסקינן דנטלה הטחול כשר, ניהוש שמה נתמעט כאן בכיליא והנה לפ"ז אם הטחול כעובי דינר והב אף אם אינו אלא ע"י צירוף נ' דיש להכשיר דהא ודאי מים אינם בכלל ניקב, וליכא למיתסר אלא שנפתחה הטחול מעובי דינר והב כשיש ד"ו בצירוף להכשיר, דלדעת הפר"ח פשיטא דכשר אפי' שלא ע"י צירוף, וטעם הרמ"א דאוסר לי', אם ל"נ כהתבונ"ש ולהכריע כתבנו בצירוף כשר, והבו דלא לוסוף עלה כנ"ל להלכה, ולא למעשה עד שמצאתי בשו"ת שבו"י ח"ג ת' ס"ב שפ' כן ומינה לא תווע.

שאלה ה' הנותן עסקא לחברו וכתב בשטר העסקא שנתן להמקבל שכר עטלו ומוונו, וגם כתוב בו הודה המקבל שאין שום אחריות מהקרן על הנותן כ"א על המקבל, ואח"כ נולד הפסד בקרן מה דינו.

תשובה לא פירשת אם כבר נתן לו חלק בריוח או לא נתן לו כלל ריוח, גם אם התנה לו לתת כל הריוח או מקצתו, ומלשונך נראה שנתנו לו בתורת עסקא היינו פלגא באגרי, גם נראה מלשונך שכל אחריות אפי' אונסין הוא על המקבל, וע"ז נדון. והנה בתחלה נדון אם יש בעסקא כוז רבית כלל, כיון שנתן לו שכר טרחו ועטלו, והנה הנמוק"י כתב וכ"כ הב"י ריש סי' קע"ז בשטו ובשם הר"ן והראב"ד, דאפ"ה הוי רבית כיון שכולו הלואה, ול"מ שכר טרחו אלא בעסקא,

תשובה השאלה צריך לברר דבריו (ב) סוטה אי אסורה ביחוד מדאורייתא או מדרבנן, (ג) ואם אסורה ביחוד מהו שתהא מותרת לדור עם בעלה בחצר או בשכונה אחת. (ד) וזנה ודאית טאי: — ובדברי השאלה ה"ל פלוגתא דת"ק ור"י (סוטה דף ז') והלכה כרבנן דאסור להתיחד עם סוטה שקינא לה, ולא השקה אותה, וכ"פ הרמב"ם פ"ב מה' סוטה אך אי הוא מדאורייתא או מדרבנן. הנה בשאר חייבי לאוין כתב הפרישה באה"ע ריש סימן כ"ב וכן כתב הב"ש דחייבי לאוין בכלל ערוות ואסורות מדאורייתא, והנה ראיית הפרישה אינה מכרחת ע"ש, דדוד אפי' על הפנויה גזר לא כל שכן על חייבי לאוין, ולשון הב"ש צ"ע דמשמע דאי יחוד מדאורייתא ממש אבל לא מדברי קבלה הוא לוקה, ומנ"ל ללקות ע"ש ולכאורא יש להביא ראיה מסוגיא הנ"ל דסוטה, דאי לאו קרא או קל וחומר הוא אמינא דמדאורייתא אסור להתיחד עם הסוטה לכולי עלמא, אף שאינו אלא לאו, ואף לר"י דיליף מקל וחומר או מקרא דשרי היינו דוקא סוטה שנשואה היא, וכבר בא עליה שצ"ל קדמה שניכת בעל לבועל, ולא תקיף יצרו כולו האי, דומיא דנדה דל"ב אסור כדאיתא (כמוצות דף ד') וזהו הקל וחומר מ"ט יש לדייק דסוטה שאני, דטוטאה כתיב בה כעריות, מ"ט לרבנן יש ללמוד קל וחומר אפכא דחייבי לאוין דקיל יש להחמיר יותר, ויש לומר דלמא אפכא שלא החמירה תורה אלא בכרת עיין (יצמות דף י"א ומוס' ד"ס ל"ג סוטה) ועיין מש"כ בחידושי קידושין מ"ט כ"ז אין כאן מקומו. **הנה** בדברייתא אמר רביא הכהן את אשתו וכו' אבל חכמים אמרו וכו' עכ"ל והנה יש להסתפק תנא דמתני' אי טעמו מדאורייתא או דרבנן, וס"ל כתנא דברייתא, והנה מדקאמר בש"ס

יבוא ואם נדע מנכינן ל' כנ"ל ברור, שר"ד להרב מהרצ"א בת' קכ"ז שפסק על שאלה כו', דלעולם לא יפסיד המקבל אלא החצי ע"ש, והביא ראיה מדברי רמ"ה בטווי"ד סי' קע"ז, ואני אומר כד ניים ושכיב רבי' אמרה להא מילתא וכל דבר' אינם אלא תמה דהתם כתב בשטר פלגא באגר ובהפסד, ובת"ח דלא ספי איסורא מפרש"י דאו או קאמר ע"ש בסוגיא דרב עילש, אבל באינש אחרינא אמרינן דכוונתו ה' לתת לו א"ד ולא שקיל הנותן כלום בריווח שהוא הרבית, אבל תנאי ההפסד כדקאי קאי, כיון שקבל עליו פלגא בהפסד, הוי פלגא מלוה, ובוה אין איסור וכמ"ש בטור קודם זה, ול"מ המקבל לומר שיתן לו חצי הריוח ולא יפסיד אלא שליש א"כ ה"ה הכא א"י לומר כיון שקבלתי עלי חצי הריווח תפסיד ג"כ החצי, ומאי טהני זה לאפוקי מידי אסור רבית כשאח"כ אינו מפסיד אלא החצי, דהא מתחילה כולה בתורת הלואה אתי לדי' ונתן לו א"ת, וכשאח"כ מוותר משלו בהפסד לא נפיק ל' מתורת הלואה ואף שסיים הרב וזה דבר ברור לא ברור ברור ממש, כ"א אדרבא אפכא מסתברא ובודאי נוחא ל' להרב לפרסם דבר זה וצ"ע"ג:

שאלה ו בדיק לן מרן הכהן הגדול, המקום יחא בעורו בשאלתו דאשאלית קדמוהי באשה שונתה תחת בעלה, ובעלה חולה ועני, ופרנסת ביתו מוטלת על הקהילה מחק הטלכות, והיא עיר קטנה ואנשים בה מעט, ואין יכולת להספקת ביתו כ"א בפ"ע ומשמש חולי לו, אף גם להשכיר דירה לבי ובאה השאלה, האם האשה מותרת עם בעלה להיות משמשתו, ואמרתו לברר דבריו לפענדיה לא להלכה ולא למעשה כי אם לפלפולי בעלמא.

משיבי מלחמה שיערה

ו

בש"ס, ורבנן היא הנותנת, אין ראיה דאף להתיירא מדרבנן י"ל קל וחומר, וצריך לסתור אותו, וכ"מ בברייתא דר"י בעי למשרי מקל וחומר אפילו מדרבנן וניחא לן טפי למימר הכי דלא לאפושי פלוגתא, וכולי עלמא מודו דמדאורייתא מותרת להתייחד מקרא, אם כן יש לדקדק מהש"ס דה"ק אפילו מדאורייתא שרי, והנה בתחילה אמר' בש"ס ורבנן היא הנותנת, ובברייתא אמר' ל"א בנדה שכן יש לה היתר ובאמת בתוספתא איתא ב' ולפ"ז אתי שפיר דהנה, אי יחוד דאורייתא, אין ללמוד אלא לאיסור כרת, אבל לא לאיסור לאו כיון דקיל שייך טפי ייחוד, ואף שיש בני אדם דחמיר להו איסור לאו כט"שכ התוס', מ"ט על התורה שדברה לבני אדם מהוגנים ולא לקלי הדעת דחמיר להו איסור לאו מנרת, א"א לומר הכי, אבל בברייתא דקאי אאיסור דרבנן, ודאי י"ל כמ"שכ התוס' דיש ללמוד קל וחומר דחמירא להו לאינשי סוטה מנדה וצריך לתת טעם אחר, ולפ"ז י"ל שפיר ופרכוהו מפרכא קמייתא, ולא כתוס' דה"ק אפי' מדאורייתא אסור וקאמר ר"י ק"ו ופרכוהו. וכ"כ הרמב"ם בפי' המשנה וע"ש שכ' הא דר"י מעיקרא אף דהדר ב"י י"ל דבעי להשיב תי' הת"ק, והוא דל"ק באמת טעם הברייתא דשייך אף בדרבנן אפי' דס"ל דבחד סג"י וע"י בהגה"ט פרק י"ב מאישות אות ג', הביאו בש"ע אה"ע סי' ע"ז סי' ס"י וב"ש שם, וניחא לי טפי לשנות כל התלמוד, ואגב אורח' שמעינן דאסור מה"ת להתייחד עם חייבי לאוין וכנ"ל ולא כטה שדחינו לעיל וצ"ע, מ"מ אין להחליט דין בשביל דקדוק בסוגיות הש"ס, ועדין הדבר בס' עומד, אם ייחוד זה אסור מדאורייתא או מדרבנן, והנה מדברי תוס' סוטה יל"ד דדאורייתא הו', שהקשו בד"ה נדה תימה דמשמע וכו', וי"ל דדוקא יחוד דערוות

דאין להם היתר וכו' ע"כ הנה תו' ע"כ כתבו זה למסקנא דלההו"א ל"ל טעם זה, דא"כ מאי קאמר ק"ו, הא ידע הפרכא [ונח"י כחזמי ט"ו אחר ע"ס] אע"כ דלההו"א הטעם כיון שכבר בא עליה מ"מ כיון דק"ל דיחוד אפילו דח"ל דאורייתא כמ"ש"כ לעיל בשם הפרישה אם כן אכתי ק' אסוטה מאי טעמא שרי מדאורייתא, וא"ל כיון שכבר בא עליה וכמ"ש"כ דא"כ גם בנדה יש לומר כן, ול"צ לטעם דיש לו היתר, אלא ע"כ דס"ל דסוטה באמת מדאורייתא אסור' וקשה להו שפיר על נדה לת"ק. שו"ד שעל כ"ז יש לפקפק דאי הטעם כיון דבא עליה כבר לא תקיף ליה יצרא, א"כ למה אסרה יחוד בגרושתו שנשאת, ואדרבא החמירו טפי לאסור במבוי לדור עמה ויל"ד ולחלק. ובירושלמי הביא התי' דקאמר א"ל ובלבד בעדים משמע דמדאורייתא הוא א"כ לי' טעמא דה"ק דידן ולכה"פ מידי ספק לא נפקא, ואף שלדינא אין נ"מ, י"ל דנ"מ אם יש להקל, אם יש עוד ס' ודוק, ובדבר שאלה הב' יתבאר מש"ס פ' האשה שנתארמלה, ובשור"ע אה"ע סי' ו' ס' ט' ובב"ש שם דאפילו במבוי אסור לדור עמה כמו בגרושה דאף שזה אינו אלא ספק מ"מ כיון דמדאורייתא אסורא וס' זה עשאתה כוודאי כגרושה הו', והרא"ש בתי' הביאו הב"י כ' כיון שאסור להתייחד עמה אינו רשאי להשהותה בביתו, מ"מ יש לספק כיון דקנא לה ונסתרה דלמא מאיסא עלו' ולא מתכרא ויתבאר אי"ה לק'.

ועתה באתי על השאלה הנ' והוא הנדון שאנחנו בו הנה בש"ע סי' קי"ז ס"א משמע מלשון דמ"א בהג"ה דאסורה לדור עמו בבית אחד והח"מ והב"ש השיגו עליו דמת' רשב"א משמע דאפי' להתייחד עמה שרי, כיון שמאוסה היא בעינינו, וכ' שכ"מ בתוס' (גיטין דף ע"ט), אלא שהקשה מסוטה דאסורה

משיבי מלחמה שיערה

בעדים דליכא אסורא דאורייתא, אבל יהוד
 דאיכא איסורא דאורייתא. לא שרינן מטעם
 זה בספק סוטה, א"כ ה"ה בודאי סוטה דאין
 לחלק ביניהם וכמ"ש ולפ"ו לשי' הרא"ש
 דכ' בת' הביאו הב"י ס"ס קט"ו דסוטה שקינא
 לה ונסתרה אסורה לדור עמו, א"כ ה"ה ודאי
 סוטה, ופליג על הר"י שכתב בת' רשב"א
 ויפה כתב רמ"א דאסורה לדור עמו, ולא
 יליף מהך דת' הרשב"א, אלא דיותר יש
 להקל בסוטה מברואה דם מחמת תשמיש
 ודוק, וני' ראוי לדברי הרא"ש דבמס' שמחות
 איתא הביאו הב"י בס' ק"ט, בש"א המגרש
 אשתו לא תדור עמו וכו' ואמאי הא ב"ש
 ס"ל לא יגרש אדם את אשתו אא"כ מצא
 בה ערות דבר, א"נ מאוסא עלוי' ואמאי
 אסורה לדור עמו בחצר לשיטת ר"י, והא כבר
 הוכחנו מהירו' הנ"ל דאל"ה בין סוטה ספק
 לודאי ובאמת בירושלמי שהביא הך ברייתא
 על מתני' דגט ישן ליתא שם בש"א אבל
 במס' שמחות איתא, אלא משמע כשיטת
 הרא"ש וליישב דברי ר"י אפ"ל דס"ל דהירושלמי
 דקאמר הטעם דמאי ס"ל לב"ש משום
 דבר מכווער ל"ת, ובאמת ל"ג בש"א אבל
 במס' שמחות ס"ל כהאי תנא דאפי' משום
 דבר מכווער תצא ובי' אפשר דל"ש מאוס
 ובאמת פלוגתא דתנאי היא בירו' סוף גיטין
 וריש סוטה עי' במראה הפנים שם וס"ל
 בטעמא בגט ישן דלא כירו' א"כ ו"ל דל"פ
 בגירושין, או דאיירי בכה"ג, ובאמת טעם
 הראשון דל"פ נ' יותר דבס' קי"ט כ' בהגה"ה
 בשם א"ו דה"ה אם גרשה משום שאסורה
 עליו, אסורה לדור עמו ע"ש, וק' על הח"ט
 וב"ש דבסוטה ודאי לשתי' בשלמא לרמ"א
 ניתא ואפשר דס"ל דאין ה"נ דבסוטה ודאי
 שרי, ורמ"א למעט' ודוחק אבל אם נאמר
 דל"פ בגרושה א"ש וכבר השגתי בחידו' ה'
 גיטין

דאסורה ביחוד וכו' ואפשר שם אכתי ספק
 הוא אם ונתה, הנה מתו' הנ"ל, והוא ירושלמי
 גיטין משמע דאף בסוטה ספק, ואפילו אשת
 כהן שנאנסה, ול"ע אלא אפילו אפשר במוציא
 משום דבר מכווער, למ"ד דלב"ש יכול להוציא
 ע"ש סוף גיטין וריש סוטה. הוי נמאסה
 דאל"כ עדין ק' לב"ש למה פוטר אדם אשתו
 בגט ישן אף שאסור לגרש אא"כ מצא בה
 ערות הבר, דהא אכתי בכל הני מוציא, ול"ש
 נמאסה אע"כ דאפילו בני האי גונא שייך
 נמאסה, מ"מ י"ל דלענין יחוד לכתחילה יל"ה
 מ"מ קשיא דודאי הר"י שהביא בת' רשב"א
 לא מלבו עונה חלוק זה אלא מהירו' יצא
 לו, וא"נ הא הוינן בש"ס דס' סוטה אסורה
 ביחוד, ולא אמרינן דנמאסה בעיניו, וצ"ל
 להירו' דוקא כדיעבד ל"ה אבל לכתחלה
 חיישינן א"כ מני' דינו ובאמת מדברי ר"י
 עצמו מוכח דאפי' בס' סוטה שקינא לה ונסתרה
 קאמר דינו דדברי ר"י הם בתוס' ריש זבחים
 דף 3' ד"ה סתם אשה ואפילו ונתה תחת בעלה
 וכו' וגם אם ירצה הבעל לא יגרשנה אלא
 שלא תשמשנו וכו' עכ"ל, וגוי הרשב"א הו'
 אלא שתשמשנו וכ"ה בפסקי תוס' וכו' שם
 שני' שבתוס' שלנו חלו בהם ידי מגיה הספרים
 ע"ש אבל בת' שבו"י ס' קי"ט הבאנו לק'
 ס"ל דמתרצתא היא ע"ש והא שכ' תוס'
 אלא שתשמשנו ול"כ סתם אם ירצה לא
 יגרשנה, י"ל דאטו בשופטני עסקינן שישהו'
 זונה, אבל אם רשאה לשמשו כשפחה א"ש
 מ"מ אי בסוטה ספק אסור עדיין קשיא הא
 משכחה לה עומדת לגירושין קינא לה ונסתרה
 בזה"ו. בשלמא מאשת כהן יש לדחות כיון
 דנאנסה מרחם עלה וכן י"ל בר"ד מחמת
 תשמיש. אע"כ דגם בזה שייך טעמא דמאיסא
 א"כ קשיא הא דסוטה לכנ"ל דס"ל לתוס'
 דע"כ ל"מ טעמא דסוטה אלא לדור עמה

משיבי מלחמה שיערה

1

הוא חולי מאד שא"י לוו ממקומו כמו שבא בשאלה אפשר דהמיקל לסמוך על הר"י ות' רשב"א והסכימו כן האחרונים הח"מ וב"ש, אפשר שהמיקל לא הפסיד, וכ"ז לדור עמה בעדים, אבל להתייחד נראה שאין להקל כלל כמ"ש"כ כ"ז נ"ל לפלפולא בעלמא לא להלכה ולא למעשה. סקי חסן פולד.

אח"כ כ"ז ראיתי ב"ת דרב"ז ס' תשמ"ז שהעדה ג"כ, שאפי' לתוס' אסורה להתייחד עמו והוא החליט שאפילו לגרשה צריך שלא כתוס', ושם למדתי ד"ח שיל"ה דסוטה שקינא לה ונסתרה גרע מוינתה ודאי בלא קינא, ועי' בס' ב"מ שכי' ג"כ שדעת הרמב"ם משמע שיוציא בנט, מכל מקום אנו אין לנו אלא דברי הרמ"א בהגה"ה דאולא סוגיא דעלמא כוותיה לפסוק כמותו, וכ"נ חכמי עירנו וכן נהגו מעולם בכל אחר ואתר, ועי' מש"כ הרב תומים קח"כ ס' קכ"ד והדשים מקרוב באו לפסוק כדעת האחרון אחרון יותר לחומרא, ולא נשמע כן מעולם, ומנהג אדמ"ז הכהן הגדול נ"י כמנהג חכמי עירנו נ"נ לפסוק כה"ש"ע ורמ"א בהגה"ה אם לא במקום שכל האחרונים חולקים עליו ומסתבר טעמייהו והבין.

ימים רבים אח"כ זה הדפוס הרב מ"ה וואלף תשובותיו שטם שער הזקנים ושם ד' קכ"ב נשאל על ענין הנ"ל בעצמו, והעלה שמהויב לגרשה, והנלפע"ד כתבתי ואין עמדי כעת לעיין בדברי תשובותיו.

שאלה ד' נדרשתי על אחד שלקח בתוך גרוטאות טבעת א' שיש בו דמות ע"ז (מייטסאלאניסט פינור) אם מותר להתיכו או לא.

תשובה ונראה להלכה שיש להתיר דהנה בעיקרא דהא מילתא נחלקו הפוסקים אם אסור או לא, דעת הרשב"א דאסור

גיטין על הב"ש גבי גט ישן בס' קנ"ד ע"ש. **אחר** הוציעו דברי לפני אדמ"ו נ"י א"ל שזנכר טכ"ז ב"ת שב"ו ח"א, ת' קי"ט וראיתי שם שהביא רא"י דאמרו' ל"פ וז"ל רא"י ברורה לזה מהא דאמרו' בפ"ב דאבל רבתי בש"א המגרש אשתו וכו' כמ"ש"כ לעיל, והא ב"ש ס"ל ל"י אדם אשתו אא"כ מצא בה ערות דבר וכו' או אין להקל כלל בגרושה עכ"ל ודבריו תמוהין, דלב"ש כיון דל"י אדם אשתו א"כ כל גירושין הוא ע"י זנות והדרא קו' לדוכתא למה תקנו כלל בגרושה ואפל"ד דס"ל דודאי משכחת לה בד"מ וכדומה דל"מ, אלא דלא הוי ל"י לסתום כיון דשכיח ג"כ ע"י זנות זה כזה, אע"כ דל"פ, אבל פשיטא דברייתא ל"ק דאמרו ברוב נשים שאינן מתגרשות ע"י זנות, מ"מ מ"מ במקומי אני עומד דראיתי הנ"ל אפ"ה א"ש דאי ס"ל לב"ש ל"פ אם כן בגט ישן לימא ל"פ וצל"ד ולחלק, מ"מ יהי' איך שיהי' דברי השבו"י נכונים לדונא, ודברי עבודת הגרשוני צ"ע, מ"מ זכינו לדין דיחוד אפי' ר"י מודה דאסור וכדהוכחנו בראיות ברורות, ודברי הב"ש וח"מ דמשמע אפי' יחוד שרי ר"י צ"ע וכמ"ש ר"י שבת' רשב"א, אלא תשמענו כשפחה משמש מויגת הכוס והצעת המטה אסורה, ואם כן י"ל דהוא הדין ייחד דאסור כשפחה, ולדור עמה בעדים תלי באשלי רברבי דלדעת ר"י שרי, וכ"מ שס"ל למהר"ם ב"ב ב"ת רשב"א, אלא שא"מ לומר שס"ל הכי למסקנא, ולדעת הרא"ש אסור ורמ"א הכריע לאיסור, וכ"מ קצת מדברי הרמב"ם הבואו בש"ע ר"ו, אלא שב"ש מיישבו שם ע"ש, א"כ לכאורא אין להקל, אך הכא שהוא במקום דחוק ודוחקא דצבורא, ואפשר אתי לידי תקלה ג"כ אם לא יהי' לה די ספוקא, כש"כ בדו' שכבר פרצה גדר וגם

התוס' ורש"י דישאל שאינו צורף כצורף
הוא אלא דהרא"ש פ' לחומרא כל"ב א"ב
הוי גם כן ספק ספיקא, אך לדעת הרמב"ם
אין כאן ספק, אך מסתפק אני דלמא הטעם
דל"ב הוא מטעם ספק שמא לא בטלו דסבור
אידי דדמי' יקרין, אבל אכתי ספק הוי, או
דלמא דודאי לא מבטל לי' וצ"ע מ"מ כיון
דלהריטב"א פשיטא לי' דשרי כמש"כ ולדעת
התוס' הוי ספק בטל, ולהרמב"ם כיון דכתיבנא
לעיל דס"ל דבספק ע"ז ל"ש אידי דדמי'
יקרין ולכ"פ ס' הוי או בטלה א"כ הוי ספק
ספיקא ושרי וצ"ע להלכה אבל לא למעשה.
שאלה ח' נדרשתי ללי שאלונג, אשה
שהיתה בחוקת מעוברת והפילה
שפיר לאחר ח' שבועות, ולא הכירו בו צורת
רקום כלל, והי' מלא דם מהו שיפטר הבא
אחריו.

תשובה הדין זה פשוט בש"ע י"ד סי' ש"ה
סעי' כ"ג בהג"ה שכתב וכ"ד שאין
אבריו מרוקמין אין פוטר הבא אחריו ואפילו
בוטן הוה סומכין ע"ו והוא מדברי מהר"ק
שרש קמ"ג, וראיתי להאחרונים בתשובותיהם
ה"ה הרב ח"צ ושבו"י שדחו דברי הש"ע
מהלכה ובמח"כ נ' שהדין עם הש"ע ומהר"ק
ונפלפל בדבריהם להלכה ולא למעשה, הנה
הרב ח"צ בת' סי' ק"ד השיג על הש"ע דדבריו
סותרין תלמוד ערוך דבפרק (סופלח דף כ"ט)
דהלך אחר רוב נשים ע"ש, ואני תמה דוהו
דוקא בהחזקה עוברת, וני' דהחזקה עוברת
היינו שהי' היכר עובר, כדמשמע לישנא דיצאה
מלאה אבל בחי' שבועות דליכא למימר הכה
דהא דנסתלקה דמי' ודאי לאו חוקת מעוברת
היא, דאיכא כמה נשי דדמי' מסתלקת ולא
מקריא החזקה מעוברת אלא בשלשה חדשים
ואע"פ שאין ראייה גמורה לדבר, מ"מ משמע
הכי (נכנס דף ח' ע"ג), ובלא"ה בעובדא

דמהר"ק

דאסור ודעת הר"ן ורי"ז דס' הוי כמה שכתב
הש"ך בשמם (ס' קמ"ח ס"ק ו') לדעת הריטב"א
בחי' להתיר בפשיטות, ולפ"ז דהוי ס' הנה
כתב הרמב"ם פ"ו גבי צלמים דמצאם מושלכים
בשוק או בין גרוטאות הרי אלו מותרים
דהוי ספק ספיקא, ועי' בכ"ט שכ' מנ"ל דין
זה ושהוא מהש"ס ר"פ כל הצלמים ע"ש ועי'
(נסי' קמ"ח ס"ך ס"ק ח') שהשיג על הבי"ה,
דבש"ס מוכח דצלמים עצמם שנמצאו בשוק
אסורים, ול"א אימור בטלום כיון דשלמים
הם וצ"ע דהא הרמב"ם גם כן ס"ל הכי ול"נ
ליישב דבש"ס למסקנא הדר בי' דלהור"א
דל"י דס' הוא ס"ל דוקא נשברו, אבל למסקנא
לעולם ספק הוי כיון שמושלבים בשוק ע"ש
(דף מ"ג) אמר אביו ונהי דמינה מייאש,
מאיסורה מי מייאש וכו' וע"ש בתוס', וי"ל
דכ"ו בודאי נעבד, אבל בצלמים ודאי מייאש
דל"ל בי' דדמי' יקרין כיון דלאו ע"ז ודאי
היא, ולש"י התוס' מחדא סי' מייאש, ואף
דהרמב"ם פליג בהא על תוס', וס"ל דצורף
ישאל דוקא, מ"מ י"ל דס"ל דוקא התם
כיון שאינו צורף סבור איידו דדמי' יקרין,
אבל בלא"ה מסי' מייאש, וכ"כ הפוסקים גבי
משמשין היכא דל"ל דמיהן יקרין מכרה
בטלה, ובבין גרוטאות ס"ל בפשיטות כאן
דבש"ס (ע"ז דף כ"ג) מוכח דמכרה בין גרוטאות
הוי כלצורף ישאל כמ"ש שכ' הר"ן, אלא דתלינן
לחומרא דלמא לא הוכר בה, וליכא אלא סי'
א"כ הוי ספק ספיקא, ספק נעבדו ספק לא
נעבדו, ואת"ל נעבדו אימר בטלה ותלינן
לקולא, א"כ הכא נמי איכא ספק אי נעבד
וכדעת הרשב"א או א"נ וכדעת הריטב"א,
ואפשר דאף הרשב"א מודה דליכא אלא
ספק, ואפשר דרובן ודאי א"נ, ואת"ל נעבד
דלמא בטלה ושרי, ויש להסתפק אם מוכרן
לבדו לישאל שאינו צורף מאי, די"ל דלדעת

דמיהר"ק כ"ב הוא בעצמו דל"ל ב' רוב, דהא חוינו שאינו טרוקם, אלא דלא בקיאי ול"ל הלך אחר רוב ולדות להכחיש מראה עינינו, אבל אי קשיא הא קשיא דהא ספק בכור הוא והממע"ה, והוא בהדיא בש"ס (דף כ"ט) דלר' יהושע דס"ל שפיר ס' הוא בממונא הממע"ה, והתם אני על הרב שלא כתב וה, איברא דבת' שבוי"ח א בנה יסודו על ראייה זו, ובתחלה נחקר הא דינא דשפיר, בש"ס (דף כ"ט) אפלו רב ושמואל, דרב אמר אחד זה ואחד זה אינה חוששת בין צלול בין עכור, ושמואל אמר אחד זה ואחד זה חוששת, והנה הרמב"ם פסק כרב כמ"שכ ה"ה בשמו ורשב"א ורמב"ן פסקו כשמואל לחומרא דמעשה רב ע"ש ועי' בתה"א לרשב"א דמשמע דדוקא במליאה בשר ס"ל לשמואל הכי, אבל לא במליאה דם, אלא דחשש לדידון דל"ב, וצ"ע בש"ס דמשמע דכל שפיר לא דכו ע"ש, והנה לכאורא משמע דשמואל מדינא קאמר, דס"ל דספק הוא כר' יהושע, אבל המעיין בחי' (נצט"ל דף כ"ד ע"ג) ד"ה הא דאמרין מאי דעתין וכו' דשמואל מודה דמדינא לית הלכתא כר' יהושע אלא כרבנן, אלא שהחמיר כר' יהושע ע"ש, ואפשר שגם מעמו משום דלא בקיאי, והנה לפ"ד י"ל שגם שמואל לא החמיר כר' יהושע, אלא בנדה דאיכא כרת, אבל ליכא להחמיר להפסיד ממון כהן כחידאה, ולפי זה נסתרו דברי הרב שבוי"ח, והטור כתב בס"י קצ"ד דהאידינא ל"ב וכן כתב הרא"ש וכ"כ בש"ע משמע דכהרמב"ם ס"ל, אלא דאנן לא בקיאינן, והנה בה' בכורות, הרא"ש הביא סתמא משנתינו דשפיר שאינו טרוקם אינו פוטר וכן כתב הטור וש"ע, ול"ב כלל דאין אנו בקיאינן משמע דכולהו ס"ל דלהא לא דאין אנו בקיאינן בכבודה אלא שהרב ח"צ

הקשה דהא לדידן ספק הוא ומספק אין מוציאין ממון ול"מ חוקה, ובמח"כ והו כונת מהר"ק דודאי הא דאין אנו בקיאינן בבדיקה לאו ידיעתנו אינה כלום, אלא דלפעמים אינו ניכר היטב, והוי מיעוטא דרוב פעמים ודאי בקיאינן שפיר, וא"כ גבי איסור דאורייתא חששו למיעוטא כיון שהוא מצד חסרון ידיעתנו, א"כ לפ"ד להוציא ממון לכש"כ דהו"ל לחוש למיעוטא, דאין הולכין בממון אחר הרוב, וע"ד כ' מהר"ק דהכא איכא חוקה והיכא דאיכא רוב וחוקה מוציאין ממון כמ"שכ הר"ה והרמ"בן ריש פרק האשה שנתארמלה, וכן בתוס' (בכורות דף כ') ד"ה ור"י סבר, דהיכא דאיכא למימר סמוך רובא לחוקה, אפי' בממון הלך אחר הרוב למסקנא שלהם והדרא בהו לגמרי מתי' הא, אך בתו' ד"ה אבי"ע נראה דלא ס"ל כן ע"י מה שכתבתי בקונטרס בית אהרן בחד"ד ריש הטור פירות, והוה כונת מהר"ק, ועי' ברא"ש רפ"ג דבכורות ס"י א' וב' ובכבוד אדם י"ל דל"ל ב' חוקת חולין, או דכונת מהר"ק דהכא איכא ב' חוקות ודו"ק, ולפי' כיון דפשטא דהרא"ש וטור וש"ע משמע כמהר"ק והרב בהגה"ה כתב בהדיא כוותיה, וכבר ביררנו דליכא מאן דפליג עליו, דאפילו הרשב"א מודה בזה, א"כ נראה דחייב לפדותו ובברכה מיהו כ"ו כשבדקוהו ולא מצאו בו ריקום והוא מלא מים או דם, ומש"כ אלא דאו כמין גידין דקים מאוד וכעין בשר, לאו כמו שהבין הרב ח"צ שהי' בתוכו בשר, דאפשר דבוה לא יסבור להכשיר כיון דר"י בר"י אמר דמלאה בשר טמאה לידה, ע"י שמא כר"י ס"ל, אלא שהשפיר עצמו הי' כמין גידין נכמין בשר, ואפילו במלא בשר אפ"ל דפי' כהרמ"א ואפי' לרשב"א ורמב"ן דשמואל משום חומרא פי' כר' יהושע וכנ"ל ואם הוא כן בגונא

בגונא

חתיכת בשר שיש בה עצם ול"ד במראה דלתי' האי' והגי' חייב אבל לתי' הב' פטור כיון דליכא אלא חוקה, וזה נראה דעת הרב דרני נועם דס"ל כמהרי"ק ואפ"ה בברי' שיש בה עצם פסק דאין לברך מיהת משמע דל"ב ל"י אי טעמא דמהרי"ק משום דאיכא ב' חוקות, או אפי' חוקה א' מהני, ולפ"ו בחתיכת בשר שיש בה עצם אפשר דכ"ע מודו דפטור, אה"כ זה ראיתי בכנה"ג שהעיר על מש"כ הטור דדגים שקצים ורמשים אינן פוטריין, אמאי כיון דאין אנו בקיאיין ובתחלה רצה לתרץ דדגים שו"ר אינו אלא חוטרא בעלמא, אבל בצורות אין אנו בקיאיין לגמרי, ולכך ל"כ דאם אין פניהם דומות א"פ ע"ש וזהו כמש"כ דאפי' לדעת מהרי"ק מ"ט הכא ליכא אלא חדא חוקה, אך כ' שוהו דחוק וכו' דהעיקר דהטור במהרי"ק ס"ל ע"ש ולפ"ו צ"ל או התי' האי' או התי' הג', אך תמה בדבריו שסיים ועוד אני אומר שאם הדבר ס' וכו' כגון שלא דקדקו וכו', דיש להעמיד האשה וכו' וגם הנפל הי' בחוקת שלא היו פניו דומות לשל אדם וכו' וכן הוריתי הלכה למעשה וכו' עכ"ל וצ"ע מה חוקה היא זו, בשלמא רקום י"ל שפיר דהשפיר בתחלה אינו מרוקם אבל לענין צורת אדם מאי איכא למיטר וצ"ל ג"כ סברא זו דכיון שבהיותו שפיר לא הי' לו צורת פנים וזהו דחוק ואין לו טעם, ואי על חוקה שלא ילדה לחוד סמך, והתם אפי' רוב ליכא שלא בחנו כלל, וצ"ל שנסמך על הא דחוקה לחוד וכת' הג', וזהו מחלוקת גדול' בפוסקים, דרוב הפוסקים לס"ל בשמא ושמא דחוקת הגוף עדיף מחוקת טמון ע"י בש"מ שם, ולפ"ו לדינא נ"י חתיכת בשר שיש בו עצם ול"ב במראה אלא שני' לנו שאינו לבן או בהמה ח"י ועוף שאין צורת פניהם דומה לאדם ג"כ פודין מס' כדמשמע לישנא

בגונא דליכא לספוקי ב"י אלא דאנן ל"ב, והוא כגוונא דמהרי"ק נ"י דיש לפדותו בברכה לא להלכה ולא למעשה אלא לפילפולא בעלמא, שו"ר עיינתי ברשב"א בתה"א במה שהקשיתי לעיל וראיתי שבהדיא משמע מדבריו דדוקא במלא בשר בין עכור בין צלול הוא דפליגי דו"ש, וכן כ' הח"צ בשטו, אבל בדם מודה דמדינא שרי, אלא שיש לנו להחמיר דל"ב, ואף שאין זה כשיטתו בחדו' מ"מ נ"י שלפסק הלכה חור בו בתה"א, ולפ"ד אין כאן מי שיחלוק על הרמב"ם בדם ומים אלא הרמב"ן לפטוש"כ ה"ה בשטו, ואפשר שגם הוא דוקא במלא בשר פליגי ודו"ק, ולמעשה צ"ע בד"א י"ל דברי מהרי"ק דל"ק מהאי דנדה דהנה דעת סברה מהרי"ק דאוקי הולד על חוקתו ולא נתרקמו אבריו עדין וגם א"קי האם בחוקת שלא ילדה, וי"ל דע"כ ל"ק מהרי"ק אלא היכא דאיכא ב' חוקות ע"י כתובות דף ע"ו תו' ד"ה והדא בטקום תרתי ואע"פ שיל"ח קצת, ולפ"ו שפיר שאינו מרוקם לר"י דמספקא ל"י דלמא אינו מרוקם ג"כ ולד הוא ליכא אלא חדא חוקה, ועדיפא חוקת טמון, ואפי' את"ל דאין חלוק בין חדא חוקה לתרתי ע"ש היטב ובש"מ, וא"כ צ"ל דמהרי"ק ס"ל דבשמא ושמא אולי' בתר חוקת הגוף אפי' כנגד חוקת טמון, וכ"נ שיטת הש"ס בסוגיא דהוי בה מוטין דל"ל חוקת טמון כיון שהוא עצמו מסופק, ודוקא בברי וברי ס"ל לר"ג דחוקת טמון עדיף וכ"כ הש"מ בשיטת רש"י וכ"כ בפ"י ע"ש היטב בכל הסוגיא ובכתובות דף ל"ו תוס' ד"ה החרשת ובפי' שם מ"מ ל"ק דכל זה לר"ג דקי"ל כוותי', אבל ר' יהושע ס"ל דאפי' בבב"ש חוקת טמון עדיף מחוקת הגוף, א"כ לכש"כ הכא דהוי שמא ושמא ושפיר קאמר ר' יהושע דהטמעה, ונ"מ בין ג' אלו התירושים דלתי' האי' והג' אם הפילה

משיבי מלחמה שיערה

ט

ובפר"ח כ' בהדיא כה' חנוכה שלא יאמרו, אבל בסי' א"ר כ' לאמרו, ואין בידו להכריע אך לישא וליתן, והנה יש להסתפק באבל עצמו אם חייב בהלל בחנוכה, הנה מעם הלל משמע ברמב"ן בהקדמה לסי' המצות שרש א' דהוי משום שמחה, ולפ"ז אבל אסור בשמחה א"ך ד"א דהרמב"ן ל"כ כן אלא על הלל דיו"ט דאפשר דנכלל בכלל שמחה, אבל בחנוכה כיון שאין בו שמחה, א"כ הלל אינו אלא הודאה ותקנת נביאים היא על כל צרה כשיגאלו יאמרו הלל, ועי' תענית דף כ"ח ברש"י שכו' דהלל דחנוכה כיון דתקנת נביאים הוא כדא"ו דמי, וא"כ מי פטרו להאבל ממצוה זו, כיון דדחי מעמדות שתקנת נביאים הראשונים הוא, ואלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ, ואפי' את"ל דשמחה הוא. למה לא אתי עשה דרבים ודחי עשה דיחיד, מיהו והו י"ל דעשה דאבל עדיפא דהוא עשה דד"ק והפכתי חניכם לאבל, מ"ט כ"כ דליכא לטיטר דהלל דחנוכה עקרו משום שמחה, כיון דחנוכה גופי' לית בי' שמחה, אלא שבח והודאה על חסדי הקב"ה וכיון שכן מי פטרו לאבל ממצוה זו, וכיון שהאבל עצמו חייב, למה לא יאמרוהו בביתו, ואפשר דדוקא בצבור לא יאמרוהו שם דאיכא שמחה יתירה, אבל האבל עצמו ביחיד אומרו ולענין דינא נ' שאם יכול האבל לצאת יצא, אבל אם א"י לצאת יאמרו כ"א בביתו וכדעת מהרי"ל דכל מנהג אשכנז ע"פ ובפרט שכן הסמימו האחרונים המג"א ופר"ח, ואין בזה הפסד כיון שיכול לקרותו ביחיד, ולענין האבל עצמו לענין ברכה יש להסתפק וצ"ע, שוב שמעתי שהמנהג פה שלא לאמרו בבית האבל, אבל אדמו"ר כה"ג נ"י הורה לאמרו ושהאבל יכוון לצאת ידי הלל מן החון. חנוכה פו"ל.

שאלה

לישנא דמוש"ע אבל כשלא בחנו אף שלירא שמי' אפשר שנכון לפדות מכסף כיון שכן דעת רש"י מ"ט לברך הוא קולא גדולה, דברכות א"ט וכהסכמת הרב דרכי נעם וצ"ע בכ"ז להלכה כנ"ל חסדן פולד.

ימים רבים אח"כ זה האלדים אינה לידי ס' הפארת למשה שכי' בסי' ש"ה וז"ל מעשה בא לידי באשה שהפילה שפיר ולא היתה יודעת אם הוא שפיר מרוקם או מלא דם ופסקתי לפדות הנוולד אחריו בלא ברכה והסכימו בעלי ההוראה ע"ש.

שאלה ט' מהו לימד הלל בבית האבל בחנוכה.

תשובה הדא מילתא לית לה עיקר בש"ס כ"א המג"א סי' קל"א ס"ק י' כ' בשם מהרי"ל וא"א שם הלל אפי' בחנוכה, אבל בתניא סי' ס"ז כ' בשם החבר ר' צדק"י בר' אברהם הרופא שבחנוכה אומרים ע"ש וברוקח משמע דדוקא בר"ח א"א, אבל בחנוכה אומרים, וסוים ולכן נ"ל דבחנוכה טוב שיקרא כ"א בביתו עכ"ל וצ"ע מאן פליג בזה, דודאי כ"ע מודו דבחנוכה צריך לומר כ"א בביתו, ואפי' בר"ח י"ל בבתיהם, ולמ"ד דיחיד פטור, אפשר שחייבים להתאסף בעשרה ולומר, ואפי' את"ל דבר"ח א"ח כיון שנפטרו בשעת תפלה, בחנוכה מי איכא דפליג, ואפי' כנ"א משמע ברוקח סי' ש"ב שכי' ואין נופלים על פניהם עד אחר גמר התפלה, משמע דאז יאמרו, וצ"ל דהיינו בביתם ועי' בט"ז ס"ק ט', א"כ כש"כ הלל ואפי' בר"ח, ודברו הט"ז צ"ע שפליג על הרוקח, שו"ד אח"כ שבסי' א"ר כ"כ בשם הט"ז ס' שע"ז בשם הרוקח, ותמה עליו שסותר עצמו למש"כ שם ע"ש, ולאמרו בבית האבל כ' בס' א"ר דבחנוכה יאמרו, ומדברי המג"א משמע שלא יאמרו,

משיבי מלחמה שיערה

כיון דרובא הכי איתנהו ולפיזי י"ל שפיר לי רש"י שכי למבילתה משום סיפא דיום מ"א א"כ ל' הרמב"ם לא משמע כן ש"כ פי' הפילה ביום מ"א אהר התשמיש וכו', משמע שכל שאיכא לספוקי שהוא מ"א חיישינן, וכ"ט ביותר מלשונו שבפי' המשנה ובאמת י"ל דל"ה ס"ס דשם חד הוא, מה לי אם אינו בן מ' יום מה לי אם אינו ילד מ"ט יש לפקפק בזה דו"ל דע"כ ל"ק דשם חד לא הוי ס"ס אלא בס' במקרה ספק אונס, ספק רצון וכדומה, אבל ספק במציאות שיש כמה מפילות קודם מ' יום, ויש מפילות רוח או דשא"שק וכ"כ חלוק זה ב"ה הדש דס"ס כדאי משום רובא הוא, ולא משגחינן בשם חד, אח"כ מצאתי כזה בספר חות דעת בכללי ס"ס ליישב קו' הכו"פ מחדש מ"מ הכא ל"צ להא, דהכא הספק הראשון הוא במקרה אי קודם, וכן נתעברה וצ"ע בסברא זו. ועוד דכו' תוס' דף כ"ט ד"ה תשב לזכר ולנקבה דמחמדינן בטועה אע"ג דאיכא כמה ספק וכ"ט לי' הטור שכי' לכן אם יודעת בכרור שהפילה תוך זמן זה טהורה וכו' והוא לשון הרמב"ן בהלכותיו, משמע אבל כל שיש ספק טמאה ולכן פשיטא שהיא טמאה לידה וצריכא ס"ד יום לנקבה, אך בתי' עה"ג תי' כ"א נוטה להקל וסומך על חוקה מדראתה, ונתקשה בזה הגאון מהר"י מילר בתי' שבו"י ח"ר, ומה שתי' נסתר ממש"כ לעיל, וכן תמה עליו הרב בס"ט, מ"ט יש ללמד עליו זכות שם"ל שרובא איכא כנ"ל, וכיון דאיכא ספק ג"כ דלמא אינו ולד איכא, הוי מיעוט ולד כמיעוטא דמיעוטא דל"ש כלל וג"ו דחוק וצ"ע ואף גם הרב עה"ג כי בהדבר צ"ת ושאיין לי זמן לעיין ופשיטא שאין להקל וכ"כ בגי' עה"ג שלי דין זה נתקשיתי בו זה ימים רבים וכן השיג עליו בס'.

שאלה י' אשה שהפילה ליום ל"ה מיום טבילתה מהו שצריכה לחוש לולד, ואת"ל שצריכה לחוש טהיכן תתחיל לספור ו' נקיים אי מיום שפסקה לראית או לאחר ששלמו י"ד יום.

תשובה תנן המפלת ליום מ' א"ח לולד, ופירש"י למבילתה פי' שבעיני' שמקודם לכן לא נתעברה, ופשטא דמילתא איירי שטבלה לאחר לידה שברור שלא נתעברה מקודם, או שלא הוי הבעל בכאן קודם לכן למבילתה לשנא מעליא נקט וכ"כ הרמב"ם לבעילתה, אבל בלא"ה לא דאיכא למיחש דלמא קודם לכן נתעברה קודם ראיתתה, ואין ראית וסתה ראי' כ"ז שלא הוכר עוברת, דאין דמים מסתלקין קודם לכן מ'טובח נדה דף מ', דלרגעים יבחנו שרגע קודם הכרת עובר עדן אין ראשה ואברי' כבידון עלי', ואף בנשי דידן ע"פ הרוב אינן רואות כשמתעברות מ"מ מיעוטא איכא וכיון דחוינו דחשו חכמים למעל"ע דרבנן, לכש"כ היכא דאיכא ספק דאורייתא, וא"ל דאוקי אחוקה שאינה מעוברת אדרבא רוב נשים מתעברות ויל"ד דרוב המתעברות יולדות ב"ק ואתרע לי', ולכש"כ למ"ד אין אשה מתעברת אלא סמוך לוסתה ודוחק לומר שסמוך לוסתה מתעברת ומיד נסתלק הוסת ומה סמוך לוסתה לזמן הראוי לוסתה, וא"ל דלעולם כל שיש ספק אם הוא בן מ' או לא מותרת דהוי ס"ס, ספק דלמא אינו בן מ"א ואת"ל דהוא בן מ"א דלמא אינו ולד כדתנן המפלת ליום מ'א תשב לזכר ולנקבה ולנדה, ולפיזי א"ח לזכר ולנקבה, אלא כשבעל ופירש, או אפשר כשבעל סמוך למבילתה, כיון שאין אשה מתעברת אלא סמוך למבילתה אף דמיעוטא וראי' מתעברת לעולם כמש"כ תוס' בסוטה פ' הארוסה, מ"ט לא הוי ס"ס

משיבי מלחמה שיערה

ואת"ל ילדה אימר זכר, ואף שאח"כ דחו כתבו ס"ס אחר ספק שמא לא ראתה ואת"ל ראתה דלמא לא ילדה, וא"כ הכא ג"כ איכא ס"ס, ספק תוך מ' ואת"ל לאחר מ' דלמא אינו ולד, אך לפמש"כ לעיל יל"ד דהתם ב' שמות, הכא שם חד מ"מ אכתי י"ל ס"ס דנשי דידן ודאי לאו כודאי זכות שוינהו אלא כס', וכן איחא בנדה ד' ס"ד מכדי האידינא כלהו ספק זכות שוינהו רבנן וכו', א"כ איכא ס"ס ספק דלמא נדה, ואת"ל זבה דלמא אינו ולד, ואף את"ל דמ"מ ודאי זבה מדרבנן היא מחומרא, א"כ אכתי הוי סד"ר דלמא אין כאן ולד, א"כ י"ל דלכ"ע שרי בפרט שכ"כ שדברי הש"ך תמוהין שהם כנגד הש"ע ומאן דרוצה להחמיר כדבריו, מ"מ בכה"ג נ' דלכ"ע שרי וכמש"כ, אף גם שחרב עה"ג ושבו"י נוטים להקל לגמרי, ונשאלתי את פני אדמו"ר הכה"ג נ"י ופ"י בפשיטות שאין להשגיח מדברי הש"ך באשר שהם כנגד הש"ע ומה שנלע"ד כתבתי

הסגן פולד.

שאלה י"א בדיק לן מרן הכהן הגדול אדמו"ר נ"י בדבר שאלתא דאתית קדמוהו, ס"ת שנתן נכרי לישראל בעיר שמקדם נתגרשו ישראל ממנה, ובזווים בזוו שללם, והס"ת כתובה בכל תקוני מהו לקרות בה בצבור? —

תשובה אף שאינו כדאי תורה היא וללמוד אני צריך אצא מאחו בהלכה לפני מורנו נ"י עיקרא דהא מילתא גיטין דף מ"ה א"ל ר"ב לר"א וכו' ש"מ ס"ת שנמצא ביד נכרי קורין ב' ופירש"י ול"ח שמא הוא כתבו לשם ע"א דלמא לגנוז, ויל"ד דהא בלא"ה יש חשש שאינו בקשירה, ובתר הכי מר"ו וכו' וא"ל קורין בו דס"ס הוא שמא ישראל כתבו, ואת"ל הוא כתבו

שמא

בס' ס"ט ס' קצ"ד ס"ק ד' ע"ש, ועכשיו מצאתי בס' הפרדס ד"א (ר"ל דפוס אונטרדס) דף י"ד ע"ג שכי אבל ודאי מסמך עלוי טבילה ולמיטר דהוא מן נד פסקא ול"ח דם איעברא יהאי בר חי הוא, ל"ת דאיכא דמיעברא וחוייא וכו' ע"כ הרי בהדיא דלא כהרב, ואף שיל"ד ולחלוק דהתם רוב ולדות ב"ק מסייעא, מ"מ פשטא דלשנא ל"מ כן עכ"ל שם והדברי ברורים והשתא נבא לס' הב' אי יכולה לספור השבעה נקיים בתוך י"ד יום או לא, לכאורא פשיטא לן בש"ע ס' קצ"ד ס"א וס"ג דימי לידתה שא"ר בהן עולין לספירת ויבתה אך תא הוי להרב בש"ך ס"ק ד' שכי דלאחר ז' לוכר או י"ד לנקבה צריכה לספור ז"ג, ולכאורא אין טעם לזה וכבר השיג עליו בס' מנ"י נ"ל ע"פ מש"כ בד"מ דטעם מנהג שלנו להמתין פ' לנקבה ומ' לוכר הוא מפני שחששו לדעת ר"ת דימי לידה שא"ר בהן אין עולין לספירת ויבתה, דבצרפת נהגו כר"ת וכו' של"ט הוי ימי לידה מיהו ס"ל דוקא בתוך ימי מלאת וע"י בס"ס בשם ס' תפלימי טעם לזה, מיהו סברא זו דצריך ב"ט צ"ע מאוד מסוגיא דנדה דף ל' דמשמע דל"צ ב' טבילות, אפי' למ"ד א"ע ע"ש, וא"כ י"ל אף דבהפילה ל"ח להא מ"מ לעקרא דמלתא לדינא דר"ת ד"ל שא"ר בהן אין עולין לספירת ויבתה חששו שו"ד בס' ס"ט שכ"כ אך א"א לומר כן דאל"כ לצריך ז"ג אחר פ' יום וכמש"כ בד"מ ול"ש מנהג כזה מ"מ אכתי י"ל שיש לחוש לדברי ר"ת כ"ן דבצרפת נוהגין כמותו ואנן מבני בניהם אף שרחוק הוא לפסוק כר"ת במקום שכה"פ חולקין עליו מ"מ בגוונא דהכא כ"ע מודו אפי' לר"ת דשרי דהנה בת"י דף ל"ז כתבו דלשו' ר"ת דס"ל דא"ע צ"ל כת"י ר"פ בנדה דף ל"ד דלכך שם אין עולין דהוי ס"ס ל"י

משיבי מלחמה שיערה

דכ"ע ס"ל משום שלא לשמה, ומאן דס"ל יגנו משום חששא דע"ז חיישינן יותר, וטעמא דמלתא, דהנה דעת רש"י בטרדני ה' תפילין, דס"ת סתמא לשמה קיימא, וצ"ע מה יענה לקוי תוס' ד"ה עבוד לשמו, וצ"ל לשיטתו דע"כ ל"א סתמא לשמה קיימי, אלא בישראל, אבל בנכרי דאיכא דכתבו לשם ע"ז, לא סתמא לשמה קיימי, אך אם כתב לשם ישראל, י"ל סתמא לשמה קאי. עי"ל לפי מה שמשמע לעיל דף כ"ג ברש"י דנכרי אדעתיה דנפשיה קעביד אינו אלא ספק עי' מה שכ' בה' גיטין בס"ד שכ"כ התה"ד ס"י א"כ לעולם הוי ס"ס, והנה לכאורא ק' למה כ' ס"ת יגנו משום שלא לשמה, או משום וקשרתם, אף שפסול לקרות בו בצבור והוי כחומשין. וצ"ל משום תקלה, וכנ"ד הרמב"ם שכ' שאפי' כתבו אשה וקטן יגנו אך דעת הראב"ה הביאו רמ"א בהגהת שע"ס סי' רפ"א דכתבו שלא לשמה הוי כדין חומשין, ולכאורא ק' מלקטן פ' הנוקין כל ס"ת שאין אוכרות שבה כתובין לשמה אינה שוה כלום וכן בעבור, אמאי להוי כחומשין, שו"ה בט"ז שנתקשה ביה, וצ"ל שהפסד מרובה וחלוק גדול יש בשוין וא"ש כלום ל"ד, והנה לדעת ראב"ה כאן למה יגנו, וכ"פ רש"י משום לתא דע"ז, ובהא שכ' רש"י לעיל קורין בו ול"ח שטא כתבו לשם ע"ז דלכאורה ק' דלמא לא יקראו בו, הא עכ"פ דין חומשין יש לו ובכ"ד לוקחין ולעולם אין קורין בו בצבור לכ"פ רש"י ול"ח שטא כתבו לשם ע"ז, ופלוגתא היא לק', דא"ד יגנו, ולפ"ז אם ידעינן דשלא לשם ע"ז כתבו, אף דל"י, מי"ט אין קורין בו בצבור דהוא שלא לשמה, אבל אם כתבו לשם ישראל כ"כ דסתמא לשמה קאי, לכ"פ רש"י שטא למכור לישראל כתבו, ולא לשם ע"ז, ודו"ק בקיצור. ונ' שרש"י

הכריח

שטא למכור לישראל כתבו ולא לשם ע"א, ודבריו צ"ע לכאורא דהו"ל ואת"ל הוא כתבו שטא שלא לשם ע"א, ובתוס' הקשו עי' קו' גדולה על רש"י תיפוק לי' דפסול לעולם משום וקשרתם וכתבתם, ואפ"ל דרש"י ס"ל דמש"ה נמצא יש להכשיר כיון דקריאת ס"ת אינה אלא מדרבנן, ואף דלדעת רש"י צ"ל כמש"כ תוס' ר"פ היה קורא ומגלה דף י"ז דפ' וזכור דא"ו מ"מ לקראו בספר כשר, אפשר שאינו אלא מדרבנן, וכ"נ ממש"כ בד"מ סי' תרפ"ה דאותן שא"י לבוא למנין בפי' וזכור י"ל שיקראו אותה בניגון ובטעמים ול"כ שיקראו בס' כשר משמע שא"צ מדאורייתא, וי"ל דלמאן דס"ל דהא דדברים שבכתב אין אתה רשאי לאמרו בע"פ, דוקא להוציא צבור י"ח, א"כ י"ל דכל שאינו הספר כהלכתו כבע"פ דמי, ואסור מדאורייתא לקרות בו בצבור, אבל יחיד שרי כיון שאינו מוציא אחרים י"ח, ועוד דבחומשים שלנו התירו משום עת לעשות משא"כ בס"ת פסולה, וא"כ לא הוי אלא סד"ר, ומ"מ דמ"ד יגנו, הא סד"ר לקולא לכן פירש"י דמ"ד יגנו משום חששא דע"ז, והא דאמר בש"ס, והא דתניא יגנו, האי תנא הוא תיפוק לי' משום חשש ע"ז י"ל דע"כ תנא האחר דס"ל יקרא ל"ל דף סברא, לכן בעי לאשכוחי תנא דפסול, עי"ל דס"ל לרש"י דהך דרשה דוקשרתם וכתבתם ע"כ פליגי בה תנאי כדלקטן, א"כ מ"ד יגנו י"ל באפ"ה א"ש דעכ"פ משום שלא לשמה פסול, וס"ל דבהא פליגי ה"ב לשני, דמאן דפסול נמצא, ס"ל דכתבו פסול משום וקשרתם, א"כ לא הוי חד ספק, ומ"ד קורין, ס"ל דמשום שלא לשמה פסול, וס"ל דאם נכרי כתבו לשם ישראל הוי כלשמה, וכמו שיבואר. ומה שפירש"י יגנו כדלקטן י"ל או משום וקשרתם או משום שלא לשמה, עי"ל

הכריח סברתי, דלקמן אמריןן והא דתניא קורין בו האי תנא הוא וכו', יל"ד מאן תנא אי דשב"ג הא אוקימנא בגר שחור לסורו, ואי ת"ק דידי' הא ל"א אלא לוקחין, ודלמא דוקא בספק, אבל לא בודאי, שו"ד למהרמ"ש שהקשה כן ותו' תמוה, חדא דמנא ידעי שהנכרי כותב לשמה דהא נכרי אדעתא דנפשי' קעיבד, ע"ד דף כ"ג ולכה"פ ספק הוא ותו דא"כ גם לרשב"ג לוקי הכי ומהר"ם כ' בתוס' ד"ה והא דתניא דגם הא דקורין בו איירי בגר שחור לסורו, אברא שכ"כ המרדכי סוף ה' קטנות בשם ר"ח, מ"ט הוא דחוק, ובמ"ב כ' דמת"ק מיייתי ראי' דת"ק כנכרי גמור, והא דקאמר מעשה ברשב"ג וכו' ל"ט דאי' אלא דל"ב וקשרתם וכתבתם וצ"ל דגר שחור לסורו ג"כ אינו בקשירה, וכ"כ המג"א בס' ל"ט, וצ"ע דמנ"ל דגר זה לא שמר תורה בצנעה ואם הי"ל לירא גם בזה אנוס היא, וצ"ע, מ"ט נראה משיטת רש"י, דת"ק לאו בגר שחור לסורו איירי, אלא בגוי ממש, והדרא ק' לדוכתא ולשיטת רש"י אפ"ל דל"ב לאתויי ראי' אלא דת"ק ל"ל דרשה דוקשרתם וכתבתם, דאי אית ליה אפי' נמצא הי' פסול מטסקא, אע"כ דל"ל אף אף דאכתי איכא למפסל משום שלא לשמה בהא ב' הבריות שוות דל"ב לשמה וכת"ק דרשב"ג, א"כ יפה כ' רש"י, והיותר נכון דמדתניא בברייתא לוקחין ס' מן הנכרי בכ"מ מאי בכ"מ אלא פי' אפי' במקום דל"ש סופרי ישראל, נמצא לשי' רש"י, דלדידן דפסקין דרשה דוקשרתם וכתבתם נמצא ביד נכרי יגנו, דליכא אלא חדא ספק, וי"ל שוהו טעם הריוף דפי' כמ"ד יגנו דס"ל דברייתא דוקשרתם הלכתא היא, כדמשמע מנחות דף מ"ב ולא הוי אלא חד ספק, ולשיטה זו י"ל דכל הסוגיא כדשמיחי גוים דכתבי, אבל ל"ש ל"ח דגוי כתבו לכ"ע,

אבל תו' חלקו וס"ל דטעם המכשיר שאין דרך נכרי לכתוב ע"ש, ולפ"ו למאן דפסיל אפי' בכה"ג, וצ"ל הטעם דג"ו ל"ש שיתן ישראל ס"ת לגוי. ולדינא אפלגו הפוסקים דעת הרמב"ם פי"א מה"ת להכשיר, אבל הריוף פוסל, ולפטש"כ י"ל דל"פ לדינא דהריוף פי' הפלוגתא במקום דשכיחי נכרי לכתוב ופי' לחומרא, אבל במקום דל"ש כשר, אבל הרמב"ם פי' פלוגתא כתוס' במקום דל"ש נכרי דכתבי ופי' לקולא, ולפי' י"ל דהיינו טעם הטור דפי' באו"ח ס' ל"ט בתפילין דכשרין, וכמ"ש בב"י דס"ל דע"כ לא פסיל הריוף אלא בס"ת דשכיחי נכרי דכתבו אבל לא בתפילין, ולפ"ו לדידן דל"ש נכרי לכתב ס"ת כדל, (מלבד שלא שייך עכשיו חשש לשם עבודה זרה) אפשר להתיר, א"כ י"ל שמא ב"א מדורות הראשונים, ובוה"ו אפשר שהיו נכרים כותבים, אפי' אם ידעינן שבדורות הראשונים במקום הזה הוי שכיחי נכרים השוללים, א"כ איכא למתלי בשוללים וכדכ' הש"ע ויותר טוה כ' הש"ך, דבמקום שא"ד הנכרי לכתוב תלינן יותר שבוזו ע"כ וכ"מ בחי' ר"ן בגיטין שכ', מיהו אפשר שבמקומות האלו שאין הנכרים כותבין כלל והדבר מצוי שבוזוין וכו' יש לקרות בהן, א"כ אפשר דהמקיל לסמוך על הרמב"ם והר"ן אפשר דלא הפסיד, ואפשר שמצוה היא שלא להביא ס"ת כשרה לידי גניזה לכש"כ שכתובה בכל דקדוקי סופרים אפי' ב"ה שמו"ן במשהעיר אדמ"ו שאף אם כתבו נכרי להתלמד א"י טוה הכלל, ועם אדמ"ו נר"ו עוו ותושיה את אשר יבחר יקרב ועמו הסליחה אסכן פולד.

שאלה י"ב שאלה מי שצוה שלא לקברו כי אם אחר מ"ח שעות מיראתו שלא יורידוהו חיים שאלה ומחק המלכות שלא

משיבי מלחמה שעה

בויון, משמע דאפשיט דטעמא משום בויון, ויל"ד דהש"ס קאמר הכי למ"ד הספדא יקרא דחי, אבל אנן יקרא דשכבי ס"ל ומשום יקרי משהינן ל"י לכפרה עי"ל דבש"ס פשיט מדאקבר צדיק, צדיקי כפרה צריכי, ומשני אין דכתיב כי אין צדיק בארץ, ובשבת דף נ"ה מסיק דיש מיתה בלא חטא, וכתבו תוס' דהא דכתיב כי אין צדיק בארץ, ברוב ב"א קאמר, א"כ למסקנא דש"ס נפשטה האבעיא דמשום בויונה מדאקברי כל צדיק, וצ"לד ולוישב לדעת שאה"פ כי דברוב צדיקים צריכי לכפרה ל"פ ע"ל דרש"י פ"י מדאקבור צדיק אי"ו ועו"א אין צדיק וכו' דד' מתו בעטיו של נחש אך ק' ממשא, ויל"ד דיל"ד כרשב"א דאף הם בחטאם מתו, וא"כ י"ל דהרמב"ם פ"י כת"ק דרשב"א דמשה ואהרן בלא חטא מתו, וא"כ ש"מ ממשא דמשום בויונה, ודע שדברי תוס' לא הבנתי שמי בדיה כפרה וז"ל ע"כ כפרה וכו' אלא אפי' איכא בויונה וכפרה אבעיא ל"י הי עיקר עכ"ל ול"ו להבין כוונתם דפשטא דש"ס משמע דהכי קמבעיא ל"י אי משום כפרה בלהוד, אי משום בויונה נמי, ונ"מ וכו' וצ"ע, ואפשר לפרש כן כוונתם א"ק על הש"ס דפשיט מדאקבור צדיקי, דלמא בויונא דמת איכא לכ"ע, ולכך אקברו צדיקי, אלא שהוא יכול לטחול וכצ"ל בש"ס ל"ק, ת"ש הלינו לכבודו וכו', ומשום כבודו של הי מבית ל"י למת, ומה ק' דלמא טעם משום בויונא, והוא של חי, וצ"ל דהמקשן ס"ל משום כפרה, ומקשה שפי' ומתדן משום בויונא, וזהו דוחק, אלא נ' דודאי למ"ד משום בויונא איכא ב' בויון המת והחי, ופשיטא דאי איכא בויון המת איכא ג"כ בויון החי, ולמ"ד דל"ל בויון החי א"כ גם בויון המת ליכא, והיינו שנתנו בארון וצ"ל משום כפרה וזהו ברור א"כ קשה על הרמב"ם

שלא לקבור שום מת עד אחר כ"ד שעות מהו לשמוע לו. מעשה שהיה: שכן צוה מאיר פולדא, אף של"ב נפשם ושאל על לבי דינא מהו. —

תשובה איתא בסנהדרין דף מ"ז איבעיא להו קבורה משום בויונה הוא או משום כפרה נ"מ דאמר ל"ב דיקברוהו וכו', ולכאורה קשה מאי קמבעיא ל"י הא קי"ל כר"י דל"ד טעמא דקרא, וא"כ מה"ת למדרש הכא בשלטא הא דאמר לק' דף מ"ז אין כי אמר רחמנא לא תלין נבלתו על העץ דומיא דתלוי היינו הקישא, אבל הכא מה"ת למדרש טעמא דכפרה, ובדוחק י"ל דהאיבעיא אליבא דר"ח דס"ל דתקברונו ל"מ ל"י לפירוש הר"ן בחדו' שפי' דר"ח ל"מ ל"י קבורת קרקע אינו אלא מנהג א"כ רש"י ורמב"ן בס' תה"א פ"י דלשאר מלכא ל"מ ל"י, ובלא"ה דוחק לוטר דהאיבעיא שלא אליבא דהלכתא, ואפ"ל לפטש"כ בגליון ס' כלילת יופי להגאון מ' אייוק לונטשיץ בפתיחה דהיכא דל"מ מקרא איפכא לכ"ע דרש"י טעמא דקרא והבאתי ראי' מב"מ דף צ' היתה מתרות מהו, ובש"מ שם בשם הרא"ה, א"כ י"ל דה"י קרא ל"א בצוה אך צ"ע דמה"ת משום כפרה הא גבי ל"ת נבלתו מסיים ב"י כי קללת אלקים תלוי, משמע טעם בויון, וי"ל כמה שדח"זל מפני מה זה תלוי טפני שברך את השם, וא"כ צריך כפרה, ומינה דכל קבורה משום כפרה, ולדינא הנה הרמב"ן כ' דאיבעיא ל"א, ואולי לחומרא, אבל הרמב"ם כתב אבל אם צוה שלא לקברו אין שומעין לו שהקבורה מצוה שנאמר כי קבר תקברנו עכ"ל, וכי עליו הכ"מ דברי הרמב"ן ומל' הרמב"ם ל"מ כן ד' משמע דפשיטא ל"י ואפשר דס"ל להרמב"ם דמדקאמרי' ל"ק כי אמר רחמנא ל"ת דומיא דתלוי דאית ב'י

משיבי מלחמה שערה

יב

לזכותו בכפרה, ומ"כ זה דל"ח שבועט
בכפרה אלא שטפחד שיודידותו חיים שאלה
מיד דחוינן דמית אית לן לקברו, ואם איננו
קוברו עובר עליו בל"ת, אלא דאיכא
לאסתפוקי ספקא אחרינא, דלמא הא דעובר
בל"ת, היינו דוקא בלינה ראשונה, אבל ביום
ב' שוב אינו עובר עליו אפי' הלינו לינות
הרבה, כמו בטלון שכר שכיר, אבל כד
מעיינינן בהא מילתא משם רא"י דלעולם
עובר, דב"מ דף ק"י ע"ב איתא, ת"ר מטשמע
שנאמר ל"ת פ"ש וכו' עד בקר מה ת"ל עד
בקר, מלמד שא"ע אלא בקר אחד בכלה,
ע"כ טעמא דכתב רחמנא קרא יתירה, הא
לא"ה הו"א לעולם עובר, אי"כ במת דליכא
קרא יתירה מה"ת לפטרו אף דכתוב כי קבר
תקברנו ההוא לעשה הוא דאתי ולקבורת
קרקע ולומר דגלי רחמנא גבי ש"כ ילפינן
מיני' בעלמא צריך רא"י, וגדולה מזה ע"י
בש"מ כ"ט דיש מגדולים דס"ל דאפי' שכיר
לילה עובר לעולם, ול"ג מיני', ויל"ד מ"מ
מש"כ נ' ותו דלמשי"כ בש"י הרי"ף אי"כ אפי'
היכא דליכא מצוה מ"מ ביוזא איכא כנ"ל
להלכה ולא למעשה.

שארה י"ג באשר שע"פ ציווי השררה
יר"ה קנו ב"ע חדש רחוק מן
העיר, ובאשר שהדרך רב צריך להוליך ב"מ
בעגלה, מהו שיהא מותר לישא ב' מתים
בעגלה אחת, ואת"ל שיהא אסור, מהו
להוליך ב' העגלות בב"א או לא.
תשובה במו' יו"ד וש"ע ס' שנ"ד איתא,
תניא עיר שיש בה שני מתים
כאחד מוציאין הא' ואח"כ מוציאין הב'
ומשמע לכאורא שבכ"א אסור. מיהו אי"כ
כ"כ דהתם י"ל שבא לאשמעינן לאפוקי
אפכא דלא, אבל בפרישה כי שם לס"א
דגרסי בטור אע"פ שאין מנחמין וכו' מ"מ
אמרי

הרמב"ם שכ הטעם שהקבורה מצוה, ההול"ל
טעם הש"ס ש"ר בלח"מ שהקשה כן ע"ש
ותי' דל"ב אינו ק"ק מה"ת צ"ע, ואפשר
דס"ל כמש"כ לעיל דהאבעיא אליבא דר"ח
או למ"ד דדרשינן טעמא דקרא והיינו דאיבעי'
לי אליבא דרשב"י מרא דשמעתתא דא
דדריש טעמא דקרא, אבל למ"ד דל"ד טעמא
דקרא, וס"ל דתקברנו דרשה גמורה היא
ליכא למבעיא כלל, ע"ל דס"ל דהאיבעיא
בש"ס קאי ול"ק דרשב"י דלדידי' ל"מ קבורת
קרקע מדאורי' די"ל עביד לי' ארון, אבל
הרמב"ם פ' כל"ב לחומרא א"כ ק"ק דאורי'
ול"ד טעמא דקרא, ויש לתמוה על הרי"ף
שלא כתב אלא ל"ק דרשב"י והו"ל לפסוק
כל"ב לחומרא דמוסיף הוא דל"פ אמתני' דמלין
מתו עובר בל"ת, אלא דס"ל דל"צ יתור
דמל"ת נפקא וכי"מ אח"כ לרמב"ן בס' תה"א
ואפשר דס"ל דל"ב פליג רשב"י אמתני'
ופי' כל"ק כסת"ם ודוחק. ע"ל דס"ל דר"ח
דתקברנו ל"מ לי' היינו דס"ל כל"ק דרשב"י
וגי' דחוק, ע"ל דס"ל דאיבעיא דש"ס ע"כ
כל"ק דל"ב ליכא לספוקי, דלא דריש טעמא
דקרא ומבעיא לי' כשצוה לתנו בארון, ולא
לקברו דהכי משמע לשנא מ"מ למדנו מדברי
כלם שהאומר אל תקברוהו אין שומעין לו,
ואפי' אם בני משפחתו רוצין אין שומעין לו
כמש"כ הרמב"ן בתה"א דאיכא בויון כל חי
ועוד דלמא איכא אחד בסוף העולם ע"ש
בתה"א, וכדבר שאלתו כמי שצוה להלינו
מהו, הנה פשיטא דגם בהלנה איכא בויוזא
ואין שומעין לו כדמוכח בש"ס גבי הלינו
לכבודו, ול"ע אלא בכה"ג, אפי' למ"ד משום
כפרה אין שומעין לו דרש"י פי' ד"ה ה"א
ל"ב כפרה, ואי נמי קברי ליה לא מתכפר
וצ"ל דס"ל דאי מתכפר פשיטא דאין
שומעין לו, דאית לן למעבד כל מצדקי

משיבי מלחמה שעה

עליו כמישא, וזהו ל"ש בקבורת מת דכל המדחה מטתו ה"ו משובח חוץ טאו"א ודו"ק, אך מתוס' סוטה דף ח' ד"ה אין משקין נ' שאפי' אם מעמידין אותו בעורה כאחד אע"פ שאינן שותות כא' אסור, א"כ לא ידא רשאי להוציא ב' מתים לבה"ק וגם על מנהגנו פה שמוציאין ב' מתים לבית צ"ה ואומרים עליהם צ"ה ואח"כ מוציאין הא' לבה"ק וקוברין, ואח"כ מוציאין הב', וי"ל דכיון דאין מוציאין אותם לבה"ק ש"ה.

ודע דדברי הרמב"ם פ"א מ"ה ט"ז של"ח בין כהן א' לב' כהנים, לכאורא צ"ע דבש"ס מחלק בין כהן א' לב' כהנים גבי סוטה, א"כ ה"ה גבי מצורע, ועי' בתוס' ד"ה כאן בב' כהנים ומהרש"א, שו"ר בטג"א ה' קריאת ס"ת ס' קמ"ד ס"ק י"א שהעיר ע"ז ע"ש, ועיינתי בל' מס' שמתות, ואיתא התם אין מנחמין ב' אבלים כא' אלא א"כ כבודן שוה ואין מוציאין ב' מתים כאחד, אלא אם כן כבודן וקילוסן שוה, וכן כתבו רי"ו ורמב"ן בתה"א, אלא שבמקום ב' אבלים כ' ב' מתים, אבל טור כ' ואין מנחמין ב' אבלים כא' אא"כ ה' כבודן וקילוסן שוה מ"מ לגי' שלנו י"ל דב"ב מטות כל שקילוסן שוה אע"פ שאין כבודן שוה שרי, והא דנקט במטה א', דשם צ"ל ג"כ כבודן שוה, דגנאי הוא לב' מתים שאין כבודן שוה להניחן במטה א', מ"מ דוחק לחדש זה מ"מ י"ל שכל שבמטה אחת לעולם אסור, אם אין כבודן שוה, אך בב' מטות לדידן שאין מקלסין אפשר דשרי, וצ"ע שלא ראינו למי שהעיר בזה וגם להרמב"ם ל"ד שב' מכל דינא אלו כלום, וצ"ע לדינא, בלע המות לנצח אמן: **שאלה** י"ד נשאלתי מחכם אחד שמתה בתו נשואה בעיר אחרת בקרוב שעה ממקומו ושאל מהו שיהא חייב בק"ש בתפלה,

אמרי שאין מוציאין ב' כ"א, אלא וא"ו ואח"כ אם קילוסן וכבודן שוה מנחמין כ"א וכ"א עכ"ל, משמע שלהוציאין כ"א אסור לעולם, אפי' כבודן וקילוסן שוה, א"כ בנדה דף ל"ו משמע קצת שהוציאו ב' כ"א, ולכה"פ נשמע בקילוסן וכבודן שוה, ויל"ד דהוציאין וא"ו והא ב' הטטות עומדין, ומהא דסוף מ"ק בגמלא דר"ה ור"ה"ט אין ראי' דהתם לא הוציאם לקברם אלא להעלותם לא"י, ואפשר דעובדא דנדה ג"כ הכי הוי ודוחק, אבל באמת דברי הדרישה צ"ע דבמס' שמתות פ"א איתא אין מוציאין ב' מתים במטה א' אא"כ כבודן וקילוסן שוה, מעשה באיש א' וכו', והיו מקלסין לפניהם הוי חתנים וכו' ע"כ הביאה הרמב"ן בס' תה"א, ואיכא למידק מינה טובא, חדא דמשמע דדוקא במטה אחת אסור אבל בב' מטות שרי, ועוד דדוקא באין כבודן שוה, אבל כבודן וקילוסן שוה שרי, וזהו שלא כד' הדרישה, מ"מ ראי' קמייאת יל"ד, הי"ל דלעולם אפי' בב' מטות אסור דויל בתר טעמא, אלא דהא קמ"ל דאפי' במטה א' בכבודן ובקילוסן שוה שרי וכמעשה דאיתי אך י"ל לכ"ז בימיהן שהי' מקוננות ומענות ומטפחות אחר המטה ומקלסין, א"כ כשאין קילוסן שוה אסור דיש גנאי להמת שא"מ כמו הא' אבל לדידן דא"מ כלל אין טעם לאסור הוצאות ב' מתים כ"א, מ"מ י"ל כל שאין כבודן שוה גנאי הוא לאדם מכובד להוציאו עם אינו מכובד אף תמה אני איך מוציאין ב' מתים כא' הא א"ע מצות הבילות הבילות ע"י סוטה דף ח', וי"ל דהוצאה אינו עיקר אלא מכשירי המצוה אלא הקבורה עיקר, ובאמת אין קוברין אותן כא' אלא בואח"ו, שו"ר דל"ק דרש"י פ"י הטעם דא"ע מצות הבילות הבילות שלא יהא המצות

של מת וממס' שמחות אלו ואפ"ל דאף
 בידו ס'זמא דברייחא הוא, והש"ס שואל
 או דלמא ואין זה הטעם וקו' הוא והוא
 דגיל בידו זהו החוק, ואם הוא איבעיא
 אברא דל' הירושלמי משמע שהאיבעיא על
 אם רצה להחמיר קאי, ואפ"ל דהאיבעיא
 אם רצה להחמיר אם מפני כבודו של מת
 פטור, ולכך אם רצה להחמיר וליטול משאו
 על אחר כדי שיקרא אפ"ה אסור, או דלמא
 דלכך א"ר להחמיר על עצמו מפני שאין
 לו מי שישא משאו, אבל אם יש לו מי
 שישא משאו ורוצה להחמיר על עצמו
 להטיל משאו על חברו ולקרות רשאי וחייב
 או אם הטיל אלא שאם אינו רוצה להטיל
 משאו על חברו או פטור ואסור, ולפ"ז
 דברי היר' ברורים ודברי הב"י צע"ג, שו"ד
 במדרכי פי מי שמתו שכ' ג"כ דהאיבעיא
 קאי אמאי אין שומעין לו ע"ש, כל זה כל
 זמן שהוא באותו עיר, אבל כשהוא בעיר
 אחרת כתבו תוס' בשם ר"ת שאכל בשר
 ושתה יין, אבל הרא"ש חולק עליו, וכן סתם
 בש"ע או"ח סי' ע"א, ויו"ד סי' שמ"א, אבל
 הבי"ח הכריע כר"ת, ונראה מדברי הרשב"א
 ותד"י שדוקא לאכול בשר ולשתות יין מותר
 שאין הטעם אלא כדי שיהא פנוי לעסוק
 בקבורה, אבל במצות פטור מפני כבודו של
 מת, ומפשטות דבריהם משמע שאין חלוק
 אלא אפי' בעיר אחרת, ולא כפר"ח שב'
 דבעיר אחרת חייב במצות דליכא כבודו
 של מת ולא מציני' חלוק זה בפוסקים, והנה
 הא דפ' בש"ע בא"ח דרשאי להחמיר על
 עצמו אפ"ל דדוקא בק"ש וכמש"כ בב"י כיון
 דמידי דרבנן הוא סמכינן לקולא, אבל
 בברכות ובתפלה דאיכא חשש ברכה לבטלה
 ולא דלא תשא י"ל דמודה ולפ"ז תתישב
 קו' האחרונים וכ"כ במ"ז דהש"ע סותר עצמו

שבירד

בתפלה, ובתפילין, ואת"ל דפטור מהו שיהא
 רשאי להחמיר על עצמו, וגם מהו שיהא
 מותר בבשר ויין וצוה עלי להביא שאלתו
 קדם אדמו' הכהן הגדול נ"י ונתתי על לבי
 הדברים האלה.

תשובה עי' ביו"ד סי' שמ"א, והנה בש"ע
 או"ח סי' ע"א כ' שאם יש לו מי שישא משאו
 ורוצה להחמיר על עצמו ולקרות רשאי אלא
 שמקור דין זה ממש"כ ב"י שבירושלמי יש
 איבעיא אם הטעם מפני שאין לו מי שישא
 משאו או מפני כבודו של מת מפי לקולא
 והוא ביר' צע"ג, דנ' דה שאמר מפני כבודו
 של מת או מפני שאין לו מי שישא משאו
 נ' דל"ק אלא אעיקר טעם הפטור ע"ש, דאי
 דוקא על אין מוחין בידו קאי, א"כ מה פשוט
 מלולב ומתקיעת שופר, וכיון שהפוסקים
 פסקו דאפי' יש לו מי שישא משאו פטור
 ה"ה דאינו יכול להחמיר על עצמו דהא
 בידו דבר ברור אמר דכל היכא דאסור,
 אין רשאי להחמיר על עצמו, וטעם דפסקו
 כן נ' כיון דבש"ס דילן לא חילק בין יש
 לו מי שישא משאו לאין לו לס"ל כירו' גם
 מדמקשה משנה וברייחא אהדדי ולא משני
 דמתני' מיירי ביש לו מי שישא משאו, לכן
 צריך מוטל לפניו דוקא, מ"מ י"ל כיון
 שפשטא דתוס' מקשור דבריהם, נראה שר"ת
 ס"ל הטעם מפני שאין לו מי שישא משאו
 וכ"כ הרמב"ן בתה"א בהדיא בסיום דברי ר"י
 בדרך הירושלמי הרוצה להחמיר על עצמו
 ולקרות רשאי, וצ"ע דבמס' שמחות סיים
 בברייחא זו מפני כבודו של מת, א"כ משמע
 דלא כירו', שו"ד להמפרש מהרא"פ בתוספתא
 ששבש גרסת מס' שמחות מירושלמי זה וצ"ע,
 דהרמב"ן בתה"א הביא ברייתא זו דמס' שמחות
 כלשונה, נראה דמתרצתא היא, אח"כ ראיתי
 בחי' רשב"א שמכריע דהטעם משום כבודו

משיבי מלחמה שיערה

משמע שהטעם מפני שיש לו מי שישא משאו, ולפי' חייב בכל המצות ואשמעין דאפ"ה אסור בהנחת תפילין כאבל ביום ראשון ובפרישה דחק לפרש דבריו, והנ"ל כתבתי ש"ר בירושלמי ר"פ מי שמתו אם ביום ב' אינו נותן תפילין צדיקא מיטר מי שמתו מוטל לפניו, אלא כגון דתנא דא תאנא דא ע"כ הרי בהדיא דבלאו מתו מוטל לפניו אסור בתפילין כאבל ביום ראשון, וזהו ברור העולה מזה לדינא דאפי' בעיר אחרת ויש לו מי שישא משאו אין רשאי להחמיר אלא בק"ש, אבל בתפלה וברכות לא, אלא שאין מוחין ביד אבל בהנחת תפילין אסור לכ"ע, ובאכילת בשר ושתיית יין יש להקל לצורך חולה קצת עכ"ל. — ינוסו אנחות, וישיגנו שטחות, חכמה בטוחות, חרותה על לוחות.

ס"ק חסדן פולד. — קין מק"ל לפ"ק

שאלה טו אבל ביום ראשון מאי שניח תפילין?

תשובה לכאורה ויל קרי בי רב הוא, במג"א ס' תקט"ח ס"א דחייב ע"ש שכ"כ מסברא, ועי' רש"י סוכה דף כ"ה שבי דלכך אבל פטור מתפילין שנאמר בהן פאר ואבל אין לו פאר להתפאר, א"כ ויל דאפילו בחוה"מ פטור, אברא נראה דהירושלמי תיובתא שמקשה ר"פ מי שמתו מאי צריך להשמיענו מי שמתו מוטל לפניו הא ל"ע מאבל בימים הראשונים וכמש"כ לשינו בתשובה שלפני זה, ודחק לתרין לשני דמשום חה"מ אצטריך דמשום אבלות ליכא, אבל מצד מתו מוטל לפניו פטור כדמשני סמוך לזה על קו' אחריתא, תפטר בחול היינו בחה"מ, אע"כ דאבל פטור בחה"מ, וא"ל דהירושלמי ס"ל דחה"מ פטור מהנחת תפילין דאדרבא כל ראיות המחייבין ח"ה בתפילין

שבז"ד כתב בשם י"א דאם רצה להחמיר על עצמו לברך ולענות אמן אינו רשאי, ובא"ח סתם דאם יש לו מי שישא משאו רשאי להחמיר על עצמו, ואף שיל"ד דגם בז"ד בדעה הראשונה כוונתו דפטור אבל רשאי ולא כ' אלא לחלוק כבוד לבעל הדעה הזאת, ש"ר כן בס' אלי רבה, וזה דוחק מאד בדעה הראשונה לא נוכר כלל שיראה שחולק, אלא נראה דבא"ח איירי בק"ש ואין חשש כולי האי אם קורא, ובאמת לא כתב דקורא בברכות, אבל בז"ד איירי בברכות שאם הוא פטור הוא חשש ברכה לבטלה, ש"ר בא"ד שהקשה בשם ע"ת דהוי ברכה לבטלה, ות"י א"מ ל"י, והנלפע"ד כתבתי העולה מזה דדוקא לקרות ק"ש אין מוחין בידו אבל לתפלה מוחין בידו, ואפי' בעיר אחרת אין להחמיר ולקרות כיון שס"ל שאף ר"ת לא התיר אלא לאכול בשר ולשתות יין, וכסברת רשב"א ותר"י, אבל בתפלה מודה דאסור, ואפשי פלוגתא לא מפשינן אלא שהרוצה לסמוך על הב"ח ופר"ח אין מוניחין אותו — ולאכול בשר ולשתות יין נראה דיכול לסמוך על ר"ת, בעיר אחרת אם יש לו מי שישא משאו בפרט היכא דאיכא קצת חולה דמעשה רב שעשה ר"ת בנפשי' והרשב"א ותר"י אסכימו על ידו — ועל השאלה הג' אם מותר להניח תפילין לדעת המתירין נראה בפשיטות דאסור דלא עדיף מאבל ביום ראשון וז"ל בתר טעמא שנאמר פאר וכ"נ לדברי הטו"ד ס' ש"מ"א שכ' בשם הרמב"ן שבאונן קצת דיני אבלות נוהגין וכו', ואסור בהנחת תפילין עכ"ל, ולכאורא משנה שאינה צריכה היא, שהרי פטור מכל המצות, ונראה לי שרמב"ן לטעמי' שכתב דברי ר"ת בס' תה"א ולא חלק עליהם וכתב שהם בדרך הירושלמי

משיבי מלחמה שיערה

יד

ע"ד רבים. אברא דהוה כדעת רש"י, אבל מלשון הרשב"א ספ"ג דשבועות משמע קצת דחמיר מע"ד רבים, ודל"ל הפרה כלל וי"ל דאף למאן דמתיר בדיעבד אם הותר נדר ע"ד רבים, אבל ע"ד המקום חמיר. מ"מ יפה כתב בש"ע דכיון דכ"פ ס"ל דע"ד המקום יש לו הפרה ודוקא התם שהקב"ה צוה כן וכ"מ מלשון הרא"ש. ע"י ברמב"ן ורשב"א ריטב"א ור"ן בחי' ספ"ג דשבועות מנקט מלתא מציעותא עדיף ובפרט שאם נאמר כן בדעת הפוסקים הם מסכימים עם דעת רש"י הא עדיפא ולכש"כ כאן של"א ע"ד המקום אלא חדוש שחדשו הפוסקים האחרונים ורבים חולקין הבו דלא לוסוף עלה ובפרט כיון שאפי' אמר בהדיא ע"ד המקום כ"כ שרבים מתירים, ותמה אני על הש"ך בס"ק ק"ח שכרכר למצא סמך דעה להתיר לדבר מצוה ול"כ כלל מסברא זו, ולכש"כ הכא שיש ג"כ צורך גדול כיון שא"א לה לפי חולשת טבעה לסבול כי"כ תעניתים כנ"ל ושאלתי את פי אדמו"ר הכה"ג נר"ו ואמר שבל"א צורך גדול לא הו"י מתיר, ולא אמר לי מעם ברור, והנלע"ד כתבתי להלכה ולא למעשה

חסדן פולד

ימים רבים אחר כתבי זה ראיתי בשו"ת נודע ביהודה מהדורא בתרא חי"ד סי' קנ"ט שבי' בפשיטות שהבעל יכול להתיר בעת צרה, וגם העיר על דברי הש"ך בס"ק ק"ח הנ"ל ע"ש. —

שאלה יז הרואה קברי ישראל ובירך ובתוך ל' יום ראה קברי

ישראל במקום אחר מהו שיברך?

תשובה בש"ע ס"ס רכ"ד כ' שכל ברכות הראייה הן דוקא לאחר ל' יום וכתב המג"א בשם רדב"ז דכשראה מלך ואח"כ ראה מלך אחר בתוך ל' יום חוזר ומברך ובת' רדב"ז החדשות

כתפילין ממי הירושלמי יוצאין וגם אנכי אוסיפת מיא מירושלמי ברכות דר"י ה"י מניח תפילין מפסחא לפסחא, והיינו ע"כ בח"ה, והארכתי בזה במקום אחר, וצ"ע לדינא שו"ד בשו"ת שבות יעקב ח"ב ת' כ"ה שחלק על המג"א מסברא שאין בה כדאי להכריע אבל מהירושלמי נראה ראייה ברורה שלא כהמג"א ודכונא דכך הורה הוקן הישיש מ"ה אליעזר וואללא סג"ל וצ"ל לי זה ימים רבים הלכה למעשה, והמקום יגדור פצות כל עמו בית ישראל ברחמים חסדן פולד. —

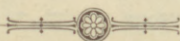
שאלה טז אשה שנדרה נדר בעת חלי בעלה להתענות ב"ה ימים רבים

מהו שיכול הבעל להפיר לה?

תשובה נראה דשרי, דהנה בש"ע יו"ד סי' רכ"ח סי' מ"ה בהגהה כתב דבנדר בעת צרה אין להתיר אלא לצרך מצוה או לצרך גדול כמו נדר ע"ד רבים וכו' ועי' בש"ך וכו' בחי' ליישב קצת דברי הד"מ אך בדוחק ובת' מהר"ם מינץ סי' ע"ט, הביאו בש"ך כ' להתיר אלא שכתב בשם מהר"ח שיש סכנה בדבר ופי' הר"ב להשואל ע"ש שכתב שהרבה צוואות רי"ח נתבטלו וי"ל שאין סכנה אלא בחכם שמתיר, ונשאלת אבל כשהבעל טפיר לה מה אית לה למעבד ולחדש סכנה כבעל שלא הו"י הנודר אין לנו אפי' לשי' מהר"ח דלמא דוקא כשנדר בעת צרת עצמו, והנה מבואר בת' בנימין זאב כמש"כ רמ"א בת' ס"ס ק"ג הנדר בעת צרה הו"י כנודר ע"ד המקום ב"ה והו"י כנודר ע"ד רבים ע"ש, והנה בש"ע שם סכ"ד דבעל טפיר נדרים שנדרה אשתו ע"ד רבים אפי' לדבר הרשות, וא"כ נ' פשוט דגם נדר בעת צרה הבעל טפיר, אברא דיש לגמנם בדברי הש"ע בהגה"ה סכ"ב שכתב דאם נשבע או נדר ע"ד המקום הו"י כנדר

אבל בס' יוסף אומץ ס' תמ"ה כתב דיש להסתפק ושם ברכות להקל. ולכאורא ל"ש פשיטותא דהלק"ט משום ס' דהיוסף אומץ א"כ נראה שם הלק"ט לאו בר סמכא הוא למעשה. אף דרב גוברי של המחבר מ"מ הס' הוה לא נכתב כלל למעשה ולא להלכה ורק לחדודי בעלמא וכמה דברים באו בו שאין לסמוך עליהם. ימים רבים אח"כ זה ראיתי להרב החסיד במעיל צדקה ס' נ"ב שכתב על ס' הלק"ט אבל אלו שנדפסו משם אביו ההג' בוודאי לא יצאו מפיו ותלמיד מועה כתבם עכ"ל. —

החדשות ח"א ת' רצ"ו כ"כ בשם הר"א אב"ד ופרט הרבה ולא מנה קברי ישראל עמהם מ"מ לכאורא משמע דהיא היא וכ"מ אח"כ בבאר היטב, ואפ"ה דיש להסתפק על הברכה שהיא להצדיק את הדין ולברך הקב"ה שטחיה מתים וא"כ י"ל מה לי שמודה על מתים אלה או אחרים, אך בעיקר נוסחת הברכה נראה שנתקנה על מתים אלה דוקא „אשר יצר אתכם בדין וכו'„ א"כ י"ל דכשרואה קברים אחרים צריך לברך מחדש והנה בהלכות קטנות ח"א ת' ר"ב כתב בפשיטות דמברך ולא כתבו ראי' לדבריו

הגהות הש"ס מסכת ברכות

ג' ע"ב אליהו הוייה אדמי ליה כטייעא אמר ליה כדו בר קיימת קמיה מרך (ג') הערוך בדובר יפ"י אחוריק קמי מרך ול"ע הוא מוס"ת דבר אחורנית)

ד' ע"ב ס"א ההוא טייעא הוייה א"ל כדו (כן בתשובת הרמב"ם תש' ק"ן ויש שם גי' חייטא)

ה' ע"א וכמה ועמו רגע, וכמה רגע אחד מחמישת רבוא ושמונת אלפים ושמונה מאות ושמונים ושמונה בשעה (בע"ז דף ד' הגירסא אחד מחמישת רבוא ושלושת אלפים ושמונה מאות וארבעים ושמונה בשעה, ובתוספתא ריש פירקין איחא עונה אחד מכ"ד לשעה, והעת אחד מכ"ד לעונה והרגע אחד מכ"ד בעת ולפ"ז לא הוי כולי האי

ג' ע"ב ברש"י ד"ה ונמלכים בסנהדרין נוטלין מהם רשות כדי שיתפללו עליהם (עיין סנהדרין דף ט"ז ורש"י שם)

ד' ע"א בניהו בן יהוידע זה סנהדרין ואביתר אלו אורים ותומים וכן הוא אומר ובניהו בן יהוידע (בערוך וכן הוא אומר קודם ואביתר וכמשי"כ תוס' בשם ר"ח)

ד' ע"א בתוס' ד"ה בניהו זה סנהדרין, וי"ל דמסתמא ממלא מקום אביו היה וכי היכי דאביו היה מסנהדרין גם הוא היה (בערוך ערך אחר נראה שגרס כן בש"ס וכן באביו הוא אימר ובני)

ה' ע"ב ברש"י ד"ה הלמענך תעוב ארץ, וכי סבור היית שבשבילך שיצאת תסתלק השכינה (עיין ערוך ערך טרף השני)

ורשב"ם מעשה זה בשנוי ממש"כ כאן נראה
 דלא גרים מן דרב פפא עד ארמית)
 ר' ע"ב אבי אבא שחפה את החיכל כולו
 בכסף ובוהב (גי' הערוך ערך טבל
 בטבלאות של זהב)

י"א ע"א וב"ש ההוא מיבעי' ליה פרט
 לשלוחי מצוה (וב"ה האי בשבתך
 וכלכתך בדרך למה לי כצ"ל רש"א)

י"א ע"ב תניא נמי הכי אין אומרים אהבת
 עולם אלא אהבה רבה (גי' רי"ף
 ורא"ש ורבנן אמרי אהבת עולם תני' אין
 אומרים אהבה רבה אלא אהבת עולם וכן הוא
 אומר ואהבת עולם אהבתך וכו' וכן גי' בה"ג)
 י"א ע"ב ור' יוחנן מסיים בה הכי. הערב נא
 ד' אלקינו, (בריי"ף ורא"ש ובה"ג אמר ר'
 יוחנן והערב נא וכו')

י"ג ע"א ברש"י ד"ה בפרקים בין פרשה
 ראשונה (צ"ל ברכה)

י"ד ע"א אמר רבי ליה רבי אחא בריה דר'
 חייא בר אבא הכי אמר ר' חייא
 א"ר יוחנן (הכי אמר ר' חייא בר אבא אמר
 ר' יוחנן וכצ"ל)

ט"ו ע"ב רש"י ד"ה בפרש אם הפרש וכו'
 (עי' בערוך ע' פרש פי' אחר)

ט"ז ע"א פתח בלמען ירבו ימיכם סרכיה
 נקט ואתא (גי' הערוך ערך דווש
 דושיה ואתיא)

ט"ז ע"א מעשה בר"ג שנשא אשה וקרא
 לילה הראשונה (הראשון כן הוא
 בסדר המשנה וכצ"ל כי לילה לשון זכר בכ"מ
 שיהי באב"ע איוב ל"ז ד' כתב כי שם הוא
 ל' נקבה)

ט"ז ע"ב מאי טעמא דר"ש בן גמליאל
 (צ"ל דרבן גמליאל)

ט"ז ע"ב ונמצא ייחול לבבינו (עיין ערוך
 ערך יחול)

האי וצ"ל רבי רגעים נינהו והנהו רגעים
 גדולים, והני דהכא רגעים קטנים, ימים
 רבים אח"כ מצאתי בפסקי תו' ע"ז פ"ק ס'
 ד' שהביאו תוס' זו וסיימו עלה מיהו יש
 רגעים קטנים כמו שיסד הפייטן (בסלוק לפ'
 שקלים) והרגע מתחלק לכמה רגעים עכ"ל.
 אחרי כן זה ימים רבים מצאתי בס' הישר ס'
 תצ"ג דגרים להגירסא וכמה רגע אחד מרבוא
 וג' אלפים וח' מאות ועשרים וארבעה בשעה
 ע"ש דחילי' מתוס' הנ"ל שכתבתי ועיין
 בירושלמי ברכות משמע דרגע שהוא אחד
 מכ"ד בעת הוא רגע כמימריה ע"ש דהכי איתא
 החם דף ב' ע"ב העונה א' מכ"ד לשעה
 העת א' מכ"ד לעונה הרגע א' מכ"ד לעת
 כמה הוא רגע ר"ב בשם רח"א כדי לאמרו
 ורבנן אמרי הרגע כהרף עין תני שמואל
 הרגע א' מה' רבוא וששת אלפים וח' מאות
 ומ"ח לשעה עכ"ל)

ז' ע"ב תוס' ד"ה לא היה אדם שקראו
 אדון, וזה הפסוק דבין הבתרים
 היה קודם לכן (וכן הוא בהדיא בל"ב מדות
 דר"א ברי' יוסי הגלילי מדה ל"ב)

ה' ע"א כביר לא ימאס (ולא ימאס כביר
 וכח לב כ"ה שם ועי' רש"א בה"א)

ה' ע"א כתיורא כגבבא דעמרא (עיין ערוך
 ע' גב)

ה' ע"א איכא דאמרי כפיטורי כפי ושמ
 (בערוך ע' פי ב' מלות פי טורי
 וע"ש כמ"ע)

ה' ע"ב רב ביבי בר אבוי סבר לאשלומינהו
 לפרשייתא דכולא שתא במעלי
 יומא דכפורי. (גי' הערוך ערך כל דכלה
 ופי' של חדשי הכלה ע"ש)

ה' ע"ב ומשום מעשה דרב פפא אול לגבי
 ארמית הוציאה לו המטה. אמרה
 שב' (עיין פסחים דף ק"ב שםביא רש"י

מ"ז ע"ב ולא נכלם מאבותינו (גי' הערוך
ע' הנ"ך ולא נתבייש וע"ש)

מ"ז ע"ב ומדיון קשה (עיין בערוך שם)
ר"ז ע"א לעולם יהא אדם ערום ביראה
מענה רך משיב חמה (במשלי

ישיב חמה וכאן נכון משיב ועיין בפיוט
אתי לחננך באות ס' ומה שהעיר ע"ז
החכם היידענהיים בכיבודו)

ר"ז ע"א שלא יהא אדם קורא ושונה ובוטט
באביו ובאמו (שלא יהא אדם קורא
ושונה ומשמש ת"ח ובוטט תוס' סוטה
דף כ"ב ע"ב)

ר"ז ע"ב אין פרץ שלא תהא סיעתינו וכו'
(ע"י בערוך ע' פרץ מחליף בשל
אהיתופל ודואג וע"ש פ"י)

ר"ח ע"א מת תופש ד' אמות לק"ש הכא
חויז לד' אמות נמי פטור (גי'
הרשב"א נמי אסור וכן גי' הרא"ש ע"ש ריש
סימן א')

ר"ח ע"ב ברש"י ד"ה ונחת וטבל לקריו
כדי לעסוק בתורה (עיין תוס'
ב"ק דף פ"ב)

כ' ע"ב תוס' בד"ה נשים בבה"מו. ותימה
כהנים ולוים נמי תבעי שהרי לא
נטלו חלק בארץ (צ"ע במס' מעשר שני
פ"ה משנה י"ד. שו"ר בהידושי רמב"ן ב"ב
דף פ"א שהעיר על זה. שו"ר ברשב"א שהקשה
מגרים ולא מכהנים ע"ש שו"ר בהג"ה ח"א
שכתב דלר"מ קשה מכהנים ע"ש)

כ' ע"ב דרש רב עורא זמנין אמר לה
משמיה דרבי (גי' הרמב"ן כדררש)

כ' ע"ב ישא ה' פניו אליך אמר להם וכי
לא אשא פנים (עיין נדה דף ע'
תוס' כאן קודם גו"ד)

כ"א ע"ב כל הטלמך לבנו (קדושין ל'
הגירסא לבן בנו)

כ"ז ע"א ר"י בן בבא העיד חמשה דברים
שממאנין את הקטנה (שממאנין

את הקטנות כצ"ל כדמוכח נדה דף ח')
כ"ז ע"ב אמר רבא ההוא דנכנס להויע
וקודם גזרה הוה (צ"ע בשבת דף
מ' ע"ב אח"כ מצאתי בספר המאור בשבת
שהעיר על זה)

כ"ח ע"א אמר לה לשתמש אינש יומא
הדא בכסא דמוקרא (בערוך ערך
כס גרס דמנקרא)

כ"ח ע"א ברש"י ד"ה דלכיש מדא. הרגיל
ללבוש הטעיל ילבש (ובערוך ערך
מד פ"י כתר)

כ"ט ע"א ומול את לבבנו ליראתך, ותסלח
לנו להיות גאולים (גי' רש"י לסלוח
וכן הוא ברי"ף)

ל' ע"א השכים לצאת לדרך מביאין לו
שופר ותוקע לולב ומנענע מגילה
וקורא בה ולכשיגיע זמן ק"ש קורא (גי'
הרא"ש מגילה וקירא בה ומתפלל ולכשיגיע
זמן ק"ש קורא)

ל' ע"א השכים לישב בקרון או בספינה
מתפלל ולכשיגיע זמן ק"ש קורא
(ברא"ש לא גרים ונפקא מינה לענין דינא
עיין פר"ח ס' צ"ד ס' ד' וס"ט ומדברי רשב"א
בה"י נראה גם כן שגורם כגרסת הרא"ש)

ל' ע"ב במוספין אין מחוירין אותו מפני
שיכול לאומרה בטנחה (רה"פ לא
גרים לה)

ל"א ע"א מכאן שאסור להגביה קולו
בתפלתו (גי' בה"ג להשמיע וכן ברא"ש)

ל"ב ע"ב אע"פ לא נענה אלא בתפלה
שנאמר אל תוסף דבר אלי וסמך
ליה עלה ראש הפסגה (בה"ג גרים בדבר
הוה עלה ראש הפסגה ובוה טובני' דברי רש"י)

ל"ג ע"ב דאמר ר' חנינא משל וכו' (סוכה דף נ"ג וע"ש)

ל"ד ע"א מתיב רב ששת מתיבן הוא חוור מתחילת ברכה שטעה זה תיובתא דרב הונא (בסוף ספר קרבן נתנאל כתב שמצא הג"י בש"ס פערשו, תיובתא דרב אסי לימא תהוי נמי תיובתא דרב הונא א"ל וכו' ושהיא ג"י רש"י ע"ש, אבל בה"ג גרים מתיב ר"ש לרב הונא לסיוע לרב אסי וע"ש הפ"י)

ל"ד ע"א ואם לאו יודע אני שהיא מטורף (מלשון י"ח טרפות ע"י בערוך)

ל"ה ע"ב דורות הראשונים היו מכניסין פירותיהן דרך טרקסמין כדי לחייבן במעשר, (בג"י הערוך מוסיף והיו פירותיהן מתברכין)

ל"ה ע"ב ברש"י ד"ה ע"י אניגרונ. מין מאכל הוא. (כן מצאתי בשבועות דף כ"ג וע"ש בפירש"י)

ל"ז ע"א א"ל רבא לרב נחמן לא תפלוג עליה דרב יהודה דר' יוחנן ושמואל קיימו כותיה. (נראה לי א"ל רבה לרב נחמן גרסינן, דרבא תלמיד דר"נ הוה ולא הי' אומי' לרבא לא תפלוג כנ"ל אבל בתר"י נראה שגרסו רבא וצ"ע)

ל"ז ע"א אבל קטחא דשערי הואיל וקשה לקוקיאנז לא לבריק (ע"יין שבת דף ק"ט ע"ב)

ל"ז ע"ב בתוס' ד"ה שיעורו כפול הלבן. אלא כ"פ האדמה (הס"ב? ואח"כ מתחיל ד"א עד לח"ל)

ל"ז ע"ב תוס' ד"ה לקט מכולן. ונראה דקאי אחמשה מינים (ע"יין ח"י רשב"א)

ל"ז ע"ב גמי' טרוקנין פטורין מן החלה (ג"י הערוך טרוקנין)

ל"ז ע"ב אמר אב"י כובא דארעא (ג"י בה"ג וכן ג"י הערוך כובא)

ל"ח ע"א עשאן כעבין חייבין כלטורדים פטורים (ג"י הערוך ערך כעך וערך טרת כעבין והך' שרשית)

ל"ח ע"א א"ל חשילתא ודאי קא אמרת (ג"י הערוך חלשתא ובערך טריטא נ' שגר' כמו כאן)

ל"ט ע"א ומיא דכלהו שלקי (בערוך גרם שלקי וטוה נראה שכולם צריך לקרות בשין שמאלית)

מ' ע"א לחולשא דלכא (בערוך ג' לציוחא ופי' כאב הלב)

מ' ע"ב תוס' ד"ה ור"י אמר אפי' פת ויין וכן הלכה. דרב ור"י הלכה כר"י

וכ"ש לגבי רב הונא שהיה תלמידו של רב (ע"ל דף י"ב דסתמא דש"ס כר"י)

מ' ע"ב ברש"י ד"ה בישולי כמרא כמו שרופי חמרא (ע"יין ר"ש, ורש"י ישעיה ל"ד ב' כ' כפי' הכי' שם)

מ' ע"ב דימין כנדי (גירסת הערוך כנדי) מ"א ע"א תוס' ד"ה מיבתי היו לפניו צנון ויית. לכן צריך להנהיג הכי כדפרישית

לעיל באין ברכותיהן שוות (ע"יין מהרש"א והגר"א מווילנא כתבו כדפרישית הוא סה"ד ואח"כ מה"ד באין ברכותיהן שוות ונרשם עליו לעיל ע"ש)

מ"ב ע"א תליסר ריפתי (ג"י הערוך ע' כעך ריפי כעבי)

מ"ב ע"א רש"י ד"ה עדי אלו וכן פי' רב יהודאי בה"ג (וע"ש)

מ"ב ע"ב ובשעה שאדם יוצא מבית המרחץ ובשעת הקות דם (היגה ע"פ הגאונים כ"כ הרא"ש)

מ"ב ע"ב קורא לדבר אחר ואיהו דידוה עביד (ע"יין בערוך ע' קר ג"י אחרת) מ"ד

מ"ג ע"ב ברש"י ד"ה זטוהו בראש השמש. כדי שלא יצא בידו מבושמות בשוק. (ע"ן בלחם משנה פ"ה מהלכות דעות) **מ"ד ע"א** כל סעודה שאין בה מלח (גי' הערוך ע' מליח מליח ופ"י שלא שבעו שא"י לאכול אלא מליח ע"ש אבל רש"י שלפ' נ' שג' כג"י שלנו) **מ"ד ע"א** שלק והוא מוזנו (ע"ן לעיל דף ל"ט שכתבתי שנהערוך ע' סלק נ' שצריך לקרותו בשון שמאליח. שו"ר תרגו מלכים י"ט כ"ו בשון שמאלית וצ"ח) **מ"ד ע"ב** משיחא קייסי סילתא . . . מארבע מבושלתא (גי' הערוך ע' גלגל אוקיי . . . שליקותו) **מ"ד ע"ב** סורני (צ"ל סודנא בד' וכן בפירש"י) **מ"ז ע"ב** דמחוי ל"י במתוג. (גי' הערוך ע' מתג דבמתוגא משתעו) **מ"ז ע"ב** מכל מעשרותיכם (צ"ל מתנותיכם וכ"ה בפסחים ובשבת) **מ"ח ע"א** אביי ורבא (צ"ע וע' ב"ד ובה"ג ראיתי שגרס רבא בר רב הנ"ן ונכון הוא) **נ"א** והנקדנין (גי' הערוך והנקדנין בריש) **נ"ב ע"א** והאמר מר טעמו פגמו דטעים ליה בדידה. (ע"ן פסחים דף ק"ה תוס' ד"ה וש"מ מוס של ברכה) **נ"ב ע"ב** אמר ר' יוסי בר חנינא אמר רב הונא בכוליה פרקין (גי' הר"ף ר' יצחק בר חנינא) **נ"ג ע"ב** רש"י ד"ה מלוזמא משקל (ובערוך פירש מטבע) **נ"ג ע"ב** מה יונה אינה נצלת (גי' הערוך ע' יין מה יונה כנפיה מנינות עליה (שבת ד' מ"ט.)) **נ"ה ע"ב** חלמא דלא מפשר כאגרתא (בשאלתות טקין מסיים אלמא

חלמא בישא. כי לא מפשר טפי מעלי) **נ"ה ע"ב** ברש"י ד"ה החוי ולא ידע מאי חוי פירש"י אדם טוב מראין לו חלום טוב ועד שלא יקיץ משתכח ממנו עכ"ל (ק"ק לי הא תניא בהדיא כל ימותיו של דוד לא ראה חלום טוב. וצ"ל דהכי פירושו לא נתקיים בידו חלום טוב פי' ששכחו אבל ודאי ראה כדפירש"י כאן. אבל לא ידענא למה לא פירש דלצדיק מראין לו חלום רע וחוזר ומשתכח. והא דאמר רב חסדא שלא יבהילך וכו' מיירי בנתקיים בידו ולא שכחו וצ"ל דסבר כיון דבשעת חלום הוא נבהל גריעותא הוא וקרינן עליו לא תאונה אליך רע ודו"ק כן נחלס לי סליט סקטן אהרן בן מוהר"ר משה פולדא ז"ל כ"ז סוף פסוק כחצוני כד הוינא מליח ככר חדסרי) **נ"ו ע"א** א"ל קאוי עסקך (בערוך ע' קה ג' קוה חמרך) **נ"ז ע"א** דריש טורוינא (טורויא כצ"ל כדלקמן וכ"ה בערוך וכצ"ל ברש"י) **נ"ח ע"א** והאיש בימי שאול זקן בא באנשים אמר רבא ואיתימא רב זביד (יבמות דף ע"ג ושם אמר רב ואיתימא רבי אבא) **נ"ח ע"ב** הדרניקוס (גי' הערוך הברדניקוס) **נ"ח ע"ב** זיוויה הוא דעבר (בערוך זה הב' זיהיא ופירש זיווא) **נ"ח ע"ב** וילון הוא דמקרע (בערוך ליחא וח' גרסו דמקרע ל"ג דמגלגל) **נ"ט ע"א** ומתבר גזיזא דברוא (צ"ל דברדא וכ"ה בערוך ערך גז וע"ש שיש לו גרסא אחרת) **נ"ט ע"ב** לבנה בנבורתה (גי' הערוך ערך חמה בתקופתה) **נ"ט ע"ב** משום דמשמשי ביטמא (גי' הערוך ע' גיחור משום דדיירי בבתי אפלי אבל ברש"י הגי' כמו שהוא לפנינו) ס"א

ס"ב ע"א אמרי להו אנן קבלה גמרינן
(בערוך ערך קבל גרם קבלא)

בא' ע"ש פי')

ס"ב ע"ב עד דכפנית אכול (עי' ע' ע' כפן)

ס"ב ע"ב מאי קפנדיא (גי' הערוך ערך

קפנדר אדמקיפנא בהא איעול אידר בהא)

ס"ג ע"א אמר אבא ש"ט באתר דאית גבר

תמן לא תהוי גבר (עיין תוס' תוס')

סוטה דף כ"ב ע"ב)

ס"א ע"א המרצה מעות לאשה מידו לידה
כדי להסתכל בה אפי' יש בידו

תורה ומע"ט כמשה רבינו (בעירובין הגרסא

אפי' דומה למשה רבינו שקבל תורה

טהר סיני)

ס"א ע"א שנאמר יד ליד לא ינקה רע

(בעירובין הגי' ועליו הכתוב אומר יד ליד)

ס"א ע"א אלא דלא דרי מידי (גי' הערוך

סוונא וכ"ה לעיל דף ח')

הרא"ש ברכות

פ"ז ל"ג על גמ' הסיבו אמר רב לא שנו
אלא פת דבעי הסיבה (עיין לקמן

פ' אלו דברים סי' ג')

פ"ז ל"ג וכן מוכח מעשה דבר קפרא

ותרין תלמידי (עיין בפ' לעיל ד')

ל"ט בתוס' ד"ה נתן ב"ק)

פ"ז סי' ב' אבל טבל כתב הרמב"ם שאינו

מברך עליו (עיין פ"ב דדמאי משנה

ד' ובר"ש ותו"ט שם)

פ"ז סי' ב' וכן מוכח מהא דאמרינן בפ"ק

דסנהדרין (צ"ע בזה בהשגות

הראב"ד פ"ד מהלכות מ"ש הלכה ג')

בפרק מי שמתו ואין אוטרים בדברי
תורה בפני המת אלא

דבריו של מת אבל מילי דעלמא אמרינן וחזן

לד' אמות איירי (עיין בבב' ביו"ד סי' שמ"ד)

בפרק תפלת השחר ח' דף כ"ח ע"א

הוי בעי למיטר

בשאין שהות ביום להתפלל שתיהם (עיין

במג"א סי' רפ"ו ס"ק ג' ובדגול מרכבה שם)

כ"ט ע"א ומשמע שר"ל אם לא אמרה

בשומע תפלה חוזר לברכת

השנים דהיינו רישא דידהו (עיין בשאילתות

פ' וצא שכתב בהדיא שחוזר לברכת פרנסה)

פירוש המשניות להרמב"ם

והקדמתו לסדר זרעים

והוא מהלל כצ"ל גם בהקדמה לספר היד יש
כאן טעות סופר ע"ש)

פ"ח ע"א לוג שמן לתודה ורביעית יין

לנוזר (צ"ל חצי לוג שמן לתודה)

פ"ח

פ"ז ע"ב והיה הוא בעצמו מן המקבלים
שהוא קבל משמעון אביו ושמעון

מגמליאל אביו והוא משמעון והוא מהלל,

(והוא מגמליאל הזקן אביו והוא משמעון אביו,

פירוש המשניות להרמב"ם

בדברים אלו (שהי' לפניו הגירסא כמו שהוא לפנינו) וכתב דברים תמוהים מאד)

פרק ד' אבל החבורה אשר אחרי אלו שראו החורבן הם ר' אליעזר בן

יעקב (צ"ע ביבמות דף צ"ג משמע דראב"י תלמיד ר' עקיבא היה, והכי איתא בהדיא בבראשית רבא פ' ס"א דראב"י היה מתלמידי ר"ע שהעמיד וע"ש ודו"ק ואפשר שהאריך ימים הרבה, או דב' היו עיין יבמות דף מ"ט ע"ב דמשמע דראב"י היה קודם ר"ש בן עזאי, שהיה מתלמידים הראשונים ותלמיד חבר לו כמש"כ שם תוספות ועיין בספר יוחסין)

צ' ע"א וחנניה בן חכנאי ור"י בן בכא (צ"ע כתובות דף ס"ב סנהדרין דף י"ד והרב למעמיה אויל שמנה ראב"י מכלל החברים הראשונים, וראב"י אמר משום חנניה בן חכנאי בפ"ד דכלאים, אך ג"ו צ"ע כמש"כ. שו"ר בספר היוחסין דף יוד, דף כ"ג שהשיגו בזה)

פרק ג' ר"ג ור"ש בנו (נ"ב ל"י מנ"ל שרשב"ג דיבנה ראה החורבן ועוד דמנה רשב"ן ומנם כדור הג' ורשב"ג האריך ימים יותר מרשב"י כדמוכח ב"ט דף פ"ה ונראה שצ"ל ור"ש ור"ג בנו)

פרק ד' ורצו ר"ט ור"נ לבייש רבן גמליאל אביו של ר' הקדוש (נ"ב צ"ל ר"ש בן גמליאל)

פרק יו"ד נחום המדי בשבת בלבד (נ"ב צ"ע פ"ק דע"ו)

פ"ח ע"א ורביעית יין לנויר (עיין בשו"ת חות יאיר ת' קצ"ב, ואמר אד"טו

הגאון וואלף פולד שט"ם הוא וצ"ל רביעית שטן לנויר וכן הוא בהדיא בטנחות דף פ"ט וכן מצאתי מוגה בש"ם של א"א וצ"ל וא"ל החכם מ"ה וואלף היידענהיים ו"ל שבגוף ההקדמה בלי ערבי כ' חצי לוג שטן לתורה ורביעית שטן לנויר)

פ"ח ע"א חלק הרביעי שהרי בשר עוף בחלב הוא גזרה מדרבנן כדי

להרחיק מן העברה ולא נאסר בתורה אלא בשר בהמה וזוהי, אבל אסרו חו"ל כשר עוף (כן כתב רבינו גם כן בחבורו הגדול פ"ב מהלכות מטרים ה' ט', אבל בפ"י המשנה פ' כל הבשר ובחבורו פ"ט מהלכות מאכלות אסורות כתב שגם בשר חיה אינו אסור אלא מדרבנן ע"ש ועיין שם בספר לחם משנה מה שדחק ליישב דבריו בה' מטרים, אבל כאן אי אפשר ליישב כן, וזאת נפלאה היא בעיני שיכתוב הרב עצמו בחבור וגם בפירוש בד"א)

צ' ע"ב פרק ג' ור"י הנשיא בן רבן גמליאל בן רבן שמעון בן

גמליאל הזקן (צ"ל ור"י הנשיא בן רבן שמעון בן רבן גמליאל ומש"כ ואלה ו' החכמים האלו לבד מהלל הזקן שכבר כתב שהוא מבני שפמיה בן אביטל וראיתי בספר כפתור ופרח דף ט"ו שנתקשה

מבוא התלמוד וכללי הגמרא

ומנחות דף ג"ה ובת"ה ומ"ה הלכות שחיטה שער ב' דף י"ו דפוס ברלין)

צ"ג ע"א בד"ה פעמים לא דיוק תנא במשנה בשיעורא בדבר מועט

וכן

צ"ב ע"ב כללי (המשנה ו) הגמרא כשיש במשנה סתירה מרישא לסיפא וכו'

כדאיתא בגיטין דף ס"ג אר"ל ש"ט מדרב"י נאי וכו', (צ"ל בקדושין ועיין סוף פרק המפקיד

צ"ה ע"ב כללי הגמרא. כי סליק וכו' ר"ל מא"י לבבל (משום דא"י גבוה מכל הארצות שייך ביה לשון עלייה)
צ"ה ע"ב (שם) ברבי (גם בחולין גבי דרוסה פירש רש"י כן)
צ"ה ע"ב (שם) ומהרי"ק כתב דכל האמוראים פרטינן (תוספות פ"ק דנדה)
צ"ה ע"ב תוס' ריש יבמות (וכן כתבו התוספות בב"ב)
צ"ה ע"ב אחד חבר לרב ושמואל (ור"י בקידושין)
צ"ה ע"ב תרי רבינא הוו הרא"ש אלו טרפות (ותוספות שם)
צ"ו ע"א (מבוא התלמוד) רב ורשב"ג הלכה כרשב"ג (ר"יף בשם הגאון בפרק הניזקין אבל הרא"ש מ"ק פסק דהלכה כר' אפילו מאביו)
צ"ו ע"א (כללי הגמרא) וכל היכי דאיכא תרי תנאי (והרא"ש כתב שהרי"ף סבר דלא פסקינן האי כללא כיון דאמרינן בעלמא תרי אמוראי ואליבא דר"י ופסק הוא כאידך אמורא)
צ"ו ע"א ולדעת התוספות הוא רב נחמן בר' יעקב (מנ"ל וכן מצאתי נמי נדפס בגליון בב"ב דסתם ד"נ הוא ר"נ בר אבא)
צ"ו ע"א ואיכא אחרניא ר' יהודא נשיאה ואמורא הוה (וגם מצינו ר' יהודה נשיאה שהוא תנא הוא שהתיר את השמן)
צ"ו ע"א רב מרי בר רחל וכו' ונשבות (זהו לדעת רש"י אבל התוס' לא כתבו כן)
צ"ו ע"א רבי יהושע בן קרחא חוץ מן הקרח הוה (אבל רבינו נסים במגלת סתרים כתב שמצא בב"ר דחוץ מן הקרח הוה ה"י ר"א בן עזריה)
צ"ו ע"א (מבוא התלמוד) רבה ורב יוסף וכו' חוץ מג' הלכות (שדה ענין ומחצה, זו לדברי התוספות אבל ליש אומרים דהאי

(וכן מצאתי בב"ב שקאמר הש"ס אימר דאמרינן לא דק לחומרא לקולא אי אמרינן)
צ"ג ע"ב בד"ה כתב הרא"ש במס' שבת האמורא דרכו לפרש דברי התנא אע"פ שאינו סבר הלכה כמותו (אבל הרי"ף לא סבר כן וסבר מדמפרש האמורא דברי התנא שמע מינה דסבר כותיה)
צ"ד ע"ב בד"ה אתקפתא, נ"ל שהוא מרבנן סבוראי שהוסיפו קצת על הגמרא, (וכן כתבו תוס' בכתובות והקשו על זה דהא מצינו כמה ענינים מאמוראים קדמונים מגדר בה ר' פלוני והוא קדמון)
צ"ד ע"ב בד"ה כל מקום שאמר קשיא הדבר תלוי ועומד ולא בטלו הדבר אלא לא אשתכח להו פירוקא (זהו לדברי ר"ח אבל רשב"ם כתב דקשיא הוא כמו תיובתא, אלא היכר דמקשה מאמורא שייך לשון קשיא ומבריייתא שייך לשון תיובתא)
צ"ד ע"ב וכשואמר תהי בה ר' פלוני וכו' (עיי' בערוך שפי' מל' תמיה אבל רש"י פי' כמו כאן)
צ"ד ע"ב בד"ה קס"ד, ובכ"ג אמר שיש סברוה שנשא' כן (וכן כתבו התוס' בריש בי"ב בשם ר"י)
צ"ה ע"א בד"ה ע"ש ואלו היו מקבלים שכן הלכה היו קובעים אותה בכבלי (וכן כתבו התוס' בברכות דבדבר שהווכר בירוש' ובכבלי, אין הלכה כמותו מטעם שנכתב כאן)
צ"ה ע"א כל באמת הלכה (ת"ח ש"ב סי' מ"ד (פשוט הוא בב"מ)
צ"ה ע"א אבל לא במימרא (תוספות חולין דף מ"ו ע"א)
צ"ה ע"א תוס' סנהדרין דף י"ד (וגיטין דף פ"ג ע"ב בתוספות)

מבוא התלמוד וכללי הגמרא

צ"ה ע"א ל"ב מדות י"ט כיצד אור וזרע לצדיק (צ"ע תענית דף ט"ו)
צ"ט ע"א פ"ד רבן גמליאל אומר, ואמרו סוף כל ברכה (הוא בירושלמי)
צ"ט ע"א שאומר לך אתה חונן וכו' (ע"ן ערוך ערך ע"ן שלכ"כ)

דהאי כללא לא הוי אלא בב"ב ותוספות דחו דבריהם)
צ"ו ע"א אומצא ביעי ומוריקי (חולין פרק גיד הנשה ופסחים ריש פ' כיצד צולין)
צ"ו ע"א וכרב נחמן בדיני (ג' דהטעם מפני שהי' מתל' דבי ר"ג דשמיחי דייני)

משניות סדר זרעים

פרק ו' משנה ג' וד' בר"ש אפיפודות פי' בערוך אילן העושה פירות (ע"ן מע' ומ"ס הוא בערוך וצ"ל פורות וכצ"ל כאן)
פרק ז' משנה ב' בר"ש דאית אתרין דמתרין טרפיהו אפי' בקייטא (ע"ן שבת ד' ק' ע"ב וצל"ח)

ש ב י ע י ת

פרק ט' משנה ה' עד שיכלו סגרות (צ"ל סוריות כ"ה בע' שהביא הר"ש)
פרק י' משנה ה' בר"מ ד"ה פרוובול מוקדם הוא שנכתב תחלה (דבריו תמוהין וכבר כ' רבי' בת' פאר הדור ת' ק"ט שחור בו ופי' ככחבורו)

ת ר ו מ ו ת

פרק י"א משנה ט' בר"ש כרשינו תרומה עיקרן למאכל בהמה (ע"י בילקוט ד' כ' ע"ג תנא דבי אלי')

מ ע ש ר ו ת

פרק א' משנה ב' בר"ש בירושלמי אמר ר' חייא בר אבא וכו' אב כשיתמלא הארץ נובלת היא (צ"ל החרץ כ"ה בירושלמי וכן גי' הערוך ע' סאור ומהרא"פ הגי' הירושלמי ע"פ הרא"ש ול"ד)

פרק

פ א ה

פרק א' משנה א' בר"מ ולא יתחייב לתת יותר מחמישית ממנו לבד (צ"ע"ש) ובחבורו סוף ה' ערוכין)
פרק ד' משנה ה' בר"ש ד"ה אבעיות (ע"ן ישע"י א' רש"י ד"ה כמלונה במקשה ורד"ק שם)

שם משנה ה' בר"ש של בית נמר (וכן פי' הרמב"ם שם מקום אבל בערוך ערך נמר פי' שם איש)

כ ל א י מ

פרק א' משנה ג' והנפוץ (בר"ש הנפוס בס' וכו' בערוך)

פרק א' משנה ח' בר"ש אבל סתם קיד' מין ירק כדמשמע בפ' בכל מערבין (צ"ל כדמפורש ע"ש והוא לשון הערוך ערך קד')

פרק ג' משנה א' היה לה גבול (גירסת הערוך גובל ע"ש וכן בגמרא ירושלמי על משנה זו גובל ונ' שצ"ל כן גם במשנה וע"ש בר"ש)

פרק ד' משנה ד' בר"ש אף כנגד העומד אסור כדמוכח בשילהי פ"ק דעירובין (ע"ש בכעה"מ ובחי' ריטב"א)

פרק ה' משנה ז' ח' בר"ש מפרש בירו' כינוי תתני' זרע הסלולין (גי' הערוך הסליון ע"ש בערך סליון)

ח ל ה

פרק ב' משנה ד' הם ושאידין (גי' הערוך ע' סאר וסאורין)

כ כו ר ים

פרק ב' משנה ב' דבתרווייהו כתיב וענית ואמרת (נ"ב וענית יש למחוק)

פרק ד' (נ"ב אינו מהמשנה אלא תוספתא

היא ומשבשא טובא עיין בסוף ת' הרמ"ע שדורשה ומגיה, ועיין בה"ג בהלכות יבמות שהביא תוספתא זו מתוקנת קרוב לגי' הרב)

פרק ב' משנה ח' היה עושה בלבסים (גי' הערוך בכלופסין ובנדרים ד' נ' הגי' בכלופסין ונראה שטעות סופר הוא וצ"ל בכלופסין בבי')

פרק ד' משנה ה' המולל מלילות של חטים מנפה (בערוך ע' נף ג' מנפה והיא גי' הרמב"ם בחבורו ובפי' ע"ש ובדברי המג"ד ד' א"ד ובערוך הביא גי' שלנו בשם יש אומרים)

פרק ה' משנה ו' בר"מ ואמרו העליות וכו' כן הורע העליות של לוף (הסליון כצ"ל ע' בערוך ערך סליון ושם אסליון ל"י אם ט"ם הוא שם)

מסכת שבת

כ"א ע"א תני רמי בר חמא פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת (נראה למחוק חיבת ושמנים)

כ"ג ע"א ושרף קטף (גי' הערוך כשף) **כ"ג ע"א** והיכן צונו ר"א אמר מלא חסוד (עיין רמב"ן בהשגות לספר המצות שרש א')

כ"ד ע"א בתום בד"ה מהו להזכיר בתפלה פשיטא ליה דמוזכר (עי' שאילתות ובה"ג)

כ"ה ע"ב ותזנח משלום נפשי אמר ר' אבהו זו הדלקת נר בשבת (שלום נפשי בגי' הדלקת נר זך)

כ"ו ע"א ר' ישמעאל בן ברוקה אומר (נ"ב בנו של ר"י בן ברוקה כן הוא בתוס')

כ"ז ע"א תום ד"ה ר"ש שוודי אומר. קשה לרשב"א (עיין הולין דף נ"ה ע"ב תוס' אנא כי)

כ"ב ע"א הנתוין והנצפין (כן גי' הערוך ערך צף אבל רש"י גורם הצפין וכו')

כ"ב ע"ב רש"י ד"ה סועד ומשום ר' יעקב סוערת תרגומו של פוקד וכו' (עיין ערוך ערך סר)

כ"ח ע"א רש"י ד"ה בלחי חכה וכו' (גי' הערוך בלוחי ופי' פי' אחר)

כ"ט ע"ב תום בד"ה וחד מציל בדי' והי' ואין נראה לד"ת דבפי' כל כתבי וכו' (עיין ר"ן שם ובחי' רשב"א מה שכתב בשם הרמב"ן)

כ' ע"ב לא בלכש (גי' הערוך בלגש)

כ"א ע"א כל בריחי דמערבא (נ"ב לקטן דף קמ"ה ע"ב גירסת הערוך ערך כר כרידי')

ל"ד ע"א כאן קיצץ (בערוך ריצץ ונראה שצריך לומר דיצץ)

ל"ד ע"א כאן קיצץ בן זכאי (בערוך עזאי)
ל"ד ע"א עבד איהונמי הכי (בערוך גירס' אחת עבד מאי דעביד)

ל"ד ע"א כל היכא דהוה קשי (גירס' הערוך ערך עבד קמיט)

ל"ד ע"א ברש"י ד"ה היה מקצין. ובסדר זרעים ירושלמי (שביעית פרק ט')

ל"ז ע"ב בתוס' ד"ה כורה שהסיקוה. ותבן הוא הנקצר עם השכולת (עיין לקמן דף ק"ט רש"י ד"ה תבן)

ל"ז ע"ב דהא רב נחמן בר יצחק מרי דעובדא הוה (כן גי' רשב"א בחי' ע"ש וצ"ע דר"י יביא ראיה מרנב"י תלמיד רבא)

ל"ח ע"ב נופח שהסיקוהו בקש ובגבבא סומכין לו ואין נותנין על גביו בגפת ובעצים אין סומכין לו (מדברי הרא"ש נראה דלא גרים ליה (בקש ובגבבא סומכין ואין נותנין על גביו) וכ"נ להדיא דעת הרב"י בס"י רנ"ג ע"ש בט"ז ס"ק ו')

ל"ט ע"ב דאמר רב תנחום אמר ר' יוחנן אמר ר' ינאי אמר רב (צ"ע דרב דתלמיד ר' ינאי הו' ואפשר שצ"ל רבי שור' להרב יד מלאכי כלל תקע"ה שכ"כ וכן ראיתי שגרס בת' מנחם עוריה סו' ה')
מ' ע"א דילמא לא שמיע ליה (עיין מהרש"א)
מ' ע"ב ת"ד מביא אדם קיתון מים ומניחו כנגד המדורה (עיין לקמן דף ט"ח תוס' ד"ה מאי שנא)

מ' ע"ב ובקשתי להניח לו פך של שמן באטבטי, ואמר לו טול בכלי שני ותן (עיין ביו"ד סו' צ"ב בט"ז ס"ק ל')

מ"ג ע"א בחוס' ד"ה דמבטל (ועי' ד' קכ"ח ע"ש) מ"ג

כ"ח ע"א ססגונא ששש בגוונין הרבה (בעי' ע' ססגון שסס וע"ש פי' פירושים)

כ"ח ע"ב בתוס' ד"ה תפילין בהדיא כתיבי שיהא הרצועות שחורות (עיין ב"ח אר"ח סו' ל"ב ס"ק כ"ה)

כ"ט ע"ב והדר ביה ר' עקיבא (לקמן דף ט')
ל"א ע"ב משום ר"א (צ"ע דר"י רביה דר"א איך יאמר הלכה משמו ואפ"ל דר"א זה הוא ר"א בן שמוע ואפ"ה קאמר שפיר תסתיים דר"א הוא דאמר דגבר דחיל חטאין דר' אלעזר תלמיד מובהק דר"י ומסתמא כוותיה ס"ל)

ל"ב ע"ב תוס' ד"ה וסותר (ע' לק' דף צ"ד ד"ה ר"ש)

ל"ב ע"א נדה וחלה והדלקת הנר (גי' הע' ע' בדק ועששית)

ל"ב ע"ב וראשית עריסותיכם תתנו לכהן (בתורה אור) במדבר ט"ו (צ"ל ביחזקאל ט"ד)

ל"ב ע"ב רש"י ד"ה והא בעון נדרים אמר משמע דאמר ליה בתר דשמעה מפלוני אלא כשרי' גדול מטנו ע"ש (וצ"ע שבת דף ע"א בתר דשמעה מאבוי סברה ולא מיבעיא אי גרים רבה כגו' התוס' דהי' רבו של אבוי דקי' אלא אפי' אי גרסינן רבא הוא חבירו של אבוי וכמו דאב"ש ור' לוי צ"ע מיהו יש לחלק בין מילתא דתלייה בסברה למלתא דתליא בדרשה)

ל"ג ע"א שמואל הקטן חש ביה (בערוך ערך מפים ליחא)

ל"ג ע"ב בעדן צלווי לבשו מיכסו ומצלי (עיין לעיל דף י"א בתוס' ד"ה כגון ר' שמעון בן יוחאי וחבריו)

ל"ג ע"ב פילי בגופיה (גירס' הערוך ערך פל בגביה)

מ"ג ע"א רש"י ד"ה אין בהן ממש. ומותר ליטלן וכו' (המ"א סי' רס"ה הגיה לטלו וכו' ברש"י לקמן דף מ"ו)
מ"ד ע"א רש"י ד"ה מן הנר הכבה (ע"רש"א) **מ"ז ע"א** קנה סידרין לא יחזיר (ע"ין ערוך ערך קן)
מ"ח ע"ב והבגד שהוא תפור בכלאים חיבור לטומאה (מתוס' נ' דל"ג לטומאה וכו' בר"ש)
מ"ט ע"א מה יונה כנפיה מגינות (ע"ע יון א')
נ' ע"ב ברש"י ד"ה אבל לא סורק במסרק דודאי משיד (ע"ין לקמן דף פ"א ע"ב ובת' ריב"ש סי' שצ"ד ובמג"א ס"סי ש"ג)
נ" ע"ב עפר לכינתה שרי (גי' הערוך ערך עפר לבונתא ע"ש)
נ"ב ע"א בתוס' ד"ה מוין עליהם ממקומם נתכוון להוות על האדם והוה על הבהמה, אם יש באזוב [לא] ישנה (כן הגי' מהר"ם וא"צ כי גי' בתוס' נכונה והיא גי' הספרי שהביאם הר"ש ופי' ישנה יטבול פעם ב' כמנ שפי' הרמב"ם לגרסתו ודוק)
נ"ג ע"ב ור' אושעיה מתיר דרש רבא הלכה כרבי אושעיה (גי' הרשב"א ור' יאשיה מיקל וכן גי' הר"ף ובה"ג)
נ"ד ע"א ותנא דבי שמואל טפחיים (ע"ין ביצה דף כ"ט תוס' ד"ה שמואל)
נ"ד ע"ב לאפרה בעור הקופר (כירושלמי ובערוך הקופר בדלח)
נ"ד ע"ב רש"י ד"ה עשית מר עוקבא (ע"ין פירש"י ולולא פירושו היה נ' כי על ר"ג אמר שהיה בימים ההם והוא נוכר בס"פ זה עוקבן ב"נ ר"ג ואע"פ שזה עוקבן וזה עוקבא אחד הוא, אח"כ ראיתי בסדר עולם וזמא דלאחר עוקבן דצוציתא עמד הונא מר אחיו ואחריו עוקבא אחיו ונראה

שע"ז כיון ע"ש אבל עוקבא ועוקבן ב' שמות הן ע"ין שם)
נ"ד ע"ב בתוס' ד"ה מעבירים כתוב. הש"ס שלנו חולק על ספרים שלנו (ע"ין תוס' נדה דף ל"ג)
נ"ה ע"ב רש"י ד"ה פיללת להנצל מן החטא (בערוך ערך פל פירש פירוש אחר ע"ין שם)
נ"ז ע"ב רש"י ד"ה נתן דצוציתא (ע"ין בערוך ערך נתן עוד פי' ג')
נ"ז ע"ב אלא אמר רב יהודה משמיה דאביי (צ"ל מר יהודה כן גי' הרשב"א)
נ"ז ע"ב אמר אביי אמר רב (בערוך ערך כל ל"ג אמר רב)
נ"ז ע"ב כלאי פרוחי (ע"ין בערוך ערך כל שיש ספרים דגרסי דידבי)
נ"ט ע"א סנדל של בהמה של מתכת טמא (ע"ין בכלים פ"ד משנה ה' סנדל בהמה של מתכת טמאים ושל שעם טהורים)
נ"ט ע"א ברש"י ד"ה אומר דאי לא עביד מעין מלאכה ראשונה טהור (ע"ל דף פ"ד רש"י ד"ה טמא ט"מ)
נ"ט ע"א בתוס' ד"ה סנדל של בהמה. ורבינו שמואל גרים סנדל של בהמה ושל מתכת (צ"ע במשנה כלים הנ"ל וע"ין בת' הרשב"ם להראב"ן בס' אבן העזר דף קמ"ה ע"ד)
ס' ע"א בקולב הלך אחר מסמרתיו (בערוך ערך קלב רוב מסמרתיו)
ס' ע"א בערס' וכו' (גי' הערוך בעדשה)
ס' ע"ב אמר רב אשי ולא ידע מר מאי טעמא כיון דתפרו מבפנים הוה מנעל (לולא דמסתפינא הייתי מגיה רב אסי והוא תלמיד ר"י חברו של ר' אמי)
ס' ע"ב ולא יטייל מבית לבית אפילה מטטה למטה (ע"י ביצה דף ט"ז) ס"א

הקשה ה"ד אליעזר לרשב"ם והוא הראב"ן
כי כן הוא שם דף קמ"ה ע"ד

ס"ו ע"א ותירץ לו דסנדל (עיין ערוך
ערך סנדל)

ס"ו ע"ב פרמי (בערוך גי' פרמי בדלת)
ס"ו ע"ב בקשורי פואה (גי' הע' פואה ע"ש)
ס"ו ע"ב אמר רב נחמן בר יצחק נפל
פותא בבירה (גי' הערוך ועוד

ולפ"ו הא דרנב"י קושי' היא ועיין שו"ת
מהר"ץ אשכנזי סי' ט"ו ובמקום פותא ג' פואה)
ס"ו ע"ב ואמר אבין בר הונא אמר רב
חמא בר גוריא (לקמן דף קמ"ד

בשם רבב"ח אר"י)

ס"ו ע"ב דאמר רבה בר בר חנא (לקמן
דף קמ"ד הגי' אר"י)

ס"ו ע"א ולימא הכי חד חד נחית (גירס'
הערוך חרחר נחית בלע נחית
חרחר פי' תתבלע ותרד כמו בחור עכ"ל)

ס"ו ע"ב אשכי ובושכי (עי' ערוך ע' גד נ"א)
ס"ו ע"ב רש"י ד"ה המבקעת ואית דגרסי
ביצים מקבעת (וכן גירס' הערוך

ערך קבע עיין שם)

ע"ג ע"א רבי לוי וגם בתשובת רבינו
משולם הגאון מצאתי (רש"י ד"ה מפרק)
ע"ג ע"ב אמר רבא האי מאן דכניף מילחא
(כן גי' הרמ"ך ת' נ"ו והלכוש ס'

ש"ט אבל גי' הרא"ש והרמב"ם ורוב הפוסקי'
היא רבה עי' בכ"מ פ"ח מהלכות שבת)

ע"ג ע"ב והמנפט (בעי' ע' פי' המנפס וע"ש)
ע"ד ע"ב רש"י ד"ה סילקא (עי' ע' ע' פרס)
ע"ה ע"א כי היכי דליציל ציבעיה (גירס'
הערוך דלצלה עיין שם)

ע"ה ע"ב הצר צורה בכלי והמנפת בכלי
זכוית חייב (ברש"י גרס הצר בכלי
צורה וכן הוא בערוך ערך צר, וכן הוא
ברמב"ם פי"ו הי"ו וכן גי' הה"מ ע"ש)

ע"ז

ס"א ע"ב הברכות והקמיעין אע"פ שיש בהם
אותיות (אותיות של שם כן הגי'

לקמן דף קמ"ו)

ס"ב ע"א אמר רב פומקי (בערוך ג' רבב"ח)
ס"ב ע"א ברש"י ד"ד פומקי אנפליאות
של ברזל (לעיל דף י' פי' אנפילאות

השובות וכן פי' שבועות ל"א ע"ב וכן י"ל
עיין בערוך)

ס"ב ע"א ולא בכוליאיר ולא בכובלת (גירס'
הערוך כוכלייר ולא בכובלת)

ס"ב ע"ב והא רבה בר רב הונא וכו' (ע"ז
דף ע"ג ועיין שם)

ס"ג ע"א מאי באלה קולפא (גי' הע' קופל)
ס"ד ע"א לאי אפנויי מופנה (גירס' הערוך
לאי וע"ש ועי' ב"ק דף כ"ה)

ס"ד ע"ב רב ענני בר ששון משמיה דרבי
ישמעאל אמר (צ"ל משמיה דרבי
ישמעאל ברבי יוסי אמר)

ס"ה ע"א ברש"י ד"ה שוטחן בחמה מי
שנשרו כליו בדרך (עיין לקמן דף
קמ"ו תוס' ד"ה מי שנשרו)

ס"ה ע"א הבנות קטנות יוצאות בחוטין
ואפי' בקסמין שבאזניהם (בש"ס
ליתא וכן ברא"ש ובסדר המשנה שכירו'
אבל במשניות איתא וכן ברי"ף)

ס"ה ע"ב סבר שלא ירבו הנוטפין על
הזוחליון (גי' רש"י ותוס' שטא ירבו)

ס"ו ע"א לוקטמין (ס"א אנקטמין עיין ערוך
ערך אנקטמין)

ס"ו ע"א אמר רב יוסף מאן לא הודו לו
ר"י בן נורי (גירס' הרשב"א בחי'
אמר רבא מאן לא הודו לו וע"ש)

ס"ו ע"א בתוס' ד"ה והא לא להלכא עביד.
הקשה הר"י אליעזר ממיץ לרשב"א
(הרא"ם קדים לרשב"א אבל ט"ס הוא וצ"ל

פ"א ע"א רש"י ד"ה למשמש (לג"ז זו סיד
וחרסית וצורר כחדא חשיב להו

וע' פירש"י)

פ"א ע"א ברש"י ד"ה למשמש הנצרך
לפנות ואינו יכול למשמש בצורר

בנקב והוא נפתח (לא גרים זו וסיד ובחרסית
ובצורר כחדא חשיב להו)

פ"א ע"ב ברש"י ד"ה אבל לא סורק במסרק
דודאי משיר שער ומודה ר"ש

בפסיק רישיה ולא ימות (ע"ש ובשו"ת הריב"ש
סי' שצ"ב ומג"א סי' ש"ג וע"ל ד' נ')

פ"ב ע"א ולא לטרח טפי (גי' הערוך ערך
טחר לטחר ופי' לא יעצם מאד לצאת)

פ"ב ע"א רש"י ד"ה שינוי נושרות שינוי
הפה (ג"ל שצ"ל הפרק עיין מה

שפירש חולין דף ו')

פ"ב ע"א מי שהיה ביתו סמוך לע"א ונפל
אסור לבנותו (גי' רש"י כותלו וכן

גירס' הרי"ף והרא"ש שם)

פ"ה ע"ב ומצאתי לי סמך ביסודו של ר'
שמעון הוקן אחי אמי מפי רבי

גרשום אבי הגולה ותשובת רבינו יצחק בן
יהודה (רש"י ד"ה בנוטה)

פ"ז ע"א רש"י בד"ה משבבין כמו וילך
שובב (לולי דברי רש"י הייתי מפ'

לשון שבירה כמו כי שבבים יהיה עגל שומרון
הושע ו' שרר בערך ערך שב שם הגי' שכ"כ)

פ"ז ע"ב בתוס' ד"ה ראשון אכילת קדשים
ובת"כ במקום אכילת קדשים קתני

שחיטתן בצפון (ובסדר עולם פ"ד תאני
ג"כ ראשון לשחיטת צפון . . . י"א וצ"ע ועיין

בב"ד מפ"ג ומש"כ בט"כ שרש"י מחקו)

פ"ה ע"א ברש"י ד"ה עמא פויזא נטהר (וכן
פי' לעיל דף נ"ה ובערוך פי' קשה)

פ"ט ע"ב איסטים ופואה (גי' הערוך ופיאה)
צ'

ע"ז ע"א ריש לקיש אמר חיוב אכילה ע"י
הרחק שמה אכילה (גי' ה"ה ר'

אושעיא פי"ח מה"ש)

ע"ז ע"ב אמר אבוי שכן עני אוכל פתו
בעסה בלוסה (עיין לעיל דף ע"ד

תוס' ד"ה שכן עני)

ע"ז ע"ב אסיתא חסירתא (בערוך ערך אסיתא
הביא עוד גי' חסידתה ע"ש פי')

ע"ה ע"א אמר אבוי בגלילא (עי' ע' ע' גליל)

ע"ה ע"ב סיד כדי לסוד וכו' (עי' ע' ע' סיד)

ע"ט ע"ב אמר רבי שמעון בן אלעזר רבי
מאיר היה כותבה על הקלף (בכל

הספרים ליתא רבי מאיר אלא מאיר אלא
שהוגה כך ע"פ תוס' מנחות דף ל"א ע"ב

ד"ה רשב"א וע"ש)

פ' ע"ב כן לשון טורי הוקן מפי אבוי ששמע
טרי שמעון (רש"י ד"ה עד כאן לכבש)

פ' ע"ב ביעתא דציללא (בערוך ערך
צצל גרס דציצולתא)

פ"א ע"א לגרור בו ראש הכרכר (גירס'
הערוך הכרכר בדלת)

פ"א ע"א תניא ר' יוסי אומר וכו' ר"ש בר'
יוסי אומר משום אבוי וכו' (וכן הוא

עירובין דף כ"ח מיהו בחולין דף כ"ה גרסי'
התם ר' ישמעאל כר"י ולפ"ז תנאי נינהו

אליבא דר' יוסי אך צ"ע דלא מצינו ר"ש
בר' יוסי עיין לקמן דף קי"ח וע"כ צריך

להגיה ונ' שהגו' ר"ש בר' יהודה ומצאתי
במדרש שו"ט ע"ה דף פ"ט ע"ג ג"כ ר"ש

בר' יוסי וצ"ל גם זה ט"ס וזה קשה להגיה
ב' מקומות לכן נראה שהוא ר' שמעון בר'

יוסי בן לקוניא אח"כ זמן רב ראיתי בסדר
הדרות שכן הגיה)

פ"א ע"א אבל לא את הפאיים (גי' הערוך
ערך פרפס פיים בלא אלף)

צ"ה ע"ב בתום ד"ה ששגג. דכשהויד באחד אינו חייב חטאת על השני ששגג בו דלא שב מידיעתו (ע"ן במל"ט פ"ב מהש"ג דין ד')

צ"ד ע"א איכא דבי וייאדן (גי' הערוך דייאדן וכו' דגי' ד"ה גאון סוסא דבאויירן ע"ש)

צ"ד ע"א ברש"י ד"ה דבי וייאדן. ולא משרבטי נפשיהו דלא קשירי (עי' רש"ל ורש"א)

צ"ד ע"ב כלפי לייא (גי' הערוך ערך כלפי כלפי אליה ע"ש שפי' הפוך הוא)

צ"ד ע"ב אמר רבי אלעזר טחלקת ביד אבל בכלי חייב (עירובין דף ק"ג)

צ"ד ע"ב ברש"י ד"ה וכן הפוקסת יש מרבתי אומרים (ע"ן במ"ק דף ט' בתום ד"ה פוקסת)

צ"ד ע"ב בתום ד"ה אבל בכלי ד"ה חייב היינו כרבי יהודה דמחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה (ע"ן במ"ז וכו"ד סי' קצ"ח ובנה"כ שם ובת' חכם צבי דף פ"ב ובמ"ז לאו"ח סי' שכי"ב סק"ב)

צ"ה ע"א רש"י בד"ה זילחא. ורצפת אכנים היתה בכל העיר (וע"י תו' פסחים ד' ס"ה)

צ"ה ע"א בתום ד"ה והאידינא. אלא ודאי כבוי אסור לכ"ע מפני שמוזע עפר ממוקמו (ע"ן ברש"י לקמן שפי' משום דהוי פסיק רישיה)

צ"ן ע"א בתום ד"ה לענין צמיד פתיל פירש"י דאין טומאה נכנסת (ע"ן בתור"ט ריש פ"ה דאהלות ד"ה בש"א משי"כ בשם מהר"ם)

צ"ח ע"ב דשפי להו כי טורין (גירס' הערוך עד דטריז)

צ"א ע"א רש"י ד"ה שלוף דוץ (ע"ן ערוך ערך אשלג)

צ"א ע"א שונאנא שטיה (בגדה הגורסא אשלגא וכן בערוך שלגא)

צ"א ע"א אמר אבוי שמחטטין בה את הפתילות (גי' הערוך שמוחטטין ורש"י גי' שמוחטטין והיא היא)

צ"א ע"א אי הכי טהור נמי דהא רב כהנא הוה קאים קמיה דרב והוה קמעבר ששיבא אפומיה (ע"ן במל"ט פ"ד מהלכות מאכלות אסורות)

צ"א ע"א בעא מיניה רבא מרב נחמן ורק כוית תרוטה לבית טמא (ע"ן יומא דף ע"ט בתום ד"ה לומר לך)

צ"ב ע"ב אלמא קסבר אגד כלי לא שטיה אגד (ע"ן פסחים דף פ"ה ע"ב תו' ד"ה בנגרדים)

צ"ב ע"ב הכא במאי עסקינן באורנסי (עי' בערוך ערך אורנסי מה שפי' וכ' עוד דיש גורסים אירנסי ופי' כפי' רש"י ולפ"ו נ' שגי' רש"י אירנסי)

צ"ב ע"א ברש"י ד"ה שכן משא בני קהת ובשם ר' יצחק בר' יהודה מצאתי שאמר בשם רב האי (בס' מנחת יהודה סי' פ' במדבר גרס ובשם ר' אברהם בר' יהודה) **צ"ב ע"ב** תנא כל באמת הלכה היא (בי"ט סוף פרק הוהב)

צ"ב ע"ב בתום ד"ה רבי יהודה והא דמיייתי בגמ' תנא שכן לבלרי וכו' (וכ"כ בערוך ערך לבלר)

צ"ג ע"א ור' שמעון יחיד שעשאה וכו' (גירס' רש"י ור"ש למעמיה דאמר)

צ"ג ע"א תוס' ד"ה ה"ג ור' שמעון (ע"ן יבמות צ"א ע"ב)

מה' גירושין ובכ"מ שם וטור אהע"ו סי'
קנ"ה ובב"י שם

ק"ה ע"ב בתוס' ד"ה הא ר' יהודה. ואית
ביה חימום (עיין בתוי"ט)

ק"ו ע"ב ברש"י ד"ה הגוין. מין חגב מהור
הוא ונאכלין (עיין ביו"ד סי' פ"א

בפר"ח ובמג"י למ"ל פ"א מ"ה מ"א ה' כ"א
שדבריו תמוהין, והר"ן כתב טמאים ונראה
שכצ"ל ג"כ כאן)

ק"ו ע"ב א"ל גמרא גמור (בערוך ערך
גמור נ' דל"ג א"ל ע"ש)

ק"ח ע"ב מדאמר שמואל שורה אדם פתו
ביין ונתנו על גבי העין (עיין

מג"א רס"י קע"א)

ק"ח ע"ב תני רבי יהודה בר חביבא אין
עושין וכו' (גי' הערוך גרוגרת)

ק"ט ע"א גרגירא (גי' הערוך גרגילא והוא
גרגר ע"ש ערך גרגון וגרג)

ק"י ע"א דכי נח נפשיה דרב (נ"ל דרבה
גרסי')

ק"י ע"א רב יוסף אמר זיתים המצרי
(פסחים דף מ"ב)

ק"י ע"א ומתקל זוזא גביא (גי' הע' מגביא)

ק"י ע"ב ברש"י ד"ה דנקירי מין עופות קטנים
עיין חולין דף נ"ז ד"ה דמנקורא

אבל בערוך פי' בערך עוניני שאין בצמר
שום ארבה ולטעמיה אול שהוא פי' בערך
נקר הא דחולין כפי' האי של רש"י)

ק"י ע"ב באיסטרידא (גי' הער' אסטרידא
עיין ערכו)

ק"י ע"ב בעי רב אחדבוי (עיין עירובין
דף צ"ז תוס' ד"ה אבי' אמר)

קמ"ו ע"א רש"י ד"ה לא ניתנו. רבן גמליאל
(צ"ל רבן שמעון בן גמליאל)

קמ"ו ע"ב ברש"י ד"ה טומים (עיין בערוך
ערך טמם)

קמ"ז

ק" ע"א והאיכא כחו בכרמלית לא גזר
(לקמן דף קמ"א)

ק"א ע"ב א"ל רב אחא בריה דרב אחא לרב
אשי (נראה שצ"ל א"ל רב אחא

בריה דרבא לר"א)

ק"ב ע"א ברש"י ד"ה אכילה אחת זית אחד
(ע"ש בכריתות דף י"ד)

ק"ב ע"ב במתני' וכן דשב"ג אומר אף
המכה בקורנס על הסדן (בסדר

המשנה ובירושלמי וכן ברי"ף ור"א"ש ליתא
„וכן“ אח"כ ראיתי בחלופי גרסאות שמגיה כן)

ק"ב ע"ב בעי צדודי (בערוך ערך צדד
גרס בצדודי וכ"נ גי' רש"י)

ק"ב ע"ב ושמואל אמר משום מכה בפטיש
לעיל דף ע"ה)

ק"ג ע"ב תוס' ד"ה א"א דאאורך (עיין
ערך ערך א"א)

ק"ג ע"ב ברש"י ד"ה כיון דאיתא בגלטורי
קורין בלשון לטין של מינין קלוטורם

(המשובש מל' לאטין המתוקן שדברו
[הרומים]?)

ק"ד ע"ב והלא בן סטדא הוציא כשפים
ממצרים (גי' התם בן סטדא בן

פנדרא הוא אר"ה בעל סטדא בועל פנדירא
בעל פפוס בן יהודא הוא אלא אימא אמו

סטדא, אמו מר' מגדלא נשיא הויא כדאמרי
בפוטבדיתא סתת דא מבעלה ע"כ שם)

ק"ד ע"ב והלא בן סטדא הוציא כשפים
ממצרים בסריטה שעל בשרו (פי'

עיין סנהדרין דף ס"ד ברי' אמשטילרדם
וע"ז קאי תוס' ד"ה אמו מר' דהיינו שהם

היו גורסים כל האטור שם גם כאן)

ק"ד ע"ב ברש"י ד"ה באבר בעופרת וטשחור
כשהוא משפסף עופרת על הקלף

(עיין גיטין דף י"ט ורש"י שם ובטימוני פ"ד

קרוב לצפורי ובערוך ערך ערב משמע
דשם מדינה הוא)

קב"א ע"ב אמר רב יוסף אנא מתנינא לה
ואותיבנא לה ואנא מתריצנא לה
(גי' רש"י ליה ועיין חי' רשב"א ובספר
המלחמות שהגי' מתחלפות וע"ש)

קב"ב ע"ב אף על פי שנתפרקו בשבת
(רש"י לא גרים בשבת אבל בגי'
הרי"ף איתא עיין ברין שם וכן הוא בסדר
משניות ובירושלמי)

קב"ג ע"ב אר"ח בימי נחמיה בן חנליא
נשנית משנה זו (עיין בתוס' ב"ק ד' צ"ד)
קב"ד ע"ב אר"נ האי ליבני דאישתיור
מבנינא שרי לטלטולינהו (בביצה

הגי' שרי לטלטולינהו בשבת וכן הוא בתוס')
קב"ה ע"א בתוס' ד"ה בשברי דהאי תנור
קטיפלגי, לפי תירוץ זה היטה
הא דנקט תנור ישן (צ"ע וע' במגיני שלמה)
קב"ו ע"ב השתא חמש מפנין ארבע מיבעיא
(עיין לעיל דף ס' בתוס' וגדה
דף ל"ד ובמל"ט בהל' לולב)

קב"ז ע"א ברש"י ד"ה כי דקורי דהרפנייא
בכדון של הרפנייא (עיין ב"ט
דף פ"ד ע"א)

קב"ח ע"ב והא קא מבטל כלי מהיכנו
(עיין לקמן דף קנ"ד ע"ב)

קב"ח ע"ב אמר אביי האי טאן דשחויט
תרנגולא (ס"א דאמר אביי עיין
מ"ע פ' כ"ה מה"ש)

קב"ח ע"ב אמר רשב"ג מרחמין היינו על
בהמה טהורה (בגי' הרא"ש ליתא
אבל בה"ג ורי"ף איתא)

קב"ח ע"ב אם היתה צריכה לשמן, תיפוק
ליה משום סחיטה (עיין לקמן
פ' חבית ברא"ש סי' ד')

קב"ח

קמ"ז ע"א תוס' ד"ה פילסופיא ורבי' שמע
[מיהודי אחד שבא מארץ יון
ואמר] דבלשון יון פלוסופא הוא דוד החכמה
(אבל חכמי המינים פי' הנוצרים הראשונים
היו מכנים עצמם פילוסופים להתקרב בחצר
הקיסר כנודע בספרי הזכרונות וכ"כ גיבבאן
ח"ב פ"א)

קמ"ז ע"א רש"י ד"ה דבי אבידן (עיין
ערוך בי אבידן)

קמ"ז ע"א רש"י ד"ה שונין בהן מדרש
שיר השירים וקהלת (נ' שלא היו
לפניו ממדרשי ה' מגלות אך אלו הבי' בלבד)
קמ"ט ע"א ברש"י ד"ה סייניה ורבינו הלוי
גרים וכו' והוא לשון ר' יצחק

בר' יהודה

קמ"ט ע"א רש"י ד"ה תריסר עיליתא דינרי
עליות מלאות דינרי זהב (עיין
בב"ב דף קל"ג ע"ב תוס' ד"ה עליתא
וערוך ערך עלת)

קמ"ט ע"ב בתוס' ד"ה אלו היו אומרים לא
ידע ר"י מה איסור יש בזה (עיין
במג"א ובד"מ או"ח סי' קכ"ח וקע"א שם
ועיין רש"א)

קכ"ב ע"א בעי רב הונא בריה דרב יהושע
פירש טליתו וקפל (עיין לעיל דף
נ"ט ע"ב ובתוס' שם)

קכ"ב ע"א ר' יוסי אוסר בכלי חרש חדשים
מלאים מים (לעיל דף מ"ד)

קכ"ב ע"א קלבוס של פשתן (גי' הע' קנבוס)

קכ"א ע"א ברש"י ד"ה בערב מקום (צ"ע
לקמן דף קמ"ז פי' מדינה ובירוי'
משמע ששם מקום הוא בגליל, ועיין לקמן
דף קמ"ד וצ"ע ועי' בירושלמי פ' תפלת
השחר דף י"ט רע"א ועוד דסלקין חמריא
מן ערב לצפורין, משמע שהוא שם מקום

קכ"ח ע"ב ברש"י ד"ה והא קא מבטל כלי
 מהיכנו, דמשהניחה תחתיה אין
 יכול לטלטלו דדומה לסותר בנין מדרבנן
 (ודומה כצ"ל עיין לקמן דף קנ"ד וכן הוא
 ברש"י ברי"ף וכן בר"ן)
קכ"ט ע"א רש"י ד"ה רבא צלחו לי
 (צ"ל רבה)
קכ"ט ע"א פתורא דיונה (גי' הערוך דיינים)
קכ"ט ע"ב בתוס' ד"ה טאה ור"ח גרים
 טאה קרנא (וכ"ה בערוך)
קל" ע"א בתוס' ד"ה רבי אליעזר דהשתא
 ליכא אסור שבת כלל דהתי נושא את
 עצמו (עיין לעיל דף צ"ד תוס' ד"ה אבל לאדם)
קל"א ע"ב ברש"י ד"ה ולמאי דאפי' תקיעת
 הרשות לית בה איסורא דאורייתא
 (עיין ד"ה דף כ"ט תוס' ד"ת כל מלאכת)
קל"ב ע"ב ברש"י ד"ה נגעין טהורין (עיין
 שבועות דף ד' תוס' ד"ה בקוצץ
 בהרתו ומיימוני רפ"י מטומ' צרעת ומל"מ שם)
קל"ג ע"א תנאי היא דתניא בשר ואע"פ
 שיש שם בהרת יומל (יומא דף ל"ד)
קל"ג ע"ב שב מינאי תרבא (גי' הערוך
 מינאי וכן גירסת רש"י)
קל"ד ע"ב הני כתיבין מסו (גי' הערוך
 ערך נקר האי ניקרא ופי' כתיבין)
קל"ה ע"א בתוס' ד"ה ולא ספק דוחה את
 השבת. דמוטב דתיבטל מצות מילה
 בשמיני מספיקא בשב ואל תעשה ואל יחלל
 שבת בידים (עיין בשו"ת מהרי"ט י"ד סי' א'
 ובפר"ח י"ד סי' ק"י)
קל"ה ע"א אמר רבי אסי (צ"ל אמר רבה
 אמר רבי יוסי)
קל"ה ע"ב בתוס' ד"ה כגון שלקה. וקשה
 לר"י דאם כן ת"ק דלעיל הוה ליה
 למנקט נמי הך רבותא (וצ"ע ופי' במג"י שלמה)

קל"ה ע"ב רב חמא אמר ילדה ואח"כ
 הטבילה (בערוך ערך רב בשם
 רבי' האיי ג' רב אבא ואמר שהוא רב ע"ש)
קל"ה ע"ב בין ילדה ואח"כ הטבילה. דאע"ג
 דאין אמו טמאה לידה נמול לח'
 (עיין בתוס' נדה דף ט"ו)
קל"ה ע"ב בנר מצוה "ל"ט" ופ"ג מהלכות
 איסורי מובח הלכה ח' סט"ג
 לאוין (ועיין במל"מ שם)
קל"ו ע"א ואם לאו מתוך בבשר הוא (עי'
 במ"א סי' תקכ"ו)
קל"ז ע"א דתניא אמר ר' שמעון בן אלעזר
 לא נחלקו על ר' אלעזר ורבי
 יהושע (עיין פסחים דף ע"ב בתוס' ד"ה
 לר"י ודף ע"ג תוס' ד"ה שחטו ונמצא טרפה
 דמוכח דהג"י ר' שמעון ולא רשב"א ע"ש)
קל"ז ע"א תני ר' חייא אומר היה ר'
 מאיר (ס"א תני ר' חייא מאבל
 ערב כן הג"י בפסחים ופירש"י שם מקום)
קל"ז ע"א ומל של שבת בערב שבת דלא
 נתנה שבת לדחות (עיין ברא"ש
 סי' ה' ובש"ך סי' רס"ו ובת' שאנת ארי' סי'
קל"ז ע"ב תוס' ד"ה ידיד מבטן אומר ר"ת
 שהוא אברהם אבינו (ובערוך ע'
 ידיד כ' בשם ר"ש גאון שידיד הוא יעקב ע"ש)
קל"ח ע"א ברש"י חומרי מתנייתא כללות
 של ברייתות (עיין ע"ז דף ט"ב
 בפירש"י ותוס' שם)
קל"ח ע"ב האי סיאנא (גי' הערוך סיאנא)
קל"ח ע"ב שרביב בגלימא (גי' הע' אפיק)
קל"ח ע"ב גוד בכיסנא (גירס' הערוך ערך
 כסך בכסכין)
קל"ט ע"א רש"י ד"ה סיגין אותם המבדילים
 וכו' (המינים ע' ערוך ערך בדיל)
קל"ט ע"ב בכילה ובכסמסיה (גירס' הערוך
 ערך כסך בכסמסיה)

קל"ט ע"ב ומסננין את היין בסודרין ובכפיפה מצרית (עיין לעיל דף קי"א תוס' ד"ה מסוכרייתא)

ק"מ ע"א ברש"י ד"ה לפי שאין עושין אלא לגוון למראה שהחלמון יפה לגוון ולא החלבון (עיין לעיל דף קל"ד ברש"י)

ק"מ ע"א אמר ליה כי מטינן לבי רב ספרא עיילינא (ג' הרשב"א לבי רב חסדא וכן גרס בה"ג)

ק"מ ע"ב נוטלין מלפני בהכה זו ונותנין לפני בהמה זו בשבת (עיין לקמן דף קנ"ו תוס' ד"ה מה שפרק)

ק"מ ע"ב ואם כלי קיואי הוא מותר (עיין לעיל דף קי"ג)

ק"מ ע"ב אמר רב חסדא האי כישתא דירקא (ג' הר"ף הוצא דירקא והיא ג' הערוך)

קמ"ב ע"א ברש"י ד"ה וטבעותיו בידיו. באצבעותיו מדלא תני בידו (עי' פ"ג דנגעים משנה ט' ומש"כ שם)

קמ"ב ע"א ברש"י ד"ה פטור. דבגדיו בטלי לגביה ועליו הוא פטור כר' נתן (עיין לעיל דף צ"ד בתוס')

קמ"ב ע"א אלא הוא דאמר כרשב"א דתניא רשב"א אומר נותן עיניו בצד זה ואוכל מצד אחר (עיין גיטין דף ל"א תוס' ד"ה במחשבה)

קמ"ב ע"ב בסרטיא (ג' הערוך בסטיו)

קמ"ג ע"ב חבית שנשברה מצילין הימנה טוון שלש סענדות (עיין לעיל דף קי"ז תוס' ד"ה הא דתניא)

קמ"ג ע"ב תיס' ד"ה לרצון ושלא לרצון. כדמפרש בסמוך טעמא (עיין בנדה י"ט תוס' ד"ה כתיב הכא ובריש ס"ו מכשירין)

קמ"ה ע"ב ברש"י ד"ה לעדות אשה וכל

המקדש אדעתא דרבנן מקדש (עיין בסדר אלי' רבא ריש שער א')

קמ"ה ע"ב כל בריחי דמערבא (לעיל ד' כ"א)

קמ"ה ע"ב ואמר ר"ח אין לך כל רגל ורגל שלא בא לטבריה אגמון וקמטון ובעל זמורה (ישעיה י"ט כפה ואגמון תרגם יונתן שלמון ואטרון אבל בערוך ערך הגמון גרס כאן הגמון וקלמון)

קמ"ה ע"ב רש"י ד"ה קומטון לשון לעז (אבל בערוך ג' קלמון והיא היא)

קמ"ו ע"א ברש"י ד"ה בערב מדינה (עיין דף קכ"א ששם פי' שם מקום ועיין מש"כ שם)

קמ"ו ע"א תוס' ד"ה שובר. הכא במגדל של בנין (בעירובין שם הגירסא של לבנים)

קמ"ו ע"ב דרש רב נחמן משום רבי יוחנן הלכה כיש אומרים (ברא"ש דרש רב נחמן בר יצחק)

קמ"ו ע"ב ומשום כבוד רבותינו לא ישב עליו ומנו רב כהנא ורב אסי (ג' הרא"ש רבו ומנו ר"כ ולפי' הו' ר"כ רבו דרב עירובין דף ח' ע"ב)

קמ"ז ע"א ברש"י ד"ה מי מערה מי מקוה מקורה שהוא חס (בר"ן כ' שהוחס)

קמ"ז ע"א אין יורדין לקורדימא (בערוך ע' פלס ג' לקורימא)

קמ"ז ע"א אפיקטיוון (בערוך ג' אפקטיוון)

קמ"ז ע"ב בתוס' ד"ה צריך לקשר. דאמרינן סיכני וחומה כי אמנוא (בספרים שלנו וכן בערוך סוכני בב' ואולי ט"ס הוא כאן וצ"ל הכל בב' כג' הערוך)

קמ"ז ע"ב דתניא אמר רבי כשהיינו למדין תירד אצל רבי שמעון בתקועה (בתקוע מ"ה בעירובין צ"א ומנחות פ"ה זבירמיה

קל"ט ע"ב ומסננין את היין בסודרין ובכפיפה מצרית (עיין לעיל דף קי"א תוס' ד"ה מסוכרייתא)

ק"מ ע"א ברש"י ד"ה לפי שאין עושין אלא לגוון למראה שהחלמון יפה לגוון ולא החלבון (עיין לעיל דף קל"ד ברש"י)

ק"מ ע"א אמר ליה כי מטינן לבי רב ספרא עיילינא (ג' הרשב"א לבי רב חסדא וכן גרס בה"ג)

ק"מ ע"ב נוטלין מלפני בהכה זו ונותנין לפני בהמה זו בשבת (עיין לקמן דף קנ"ו תוס' ד"ה מה שפרק)

ק"מ ע"ב ואם כלי קיואי הוא מותר (עיין לעיל דף קי"ג)

ק"מ ע"ב אמר רב חסדא האי כישתא דירקא (ג' הר"ף הוצא דירקא והיא ג' הערוך)

קמ"ב ע"א ברש"י ד"ה וטבעותיו בידיו. באצבעותיו מדלא תני בידו (עי' פ"ג דנגעים משנה ט' ומש"כ שם)

קמ"ב ע"א ברש"י ד"ה פטור. דבגדיו בטלי לגביה ועליו הוא פטור כר' נתן (עיין לעיל דף צ"ד בתוס')

קמ"ב ע"א אלא הוא דאמר כרשב"א דתניא רשב"א אומר נותן עיניו בצד זה ואוכל מצד אחר (עיין גיטין דף ל"א תוס' ד"ה במחשבה)

קמ"ב ע"ב בסרטיא (ג' הערוך בסטיו)

קמ"ג ע"ב חבית שנשברה מצילין הימנה טוון שלש סענדות (עיין לעיל דף קי"ז תוס' ד"ה הא דתניא)

קמ"ג ע"ב תיס' ד"ה לרצון ושלא לרצון. כדמפרש בסמוך טעמא (עיין בנדה י"ט תוס' ד"ה כתיב הכא ובריש ס"ו מכשירין)

קמ"ה ע"ב ברש"י ד"ה לעדות אשה וכל

קנ"א ע"א גבשושית וכו' כהרי הרים (בע')

ערוך גבשושית ג' כהרי אררט)

קנ"ב ע"א טבא תרי מתלת (טבן כצ"ל

וכ"ה בערוך מקל)

קנ"ב ע"א רש"י ד"ה גיזא סרים וצדוקי היה

(נ"ל שצ"ל מין)

קנ"ב ע"ב רש"י ד"ה מתרפפות מתבקעות

(ובערוך ע' מרפט פי' משתרכבות ע"ש)

קנ"ג ע"א בעא מיניה רבי אליעזר (צ"ל

ר' אלעזר)

קנ"ג ע"א ד"ה הא דמחממין שאין בני

אדם נכמרים כל כך על זקן

(ברש"י ברירף זה על זה ועי' מהרש"א ח"א)

קנ"ד ע"א תוס' ד"ה בלאו נמי לא מחייב.

אע"ג דטעמא דלאו שאין בו

מעשה נמי לא אתי לרבי יהודה (צ"ע ועי'

בב"ק דף ע"ז תוס' ד"ה דהוי ליה)

קנ"ד ע"ב הדביש למאי חוי (כ"ט דף ל"ח)

קנ"ד ע"ב והאיכא צער בעלי חיים קסבר

צער בעלי חיים דרבנן (עיין

לעיל דף קנ"ה ע"ב)

קנ"ה ע"א תוס' ד"ה והילכתא צדדים אסורים

ותימא לרבי אמאי לא חשיב הני

בהרי יע"ל קג"ם (צ"ע ועי' בחדושי רשב"א)

קנ"ה ע"ב רש"י ד"ה הדריסאות (עיין חולין

דף קל"ט ע"ב)

קנ"ה ע"ב רש"י ד"ה אטענא כורא על גבה

למוזנות (עיין ב"מ דף פ' תוס'

ד"ה סתם ספינה)

קנ"ו ע"א אשכחיה לגבלא דבי נשא (עיין

לעיל ד' כ"ג ע"ב תוס' ד"ה דבי נשיאה)

נ"ו ע"א מ"ט משום דאיתיליד ביה נורא

(ג' רש"י דתלי)

קנ"ו ע"ב נפק ר"ע ודרש וצדקה תציל

טמות ולא מטיחה משונה (נראה

שכא

ובירמיה ו' נזכרה עיר זאת ע"ש ושמאל ב')

קמ"ז ע"ב סכניתא צריך לקשר (בערוך ע'

סבן ג' סכניתא בבית)

קמ"ז ע"ב משום פיקא (בערוך ערוך פלם

גרס ביקא וע"ש)

קמ"ז ע"ב אמר רבה בר בר חנה אמר ר'

יוחנן לפופי ינוקא בשבת שפיר

דמי (לעיל דף ס"ו בשם אמורא אחר)

קמ"ח ע"ב תנן לא מספקין ולא מטפחים

ולא מרקדין ביו"ט (במשנה ביצה

ולא מטפחין ולא מספקין רש"י ג' אין מספקין)

קמ"ח ע"ב ברש"י ד"ה אין מספקין כף אל

כף משום אבל (עיין ביצה דף

ל' ורש"י ותוס' ד"ה ואין מטפחין ועי' רש"י

שם דף ל"ז ב"ה ואין מרקדין וצ"ע ביצה

דף ל' פי' טפות ידיו זו לזו וסיפוק כף

על ירך)

קנ"ט ע"א ואמר ר"י בר אידי אר"י טפקחין

פקוח נפש ופקוח רבים בשבת

(עיין כתובות ד' ה' שינוי גירסאות בזה)

קנ"ט ע"א חשבונות של מלך (עיין ערוך

ערוך חשב ש"ג מילך ע"ש וי"ג

מלך וסי' מלך מטש)

קנ"א ע"א היתה עומדת חוץ לתחום קורא

לה והיא באה (לעיל דף י"ג)

קנ"א ע"א דיקא מתני' כוותיה דשמואל

(ס"א אמר רבא דיקא מתני')

קנ"א ע"א מאי רשות אמר רב יהודא אמר

רב יצחק ברביה דרב יהודה

(ברא"ש לא גרי' אמר רב יהודה)

קנ"א ע"ב אמר ר' לוי אמר רב פפי אמר

ר' יהושע (ג' הרא"ש א"ר לוי

משום ר' יהושע דסיכנין)

קנ"א ע"ב כאביסנא דגרדאי (בערוך ערוך

אלכסן ג' אכסנא ופי' כמנוד אורגים)

שבא לשלול המתרגם משתרגם וצדקתא מפלטא מן מוחא בישא וצ"ע ב"ב דף י' דאר"י דמצלת ממיחה משונה ע"ש)
בפסקי תוספות ש"ט גט נכתב שלא לשמה והעביר עליו קולמוס כשר (צ"ע דוהו דוקא לראב"י אבל

לר"ח פסול וכ"פ בש"ע אה"ע סי' קל"א ס"ק ה' אלא שכתב שי"א שחוששין לו אבל דכשר לא מצינו מאן דס"ל הכי)
בפסקי תוספות ת"פ חולב עו לתוך קדירה וקערה ביו"ט (צ"ל אבל לא לתוך קערה)

הרא"ש שבת

סימן א' דמכל מקום איסור דרבנן איכא דאפילו קטן אוכל נבלות ב"ד מצווין להפרישו כ"ש גדול שלא יסיעו לו (צ"ע ברא"ש פ"ק דע"ז סי' ב' שו"ר בש"ך יו"ד סימן קנ"א ס"ק ו' שהעיר בזה ע"ש וצ"ע ועיין בדגול מרבכה שם ועיין בשו"ת חות יאיר סי' קפ"ה וצ"ע)
סימן ז' ובפרק אלו נערות נמי גרסינן הכא בטאי עסקינן כגון שנטלו על מנת להצניעו (עיין במהרש"א שם בתוס' ד"ה מהלך כעומד דמי)
סימן מ"א בסוף פ' ארבע מדורות אין צריכין רוב של גפת (ברמב"ם ובש"ס של זפת)
סימן מ"א רוב של גפת ושל גפרית ושל רכב ושל גבבא (של גבבא ט"ס הוא ואפשר דצ"ל של גבינה והר"ף גרס של קירה)
סימן מ"א פרק ב' על המשנה לא יקוב אדם הוסיפו עליהן אם חברה היוצר בסיד (התיבות הוסיפו עליהן ותיבת היוצר יש למחוק)
סימן כ"ג בפרק ב' ולענין יחיד שקבל עליו תענית דבה"ש שלו מותר (צ"ע בב"י וש"וע או"ח סי' תקס"ב)

סימן ד' פרק ג' בהג"ה אבל להשהות על גבי נירה אוסר (כתי' התוס' דף ל"ח ד"ה שכתב קדירה)
סימן ד' פרק ג' טול כלי שני (צ"ל בכלי כן הוא בש"ס וברי"ף וכן הוא גירסתו לקמן סי' י"ב)
סימן י"א פרק ג' הפשירו והו בישולו (גי' הר"ף לא בישולו)
סימן א' פ"ד ובנעורת של פשתן ובנעורת של חרשים (ובנסורת של חרשין ובנעורת של פשתן דקה כ"ה בגמרא וברי"ף ליתא דקה, ובס' משניות כבש"ס ובירושלמי ובנעורת של פשתן ובנסורת של חרשין דקה)
סימן ב' בפ"ד ואפי' בע"ש נמי אסור להחזיר (עיין בק"ן ובתו"ש סימן רי"ג)
סימן ב' בפ"ה, ומכאן יש לדקדק הא דאין נותנין נר על גבי דקל ביו"ט (עיין עירובין דף ל"ב והא קא משתמש באילן ובחי' ריטב"א שם ועיין במ"א סי' של"ו ס"ק ב' וסי' תקט"ד סעיף ו')

סימן ה' בפ"ה והר"י יונה כתב דבירושלמי מוכח דרבי יהודה בן בתירה מפרש דברי תנא קמא (הק"ן מוחק התיבות בן בתירה)
סימן ב' פ"ו. תניא נמי הכי יוצאה אשה בככול ובאסטמא לחצר לחצר אין לרשות

סימן א' פכ"ב ובלבד שלא יספוג ושלא יטפח בשמן (תניא ולא יספוג ולא יטפח וכו' כצ"ל)

סימן ב' פכ"ב תותים ורמונים אסור לסוחטן בשבת לד"ה ואם יצאו מעצמן היוצא מהן אסור כר' יהודא (ואם יצאו מעצמן אם לאיכלים היוצא מהן מותר ואם למשקין היוצא מהן וכו' כצ"ל וכן הוא ברי"ף) **סימן ט'** פכ"ב ומשום כבוד רבו לא ישב עליו (בגמרא רבותינו ולגי' הרא"ש צ"ל דר"כ זה רבו דרב היה עיין עירובין דף ח' ע"ב ר"כ רבי' דרב ולא ר"כ חברו של של רב אסי תלמיד חבר לרב)

סימן ט' ומני רב כהנא (בגמרא ורב אסי) **סימן ט'** פכ"ב בירושלמי פ' בתרא דכלאים גר' פשתן שצבע בהרת (שם הגירסא בחרת)

סימן א' פכ"ג והתוס' כתבו דהלכתא כרבה לגבי רב יוסף (הרי"ף גרס רבא אבל תוס' גורסין רבה)

פסקי הרא"ש

סימן י"ח פ"א אבל לרב אלפס וכו' למנחה אסור (צ"ל למנחה גדולה)

סימן ל"ז אפילו בהבלעה בערב שבת (צ"ל בהבלעה אפילו בע"ש)

סימן י"ב פ"ב נר חנוכה וקידוש היום קידוש היום קודם (צ"ל נר חנוכה קודם)

סימן ב' פ"י כיון להוציא לפניו ובא לאחריו [פטור] לאחריו וכו' (כצ"ל)

סימן י"א פ"ד לא יסוך שטן וחומץ (צ"ל יין וחומץ)

סימן ט"ז פכ"ב מכאן ואילך [אסור] מחוירי' השבד (כצ"ל)

לרשות הרבים לא (רשב"א אף בכבול לרשות הרבים כללא רשב"א כל שהוא למטה מן השבכה יוצאין בו וכו')

סימן ט"ז פ"ו אטר אביו ור' אלעזר וכו' (צ"ל רבי ור' אלעזר)

סימן ו' פ"ו מה שנסתפק ר"י (ע"ל סי' ב') **סימן ט'** פ"ד ולא שייכי כאן דברי בעל הערוך דאמר לא אסר ר' שמעון פסיק רישיה אלא היכא דניחא ליה (ע' בב הד' שם ובמ"א סי' ש"כ ס"ק כ')

סימן ג' פט"ג והני מילי בצלא אבל בפנתא לא (צ"ל בפנתא אבל בגלדאי לית לן בה)

סימן י"א פט"ו אבל צואה של תרנגולין ושל בני אדם באותו חצר מותר לגרבה ולהיליכה לכה"כ כגרף של רעי (כן הגי' ברי"ף והם גורסים ותיפוק ליה דהוי גרף של רעי ול"ג ולא היא עצמה מוכנת לכלבי' וכן גירסי רשב"א בחדו', ובתו' גורסים על חצר נמי גרף של רעי הוא בחצר אחרת' ולפי גי' זו עיין בר"ן שכתב דצואת תרנגולים רגילה בחצר אחרת אבל צואת קטן רגילה באותו חצר אבל מדברי הרמזים ב' (הוא קיצור פסקי הרא"ש) ג' דגרס כרא"ש אבל צואת תרנגולים בחצר וצואת אדם אפי' בחצר אחרת ועיין בקרבן נתנאל)

סימן י"א בפט"ז תנו רבנן נודמנו לו נחשים ועקרבים בשבת (בש"ס ליתא לתיבת בשבת אבל ברי"ף איתא)

סימן א' פ"ח ולא יכולתי לעמוד על דעתו למה כתבן (עיין בס' הטלחמות)

סימן ט' פ"ט וכיון דספק נפשות הוא (עיין יבמות דף ע"א ועיין ברי"ף ובר"ן)

סימן ט' פ"כ ופשט ליה לאיסורא (עיין הרשב"א שכ' שכ"ה במקצת ספריו

אבל שברוב הספרים ליתא וע"ש ובר"ן)

פירוש המשניות להרמב"ם

פרק י"א וכמו כן אם עשה בזה לאדם
אחר אפילו ביד שהוא חייב (צ"ע
בש"ס ועיין בתוי"ט)

שם ודע כי שער הראש כשנפסק או
נתלש רובו ונשאר תלוי מן הראש
ומצער אותו מותר לו לכרתו בידו בשבת
(אולי כן פי' ציצין שבש"ס אבל בחכורו
כתב כפירש"י)

מסכת עירובין

כ' ע"א מבוי שהוא גבוה למעלה מכ' אמה ימעט (מדברי תוס' נראה דלא גרים „למעלה" וכ"כ רשב"א בהדיא בסוכה דף א' וכן נראה קצת מרש"י וכן ברא"ש ורי"ף לא גרים לה' וכן הריטב"א ל"ג לה' ומ"ס הוא דגבי סוכה מתניא הכי אבל בס' משניות גרים לה' ובירושלמי ליתא) **כ' ע"ב** הא מתני ליה רב יהודה לחייא בר רב קמיה דרב (לקמן דף י"א) **ד' ע"א** היה לבוש כליו וסנדליו ברגליו וטבעותיו באצבעותיו (בסדר המשנה שם הגי' בידיו וע"ש מש"כ עה"ג)

ד' ע"א ברש"י ד"ה כליו על כתפיו, שאינן מלובשין בו דרך מלבוש דומיא דכליו על כתפיו (עי' רש"י סוכה דף ה') **ד' ע"ב** ורחץ את כל בשרו במים בתורה אור ויקרא ט"ז (צ"ל ויקרא י"ד ותיבת כל יש למחוק)

ד' ע"ב במים במי מקוה כל בשרו מים שכל גופו עולה בהן (עיין רש"י סוכה דף ה' וע"ל דף י"ד)

ח' ע"ב ברש"י ז"ה ולרבה דאמר לעיל אבל זה כנגד זה הוי מבוי מפולש ואסור ואפילו חצר (רש"ל טחק ואפי' חצר ודברי מהרש"א שרצה לקיים הגי' צ"ע) **ח' ע"ב** רב ור' חייא ור' יוחנן שמואל ורש"י בר' ורשב"ל (צ"ע דמודי' לר"ה רבו ושמואל לרשב"ד ונ' דרב משמיה

דר"ה אמרה בביהמ"ד ושמואל משמיה דר"ש בר' לכך הקדימום כנ"ל)

י"א ע"ב לא כך היה המעשה שהלך ר' יהושע אצל רבי יוחנן בן נורי ללמוד תורה (צ"ע עירובין סוף פ"ג דמשמע לגי' א' דר"י בן נורי תלמיד ר"ג והיה חברו של ר"ע, ועיין תוס' נידר דף ס"ה ד"ה הוא דאמר כי האי תנא, דלפי' ר"י בן נורי אמר הלכה משום ב"ע, ומהירושלמי פ"ק ז' ט' נראה שיש לגרום כאן ר"י בן קרחא במקום ר' יהושע וכ"נ וע"ל ס"פ בכל מערבין דמשמע קצת דר"י ור"י בן נורי חברים היו אלא שיל"ד ועיין ב"ק דף ע')

י"א ע"ב אול רב ששת קם אכבא (גירס' הערוך דבי וינא)

י"א ע"ב ושויין שאם יש ברגליה (עיין ערוך ערך כף גי' אחרת)

י"ג ע"ב ולא נהוראי שמו אלא רבי נחמיה שמו (ולא ר' נהוראי כצ"ל וכ"ה בשבת, ועיין בחלופי גרסאות שבתחלת מס' זו) **י"ד ע"א** בתוס' ד"ה והאיכא משהו דאין החשבון מדוקדק לפי חכמי המידות (עיין פי' המשנה להרמב"ם)

י"ד ע"א מהו דתימא במינה אמרינן שלא במינה לא אמרינן קמ"ל (גירס' רש"י בריאה במינה אמרינן)

י"ד ע"ב אמרו ליה אמרה (אמרת כ"ה ברי"ף) **י"ד ע"ב** אמר ליה רב חנן לאבוי הילכתא מאי

מאי (רבא בר רב חנן כן הוא בברכות וכצ"ל)
 ט"ז ע"ב אמר רב המנונא אמר רב הרי אמרו עומד מדובה על הפרוץ (ברא"ש אמר רב המנונא ולא גרים אמר רב זכנ בריטב"א וכו' ועיין ברשב"א שבת דף צ"א ד"ה פשיטא)
 י"ז ע"א בגול עצים יבשות (גי' רש"י יבשים וכן נכון)
 י"ז ע"א ברש"י ד"ה למלחמת הרשות סתם מלחמת רשות ממלחמת יהושע ואילך מלחמת מצוה (עיין סוטה דף מ"ד ע"ב) ו"ח ע"ב ברש"י ד"ה ודורי תאנה (עיין בערוך ערך ורו)
 כ"ב ע"א באלף בית דר' מכיר מצאתיו (רש"י ד"ה קורמי)
 כ"ב ע"ב אמר ליה קרקפנא חויתיה (יבמות דף ע"ח)
 כ"ב ע"ב בעא מיניה רחבא מרבא (ריטב"א גרם מרבה)
 כ"ב ע"ב תוס' ד"ה קרקפנא חוית' לרישך ועוד שלא ראה אביי את ר' יוחנן (עיין צמח דוד ערך ר' יוחנן, עי' שבועות דף י' ע"ב)
 כ"ד ע"א אמר לה רב אבא אבוה דרב בריה דרב משרשיא (גירסא זו א"א להולמה, ומ"ס יש כאן וכ"מ בסה"ד בהגהות ש"ס שכ"כ וראיתי ביוחסין אות ר' נ' שגורס: רב אבוה דרב משרשיא, ועיין בסה"ד אות מ', ול"נ שצ"ל רבא בריה דרב משרשיא)
 כ"ה ע"ב ההוא אבוורנקא (גי' הע' כוורנק)
 כ"ו ע"א ערסייתא משום פירא (והיא גירס' הערוך ערך ערס אבל בערך פירא גרס כגי' רש"י וצ"ע)
 כ"ז ע"ב אצוותא חרוויאתא (גי' הערוך ערך אצווא דדקלא והיא נ' גי' רש"י)
 כ"ז ע"א ברש"י ד"ה מצה, ושאר כל הימים אם רצה להסתפק בבשר בלא לחם אין חובה עליו לאכול (עיין מג"א או"ח סי' קפ"ח ס"ק ט')
 כ"ז ע"א אלא אמר ר' יוחנן אין למדין מן הכללות (בקדושין, ליתא)
 כ"ז ע"ב אגן הכי קאמרינן הא איכא גבא דאוכפא (בערוך גרס אלא מרכב גברא דאוכפא דבהדי דרכיב מנח ידה עליה)
 כ"ז ע"א דתנן האוכפא טמא מושב והתופס טמא מרכב (כתב ריטב"א דטעותא הוא דאינה משנה)
 כ"ז ע"א בתוס' ד"ה או דיתיב עליה, תימא דבקרא כתיב מרכב ומושב ודינן חלוק זה מזה (עי' בתו"ט פ"א דכלים משנה ג')
 כ"ח ע"א ובבל הוי רובא דעלמא ותוס' ד"ה ובבל (עיין שבת דף צ"ב ע"ב תוס' ואת"ל אנשי הוצל)
 כ"ח ע"ב להזימתא ומייתא כשות' (גירס' הערוך ערך כשות ויבשא)
 כ"ח ע"ב ר' שמעון בר' יוסי אומר זה וזה לפטור (בחולין גרס' ר' ישמעאל בר' יוסי, וכ"נ דר"י לא היה לי בן ששמו ר' שמעון ואי איתא לגי' זו צ"ל שהוא ר"ש בר"י בן לקוניא עיין שבת דף פ"א ומש"כ שם)
 כ"ט ע"א ברש"י ד"ה עוכלא שמינית שבליטרא, וליתרא הוא לוג (עיין ב"ב דף פ"ט ורשב"ס שם)
 כ"ט ע"ב ברש"י ד"ה רובע רביעית רובע לוג יין חי (עיין תוס' ד"ה ויעמוד על רביעית ובחידושי ריטב"א)
 כ"ט ע"ב תרי בוני דפוטבדיתא (בערוך ערך כן הג' גרים כוני בכף ופי' מדות) כ"ט

מאי (רבא בר רב חנן כן הוא בברכות וכצ"ל)
 ט"ז ע"ב אמר רב המנונא אמר רב הרי אמרו עומד מדובה על הפרוץ (ברא"ש אמר רב המנונא ולא גרים אמר רב זכנ בריטב"א וכו' ועיין ברשב"א שבת דף צ"א ד"ה פשיטא)
 י"ז ע"א בגול עצים יבשות (גי' רש"י יבשים וכן נכון)
 י"ז ע"א ברש"י ד"ה למלחמת הרשות סתם מלחמת רשות ממלחמת יהושע ואילך מלחמת מצוה (עיין סוטה דף מ"ד ע"ב) ו"ח ע"ב ברש"י ד"ה ודורי תאנה (עיין בערוך ערך ורו)
 כ"ב ע"א באלף בית דר' מכיר מצאתיו (רש"י ד"ה קורמי)
 כ"ב ע"ב אמר ליה קרקפנא חויתיה (יבמות דף ע"ח)
 כ"ב ע"ב בעא מיניה רחבא מרבא (ריטב"א גרם מרבה)
 כ"ב ע"ב תוס' ד"ה קרקפנא חוית' לרישך ועוד שלא ראה אביי את ר' יוחנן (עיין צמח דוד ערך ר' יוחנן, עי' שבועות דף י' ע"ב)
 כ"ד ע"א אמר לה רב אבא אבוה דרב בריה דרב משרשיא (גירסא זו א"א להולמה, ומ"ס יש כאן וכ"מ בסה"ד בהגהות ש"ס שכ"כ וראיתי ביוחסין אות ר' נ' שגורס: רב אבוה דרב משרשיא, ועיין בסה"ד אות מ', ול"נ שצ"ל רבא בריה דרב משרשיא)
 כ"ה ע"ב ההוא אבוורנקא (גי' הע' כוורנק)
 כ"ו ע"א ערסייתא משום פירא (והיא גירס' הערוך ערך ערס אבל בערך פירא גרס כגי' רש"י וצ"ע)

ל"ד ע"ב באוירא דליבני (גי' הע' באארא)
ל"ז ע"א בתוס' ד"ה לאיוו שירצה כהן ואין
 נראה להשר דהא מוכח בריש

זבחים דף ב' (צ"ע שו"ר כן בפ' בגיטין
 דף כ"ה ד"ה בעא מיני' רב הושעיא מרב יהודא)
ל"ח ע"ב א"ל רבה בר רב חנין לאביי אי
 הוה שמיע ליה למר הא דתניא
 לא יהלך אדם לסוף שדהו לידע מה הוא
 צריכה (עיין שבת דף ק"ג ע"ב תוס' ד"ה
 ואין מחשיבין)

מ' ע"ב ברש"י ד"ה מי בדלתא פעם אחת
 נתקשרו שמים בעבים והתפלל
 רב של שבת מבעוד יום (צ"ע"ש בכרכות
 דף כ"ז דליתא כן)

מ"א ע"א לאחר פטירתו של ר"ש בן
 גמליאל (צ"ל של רבן גמליאל)

מ"א ע"ב ברש"י ד"ה הא בעי רבה מרב
 הונא לבתר דשמעה רב הונא
 מרב להאי אבל חכמים אומרים הדר
 אנמריה למר זוטרא (לא מרב ממש אלא
 משמיה דרב, כי אי אפשר שהיה רבה עדיין
 קיים בימי רב, כי רב מת בשנת ד' אלפים
 ג' ורבה בשנת פ"ב, וכל שנותיו לא היו אלא
 ארבעים עיין ר"ה דף י"ח ורש"י ותוס' שם
 וצ"ע. וצ"ע עוד דמר זוטרא לא ראה לר"ה
 וצ"ל למר זוטרא ל"ד אלא למאן דשמעיה
 מר זוטרא מיני' וצ"ע)

מ"א ע"ב שבאו מפלנדרסין (בערוך וברי"ף
 ג' פנדרסין וע"ש במוסף הערוך
 וכן הגי' בס' משניות ובנוסחא ירושלמי פרנדין)
מ"א ע"ב ואיך אשה רעה מצוה לגרשה
 (יבמות דף ס"ג ע"ב)

מ"א ע"ב פירות שיצאו חוץ לתחום בשוגג
 יאכלו במזיד לא יאכלו (עיין
 מיימוני פ"ו מה' שבת ה' כ"ד ובמ"מ
 ובהשגות שם)

כ"ט ע"ב ואי ליכא כבו (ע' ער' ע' קף)
ל"א ע"א וכמה אמר רב נחמן בר' יצחק
 אחת (רש"ל מחק תיבת אחת וכן
 בחו' ריטב"א לא גרום ליה)

ל"א ע"ב אמר קרא מכל מעשרותיכם
 תרימו את כל (מכל מתנותיכם
 כצ"ל וכן הוא בשבת ובפסחים)

ל"ב ע"א בתוס' ד"ה ולא ליעבוד עם
 הארץ (עיין בבא בתרא דף י"ג
 בחו' ד"ה כופין את רבו)

ל"ב ע"א בתוס' ד"ה רב ששת אמר (עיין
 בס' משנה למלך פ"ד מהלכות
 בכורות)

ל"ב ע"ב והא קא משתמש באילן (עיין
 ברא"ש פ' במה בהמה סימן ב'
 ועיין במ"א ס' שלו"ס"ק ב' וס' תקי"ד סעיף ו')
ל"ג ע"ב בתוס' ד"ה והא אי בעי, ונראה
 דלאו מושיט הוה אלא מעביד את
 העירוב רחוק חוץ לד' אמות וחייב אפילו
 זה כנגד זה כדאי' בהורק דף צ"ז (עיין
 בחו' הרשב"א שם)

ל"ד ע"א נתנו כבוד אפילו עמוק טאה
 אמה (עיין שבת דף ח')

ל"ד ע"ב לא צריכא דקאי בכרמלית
 ונתכון לשבות למעלה (עיין שבת
 דף ק"ח וברשב"א שם, במיימוני פ"ד
 מהלכות שבת ובהשגות שם)

ל"ד ע"ב רש"י ד"ה עזרדין שהוקשו כבר
 הרי הן כאילו (עיין ערוך ערך עורד)

ל"ד ע"ב והקידון הארובנין (בערוך ערך
 קד יהקידון והארובנין וכצ"ל)

ל"ד ע"ב ר' אליעזר אומר אם אינו יודע
 שהמפתח במקומו אינו עירוב (כ"ה)
 בס' המשנה וכן ברי"ף ורא"ש, אבל בירוש'
 הגי' ידוע וכן גי' הריטב"א)

נ"ו ע"א ר' שבתי דטלו (צ"ל דונולו) הרופא
 וצ"ל פירשו היטב בס' חכמוני שלו
 (רש"י ד"ה ואין תקופה מושכת)
נ"ז ע"ב הני בני אקיסטפון דמשחינו להו
 תחומא (גי' התוס' גיטין דף ו' ד"ה
 דבי אקטיספון)
נ"ח ע"א שמקדרין בהרים (גירס' הערוך
 שמקבדין)
נ"ח ע"א מאי נרגילא אמר ר' יעקב דקלא
 דחד נברא (שבת דף צ')
נ"ט ע"א משום דשכיחי גבי הרמנא מדכרי
 (בערוך גי' קהרמנא ופי' אפוטרוס)
נ"ט ע"א דיסקרתא דנתוואי (גי' הערוך ע'
 דיסקרתא דנתויר)
ס"ב ע"ב בתוס' ד"ה מוהרקי ואברגני, פי'
 מוהרקי כתיבה (עיין בנדרים דף
 ט"ו ע"ב בפני' הרא"ש עוד פי' אחר)
ס"ג ע"ב כל הישן בקולעא (גי' הערוך
 בקעילה ע"ש)
ס"ד ע"ב באותה שעה למדנו אין מעבירין
 על האוכלין (ב"מ דף כ"ג)
ס"ה ע"א בתוס' ד"ה בצר אל יורה ובכמה
 מקומות רגיל הש"ס לקצר הטקרא
 כגון ונתן הכסף וקם לו (וכן ב"ק דף פ"א ע"ב)
ס"ז ע"ב אמר ליה דתניא הואה שבות
 ואמירה לנכרי שבות (וכן הוא
 בשאלתות פ' שמוח)
ס"ט ע"א ברש"י ד"ה כחומרתא דמדושא
 וכי האי גונא אמרינן בשבת דף
 ס"ב דאין יוצאין בחומרתא דפלון (ע"ש
 וצ"ל שאין בו בושם)
ע"ב ע"ב ישראל וגר שרויין במגורה (גירס'
 הערוך ערך מגור ששבתו במגורה)
ע"ז ע"ב היכידמי סולם המצרי (בי"ב ד' נ"ט)
ע"ט ע"א כגוב של חבן (גי' הער' ע' נב ניב)
 ע"ט

מ"ב ע"ב רש"י ד"ה נוטלתו וזהו לשון
 דודי רבי שמעון מפי הרב (הוא
 רבינו גרשון עיין רש"י שבת דף פ"ה ע"ב
 ד"ה בנוטה)
מ"ג ע"ב מודד קומתו וצלו (מרש"י נראה
 שגורם צלו וצ"ל קומתו ותו לא)
מ"ד ע"ב כל היוצאים להציל חוזרין
 למקומן (גי' הרב שכל היוצאים
 וע"ש מה שפי')
מ"ה ע"א מי שישב בדרך ועמד וראה
 הרי הוא סמוך לעיר (גי' השאלתות
 פ' בשלה ובה"ג שישן עיין מיימוני פכ"ז
 מהלכות שבת ה' י' והשגות)
מ"ה ע"א אמרו לו משם ראה שמא בלבו
 היתה (בשאלתות פ' בשלה גרס'
 אמר ליה ר"ע ע"ש)
מ"ז ע"ב ברש"י ד"ה חרם מצודת דגים
 ומפסיק במים (עיין ב"ק דף פ"א ע"ב
 ובפירושו שם שפי' כמו הכא)
נ"א ע"א ברש"י ד"ה והרי מעשר בהמה
 דליתא לחצאין ולבי אומר דאינו
 מברך על התנופה ועל הסמיכה דלא ליהוי
 ברכה לבטלה (עיין ברמב"ם פ"ג מה' מילה
 ה' ו' ובהשגות וכסף משנה שם וצ"ע ברש"י
 שבת דף כ"ג ד"ה רבא אמר (ועיין בת'
 רשב"א) ויל"ח בטוב)
נ"ג ע"ב תוס' ד"ה גבר פום דין חי פי'
 ר"ח אושפיוכני (בערוך ערך גבר
 אושפיונא)
נ"ג ע"ב מה זו טובה יש (גי' הערוך מה
 זו טיבו יש)
נ"ג ע"ב עירונית (עיין ערוך ערך עלין)
נ"ה ע"ב תניא א"ר אליעזר בר' יוסי תחום
 ערי לויים וכו' (בילקוט וכו' בירו'
 פ' כשם בר' יוסי הגלילי)
נ"ה ע"ב בעין משפט כ"ג (וע"ש בכ"מ)

אליעזר אוסר ור"י מתיר (ר' אלעזר גרסינן שהיה חברו של ר' יוסי וכ"מ להדיא יבמות דף צ"ו ע"ב)

ק"א ע"ב רש"י ד"ה הדר ביה (מן מדקא שרי עד לרה"ר ל' אחר הוא כ"ב מהרש"א)

ק"ב ע"א תוס' ד"ה נקמו מהו (עיון שבת דף קכ"ו תוס' ד"ה וכת')

ק"ב ע"ב אלא לא קשיא (לפי ר"ח לא גרסינן אלא)

ק"ג ע"א כהנים זריון הן אמרינן בני חבורה זריון הן לא אמרינן (עיון פסחים דף פ"ה תוס' ד"ה בני חבורה)

ק"ד ע"א ומבאר הקר ביום טוב (גי' הע' ערך בור ומבור)

ק"ד ע"ב (גי' הערוך ע' דיופי מאדק)

ק"ד ע"ב ונביאים שביניהן התירו להן (נביאים שביניהן והתירו להן כ"ה ברי"ף וכצ"ל)

ק"ד ע"ב ברש"י ד"ה שהקרו עליה דברים (עיון ערוך ערך בור פי' אחר)

הרא"ש עירובין

סימן ד' פ"ב בא"ז פסק כרבה דמיקל בעירובין (עיון בב"י סימן שנ"ח

ובכ"ח שם)

סימן כ"ג פ"ז (אפשר דבחדרות אם בחצר א' א' עירב מבע"י ונאכל בה"ש

וא' בה"ש ממ"נ איכא א' של"ע ולכך צריך שיאמר מבע"י ודו"ק)

פסקי הרא"ש

סימן ד' פ"א די ברוחב טפח (צ"ע דדעת הרא"ש פסק כאב"י)

סימן ד' פ"ז אשרה יבשה שעשה ממנו סולם מטעמת (עיון לקמן פרק

המוצא תפילין סימן י"א)

סימן י"ג פ"י (ועיון בב"י סימן שיי"ג)

סימן

ע"ט ע"א מחיצות שאינן צריכות לתקרה (וצ"ע בברכות כ"ו ע"ב ובמג"א באו"ח סי' שט"ו)

ע"ט ע"ב לא צריבא לר' עקיבא וכו' (ש"מ דלר"ע ב' אלפים דאו' ויל"ד דר"ע

אפי' ערכו ב' ותחו' דא' דוקא דאו')

פ' ע"ב שאני התם דליכא מחיצות ל"א מצד שאני (נ"ל שצ"ל מצד שני ופי'

בהיפך שאני התם דאיכא מחיצות עיון תוס', וב"מ דף קמ"ז לצד שני פרש"י כמו דבר אחר)

פ"ב ע"ב ברש"י ד"ה מתכוונין להקל ור"י סבר כיון דבשבת סועד ג' סעודות אינו אוכל

הרבה בכל סעודה (עיון כתובות ד' ס"ד ברש"י)

פ"ב ע"ב א"ל רב יוסף לרב יוסף בריה דרבא אבוך כמאן סבירא ליה

כר"מ (נ"ל בריה דרבה גרסינן, ונוכר ג"כ שבת דף קי"ח ע"ב וברכות דף י"ג ע"ב ועיון

מש"כ עה"ג ב"מ ס"פ האומנין)

פ"ה ע"ב ה"ד תפיסת יד כגון הצרו של בוניים בן בוניים (בגיתין דף נ"ט

הגי' בוניים בן בוניים)

פ"ח ע"א יש גול בשבת (עיון ערוך ע' גול)

צ"א ע"א כתוס' ד"ה מי לחשך. ואית דגרסי מלחשך כתיבה אחת ומפרשי שנולד מלחש (עיון יומא דף פ"ב)

צ"ד ע"א דתניא ר"י אומר משום ר"א רבים שבררו דרך לעצמן (כ"ב דף ק')

צ"ז ע"ב טוינהו בשוורים (גי' הע' שורנהו)

צ"ז ע"ב אלא אמר רבא הב"ע בחבית שקנתה שבותה (נ' שצ"ל רבה)

צ"ח ע"ב תוס' ד"ה אלא כולה ר' יהודה היא (עיון שבת דף פ' תוס' ד"ה

והא אמר רבא ודף ק' ד"ה אחותו הרוח)

ק"א ע"א א"ל ההוא צדוקי לר' יהושע בן חנניה (נ"ל דמינאה גרסינן. שור' כן בערוך ערך חדק)

ק"א ע"ב נגר שיש בראשו גלוסטרא ר'

סימן י"ט פ"י אסור להקיש על הדלת בשבת
לר"ח בכל ענין ולרב אלפס שרי

(צ"ע דבש"ס לא משמע כן ועי' בטוא"ח
סי' של"ח ובכ"י שם)

מסכת פסחים

ו' ע"ב כדתניא שואלין ודורשין בהלכות
הפסח קודם הפסח שלשים יום
(ברו"ף ליתא ודורשין וכן בשאר מקומות
בש"ס, עיין מסורת הש"ס, ליתא ועיין ר"נ
וב"י ריש הלכות פסחים)

ה' ע"ב דאמר רבי אמר כל אדם שיש לו
קרקע עולה לרגל (עיין בס' טורי
אבן חנוגה דף ג' ד"ה כדי ליתן שכר)

י"א ע"ב והתנן ר"י אומר אין מקדרין
הבהמה ביו"ט (בביצה הגי' מקדרין
הריש קודם לדלת וכ"ה בערוך ערך קרד)
י"ג ע"א בגלוייא הוה קאי וזהרורי בעלמא
הוא דחוא (גי' הערוך ערך גלה
בגלוהי וכן גי' רש"י תענית דף י"ב)

י"ג ע"א שהפקידיםקיא (בערוך גי' דרמוסקיא)
י"ג ע"ב תני תנא קמיה דר' יהודא על
גב האצטבא (עיין סוכה דף מ"ה

תוס' ד"ה וכו')

י"ג ע"ב תוס' ד"ה בשירות וי"ל דהיינו
כרשב"ג (צ"ל כר"ג)

כ"ח ע"א סדנא בסדני יתיב (גי' הערוך
ערך סד נגרא בסדניה יתיב וכתב
שיש גירסא סדאה ע"ש)

ל"ג ע"ב ענבים שנשטמו דורכין פחות פחות
מכבצה (עיין תוס' חולין דף ק"ו
ד"ה ולא שומר)

ל"ז ע"ב דתניא ככורים אסורים באונן (צ"ל
דתנן דמשנה היא פ"ב דככורים)

ל"ז ע"א עושין סדיקין כמין רדיקין ואין
עושין סדיקין כמין גלוסקאות (בער'
ערך סרק הגי' בשניהם מן)

ל"ז ע"א רש"י ד"ה הוהמדומע (עיין נדה דף מ"ד)
ל"ז ע"ב שעל גבי מוגלשין (גי' הערוך
ערך גלש מי גלשים)

מ' ע"א רש"י ד"ה לאבא רבה הכי קרי
ליה לשון רבנות (בערוך סוף ע'
אב"י פי' דרבה אבה שמה ע"ש)

מ' ע"ב שרי ליה לבורדקי (בערוך
כוריקי בכף)

מ"א ע"א יוצאין ברקיק השרוי ובמבושל
דברי ר"מ ר"י אומר יוצאין ברקיק
השרוי אבל לא במבושל (עיין טוא"ח
סימן ש"ח ובכ"י שם)

מ"ח ע"ב ברש"י ד"ה נהוג לטיפא קפידא
שלש לוגין לחומרא (ובכ"י דף צ'
ע"ב כתב הרשב"ם בשם י"א דהוא לוג)

מ"ח ע"ב ברש"י ד"ה תלשוש (עיין ערוך
ערך למש)

מ"ט ע"א בתוס' ד"ה לשבות. אין מערבין
אלא לדבר מצוה (עיין טוא"ח
סימן תל"ט ובכ"י שכתב דעירב ברגליו
מותר אפי' לדבר הרשות ועיין במג"א שם)

מ"ט ע"א אמר ר"י כגון בת כהן לישראל
ובת ת"ח לעם הארץ (עיין רש"י
יבמות דף פ"ד ע"ב דגרים ובת ישראל
לכהן וצ"ע)

נ' ע"א ברש"י ד"ה אור שיקר בעולם הזה.
כשהחמה וכו' (בערוך ערך קף
פירש התורה)

נ"ב ע"א קא אמר רבי יהודה (רש"י לא
גרס רבי יהודה)

נ"ב ע"ב ברש"י ד"ה משויצואו. תחלת העלון בימי ניסן (ע"ין בר"ש ורש"י ברכות דף ל"ו)
נ"ג ע"א רש"י ד"ה אוכל ואית דגרסי של אבל (וכן גירס' הערוך ערך דל)
נ"ד ע"א אמר רבא אמינא מילתא דשבור מלכא.... ומנו רבא (בב"ב הגירסא בשניהם רבה וכן גירס' רשב"ם שם וע"ש)
נ"ז ע"ב בסדר והלכות קרבן פסח. ובשבת נשחט (צ"ל ובע"ש). וידחה לפסח שני שהרי אנוס הוא (ואם שחטו קודם לתמיד כשר). ויהא אחד ממרס בדמו (של הפסח) (ע"ין ברמב"ם פ"א טה' ק"פ ופ"ט טה' תמידין הל' ג וד'). והחלב שעליהן והאליה (ואם היה מלח)
נ"ח ע"א בתוס' ד"ה תמיד נשחט וקרב הפסח בשמנה ומחצה (צ"ל בעשרה)
נ"ח ע"א בתוס' ד"ה מוקמינן ליה אדיניה. בריש אמר להם ההמטונה פריך ונשחטיה מכו משחרי כתליה (ע"ין נדה דף ס"ג ע"ב בתוספות)
נ"ח ע"ב בתוס' ד"ה כאלו חל בשני בשבת. נראה לר"י דאע"ג דהוּו מקדשין ע"פ הראיה היו נוהרין שלא יבואו תרי שבי בהדי הדדי (ע"ין בשבת שהביאו התוס' ובתוס' שם שר"י כאחרים ס"ל)
נ"ט ע"ב רמי ליה רב ספרא לרב (צ"ל לרבא שו"ר בסה"ד שהג"י כן)
ס"ג ע"א ברש"י ד"ה ושלא לשמו ושחיטה שאינה ראויה לאו שמה שחיטה הכי אית ליה לר"ש (ע"ין חולין דף פ"ה תוס' ד"ה ואין דנין חולין)
ס"ד ע"ב ברש"י ד"ה שחל להיות בשבת ואינו יכול לתקן המקלות (צ"ל ואינו יכול לטלטל המקלות, וכ"כ הרע"ב וכ"מ שבת דף קכ"ג)

ס"ד ע"ב נתנו במגים (צ"ל נתנו וכ"ה בירושלמי)
ס"ד ע"ב והשלישית במקומה עומדת השיכה יצאו וצלו את פסחיהן (בירושלמי פ"ו דסוטה הביאו בתו' סוטה דף מ' ע"ב ד"ה והאמר מר נראה דלא גרס ליה)
ס"ה ע"ב במגים להקטירם (והקטירם כצ"ל)
ס"ה ע"ב ברש"י ד"ה הרכבתו. דקיימא לן חי נושא את עצמו (צ"ע שבת דף קכ"ח רש"י ד"ה דמקפיא ורמב"ם פ"ח מהלכות שבת הלכה י"ז)
ס"ז ע"א בתוס' ד"ה הכתוב נתקו לעשה. ואומר ר"י דהאי נתקו לעשה לא הוי כשאר לאו הנתק לעשה (ע"ין חולין דף פ"א ע"ב תוס' ד"ה הנח למחוסר זמן)
ס"ז ע"א בתוס' הנ"ל וי"ל דהכא בחד קרא איכא תרי עשה (ע"ין תוס' שבועות ד' ד"ה מראות נגעים טאי מלקות איכא וע"ש)
ס"ז ע"ב בתוס' ד"ה שכן עושה משכב ומושב דהא דתניא בת"כ דמצורע עושה משכב ומושב לא לטמא אדם ובגדים אלא לטמא אוכלין ומשקין (ע"ין יומא דף ו' ותוס' ד"ה שמתמא משכב ומושב ותוס' נדה דף ל"ה ודף נ"ד ע' במיימוני פ"י ט"ה ט"צ הלכה י"א ובכ"מ שם)
ס"ז ע"ב ברש"י ד"ה מחילות (ע"ין תמיד ד' כ"ז ע"ב ומל"מ פ"א מהלכות ביאת מקדש)
ס"ח ע"א אמר רבה הכל מודים בשבת דבעינן נמי לכם (ע"ין מג"א סימן רמ"ז ס"ק א')
ס"ח ע"ב שירקא דמעיוא (חולין דף נ')
ס"ח ע"ב רש"י ד"ה כל האוכל ושוחה בפרק בתרא דיומא וכו' (צ"ע"ש וע' ר"ה ד' ט' וצ"ע)

ידענא אהיכא קאי אבל (צ"ע פ"א דובים משנה ב')

פ"ב ע"ב בתוס' ד"ה אבל נטמא. וא"ת ונילף קל וחומר מתרומה דבעי

שריפה (צ"ע שבת דף כ"ה ע"א תוס' ד"ה כך אתה מצוה שו"ר כן בס' שער המלך פי"ט מה' פה"מ הלכה א')

פ"ג ע"א אמר רב מרי בר אבנה א"ר יצחק (חולין דף קכ"ה וע"ש בתו')

פ"ד ע"א רש"י ד"ה בא הכתוב. כל לאו שניתק לעשה וכו' (מכות ד' ט"ו)

פ"ה ע"א מפני חשדי כהונה (עיין ערוך ערך חשד)

פ"ה ע"א אלא כי קמיבעיא לן ביוצא בקדשים מאי תיקו (עיין מיימוני

פ"א מה' פה"מ ובהשגות שם)

פ"ו ע"ב ונותנין שכר דמים וצריך האחרון להוסיף דמים ולית הלכתא כוותיה

(רש"י נראה דל"ג ונותנין שכר דמים ובערוך גרס כג' התוס' ולא גרס וצריך האחרון להוסיף דמים)

פ"ז ע"א אלו בתולות ישראל שאוגדות פתחיהן לבעליהן (גי' הערוך ע')

גד בחורות ישראל)

פ"ז ע"ב תני רבי חייא מאי דכתיב וכו' (גיטין דף י"ז)

פ"ח ע"א תוס' ד"ה שה לבית והכי אית ליה לרבא (צ"ל לר"ז)

פ"ח ע"א א"ל עינא סבא ואמרי לה פתיא אוכמא (בערוך ערך פתיא גרס

עניא ופתיא פי' טפוח שחור)

צ"ג ע"ב ברש"י ד"ה בשעת אכילה. ורבנן עבוד הרחקה ואמור עד חצות

לר"ע, ולר"א דאורייתא עד חצות (עיין בחי' רשב"א ברכות דף ט' שלא כ"כ, אבל דעת

רשב"ם

ס"ח ע"ב תוס' ד"ה מה ראייה עדיפא מדר' יהושע (צ"ל מדר' יהודה)

ע' ע"א שמע מינה כוליהו מילתא בעינן (גי' רש"י אתיין)

ע' ע"א ת"ש סכין שנמצאה בארבעה עשר שוחט בה מיד בשלשה עשר שונה

ומטביל (עיין תוס' זבחים דף צ"ט ד"ה טבול יום וחגיגה דף כ"א ד"ה האונן ור"ש

פ"א דטהרות משנה ג')

ע"ב ע"ב יבמתו בזיו מינה אשתו לא בזיו (גי' הערוך כזיו בכף)

ע"ה ע"א רש"י ד"ה הותכו לפסח ולא הבדיל (עיין לעיל דף ע"ד תוס'

ד"ה נחתך ממנו)

ע"ו ע"א תמיד תדיר וכליל פסח שהוא ענש כרת (מתוס' נראה דלא גרס

ליה ועיין מכות דף ד' וכתובות ד' ל"ב בתוס')

ע"ז ע"א בתוס' ד"ה אויר קטן היה בין כבש לטובח. בלא אויר היה יכול לקיים

מצות וריקה (עיין שו"ת מהר"צ אשכנזי סימן קנ"ב)

ע"ה ע"ב תוס' ד"ה הא אמרת. תימא לרשב"א וכו' (עיין חולין דף ק"ט

תוס' ד"ה נראין דברי ר"מ)

ע"ה ע"ב תנו רבנן שחטו לאוכליו וזרקו דמו שלא לאוכליו (גי' רש"י לזרוק

דמו ע"י לעיל דף ס"א תוס' ד"ה שחטו לחולין)

ע"ט ע"א אמר רב חסדא לא שנו אלא שנטמאת הסכין בטמא מת (עיין

בר"ש פ"א דאהלות)

פ"א ע"א אבל זב שראה בשביעי שלו סותר את שלפניו (גי' רש"י אבל

הרואה זוב וכו' וכמו שהיא במשנה ב' פ"א דובים)

פ"א ע"א ברש"י ד"ה אבל הרואה זוב. לא

ק"א ע"ב והא' מאן דמצלי רישיה (בערוך)
ערך צרדא ג' דוגי)

ק"א ע"ב ברש"י ד"ה צרדא (בערוך שם
פי' פירוש אחר)

ק"א ע"ב צווח דיקלא ופקעא (בערוך צו
ג' וצווא באלף)

ק"א ע"ב איסרה דמווני (ג' הערוך שרא
והיא היא)

ק"ב ע"א ידא איסא דרגא לפחדא (ג'
הערוך ע' פג ידא לפגא דרכא

לפחדא יע"ש פירושו)

ק"ב ע"א אפותא דרגא לשינחא (גורס'
הערוך ערך פג דרכא)

ק"ב ע"א ואל תדור בעיר שראשיה תלמידי
חכמים (ג' רש"י ורשב"ם

שראשה תלמיד חכם)

ק"ב ע"ב אוכל פירות ולא שכר מצוה
(ולו כצ"ל וכו' בערוך ע' גף

וע"ש וכצ"ל ברש"י ורשב"ם)

ק"ב ע"ב ואיכא דאמרי דלא תנסב גיורתא
וא"ד ארמאי' ממש משום מעשה

דרב פפא (עיין ברכות דף ח' מעשה זה בש"ם
בשנוי ממה שכתוב כאן וע"ש ברש"י שנ'

שלא היו שם בנוסחתו)

ק"ג ע"א גוייתא נינהו (ב"מ דף צ"ט)

ק"ג ע"א דריש מתא אסיא (גורס' הערוך
אסי ע"ש)

ק"ג ע"א וסגיא בי מלתא (וסגיא כצ"ל
ובב"ב הגי' ווילא וע"ש)

ק"ג ע"א טרחי בך בשמעחא (בערוך ע'
שך ג' הפכי לך)

ק"ג ע"א תמרי בחלווך (ג' הערוך
בהלווך בה"א)

ק"ג ע"א סוד נאה (עיין ערוך ערך סדן
שי"ג סועדנא ע"ש)

ק"ג

רשב"ם לקמן דף ק"כ ד"ה ראב"ע כדעת
רש"י וכ"ד הרמב"ם ורוב הפוסקים)

צ"ד ע"ב ודלמא כבוצינא דריחיא (עיין
ערוך סדן)

צ"ז ע"ב המפריש נקבה לפסחו וכ"ו ירעה
עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו

לנדבה לשלמים (ג' רש"י ויביא בדמיו
שלמים, וכן ג' התוס' אבל ג' הר"ב לנדבה

וכ"ה בסדר המשנה ובירושלמי וצ"ע)

ק"א ע"ב הא דאמרת שינוי מקום צריך
לברך לא שנו אלא מבית לבית

אבל ממקום למקום לא (ס"א אבל מפינה
לפינה לא מהרש"א וג' רש"י כבשלפנינו)

ק"ב ע"א (תוס' ד"ה תניא כוותיה דר"ח
(עיין חולין דף פ"ח תוס' ד"ה

ורבנן סברי)

ק"ב ע"ב אמר רב הונא אמר רב ששת
(ג' הרא"ש רב הונא ברי' יהודה)

ק"ד ע"א רש"י ד"ח בין קודש לחול. כיצד
מבדילין בין קודש לחול (צ"ל לקודש)

ק"ד ע"ב בתוס' ד"ה כל הברכות. אלא
שבח ותפילה (עיין במהרש"א

שהגיה ותהלה)

ק"ז ע"א ומה פירומו' (ע' ערוך)

ק"ז ע"א בר תליסר טגני (ג' ערוך מגני)

ק"ז ע"א אמר מיסרן ומפיים (ג' הערוך
ערך מפיים ומפיים ופי' מסיר הדעת

ומפתה לשותתו ואח"כ מצערו ע"ש)

ק"ט ע"א ת"ר חייב אדם לשמח בניו ובני
ביתו ברגל שנאמר ושמחת בחגך

(עיין תוס', אבל ג' הר"ף והרא"ש כבעמוד
ועיין חגיגה דף ח' תוס' ד"ה ושמחת בחגך)

ק"ט ע"ב תוס' ד"ה ארבע כוסות (עיין
ב"ב דף צ"ז תוס' ד"ה אילימא

וברא"ש שם)

קי"ג ע"ב והרתחנין ואניני הדעת (מיימוני פ"ב מהלכות דעות)
קי"ג ע"ב והיושבת על דם טהור אסורה לשמש (עיין טויו"ד סימן קצ"ד ועי' בב"י שם)

קי"ג ע"ב יוסף איש הוצל הוא יוסף הבבלי הוא איסי בן גור אריה (נדה דף ל"ד וע"ש בתוס' ויומא דף נ"ב)

קי"ג ע"ב יוסף איש הוצל הוא יוסף הבבלי הוא איסי בן גור אריה (נדה דף ל"ד וע"ש בתוס' ויומא דף נ"ב)
קט"ז ע"א שבכל הלילות אנו מטבילין (גי' רשב"ם אין אנו ע"ש)

קט"ז ע"ב ולא עוד אלא שנראה כאוכל קדשים מבחוץ (עיין רש"י ורשב"ם גי' אחרת)

סימן כ"ה פ"ב אבל כוית חלב הנמצא בחררה אחת, דבר ידוע הוא שאין איסור החלב מפעפע בכל החררה (עיין הולין פ' גיד הנשה ורא"ש שם ס"סי כ"ד וצ"ע)

קט"ז ע"א אמר ר"ח אמר ר"י הללויה וכס יח וידיד יח אחת הן (עיין בתו"ט פ"ד דסוכה משנה ה')

סימן כ"ו פ"ב ונהגו באשכנז וצרפת לשומרן משעת טחינה (נ' שפי' כיפי קערות כפי' הערוך ערך כפי')

קי"ז ע"א כל תשבות האמורות בספר תהלים (גי' רש"י כל תפלות)

סימן ט' פ"ג או ורע אין לה (בגמרא ליתא)
סימן ד' פ"ג ורבה בר בר חנא (צ"ל בר רב הונא)

קי"ז ע"ב ברש"י ד"ה צריך שיוכור יציאת מצרים בקידוש היום בין בכוס בין בתפלה (עיין כל בו סוף סימן ל"ה)
קרי"ח ע"ב נשאה מלכות ישמעאל ק"ו (צ"ל הרשעה)

פירוש חמשניות להרמב"ם

פרק ז' ד"ה הפסח שיצא או שנמא ישרף מיד אמרו שיצא ענינו שיצא מן הבית שנאכל בו (צ"ע דזה אינו פוסל אלא בליל ט"ו ואנן ביום י"ד קא מיירינן וצ"ע שו"ר בתו"ט שכ"כ)

קרי"ט ע"א משום ד' ישמעאל ברי' יוסי אמר ר' שמעון בן לקיש (נ' שצ"לואמררשב"ל)
קרי"ט ע"ב אני אברך ולי נאה לברך (עיין שו"ר פ' כ"ח ד' ק"ט ע"ב דפוס אמשטרדם)

באותו ענין. ותעבר צורתו הוא שישאר עד שיתעפש ויפסיד (צ"ע דבש"ס משמע דמיד שנעשה נותר הוי עיבוד צורה וכ"כ הר"ב וכ"מ מהתוס' בסוגיא זו, וכן כ' תוס' ורא"ש להדיא סוף ע"ז עיין פסחים דף פ"ז)

קכ"א ע"א לא זו פוטר את זו (רמב"ם פ"ח מה' חמץ ומצה ה' ד')

הרא"ש פסחים

סימן י"ג פ"ב כדמוכה ההיא דתפוח עיין קרבן נתנאל)

כ"ח ע"א אמר רב יהודא אמר שמואל
טבח אומן אסור לשקול במים
(בריי"ף ורא"ש התיבות טבח אומן ליתא וכן
גי' הרמב"ם וכ"נ מפ"י רש"י, אבל הרשב"א
בס' עבה"ק בי' מועד ש"ב ס"ד גרים כן וכן
בספר אור ודוע כ"י)

כ"ט ע"ב שמואל הלכה למעשה אתא
לאשמועינן (שבת דף נ"ד)

כ"ט ע"ב אמר רב אשי הא דידן ברתיה
דרמי בר חמא ורמי בר חמא

טרא דעובדא הוה (בה"ג ג' ברתיה דרמי
בר אבא וכצ"ל עיין חולין דף ק"א רב אשי
אקלע לבי רמי בר אבא חמוה. והתם א"א
לגרום חמא דרב אשי לא ראה רב"ח דיום
שמת רבא נולד רב אשי ורבא נשא בת
רב חסדא אלמנת רב"ח כדאי' פ"ק דב"ב
וכן נ' בריי"ף ע"י מה שבי' בגי' הרי"ף ובסה"ד
על רמי בר אבא ורב"ח לא דקדק כה"נ
במח"כ והנ' כתבתי ודברי היוחסין שם תמוה)
ל' ע"א לדרא באגרא (גירס' הערוך ערך
גד באגרא)

ל"ב ע"ב תני רב חייא בר יוסף קמיה
דרב נחמן (בה"ג גרים קמיה דר'
יוחנן וכ"נ שצ"ל)

כ' ע"א תוס' ד"ה ואת הנבלה (עיין
בתוי"ט שם)

ט' ע"א ברש"י ד"ה שוטחן בחמה, מי
שנשרו כליו בדרך במי גשמים
שוטחן בחמה והן נגבין מאליהן (עיין שבת
דף קמ"ה תוס' ד"ה ממש שנשרו ולקמן ד' ל"ה)
י"ג ע"ב מכל מעשרותיכם (צ"ל מתנותיכם
וכ"ה בשבת ובפסחים)

ט"ו ע"א סנדל המסומר אסור לנעלו ומותר
לטלטלו, אסור לנעלו משום מעשה
שהיה (עיין שבת דף ס' ע"ב)

כ' ע"א תוס' ד"ה דלמא מעולת חובה
גמירי (עיין תוס' חולין דף כ"א)

כ' ע"ב תוס' ד"ה מאי בינייהו. הא אמר
התם אימורין וכו' (פסחים דף נ"ט)
כ"א ע"א סמכוני באשישות (עיין ערוך
ערך סמך עוד פי' אחר)

כ"ד ע"א הני עבדי לרבויי (עיין בערוך ע'
דב וע' כלב גי' אחרת)

כ"ד ע"ב שוחטין מן הנגררין (גי' הערוך
הגררין ע"ש פי')

כ"ה ע"ב שאני מלתא דבעיתא (גי' הערוך
ערך אלוגי אתתא וכ"ה ברא"ש)

מסכת חגיגה

גרסינן דרבה עני היה עי' טו"ק דף כ"ח אבל
רבא עשיר היה ע"ש וכן גי' התוס' בד"ה
שדור ע"ש)

ה' ע"ב ומגיד לאדם מה שיחו (ברכות ס"ב)
ה' ע"ב ועל הפרנס המתגאה על הצבור
(גי' הערוך ע' פרנס בחנם)

ח' ע"א תוס' ד"ה אמאי דבר שבחובה
(שייך לעיל לד' ד' ע"ב)

י' ע"א ברש"י ד"ה היתר נדרים, התרת
נדרים

כ' ע"א ברש"י ד"ה והו קטן. הטילו חכמים
על אביו ועל אמו לחנכן (עיין
נויר דף כ' וביומא באו"ח סי' שמ"ד)

ג' ע"א חטיבה אחת בעולם אני אעשה
אתכם חטיבה אחת בעולם (גי'
הערוך ע' חטב בעוה"ז וכו' אף אני וכו'
חטיבה אחת בעוה"ב)

ה' ע"ב אמרו ליה רבנן לרבה טר לא
בהסתר פנים איתיה (נראה דרבא

גדרים שאמרו חכמים שהחכם מתיר את הנדר מעט רטו יש במקרא ואין על מה לתמוך אלא שכן מסור לחכמים בתורה שבע"פ (ועיין תוס' ולג"י רש"י הוא פסוק שמות ל"ה ועיין שבועות דף כ"ז ע"ב וברש"י ותוס' שם)

ט"ו ע"א בתוס' ד"ה ומחיהו שיתין פולסי להודיע לו וכו' (עיין ערוך ע' פלם)
ט"ו ע"ב ברש"י ד"ה מינא היתה בלבם רשעים היו בימיהם (מימיהם כ"ה ברש"י בע"י)

ט"ו ע"א אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו (עיין ערוך ערך ס')

ט"ו ע"ב וסמך בני ישראל סומכין ואין בנות ישראל סומכות (עיין מנחות דף צ"ג ע"ב בתוס' ד"ה ידו ולא יד וכו' וקידושין דף ל"ה תוס' ד"ה הקבלות)

י"ז ע"א תוס' ד"ה אף עצרת יש לו תשלומין, בירושלמי א"ר יוסי בר בין דוד מת בעצרת והיו כל ישראל אוננין והקריבו למחר (עיין במשנה למלך פ"ג מהלכות אבל)

י"ח ע"א בתוס' ד"ה חולו של מועד, והא דאמרינן גבי כותים ותיפוק ליה משום לפני עור לא תתן מכשול (ע"ש בע"ז דף כ"ב ובתים')

כ"ה ע"ב מן המודיעים ולפנים נאמנין על כלי חרס (גי' הערוך המודיעת וכ"ה בירושלמי)

כ"ז ע"א רש"י ד"ה ואפילו אפיקרסותו בתוכו (עיין ערוך ערך אפקירסין שפי' מין בגד וכן פי' הרמב"ם בפ"א מטומאה ע"ש)

מסכת ראש השנה

ט"ז ע"א והתניא תבואה שאירע בה קרי או אונס (בערוך ערך קר קרי בידי שמים אונס בידי אדם)

ט"ז ע"א אמר רב יוסף כמאן מצלינן האידינא אקצירי ואטריעי (בגדרים הג"י רבא וכו' התם דאמר רבא לטעמיה)
ט"ז ע"ב דאמר ר' אבין כל המוסר דין על חברו הוא נענש תחילה (ב"ק דף צ"ג ושם שם האומר רב חנן וע"ש)
י"ז ע"א ומצפצפין ועולין (גירס' הערוך ע' צף ומצפצפין בה)

י"ז ע"א היכי עביד רבי אליעזר אומר כובשו (עירוכוין דף ה' וע"ש בפירש"י וצ"ע)
י"ח ע"א ברש"י ד"ה ועל אלול מפני ר"ה דרוב שנים אין אלול מעובר ואע"פ שספק הוא בודם שטא יעברוהו ב"ד (עיין חשבין ח"ב ס' ר"ז)

כ"ג ע"א ונחית בר אמוראי (גירס' הערוך ערך מד אמוראי בדלת)

כ"ד ע"א אימר כוביתא דעיבא בעלמא הוא (גי' הערוך אימר כוכיתא בעלמא וכו')

כ"ז ע"א חוטא בל יתנאה (גירס' הערוך ערך חט הו' בל יתגאה)

כ"ז ע"ב היה קולו דק או עבה או צרוד כשר (גי' הערוך צרוד וכן גירס' רש"י חולין דף ל"ז ד"ה צרוד וכצ"ל גירסתו כאן שפי' יבש)

כ"ט ע"א וביה"כ כי אמר ברק ברקאי וכו' שנה משנתו כר' ישמעאל (ונ' שט"ס הוא וצ"ל כי אמר ברקאי)

ל"ה ע"א משום דנפישו קראי (גירס' הערוך דאוושי')

י' ע"ב תוס' בד"ה אלא שחמור ממני בועל נדה (עיין תו"ט פ"ה דובים משנה י"א דתמה דהא משנה ערוכה היא שם ע"ש)
י' ע"א ברש"י ד"ה כל טומאת מת בצבור שרייה רחמנא אבל זבין ומצורעין נדות ויולדות שטומאתן יוצא עליו מגופו לא הותרה ובעל נדה כנדה (עיין בכורות דף ל"ב ומי"י פ"ד מה' ביאת מקדש הלכה י"ב ופ"ו מק"פ ה' ח' ולח"מ, ודעת תוס' ובהים דף י"ו ע"ב ד"ה קסבר רבא ברש"י ע"ש)
י' ע"א אלים כאילו של אהרן (באילו של אהרן כצ"ל וכ"ה בדפוס וויניציא)
ה' ע"ב ברש"י ד"ה מתוך שנותנין טמון לכהונה היו עומדין על ידי טמון שנותנין על כהונה גדולה למלכי בית השמונאי (עיין יבמות דף ס"א תוס' ד"ה עיילה לי וצ"ע)
ט' ע"ב עכשיו שעליהם כדלתות (בערוך [כצ"ר] ע' ססמגור ג' בדל דלות)
ט' ע"ב ומה ר' אליעזר דמרא דארעא דישראל הוה (נדה דף כ')
י' ע"א כלנה זה נופר (ג' הערוך ניפר ביוד)
י' ע"א מלכות ארם (צ"ל הרשעה)
י' ע"א אמר רבא קסבר ר"י כל בית שאינו עשוי לימות החמה (רבה כצ"ל)
י"א ע"ב בהכ"נ ובית האשה ובית השותפין (עירובין ד' ל"ג)
י"א ע"ב ואימא הכי נמי א"ק וכו' חולין דף קל"ה)
י"ב ע"ב שני אינו ראוי לא לכהן גדול ולא לכהן הדיוט (ע' לקמן דף ע"ג)
י"ד ע"ב אמר רב הונא טאן תנא תמיד ר"ש איש המצפה (ע' עירובין ד' ע"ט)
ט"ו ע"א ברש"י ד"ה כמנגדנא, ולשון מצליף לא נודע לי (עיין ערוך ומתורגמן ערך צלף)

י"ט ע"ב תנו רבנן ודברת בם, בם ולא בתפלה (עיין ערוך ערך בם)
כ"א ע"ב שנאמר ירעש כלבנון פרוי, ומשנכנסו וכו' (שנאמר ירעש כלבנון פרוי ומהן היתה פרנסה לכהונה כ"ה לקמן ד' ל"ט)
כ"ג ע"א מאי פקיע אמר רב מדרא (גי' הערוך ע' דר וע' מטרקא מדוורתא)
כ"ה ע"א ועומדין כמין בכוליאר (גי' הערוך כוכליאר ועיין שבת דף ס"ב, ולגי' דילן נראה שצ"ל כאן כוליאר)
כ"ח ע"ב משום דלא מכווני טובא (גי' הערוך משום דמכווני והיא גי' ר"ה עיין תוס')
כ"ט ע"ב זה הכלל כל הקרוב ביום קדוש ביום (בתמורה הגי' אין קדוש אלא ביום)
כ"ט ע"ב קדוש בלילה וכל הקרב בין ביום ובין בלילה (יש למחוק התיבות האלה שאינן בתמורה דף י"ד ע"ב)
ל' ע"א ונטל שתי ידיו (מהתוס' ישנים נראה דל"ג שתי ידיו וכ"ה בתה"א שער א' בית ו')

ל"ז ע"ב וכן בשלמה הוא אומר חטאנו והרשענו ומרדנו (העוינו והרשענו כ"ה ד"ה ובמלכים והעוינו הרשענו)

ל"ט ע"א דתניא ר' חנינא סגן הכהנים אומר למה סגן מימינו (נויר דף מ"ב ושם הגי' ר"ח בן אנטיגנוס וע"ש ובתו')
ל"ט ע"ב חלה שבעת ימים ומת ונמנעו אחיו הכהנים לברך (רמב"ם פי י"ד מהלכות תפלה)

מ"ג ע"א תוס' ד"ה הכל כשרין לקדש. יש לפרש ונתן עליו בשבילו יתן מים חיים אל כלי (ע"י במהרש"א סוטה ד' י"ו ע"ב)
מ"ג ע"א ברש"י ד"ה לקדש לתת מים על האפר בכלי חרש (צ"ע וע"י בספרי פסקא ונתן עליו)

מ"ז ע"א רש"י ד"ה איכא דאמרי. ויפה הוא לחולה וכו' (ע"י ערוך ע' ערס)
נ"י ע"ב או דילמא בקופיא מתכפרי (ע"י ערוך ערך קף)

נ"ב ע"ב בטאי עסקינן אלימא במקדש ראשון מי הוי פרוכת (פרוכות כצ"ל וכן ברש"י ובדפוס וויניציא כן הוא ע"ש ול"נ שצ"ל פרוכות שהן הוא הרבוי ע"י כתובות דף ק"ו)

נ"ב ע"ב דתנן מלמדן אותו הוהר שלא תתחיל טפניק שטא תכוה (מתוס')

ד"ה שלא תתחיל נראה שגרסו דתניא ולא הוינו מתניתין דתמיד וע"י תוי"ט בתמיד ות' ח"צ ת' קנ"ה אלא ביה"כ מתניא)

נ"ג ע"ב רבא הוייא לאבוי דהיב שלמא לימינא ברישא (רבה הוייא כצ"ל)

נ"ד ע"א וכרובים דצורתא הוו קיימי (גירס' הערוך ערך צר בצורייטא)

נ"ו ע"ב א"ל ההוא צדוקי (צ"ל מינא וכ"מ בדי' וויניציא)

ס"ב ע"א דילמא בעידנא דאיתחזאי קמייטא לא איתחזאי בתרייתא אלא ר' יוסי דפסח ע"י שו"ת מהר"ץ אשכנזי ת' מ"ה)

ס"ו ע"א אלא שעשו הכהנים גדולים קבע ולא היו מניחין את ישראל להוליכו (מדברי רש"י נראה דלא גרס לתיבת גדולים וע"י בתו"ט)

ס"ו ע"ב שאלו את ר' אליעזר פלוני מהו לעולם הבא (ע"י תוספתא דיבמות ספ"ג וע"י בערוך ערך פלן)

ס"ו ע"ב טול וצא תנא מה שהי צפירא דין וחובו דרא סגיאין (בערוך ע"י צפר עוד גי' אחרת ע"ש)

ס"ז ע"א ברש"י ד"ה סח לי אלעזר בני. בלשון שחוק על דבריו (ע"י ברכות דף נ"א)

ס"ח ע"ב ועל ירושלים בפני עצמה (בירוש' ליתא וע"י מש"כ בסוטה ד' מ' ע"ב)

ס"ט ע"ב דאמר ר' יהושע בן לוי למה נקרא שמן אנשי כנסת גדולה שהחזירו עטרה ליושנה (ע"י במדרש שוחר טוב הגי' שהחזירו הגדולה ליושנה)

ע"א ע"א ברש"י ד"ה אליכם אישים אקרא בראש פרשת ושנות חיים (צ"ל שנות והוא משלי ט' י"א ואולי ג' פסוק זה לעיל. אחר כותבי ראיתי כן בשיח יצחק)

ע"ה ע"ב והאמר אבוי האי מאן דאית לי סעודתא (לעיל ד' ע"ה)

ע"ה ע"ב שוכלי וקיבלי (גי' הערוך וככלי)

ע"ה ע"ב ודומה כמו שמונה בקופסא (גי' הערוך ערך מחספס בחפיסה)

ע"ה ע"ב והוי תלתא פרסי (צ"ל על ג' פרסי) עירובין ד' נ"ה)

ע"ה ע"ב בתוס' ישנים ד"ה א"ר זירא. ועשו המצנפת (צ"ל ויעשו את הכתנת שש ואת המצנפת)

דאהלות דפ"ג הביאה הר"ש פ"ב דאהלות
משנה ב')

פ"א ע"ב ואין לי אלא יום הכיפורים ימים
טובים מנין (כ"ה גי' בה"ג ושאלתות

פ' וזאת הברכה, אבל בר"ה הגי' איפכא)

פ"ה ע"ב תנו רבנן עד היכן הוא בודק
עד חוטמו וי"א עד לכו (עין

ברא"ש וברי"ף ובב"י א"ח סימן שכ"ט גירסא
אחרת בזה ועיין סוטה דף מ"ה)

פ"ה ע"ב ולוי הסדר (גי' הערוך ע' סדר
הד' הסדר ופי' בשם גאון שהי'

עושה בגדי סדר או שהיה עושה כלי סדר
כגון המצודות)

פ"ז ע"ב תנאי היא דתניא יוה"כ וכו'
(עין רש"א)

ע"ז ע"ב וריחנין פקחין (גי' רש"י פקחון)
ע"ז ע"א עשיתי ככל אשר צויתני, ואב"א

רהיצה דאקרי עינוי מנא לן מהכא
רעיון בע"י דפוס וויניציא עוד תוס' דברים

וע"ז קאי התוס' ישנים)

ע"ז ע"א מסיסיא ומרטקא (גי' הע' ומטרקא)
ע"ז ע"ב קורין לשטייא סייחא (בערו' סווחא)

ע"ז ע"ב דומה לקרני חגבים (בערו' סלעם)
ע"ה ע"א תני יהודה בר גרונרות (בערוך

ערך גרנר יהודה גרונרות וכן הוא
בירושלמי פ"ב דשקלים הלכה ב')

פ"א ע"א בתוס' ד"ה כל שטומאתו וכן
שמעתי שיש להיות בתוספתא

אמנם לא מצאתי אותו (צ"ע בתוספתא

מסכת סוכה

כ"ט ע"א נשב ויקא וקא מייתי ציבותא
(גירס' הערוך ערך מצביחא וקא

מבלבל מצביחא)

ל"א ע"א תוס' ד"ה ור"י סבר (וכ"כ מנחות
דף פ"ב ע"ב ד"ה זאת אומרת ע"ש)

ל"ז ע"א מעשה ביקורי ירושלים (בערוך ע'
יקר גי' אחת בירירי)

ל"ז ע"ב אמר ר"ע צופה הייתי בר"ג ור"י
שכל העם היו מנענעין את לולביהן

(גי' הערוך מטרפין בלולביהן וכו' בירושלמי)
מ"ה ע"א דתנו רבנן והיית אך שמת לרבות

לילי יו"ט האחרון (פסחים דף ע"א
וע"ש ברש"י ובתוס' וצ"ע)

נ"א ע"ב התקינו שיהו נשים יושבות
מלמעלה (גירס' הערוך ע' גווצרא

התקינו ג'. גווצראות בעורה כנגד ג' רוחות
להיות נשים רואות מלמעלה)

נ"ב

ד' ע"א בתוס' ד"ה בית שמילאהו תכן
ועפר שווין (צ"ל שאין)

ו"ג ע"ב שהותרה ראשי מעדנים (גי' הער'
ערך מן מדנין ופי' כמו בע"י ע"ש)

ט"ז ע"א אלא אם כן עשה לה מחיצה
עשרה טפחים בין מלמעלה (רש"י

ותוס' לא ג' לבין מלמעלה וכן בעירובין ליתא)
כ' ע"א ברש"י ד"ה הרני כפרת. כשהוא

מוכיר אביו או רבו לאחר מיתתו
צריך לומר כן (עין בש"ע יו"ד סי' ר"ט סעי'

ט' ורמ"ב סעי' כ"ח)

כ" ע"א בתוס' ד"ה של שיפה ולא אשכחן
בהדיא (ולקמן כצ"ל וכ"כ מהר"ם)

כ' ע"ב וכן סואר של קורות (גי' הערוך
סוור וכ' ש"ג צבר)

כ"א ע"ב שאפי' שיחת ת"ח (עין ערוך
ערך שח שפי' שהעלי' נקרא שחים

כבכ' תחת א' השיחים. בע"י ליתא תיבת תלמידיו)

נ"ז ע"ב לוקוס לוקוס (גירס' הערוך ליקוס)

הרא"ש סוכה

סימן ל"ה פ"א והחמה של כל הסוכה
תהיה חמטה מרובה מצילתה

(צ"ל צילתה מרובה מחמטה ק"ן)

סימן א' פ"ד אמר רב הסדא שלשה בדי

עלים (בש"ס הגי' רב נחמן וכ"ה

ברי"ף וגי' שכצ"ל ג"כ כאן)

נ"ב ע"א דומה לחוט של בוכיא (גירס'
הערוך כוכיא)

נ"ג ע"ב דכרינן פורתא ונפקא מיא (גירס'
הערוך ונבגי)

נ"ו ע"א מאי טעמא כיון דהני מקדמי
והני מאחרי (בערוך ערך סג הגי'

כיון דהני לא סגי דלא מתחרי והני לא סגי
דלא מקדמי)

מסכת מגילה

ו' ע"א אמר ר' אבהו עקרון תעקר זוקסרי
בת אדום (עיין מגילה תענית ריש פיג')

ו' ע"א אחידת מגדל שיר (גי' הערוך
שד אבל במג"ת צור)

ו' ע"ב וחמשה מרובני (גי' הערוך ושיתא)

ו' ע"ב איכא בכבל (גי' הערוך ערך
מרובני ברומי)

ז' ע"א תוס' ד"ה נאמרה. אלא למ"ד לא
ניתן וכו' (עיין רש"א)

ז' ע"א ברש"י ד"ה פריסתקי שדור שלוחים
(בערוך פי' כתב ע"ש במ"ע ועיין

ב"מ דף פ"ו)

ח' ע"ב וכתב עברי אינו מטמא את הידים
עד שיכתבנו (במשנה ולעולם א"מ

וכו' על העור ובדיו)

ח' ע"ב בכתב אשורית על הספר ובדיו
(תיבת בכתב יש למחוק ועי' רש"א)

ט' ע"א כאן בגופן שלנו כאן בגופן וכו'
(גי' הערוך גיפן ביו"ד)

ט' ע"א ברש"י ד"ה כאן בגופן שלנו. אלא
ששינה את הלשון וברייתא בגופן

שלהן (צ"ע דמשנה היא בידים, ואם ס"ל
כיון דיש שינוי בלשון הא ברייתא היא ק'
על

כ' ע"ב א"ר יהודה אימתי (לקמן דף ה')
ג' ע"א תוס' ד"ה וילן. וכשצר על העי כתיב
וילן (צ"ל וילך)

ג' ע"ב תוס' ד"ה כל שכן אע"ג דמבטל
וכו' (עיין בספ' פ"י)

ה' ע"א ברש"י ד"ה ורב אסי אמר. מצוה
לחור אחרי עשרה משום פרסומי

ניסא (עיין בר"ן)

ה' ע"א תוס' בד"ה הוה עובדא. מ"מ
הלכתא כותיה דרב דהא ר"י איתא

כותיה (עיין ברא"ש)

ה' ע"א אבל זמן עצי הכהנים ות"ב (עיין
רש"י ברי"ף ור"ן, ורש"י גרס עצי

כהנים והעם)

ה' ע"א אעפ"י שאמרו מקדימין ולא מאחרין
מותרין בהספד ובתענית ומתנות

לאביונים (עיין בתוס' והרא"ש לא גרסו כלל
ומתנות לאביונים)

ה' ע"ב בתוס' ד"ה ובקש לעקור ט' באב
(עיין בספר יד דוד)

ה' ע"ב אבורנקי של מלכים (גירס' הערוך
כוורנקי)

ו' ע"א דמתיקא פירא כקלא דכינרי (עיין
ערוך ערך כנר)

כ"ה ע"א מעשה דוד ואמנון נקראין
(בסדר המשנה לא נקראין עי' תוי"ט)

כ"ה ע"ב נקרון ומתרגמין פשיטא מהו
דתימא נחוש דלמא פייגא דעתיהו

דציבורא קמ"ל (גי' רש"י נחוש דלמא אתי
למעבד מאהבה ומיראה קמ"ל אזהרות
ועונשין וכו' מה"ד נחש דלמא פייגא דעתיהו
דציבורא קמ"ל)

כ"ה ע"ב ואלו נקרון ולא מתרגמין רעב"דן
סימן (צ"ל רעב סימן וכן הוא בה"ג

ועיין תוי"ט)

כ"ה ע"ב מעשה דוד ואמנון לא נקרון
ולא מתרגמין (ב"ן סימן נ"ל עי'

בה"ג שכי' מעשה דוד בכת שבע ואמנון
בן דוד ועי' כ"ט פ"ב מה"ת הלכה י"ב)

כ"ז ע"א רש"י ד"ה חופף (ופי' אחר
בערוך עי' חף)

כ"ז ע"א תוס' ד"ה כוונתה דרב פפא (עיין
תוס' חולין דף צ"ד ד"ה אמר רבא)

כ"ח ע"א ברש"י ד"ה ואמרי לה בחניכותו.
וחניכותו דמס' גיטין (בכל הספרים

שם וחניכתה וצ"ע)

כ"ח ע"א שאלו תלמידיו את ר' זירא במה
הארכת ימים (בתענית הגי' ואמר

ליה רב אדא בר אהבה לר' זירא)

כ"ח ע"א ולא קראתי לחבירי בחניכותו
ואמרי לה בחניכותו (גירס' הערוך

בחניכותי וא"ל בחניכותי ופי' חניכותי שלא כניתי
לו שם ולא בחניכותו שא"ש שם שקראו לו

אחרים לא קראתי ע"כ)

כ"ח ע"ב ברש"י ד"ה רב נחמן בר יצחק
מחסידיי בכל בשילהי מס' סוטה

דף מ"ט (עיין גיטין דף ל"ב ע"ב, רש"י
ותוס' ד"ה אנא לא צדיכנא ובספרים שלנו

בסוטה הגי' א"ל רב נחמן לתנא, אבל בעין
יעקב הגי' רב נחמן בר יצחק)

כ"ח

על הש"ס למה שבק מתניתין ומקשה
מבריייתא וצ"ע ועי' ערוך ערך גפן)

מ"ז ע"א בתוס' בשלמא. ויש לוטר דהכא
וכו' (עיין בס' יד דוד)

י"ב ע"ב ברש"י ד"ה נערי לא גרסינן (נראה
שצ"ל כעדי כי כן גרס בערוך

ערך נימוס ע"ש)

מ"ז ע"א לקיים מה שנאמר לקול תתו
המון מים בשמים (וסיפא דקרא

מעלה נשואים טקצה הארץ נ"ל)

מ"ז ע"ב אמר ר' אלעזר אמר ר"ח עתיד
הקב"ה להיות עטרה בראש כל

צדיק וצדיק (עי' סנהדרין דף ק"א ע"ב
מאמר זה בשינוים)

מ"ז ע"א ברש"י ד"ה ולתעניתו. יום ג'
לתענית היה שהתחילו להתענות

בי"ד בניסן (כ"כ גם לעיל דף מ"ז וכ"כ רש"י
בפי' על אסתר אבל במדרש איתא להתענו

י"ג י"ד ומ"ז, וצ"ע דמאי ג' ימים לילה
ויום כאן דבי"ג נכתבו האגרות וי"ל דפי'

כפי' הראב"ע ע"ש והכי איתא בפרד"א פ"ג
שהתענתה י"ג י"ד מ"ז)

מ"ז ע"א ואול ואיתי זוזא מביתיה (גירס'
הערוך זוזא)

י"ז ע"א תוס' ד"ה הקורא (שייך לע"ב)
י"ט ע"א בתוס' ד"ה ובלבד שיהו משולשין

(עיין בכורות דף ל"ט בתוס')

כ' ע"ב ולהשקית סוטה אתיא תורה תורה
(סוטה דף י"ז וע"ש בתוס')

כ"א ע"ב תוס' ד"ה ובמגילה. ובחנם מחקו
דוודאי יש תרגום אבל לא עשאו

יהונתן אלא מימי התנאים נעשה (עיין תוס'
שבת ר"פ כל כתבי וסנהדרין דף צ"ז ע"ב

נחרו' בכל ומתרגם וכו' אך זהו י"ל בימי
אמוראים נעשה)

כ"ח ע"ב אמר ר' מני כוותיה דר' יצחק נפחא
מסתברא דתדיר ושאינו תדיר
קודם (עי' ברא"ש פ' במה מדליקין סי' י"ג)
ל' ע"א ברש"י ד"ה הא דאקלע. כר' אחא
בר חנינא (צ"ל חמא בר חנינא)
ל"ב ע"א הגוללו נוטל שכר כולן (הרי"ף)
לא גרים להא וכן נראה מתוס')

הרא"ש מגילה

סימן א' פ"א כלומר הואיל ועיניהם של
עניים נשואות למקרא מגילה כדי
לחלק להם מעות פורים (עי' ברש"י שפירש
פירוש אחר)
סימן א' ואין באין לידי סכנה (היו קורין
בי"א ובי"ב ובי"ג)
סימן א' דהיהודים אשר בשושן (צ"ל
ודכתיב)
סימן א' פ"ב ולית הילכתא כרשב"ג (צ"ל
בהא ועיין ק"נ שם)

כ"ח ע"ב ואמר עולא לשתמיש אינש בטאן
דתני ארבעה (גירס' הרי"ף דאמר
עולא ועי' בר"ן)
כ"ח ע"ב תנא דבי אליהו כל השונה הלכות
מובטח שהוא בן עוה"ב (בסוף
נדה הגי' כל השונה הלכות בכל יום)
כ"ח ע"ב רש"י ד"ה עורקמא דמיא (עיין
מע' ערך ערקמא)
כ"ט ע"א אמר אביי מדיש הואי גריסנא
בביתא ומצלינא בבי כנישתא כיון
דשמעית להא דקאמר דוד (עיין מהרש"א
ח"א ועיין ברכות דף ח' דאיתא נמי מימרא
זו ושם הגי' כיון דשמענא להא דאר"ח וכו'
וצ"ע, שו"ר בעין יעקב דגרס כאן רבא)
כ"ט ע"א הנכנס לביה"כ להתפלל מותר
לעשותו קפנדריא (גי' הרא"ש
והרי"ף מצוה לעשותו וכו')
כ"ט ע"ב היינו דמתרמי בההוא זימנא (גי'
הערוך ע' גם גמי' וי"ג גוונא ע"ש)

מסכת תענית

במעלה וכו' (ובערוך ערך עב פי' שדן
כמטר שני)
ה' ע"א עשרין וארבע ס"א ותרתי (עיין
ערוך ע' עשר)
ה' ע"א אחת שהיא שקולה (גי' הערוך כל
אחת ואחת שקולה כשתים)
ח' ע"א רב אדא בר אהבה מסדר מתני'
עשרין וארבע זמנין (עי' ב"ב דף כ"ג בתוס')
ט' ע"ב עולא איקלע לבבל וכו' (בפסחים
שם הנוסחא בלשון אחר)
י' ע"א ברש"י ד"ה עילאי (עיין ערוך
ערך על)
י"א ע"ב לן בתעניתו אינו מתפלל של
תענית (גי' רש"י למחר וכו' בה"ג)
י"ד

(ראיתי חדשים מקרוב באו רוצים לפקפק
שדברי רש"י בתענית אינם מרש"י והבל יפצה
פיהם כי כל המקומות שמביא בס' המכריע
בשם המורה (כן קורא ר"י הוקן לרש"י
כידוע) כולם נמצאו ברש"י שלנו)
ב' ע"א עושה גדולות עד אין חקר ונפלאות
עד אין מספר (עושה גדולות ואין
חקר ונפלאות וכו' כצ"ל והוא לפני פסוק
הנותן מטר. שו"ר במהרש"א ח"א שכ"כ)
ב' ע"א לאהבה את ד' אלהי' (מיימוני פי"ו
מהלכות תפלה)
ג' ע"ב רש"י ד"ה גילהי בגולהי הוה קאי
(כגוי הערוך ע' גלה)
ג' ע"ב תוס' ד"ה שניות למטר. שניות

ר"ד ע"ב ברש"י ד"ה לגרמיה. לעצמו דרש
שלא יאמר אלא לפי שהוא לא היה

רוצה להתענות (עין מו"ק דף כ"ה שלא פי
כן וכן בשאר מקומות ועי' ח"י ריטב"א)
ר"ד ע"ב אבוורנקי של מלכים (בערוך
גרס כוורנקי)

כ"ד ע"א אתה הטרחת את קונך להוציא
תאנה פירותיה בלא זמנה (גירס'
הערוך ערך גם תאנה להוציא פירותיה
בלא זמנה)

ט"ו ע"א מתקיף לה ר"ו ואיתימא רשב"ג
אי הוה כתיב ושרי ישתחו (בע"י
לא גרס „ושרי")

כ"ד ע"ב דחיטי דפרוינא (גי' הערוך
דארונאי ופי' אורז)

ט"ו ע"א אמר רב נחמן בר יצחק אף אני
אומר לא הכל לאורה ולא הכל
לשמחה (צ"ע בל"ב מדות דר"א בר"י
הגלילי מדה כ"ט)

כ"ד ע"א לא ליהוי לך עסק דברים (בערוך
ע' פקר יש ספרו' פיקר)

ר"ח ע"ב ברש"י ד"ה דייפולין שרים וכן
מטרופולין וכו' (עין במוסף הערוך
בערך ב' מלות האלה)

כ"ד ע"ב א"ל ר"נ בר אושפוחי (הערוך
גרס אושפרתי וכ' הוא שם אמו
של רב פפא)

ר"ט ע"ב רשב"ג אימר אף על האילנות
מתרעין (עין בר"ש פ"ט דשביעית
משנה א')

כ"ה ע"א מחיין באסקוטלה (גירס' הערוך
טרך ליה)

ר"ט ע"ב נעשו גשמים צמוקין (גי' הערוך
סקמיון ופי' טבחנין אם הדור זכאי)
כ' ע"א ולמה נקרא שמו נקדימון שנקדרה

כ"ח ע"א אלעזר ברי גרי בן גירי (כן גי'
הערוך בע' גר ובע' טרך ג' איגון
בן גיראי ופי' הכוך החוצים שלי)

חטה בעבורו (בגישין דף נ"ו שנקדרה
וכן גירס' רש"י שם וע"ש שכ' כמו מקדרין
בהרים ונראה שט"ס הוא וצ"ל מקדרין בהרים
כגי' הערוך ועי' בתום' כאן שגרס נקדרה כמו
מקדרין בהרים וכגי' שלפנינו שם)

כ"ז ע"ב באחד בשבת מאי טעמא לא (א"ר
יוחנן מפני הנוצרים ופירש"י הנוצרי'
עושין אותו יו"ט שלהן כ"ה בד' ווינציאה
עה"ג וכ"ה בערוך ועין מש"כ שם)

כ' ע"א בתום' ד"ה נקדרה כמו מקדר (צ"ל
מקדרין (עירובין ד' נ"ח))

כ"ז ע"ב ברש"י ד"ה נשמה יתירה (ועין
בע"י בחדושין ועין במס' סופרים
פי"ו ה' ה' ו')

כ"א ע"א ושקלינהי לספטיה (בערוך גרס
סרקניהו)

כ"ח ע"א תום' ד"ה אי ר' מאיר. משום דר'
יוסי נמוקו עמו ומסתברא כותיה
בכל מקום ואפי' מחבריו (כן הגי' מהרש"א
וכתב ששם הוא לדוד נקרא אבל בירושלמי

כ"ב ע"א הוא לההוא גברא דהוא סיים
מסאני אוכמי (עין תום' סנהדרין
דף ע"ד ע"ב וב"ק דף נ"ט ד"ה דהוה סיים)

פ' אלו הן הגולין הביאו תום' סנהדרין דף
מ"ח ע"ב ד"ה בשלמא נראה שעל יואב
הדרש קאי ע"ש ועי' רד"ק)

כ"ב ע"א אמר רב פפא ככוכי דצידי (צ"ל
בכוכי ובערך ככא ג' לא נצרכה

כ"ט ע"ב וגיהוץ שלנו ככיבוס שלהן
(כתובות דף ו')

כ"ט ע"ב חל להיות בשני ובחמישי וכו' (מגילה דף כ"ב)
 ל"א ע"ב ברש"י ד"ה על מנת שתעמרוני
 בזהובים. שאחר הנשואין תתנו
 להם תכשיטין וכו' (ע"י כתובות דף נ"ט ע"ב)

הרא"ש תענית

סימן ב' פ"א ור' יוסי אומר עד שיצא
 ניסן (בגמרא הגי' ר' מאיר)
 סימן ר"ג פ"א ובשאלות דרב אחאי
 פרשת ויחל (סי' ס"ו)
 סימן ל"ח פ"ד ובמ' באב נמי הוי כאבל
 מג' ימים ואין לך (צ"ל ואילך).

כ"ט ע"ב חל להיות בשני ובחמישי וכו'
 ל"א ע"ב באכילה ובשתיה ובסיכה (בה"ג ג'
 ברחיצה וכן נראה גי' רש"י).

ל"ע"א כל זמן שאינו כשלמים (שהוא, כן
 גי' בה"ג וכן גי' רש"י וכן הגי'
 בסנהדרין)

ל"ע"ב תנא אבל אוכל וכו' (סנהדרין דף ע')
 ל"ע"ב ת"ד כל מצות הנוהגות באבל
 נוהגות במ' באב אסור באכילה
 ובשתיה בסיכה בנעילת הסנדל ותשה"מ

מסכת מועד קטן

ד' ע"א בתוס' ד"ה עד כמה. דאין מכירין
 זה את זה ביותר מפרסה אפי' בלא
 נהר (כן הוא בשאלות פ' וואת הברכה)
 ח' ע"א מאי שנא שלשים יום אמר רב
 כהנא אמר ר"י (גי' הרא"ש ואמרו
 לה אמר רב יהודא)
 ח' ע"ב והאומן מכליב (בירושלמי מכלב
 וכ"ה בערוך)
 ט' ע"ב אפטר מינה דרב (צ"ל דרבי וכ"ה
 בע"י)
 ט' ע"ב אמר ליה אבוה (צ"ל לבריה וכ"ה
 בע"י)
 ט' ע"ב רב הונא בר חייא אמר סטחת
 ובתוס' ד"ה סטבת (בכל שאר
 המקומות הגי' סטכת בכף וכן גי' הערו' וכצ"ל)
 י' ע"א ר' יוחנן אמר מפסיע (בערוך
 ערך כלב מפצע)
 י' ע"ב ברש"י ד"ה לסרוקי סוסי' להסריק
 סוסים במסרק של ברזל (ע"י תוס'
 ביצה דף כ"ג וד"ה וג' מחלוקת)

ב' ע"א ואת עיף ויגע ומתרגמינין ואת
 נישלהי (משלהי גי' הערוך ערך
 שלה דכתיב והוא עיף תרגומו והוא משלהי)
 ב' ע"ב רש"י ד"ה ת"ל כלאים שחייב אתה
 לבטלן (פ"א הכי כתיב קרא בהמתך
 לא תרביע כלאים שדך לא תורע כלאים
 משמע כלאים שדך לא בש"ס דפוס וויניציאה
 משנת ר"פ)
 ג' ע"א דאמר ר' אבון אמר ר' אילעא
 קמיפלגי (ע"י סנהדרין דף ק"ג
 ורש"י שם)
 ג' ע"ב ובית הלל אומרים עד הפסח
 (במשניות פ"ב דשביעית ליתא,
 ובש"ס דפוס וויניציאה ג"כ ליתא)
 ד' ע"ב לאקדוחי נהר בורניץ (בערך ע'
 קדח בורצנין)
 ו' ע"ב במ"ו בו קורין את המגילה בכרכים
 ויוציאין לקוויץ את הדרכים לתקן
 הרחובות ולמוד המקוואות (במשנה שקלים
 הגי' ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות ואת
 מקוואות המים וכ"ג גי' רש"י ד"ה ואת מקוואות)

בר רב הונא דהוא בן גדולים בן רב הונא
דהוא ראש גולה (צ"ע)

כ"ה ע"ב בנחל שוטף נפלה חכה מה יעשה
מי גבים (בס' מאמץ כח דרוש כ"ו
כתב כי ראה בש"ס כ"י מונה מאד הגירסא
חרבה במקום חכה

כ"ה ע"ב דרבי מנחם בר' יוסי אישתעו
צלמנייא (לגי' רש"י צ"ל מנחם בר
סימאי וכן גי' תוס' ע"ז דף נ' וכן גירס'
הערוך מחצל)

כ"ה ע"ב ברש"י ד"ה מרעא חבילא. מרעיה
חיבולייא האיסורין הן בבית (שמעתי
בשם גדול אחד שצ"ל הייסורין הן רבות והרמב"ן
בס' תה"א דף כ"ז פ"י כמות העשיר כן מות
העני אבל החולי הוא הצער והאבל, ואומרין
כן לפי שמת בייסורין ואינו ראוי להספד
אחר עכ"ל. ונכון הוא כי כן פ"י בערוך ערך
מת שפ"י ומרעין אריכות החולי)

הרא"ש מועד קטן

סימן א' פ"א והא דאמרינן בשילהי פ"ק
דע"ז גבי כותי ותיפוק ליה משום
לפני עור לא תתן מכשול (עיין תוס' חגיגה
דף י"ח ותוס' ע"ז שם)

סימן ו' פ"א וחכמים אומרים עושין את
האמה בתחילה במועד (תיבת
במועד ליתא לא בש"ס ולא במשניות)

י' ע"ב תוס' דוח נסכוס (ע"י ב"מ ד' ס'
ע"ב ברש"י)

י"ב ע"א אין מדירין לא בשבתות ולא
ביו"ט ולא בחוש"ט (גי' רי"ף ורא"ש
וכן ערוך ערך נערת שדה בחוש"ט)
י"ב ע"ב ובעי מדוכרי דנורא (בערוך ערך
מדבר מדבורי בבית)

ט"ז ע"א ברש"י ד"ה בפקתא דערבות. בשוק
של אותו מקום (צ"ע ברכות ד' נ"ד)
ט"ז ע"ב ברש"י ד"ה כי יתכן בדינא משום
דמר עוקבא היה נשיא (צ"ע שבת
דף נ"ה דאמר דהוא אב"ד)

י"ז ע"ב רש"י ד"ה שלא ישוהו (עיין טל"ט
פ"ב מהי י"ט)

י"ח ע"א בתוס' ד"ה ובגנוסתרי אסור פ"י
בערוך (ע' נגסטר כי כן גרסתו)
י"ח ע"א שפה מזויית לזויית (גי' בה"ג וכן
הרא"ש הנחה כל שמעכת וכן גי'
הערוך וע"ש ערך זויית)

י"ח ע"ב ואי לא כפרת בה' (בה כצ"ל וכ"ה
בערוך ע' כפר וכ"נ מרש"י)

י"ח ע"ב אין כותבין (לעיל ד' י"ג)
י"ט ע"א ואמרי לה רבה בר בר חנא לרב
חננאל (נראה ט"ס וצ"ל רבה
בר חנא וכ"ה בה"ג)

כ"ה ע"א פרום בכא ואפקוה (בערוך ערך
פרם ג' פרום במס')

כ"ה ע"ב ברש"י ד"ה ספר מלחמות. זה רבה

מסכת יבמות

ט"א ע"ב תוס' ד"ה ואי כתב רחמנא וא"ט שם)
כ"א ע"ב רב פפא אמר כגון כלתה דבי רב
(ב"ק דף י' ולקטן דף מ"ו נוכר בלי רב)
כ"ד ע"ב תוס' ד"ה לא בימי דוד. אבל קשה
דאמרינן בהערל (ע"י לקטן ד' ע"ז)
כ"ד

ה' ע"א ברש"י ד"ה ת"ל ראשו. ואע"ג דלאו
שאינו שוה בכל הוא אם אינו
ענין ללאו שאינו שוה בכל דהא נפקא לן
מוקנה דאירך תנא תנהו ענין ללאו השוה בכל
(בס"א לא גרסינן ע"י מהרש"א וע"י נזיר דף

מ"ט ע"א (אם ר"א הוי תלמיד לגבי ר"א ור"י ור"ג או לא עיין שבת דף מ"א דקאמר ר"ע תלמיד הוא לגבי ר"א ור"י ויל"ד דדוקא לגבי ר"א ולא לגבי ר"י כמש"כ הרב כנה"ג הא"ח כלל (?) ואף שבברכות ד' ס"ב משמע דתלמיד הוי ויל"ד דאח"כ נעשה ת"ח כמו ב"ע שם לר"ע וראיה לזה מברכות ד' ס"ג דאמרו דלא הניח כמותו בא"י ושם היו עדן ר"א ור"י ור"ג קיימי אך צ"ע דלגבי ר"א קרי ליה בודאי תלמיד ויל"ד דלאחר שברכוהו א"כ לא היה יכול לעבר השנה א"נ במדומני שמ"כ שלאחר שברכוהו יצא ח"ל ולא משמע כן בב"מ פ' הוהב וזה נראה דעת הרמב"ם שפ' בכמה מקומות אך צ"ע חד דתלמיד לגבי ר"א מאי הוי הא לגבי ר"י לאו תלמיד הוא ויל"ד דשם אין כלל זה דמכריע וצ"ע יבמות ד' מ"ט כתבו תוס' דב"ע לא הוי אומר לקיים דברי ר"י דקשיש מיניה טובא וצ"ע ברכות ד" ס"ב)

מ"ט ע"ב תוס' ד"ה לשווייה (עיין ערוך ערך ספקלר)

נ"ב ע"א והא ההוא דחליף אבבא וכו' דיים מחימתיה (גי' דש"י דיימא חמתיה מיניה וכן הוא בקידושין)

נ"ד ע"ב בתוס' ד"ה צרותיהן (עיין תוס' הרא"ש)

נ"ו ע"א אמר רב עמרם (לעיל ד' ל"ה)

נ"ט ע"א תוס' ד"ה הא לא אישתני גופה. וה"ה אם אירס בוגרת או קטנה ובגרה ואח"כ נתמנה להיות כהן גדול (וכן הוא להדיא בירו' על משנה דלקמן)

ס' ע"א ולאחותו הבתולה פרט לאנוסה ומפותה ומוכת עץ (צ"ל ומוכת עץ ט"ס הוא דהא לר' יוסי מטמא לה) **ס' ע"ב** בעולה ריחה נודף וכו' (כתובות ד' י') ס"א

כ"ד ע"ב רש"י ד"ה רובל (עיין לקמן ד' ס"ג ע"ב)

כ"ה ע"ב דתנן עדים החתומים (צ"ל דתניא)

כ"ו ע"א דבויז בניה מניה (גי' הערוך דכויב בכף)

ל"ה ע"א והא אמר רב עמרם הא מילתא (לקמן דף נ"ו)

ל"ז ע"א רש"י בדיה כותי. אין מקפיד על קידושי כסף (עיין קדושין דף ע"ו רש"י ד"ה וי"א)

ל"ח ע"א כתובה בחוקת יורשי הבעל (גירס' הערוך ע' נכס וכתובה וכן כתב רשב"ם בב"ב שכצ"ל)

ל"ח ע"ב בתוס' ד"ה ב"ש. אין לחושבה כעוברת (וצ"ל אית. שו"ד כן במהר"ם)

ל"ט ע"ב ואי לא איטלע לה רגליך דימינא ואיטלע לה ריגלא דימינא (גירס' הערוך איטלע לך רגלא דימינא ואטלע ליה רגלא דימינא ע"ש ופי' "שלף" אחר כותביה דאיתי להגאון נב"י/חאהע"ז סי' צ"ד שהעיר על שינוי זה ע"ש)

מ' ע"א בתוס' ד"ה כיון דהדר אפייה בתנור או באלפס (כן גי' השאלות וכן גי' התוס' פסחים דף ל"ו)

מ"ה ע"א הא אמר רבי יהושע הולד כשר (צ"ל ר' יהושע בן לוי)

מ"ה ע"א דאמר ר' יוחנן משום ר' שמעון מניין לכותי ועבד הבא על הכהנת (דאמר ר"י משום ר' ישמעאל כ"מ בקידושין דף ע"ה)

מ"ו ע"ב משום דמיא מרוו (בה"ג גי' מרוו אבל גי' הערוך כבשלפנינו)

מ"ח ע"ב ר' יוסי אוטר גר שנתגייר וכו' (עיין תוס' סנהדרין ד' ע"א ע"ב)

ס"ח ע"ב ומה גרושה שמתרת בתרומה
אסורה לכהונה (סוטה דף כ"ח
ס"ט ע"ב איתמר הבא על ארוסתו בבית
חמיו רב אמר הולד ממזר
ושמואל אמר הולד שתוקי (עין סוטה דף
כ"ז תוס' ד"ה רוב בעילות)

ע"א ע"א אלא זכריו דאיתנהו בשעת אכילה
וליתנהו בשעת עשייה היכי משכחת
לה (עין בשבת דף קל"ה ע"ב ובס' יד דוד
מה שהקשה בשם מהרי"ט אלגאוי וע"ש
בתוס' ד"ה כגון)

ע"א ע"ב בתוס' ד"ה לא נתנה וי"ל להלכה
למשה מסיני הוא ויהושע אסמיה
אקרא (עי' בה"ג פרי"א דמילה)

ע"א ע"א בתוס' ד"ה בקוני גרם. ור"ח
מפרש דמאי שוב ומאי שנית כולא
חדא מילתא היא (עי' בס' לקוטי הפרדס ד'
א"ד דף ע"ד)

ע"ב ע"א ולא מסוכריני ביה (בערוך
מסוכריני בבית וכן כל חביריו ל'
הקוה בספרים שלנו בכף ובערוך בבי')

ע"ה ע"א בתוס' ד"ה שאין לו א"ל אין
כרתי את שריי ליה (ברתי את כן
הוא בירושלמי וכן הגי' מהר"ם)

ע"ה ע"ב מלא החוט על פני רובה (גי'
הרא"ש ורמב"ם כולה עי' ב"י סי' ה')
ע"ו ע"ב ברש"י ד"ה באוכלסא שר על ס'
רבוא (ברכות דף נ"ה)

ע"ז ע"א אביגיל (צ"ל אביגל)
ע"ז ע"א וכתוב יתרא הישעאל (יתר כצ"ל
והוא ד"ה א' ב' י"ז וכן בערוך
ערך יתר)

ע"ז ע"ב ברש"י ד"ה עמיו מעמיו מדמצי
למכתב בתולה מעסיי יקח (בתולות
עמיו יקח כצ"ל לוכן העתיק בהרשב"א ל' רש"י)
ע"ח ע"א אמר ליה קרקפנא חזיתיה לרישיך
בני

ס"א ע"א קברי כותים אינן מטמאין באהל
(בב"מ ליתא חיבת באהל וכן נראה
קצת מפירש"י כאן ושם)

ס"א ע"א אמר רב יוסי קטיר קחוינא הכא
(עין ביב ד' כ"א בתוס')

ס"א ע"ב ברש"י ד"ה ב"ש אומרים אבל
לא זכר ונקבה (בחי' רשב"א גרם
ברש"י וכש"כ זכר ונקבה ע"ש)

ס"א ע"ב בתוס' ד"ה נפקא מינה ול"ג
למאי נפקא מינה דהא טובא נפקא
מינה (היא גי' שאילתות דר"א פ' ואת הכרכה)
ס"א ע"ב אמר רב עמרם אין הלכה כר'
אלעזר (אמר רב עמרם אמר רב
כצ"ל כמו שהוא לעיל דף ס' ע"א)

ס"ב ע"א אמרי לך משה מדעתו הוא
דעבד (עי' שאילתות דר"א פ' וזאת
הברכה גי' אחרת)

ס"ב ע"א ותוסף ללדת את אחיו את הבל
(רש"י גרם את קין את הבל)

ס"ג ע"א רב על' לביני שיבלי (גי' הערוך רבא)
ס"ג ע"א אי נייפת איתנופי (גי' הערוך
ע' נוף אי במנופה תתנופפי ע"ש)

ס"ג ע"א זבין ולא תיוול (גי' הערוך ערך
בסתרכי ולא תדויל וכייל פירש"י
ופי' התוס')

ס"ג ע"ב אמר רבא אשה רעה מצוה לגרשה
(עירובין דף מ"א ע"ב)

ס"ד ע"ב אחדתיה סוסכינתא (גי' הערוך
ערך ססגן ססגוניתא וע"ש פירוש)

ס"ז ע"ב (בתה"ד סי' ש"ד כ' דאולינן בתר
רוב העיר אם גוים אם ישראלים
הוי רובא דאיתא קמן וכ"מ בתוס' יבמות
ד' ס"ז ע"ב ד"ה אין חוששין למיעוט אך
ע"ש בהרשב"א וריושב"א דל"כ תי' התוס'
משמע דס"ל דלא הוי רובא דאיתא קמן ועי'
בר"ש פרק ה' דטהרות ה' ו' וצ"ע)

פ"ט ע"א בתים ד"ה אמרי קידושי טעות.
 הא אמדינן לקמן דאין תנאי
 בנשואין (דף צ"ו ודף ק"ז וע"ש בתוס' ד"ה
 אר"י א"ש)

צ' ע"א סוף סוף קמתקרא איכות בשך
 (ע"ין פסחים דף נ"ט ע"ב תוס'
 ד"ה יכול נטמאו)

צ"א ע"ב בתוס' ד"ה היה במורה. ולא חש
 הסופר להיות בעיר (ע"י רש"ל ורש"א)

צ"ב ע"א הלכה וקלקלה כגון אלמנה לכהן
 הגדול וגרושה וחלוצה לכהן

הדיוט (הוא אצלי בספק למה לא נקט שארי
 חייבי לאווין ואם הדין עם הרמב"ם לכאורה
 צריך עיון ומה חייבת קרבן על כל ביאה.

וכל אלה הדברים הן אצלי בספק לדעת
 הרמב"ם אם בא במיוד על גרושה ביאות
 הרבה אם חייב מלקות על כל אחת? — גם

אדם שנעשה פצוע דכא לאחר נישואין אם
 צריך לגרש אשתו לדעת הרמב"ם? — כוונת
 התוס' בכריתות דף י"ב ע"ב ד"ה דאי

בעי אמר. —)

צ"ג ע"ב בתוס' ד"ה עד אחד. דבין לרב
 ובין לשמואל דפליגי (לקמן ד' צ"ו)

צ"ו ע"א אמר רב תחליפא בר אבימי יש
 לו מאמר (גי' הרא"ש אמר רב

תחליפא אמר שמואל ע"ש אבל בתוס'
 נראה דל"ג ליה)

צ"ז ע"ב הראשונה חולצת ולא מתייבמת
 והשנייה או חולצת או מתייבמת

(בסדר המשנה שבירושלמי הגי' השניה או
 חולצת או מתייבמת והראשונה וכו' וע"ין

בירושלמי פ' ד' אחין ה' ו')

צ"ז ע"ב ברש"י ד"ה הרי זה פטורה. אבל
 ביבמה הואיל וקוקה ליה שוויה

רבנן כמאמר (צ"ע קידושין דף י"ט רש"י
 ד"ה דמדאורייתא וע"ש בתוס')

צ"ו

בני עמודי (עירובין ד' כ"ב וע"ש בתוס')
ע"ה ע"א הא כמ"ד דון מינה ומינה והא
 כמ"ד דון מינה ומינה ואוקי באתרא

(ע"י חולין ד' ק"כ, שבועות ד' ל"א, ב"ק ד' כ"ה
 נדה דף מ"ג וע"י בה"ז מנחות דף ק"ב)
ע"ט ע"א רש"י ד"ה גזר עליהן להווא דרא.

על חוטבי עצים שהיה בימיו (ע"י
 פירש"י בחומש על פסוק זה ובקרא"ם)

פ' ע"א בתוס' ד"ה נעשה סרים למפרע.
 דהשתא מיהא איגלאי למפרע שהיה
 גדול בשעת התראה (ע"י משנה למלך פ"ב

מסנהדרין ושעה"מ פ"ב מאישות)
פ' ע"א בעין משפט ק"א (וטוש"ע ח"מ
 סימן רל"ה)

פ"ד ע"ב ברש"י ד"ה מאי כשרה. דאמר
 בפסחים סעודת הרשות בת ישראל
 לכהן באלו עוברין ד' מ"ט (צע"ש וצ"ל שהיתה

כן בגי' רש"י שם)

פ"ו ע"א בתוס' ד"ה אי מהתם. וי"ל דשמא
 אין בו מיתה (ע"ין מיימוני פ"י
 מ"א ה' כ' וכ"מ שם וע"י מדרש תנחומא

ס"פ ראה דף צ"א ע"ד)

פ"ז ע"א אלא לימד על נשואה בת ישראל
 שנותנת רשות לתרום (ע"ין מיימוני
 פ"ב מתרומות ה' י"ב)

פ"ז ע"ב עכשיו אין מעמידין שוטרים אלא
 מישראל שנאמר ושוטרים הרבים

בראשיכם (חפשתי ולא מצאתי מקרא זה
 גם כמאיר נתיב לא הביאו, ואולי היה
 בספריהם ק' וכ' הפסוק זה וצ"ח וע"י קידושין

דף ע"ז וכל שהוחקו אבותיו להיות
 משוטרי הרבים)
פ"ז ע"ב בתוס' ד"ה ר"ט מחייב ול"ד

לשאר חייבי חטאות דניחא להו
 בכפרה ולא בעי משכוני (וכ"כ כריתות דף
 י"א וע"י ר"ה דף ו' תוס' ד"ה יקריב אותו)

ק"ד ע"א רש"י ד"ה החרשו לפוטרת
(עיין תוי"ט)

ק"ה ע"א דתניא בין שהקדים וכו'
(לקמן ד' ק"ו)

ק"ו ע"א עד שיתכוונו שניהם כאחת ואת
אמרת חליצתה כשרה (עי' לעיל
דף נ"ג בתוס' ד"ה רבינא אמר)

ק"ז ע"א אמר לה ידעת ליה (עיין בערוך
ערך עמד גי' אחרת)

ק"ז ע"ב בין שהקדים חליצה לרקיקה
(לעיל דף ק"ה)

ק"ח ע"ב הממאנת באיש ונשאת לאחר
וגרשה לאחר ומיאנה בו לאחר
וגרשה (ומאנה בו לאחר וגרשה לאחר
ומאנה כן הגירסא בסדר המשנה וכ"ה
בר"ף ובירושלמי)

ק"ט ע"א ברש"י ד"ה קטנה שהשיאה אביה
ונתגרשה בקטנותה וקבל אביה
גיטה כדאמרינן בפ' נערה שנתפתחה דף ט"ו
(צע"ש ברש"י שם ועי' שו"ת מהרמ"פ
סי' ט' וצ"ע)

ק"ט ע"א אי נשואין הראשונים מפילים
(ועיין לעיל ד' י"ג)

ק"ט ע"א תריץ הכי היא חולצת צרתה או
חולצת או מתיבמת (עי' לעיל דף
י"א ע"ב תוס' ד"ה או היא)

ק"י ע"א ואותביה אבי כורסיה (גי' הערוך
ע' כרס ואהדרוה ע"ש פי')

ק"יב ע"א מיכוו בויו מינה (גי' הערוך
מיכוו כויו בכף)

ק"יד ע"ב ברש"י ד"ה סמטרי תחבושת
(עי' ב"ט דף ק"ו רש"י ד"ה הוו
עבדי ליה)

קט"ו ע"א והכא (כיון דומנין דסני ליה) לא
דייקא ומנסבא (רש"י לא גרים לא
זה

צ"ז ע"א אמר רב דיקא נמי (צ"ל רבא)
צ"ז ע"א כי אתו לקמיה דרבא אי כחוש
(בנדה הגי' דר"ח וכן גי' רש"י
שם וכאן גרים ככפנים)

צ"ז ע"א דהני סימנין זמנין דנחרי מחמת
כחישותא (בנדה הגי' דאתו'
ע"ש בתוס')

צ"ח ע"ב מקצתן אחין ומקצתן וכו'
(תוספתא פי"ב)

צ"ט ע"ב דתניא אין חולקין תרומה לעבד
(שאין חולקין כצ"ל והתוספתא פ'
י"ב. שו"ר ברש"י כתובות שהגיה כן)

ק' ע"ב ברש"י ד"ה אלא לאו בונות ששניהם
באו עליה בונות (עי' מהרש"א
וח"ט וב"ש סי' ג')

ק"א ע"א בתוס' ד"ה ואין ב"ד שקול וי"ל
דהתם סנהדרין ד' י"ג (חגיגה ד' י"ו)

ק"א ע"ב אלו ואלו מודים שצריך שלשה
דברי ר' יוסי ר' יהודא ור' אלעזר
בר יוס מכשירין בשנים (לקמן דף ק"ז ע"ב
ר' יוסי בר' יהודה ור' אלעזר בר' שמעון
מכשירין בשנים)

ק"א ע"ב מה לי חד סתם מה לי תרי
סתם (קידושין ד' נ"ד)

ק"ב ע"א אם כן מה ראה ר' מאיר לומר
חליצה בטנעל חליצתו כשירה
(בתוס' הגי' חולצין בטנעל ר"א אין
חולצין בטנעל)

ק"ב ע"ב גזירה משום סנדל מרופט (עיין
ערוך ערך מרפט)

ק"ג ע"ב ופרט לסנדל המסוליים (גירס'
הערוך לסוליים)

ק"ג ע"ב ואחד סנדל של ע"ז (גי' הערוך
ערך נחת של נחתי אלילים וכן
בערך סנדל ע"ש)

פירש כן (וכ"כ בשאלתות פ' תולדות ע"ש)
סימן י"ט פ"ו ודבריה אע"פ שדברי טעם הם
 (צ"ל ודברים וכן העתיק בב"י סי' קנ"ד)
סימן י' פ"ב והרמב"ן ז"ל השיב על דבריו
 לקיים דברי רב אלפס ז"ל וכתב לפסול
 בשתייהן (וע"ש בספר הזכות שכי' וז"ל דבעינן
 בדחים כרעיה, כלומר שיניח אותו על הארץ
 בדרך הליכה לאפוקי היה רגלו נתלה על
 עקרו כדרך אדם מוטא או שהיה מושכב
 על צדו כדרך אדם יושב וכו' ע"ש היטב)
פסקי הרא"ש פרק י' סימן ו' ולוקה
 עליה משום זונה וטומאה (צ"ע
 בפנים שלא הביא אלא ל"ק דרבה)

הקדמת פירוש המשניות להרמב"ם

ובנו של הלל נקרא רשב"ג ונשיא היה
 (דבריו אינם נכונים אלא כן סדרם הלל
 ור"ש בן הלל, ור"ג הוקן ורשב"ג הנהרג
 ור"ג דיבנה הוא בן מחלוקתו של ר"י ורשב"ג
 השני ור"י הנשיא בנו והרב המעתיק אין
 לו ע"מ לסמוך)

מסכת כתובות

ב' ע"א בתוס' ד"ה ליום הרביעי. דליכא
 כתובה דלא רטו בה תגרא (עי'
 שבת דף קל"ו ופ' בתרא דנדה, שאני
 כתובה דמגדובה טובא)
ה' ע"א ואמר ר' יעקב אמר ר"י הולכין
 לבתי ננסיות ולבתי מדרשות לפקח
 על עסקי רבים בשבת (עי' שבת דף ק"ג
 שינוי גירסא)
י' ע"א האי מסוכריא דנויתא (גי' הערוך
 מסוכריא בבית)

זה ולא זה אלא והכא לא דייקא ועיין
 בחי' רשב"א)
קמ"ז ע"ב ב"ה אומרים לא שמענו אלא
 בבאה מן הקציר ובאותה מדינה
 (בעדיות גי' אחרת והיא גי' הירו' ועי' תוי"ט)
קמ"ז ע"ב ואחת באה מן הבצים (צ"ל הבציר)
ק"י"ח ע"א בתוס' ד"ה בת ישראל לבהן.
 ומיהו איכא הכא חדא דעבד
 איסורא (וצ"ע ונ' שצריך למחוק "ומיהו"
 וצריך להגיה דאיכא חדא דעביד וכו' וצ"ע"ג
 עיין בתוס' פ"ק דנדה ור"פ שני נוירים)
ק"י"ט ע"א היה לה חמותה אינה חוששת
 (בס' המשנה היתה לה חמות וכן
 ברי"ף וכצ"ל)

ק"ב ע"א אין מעידין אלא עד שתצא נפשו
 (הרי"ף ג' אחר ואפילו ראהו מגוייד
 וכ"נ גי' רש"י)
ק"ב ע"א אין מעידין אלא עד ג' ימים (ברף
 ג' לה קודם ואפי' ראוהו מגוייד)
קב"א ע"ב ר"י בן בבא אמר בישראל אע"פ
 שהוא מתכווין (במשניות וכן בירו'
 גרים עד שיהא מתכווין)
קב"ב ע"א ושוב מעשה בקולר של בני
 אדם (בערוך קלד של שני בני
 אדם וכן גי' הרי"ף)

קב"ב ע"א אמר ר' חנניא אמר לי יונתן
 שירא (בגישין הגי' למדני יונתן בני)

הרא"ש יבמות

סימן ג' פ"ב ולא עוד אלא שכופין את
 רבו וכתב לו גט שחרור (פי'
 עי' ברא"ש שם ודעת הגאון נ' כפי' הרמ"ה
 שם עי' בטו"ד סימן רס"ו)
סימן י"ט פ"ו ורש"י זכרוננו לברכה לא

שירדה למלאות מים וכו' (עי' יבמות דף ס"ו ותוס' ד"ה אין הוששין למעוט)
ט"ז ע"ב היא אומרת בתולה נשאתני (בירו')
 הגי' נישאתי וכ"ה כב"ב וכן גי' הרי"ף)
י"ז ע"א ברש"י ד"ה פרכוס (ע"ל דף ב'
 ע"ב תוס' ד"ה פוקסת ועי' בערוך
 ומוסף ערך פקס)
י"ט ע"א אלא אם כן נעשו בגדול (גירס'
 הערוך ערך גדול גדול וכ"ה כב"ב
 גדול בלא ב')
כ' ע"ב בתוס' ד"ה ורבי יוחנן. התם טיירי
 כגון שהאחד בשטר והאחד בעל
 פה (עיין בפסקי תוס')
כ"א ע"א בתוס' ד"ה הוציא עליו כתב ידו.
 אבל נאמן הוא לומר פרעתי ולא
 מצי אמר ליה שטרך בידי מאי בעי (הרי"ף
 וס' דאינו נאמן לומר פרעתי ע"ש)
כ"ב ע"ב בתוס' ד"ה כגון שניסית (עיין
 בת' מהר"צ אשכנזי סי' ב' וג')
כ"ג ע"א היתירוהו להנשא ואח"כ באו עדים
 ואמרו לא ידענו (גי' הרא"ש והרי"ף
 לא ידענו שנשבית וכ"ה בתוספתא)
כ"ג ע"ב מהו דתימא הני תרווייהו טהורות
 נינהו (עיין יבמות דף ק"ח וע"ש בתוס')
כ"ז ע"א בתוס' ד"ה בטר דקנסינו עורא
 ואדע כי מתנת (צ"ל מניות)
כ"ז ע"א במתני' ואין נאמן אדם ע"י עצמו
 (בס"א גרסינן שאין אדם נאמן
 וכו' והיא היא כ"כ בר"ש פ"א דידין משנה
 ב' ע"ש)
כ"ז ע"א של אותה מלכות נמו אי אפשר
 דלא ערקא חד מניהו (לפי פי'
 רש"י צ"ל ערק מהרש"ל)
כ"ז ע"א בתוס' ד"ה כאן בכרכוס. ויש
 ליישב לפי' הקונטרס כו' (צ"ע
 רש"י שבת דף מ"א ד"ה בשעת שלום ויל"ד)
 כ"ז

ז' ע"ב גופא אמר רב נחמן אמר לי הונא
 בר נתן תנא מנין לברכת חתנים
 בעשרה (ברא"ש ליתא לתיבות בר נתן וכן
 נראה כי ט"ס הוא, כי רב הונא בר נתן היה
 אחרון בימי רב אשי כדמוכח בגיטין דף נ"ט
 וע"ש בתוס' ור"ל לקי"י גי' הספרים כי גם
 ר"ה סתם שם אביו הוא נתן ודו"ק)
ז' ע"ב בתוס' ד"ה הורוה בית הלל. אע"ג
 דמבית חשמונאי היתה שהרי אם
 מונבו המלך היתה (וכ"כ רש"י ב"ב דף י"א
 אבל המהרש"א בח"א שם כתב דגורת היתה
 ומונבו גר היה ע"ש)
ז' ע"ב ע"י חופה וקידושין... ע"י חופה
 וקידושין (בשאלחות פ' חיי שרה
 גורם ע"י קידושין וחופה)
ח' ע"א ברש"י ד"ה והתקין. שוש תשיש,
 שמח תשמח (יש למחוק ב'
 הנקודות שלפניהם (:). כי כולם הם דיבור
 אחד לרש"י דף ז' ע"א ד"ה מאי מברך)
ח' ע"א כתיב ויברא אלקים את האדם
 בצלמו (בצלם אלקי' ברא אותו כצ"ל)
ח' ע"ב והאידינא נהוג עלמא אפילו בצדרא
 בר זוזא (כן גי' הרא"ש ב"מ פ"ד
 סי' י"ח, אבל גי' הערוך בצדרא)
י' ע"ב גיהוץ שלנו ככבוס שלהם (תענית
 דף כ"ט)
י"א ע"א בתוס' ד"ה לכי גדלה (עיי' תוס',
 נדה דף מ"ד)
י"א ע"ב תוס' ד"ה הדר ביה (עי' מהרש"א)
י"א ע"ב הנושא את האשה (לקמן ד' י"ב)
י"ב ע"א האוכל אצל חמיו ביהודה (לעיל
 ד' ט' ע"ב)
י"ד ע"ב וקאמר ליה רשב"א לתנא קמא
 דר' מאיר (כנראה לא גרים רש"י
 התיבות דר' מאיר)
י"ד ע"ב אמר רבי יוסי מעשה בתינוקת

מ"ט ע"ב יארוד ילדה ואבני מתא שדיא
(גירס' בה"ג מינה)

נ' ע"א בר תליסר לתענית' מעת לעת
(תריסר כצ"ל וכן גי' הרי"ף
והרא"ש וע"ש בר"ן)

נ"א ע"א דאמר רבא הלכתא טמקרקעי
(לק' דף ס"ט)

נ"ב ע"ב את תהא יתבא בביתו ומתונא
מנכסי כל ימי מיגר אלמנותיך
(בסדר המשנה מיגר בדלת וכ"נ פירש"י עיין
תוי"ט ועי' בש"מ וגי' בה"ג ג"כ מגד)

נ"ד ע"א וכל פרוודא... וכל פרוודה
(פרוודה בריש כ"ה בערוך וכצ"ל)

נ"ד ע"ב ברש"י ד"ה דנייחד לה. לישנא
אחרינא דהוי לה כמחלק נכסיו
על פיו ונתן שאר הנכסים לבניו והוי להו
משעבדי ואין הבנות והאשה נוונות ממשעבדי
(עיין ב"ב דף קל"ג וברי"ף מש"כ בשם
הנאונים וחי' רמב"ן שם ועי' במרדכי)

נ"ז ע"א יתיב רב חנינא קמיה דרבי ינאי
וקאמר (נ"ל שצ"ל ר' חנינא קרא
קמיה דר' ינאי עי' ברכות דף ל' ע"ב)
נ"ז ע"א רש"י ד"ה ולא נשאו שהבעלים
מעכבין (לעיל ד' ב')

נ"ח ע"ב תוס' ד"ה לאחר שאתגייר (עיין
תוס' ב"ב דף ע"ט ע"ב ד"ה אימר
דשמעת ליה לר"מ)

נ"ט ע"א בתוס' ד"ה ר' עקיבא. וי"ל דדוקא
בעיקר מעשה ידיה הוא דאלמוה שהם
לבעל לגמרי (עיין ב"ק דף צ' אלמוהו רבנן
וכו' ותו' ויל"ח שם בין התם להכא ועי' בש"ש
סימן פ"ה סק"ד וסי' צ' ס"ק מ')

נ"ט ע"ב הרוצה שילבין את בתו יאכילנה
אפרוחים (גי' הערוך ערך פרח
פרחים ופי' אפרוחים)

כ"ז ע"ב תוס' ד"ה אמר ליה. ועוד דקאמר
השתא וכו' (עיין חדושי מהראנ"ח

בסוף תשובותיו)

כ"ח ע"א רב הונא בריה דרב יהושע אמר
נגידי מנגדינן להו (עיין בתוס'
דמשמע דל"ג ליה לתיבת נמי ויל"ד עי' חי'
דיטב"א ובר"ן ל"ג ליה וכתב שבה"ג כ' כגי'
שלנו)

כ"ט ע"ב דתניא כסף ישקול כמוהר הבתולות
(לעיל דף י' ולק' דף ל"ח)

כ"ט ע"ב ורב פפא נמי טיבעו ליה לגזירה
שוה (עיין בפ"י וע' בש"מ לק' ד' ל"ח)
ל"ז ע"א החרשת השוטה והבגרת (תוספתא
פ"ק)

ל"ט ע"א ובשיתא ירחי מי קא ילדה (עי'
כב"ש אהע"ו סי' ד' סעי' י"ד ובח"מ שם)
מ' ע"ב מתקיף לה רב אדא בר אהבה
(לקמן דף מ"ד הגי' רב אחא בר אבא)
מ"ד ע"ב מתקיף לה רב אחא בר אבא
(לעיל ד' מ' הגי' רב אדא בר אהבה)

מ"ז ע"א וינתה מעיקרא יש לה כתובה
מנה (עיין לעיל דף ס"א דמסקנת
הש"ס לא קאי הכי דרבא אמר תריץ הכי
וינתה מעיקרא ולא כלום נמצאת מוכת עץ
יש לה כתובה מנה ע"ש ולהרב"י בסס"י
קע"ז אשתמטתיה במח"כ וכן דברי הרי"ף
והרא"ש)

מ"ז ע"ב בכסף מנא לן אמר רב יהודא
א"ק (בריש קידושין הגירסא אמר
רב יהודא אמר רב)

מ"ז ע"ב את בתי נתתי לאיש הוה איהו
שקלא כספא (עיין דף כ"ב תוס'
ישנים ד"ה אין לאב)

מ"ז ע"ב תוס' ד"ה זכאי במציאתה. וכה"ג
עביד צריכותא בריש קידושין דף
ד' (עיין דיטב"א ריש קידושין)

ס"ד ע"ב ונתן לה מטה מפץ ומחצלת
(בירושלמי והוא גי' הערוך ואם

אין לו מפץ ומחצלת עי' ש"מ ותוי"ט)

ס"ד ע"ב רש"י ד"ה שתי (עיין בר"ש פ"א
דכלים משנה ה')

ס"ה ע"א מחתא לה בקולפי דשידא (גירס'
הערוך ערך קלף בשיראי ופירש

בשיראי שראשן קשור)

ס"ה ע"א אמר רב פפא באתרא דנהיגי
דמלו פוריא בחבלי דמבגר לה

(עיין נדה דף ס"ו שפופרת אפגורי מפגר
לה וגי' הערוך בב' ורש"י פ"י שם מסרטט

אותה ע"ש וכן פ"י הערוך)

ס"ו ע"א עסקא ווטא דוומר וינא . . . דנפיש
וינא (עיין ערוך ערך ויין)

ס"ו ע"א רב אשי אמר בממלא (גירס'
הערוך במלל' ופי' כפי' התוספ')

ס"ז ע"ב קם בבזויה לפלגיה ממוניה (גירס'
שאילתות דר"א אמר הבו תלתא

מנכסי לעניים)

ס"ח ע"א והמפקח את שוקו (בערוך ערך
קב ג' והמקבה את רגלו ואת

שוקו ופי' משים קב בשוקו להראות שהוא חגר)
ס"ח ע"א בת הניזונת מן האחין נוטלת

עישור נכסים (גי' הערוך הבת
נוזנת וכו' ונוטלת ועיין ע"ב)

ע"ז ע"ב תוס' ד"ה כל הנולד (עיין נדה
דף נ"ח תוס' ד"ה ולענין דינא)

ע"ז ע"א מקמץ והבורסי (בערוך ערך קמץ
זה בורסי קמץ)

פ"ג ע"א רש"י ד"ה קנו מידו מהו אברייתא
דהאומר וכו' (עיין ב"ב ד' ע"ג

ולק' ד' צ"ה ובתוס' שם וע"ש בש"מ)

פ"ו ע"א בעין משפט ל"ג מיימוני פ"א (ופי"ז)
צ"ה ע"א תוס' ד"ה הלא במ"ע. הוי טפי

ידו כידה מהכא (עי' ב"ב ד' מ"ג)
צ"ז

ס' ע"א תוס' ד"ה ר"י אומר אפילו ד' והי'
שנים. אע"ג דהכא ליכא למימר

ד' וה' שנים כדאמרי אנשי (עיין תוס'
נדה דף ל"ב)

ס' ע"א ברש"י יונק חלב משום רפואה.
ורפואתו חלב עז (עי' ב"ק ד' פ')

ס' ע"ב או שהיתה עקרה וזקנה (עי' תוס'
סוטה דף כ"ד ד"ה או שא"ד לילד

וביבמות פירש"י עקרה שנעקר דחמה, אבל
בעירובין פי' עקרה שנשאת לגי בני אדם

ולא ילדה עקרה מחמת סם)

ס"א ע"א עולה עמו ואינו יורדת עמו
(תוספתא פ"ה)

ס"א ע"א חליף ואויל אטורנגא דמלכא
(עיין ערוך ערך כואנגר)

ס"א ע"ב ברש"י ד"ה משרבט. פושטן כמין
שרביט (אבל בערוך פי' מנפחה,

עיין ב"מ דף ס' ובירושלמי משלבקת,
ואבעבועות ת"י שלבוקין וגי' הערוך שלפוקין

ע"ש ערך שלפק)

ס"א ע"ב איכא בנייהו דמיטללא בגורייתא
קיטנייתא (גי' רש"י קסנייתא בס'

וכן בערוך)

ס"א ע"ב דנדרשיר (גי' הר"ף א"נ בנדרשיר
וני' שגם כאן צ"ל ונדרשיר וכ"נ

מפירש"י וכן גי' הערוך ערך גר וע' נדרשיר
הר' קודם הד')

ס"ב ע"א תוס' ד"ה טיילין (עיין בערוך
ערך טייל הב')

ס"ב ע"ב ור' חייא אתי משמעו אחי דוד
(עיין במ"ד פ' ויחי פ' צ"ח

דחולק על זה)

ס"ב ע"ב אול אעסק ליה לבריה בי ר'
יוסי בן זמרא (כהן היה יומא ד' ע"ה)

ס"ג ע"ב כלתיה דרב זביד אמרדה (רש"י
איוב ל"ט י"ט נראה שגרס אמריא)

כיוצא בו (גי' הרי"ף ולא והיא גירס התוס')
ק"ט ע"ב בתוס' ד"ה אם טען ואמר חורתי
 ולקחתי (עי' ב"ב דף ל' תוס'
 ד"ה לאו קטודית)
ק"י א ע"א אינו דומה קולטתו מחיים וכי
 (עי' בירושלמי ר"פ אלו מגלחין)
ק"יב ע"א א"ל ההוא צדוקא (נ"ל שצ"ל
 מינא)

הרא"ש כתובות

סימן ד' פ"א ולקמן בפ"ב פי' ר"ן דווקא
 בפרהסיא (צ"ל דהיינו בתוס' לקמן
 דף י"ט ע"א ד"ה דאמר מר ע"ש)
סימן י"ב פ"א אמר רב נחמן אמר לי
 הונא (בגמרא הונא בר נתן וגירס'
 הרא"ש נכונה)
סימן כ"ח פ"ב ור' שמחה אסרה כיון
 דעברה על דת ונתיחדה (היינו
 בדברך אפילו בב' הוי יחוד כדאיתא
 בקידושין דף פ"א)
סימן י"ח פ"ט וכן פי' רבינו תם (צ"ל
 רבינו חננאל)
סימן א' פי' י"ב ובגמרא דידן לעיל מפרש
 טעמא בפ' אע"פ (צ"ל נערה ד' מ"ג)
סימן ז' פי"ב ובעל חוב גובה שלא בהכרזה
 (צ"ל בהכרזה)
שם ונדוניא דחוו להו עתה בבית דין (צ"ל
 בהבית דין)

מסכת קידושין

ה' ע"א עגל זה בחמש סלעים (כערך
 גרם עגול)
ט' ע"א בתוס' ד"ה אף עפ"י. משום דכתב
 ביה נתינה אחריתי ספר המקנה
 (צ"ל אחר תיבת ספר)

צ"ז ע"ב ר' יוחנן אמר לפי שאין אדם רוצה
 שתתבוה אשתו בכ"ד (גי' הרי"ף
 והרא"ש רב יהודא והיא הגי' הנכונה)
צ"ט ע"ב בתוס' ד"ה אמר לאחד. ורב האי
 גאון כתב בספר המקח בשער
 שכי"ט (צ"ל ששי)
צ"ט ע"ב אבל אם עשו איגרת בקורת
 ביניהן (בסדר המשנה ובירושלמי
 ליחא לתיבת ביניהן)
ק' ע"ב הטמאנת השניה והאיילונית אין להן
 כתובה (גי' הרי"ף והירושלמי
 היתומה השניה והאיילונית)
ק' ע"ב טמאנת אינה צריכה להמתין ג'
 חדשים (יבמות דף ל"ד)
ק"א ע"א נתן לה גט הוא אסור בקרוביה
 והיא אסורה בקרוביו ופסלה מן
 הכהונה צריכה להמתין ג' חדשים (עי' יבמות
 דף ל"ד תוס' ד"ה נותן לה גט)
ק"ג ע"א כל ימי מיגר ארמלותיך (מיגר
 כצ"ל כמש"כ לעיל דף נ"ד)
ק"ד ע"א במשנה דברי רבי מאיר שאמר
 משום רשב"ג (צ"ע דרשב"ג אומר
 הלכה משום רבי מאיר ב"ט דף ק"ו ואולי
 רשב"ג דמשנתניו הוא רשב"ג הוקן הנהרג
 אבל ברי"ף הגי' ר"ג וכן במשנה שבירושלמי.
 ועי' לעיל דף ס"א ע"ב תוס' ד"ה הלכה כר"א)
ק"ז ע"א ואם בא ואמר צאי מעשה ידיך
 במזונותי' (צ"ל אם ועיין ברי"ף
 ור"ן גירסא אחרת)
ק"ח ע"ב הבנות יונו והבנים יחזרו על
 הפתחים (גי' רש"י ישאלו על
 הפתחים וכ"ה בב"ב במשנה וכן הוא במשנה
 שבירושלמי כאן ושם וכן בירושלמי כאן חד
 תני ישענו וחד תני ישאלו)
ק"ט ע"א ויש מהן שאין הלכה כמותו אלא

ונשים חייבות בקידוש היום מן התורה (צ"ע ברכות דף כ')

ל"ט ע"א כך השיב רבינו גרשום ברבי יהודה וצ"ל (רש"י ד"ה סתם ספיקא) **מ"ד ע"ב** ברש"י ד"ה אפכוה ומשום דרב אוהבו של שמואל היה אפכוה (ע"ין

גיטין דף נ"ט רש"י ד"ה אפכוה)

מ"ה ע"ב רש"י ד"ה דלא טרח לעשות סעודה לאבין (צ"ל לאבין)

מ"ז ע"א רש"י ד"ה לא תיולו בתר איפכא (ע"ין רש"י כתובות דף ע"ח ע"ב)

מ"ט ע"ב רש"י ד"ה בן כרך. אעפ"י שהטעה לשבח טעות הוא (צ"ל כתובות ד' ק"ו)

נ"א ע"א לאו איתמר עלה אמר רבי יהושע בן לוי (בעירובין ובמנחות הגי'

א"ר או בירא וכצ"ל)

נ"ב ע"ב ההוא אריסא דקדיש במווא דשמכי (גי' הערוך ע' מוא גינאה

דשקיל מווא דירקא מווא דשמכי)

נ"ב ע"ב ברש"י ד"ה בפרוומא דשכרא לאחר שהוציא מטנו המשקה (ע"ין

פסחים דף ק"ד ובערוך ע' פרוומא)

נ"ב ע"ב ברש"י ד"ה כי קא זכו. בין כהנים בחוה ושוק בין בעלים

כבשר (ע"ין תוס' ב"ק דף י"ג ע"ב ד"ה ומחיים)

נ"ה ע"ב בתוס' ד"ה ודילמא דשלמים טעונין סמיכה ואשם וכו' (ע"י פ"י)

נ"ה ע"ב בתוס' שם ונסיכי נדבה מולפו על גבי אישים (ע"ין ס"פ כל התדיר

וברמב"ם סוף פ"ו ממעה"ק וכ"ט שם)

נ"ה ע"ב בתוס' ד"ה ודילמא. אשם נזיר עוד אמר הר"ש מקוצי דאין לומר

שיתנה אשם בשלמים (צ"ל דקאי אדיבור הקודם אבל על אשם מצורע ליל, ע"ין

מיימוני פ"ה מה' מחוסרי כפרה ה' ב') נ"ז

י' ע"א דכרי ר' אושעיא (צ"ל ר' יאשיה) **י"ד ע"ב** ולא בבית דין של נכרים (צ"ל גרי')

י"ד ע"א לה ולא לה ולחברתה (גיטין ד' פ"ו) **י"ד ע"ב** למסולים (גי' הערוך לסוליים)

ט"ז ע"א עבד עברי גופו קנוי (ע"ין יבמות ד' ע' ע"ב תוס' ד"ה אלמא

ל"ק לוי רבי')

י"ז ע"ב בתוס' ד"ה חלופי ע"א קא שקיל (ע"י בחוס' ע"ז דף ס"ד ד"ה תניא

נמי הכי וע"י כפ"י ובחידו' מהרי"ט)

י"ח ע"א נכרי יורש את אביו דבר תורה (מיימוני פ"ו מה' נחלות מוש"ע

ח"מ סי' רפ"ג)

י"ח ע"א אלא אמר אב"י לא קשיא כאן באדם אחד (סוטה דף י"ח ע"ב

תוס' ד"ה קבלנו עדותו)

כ"ד ע"ב נחטטה עינה (ע"ין זבחים ס"ה במשנה ותוס')

כ"ה ע"א אשר יגע בו אמר רחמנא (ע"י נדה דף מ"ג תוס' ד"ה למיטרא)

כ"ז ע"ב בתוס' ד"ה ה"ג. ופלא גדול הוא בעיני ריב"ן (בק"נ הגי' ר"י)

ל"א ע"ב רש"י ד"ה הרניי כפרת משכבו (ע"ין רש"י סוכה ד' נ' ד"ה

הרניי כפרת)

ל"ג ע"א אב"י יהיב ידא לסבא (ע"י שאילתות דר"א פ' קדושים עוד פי' אחר)

ל"ג ע"ב אמר חוקיה אמר לי רבי חנינא בריה דר"א (ב' חוקיה הוי כדמוכח

בכמה מקומות ע"ין בכללים)

ל"ד ע"ב בתוס' ד"ה אשה בעלה משמחה. ועוד תניא בתוספתא ג' מצות נצטוו

ישראל (והוא ג"כ בחגיגה דף ו' ע"ב ע"ש בתוספות)

ל"ה ע"א בחוס' ד"ה משום דהוי שמחה.

נ"ז ע"ב דתניא ר"ש בן יהודה אומר בשר
(צ"ל משום ר"ש)

נ"ח ע"ב הגונב טבלו של חברו משלם לו
דמי טבלו (הגונב טבלו של חברו
ואכלו כ"ה בנדרים וכ"כ ברמב"ם)

ע"א ע"א ובשם משה מרומא"ט שמעת
(רש"י ד"ה עסה)

נ"ח ע"ב והכא בטבלים שנפלו לו מבית
אבי אמו כהן (רש"י נראה דל"ג
ליה ועיין נדרים דף פ"ו)

ע"א ע"א רש"י ד"ה אחר אחי אמי. ור'
טרפון היה כהן (צ"ע דלא אייתו
הא דפסחים דף ע"ד)

נ"ט ע"א רבה בר בר חנה יהיב ליה זוזי
לרב (נ"ל צ"ל רבה בר חנא עיין
סנהדרין דף ה' ע"א ובתוס' שם)

ע"ו ע"א תוס' ד"ה מצת כותי ואת' והא
אמר' (בפרקי דר"א) כל זכו'
(פ"ח דשביעית)

נ"ט ע"א והתניא מה שעשה עשוי תוספתא
דיבמות שם)

ע"ח ע"א אינו חייב אלא על אחת (צ"ל
אלא אחת)

ס' ע"א וכן אמר רב אסי (נ"ל שצ"ל רבי
אסי)

ע"ח ע"א ושניהם טודים במחזור גרושת
שאם בעל ולא קידש שאינו לוקח
(עיין יבמות דף י' ע"ב תוס' ד"ה החולץ
ליבמתו נו' אחרת)

ס' ע"ב בחלופי גרסאות דפוס פפד"מ כתב
רש"י נ"ל ט"ס הוא ברש"י ד"ה
בות כור וצ"ל טאטים ושבעים וארבע
(בקרוב כ"כ הרמב"ם ש"ד מעירוכין)

ע"ט ע"א בתו' אילימא. ול"ג השתא הוא
דבגרה (עי' שאילתות פ' משפטים)

ס"א ע"א הנהו נאגני דארעא מיקרו (רש"י
שופטים ד' י"א נראה דגרס אנגי
וכ"מ כאן)

פ' ע"א בתוס' ד"ה שדרכו של תינוק
לטפח (ל"י היכא? וגם הר"ש לא
הביאה וצ"ע גם הרמב"ם פ"ה מה' שאה"ט
מטהר בשושנים ומממא בעיסה משמע דרבנן
ל"פ אלא בעיסה וצ"ע)

ס"ב ע"א למיעוטי ששי דקא ממעט בימי
טהרה (עי' בהשגות פי"א מפרה ה' ב')
ס"ב ע"א אם היתה אשת חבירו מעוברת
וכו' עד נקבה מקודשת (כבר כ'
המהרש"א דט"ס הוא)

פ' ע"ב בתוס' ד"ה כי ההיא מעשה. כדאיתא
בספר חסידים מעשה באשה אחת
(במ"ק עי' מהרש"א)

ס"ב ע"ב הא דתניא האומר לחבירו (לרש"י
צ"ל דתנן)

פ"א ע"א בתוס' ד"ה מלקין היתה מעוברת
(צ"ל מדברת) וכו' של עובר
(צ"ל איש)

ס"ג ע"א עשה כדיתום הוה (עשה לפני
כדרומס הוה גי' הערוך ע' דרמס)

פ"א ע"א איפשח רמא קלא (גי' הערוך
אפשח נורא ופי' נפשה אך לפ"ו
צריך לגרום רמא קלא קודם אפשח)

ס"ו ע"ב בתוס' ד"ה כל מקום. נראה לר"י
וכו' (ככל הדברים אלו כ' בה"ג
ה' עריות)

הגדולים שהעיר ע"ז מי היה אביו של ר"מ
 מרוטענבערג ובסוף סי' ועד לחכמים כתב
 שר"ז כ' אמרו עשנו על רמ"ה אבל רמ"ה ...
 אבל נ' בהקדמת המאירי לפרקי אבות כי
 ר' מודרוס אביו של רמ"ה ג"כ גדול ונשיא היה)

מסכת גיטין

ז' ע"א רב אחא מבי חוואה אמר בה הכי
 (גי' הערוך ר"א חתים בה)
 ח' ע"א מטורי אמנון ולפנים (בערוך ג'
 סמנים ופי' טורי אמנים)
 ט' ע"ב קרייה מאן דכר שמייה (מדברי
 הרשב"א לקמן דף י"ט ד"ה אמר
 רבא הלכה כרשב"ג נ' דליג ליה)
 ט' ע"ב רש"י ד"ה פסולא דרבנן. עד נכרי
 פסול (צ"ל כותי)
 י"א ע"ב תוס' ד"ה יתיב רב הונא (עיין
 זבחים ד' ע"ה ע"ב רב הונא
 ור"ח תלמידי ר' ירמיה)
 י"ט ע"ב וכי פליט מאי הוה השתא הוא
 דפליט (עיין בערוך ערך נרא דפי'
 פירוש אחר ונ' של"ג השתא הוא דפליט)
 כ"ד ע"ב ורבי אלעזר היא ה"נ בעדי מסירה
 ור' אלעזר היא (רש"י נראה דל"ג
 ליה וכ"כ רשב"א שר"ת טחקו אבל ר"י
 ותוס' גרסי ליה)
 כ"ה ע"א רש"י ד"ה אי נמי לאיש אח"כ
 יחזור ביובל (צ"ל לאיש אחד כך
 יחזור ביובל לאיש אחר)
 כ"ז ע"א ברש"י ד"ה אם מכירו כשר מילתא
 באנפי נפשיה (עיין ברש"י ברי"ף
 נוסחא אחרת והיא גי' הרשב"א ור"ן ברש"י)
 כ"ח ע"א הלוקח יין טבין הכותים ואמר
 (במתני' וכן לעיל הגי' ואומר)
 כ"ח

פ"א ע"א נקט מצרא וקא עבר (בערוך
 ערך מצר ג' במעברא)
 פ"א ע"א רש"י ד"ה איפכא. ואם תכנס
 (בר"ן שאם)
 פ"א ע"ב נחרו ביה שקא ומית (לדעת
 רש"י צ"ל מית ול"ג ומית נ"ל
 ששקא בק' כמו ב"ג ופי' כפוף ע"י יבמות
 דף ס"ג וברש"י שם. בערוך ערך נחר ג'
 נפל נקט נפשיה כצבא)
 פ"א ע"ב אביי מכלליה מכולא דברא (גי'
 הערוך ע' כל מכלי להו)
 פ"ב ע"א ר"י אומר משמו החמדין רובן
 רשעים (עיין נדה דף י"ד ובתו' שם)
 פ"ב ע"א כגון הצורפים (גירס' הערוך
 הצרובים בבית)

הרא"ש קידושין

סימן א' פ"א והא דפשיטא לרבותינו ז"ל
 (פי' הרי"ף)
 סימן ט"ו פ"א ונהי דנתינת כסף הקידושין
 (ט"ס יש כאן ועיין בקרבן נחנאל
 שהגיה על ב"ד ע"ש)
 סימן ל"ה פ"א ופליאה היא בעיני רש"י
 (צ"ל ר"י וכן הגי' ק"נ)
 סימן נ"ז פ"א אמרו עליו על ר' מאיר
 מרוטענבערג שמיום שעלה לגדולה
 לא הקביל פני אביו ולא רצה שאביו יבוא
 אליו (בס' היוחסין דף קל"ב נזכר מעשה
 זה על רבינו מאיר הלוי אבואלעפיא
 בטולטילא בשינוי דכרים ע"ש והוא הרב
 הרמ"ה מטולטילא. וגי' זו אי"נ כי אף שרבינו
 ברוך היה שם אביו של ר"מ מרוטענבערג
 ות"ח היה כדמשמע בשו"ת מהר"ם דפום
 קריטונה ת' וכן בשו"ת מהר"ם הגדולים ת'
 תקיז ט"מ נראה שלא היה גדול כ"כ. ועיין
 בס' קורא הדרות דף כ' ע"ב. שו"ר בס' שם

נ"ג ע"א ברש"י ד"ה מנסך. או למאכל
בהמה (עיין ביצה דף כ"ז תוס'
ד"ה ועל החלה)

נ"ג ע"א היוק שאינו ניכר לאו שמה היוק
(בכורות ד' ל"ה ולעיל ד' מ"ד)

נ"ד ע"ב אמר לפניו רבי אסי רבי אתה
אומר כן (עיין שבועות דף מ"ז
ע"א תוס' ד"ה הוה יתיב)

נ"ה ע"ב בתוס' ד"ה ביהודה בהרוגי מלחמה.
שמה לא מת באותה הכאה עד
שעמד עליו יהודה והרגו. (צ"ע במדרש
שוחר טוב מוטור י"ח דשם איתא הא
דירושלמי ושם איתא דבקבורת יצחק הרגו
ע"ש וצ"ל ע"כ דחלוקים הרבות עם ש"ס
דילן וצ"ע ועי' ב"ר פ' צ"ח דשם איתא
שבני חת באו לערוך על הקבורה ורץ
נפתלי כאילה והביאו את הספר ממצדים ע"ש)

נ"ו ע"א ברש"י ד"ה דוקן טילא. (צ"ע
דהאיך אפשר כן ועי' שו"ת הרשב"א
ס' שכ"ו אבל גי' הערוך בהריץ שבועין
ע' ערוך חריץ)

נ"ז ע"א שנקדה לו חמה בעבורו (כן גי'
רש"י אבל בתענית הגי' שנקדרה
וכ"ג תוס' שם ובערוך ע' כלב שנקדמה)
נ"ז ע"א רש"י ד"ה נקדה נקבה לשון מקדרין
בהרים (גי' שרש"י גי' שם כגורסת
הערוך שמקדרין)

נ"ו ע"א אבא סקרא ריש בריוני דירושלים
(רש"י כתב שהוא שם העצם ול"ג
שכצ"ל כאשר נקדתי סקרא ואינו שם העצם)

אלא הרוצחים בוקן הוה היו נקראים סיקארי
מהחרבות עקומות שלהם שנקראים בל"ד
סיקאם כ"ב בקדמוניות ליוסיפון לרומים ס'י
כ' פ"ה טובא בפ"י הרא"ש ונוכרה הכת הרעה
הואת

כ"ח ע"ב אבל חטאת העוף מספיקא (תוס'
נראה דל"ג תיבת העוף וכ"מ
בחידו' הרשב"א)

כ"ח ע"ב פורסי שנמג (גי' הערוך פרסי
שמנג ופי' כר"ח עיין בתוס')

ל"א ע"ב תוס' ד"ה אנא לא צריכנא להו
ולפי' ר"נ בר יצחק (עיין מגילה דף
כ"ח ע"ב רש"י ד"ה ר"נ בר יצחק)

ל"א ע"ב הוי חליף ואויל רב נחמן בר
יעקב (גי' הערוך ערך גהרק ר'
אחא בר יעקב)

ל"ז ע"ב קסבר כשם שמצוה לפדות את
בנו וכו' (עי' לעיל דף י"ב תוס'
ד"ה כי היכי)

מ"ב ע"ב ת"ש דאמר רב משרשיא כהנת
שנתערב (נ"ל שצ"ל אמר ר"מ
ת"ש כהנת)

מ"ג ע"א ואמר ריש לקיש כופר אין משתלם
(ב"ק דף מ"ב)

מ"ד ע"א היוק שאינו ניכר לאו שמה
היוק (לקטן דף נ"ג)

מ"ה ע"א א"ל לאו עכברא נגב וכו'
(קידושין נ"ו ע"ב)

מ"ה ע"ב דתני רב המנונא בריה דרבא
מפשרוניה (במנחות דתני חינונא)

מ"ה ע"ב ס"ת תפילין ומוזות שכתבן (מין)
ומסור נכרי (במנחות גרס לה
רש"י לתיבת מין וגרס מין נכרי)

מ"ז ע"ב בתוס' ד"ה טבל וחולין מעורבין
זה בזה (עיין בירושלמי פ"ו דדמאי
משנה ב' שקבלו שדה באריסות מביאו
הר"ש שם)

נ"ב ע"ב ושתי מדדהו (בה"ג ליתא)
נ"ב ע"ב המטמא והמדמע והמנסך (ב"ק ד' ד')

נ"ט ע"א ברש"י ד"ה אפכוה. בני הישיבה
 טעו (עיין קדושין דף מ"ד ע"ב
 רש"י ד"ה אפכוה)
ס' ע"ב דאיל כרו בריש דשנוותא (בערוך
 בר שניא וע"ש)
ס"א ע"א עין משפט קי"ו (טוש"ע י"ד ס"י
 קנ"א ס"ב וס"י רנ"א ס"א בהגהה)
ס"ב ע"א רב כהנא אמר ליה שלמא למר
 (עי' בת' מהר"י ברונא ס"י קי"ב
 ג' ב' פעמים שלמא למר וכו' ופי' התום'
 לא שהיה כופלם אלא נותן שלום לכל אי"ע"ש)
ס"ב ע"ב תוס' ד"ה האומר התקבל בירוש'
 תני התקבל אחר הנוקין ואחריו
 מי שאחזו (אבל רש"י תני התקבל אחר
 מי שאחזו עי' לק' ד' ע"א ע"ב ד"ה טעמי
 וכן ברא"ש)
ס"ב ע"ב בגליון כשר להולכה כשר לקבלה
 כצ"ל מ"ד (וא"צ אלא גי' שלנו עקר)
ס"ה ע"ב בראשונה היו אומרים וכו'
 (טבול יום פ"ד)
ס"ו ע"א אמר רב חנינא למדני יונתן בני
 כבואה אית להו (ביבמות הגירסא
 א"ל יונתן שידא)
ס"ז ע"א רש"י ד"ה נמוקו עמו (בעירובין
 דף נ"א פירש פי' אחר)
ס"ז ע"ב סיבורי בת תלתא יומי (ברש"י
 צ"ל סיבורי בכ' והיא גי' הערוך
 ערך סבר)
ס"ז ע"ב רש"י ד"ה ולימוד. נחית בר אמוראי
 (צ"ל אמוראי וכן גי' הערוך ערך
 מד הב')
ס"ז ע"ב ואותיבו קמיה ריסתנא דחנקא
 (גי' הערוך דסתנא)
ס"ח ע"א מטא גביה כובא (גי' הערוך
 כובא ובתענית ד' כיב הגי' כוכא
 ע"ש ברש"י)

הוואת במשנה פ"א דמכשירין מעשה באנשי
 ירושלם שטמנו נרבילתיהו במים מפני הסיקרון
 הביאה הערוך בערך סקר ע"ש שגם טמנו
 לשון סיקריקין)
נ"ו ע"ב לשבקינה חדא זימנא (גי' שצ"ל
 הדא זימנא)
נ"ו ע"ב מיא דסיפקא (גי' הערוך דספוסקא)
נ"ו ע"ב אמר אביי נקטינן פוי של נחשת
 (גי' פ' קשה כנחשת ובמדרש תנחומה
 ר"פ חקת והיו צפורניו קשין כנחשת)
נ"ו ע"ב אסקיה לטיטוס בנגידא (גי' הערוך
 בנגידא בריש)
נ"ו ע"א בטקום הרוח שבש"ס (אול אסקיה
 בנגידא לפושע ישראל א"ל מאן
 השיב בהאי עלמא א"ל ישראל מהו לאדבוקי
 בהו א"ל טובתם דרוש רעתם לא תדרוש
 כל הנוגע בהם כאלו נוגע בכבת עינו א"ל
 דיניה דהאי גברא במאי א"ל בצואה רותחת
 דאמר מר כל המלעיג על דברי חכמים
 נידון בצואה רותחת)
נ"ז ע"א אלו ששים ריבוא עיירות (תיבת
 ריבוא נ"ל למחוק)
נ"ז ע"א ושכבת זרע דוחה מן האור (גי'
 הערוך דיהא)
נ"ח ע"א ועליהו קינה ירמיה (צ"ל קונן)
נ"ח ע"א על קדושת שטך (גירס' רש"י
 כבוד שטך)
נ"ט ע"א אמר ר' יוחנן שיגר לו בוניים
 בן בוניים (עירובין דף פ"ה וגי'
 רש"י בוניים בכ' וכן פי' ר"ג בערוך ע' סבן
 אבל הערוך ג' בן ננס)
נ"ט ע"א סיבני וחומס... סיבני וחומס
 (גי' הערוך בשם הגאון סובני וגי'
 שלנו היא גי' ר"ג שם והיא גי' רש"י וע"ש
 פירושו דלא כרש"י)

ס"ח ע"ב רש"י ד"ה גונדו ובביאוריטהרות דרב האי ראיתי קודו (וכן גירס' הערוך קד)

ס"ח ע"ב יומא חד הוה קאי לחודיה (גי' ר"צ גאון בש"מ ב"מ דף ס"ו הוה יתיב איהו ונולא בביתא ע"ש)

ס"ח ע"ב וחד אמר גונדו (בערוך ג' בערך קד קודו והיא גי' רב האי גאון עיין רש"י ובסנהדרין)

ס"ט ע"א דאי לא אדרי עלויה לדמא (גי' הערוך ופלגי ליה לדמא)

ס"ט ע"א וליתא נבבא דעמרא (גי' הערוך אורדא)

ס"ט ע"א וניגדבל בקיטמא (גי' הערוך ונרגבל בריש)

ע' ע"א אמר רב אידי בר אבין (ע"ז ד' י"ב) **ע' ע"א** והנתק בכייה (בערוך ערך נתק ג')

והביביה ולא פי' (ול"י מאי הוא) **ע"ג ע"א** דאמר רבי אלעזר משמיה דרב

(בה"ג ג' דרבא והיא גי' הרשב"א א"כ ר"א זה אינו סתם שבש"ס שהוא בן פדת)

ע"ה ע"א דערק לה חרציה ושלפתיה (צ"ל דערק בדי' והוא כמו דאדק באלף

ועי' ערוך ערך עלק ולפירש"י דעליק א"ש) **ע"ה ע"א** קרוב למלוה זכה המלוה (זכה

הלוה כ"ה בסדר המשנה וכן בירו' וכן גי' הרי"ף וכ"ה בש"ס לקמן)

ע"ה ע"א בתוס' ד"ה אינו גט. שהיו רגילים לומר ג"כ ודין (עי' בב"ח אה"ע

ס' קל"ז ועי' בפ"י)

ע"ט ע"א דאר"ח נעץ קנה ברשות היחד ובראשו טרסקל (רש"י לא גרס

ובראשו טרסקל כמש"כ בחי' רשב"א) **פ' ע"א** כתב סופר גט לאיש (עיין לעיל דף י"ט ע"ב תוס' ד"ה צריך)

פ' ע"א מלכות שאינה הוגנת מלכות הפרסיים (גי' הערוך ע' לשון בד"י רומי ע"ש)

פ"ב ע"ב ורבי יוחנן אמר טעמא דרבי אליעזר (גי' מהרש"ל ורבנן אמרי' ועי' רש"א לקמן דף פ"ג ע"ב תוס' ד"ה רבא כר"י ע"ש)

פ"ז ע"א רש"י ד"ה מצהר חוזר עד שתי שנים (בערוך כ' ג')

פ"ז ע"ב ברש"י ד"ה עד כוית ומכוית ומעלה הוי גדולה (עי' חילין דף נ"ד ושם דף מ"ו בתוס' ועי' פרי"ח יו"ד ס"י מ"ד ס"ק י')

פ"ז ע"א ולא לה ולחברתה (קידושין ד' י"ד) **פ"ז ע"א** את שהעדים הראשונים נקראין

עמו כשר (בירו' הגי' נקדין ועי' בת' שערי צדק שער ב' ת' ט"ו לר"ה גאון שפ"י נקדין מדובקין ע"ש)

פ"ח ע"א נעשו הכל כהרשין (בערוך ערך חרש לא גרים הכל)

פ"ח ע"א שוב אין פותחין (גי' הערוך אין אחרים ונ"י שהיא גי' רש"י)

פ"ח ע"א בתוס' ד"ה מאי קראה (במ"ד פ' ואתחנן בענין אחר ע"ש)

צ' ע"א ברש"י ד"ה פפוס בן יהודה בעלה של אשה אחת הוה (עיין סנהדרין

דף ס"ז בס"י ד' אמשטרלדס אח"כ ראיתי בני' ברש"י בעלה של מרים מגדלא נשיא)

ה ר א " ש ג י ט י ן

סימן ז' פ"א וחשב לפירושו (צ"ל וקשה לפירושו)

סימן כ"א פ"ד לשם עבד ישתעבד לרבו לרבו שני (עי' רי"ף ורי"ן, ורש"י

ותוס' אבל רבינו היתה לו גי' זו ברי"ף שכן גי' הראב"ד בו בס' ת"ד)

סימן

דאפי' ח"מ שונגין פטורין וכ"פ בחבורו
פ"א מנערה)

פרק ה' משנה חרש רומו (עיין ברש"י
וכל המפרשים לא פרשו כן וצ"ע

לפי' הש"ס בגיטין)

פרק ה' משנה ואלו דברים אמרו מפני דרכי
שלום ואני נפלא הפלא ופלא מערי

הגלות שנהגים בזה המנהג (מערי אדום כ"ה
בשו"ת רשב"א סימן ר"ד ראה האיך שיבח

הרמב"ם מנהגי ארץ אדום הם ארצות
צרפת ואשכנז נגד מנהגי ספרד וטוה חכמתו

מבואר על המבקשים חדשות וחפצים יותר
במנהגי ספרד מבמנהגם)

פרק ה' שם שהיו נותנין בו בתחלה להניח
אותו (צל"ד וכיון שכן אתי לאנצויי

וצ"ע בש"ס דיו' משום חשדא)

פרק ה' שם ויוסף חומש (פי' כשנשבע
לשקר והודה)

פרק ח' משנה היתה עומדת על ראש
הגג. אבל אם אמר לו זרוק לי

חובי ותפטר ולא אמר בתורת גיטין וזרקו
לו ונאבד או נשרף קודם שהניע ליד המלוה

הרי זה אינו פטור ג"ל שצריך למחוק חיבת
ותפטר ואולי יש כאן חסרון וכצ"ל ותפטר

בכל ענין פטור (כ"כ הרע"ב וע' תוי"ט)
ואם א"ל זרוק לי חובי ול"א ותפטר ול"א

בתורת גיטין וכו' ולהמעתיק נשמט מן
ותפטר עד ותפטר)

מסכת נדרים

ד' ע"א תוס' חידוש לחומרא. ואע"ג דבדוכתא
אחריתי. וכו' (עיין מו"ק ד' ח' בתוי')

ז' ע"א ברין ד"ה ולענין הלכה. ונראה
שהסכים גם כן לזה הרשב"א וז"ל

(עיין בת' תרנ"ו וצ"ע)

סימן ו' פ"ה אבל מקרקעי לא (צ"ל ולא)
מסתבר (כי היכי דקטן גופיה לא

מצי לזבוני) מאחר וכו' כאשר הגהתי כצ"ל
וכ"כ בס' ק"ן)

סימן ג' פ"ו זה גיטך אם מתי (יש להוסיף
מהיום אם מתי מעכשיו אם מתי

הרי זה גט)

סימן ג' פ"ו לא אמר כלום (יש להוסיף
זה גיטך מחולי זה מהיום ולאחר מיתה.)

סימן ד' פ"ו (והרי"ף ג' חכמי היינו ר"מ
כמש"כ בחידו' רשב"א וכ"כ רז"ה)

סימן כ"א פ"ו והשתא תיקון רבנן (עיין
בב"י בס' ק"ב)

סימן ט' פ"ה ורבינו תם (צ"ל ור' חננאל)

פסקי הרא"ש

סימן י' פ"ה חוץ מזה שאין בניה ממורים
(צ"ע ברא"ש ובפסקי' פי' האשה

רבה סימן ג' ועי' בטוה"ע סי' קנ"ט וב"י
שם וצ"ע)

סימן י"ג וכל שלשה עשר דרכים בה
(עיין בתוס')

בסדר כתיבת הגט להרא"ש עד גמר נתינתו
שאם תטרף דעתו בנתיים (עי' בב"י סי' קכ"א)

סימן ה' בפ"ה ואם נתנו לה ע"י שליח
(עיין ברא"ש בפנים)

סימן ח' פ"ה והדירה הגט כשר (צ"ע וני'
שט"ם היא)

פירוש המשניות להרמב"ם

פרק ה' משנה הטטמא והמדמע. לפי
שעיקר אצלינו אין אדם מת

ומשלם כמו שבי' בפ"ג מכתובות (צ"ע ג

כ"ד ע"ב בפ"י הרא"ש ד"ה נדרי הבאי
לא אמרינן ודאי היה [דעתו]
כך וכו' (כצ"ל)

כ"ה ע"ב נדר שהותר מקצתו הותר כולו
(ובסדר המשנה הגי' שהותר מכללו)

כ"ז ע"א אמר ליה רבא אנוס הוא (נ"ל)
שצ"ל רבה דרבא לא ראה את
רב הונא מעולם כמש"כ התוס' בכורות דף
י"ד בראיות ברורות)

כ"ט ע"ב בר"ן ד"ה מדעם. פלוגתא דר"נ
ורב ששת בפ' האומר דקידושין
צ"ל דר"י ור"ל כמו שהוא ברא"ש ע"ש
בקידושין)

כ"ט ע"ב יתיב רבי אבין ור' יצחק בר'
קמיה דר' ירמיה (נ"ל שצ"ל ר'
יצחק בר יוסף)

ל' ע"ב הנודר מן הילודים מותר בנולדים
ילודים כ"ג גי' הר"ן אבל גי' תלמיד
הרו"ה ילודים ועי' בחי' נמקי')

ל"א ע"א אמר שמואל הלוקח כלי מן
האוטן לבקרן וגי' הרא"ש והר"ן
מן התגר)

ל"ד ע"א ר"ן ד"ה איכא דמתני ומחזיר
לו אבידתו מדיד למודר (צ"ל
מודד למדיד)

ל"ה ע"א וחכמים אומרים בין כך וכן כך
לא טעל (גי' הרא"ש אחד זה ואחד
זה ופי' אסיפא אבל גי' הר"ן ורש"י כמו
בעמוד ועי' שבועות דף כ"ב ע"ב תוס' ושם
שהעירו על חלוף הגרסאות משם לכאן)

ל"ה ע"א בר"ן ד"ה ולענין הלכה ובפ'
שבועות שתים בתרא (דף כ"ב)

ל"ה ע"א בר"ן ד"ה למעול נותן להרמב"ם
ד"ל

ח' ע"ב בר"ן ד"ה בעל טהו. דלא אכפת
ל"י אי שני (צ"ל אי שרי)

ח' ע"ב בר"ן ד"ה שמע מינה לא יאלי
(גי' הערוך ואלי)

ט' ע"ב בר"ן ד"ה כהלל הוקן. לאו בעורה
ממש שאסור להביא חולין לעורה
(עיין מל"מ פ"ב משחיטה)

ט' ע"א ר"ן ד"ה טוב מזה דטוב מכולן
נודר ומשלם (צ"ל נודב)

י' ע"א בפ"י הרא"ש ד"ה נדר בטוהי. וע"כ
לאו נדר גמור הוא [דאין] נדר
אלא מתפיש (דאין) בדבר הנדור (כצ"ל)

י' ע"ב ברא"ש ד"ה בטוהי לא אמר כלום
(גי' הרא"ש כאית דגרסי שהביא הר"ן)

ט"ו ע"א בר"ן ד"ה הלכה אסורה בהנאה
אבל הרמב"ם ו"ל כתב (פ"י ורפ"ה
דהלי' נדרים)

ט"ו ע"א בר"ן ד"ה הנ"ל וליתא דודאי הוא
אינו לוקח (עיין לקמן ד' ל"ה ע"א
בר"ן ד"ה למעול נותן)

ט"ו ע"ב בר"ן ד"ה אבל הרי. כדמוכח
שמעתא דבכורות (צ"ל דכורות)
י"ח ע"ב פ"י הרא"ש ד"ה והתנן כדתנן
בפרק שני (צ"ל ששי)

י"ט ע"א וכן היה ר' אלעזר אומר כדבריו
(ר' אלעזר כצ"ל עיין בר"ן וכ"כ
רש"י פסחים וכ"א שם)

כ' ע"א נדר בחרם ואמר לא נדרתי אלא
בחרמו של ים (עיין הרא"ש והר"ן
לעיל סוף משנה שלפ"ו)

כ' ע"ב בני אימה בני אנוסה (גירס' הרא"ש
בני אמה והיא גירס' בה"ג וא"כ
ליכא למגרם בני אנוסה ועי' בר"ן)

כ' ע"ב בר"ן ד"ה בני אנוסה (בה"ג סוף
ה' נזיר ליתא וכן ברא"ש לא גרס ליה)

יאכל הולך אצל החנוני (גירס' הר"ן הולך אצל חנוני הרגיל אצלו וכו' בכתובות. אבל בסדר המשנה ובירושלמי בבעמוד)
מ"ז ע"א האומר לבנו קונם וכו' (לעיל דף ל"ב)

מ"ז ע"ב שאני נהנה לך (צ"ל מהנה)
מ"ח ע"א שיהא לפניך שיבא אבא (גירס' רמב"ן ור"ן ויבא)

מ"ח ע"ב הא מילתא דשריא בכיפי (צ"ל בכפילה ונ"א דשמיט כיפי)

מ"ט ע"ב דאמר ר' יורא (ביצה דף ט"ז) בכלאי טפשי דאכלי לחמא

בלחמא (בביצה שם נהמא בנהמא)

מ"ט ע"ב וחוגרני צדעי (גי' הערוך והוגרני) **נ' ע"ב** תנן התם (מעשרות פ"ב) היה וכו' בכלופסין . . . בכלופסין . . . כלופסין

(גירס' הערוך בכלופסין)

נ"א ע"א שקל דיקולא רבא חפייה כופרא וסחפיה על רישיה (גי' הערוך פחיה

ופי' ענין חפוי ע"כ ואולי הוא בחילוף אותיות) **נ"א ע"א** משנה הנודר ממעשה קדרה (כבר נישנית לעיל וטעות המדפיס

הוא שלעיל מצא פי' הרא"ש דגרים ליה התם והדפיסו וכאן דאה פי' רש"י והר"ן דגרסי ליה הכא והעתיקו גם כאן)

נ"ג ע"ב כתנאי אין מביאין ירק וכו' (סנהדרין דף י"ב בשנינו לשון קצת)

נ"ג ע"ב בר"ן ד"ה גמ': אבל במקום (תיבת גמ' יש למחקה)

נ"ה ע"א ולא עוד אלא ששוקעין אותו בקרקע (ששוקפין כן גרס' ד"א גאון בשאלתות פי' נשא וג"י הערוך ערך שקף)

נ"ה ע"ב תניא הנודר מן הדג (מ"ק ד' י"ג) **נ"ו ע"ב** דהוה שכיח בשוקא דצללי (גירס' רש"י רא"ש ור"ן דצלעי וכן גי' הערוך ערך צלא)

ד"ל שכתב בפרק [ה'] המדיר וכו' (כצ"ל) **ל"ח ע"ב** אבל מלמד הוא את בניו ואת בנותיו מקרא (ברא"ש וכן במשנה שבירושלמי ליתא וכ"נ לקמן דף ל"ז בפי' הרא"ש ד"ה בנות מי בעין שימור וכן בהלכות רמב"ן לא גרס ליה ועי' תוי"ט)

ל"ז ע"ב אחר האסף (תורה אור) במדבר י"ב (צ"ל ל"א ולא כר"ן עי' מ"ש ס"פ בהעלותך וכו' במסרת תהלים ל"ז)

ל"ז ע"ב בר"ן ד"ה עיטור. תסגר שבעת ימים צ"ע עיין מ"ש לעיל)

ל"ח ע"א כרא"ש ד"ה וון את אשתו ואת בניו ובקטנים ליכא לאוקמיה דתקנת אושא היא (צ"ע דהא איכא לאוקמי בקטני קטנים דחייב מדינא דמתני' כדאיתא סוף פ' אע"פ דף ס"ה ע"ב והביאו הרא"ש בפסקיו פרק נערה)

ל"ח ע"ב עבדיו ושפחותיו הכנענים למנהורתא עבדון (גי' הר"ן למנקרותא וגי' הרא"ש בפסקיו למנהרותא וכ"נ בפי' וכן גי' הערוך ערך מנהרותא ופי' כרש"י)

ל"ט ע"א אמר רבא אמר שמואל (תיבת אמר הב' יש למחוק)

מ' ע"א ובשביל שכבד ורבצו לפניו היה אמר לו רבי החייתני (גי' הרא"ש והרמב"ן בתה"א כיבדו ועי' בשאלתות פ' אחרי וש"ש שם)

מ' ע"א פי' הרא"ש ד"ה תקיף חולשיה. וכבר הוא מסוכן (צ"ל וכסבור הוא מסוכן)

מ"א ע"ב דריש נפיא אמר אבוי בעיין בישולא כעין בישרא דתורא (כ"ז ליתא בערוך ערך ארם)

מ"ג ע"א המודר הנאה מחברו ואין לו מה

פ"א ע"א אמר רב יהודא שאין מברכין בתורה תחילה (עי' ת' פאר הדור

ת' מ"ב פי' אחר חדש)

פ"ד ע"ב בר"ן ד"ה וחכמים. ויהא האוכל מן הכרי במיתה (עיין רמב"ם פ"י

ממ"א ה' כ' ותוס' יבמות ד' פ"ו ד"ה אי מהתם)

פ"ח ע"א המדיר הנאה מחתנו (עי' תוי"ט ותוס' קידושין דף כ"ג גרסו המדיר

חתנו הנאה ממנו והיא הגי' הנכונה יותר)

צ' ע"ב בר"ן ד"ה מיהו. וסברא קמא תריצא ליה טפי (צ"ל לי וכן

העתיק הנמק"י)

צ"א ע"ב בר"ן ד"ה אהלוי... נכרי מוכרי אהל (רש"י פי' אהלות בשמים

ובב"מ ד' פ"א ד"ה אהלוי כ' ב' הפירושים)

צ"א ע"ב איתב [בכלאי] גי' הערוך ערך כבא בבלאי ע"ש)

הרא"ש נדרים

דע שהרא"ש העתיק לשון רמב"ן בהלכותיו כמו שהעתיק בשאר מסכתות לשון הר"ף

סימן ו' פ"ב שאוכל הוא (צ"ל מה שאוכל)

סימן ז' פ"ב אמר רב גידל אמר רב שמואל מניין שאין נשבעין (בגמ'

רב כהנא מתני אמר רב גידל אמר רב, ורב טביומי מתני אמר רב גידל אמר שמואל)

סימן ח' פ"ג והרמב"ם ו"ל כתב (צ"ל והרמב"ן)

סימן י"ז פ"ג תניא המודר הנאה (ב"ב ד' ח')

סימן י"ז פ"ג הנודר הנאה מבנים (ב"ב דף קמ"ג)

סימן כ' פ"ד ופורע לו את חובו. מוקי לה רבא כשהלוהו (עיין ברא"ש

פרק שני דיני גולות סימן ח' ובטור הו"מ

סי

נ"ט ע"א כל הנודר כאלו בנה במה והמקיימו כאלו מקטיר עליה (לעיל

הביא כאלו מקריב עליה קרבן)

ס' ע"ב מהו דתימא חדש לשעבר הוי ולא לתסר קמ"ל (גי' זו לפי'

השני של הרא"ש והר"ן אבל לפי הראשון צ"ל ולתסר כמ"ש"כ ברא"ש ובר"ן)

ס"ג ע"א פי' הרא"ש (התיבות (מתני' גמ') יש למוחקם)

ס"ד ע"א אמר רבי צדוק עד שפותחין לו בכבוד או"א פותחין לו בכבוד

המקום אם כן אין נדרים (גירס' הרא"ש והר"ן אמרו לו אם כן אין נדרים ועי'

תוי"ט אבל גי' המפרש רש"י ככהעמוד וכן הגי' בס' המשנה ובירושלמי)

ס"ה ע"א הרי הוא כנוולד ואינו כנוולד ואין חכמים מודין לו (כן גירס'

הרא"ש בפי' אבל בירושלמי הגרסא וחכמים מודין לו ולזה הסכים הרא"ש בפרקין)

ס"ה ע"ב בר"ן ד"ה שמעית מינה. וכלי אומנתו ומזון [ל' יום וכסות] שני

עשר חודש (כצ"ל)

ע"ד ע"ב ובשאר דברים (צ"ל לשאר)

ע"ה ע"א בפי' הרא"ש ד"ה הן קיימין. עוד טעם אחר [אם שמענן] שיקיים

נדרים שבא לכלל אסור מאותם (צ"ל יקיים אותם) שלא באו לכלל אסור מיהו צריכין

אנו למטענת (צ"ל למעם) וכו'

ע"ח ע"א בפי' הרא"ש ד"ה להכשיר שלשה. ובוו ל"ל (צ"ל ובחד)

ע"ח ע"א אתא לנהרדעא לקמיה דרב ששת ולא אשכחיה (עיין ערוך ע' נפש

שגרם ונפש)

פ"א ע"א מפני שהן מתגברין (גירס' הערוך מתגדרין)

מסכת נו"ר

ראיתי בספר יד מלאכי כללי רש"י כלל ו' שכתב דפי' מס' נו"ר אינו מרש"י מדהרב"י קרי ליה מפרש. אבל אינו נראה כן כי תוס' דף ט"ז ע"ב ד"ה ור"ל כתבו ובקונטרס פי' כמו שדרכס לומר על פירש"י ועוד באותה סוגיא ועוד דהמאירי מביא כ"פ דבריו בשם גדולי הרבנים שבין דרכו לקרות לרש"י.

ב' ע"א תוס' ד"ה או אהא נאה. ובגמרא מפרש (צ"ל אפרש)

ב' ע"א בתוס' ד"ה האומר. דלגופיה לא איצטרך (צ"ל ולגופיה)

ד' ע"א ברש"י ד"ה אלא כי הא. וכי תימא מאי שנא נשבע מפני עצמו מנשבע

מהר סיני (עי' בס' אור זרוע כ"י אשר לי שהקשה קושיא זו בה' ע"ש ות"י וע"פ תו' יש לכוון דברי המפרש דתמיהי טובא ואם נגיה קצת מ"מ גם דברי הא"ז תמוהין שנ' שפיי פי' אחר בש"ס שם דלא כפירש"י ועי' ראב"ן דף קמ"ג ובשו"ת חות יאיר ת' י"א ושו"ת מהר"ם אלשיך ק"ג)

ד' ע"א תוס' ד"ה מאי היא. ועוד קשה דקידוש היום [על היין] (כצ"ל)

ד' ע"א לימד על איסורי הנאה (לקמן דף ל"ח)

ד' ע"ב אמר שמעון הצדיק (נדרים דף ט')

ד' ע"ב רש"י ד"ה דלמא גרדויי גרד להו

(כן גירס' הערוך וע"ש פי')

ד' ע"ב בתוס' ד"ה שטצוה לקדש. פירוש בכור תוקדש (צ"ל פירוש לשם בכור תקדיש)

ד' ע"ב ושמשון לאו נו"ר הוה (גי' התוס' לאו נדור הוה)

ד' ע"ב ברש"י ד"ה לשאוב מים מן הגניע גרסינן וכי' (ל"י ובאמת הגי' מן העין)

ה'

סי' קכ"ח וב"י ודרישה שם ובקיצור פסקי הרא"ש סי' ב' משמע בהדיא כדרישה) **סימן א'** פי"א כתב הרמב"ם (צ"ל הרמב"ן) **סימן א'** פי"א אבל הרמב"ן ו"ל כתב דקישוט ותשמיש הוי דברים שבינו לבניה ומיפר לעצמו (עי' בש"ך סי' רל"ד ס"ק ע"ג שצ"ל הרמב"ם)

קיצור פסקי הרא"ש

סימן א' פי"ז ואם אמר ירק קדרה אסור אף בכבשין בקדרה (בפי' הרא"ש.

וצ"ע שהשמיט בפסקיו וכן הרמב"ם השמיטו)

סימן ב' פי"ז וכן נמי אמר לשון עללחא מן הדגן אסור בכל (עיין טו"ד סי' רי"ז)

סימן ד' פי"ז או מופר לכו (צ"ל ומופר)

סימן א' פי"א קונם שאני נהנה לבריות אינו יכול להפר (עי' טור סי' רל"ד)

סימן ה' פי"א ובלבד שלא יהא לבעליך רשות בהם [אלא מה שאתה נושאת ונותנת לפיך] (כצ"ל)

פירוש המשניות להרמב"ם

פרק ג' משנה הרי נטיעות. וכשנתקצצו או יכול לפדותן (פסק כר"פ אבל

בחיבורו פ"ד מטעילה וט"ו מפה"ט חוד בו ופ' כעולא)

פרק ד' לא יאכל עמו. או עושה לו כוות (צ"ל צוותא)

פרק ו' משנה הנודר מן התמרים. כגון הסתווניות (צ"ע דהא ת"ק נמי הכי

קאמר ואולי לא גרס רבינו ברישא מן הסתווניות וכי' וצ"ע גם על הרב ע"ש)

פרק י"א משנה ב'. הפרה כולו לר"י שאמרנו שאין הלכה כמותו (בחיבור

פי"ב חוד בו מדבריו ופסק כר' יוסי)

ה' ע"א כי יפליא לנדוד נדר נויר להויר
לד' (נדרים דף י"ה ע"ש)

ה' ע"ב תוס' ד"ה מגלח. דהוה ליה לגלח
ביום [שלישם] (כצ"ל)

כ"ב ע"א תוס' שם. דרבי שמעון אמר
(צ"ל רבי והוא תה"ד)

ה' ע"ב בתוס' ד"ה אמר לך (דבוח) [אין]
מקצת היום ככולו (כצ"ל)

כ"ג ע"ב בתוס' ד"ה ומאן אינון. היינו
דכתיב נשים (צ"ל היינו מברכת נשים)

ו' ע"ב מ"ט דרבי אליעזר (לקמן ד' כ')
מ' ע"ב ובית הלל סברי לה כרבי יוסי
(וב"ה סברי לה כר' יהודה כן גי'
התוס' וגי' המגדול עוו פ"א)

כ"ד ע"א תוס' ד"ה שלמים. אלא לבדן
אסריניה (צ"ל דאסריני')

י"ב ע"ב בתוס' ד"ה הפילה אשתו. ובגמי
מוקי לה כר"י דסבר לא מחית
אינש נפשיה לספיקא (ור"ש סבר מחית
אינש נפשיה לספיקא)

כ"ד ע"א תוס' ד"ה הכי גרסינן. לחולין
ולמזבח (צ"ל קיץ למזבח)

ט"ז ע"א בתוס' ד"ה ובה גמורה. ונראה
לר"ת (נ"ל שצ"ל לר"י)

כ"ד ע"א תוס' ד"ה הכי גריס רש"י.
צריכה לפוטרה (צ"ל מדצריכא
לפוטרו)

ט"ז ע"ב וכולה כדהוינן בה (גי' הערוך
ע' דח מדחין ע"ש פי')

כ"ה ע"ב אשם שניתק לרעייה ושחטו
לשום עולה כשר (בכל המקומות

ט"ז ע"ב ואמר חיילא עליה (גי' רש"י
ואמר אהא)

ושחטו סתם ועיין בתו' דגרסי גם כאן כן
אבל רש"י גרס כמו בעמוד ועי' תוס'
ד"ה ניתק)

י"ז ע"א תוס' ד"ה לא הא. דלהכי איתותב
(צ"ל דבלאו הכי)

כ"ו ע"א בתוס' ד"ה ולאפוקי מהאי תנא.
וכשמפריש מעות לשמים אינו
יכול להביא (צ"ל וכשמפריש מעות
לשמים (א"מ))

י"ט ע"א בתוס' ד"ה ורבנן [כ"א] דהבאת
קרבן (כ"א יש למחוק וצ"ל דביום
הבאת קרבן)

כ"ז ע"א בתוס' ד"ה הא דאמרת. הגה"ה
יש לחת טעם (בא"מ כתב דהגה"ה
זו שייכת לקי לא"ד)

י"ט ע"ב מי שנוד נזירות הרבה (עדות פ"ד)
כ' ע"א דאמר קרא זאת תורת הנזיר
(לעיל דף ו')

כ"ז ע"א דכמו שהחטאת באה לחובה כך
עולה לחובה ולא לנדבה (ומגי'
אבל לחובתם משמע חטאת יותר משאר
קרבנות שהחטאת באה לעולם חובה)

כ' ע"א תוס' ד"ה תא שמע. ועוד מתני'
(צ"ל דתניא)

כ"ז ע"א תוס' ד"ה אמר רבא. אשם הוא
(לכהן) אשם (הוא) [אשם] לה' ...
ומותר חטאת ... והבשר (לבעלים) [לשם]
וכו' (כצ"ל)

כ' ע"ב בתוס' ד"ה הרי זו סופגת את
הארבעים. בגמי מסיק שלא הפר
לה בעלה (היינו למ"ד בעל מעקר עקר)

כ"ב ע"א תוס' ד"ה ת"ש. וק"ק דלעיל
פשיט מדהביא חטאת (עי' נדרים
דף פ"ג ובר"ן)

כ"ב ע"א תוס' ד"ה ת"ש. וק"ק דלעיל
פשיט מדהביא חטאת (עי' נדרים
דף פ"ג ובר"ן)

כ"ז ע"א תוס' ד"ה אמר רבא. אשם הוא
(לכהן) אשם (הוא) [אשם] לה' ...
ומותר חטאת ... והבשר (לבעלים) [לשם]
וכו' (כצ"ל)

כ"ב ע"א תוס' ד"ה ת"ש. וק"ק דלעיל
פשיט מדהביא חטאת (עי' נדרים
דף פ"ג ובר"ן)

כ"ז ע"א תוס' ד"ה אמר רבא. אשם הוא
(לכהן) אשם (הוא) [אשם] לה' ...
ומותר חטאת ... והבשר (לבעלים) [לשם]
וכו' (כצ"ל)

כ"ב ע"א תוס' ד"ה ת"ש. וק"ק דלעיל
פשיט מדהביא חטאת (עי' נדרים
דף פ"ג ובר"ן)

כ"ז ע"א תוס' ד"ה אמר רבא. אשם הוא
(לכהן) אשם (הוא) [אשם] לה' ...
ומותר חטאת ... והבשר (לבעלים) [לשם]
וכו' (כצ"ל)

כ"ב ע"א תוס' ד"ה ת"ש. וק"ק דלעיל
פשיט מדהביא חטאת (עי' נדרים
דף פ"ג ובר"ן)

כ"ז ע"א תוס' ד"ה אמר רבא. אשם הוא
(לכהן) אשם (הוא) [אשם] לה' ...
ומותר חטאת ... והבשר (לבעלים) [לשם]
וכו' (כצ"ל)

כ"ב ע"א תוס' ד"ה ת"ש. וק"ק דלעיל
פשיט מדהביא חטאת (עי' נדרים
דף פ"ג ובר"ן)

כ"ז ע"א תוס' ד"ה אמר רבא. אשם הוא
(לכהן) אשם (הוא) [אשם] לה' ...
ומותר חטאת ... והבשר (לבעלים) [לשם]
וכו' (כצ"ל)

כ"ב ע"א תוס' ד"ה ת"ש. וק"ק דלעיל
פשיט מדהביא חטאת (עי' נדרים
דף פ"ג ובר"ן)

כ"ז ע"א תוס' ד"ה אמר רבא. אשם הוא
(לכהן) אשם (הוא) [אשם] לה' ...
ומותר חטאת ... והבשר (לבעלים) [לשם]
וכו' (כצ"ל)

כ"ז ע"א תוס' ד"ה אמר רבא. אשם הוא
(לכהן) אשם (הוא) [אשם] לה' ...
ומותר חטאת ... והבשר (לבעלים) [לשם]
וכו' (כצ"ל)

ל"ג ע"א תוס' ד"ה אמרו כב"ו (צ"ל)
בני הישיבה)

ל"ד ע"ב אמר רב כהנא לאיתווי עינבי
דכרין (רש"י ב"מ דף ק"א ע"ב
גרים ענבי דכדום ופי' שהתלעו ועיין חולין
דף נ"ח ע"ב הגהו תמרי דכדא ותוס' שם
כתב בשם רשב"ם דגרסי' הכא והתם כרום
ופי' כפירש"י אבל בערוך ערך כדם גרים
בגו' רש"י בכ"מ ופי' שלקו קודם בצירה
ועל תמרי דכדא פי' כפיר'ת שם בערך כד
וגי' שלפנינו לא נמצא ואפשר שצ"ל ד'
במקום ב' או ב' במקום כ'. שו"ר שגם גי'
זו נמצא ברי"ף שגרים דקרים וכן ג' ברא"ש
דכרום ועיין א"מ. שו"ר בערוך ערך כד
תמרי דכדה ויש ששונין דכדה בריש כי
כריא לשומשמי שהוא סוטה דף ג' ובספרינו
קריא ופי' רש"י תולעת, ואולי בתוס' חולין
יש ט"ס ורשב"ם גרים דכרום כבי' ולא כבי'
וכן בד' ד"פ שם הגי' כן ונכוין)

ל"ה ע"א בתוס' ד"ה ולילה. לרבויי שוה
[הבר וס"ל] בהמה הוא (כצ"ל)

ל"ה ע"ב אפילו בחד צד מרבנין תרי
פרטא (עיין תוס' עירובין דף כ"ח)

ל"ז ע"ב בתוס' ד"ה וכוית לפסול חלב
(צ"ל לאכול)

ל"ז ע"ב בתוס' שם. ואין היתר מצטרף
לאיסור יתבטל דגם אם היה
מלקט האיסור (דגם צ"ל גם)

ל"ח ע"א ברש"י ד"ה וחמש מאדיתא. אלא
רביעית שמן לג' מינין וכו' (צ"ל
הצי לוג)

ל"ח ע"ב אמר אביי אכל חרצן לוקה
שתים (בפסחים מחליף דרבא
לדאביי ע"ש בתוס')

ל"ח

כ"ז ע"א תוס' ד"ה ואמאי למיחש ביניהו
(צ"ל לא חשבנוהו)

כ"ז ע"ב תוס' ד"ה שהרי היה מדקדק
הר"מ (כי בא"מ דשייך לק' דף
כ"ח סוף ע"א ד"ה שהרי)

כ"ח ע"ב בתוס' ד"ה כבשי עצרת. אם כן
לא יקטיר אמורים עד הערב (צ"ע
ביצה ד' כ' ע"ב ותוס' ד"ה מאי ביניהו)
כ"ח ע"ב תוס' שם. דהתם כבשים מעיקרא
(צ"ל מקבעו (א"מ))

כ"ח ע"ב תוס' ד"ה דתנן. דבעל יצא
(צ"ל דיצא)

כ"ט ע"א תוס' ד"ה לוכר הילכך (צ"ל וא"ת
הכי) נקיש וכו' מביאה על הספק
וצ"ע (צ"ל אשם תלוי וצ"ל) דזה נמי דבר
פשוט [דפרשה] באשם (צ"ל דאשם) תלוי
כתיב (נגון) גבי איש וכו' (ובע"א יש
לפרש) בלשון וכו' נאמרה וכו' מביא נמי
כשהוא ספק (צ"ל על הספק) (וב אף היא
נמי מביאה חטאת עוף) היכא וכו' (והוא
הדין דמצי למימר מה וכו' וכו') אף נקבה
וכו' [ספק] חלב (היא נמי) מייתי לספק
וכו' (כ"צ להגיה)

ל' ע"א תוס' ד"ה הניחא. י"ל דמיירי וכו'
(הגה"ה (א"מ))

ל' ע"א בתוס' ד"ה האיש. דהוא ואביו נזיר
(צ"ל נזירים) מגלח על מעות אביו
ואם [לא נזר] כחיי אביו (כצ"ל)

ל' ע"ב בתוס' ד"ה בית שמאי. אי"כ
אומרים (צ"ל אמאי פליגיתו)

ל"א ע"ב ברש"י מי שנדר בנזיר וכו'
ושתה יין ונטמא למתים ואח"כ
הלך ונשאל (צ"ע ונראה שט"ס הוא כאן
ולק' בגמרא)

ל"ג ע"א אי הוי נזיר (איהו כצ"ל חיבה א')

[בחיבורין] שיהא הנונע במת לטמא (צ"ל מטמא)

מ"ב ע"ב בתוס' ד"ה בחיבוריה. היינו נגע בנוגע במת [לחוד] ובא"ט הגי' בע"א עיין שם)

מ"ג ע"א בתוס' ד"ה מהכא. וכן שמעתי מאשלי רברבי לשון ר"י שהנויר יושב בבית והוא עת כואת מת בבית שהוא שם (עיין בא"ט ונ' להגיה כמו שהוא בתוס' הרא"ש וד"ה דהוה מצי לשנוי כגון שהיה נויר יושב בבית והכנים כוית מת לשם" עכ"ל וצ"ע דלשאב"ם הוא עיין ד"ה כגון וי"לד עיין ברמב"ם ספ"ה מה' נזירות)

מ"ג ע"ב בתוס' ד"ה ר' יהודה. תניא בתו"כ רבי אומר (ר' יהודה אומר כצ"ל גיר' התוס' וכן בילקוט אבל בת"כ ר' יוסי) מ"ג ע"ב והתני רב כהנא כר' אליעזר (צ"ל בי ר"א)

מ"ג ע"ב תוס' ד"ה לה. לקמן פי' בהדיא ומפרש (פ' כ"ג ד' נ"ב) מפרש כצ"ל (א"ט)

מ"ד ע"א לא יעבור הוא ולא יעבור לאחר (גי' רש"י ד"ה תגלחת ולא יעביר ליה אחר)

מ"ה ע"א בתוס' ד"ה מכדי. וה"ה דאיכא למימר (צ"ל וא"ת הא איכא)

מ"ו ע"א בתוס' ד"ה אי אליכא וכדתניא ללישנא קמא (צ"ל וכדשני)

מ"ז ע"ב תוס' ד"ה אחר עשותו שלשתן (צ"ל התחלת התוס' ואם גלח וכי' פי')

מ"ז ע"ב תוס' ד"ה קסבר ר"ש מ"ט דא"ק תחת זבח השלמים ולא כתוב שלמיו מדשני קרא בובחים (על זבח תודת שלמיו (ויקרא ז') ולא כתוב שלמים טהאי קרא דרשינן בפרק התורה כצ"ל) כן הוא גי' התוס' עיין

ל"ה ע"ב רבא אמר אינו לוקה (עיין בפסחים גירסא אחרת)

ל"ה ע"ב בגליון ס"א עינבי דכדא (גירס' הערוך דכדום עיין מה שכתבתי לעיל דף ל"ד ע"ב עה"ג)

ל"ה ע"ב בתוס' ד"ה יליף. דאמרו רבנן לר"א (צ"ל דר' א' ובא"ט הגי' דמודו רבנן) שם

ל"ה ע"ב בתוס' ד"ה ולילקי. וא"ת ולחשוב נמי התנא שכר וחומץ (עיין ברמב"ם פ"ה ה' ט' והשגות)

ל"ט ע"א בתוס' ד"ה סתם נזירות. יסתור את הכל איך (צ"ל יסתור הלי' אך) ל"ט ע"ב שם. ודווקא לר"א (לעיל דף ט"ז ע"ב וע"ש)

מ' ע"ב בתוס' ד"ה אין קרבנו. שלא בנויר דהיינו בנויר דבסמוך (צ"ל שלא לכתוב תער ועיין א"ט שטג"י בע"א)

מ' ע"ב בתוס' ד"ה והאי. שהרי בא [למילף] (כצ"ל)

מ' ע"ב יכול אפי' מצורע כן (צ"ל כהן מצורע כ"ה ביבמות אבל תוס' כאן ל"ג ליה)

מ"א ע"ב תוס' ד"ה ואי כתב תנא לקמן (דף נ"ח [בגידולים] (צ"ל דף ט"ח ע"ב. שר"ר שגם בא"ט הגי' כן)

מ"ב ע"ב תוס' ד"ה אמר רבה בר רב כהנא (צ"ל אמר רבה אמר ר"ה) מ"ב ע"ב שם. דעל הקברות (צ"ל הקרובים) מ"ב ע"ב תוס' ד"ה איתביה. וי"א (וד"א (א"ט) וא"ל)

מ"ב ע"ב תוס' ד"ה אמר ליה. ואחרי שפי' תוספת (צ"ל איכא תוספת ובא"ט הגי' טומאת ערב)

מ"ב ע"ב בתוס' ד"ה וטומאה אמרי טומאה

נ"ד ע"א תוס' בד"ה או בקבר. מודה ר"ש דקברי נכרים מטמאין בטגע ובמשא (צ"ע בפירש"י שם ועי' מיימוני פ"ט הלכה ד')

נ"ד ע"א שם. בפרק הבא על יבמתו ודוחק לוטר (ע"ש בחי' הרטב"ן) שם. קודם מתן תורה (צ"ל אחר מ"ת) שם. דמצריך פסוק לזב (עיינ א"מ) שם. מקבר שלפני הדיבור (צ"ל דקבר) שם. קבר שלאחר הדיבור (צ"ל כקבר כנ"ל ובא"מ הגי' בע"א)

נ"ד ע"ב בתוס' ד"ה ומשני. דהא דפריך הכא בני הואה (צ"ל דל"ג הני כלים וכו' אלא הני בני הואה נינהו)

נ"ה ע"ב בתוס' ד"ה ומדקדק הר"ם. כדאמר לעיל פ"ג דף י"ח (דף מ"ד פ' ג' מינין)

נ"ו ע"ב אמר ר' אליעזר משום רבי יהושע (צ"ל רבי אלעזר)

נ"ו ע"ב כל שמעתתא דמיתאמרא כבי תלתא (בערוך ערך קבל ג' מפי תלתי קבלני)

נ"ו ע"ב בתוס' ד"ה שקיבל. ושאלו לנחום הלכה ואומר (צ"ל ואמר נחום הלבלר)

נ"ז ע"ב והא קא עביד הקפה (צ"ל השחתה)

נ"ז ע"ב תוס' ד"ה ודידך. בניס (צ"ל בניו)

נ"ז ע"ב בתוס' ד"ה לפי. בכל קים לן (צ"ל בכל דחי אלא קמ"ל)

נ"ח ע"ב תוס' ד"ה נויר דכוותיה קיימא (צ"ל דבדידיה)

נ"ה ע"ב תוס' ד"ה הרף. ולכך מודה לן דלא תעשה (צ"ל וכך לא מודה וכו' ובא"מ הגי' וכך חמורה לו לא וכו')

נ"ט ע"א תוס' ד"ה ההוא גברא. ובית העדרה [ותער] דקאמר רב כצ"ל

נ"ט ע"א תוס' ד"ה בעי מיניה. ומאי קושיא יטלנו במספרים [ויל"פ] והא קא גדיל וכו' (כ"נ שצ"ל)

עיינ ש"מ שכ"כ בשם פי הרא"ש. שו"ר בא"מ שהגיה כן)

מ"ז ע"א תוס' ד"ה וחכמים. בירושלמי סתם מעשה דטהרה (צ"ל כיני מתני' יטהר)

מ"ז ע"א בתוס' ד"ה והאמר. דמן התורה בסתירה הבא מספק (דמה"ת |אינו סותר הכא אני כצ"ל ע' ש"מ)

מ"ז ע"א בתוס' ד"ה וכן משוח בשמן המשחה. וקשה דא"כ הוי ליה לטימר (כאן שייך הגה"ה וא"ת וכו')

מ"ז ע"א שם. ה"ג דאילו משוח מביא פר (שייך לקמן)

מ"ז ע"א ה"ג וא"ת אי טיירי אחר יוהכ"פ (הגה"ה ושייך לעיל)

מ"ח ע"א תוס' ד"ה או אינו. מכהן גדול . . . בכ"ג (צ"ל בשניהם הדיוט)

מ"ט ע"ב על אבר מן המת ועל אבר מן החי שיש עליו בשר (צ"ל שיש עליהם)

מ"ט ע"ב ואינו מתחיל למנות אלא עד שיטהר ומביא את קרבנותיו (תיבת אלא והתיבות ומביא את קרבנותיו תוס' כאן מחקים אבל לקמן דף נ"ד ד"ה אלא דלית ביה עצם משמע דגרים לה)

מ"ט ע"ב תוס' ד"ה על כל לאפוקי רחוקים. דהא גבי נויר נמי כתיב על כל נפש (צ"ע דליתא כן בכל הספרים ועי' בא"מ)

מ"ט ע"א תוס' ד"ה ועל חצי קב עצמות. כגון שיש בקב עצמות (צ"ל רוב עצמות א"מ)

נ"א ע"ב בתוס' ד"ה דאשקיה. תדי דקלי איכא במתא מחסיא (בשבת שם הגי' תאלי איכא במערבא)

נ"ד ע"א וכל הנוגע בעצם או בחלל (ועל כצ"ל שוב ראיתי שכבר העיר כן עי' בס' תוי"ט פ"א דכלים משנה ה')

ו' ע"ב בתוס' ד"ה ושתורה. וכן הראני ר' בירושלמי (פ"ג הלכה ה')

ז' ע"א ר' יוסי אומר בעלה נאמן עליה (לקמן ד' כ"ה)

ז' ע"א מעלין אותה לשערי המזרח שעל פתח שערי נקנור ששם משקין

את הסוטות. רש"י ד"ה לשערי מזרח. שער החיצון שבו נכנסין להר הבית ומשם לשער

נקנור וכו' (לשער נקנור ומשם, כן העתיק בתוי"ט וגו' רש"י כגו' הירושלמי לשערי

מזרח לשער נקנור והוא דיבור אחר. שו"ד בש"ס דפוס ווניציא משנת רפ"ב שכן הגו'

שם ובערוך ערך נקנור בשערי המזרח בשערי נקנור ונראה שט"ס הוא וצ"ל כגו' הירושלמי)

ז' ע"א ברש"י ד"ה ואם נפרמו. פריטה גדולה מקריעה (בערוך ערך פרם

פ"י בקריעה שלא במקום התפר ופריטה במקום התפר)

ז' ע"ב תוס' ד"ה מה להלן בב"ד. כדאמר בפ' היו בודקין (עיין ע"ו ד' ח' בתו')

ז' ע"ב שם. ולא מקרי רבן (צע"ש בסנהדרין ד' מ"א)

ח' ע"ב רובע וחצי רובע תומן ועוכלא מניין (עיין בב"ב דף פ"ט ע"ב

וברשב"ס שם ועי' פסחים דף ק"ט תוס' ד"ה תמניתא ע"ש)

ט' ע"ב לפיכך נתנו בו עשר לונביות (צ"ל לונביות בכף עי' ערוך ערך לנג

ופלא שלא הביא שם את המשנה)

י' ע"ב מנא ידע (מכות דף כ"ג) וכו' ממני יצאו כבושים (גי' הערוך ערך

כבש יצאו הדברים כבושים וע"ש שפירש פירוש אחר)

י"ב ע"א שובב ששובב את יצרו (גי' רש"י ששיבב את עצמו וכו' בש"ר פ' א'

א'

נ"ט ע"א אמר לו בר פתתי זמן יש לו כל זמן שהוא גדול נושר (גי' רש"י

תוס' ובה"ג גבול)

ס"א ע"ב תוס' ד"ה אמר קרא. דכתיב והיתה לעדת ישראל וכו' (עיין ילקוט פ' חוקת)

ס"ג ע"ב תוס' ד"ה צפה. דמספקא לן (נ"ל שצ"ל ומספקא)

ס"ד ע"א בתוס' ד"ה בעי רמי. מכל מקום (צ"ל מכש"כ) כיון דהני מי חטאת

הוו להו [דין] משקה עליהן והואיל (צ"ל דהוי)

ס"ה ע"א פירש ר' אלעזר ברבי צדוק (יש למחוק התיבות בר' צדוק)

ס"ה ע"א תוס' ד"ה מיתיבי ולמלא תרווד רקב [וי"א קוססות] כצ"ל)

ס"ה ע"א אין להן תפוסה (עי' אי"ט) . . . אין להן תפוסה (צ"ל יש וכ"כ בא"ט)

ס"ה ע"א תוס' ד"ה הוא דאמר כי האי תנא. לאו היינו רבי יוחנן האמורא

(עיין תוס' כתובות דף ח' ד"ה רב תנא הוא ופליג)

פירוש המשניות להרמב"ם
פרק ד' משנה האיש מגלח על נזירות
אביו (צ"ע ובחיבורו חזר בו)

מסכת סוטה

ב' ע"ב כר' יוסי בר יהודה דאמר קינוי על פי עצמו (כו' ליתא בשאלתות

אבל רש"י נראה דג' ליה)

ד' ע"א ד"ה אחד משמונה. והיינו עוכלא (צ"ע ב"ב ד' צ' וברשב"ס שם)

ו' ע"ב דאטו פרחי כהונה בכיפה תלי לה (גי' הערוך ע' קפ בכיפה ופ"י בכתף)

א' ולג' שלפנינו נראה לפרש ששייבב ל' שבר כמו עגל שומרון לשבבים תהיה)
י"ב ע"א צרות וצהר... צהר (צ"ל צָרָת וצחר... צחר)
י"ג ע"א אתא עשו קא מעכב (עיין גיטין דף נ"ה ע"ב תוס' ד"ה ביהודה ומשי"כ שם על הגליון)
י"ג ע"א ברש"י ד"ה תלמידו של משה (עיין ב"ב דף קכ"א רשב"ם ד"ה אחיה השילוני וצ"ע)
מ"ז ע"ב תוס' ד"ה טה מים שיצק מן הדדין שבו (שלא יצק הגי' הרש"א וכ"ה בד"ו ר"פ)
מ"ז ע"ב תוס' ד"ה נתאכמו. הכא בנראה וחזור (צ"ל בנדה וחזור)
מ"ז ע"ב ברש"י ד"ה ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן [היא בעינן מקרקע המשכן מטש אבל השתא דכתוב בקרקע] (כן גי' מהרש"א ובד"ו ר"פ הנוסחא כך אי הוה כתיב ומן העפר אשר יהיה מקרקע המשכן ולא הוה כתיב בקרקע משמע דאינו מקפיד וכי' ועל נוסחא זה הגי' מהרש"ל הגהתו והמדפיס לא הרגיש בזה וכתב הגהת מהרש"ל על נוסחא של מהרש"א ול"ד)
י"ז ע"א ברש"י ד"ה כולהי' אלה למיעוטי שבמשנה תורה ושבת"כ (עיין תו' הרא"ש וצ"ע)
כ' ע"ב בתוס' ד"ה אבל תורה. היבא דנכתב לשם אשה אחרת (עיין גיטין ד' כ"ב ע"ב תוס' ד"ה הא לא בני דיעה)
כ' ע"ב בתוס' ד"ה לא טמא מת. קשיא לר' דהכא משמע (עיין בנדה דף כ"ח ע"ב תוס' ד"ה פרט לכ"ח)
כ"ב ע"ב שבעה קרושין הן פרוש שוכמי (עיין ערוך ערך פרוש)

כ"ב ע"ב זה המקו דם לכתלים (צ"ל בכתלים)
כ"ב ע"ב פרוש מאהבה (בערוך פי' מאהבת אדם)
כ"ב ע"ב בתוס' ד"ה בשוין. ורבה גדול העיר בחכמה היה (בערוך ערך קטן ג' והא רבה אורי פחות מכ' שני רבה דלית דכוותיה)
כ"ב ע"ב אלא מן הצבועים (בערוך פי' שלובשין שחורים לפנים)
כ"ב ע"ב תוס' ד"ה לעולם. כדמפרש התם (ברכות ד' י"ז)
כ"ג ע"ב והוצאת את האיש ההוא (גירס' רש"י והוצאת את שניהם וכו' דברים כ"ב)
כ"ד ע"א בתוס' ד"ה שאינה. ולפי' רש"י שתה כוס עיקרין (עיין רש"י שבת ועירובין דף ע"ה ויבמות ד' מ"ב וע"ש ד' פ"ה ע"ב רש"י ד"ה אבל איילנית).
כ"ד ע"א שם. ואע"ג דאמר בגמרא (ד' כ"ה ע"ב)
כ"ו ע"א בגמרא ובתוס' ואמרה ריבוייא הוא (צ"ל ואומרת)
כ"ז ע"א בתוס' ד"ה דומה הואיל ומכועד הדבר תצא (ע"ש בתוס' ורא"ש ועיין מל"ט פט"ז מה' א"ב)
כ"ח ע"א ומה גרושה שהיא מותרת (יבמות דף ס"ט)
כ"ח ע"א תוס' ד"ה אינו דין ולא מתרינן ק"ו צ"ל ילפינן)
כ"ט ע"א ומאחר דאין לז' למה טמא (עי' בסוף הי' רמב"ן יבמות בק"א חדו' לסוגיא זו)
ל"א ע"א בתוס' ד"ה גדול רחמתי בכל לבי (רחמתי בכל נפשי) רחמתי בכל

לקריאת בני מורח כמש"כ הראב"ע שמות
אי י"ט ובתוס' עירוכין דף ט"ו דחו פי' זה
כי אין חלוק בין יחיד לרבים והיינו כפי
קריאתינו שהיא ככני מערב וגו' הערוך ערך
בעל מנו לא נאמר אלא טמנו ע"ש.)

ל"ה ע"א רב נחמן בר יצחק אמר
באסכרה מתו (עיין יבמות דף
ס"ב ע"ב וברכות דף ח')

ל"ה ע"ב ושמעתי בשם ר' מנחם בן חלבו
(רש"י ד"ה ולבסוף)

ל"ו ע"א בתוס' ד"ה מאי והחציו. וששה
עשר אלף וא"ת (צ"ל ות"ת)

ל"ו ע"א שם. [והשתא שלא היו כל שבט
לוי שם צריך לומר] (גי' הישנה
ולפי' הירושלמי)

ל"ז ע"א בתוס' ד"ה עשרים של הר גריוס
(צ"ל עיבל)

ל"ז ע"א שם. וזבולון מלא. (ותמהו המפרשים
דלא מציינו בכה"ת וזבולון מלא ב'
וויין ע"י במראה הפנים, ול"ג כיון דבמ"ס
מציינו דמי' כתיבי זבולון והשאר זבולון באפוד
היה כתובים ב' הוויין וזבולון כנ"ל בכונת התוס')

ל"ז ע"ב אלא כל התורה כולה בנימן
כתיב (ע"י מש"כ פי' וזאת הברכה)

מ' ע"א במשנה. על ישראל ועל הכהנים
ועל ירושלים וכו' (ועל ירושלים

ליתא בירושלמי כאן וביומא אבל רש"י כאן
גרים לה, וצ"ע דא"כ ט' הוי ועיין בפירוש
המשנה דגרים ועל ישראל ושאר תפלה וכ'
דחדא היא עיין בתו"ט אבל רש"י נראה
דגרים ועל ירושלים אחר ועל ישראל ול"ל
הכי אלא שנראה כאן דל"ג ועל הכהנים
אבל ביומא פי' על הכהנים ונראה שם
של"ג על ירושלים ובש"ס ירושלמי נראה
בהדיא דל"ג ועל ירושלים)

מ/

בכל ממוני [ובכל נפשי] לא הות בדיק לי
וכיון דמטות לי בכל נפשיה. (כצ"ל וע"ש)
ל"א ע"א עד שישאו ויתנו בה מוורות
בלבנה (גי' הערוך ערך מור
משישאו וכ"ה בירושלמי)

ל"ב ע"א ברש"י ד"ה ולהלן הוא אומר
שאיני צריך ללמד בג"ש (מהרש"א
הגי' אינו צריך והוא דיבור בפ"ע דקאי אר"י)

ל"ג ע"א והתניא יוחנן כהן גדול שמע
בת קול טבית קדשי הקדשים
(עיין בספר יוסיפון בן גוריון ס"ד פי' כ"ח
שסיפר זה מהורקנוס (הוא יוחנן) אלא
ששם סיפר שנלחמו על שמרון עם אחי
אנטיוכוס ואולי היתה שמרון מוסבת שם
אנטיוכיא ושם סיפר שבי בני יוחנן
היו הנלחמים)

ל"ג ע"א ושוב מעשה בשמעון הצדיק וכו'
ונהרג גסקלגס ובטלו גירותא.
(בירושלמי פ' עגלה ערופה הלכה י"ג גיים
גוליקוס והוא היה קיסר רומי Caius
Caligula ולפי' אין זה שמעון הצדיק סתם
שבש"ס כי זה היה בימי אלכסנדר מוקדן
אלא כה"ג אחר היה נקרא ג"כ ואולי היה
שמעון בן קמחית וכ"מ ל' ושוב משמע
לאחר ואלו שמעון הצדיק קדים טובא.
אח"כ ראיתי בס' מאור עינים ח' א"ב פ"ח
ששגה בזה)

ל"ד ע"א דמדליה אינש לכתפיה (בערוך
לכפא והיא היא)

ל"ד ע"ב מרגלים לא נתכוונו (בילקוט
ליתא תיבת מרגלים וכ"נ)

ל"ח ע"א כי חוק הוא **מִמְנוֹ** אל תקרי
מִמְנוֹ אלא **מִמְנוֹ** כן נקד הרהט"ח

ובגליון (פי' נ' היחיד דגושה והרבים רפויה

מ"ה ע"א (צ"ל קצירך בשדך ושנחת
עומר בשדה)
מ"ה ע"א פרט לשצפו עומרון (גירס'
הערוך עפו)
מ"ה ע"ב אבא שאול אומר מטיבורו (עיין
בנדה דף כ"ה תוס' ד"ה תחלת
קרייתו ועי' יומא דף פ"ה)
מ"ז ע"א ומיד בן נכר לא תקיבו את
לחם א"ל (עיין חולין דף קט"ז
תוס' ד"ה חורש בשור וכו')
מ"ט ע"ב אמר ליה רב נחמן לתנא לא
תיתני יראת חטא (בעין יעקב
הגירסא ד"נ בר יצחק וכו"נ גי' רש"י מגילה
דף כ"ח ע"ב)

פירוש המשניות להרמב"ם

פרק א' כיצד עושה לה. ומה שהצריכו
ת"ח (עיין בש"ס ובחיבורו פי"ב
מא"ב וצע"ק)
פרק א' משנה כיצד עושה לה. ומה
שהצריכו הלמדי חכמים לפי
שהם יודעים ההתראה (עיין בש"ס ובחיבורו
הגדול פי"ה מא"ב וצע"ק)
פרק ב' משנה היה מביא פיילי של חרס
חדשה. ומה שאמר חדשה (נראה
דלא גרים במשנה חדשה וכו"ה בירושלמי)

מ' ע"ב וטורי הרב ר' מאיר בר קלונימוס
(תוס' ד"ה והאמר טר)
מ"א ע"א וליכרכיה לספר (ביומא ולגללי)
מ"א ע"א שאין גוללין ס"ת בצבור (ביומא
משום כבוד צבור)
מ"א ע"א ועל ירושלים בפני עצמה (ביומא
לא גרסינן ליה)
מ"א ע"א רש"י ד"ה אגריפס המלך. מלך
ישראל מודעו של הורדוס והוא
שנחרב ביהמ"ק בימיו (ב' אגריפס היו
האחד הגדול האב ובנו ובימיהם נחרב
הבית ולולא דברי רש"י הייתי אומר כי כאן
הוא אגריפס הגדול עיין בספר יוסיפון הגדול)
מ"א ע"א ופרשת המלך וברכות וקללות
(בירושלמי ליחא ורש"י נראה
דגרים וברכות וקללות ופי' המלך ועי' תוי"ט)
מ"ג ע"ב ברש"י ד"ה קלא אית ליה. שאין
ערלה נוהגת בנטיעה אחת אלא
בכרם שלם (צע"ג ועיין בספר הטאור ריש
כיצד טברכין)
מ"ד ע"א דאמר רבה לעולם אינו חייב
עד שיבעול (עיין קידושין דף ע"ח
ועיין בב"ש שהגיה כאן רבא)
מ"ד ע"א ובעקיבו של עם מעמידין וקיפין
לפניהם (בירושלמי גרים בעקיבו
בלא ויו ועיין ערוך ערך זקף)

סדר נזיקין

מסכת בבא קמא

י"ט ע"א היתה טהלכת ברה"ר ובעטה
(עיין ש"מ)
כ' ע"א וכמה רבה אמר דמי עמיר (גירס'
הר"ף בוול וכן גירס' הרשב"ם ב"ב
דף קט"ו ע"ב וצע"ק)

ה' ע"א רש"י ד"ה ומפגל (עי' מנחות ד' ט"ט)
ט' ע"א תוס' ד"ה הלכך. דלא שייך ביה
המע"ה (עיין תוס' בכורות ד' ט"ח)
י' ע"ב א"ל רב כהנא לרב (גי' הרא"ש
סימן ה' לרבא)

כ" ע"ב אמר ליה לכו תשמש לי (ע"ן
מנ"א ס"י קכ"ח)

כ"ג ע"א מאי בינייהו איכא בינייהו (גי'
רש"י וכו' מאחד וכו' וגי' ס"א אי
הכי אבל גי' העמוד גי' התוס' וחי'
רשב"א ע"ש)

כ"ד ע"ב הניחה למ"ד מופנה מצד אחד
(נדה דף כ"ב)

כ"ה ע"ב הניחמ למ"ד דון מינה (נדה דף
מ"ג ושבועות דף ל"א חולין דף
ק"כ יבמות דף ט"ח)

כ"ז ע"ה הרי אמרו לרכובה שלש (ע"ן
ערוך ערך סונקרת)

כ"ז ע"ב לפנדא דמרא (גי' הערוך ערך
פד לפדא ופי' כפירש"י)

ל"ה ע"א תוס' ד"ה אלא האדם. ולא פריך
מקראי תורה וכו' (ע"ן נדה דף
ע' ע"ב ד"ה ואין נציב מלח)

ל"ה ע"ב מתיב ר' זירא (ע"י תוס' נדה
דף מ"ב)

מ"ד ע"ב תוס' ד"ה שור האשה. איצטריך
וכו' (ע"י לעיל דף ט"ז בתוס'
ד"ה השוה)

מ"ד ע"ב ברש"י ד"ה אם עד שלא נגמר
דינו מכרו מכור. ואפי' לרבנן דלא
דרשי דבעלו (משמע דר"י אפי' אמכרו
לאחר פליג וכ"מ מלשון רש"י לעיל דף י"ג
ע"ב ד"ה שוין כאחד וכ"כ לקמן דף צ"ח
ד"ה מכרו מכור, אבל אין כן דעת הפוסקים
ע"ן טוש"ע חו"מ סי' ת"ז וכ"כ בחי' רשב"א
ד"ה עד שתהא מיתה)

מ"ה ע"א סתם גללים אפקורי מפקיר להו
(ב"מ דף כ"ז ודף ס"ח)

נ"ב ע"א ור' יוחנן אמר בכדי שיודיעוהו
וישכור פועלים כו' (גירס' הרא"ש
שידע וכ"ג גי' הרמב"ם והראב"ד פי"ב מנ"ט)

נ"ד ע"א או מיבעי ליה לחלק (ע"ן חולין
דף פ"ו בתוס' ד"ה לחלק)

נ"ה ע"ב הא כסהו פטור (ע"ן רמב"ם
פי"ב מנ"מ ה"ד)

נ"ו ע"ב לברזיליה... לברזיליה (גירס'
הערוך לברזיליה)

ס' ע"א ור' יהודה או מיבעי לו לחלק
(צ"ע חולין דף פ"ו תוס' ד"ה לחלק
מדטו נפקא)

ס"ו ע"א בתוס' ד"ה מוצא אבדה. שאין
הבעלין מתייאשין כיון שיש בהם
סימן (ע"ן ב"מ דף כ"ז תוס' ד"ה מה שמלה)

ס"ז ע"א צלעות הבית אלו המלמטין (גי'
הערוך ערך מלמטס המלמטין וכ"ג
גי' רש"י כ"ב דף ו' ד"ה אפריוא)

ע' ע"א רש"י ד"ה משום דר' יוחנן הילכך
אם אבד וכו' (צ"ע ע"ן פי')

ע"ט ע"ב לפי שאין גוזרין (ע"ז דף ל"ו)
פ' ע"א וקופין (בערוך גרס וקופדין)

פ' ע"ב בתוס' ד"ה לבי ישוע הבן. ור"ת
פ' שנולד שם בן וכו' (וכן פי'
הערוך ערך שבע בשם ר"ה ואולי גם כאן
צ"ל ר"ח)

פ' ע"א שם. והיו רגילין לעשות סעודה
(וע"ן סוף חוקת הבתים וצ"ע)

פ"א ע"ב רש"י ד"ה מלא חבל חרס (ע"ן
עירובין דף מ"ז ע"ב ברש"י)

פ"ב ע"ב היה הורקנוס מבפנים ואריסטובלוס
מבחוץ (הורקנוס מבחוץ ואריסטובלוס
מבפנים כ"ה בסוטה ובמנחות וכ"ה בס' יוסף
הכהן לרומיים ספר י"ד פ' י"ג אלא שדבר
החזיר לא נוכר שמה)

פ"ה ע"ב דהדקיה באינדרונא (גירס'
הערוך דהרוקיה)

פ"ן ע"ב פרט למתכווין הוא דאתא (ע"ן
מכות דף ו' ע"ב)

דכולארא ועיין נמוקי' וגי' שרשי' ג' כן
וט"ם הוא לפנינו)

ק"ד ע"א כי הוינא בי רב הונא
(צ"ל כהנא)

ק"ד ע"א ברשי' ד"ה בגי'ותא (נ"א)
בגי'ותא עיין ב"ט דף ל' ע"ב
ברשי' ועי' בערוך ע' מגסתא)

ק"ד ע"ב מעשה בא לפני רבי בתינוק
(בכתובות הגי' באדם אחד וכו')
שהיתה הגי' הה"ט פ"ה מה' א"ב ה' י"ח
וכן בה"ג)

ק"ד ע"ב והאמר רב בא במחתרת
(סנהדרין דף ע"ב)

קמ"ו ע"א תשפך הכל (בפסחים הגי' חבל
והערוך גורם חבל)

קמ"ו ע"ב בכוסיא . . . בכוסיא (גי'
הערוך בכוסיא)

ק"ז ע"א בתוס' ד"ה השתא יווני נינהו. קשה
לר"י בפ"ב דגיטין (עיין בתוס' שם
דג' עד האידינא הוה מלכותא דיוונאי וכו')
השתא פרסאי נינהו וצ"ע)

ק"ז ע"א רש"י ד"ה מעצמו (עיין חו'
רש"ל ומהרש"א)

ק"ז ע"א ומסרה לפרהגנ' (גי' הערוך
לפרהגבנא)

ק"ז ע"א והשתא איכא יוונאי דקפדי (בה"ג
גי' יוונאי ורומאי)

ק"ז ע"א ואמרי מרדין מרדין (רש"י ב"ט
דף ל"ט ד"ה מחמת מרדין שרציחה
בלשון פרסי מרדין)

ק"ז ע"א האידינא הוה פרסאי (וכן גירסת
רש"י ב"ט דף ע"ט)

ק"ז ע"ב אתא לקמיה דרבא פטריה (בה"ג
גרים דרבה וכצ"ל)

ק"ז ע"ב כל אשר ישבע (צ"ל או מכל)

ק"ח ע"ב אי בעינא לאהררינהו לך החם
מהדרנא

פ"ז ע"א ברשי' ד"ה נתגרשה האשה
ונשתחרר העבד וקנו נכסים (גי'
שצ"ל וקנה)

צ' ע"א תוס' ד"ה אלמנה (עיין כתובות דף
נ"ט ע"א תוס' ד"ה רע"א יפר ע"ש)

צ"א ע"ב כי הא דר' יוחנן וכו' ורב חסדא
וכו' (שבת ק"ג סנהדרין צ"ד

תענית דף כ"ג)

צ"ב ע"ב גבי קינא דשרכי (גי' הע' דשרכי)
צ"ג ע"א אמר רב חנן המוסר דין (ר"ה
דף ט"ו ושם שם האימר ר' אבין)

צ"ו ע"א א"ל רבה בריה (צ"ל רבא וכ"ה בב"מ)
צ"ז ע"א א"ל רבא לרב יהודא לדידך
דאמרת פסלתו מלכות (צ"ל רבה

דיום שמת רב יהודא נולד רבא קידושין ע"ג)

ק"א ע"ב ואם לאו טהורה (מרשי' נראה
שג' טמא וטהור כל"ז אבל בתוס'
נדה גרסו כמו בפנים וכ"ה במשניות
וע"ש בתוי"ט)

ק"ה ע"ב יתיב רבא וקאמר (נראה
שצ"ל רבה)

ק"ה ע"ב בתוס' ד"ה מאי לאו עונש דטמון
(צ"ע מכות דף י"ג)

ק"ט ע"ב אם היה בעל טום נותנה לכהן
שבאותה משמר (בכ"ט כ' שנ'
גי' רש"י נותנה לאנשי משמר)

ק"י ע"ב אלא אמר רבא כי שכיבנא
(רש"י נ' דל"ג אלא)

ק"י"ג ע"א היא איתתא דאוטנא לדינא
בפניא ובצפרא (בה"ג גרס לצפרא

וקא כתבין עליה פתיחא לפניא וכן כתב
הרשב"א וכן גי' הר"ף)

ק"י"ג ע"ב הוא וגוי לצלחא (בערוך ערך
סלת כ' יש ספרים לסלות)

ק"י"ג ע"ב וה"ט דברלא (גי' הערוך וולרא
וגי' הר"ף בול ארעא וגי' בה"ג

מהדרנא לך (גי' רש"י בעית לאהדרניהו ועיין בעה"ט)
ק"ט ע"א ברש"י ד"ה בגליל העליון. שהשמן שם - ביוקר (עיין שבת דף מ"ז תוס' ד"ה בגלילא)
ק"ט ע"ב ולא פונקלין (גי' הערוך פונקין)
ק"ט ע"ב קצרא שטיה (עיין ערוך ערך קצר)
ק"ט ע"ב מפסגי גפנים (בערוך ע' פסג מפסקי)

מיהדרנא לך (גי' רש"י בעית לאהדרניהו ועיין בעה"ט)
ק"ט ע"א ברש"י ד"ה בגליל העליון. שהשמן שם - ביוקר (עיין שבת דף מ"ז תוס' ד"ה בגלילא)
ק"ט ע"ב ולא פונקלין (גי' הערוך פונקין)
ק"ט ע"ב קצרא שטיה (עיין ערוך ערך קצר)
ק"ט ע"ב מפסגי גפנים (בערוך ע' פסג מפסקי)

הרא"ש בבא קמא

מסכת בבא מציעא
ו' ע"א ואי דקא צוחוכו לא צריכא דשתיק (עיין תי"ס חולין דף ל"ט ע"ב)
ו' ע"ב כך שמעתי משום רבי יצחק ברי מנחם (רש"י ד"ה מחלוקת)
ח' ע"ב מוסירה מחבירו קנה (גירס' הערוך ערך מסר הלוקח מוסירה)
ח' ע"ב אמר רבא אידי (גירס' הערוך רבא בר אידי)
י' ע"א מציאת פועל לעצמו (לקמן דף י"ב וק"ח)
ט"ז ע"א אמר רבא זו צריכה לפני (בער' ערך פנס ג' אינה צריכה לפני לפני ולא לפני לפני)
כ"א ע"ב סבי דאולי אתיגרא (גי' הערוך ערך גר אתיגרא בדלת)
כ"ב ע"א תרגמא רב פפא בליסטים מוויין (עיין ב"ק דף נ"ז)
כ"ב ע"ב ת"ש דאמר ר"י משום ר' ישמעאל בן יהוצדק (לקמן הגי' ר"ש בן יוחי ולמש"כ בעו"ה יש לקיים ב' הגי' וגי' הרי"ף ר' שמעון בן יהוצדק)
כ"ב ע"ב בתוס' ד"ה איסורא. ואע"ג דלמי ידע לא מתואש (תיבת לא היא הגהת מהרש"ל ומהרמ"ש כ' שא"צ)
כ"ג ע"א היינו טעמא משום דאין מעבירין על האוכלין (עירובין דף ס"ד)
כ"ג ע"ב בעי מיניה מרב ששת מנין הוי סימן (גי' הרי"ף משקל וכ"ה בנ"י ע"ש אבל גי' הרא"ש כבעמוד)
כ"ג

הרא"ש בבא קמא
סימן ד' פ"ד והלכתא כרב באיסורין (עיין ברא"ש נדה ד' ס"ד שפסק כשמואל ועיין בש"ך יו"ד סימן קפ"ט ס"ד)
סימן ג' פ"ד וכולה רבי היא דסתמא שניהם חייבין (צ"ל פסורין)
סימן ח' פ"ד ובושת לא פסיקא ליה למיתני (עיין מעד"ט)
סימן ח' פ"ט וטוהו עושה שלא מדעת חבירו (עיין בס' פלפולא חריפתא)
סימן א' פ"י בהגה"ה וי"ט שאם מחל (צ"ל ונ"ט)

קיצור פסקי הרא"ש

סימן ח' פ"ה החופר בור ח' ומתן ב' מפחים מים חייב (בטור לא כ"כ אלא כרמב"ם ע"ש וצ"ע)

פירוש המשניות להרמב"ם

פרק ח' משנה שור שהיה מתכון לחברו. אבל רוצה לאמר כשנתעברה בחיי הגר ומת הגר או כשהפילה (נראה שצ"ל אף כשהפילה ופי' כר"ח אבל בחיבורו חוד בו ופי' כרבה)
פרק ז' משנה גנב ע"פ ב' כשישחוט הוא

ל"ה ע"א כל לא ידענא פשיעותא (לקמן
דף מ"ב)

ל"ה ע"ב רש"י ד"ה והדביש (דעתו דדיוק
ההפעיל כמו הפיעל שמורה על
הפוך הדבר ע"ש)

ל"ה ע"ב שמן חוו לגלדאי (שבת ד' קנ"ד)
מ"ב ע"א כל לא ידענא פשיעותא (לעיל
דף ל"ה)

מ"ג ע"א אמר רב אסי אמר ר"י בצרורין
וחתומין שנו (ברא"ש ל"ג ה"א)

מ"ז ע"ב במרוקא (נ"א במוריקא)

מ"ח ע"א ברש"י ד"ה קאי באבל. ונפקא
מינה לענין איסורא כגון אם קדש

בו את האשה (בחי' ריטב"א ריש סוגיא זו
אשר הובאו בש"ט הגי' קדש בהן ועי' בפ"י

ועיין מתנה אפרים ה' קנין טעות סי' י"א)
מ"ח ע"א קרא ומתניתא (צ"ל ומתניתין)

מ"ח ע"א דתניא נתן לבלן (צ"ל דתנן)
מ"ח ע"ב בתוס' ד"ה נתנה לסימן מעל.

משני אמר רב נחמן בר רב חסדא
(צ"ל בר ר' יצחק)

מ"ח ע"א בתוס' שם. ולפיכך משיכה אינו
קונה לא בכרי ולא בישראל (צ"ל

ולפירוש ר' חיים משיכה אינה קונה)

נ"א ע"א אמר רב חסדא בצדרייתא (כן גי'
הערוך ערך צדר וגי' הר"ף

בצדרייתא וגי' הרא"ש בצדרייתא)

נ"א ע"ב בצדרויי (עיין ע"א)

נ"ב ע"א אמר רבא מאן תנא טלית ר'
שמעון (כן גירס' הר"ף אבל גירס'

הרא"ש רבה ע"ש)

נ"ב ע"ב האי מאן דמוקים אוזוי (בערוך
ערך קה דקחי)

נ"ט ע"א מנלן מתמר דכתיב היא מוצאת
(בערוך ערך צת גרם אל תקרי

מוצאת אלא מוצת)

כ"ג ע"ב כמציק (גי' הערוך ערך צף
במצוק)

כ"ג ע"ב ומשום ר' יצחק בר' מנחם
שמעתי (רש"י ד"ה או דדפקא)

כ"ג ע"ב ברש"י ד"ה שלא שבעתן. ולשון
אנפוריא נוטריקון אין פה ראייה

(במסוף הערוך ערך אנפוריא כתב שהוא
בלשון יווני סחורה)

כ"ד ע"ב ואלו חייב להכריז מצא פירות
בכלי (ע"ל דף כ"ז ע"ב בש"ט ד"ה

חמור בסימני אוכף)

כ"ז ע"א גללים אפקורי מפקר להו (ב"ק
דף מ"ח ולקמן ד' ס"ח)

כ"ז ע"א תוס' ד"ה חמור דבור. גם לב"ה
(ב"ק ד' צ"ד)

כ"ז ע"א דאמר ר"י משום ר' שמעון בן
יוחאי (גי' הר"ף בן יהוצדק וע"ל)

כ"ט ע"א בריש תוס' ד"ה והוי שואל
(עיין קידושין ד' מ"ז ע"ב)

כ"ט ע"ב אלא דלא צוויין (גירס' הערוך
ערך מצוי מצוויין)

כ"ט ע"ב אמר ר"י מי שהניח לו אביו
טעות הרבה (גי' הריטב"א טעות

הרבה של ריבית)

ל' ע"ב ברש"י ד"ה דיני דמגזותא. דדייני
בגותיא (עיין ברש"י ב"ק קי"ד

גירסא אחרת)

ל' ע"ב אלא דיני דמגזותא (גירס' הערוך
דמגוסתא)

ל' ע"ב בתוס' ד"ה אלא לוקן. כדאמרינן
(יבמות ד' ס"ג) אין לך משוקץ

יותר מאותו שהוא מהלך [בשוק] ערום (כצ"ל)

ל"א ע"ב תוס' ד"ה אם יש שם. אם
קנאם בדמים [טועמים] שמציל

הבעלים מן ההפסד (כצ"ל)

ס' ע"ב רש"י ד"ה לכסכוסו (עיינ טו"ק דף י' ברש"י ותוס')

ס"א ע"ב לא תגנוב ע"מ למקט לא תגנוב (צ"ל בשניהם לא תגנובו)

ס"ג ע"ב תוס' ד"ה דאמר ליה. ובלבד שלא יפרע (צ"ל יפרש)

ס"ו ע"א רש"י בד"ה בדירה. ואפילו אמר קודם לכן (בנ"י העתיק לשון רש"י אמרה (וכצ"ל))

ס"ח ע"ב בנסיונו ותותרי (בערוך ערך תת רפי' דלא כרש"י ע"ש)

ע"ב ע"א תנו רבנן שטר שכתב בו ריבית (גי' רש"י ותוס' ורא"ש ונמק"י שיש וכן הגי' בכ"ב אבל גי' הר"ף שכתוב)

ע"ג ע"ב דהני בטפסא דמלכא (גירס' הערוך בספסא)

ע"ו ע"ב דאגר אגרא לדפיקא (צ"ל לדפיקא נ"ל)

ע"ז ע"ב בטלי כסף (כתובות ד' ס"ח)

ע"ט ע"א לציבי ונשקליה (בערוך ערך צלח ונזכבניה)

פ' ע"א ואי דוכתא דמחוקא גונדרי תרויהו משלמין (גיר' רש"י סוטה דף ל"ב ע"ב ד"ה מונה בגרונדי וכ"כ בכ"כ וכן גירס' התוס')

פ' ע"ב ת"ש להביא לתך חטים והביא שש עשרה שעורים חייב (גירס' הערוך ערך מחק פטור והיא גירס' ר"ח בש"ט)

פ' ע"ב אמר אבוי בשחכטו (גירס' הערוך בשחכסו)

פ' ע"ב רש"י ד"ה משוי כמו (סוכה ל"ד) אשוו זבינא (צ"ל זובינו) ושוי לכרסוך (לעיל דף נ"ב)

פ"א ע"א ברש"י ד"ה ונאנסו. והכי נמי אמרינן בכ"ב דף פ"ו (ע"ש בתוס')

פ"ג ע"א א"ל זבני לך ת' דני דחטרא ותקיפו להו (בה"ג גרס כאן רבה וגם לרבה היה לו בן שמו רב יוסף וזוכר שבת דף קי"ד ע"ב ולא כסה"ד שמגיה רבא וברכות דף י"ג)

פ"ג ע"א דדרי באגרא (גי' הערוך כאגרא)

פ"ג ע"א רבה בר בר חנן (בה"ג גרס בר בר חנה)

פ"ג ע"ב תוס' ד"ה פועל (עי' ערוך ע' פעל)

פ"ג ע"ב אשכח לההוא פרהגונא (גירס' הערוך פרהגבנא)

פ"ד ע"א רש"י ד"ה כי דקורי (עיינ שבת דף קכ"ד ע"א)

פ"ד ע"א כסא כספא מבי סלקו (בערוך גרס סקלי ופי' מבית האומן ולפ"ד האומן נקרא כן)

פ"ד ע"א שופריה דרב כהנא (ס"א [מעין שופריה דרב שופריה דרב מעין שופריה דרבי אבהו])

פ"ד ע"א ר"י אומר משיצרפם בכבשן (בערוך ערך צרף כתב והלכתא כר"ל דהודה לו ר"י ע"ש)

פ"ד ע"ב אימדרה אולא לבי נשא (גירס' הערוך ערך אמריא אמריא)

פ"ד ע"ב שדרוה רבנן לבני בירי (גירס' הערוך ע' מרן לבני מריון)

פ"ה ע"ב מאן מעייל בר נפחא לחטן (בס' כפתור ופרח פי"ו הוסיף מ"ט דעניש וקטיל)

פ"ו ע"א ואני אתן לך ככרין דנרד (גירס' הערוך ככבין ופי' בל"י לקדירה קורין ככבי)

פ"ו ע"ב ברש"י ד"ה דלא טציא פסיא. שאינה יכולה לפסוע (בערוך ערך זגחא פי' שא"י לפשוט הקנה)

פ"ו ע"ב בי בטניתא (גי' הערוך בדפטימתא צ"ד

פ"ג ע"א א"ל זבני לך ת' דני דחטרא ותקיפו להו (בה"ג גרס כאן רבה וגם לרבה היה לו בן שמו רב יוסף וזוכר שבת דף קי"ד ע"ב ולא כסה"ד שמגיה רבא וברכות דף י"ג)

פ"ג ע"א דדרי באגרא (גי' הערוך כאגרא)

פ"ג ע"א רבה בר בר חנן (בה"ג גרס בר בר חנה)

פ"ג ע"ב תוס' ד"ה פועל (עי' ערוך ע' פעל)

פ"ג ע"ב אשכח לההוא פרהגונא (גירס' הערוך פרהגבנא)

פ"ד ע"א רש"י ד"ה כי דקורי (עיינ שבת דף קכ"ד ע"א)

פ"ד ע"א כסא כספא מבי סלקו (בערוך גרס סקלי ופי' מבית האומן ולפ"ד האומן נקרא כן)

פ"ד ע"א שופריה דרב כהנא (ס"א [מעין שופריה דרב שופריה דרב מעין שופריה דרבי אבהו])

פ"ד ע"א ר"י אומר משיצרפם בכבשן (בערוך ערך צרף כתב והלכתא כר"ל דהודה לו ר"י ע"ש)

פ"ד ע"ב אימדרה אולא לבי נשא (גירס' הערוך ערך אמריא אמריא)

פ"ד ע"ב שדרוה רבנן לבני בירי (גירס' הערוך ע' מרן לבני מריון)

פ"ה ע"ב מאן מעייל בר נפחא לחטן (בס' כפתור ופרח פי"ו הוסיף מ"ט דעניש וקטיל)

פ"ו ע"א ואני אתן לך ככרין דנרד (גירס' הערוך ככבין ופי' בל"י לקדירה קורין ככבי)

פ"ו ע"ב ברש"י ד"ה דלא טציא פסיא. שאינה יכולה לפסוע (בערוך ערך זגחא פי' שא"י לפשוט הקנה)

פ"ו ע"ב בי בטניתא (גי' הערוך בדפטימתא צ"ד

ופי' ענבים שלקו קודם בצירה אבל רש"י פי' שלאחר בצירה התלעו ועיין חולין דף נ"ח ע"ב הנהו תמרי דכדס אבל רשב"ם גרים הכא והתם כרום ע"ש בתוס' והערך פי' בחולין כפי' ר"ת כמשיכ בערך כד ובנויר דף ל"א הגי' שלפנינו ענבי דכרין ע"ש והיא כגי' הרא"ש שג' דכרום וכן גי' הר"ף דקרום ד"ק וגי' בח"ג דכדא) ק"ו ע"ב זו מרה (בל"י נקראת המרה קאלי)

ק"ח ע"ב הני ציירי (גי' הערוך ערך צר ציירי וחתמי והני שראי ושדאי)

ק"א ע"א רש"י ד"ה גר תושב (עיין ע"ז ס"ד ע"ב וע"ש)

ק"ג ע"א נוטל אחד ומניח אחד (גירס' רש"י ורא"ש ומחזיר אחד)

ק"טו ע"א בתוס' ד"ה וחייב כגון ששכר (צ"ל שסבר ששכר)

ק"י ע"א החבל סכינא דאשככתא (עיין ערוך ערך סכין)

ק"טז ע"ב עלייתא איתבור. תתייתא איתבור (ל"ג להם רש"י ועיין בחי' הר"ן)

ק"יז ע"א מאי תקרה (גי' הערוך מאי מעויבה)

ק"יז ע"א קינים וסנאים (גי' הערוך קנים)

ק"יז ע"א וסטוני אמר (גירס' הערוך ערך מעוב וטינא ד"ל אמר ופי' קנים וכו' קנים וקוצים וחרסית וצדורות)

ק"יח ע"א וכמה זמן בית דין בה"ג גרים וכמה זמן אר"י זמן ב"ד ל' יום והיא גי' התוס' וגי' הר"ף)

ק"יח ע"א רש"י ד"ה ואידי ואידי (לפי' צ"ל הבטה כמו חבטה ע' בערוך

ערך חבט דיש גי' חבטה)

ק"יח ע"ב ואם הניח אבן על הדימום והויקה

צ"ד ע"א ומתנה שומר שכר להיות כשואל (גי' רי"ף ורא"ש והגה"א שומר חנם וכן בה"ג)

צ"ד ע"ב איפוך אנא מסתברא (עיין לעיל דף מ"א ע"ב תוס' ד"ה קרנא בלא שבועה)

צ"ז ע"א האומר לאפיטרופא (גדרים ד' ע"ב) צ"ט ע"א ל"צ דאיכא גזייתא (פסחים ק"ג) ק"א ע"א והא הרב לא בפירוש (גי' הרא"ש רב פפא)

ק"א ע"ב תוס' ד"ה לא יטלנה ויצא (עיין בשאלתות פ' שלח לך דל"פ כן הביאו מג"א סי' ט"ו ס"ק ב')

ק"ב ע"א (המשכיר בית עד ע"ב בעי מיניה ד' ינאי תוס' ה"א פרושי קא

מפרש ב"ב ק"ב ע"ב מדה בחבל עד ק"ה ע"ב קמ"ל תוס' אלא לעולם וד"ה פרושי קא מפרש ועיין ב"ב ל"ה בתוס' ומאי שנא מן וכן בפרק השואל)

ק"ג ע"ב וטפתא וארככתא (גירס' הערוך ערך ארככתא טפא)

ק"ג ע"ב כל עיקר בלמא (גי' הערוך כלמי ופי' סייג לסחום הפרצות)

ק"ד ע"ב מרימר מגבי נמי שבחא (רש"י ל"ג נמי וכן בה"ג ה' כתובות)

ק"ד ע"ב אמרי נהרדעאי (ב"ב ע')

ק"ה ע"ב הוי כחישא ארעא (עיין כתובות דף ק"ב)

ק"ה ע"ב אפסיקא ביתא (בירא כן גירס' רש"י וגם גי' ביתא יל"פ כמו וישיתהו בתה)

ק"ו ע"א לא תעלה לו מן הגרוע (גי' רש"י וכן גיר' הערוך ערך גרע בגרוע)

ק"ו ע"ב ומודה רב אשי בעינבי דכדום (כ"ה ג"כ גי' הערוך ערך כדום

סימן י"ח פ"ו משום דכנגד המשכון הוי כמפרש (מיידי בדפירש ואמר אע"פ שאינו שוה כנגד כל החוב קבלתיו)

סימן א' פ"ו בהג"ה ובירושלמי אמר רבי אמי בשם רבי יהודה כך תנאי בית דין הוא שתהא השכמה משל פועלים והערבה משל בעה"ב (צ"ל ט"ס השכמה משל בעה"ב והערבה משל פועלים וסיפא דע"ש מוכיח עליו. שו"ר בת"י עם פ"ו פ"מ שגרם השכמה של פועלים והערבה של בעה"ב ע"ש בין השכמה בין הערבה משל בעה"ב וע"ש פ"ו פ"מ. ולדינא אין נפקותא אלא שהלשון שפ"ו מגומגם. שו"ר בב"ר פ' צ"ב שגרם הוצאה משל בעה"ב והכנסה משל פועל).

סימן ו' פ"ו ואע"ג דמסקינן במטיל מום בקדשים דעל ידי נכרי נמי אסור ואפלו בזה"ו שאין אסור אלא מדרבנן (ע"ין מיימוני פ"א מאיסורי מזבח וכו"מ ולח"ט שם) **סימן י"א** פ"ח ואם תמצא לומר (ע"י בתוס') **סימן כ"ה** פ"ט אלא שמתנין ליה עד דמקבל עליו כל אונסא וכו' (ע"י ב"ב פ"ב סי' י"א ובהגו"ל בתרא סי"ד ובמעד"מ שם)

סימן כ"ג פ"ט אלא שולחני מקיף לבעל הבית וכו' (במעד"מ הגי' לבעל הבית כיון שהשולחני יכול לחזור בו וכו' עד והלכה כרבה מדמתני' דייק כוותיה והא דאמרינן בירושלמי וכו' וע"ש) **סימן ג'** פ"י והכי נמי אמר בפרק קמא דב"ב דף ו' (ע"ש ברא"ש מש"כ בשם הר"י)

מסכת בבא בתרא

ב' ע"א כדתניא מחיצת הכרם שנפרצה (סי'א דתנן וכן גי' רש"י)

ג'

והזיקה חייבין לשלם (בה"ג גרם וכולם שהעלו והניחום ע"ג דימום ונפלו והזיקו וכו"ג שהיה גי' רש"י וכן גי' הר"ף)

הרא"ש בבא מציעא

סימן ב' פ"א ת"ר הודאת בעל פיו כמאה עדים דמי (ע"ין ח"מ סי' פ"א סכ"ב וש"ך שם)

סימן ג' פ"א והר"ד יונה ד"ל הקשה (ע"ין בח"מ סי' פ"ו ס"ז בהג"ה וש"ך שם ס"ק נ"א)

סימן ל"ח פ"א א"נ כדמסיק ביה שיעור ארעא וכו' (ובאפותיקי מפורש כדלקמן (פלפלא חריפתא))

סימן ל"ט פ"א הלכך אם הקרקע שוה מאה והובים וכו' (ע"ין בספר פלפלא חריפתא ע"ש)

סימן ל"ט שם. אלא שיעור ארעא והשבח יתר על ההוצאה (גי' הפ"ח וגם מסיק ביה שיעור השבח היתר על ההוצאה ע"ש)

סימן מ"ב פ"א או שהוא מודה גובה מן הלוקחות (ע"ין בש"ך ח"מ סימן ע"ט ס"ק ל"א)

סימן א' פ"ג אבל אם רצה לשלם אע"פ שכבר נשבע וכו' (ע"ין תוס') דף ל"ד ד"ה אלא והא שצ"ל שילם ממש וכו' הש"ך סי' רצ"ה וכו"כ ביש"ש ב"ק וצ"ל דרצה לשלם פ"י ושילם ודו"ק וכו"מ ברמזים אבל בש"מ הביא בשם הרמ"ק דגם בזה שילם לאו דוקא ע"ש)

סימן י"ח פ"ו ומוקי פלוגתא דר' עקיבא ור' אליעזר בדשמואל והלכה כשמואל (היינו כנגד דמי המשכון כן הגי' בס' מעד"מ)

ו' ע"ב ורבא אמר יש להן (צ"ל רב)
ח' ע"א תוס' ד"ה והלך. ור"ח פירש (עין
פסחים ד' ו' בהטת ארנונא

ופרש"י שם)

ח' ע"א הכל לאיגלי גפא (ג' הערוך ערך
גל אנפא)

ח' ע"א רש"י ד"ה כלילא (בערוך פירש
שנגב נור המלך)

ט' ע"ב אויפש לרבות את הנוגע (נדה ד' מ"ג)
י' ע"א אחת שמצילתו ממיטה משונה (צ"ע
שבת דף קנ"ו ע"ב)

י"א ע"א רש"י ד"ה מונבו (עין ביוסיפון
שגר היה מלך ארץ יודיאבני בנה
של הילני המלכה ונוכר מעשה זה בכ"ד
פ' ט"ו ע"ש)

י"א ע"א אמר רב הונא חצר מתחלקת
לפיפתחיה (סוכה ד' ג' וע"ש ברש"י)

י"א ע"א בעא מיניה רב הונא טרבי אמי
(ג' החום' טרב אמי)

י"ב ע"א אציאתי בני תריס' (תריסר כ"ה בע')
י"ב ע"א רש"י ד"ה אוציאתא (עין לקטן

ד' ט"א ע"ב ברשב"ם ד"ה חד אמר)
י"ב ע"א ד' אמות הסמוכים לד"ה (מיימוני

פ"כ משאה"ט ה' ד')

י"ב ע"ב רש"י ד"ה דובן ארעא אמיצרא
דבי נשיא אצל שדה אביו (בערוך

פ"י חמיו ובשבת ד' כ"ד ע"ב כ' רש"י כ'
הפירושים ועין שם וכאן בתוס')

י"ב ע"ב רש"י ד"ה האי מדויל. כשנהר
שם (צ"ל שהם)

י"ב ע"ב אמר רבא כגון זה (צ"ל רבה)
י"ב ע"ב בחד נגדא (צ"ל נגרא)

י"ג ע"ב וחדא ידעא פילכא ונוולא (ג'
הערוך ע' נוול נוולא בסתריקו וזה

כרש"י בל"א ובע' פלך וחדא ידעא פלכא
ועבדי בסתריקו)

ג' ע"א דתנן מחיצת הכרם (ג' ר"ת דתניא)
ג' ע"ב והא קתני בלכנים זה נותן טפח
ומחצה וזה נותן טפח ומחצה

(ג' רש"י והא קתני טפחיים ומחצה וג'
שלנו צ"ע דלקשי מרישא)

ג' ע"ב ובבא בן בוטא היכי אסביה ליה
עצה להורדום וכו' עד עקר טורי

ולא הדר ביה (בע"י לא גרם ליה עד אחר
לגובא דאריותא ד' ע"א)

ג' ע"ב וההיא ינוקתא נפלה מאיגרא לארעא
(תפול מאגרא לארעא נפלה וכו'

ומחה וכו' עין יעקב)

ד' ע"א ולא יהא אלא נשיא וכתיב ונשיא
(בעין יעקב א"ל והא כתיב ונשיא)

ד' ע"א א"ל בעושה מעשה עמך (בעין
יעקב לא גרם א"ל)

ד' ע"א אם ויניך עלך (בערוך ערך סוף
ג' מקצת הספרים סייפך)

ד' ע"א שאני בית המקדש דאי לא מלכות
לא מתבני (ג' העין יעקב שאני

ביהמ"ק דלא סגי)

ד' ע"א לגובא דאריותא (העין יעקב גרים
הכא ובבא בן בוטא וכו' עד ולא

הדר ביה שבדף ג' ע"ב)

ה' ע"א לאו לאכלויי בעיא (ג' הערוך ערך
כל אכלויי טכלינא בה)

ה' ע"ב דכל שפא ושפא (בערוך גרם
שפא בסמך וכצ"ל)

ו' ע"א ברש"י ד"ה אפריוא ובלשון משנה
קרוי מלטיסין (עין ב"ק דף ס"ז)

ו' ע"א אמר רב הונא בי כוי לא הוי חוקה
(ג' אמר רב נחמן בי קורי)

ו' ע"ב אמר טמזורי קמטצרינא (רש"י ג'
דל"ג ליה אבל בערוך ע' מיצר איחא)

ו' ע"ב איתבר תתאי (ג' הרא"ש איחבם
וכן בה"ג)

כ"א ע"ב „עורא תיקן וכו' עד לאיתרושולי
אמר ליה" (ס"א ל"ג)

כ"ב ע"ב אדמגרמיתו גרמי (גי' הערוך
אדמגרמיתו בסמך)

כ"ב ע"ב כמלא רוחב הלון (גיר' הרי"ף
ועד כמה כמלא רוחב הלון טפח)

כ"ב ע"ב במדיר את כותלו (גי' הערוך
ערך בממדיר וכו' נ"א במרדד)

כ"ב ע"ב בתום ד"ה זאת אומרת. כי היכי
דמעיקרא פטור (צ"ל כי היכי דפטור)

כ"ג ע"ב בתום ד"ה ביושבת. דאין ירושלי'
מביאה עגלה ערופה (דכתיב אל

הארץ הטובה אשר די' אלקיך נותן לך
לרשתה פרט לירושלים שלא נתחלקה לשבטים)

כ"ג ע"ב בתום' שם ואע"ג דכתיב ירושלים
הרים סביב לה (ועיר היושבת

בין ההרים מביאה עגלה ערופה)

כ"ג ע"ב בתום' שם. וגם בשאר ימות השנה
להביא נדרים צ"ל הא באים שם

ממקומות אחרים להביא נדרים וכו')

כ"ד ע"ב כן מרחיקין מדלועיו ומקשואיו
וכו' (ממקשואיו ומדלועיו וכו' גי'

רש"י וכן הוא בנמוק"י)

כ"ה ע"א תום' ד"ה אוריא (עיין תום'
קידושין דף י"ב ע"ב)

כ"ז ע"ב ברש"י ד"ה בדחלול בעלמא סני
ליה (רש"י פי' מלשון חלול והדי'

שימושית אבל בערוך ערך דחל פי' מלשון
יראה צורות שיראין העופות מהם וכפיר"ח

בתום')

ל' ע"א דכל שתא הוה אתית תלתין יומין
(גי' הרא"ש דכל שתא תלתין יומי

קאתית לשוקא וכו')

ל' ע"ב רשב"ם ד"ה אמר ליה. אבל אין
יודע אם לקח אותה (צ"ל יודעין

וכן הוא בהגהת אשרי להדיא)

ל"א

י"ד ע"ב ברש"י ד"ה שיר השירים. נראה
בעיני שאמרו לעת זקנותו (עיין

במדרש רבה ריש שיר השירים דאיתא התם
ג' ספרים כתב משלי, קהלת, שיר, איזה מהן

כתב תחילה ר"ח רבה ור"י וכו' ר"י חמוי
דרא"א הכל מודים שקהלת לבסוף ע"ש)

ט"ז ע"א בתום' ד"ה ועל ידי שלמה. לפי
הספרים דגרסי שלמה צ"ל אסף

היה משלשה בני קרח (בויקרא רבא פ' י"ז
פליגי רב ולוי חד אמר אסף בן קרח היה

וחד אמר אסף אחר היה ע"ש ועי' במדרש
חיות (שה"ש) כמגדל דוד ומדרש קהלת

החכמה תעון)

ט"ז ע"ב וה' ברך וכו' (תוספתא סוף קידושין)
י"ז ע"א תום' ד"ה לא יחפור. כדאמרינן

בגמרא (דף י"ט)

י"ז ע"ב ליתני אלא אם כן וכו' ג' טפחים
(מרש"י ג' דלא גרים ליה והיא

גי' הר"ח עיין חידו' רמב"ן)

כ' ע"ב אכסדרה תחת האוצר מהו, בנה
עליה על גבי בית מהו (אית

ספרים דגרסי אכסדרא מאי, ולא גרסי בנה
עליה וכו' ואית ספרים דגרסי בנה עליה וכו'

ולא גרסי אכסדרה והיא גי' רש"י)

כ' ע"ב אפילו קוטרא דשרגא (גי' ר"ח
לעיל די"ח בתום' אפילו שרגא

קשה ל"י)

כ' ע"ב ומקול היוצאין אבל (גי' רש"י
ולא מקול התינוקות וס"א ל"ג אבל)

כ"א ע"א א"ל רב לרב שמואל בר שילת
(גי' הרא"ש כי הא דאמר ליה

רב וכו')

כ"א ע"ב ואמר רבא מקרי ינוקי (גורם'
הרא"ש רב)

כ"א ע"ב תום' ד"ה תנאי. לא מייתי
הברייתא דלעיל (צ"ל מתניתין)

ל"א ע"א ברשב"ם ד"ה דסמיך עלה
כדאכתתו וקניתו מאבותי (בספרים
ישנים ליתא)

ל"ג ע"א רשב"ם ד"ה אמר ליה ואי נמי
מלוה על פה הוא (צ"ע עי' בחי' רמב"ן)
ל"ג ע"ב ואמר איזל איגדריה (לקמן ד' ל"ו
הגי' אגדריה ועי' בחי' רמב"ן)
ל"ג ע"ב דגור דיקלא (צ"ל דגדר)

ל"ה ע"ב בתוס' ד"ה ממטע. אם הי' לג'
אילנות (צ"ל למד גימל (ל"ג))

ל"ז ע"א והוא דבאוי באווי (גי' רשב"ם
דבואי בוויי היא גי' הערוך)

מ"ז ע"ב אימור הרטניא בעלמא (בערוך
גרי' קהרמנא ופי' אפטרופוס)

מ"ז ע"ב באריסי בתי אבות (בערוך גרם
בעריסי בעין והוא היא)

מ"ט ע"א בתוס' ד"ה וכדרב כהנא דשייך
לשון דין ודברים (צ"ל דמועיל)

נ"ב ע"ב תני רב הושעיא בקדושין דבי
לוי (רב שרביא כן היא גירסת הר"ף
והרא"ש ותוספות)

נ"ד ע"ב בתו' ד"ה וישראל. דאמאי לא קנה
בכסף גרידא מעפרון (פירש מנכרי)

נ"ה ע"א בהאי אנא כשמעתין (צ"ל כשמעתין)
נ"ה ע"ב רשב"ם ד"ה הני והרורי בעלי
נחלות (אבל בערוך פי' דממוני
המלך קרויין כן וג' דובון)

נ"ה ע"א אמר רב אסי אמר ר' יוחנן
(ג"ל שצ"ל רבי אסי)

נ"ה ע"ב ואלו מפסיקין וכו' ודרך הרבים
דרך היחיד (כן גי' הרשב"ם, אבל
גי' שם וכן בסדר המשנה וכן בירושלמי
דרך היחיד ודרך הרבים וכן גי' התוס')

נ"ט ע"א בתוס' ד"ה החוט כפתח היכל.
(צ"ל אולם רש"א)

נ"ט ע"א תוס' בד"ה למטה מד' יש לו
חוקה. מדתני לעיל (צ"ל מדתנן)

נ"ט ע"א היכי דמי סולם (עירובין דף ע"ד)

ס' ע"ב ואמרי לה לישוע הבן (רשב"ם
לא פי' נ' של"ג ליה לישוע הבן"
ועיין פי' ב"ק דף פ' אבל בערוך ערך
שבע ככעמוד)

ס"ב ע"ב שמעינן מתרויהו לישני דרבא
דבשדה לא שיר ולא מידי וכו'
(כתב הרמב"ן דמכאן עד שודא דדייני לישנא
דרב יהודה גאון הוא)

ס"ג ע"א בתוס' ד"ה אין פחות מרביעי.
וא"ת מה מתנה היא דכל שהוא
(צ"ל כל שהוא)

ס"ג ע"א כמו שפירשתי בחזקת הבתים
(צ"ל בשמעתין דאלים גבר)

ס"ז ע"א בתוס' ד"ה ומקבל טומאה במקומה
(צ"ל ואינה מקבלת טומאה במקומה)

ס"ז ע"ב לא מטר את העבירים (צ"ל
העבירים וכו' בערוך ובירושלמי
גרם הכירים)

ס"ז ע"ב בין כך ובין כך לא מטר לא את
העבירים (עיין ברא"ש וברשב"ם
ד"ה את הנסרים)

ס"ח ע"א א"ל תנינא אם אמר בית המרחץ
(גי' רי"ף ורא"ש בית הכד)

ס"ח ע"ב הא דנגיח קאיהי לגיו (גי'
הערוך דנגהקיהו תיבה אחת)

ע' ע"ב ליטא בפלוגתא דהני תנאי דתניא
וכו' עיין לקמן דף ק' רשב"ם
ד"ה ה"ג דיני גולה אמרי וצ"ל גם הכא
ליטא בפלוגתא דאיתמר וכו' וכן גי' בה"ג
אתמר. שו"ד בבעה"ט שג' ניטא בפלוגתא
שטר כים היוצא וכו' וכן נראה גי' רשב"ם)
ע"ב ע"א רשב"ם בד"ה מטטע עשרה בבית

צ"א ע"א אימיה דשמשון צללפונת (נ"ל)
שצ"ל הצללפוני עיין במדבר רבה

פ' ו' דף קצ"ט ע"ב דא"ד)

צ"א ע"ב ברשב"ם ד"ה עיברא ועירא. כך
שמו (עיין ערוך ע' עבר)

צ"ב ע"א המוכר פירות לחברו וזרעו ולא
צמחו (בסדר המשנה וכן בירוש')

ליתא לתיבת וזרעו וכן ג' הרי"ף ורא"ש
ונראה שהגיהו כן על פי פ' הרשב"ם וא"ט
כי הרשב"ם דברי עצמו הן והנקודות (:)
המצאת המדפיסים הוא)

צ"ב ע"ב והיא אומרת בתולה נישאתי
(בש"ס וס' המשנה בתולה נשאתי

אבל בירוש' וברי"ף כמו כאן)

צ"ד ע"א רובע נישבות לסאה (גירס'
הערוך נישופות)

צ"ו ע"ב חמרא אכתפיה דמאריה שוואר
(ג' הערוך ע' כף אכפא)

צ"ז ע"א תוס' ד"ה לא צדיכא כגון שתמדו.
במי גשמים (עיין חולין דף פ"ד

ע"ב רש"י ד"ה שתמדו)

צ"ח ע"ב וקנתיר י"ב על י"ב (ג' הערוך
קנתיר)

צ"ט ע"א רשב"ם ד"ה מי שיש לו בור
(עיין תוי"ט)

ק' ע"א דתניא ר' יהודה אומר (עירובין
דף צ"ד)

ק"ב ע"ב ואם אמר לו כבית כור עפר
(בירו' וברי"ף ליתא לתיבת עפר

וכן בחי' רמב"ן ל"ג ליה ע"ש)

ק"ג ע"א הנהו נגאני (רש"י שופטים ד' י"א
נ' דגרים אנני דארעא מקרא ע"ש)

ק"ג ע"ב תוס' ד"ה ומטו. ועוד דסברא
שלא נולד עד שחזר ר"ע (צ"ע

נדרים דף נ')

ק"ד

סאה (עיין לקמן דף פ"ג ע"א ברשב"ם
ד"ה כמה יהו מקורבין)

ע"ג ע"א כי קא רהיט אקופיא דשורא
דמחזוא (בערוך ערך קבן גרם

אקובנאה ופי' עמוד)

ע"ג ע"ב כוורא דיתבא ליה אכלה טינא
באוסיה (ג' הערוך ערך אם

דסליק ליה טינה אכלה)

ע"ד ע"א ואמשינה במיא (ג' הערוך טמשיה)

ע"ד ע"ב בר אמוראי (בערוך ערך מד
גרם אמוראי)

ע"ד ע"ב ארוילי דימא (ג' הערוך אדילי)
ע"ד ע"ב וביטה של טבריה ומתגלגל

(בככורות רף נ"ה וביטה של סדום)

ע"ה ע"א כבעיתא דציצלא (בער' ג' דציצלא)

ע"ט ע"ב שדה מלאה עשבין אילן נשוי
פירות (במעילה שם אילן מלא

פירות וכן ג' רשב"ם)

ע"ט ע"א ואחר כך נשא פירות (במעילה
שם ונתמלא)

פ"ו ע"א במתאכלי דתומי (גירס' הערוך
ערך מסובלין במסובלי ופי' מחרוין)

פ"ט ע"א ברשב"ם ד"ה לא יאמר לו
שקול. ואית דמפרשי בשביל

ההכרעות (וכן ג' ר"א בשאלות בפ')

פ"ט ע"א ד"ה איני יודע. תנא דברייתא
קאמר ליה (אבל ג' השאלות

לא תנן)

פ"ט ע"ב על כולן אמר ריב"ז (כלים פי"ד)

צ' ע"א וכמה היא עוכלא אחד מחמשה
ברביע (אחד מחמשה ברובע

כמש"כ רשב"ם וכן בערוך ערך עכל)

צ"א ע"א עד דלא שכיב שויכבא קיימא
מנו בייתיה (בערוך מנוביתיה

תיבה אחת)

קל"ח ע"א ברשב"ם ד"ה אם יצא עליו שטר חוב קודם שקיבלו המעות (צ"ע ועי' בספר בית מאיר אה"ע סי' צ"ג ס' כ"א)

קל"ח ע"ב רשב"ם ד"ה שאין צריך ומיהו רבנן נמי אדרו וכו' (עיין עירובין דף י"ט ובתוס' ד"ה הוא דאמר כר"ע)

קמ"א ע"ב רשב"ם ד"ה דתנן דסבירא ליה לר' יוסי (צ"ע יבמות ד' ס"ז תוס' ד"ה למאי נ"מ)

קמ"ג ע"א ברשב"ם ד"ה נשיאות חטא למה. אלא יחזור ויתרום מן היפה (עיין תמורה דף ה' תוס' ד"ה אם אינו קדוש) **קמ"ו ע"א** איבעיא להו מהו שישלש (רשב"ם ל"ג ליה מהו שישלש אבל היא גי' ר"ה תוס' וערוך)

קמ"ז ע"א בייבא וסבכתא (גי' הערוך בייבא) **קנ"ז ע"א** בתוס' ד"ה לאפוקי מדר' יהודה. מיהו צריך עיון (צ"ע ספ"ח דחולין ועי' במל"ט פ"ב מה' אישות)

קס"ד ע"ב ומי בקיע רבי אמקושר (בערוך גי' פקיע בפי' והיא היא) **קס"ו ע"א** מחקיה לגגיה בבית (גי' הערוך לכניה ופי' מחק השינוים של ר' של מעלה ושל מטה)

קס"ז ע"א אנחי ידא אמצרא (גי' הערוך ערך מצר אחדית ידו) **קס"ח ע"ב** רשב"ם ד"ה אבד שטר חובי. וכגון שאין לו עדים (עיין בספר גידולי תרומה שער כ"ב)

קע"א ע"ב בתר דאמר להו ר' אבא לספריה (גי' הרי"ף גם בזה רב ספרא ונ' כי כן גי' התו' ד"ה בתר דא"ל) **קע"ג ע"ב** מתקיף לה רב חסדא הא קבלנות היא (בשאלתות דר"א גאון גרם

קיד"ע"ב בשדה ענין ומחצה (גירס' הערוך ע' סדום בסדום קנין ומחצה ע"ש) **קמ"ז ע"ב** דתניא בארבעה ועשרים בטבת תבנא לדיננא (פה פפד"מ יע"א קבעו תענית בכ"ד טבת עיין טו"א ח ס"י תקע"ג ובבית יוסף שם ומורי הרב המנוח טו"ה מרדכי אדלר כ"ץ וצ"ל הראה לי שט"ס הוא כאן וצ"ל אב כי כן הוא במגלת תענית אבל בשאלתות דר"א גאון פ' פנחס הגי' בטבת)

קמ"ז ע"ב ברשב"ם ד"ה איכא דאמרי אמר רבא. רבה נמי קרי שבור מלכא משום דהלכתא נמי כותיה (ע"ל דף קי"ד ע"ב תוס' ד"ה והלכתא כותיה דר"י בשדה) **קי"ט ע"ב** בתוס' ד"ה אפי' קטנה שבהן לא נשאת פחות ממי' שנה (עיין בס' ילקוט שמעוני פ' פנחס רמ"ז תשע"ג)

קכ"ג ע"ב תוס' ד"ה וקסבר מתנות שלא הורטו כמי שהורטו דמי. ובסוף פ"ב דקידושין אית ליה דלאו כמי שהורטו דמי (צ"ע שם וצ"ל דתוס' גרסי דכ"ע מתנות שלא הורטו לאו כטו שהורטו דמיין וכבר הוכיח גי' זו בחי' ריטב"א או שדיתה להם גי' רש"י שם וגרסי כטו בנדרים דף פ"ה דר' ס' לאו כטו שהורטו דמי ע"ש דדחי לה וצ"ע ועיין תוס' רי"ד דגרסי גי' זו ופי' כמש"כ ע"ש והיא גי' התוס')

קכ"ג ע"ב במכירי כהונה (גי' הע' במכירי) **קכ"ז ע"ב** אמר רבא מסתברא (צ"ל רבה) **קכ"ז ע"א** רב שרביא אמר אף אין אמו טמאה לידה (עיין ברא"ש כאן ובבעל המאור ובס' המלחמות פ' ר"א דמילה וצ"ע בפרט דברי הרמב"ן וי"ל)

קל"ז ע"ב בתוס' ד"ה והתניא. גליון וכו' עי' ר"י מגש)

גרס התם יהודא גופה לוח הוי דכתיב שלחה הנער אתי וע"ש בש"ש)

קע"ה ע"ב שלא על אמונתו הלוהו (בערוך ערך מנת כ' גי' אחת מנתו ע"ש)

קע"ו ע"ב ברשב"ם ד"ה הכי גרסינן. ואם כתב בתוך השטר לאחר חיתום שמרות גובה מנכסים משועבדים (ע' שו"ת רשב"א ח"ג ת' שם"ב)

בגליון מיוחד

ס"ה ע"ב ברשב"ם ד"ה המכתשת החקוקה. כגון סלע היוצא מן הכותל וחקק שם מכתשת. (צ"ל או שט"ם הוא או שאינו מדברי הרשב"ם עיין לקמן רשב"ם ותוס' ד"ה אילימא ר"א דבית, והגהה היא מגאון א' ע"פ דברי התוס' גם אפשר שמהדורא אחרת של רשב"ם היא כאשר נמצא כה"ג בדברי רש"י ובפרט במס' ע"א. וכן לקמן בד"ה הי ר"א. וה"ה דהוה מ"ל הי רבנן וכו' צ"ע לפמ"ש"כ בד"ה שאח"ז א"כ ל"ק הי רבנן, דהא רבנן דר"א מצי למהוי שפיר, ונ' שגם זה הוא או הגהה דאולי בש"י התוס' או מהדורא אחרת של רשב"ם וצ"ע)

ס"ז ע"א ברשב"ם ד"ה ומתמה גמי' וכו' ונתן סאה שאובין וכו' (עיין שם ברש"י ותוס' (יבמות פ"ב) שפ"י דאיירי במי פירות ע"ש וצ"ע)

ס"ז ע"ב רשב"ם ד"ה מכר את הנסרים (נראה שלא היתה בגירסתו בין כך ובין כך לא מכר את העבירים ופשוט עיין ברא"ש שגי' הר"ף בין כך ובין כך לא מכר לו את העבירים ולא את הגלגל ולא את הקורה ולא את השקין ולא את המרצופין ולגי' שלפנינו ק' דר"א פליג אקורה דלא נזכר בת"ק כלל ורשב"ם ודאי אע"פ דלא גרס עבירים גרס שקין ומרצופין אך ל"י אי

גרס בין כך ובין כך או דגרס שקין ומרצופין ברישא וגרס אבל לא העליונה ולא את השקין ולא את המרצופין והכי מסתברא דאל"כ הו"ל לפרש דפליג אמתני' וכ"מ ג"כ מלשונו בדיבור זה ודו"ק)

פ"א ע"ב ולא והאמר ר' זירא כל הראוי לבילה וכו' (צ"ע למ"ד דהמעם דלא לאפקעינהו מתרומה ומעשרות א"כ מדאורייתא חוו לקריאה, וצ"ל כאן דמדרבנן לא חוו לקריאה לא הווי ראו לבילה וצ"ע וי"ל דלר"א מקשי דלדידיה י"ל דמדאורייתא אסור. אה"כ י"ד ראיתי בס' ש"מ שכ"כ וצ"ע דקרי זה אין ראוי לבילה אף דממ"נ אי בכורים ניהו חוו לקריאה ואי לאו לא בכורים ניהו כלל מ"מ כיוון דמשום ספק לא חוו לקריאה הוי אין ראוי לבילה וכ"כ תוס' ובחים דף ע"ה וגיטין דף ל"ג א"ק להרמב"ם דס"ל בדאורייתא מה"ת לקולא שקרי מס' וס"ל דאדרבא כאן דמדאורייתא פטור מקריאה א"כ הוי טפי מחוי כשקרא ואסור וצ"ע"ג)

ק' ע"א אמר רב הונא הלכה כאחרים (וכ"כ הפוסקים וכ"פ בש"ע ס' ר"ז)

וכן פ' הרמב"ם ועי' פ"ב דפאה דרך היחיד פ"י כל המפרשים ד' אמות ממתני' דהכא וכ"פ הרמב"ם פ"ג מה' מ"ע וצ"ע דהא לאחרים דרך היחיד ב' אמות וחצי, וי"ל דע"כ ל"פ אלא לענין מקח וממכר אבל לענין פאה כ"ע ס"ל דבעינן ד' אמות אלא דתנא דמתני' דס"ל דרך היחיד ד"א תנא סתם דרך היחיד, ולאחרים צריך למתני' ד' אמות כהדיא, אלא שראייתם מדקרי ליה תנא דמתני' דרך היחיד ד"א לש"מ דשיעורא ד"א ועדיין צ"ע)

ק"י ע"ב איכא בן ובת לא האי לירות כוליה ולא האי לירות כולה אלא

כו"פ שבטלו מנהג זה ובאמת בעוה"ר רבו המכשלות היוצאות מזה ותמה אני על שאר הגדולים במדינה זו שלא בטלו מנהג זה וכפי ששמעתי גם במדינת פולין אין נוהגין כן, אח"כ זה ראיתי בת' מהר"ק סי' קמ"ד שכי' דדעת הרשב"ם דאפי' אם יש טעם למנהג זה ראוי לבטלו משום מנהג צדוקים ע"ש אך לא הביא ראיה לדבריו)

קמ"ז ע"ב ברשב"ם ד"ה הכי נמי מסתברא וכו' וכן לעולם וכו' (האב קודם לעולם לאחי המת ואחי המת קודמין לאחות המת, ואחות המת קודמין לאבי האב, ואבי האב קודם לאחי אבי המת, ואחי אבי המת קודמין לאבי אבי האב וכו' כצ"ל וסי' מהרש"ל איננו כעת תחת ידי, ובספרינו נכתב הגה"ה בשם מהרש"ל במקום האב הראשון המת והשאר הניחו בלא תיקון, שוב עיינתי במהרש"ל והגוי' כמו שכתוב בספרינו שלפנינו ול"י בעיני לפרש דבריו)

קכ"ב ע"ב אמר רב נחמן בר יצחק הכי קאמר וכו' הא נמי תנינא וכו' (צ"ע דלאו דוקא התם שקיל דמצי אמר אנא במקום אבא דאבוהי קאתינא ולא מכח אבא כלל כדאיתא לקמן פ' מי שמת אבל בראוי ממש כגון מלוה וכדומה לא. אחרי ימים רבים ראיתי ברא"ש סוף בכורות שכי' דהא דאבא דאבוה הוא מטעם ראוי ע"ש וצ"ע. ואפי' את"ל דמלוה ושבח פשיטא דאלו מאן לירות אטו בר קשא דמתא לירות מ"ט משכחת לה ראוי עיין לקמן נבי מעשה דסבתא דף קכ"ה ע"ב וצ"ע, והקשיתי קושי' זו לאדמ"ו הגאון' כמהו"פ נר"ו וא"ל שאעייין בח"מ סי' ק"ד ובש"ך שם דלאו כ"ע ס"ל הכי דבמקום אבא דאבא קאתינא מי"ט קושי' לא מיישבא דאכתי צריכא וצריכא, ועי' בס' או"ת שם כי הסוגיא רחבה וראיתי שבמקצת

כי הדדי לירתו (יל"ד דא"כ קרא דכתיב כל בת יורשת נחלה מכלל דאינה יורשת ואם איתא דלא משכחת לה, וא"ל דאי איכא בת דלא הוי לאבי' נחלה, דהא הסבת נחלה לא נאמרה אלא לאותו הדור ולא משכחת לה מי שאין לו נחלה בארץ ואפשר דאתי למעוטי בנות מרגלים ומתאוננים שלא נטלו חלק בארץ, או דטעמא קאמר למה אסורה הבת להנשא לשבט אחר משום שירשת נחלה, או אפשר דאתו למעוטי שאם חלק האב נכסיו ע"פ והניח הבת שמתורת להנשא למי שתדעה ודו"ק. שו"ר דמשכחת לה כשלא היה אבי אביהם בני כ' כשיצאו ממצרים ומתו במדבר ואביהן טפלו בכניסתן לארץ לד"ה עיין לקמן בסוגיא)

ק"י ע"ב ברשב"ם ד"ה אחוה אחוה וכו' (צ"ע דיבבמות ד"פ כיצד אמר דאחי' מיותר דהו"ל למכתב שנים עשר עבדיך בני איש אחד אנחנו וכו' וצ"ע ויל"פ קצת ודוחק) **קט"ו ע"ב** אמר רב הונא כל האומר תירש הבת עם בת הבן אפי' נשיא שבישראל אין שומעין לו שאינו אלא מנהג צדוקין (פי' התוס') וכ"כ בנ"י שאפילו אם רוצה לתקן לצורך שעה אסור ע"ש (למדין מזה שאסור לתקן תקנה שתהיה דומה למנהג הצדוקין, ולפ"ז נ' טעם הגון לבטל מנהג שנהגו יולדות להמתין מלטבול עד אחר פ' יום לזכר ומ' יום לנקבה אף אם כוונתו למגדר מלתא ומנהג קדמון הוא מ"ט כיוון דמן הרמב"ם פ"א טה' איסורי ביאה מוכח שמהנהג צדוקים הוא ראו לבטלו ול"ע מנשיא שבישראל שאם עשה תקנה זו שאין שומעין לו ויש לחוש דאם נתקנה ופשטה שאני. ולא כתבתי דבר זה כי אם לסייע דברי הגדולים שהביא בספר

שבמקצת דברים כונתי לדעת הס' הנ"ל)
קב"ז ע"א אימטר אמר אף אינו ממעט
 חלק בכורה וכו' (יל"ד דא"כ למה
 צריך לעיל דף קכ"ג קרא דוהיה ביום הנהילו
 שאינו נוטל פי שנים בכל הנכסים תיפוק
 ליה מדאיצטריך וילדה לו בנים שיהא בן
 בשעת לידה ואי בכל הנכסים שקיל מאי
 נ"מ ואפ"ל דהך ברייתא דלעיל הא אתא
 כרבנן דר"י ב"ב ע"ש וא"כ י"ל דאימטר
 כריב"ב ס"ל דהלכתא כותיה וצ"ע. שו"ד
 ברשב"ס דמשמע קצת דלאו מיתורא קדריש
 אלא מפשטיה דקרא הכי משמע וצ"ע)

קב"ח ע"א רשב"ס ד"ה שלשה רועי בקר
 ג' ולא נקט רועי צאן משום
 דרשעים נינהו וכו' עכ"ל (משמע דס"ל
 דדוקא ג' רועי בקר דאין בהן פסול אלא
 שאין בקיאים בדין אבל גולנין לא מהני
 קבלה ויכול לחזור בו גם י"ל דרועי צאן הוי
 תרתי לריעותא לא גמירי וגולנין וכ"מ אח"כ
 סברא זו בס' בנין שלמה, ומ"מ עיקריה
 דמילתא צ"ע דהא רבא ס"ל סנהדרין דף
 כ"ה דרועה שאמרו א' רועה בהמה דקה וא'
 רועה בהמה גסה ומפרש מתני' אפי' לעדות
 ע"ש ולא מצינו מאן דפליג ארבא ואפשר
 דס"ל לרשב"ס דכיוון דקאמר דיקא נמי
 משמע דלדינא איירי דלעדות כשרין מ"מ
 א"א לומר כן דאפי' אי הוה דיוק י"ל דאיירי
 ברועין בהמות אחרים דכשרים, ומדברי הרב
 בס' בנין שלמה למדתי זה ואפ"ל דרשב"ס
 למד דין זה מהא דאיתא בע"ז דף כ"ז דרועי
 בהמה דקה לא מעלין ולא מורדין משמע
 אבל בהמה גסה לא וכבר דחק הרב סמ"ע
 בח"מ ס' ל"ד סעיף י"ד ליישבו ורשב"ס ס"ל
 דהאי תנא פליג אדרבא והלכתא כותיה וגו'
 דחוק עי"ל לפמש"כ הסמ"ע לחלק דרועי
 בהמה דקה אפי' בשל אחרים פסולין אבל

בהמה גסה בשלהן פסולין בשל אחרים
 כשרין ע"ש א"כ י"ל דרשב"ס טוקי למתני'
 בשל אחרים ודו"ק. ודע דהרב כתב שם על
 משנה זו לדין דאלו לעדות רועי בקר כשרין
 הן עכ"ל והתו"ט סתם דפסולין ולא העיר
 על דברי הרב וצ"ל דהרב פי' שאיירי
 בבהמות אחרים וכמש"כ לעיל. עי"ל על
 הש"ס דקאמר דיקא נמי וכו' דלא תקשי
 אדרבא דהא מתני' קודם שהוסיפו עליהן
 נשנית, ובש"ס דסכ"ד דאיירי לעדות ע"כ
 איירי לאחר שהוסיפו אבל להאמת אין ראי'
 וכן י"ל על הרב אבל על הרשב"ס א"א לומר
 כן וצ"ל כמש"כ וד"ק וצ"ע. החילוק שבין
 גולנין לא"כ בדין הוא דברישי זה בורר
 קאמר תני עדו ומצריך להו דע"א לעלמא
 נמי ל"ה וכו' הר"ן בחדו' דא"כ בדין לא הוי
 ל"ה וס"ל לרשב"ס דכיון דאדחי תי' תני
 עדו ע"ש א"כ אין לנו אלא אבא וכדומה
 דחוו לעלמא ודו"ק בקיצורן. שו"ד דא"א
 לומר כן בסנהדרין ד' כ"ד ע"ב א' רבא
 קיבל עליו קרוב וא' פסול משמע אפי'
 פסול לעלמא וכ"כ הר"ף אך למש"כ דלרבא
 ל"ל כרשב"ס דאיהו אפי' רועה בקר פסול
 א"כ רבא למעמיה אפילו בפסול הדין
 כן ברועה בקר אבל לדין דל"ל דרבא
 לשי' רשב"ס א"כ אין לנו ראי' לפסול
 לעלמא ודו"ק)

קל"א ע"ב ברשב"ס ד"ה ה"ג לה לכולא
 וכו' שהרי חייבין בכבודו כדאמרינן
 ואת לרבנות אחיך הגדול (ולא מהאי
 טעמא לחוד אתי עלה אלא דסברא הוא
 דהאב רוצה בכבודו ודוקא לזה שחייבין
 לכבודו דהא באמת אשה אצל בני הבעל
 איבעיא ליה אף שחייבין בכבודה ויל"ד ודו"ק)
קל"ב ע"ב רשב"ס ד"ה אמר רבי יהודה
 אימתי וכו' וכדאמר בסנהדרין דף
 כ"ה

לכהנא רבא והוי כאלו אמר יש לי בניס ותו וכו' ועיקר סמיכתו על הא דרחב"א ול"ע טעם דכהנא רבא אלא לסניף ד"ל דל"ד וא"ל רבא לר"ג ב"א חוש לה כנ"ל

קל"ה ע"א חוש לה (עיין ברכות דף ל"ח ע"ב ויבמות דף ס"ח ע"ב וצ"ע קצת)

קל"ה ע"א ברשב"ם ד"ה נקל בא"א וכו' (ג' דס"ל דמחוקינן מאיסור לאיסור

אף דפשיטא דאשה זו בחוקת היתר לשוק עומדת אל תאסרנה מס' עדיפא כדמשמע יבמות דף ל' ע"ב ובתוס' שם אח"כ י"ד מצאתי בס' ש"ט שדחה דברי רשב"ם אלו מקו' זו מ"מ ע"כ פ' חוקת איסור איכא אלא דהא עדיפא א"כ שפיר יש להמתין. ע"ל דפ"ל לרשב"ם כתי' רשב"א שם בחידו' ע"ש ולפמ"ש"כ בעניי ליישב קו' התוס' שם דהתם ע"כ איתרע חוקת איסור דמחיי' הייתה אסורה ליבם ולעלמא מת בעלה או נאסרה ליבמה והגתרה לעלמא או אפכא א"כ אשה זו ע"כ יצאתה מחוקת קמייתא וליכא לטיטר בה אוקי אחזקה אבל בעלמא חוקת איסור עדיפא א"כ גם כאן י"ל כן ודו"ק)

קל"ו ע"א אמר אב"י איזהו רשע ערום וכו' (עיין רשב"ם דפי' דהוי חוטא לא לא ונ"ל דלהכי קרי ליה ערום שהוא כמו הנחש דכתוב ביה והנחש היה ערום וכו' ואמרינן בעלמא, אומרין לו לנחש מה הנאה יש לך וכו' (גם עיקר הסתו היה לפי מדרשים רבים שנתקנא באדם וחווה אף שלא היה לו תועלת) לכן קרא לזה רשע ערום כנ"ל נכון ועיין סנהדרין ד' ע"ו ובפירש"י שם שסותר למש"כ ועיין מש"כ שם ואפשר עוד דרמו בלישנא דערום ערום טמש שהוא ערום וערטילאי באותו עצה שלא יצא לו רוח ושכר מטנה ודו"ק)

קל"ח

כ"ה וכו' (צ"ע דלפ"ו אמאי אסיק ליה בתויבתא דהא אסיק התם דרב"ח ל"ל כלל זה ולכש"כ דקי' למש"כ תוס' ס"פ כסוי הדם דבברייתא ליתא לכלל זה וצ"ע. שו"ר אח"כ זה דבר מתמיה בס' המאור שגרס בד"א וכו' דקי"ל שכ"מ שאר"י כמה אינו אלא לפרש ד"ח וזה ודאי תמוה שאף אם יסבור הרשב"ם כן כנגד שאר הפוסקי' מ"מ ודאי פלוגתא היא ומאי קאמתיב וצ"ע. שו"ר בס' המלחמות שהעיר ע"ו והקשה גם הקוש' הבי' לעיל ע"ש)

קל"ד ע"ב לזורשו פשיטא וכו' (עיין רשב"ם ותוס' וצ"ע לעיל דף כ"ז ע"ב ד"ה כך נאמן אדם וכו' וצ"ע ולולי דבריהם הייתי מפרש פשיטא דאף רבנן ל"פ עלויה דר"י אלא בכך בין הבנים אבל בצדיק הכירא מודו וכדלעיל ע"ש. אח"כ זה ראיתי ברא"ש שתמה על דברי הרשב"ם אלו ע"ש)

קל"ד ע"ב תוס' ד"ה למפרע. א"נ תימא דמאי קמ"ל פשיטא וכו' (ל"י מאי קמ"ל דהא האי דשטא יתפה ר"י קאמר לה וא"כ דלמא הא קאמר מקמה דאמר הא דגיטין וענ"ל לפמ"ש"כ בב"י שם דע"כ לא קטלינן לה אלא בהתרו בו א"כ כי טפקה גיטא מאי הוי הא קבלה עלה התראה וכו' דכיון דקטפקא גיטא יכולה לטיטר אגיטא קא סמכינא אבל בלא"ה אף אם נאמנת לומר גרשני הודאתה אלימא ע"ש א"כ גם הכא ה"א דלעולם דנאמן אלא דאם קבלה עלה התראה הודת שלא נתגרשה ודו"ק)

קל"ה ע"א ההוא דהוה קא שכיב וכו' אמר רבא למאי ניחוש לה (ג') הרי"ף חדא דהא אמר לכהנא רבא ותו האמר רחב"א אר"י וכו' ונל"פ דהא אמר

קל"ח ע"א ברשב"ם ד"ה כאן וכו' הילכך לא קנה שאין מוכין לו לאדם בעל כרחו דחוב הוא לו דכתיב שונא מתנות יהי וכו' (לא דחוב גמור הוא דא"כ לא מהני בי וכו' אע"כ דזכות הוא לרוב בני אדם אלא שלמי שא"ר לזכות הוא חוב כנ"ל. שו"ר כן ברשב"ם ברי"ף שהוא כן בפירוש מ"ט צ"ע מאי בעי רשב"ם בזה אפי' הוי זכות גמור שאין בו צד חובה האין יכפוהו לקבל טובה בע"כ ועי' בחי' רשב"א דף כ"ג ע"א ד"ה ולענין פסק הלכה. ואפשר דרשב"ם פ"י כן דאי לאו הכי בשתק ולבסוף צוח לא הוי מאן דסבירא ליה הוכיח סופו על תחלתו וצ"ע.)

קל"ט ע"א ברשב"ם ד"ה ומשני כאן בבנו וכו' א"נ הבן עצמו לא אקני ללוקח דהוא אחר וכו' (יל"ד דא"כ דיורשים דידי' בעי למהוי ואפשר שכיוון שמכר וסילק עצמו מהם הוי כאלו הפקיר זכותו וזכה בהן יורשים וצ"ע.)

קל"ט ע"א ברשב"ם ד"ה ניוונין (ל"י למה ל"ק דהו"א לא ניחא להו לקטנים דלנוול גדול האחים וזה שייך טפי במלבושי עיין לעיל דף ט' וגבי מוונות הו"א דלא ניחא לגדולים להיות אחיהם טחורים על הפתחים כיון שאינם בני מלאכה קמ"ל.)

קל"ט ע"ב ברשב"ם דברי המתחיל אשה שמכרה נכסי מלוג בחיי בעלה וכו' שאם ימות בעלה יוכה בהן וכו' (לאו שפ"י כן אלא דהכי היא סתם מכירתה כנ"ל וק"ל.)

קמ"א ע"ב ברשב"ם ד"ה ה"ג אם זכר מנה וכו' (ע"ש ולולי דבריו הייתי אומר דוקא במבשרני מקשה כן הש"ס דדלמא לא ניחא ליה בבשורה זו אבל בבניו דעתו של אדם קרובה אצל בניו אך קשה

לפ"ו מאי אקשיה ולוקי במבשרני דהא לפי מה דכתיבנא ל"ל הכי י"ל דעדיפא קפדין או דיל"ד כפי' רשב"ם ודו"ק. שו"ר כן בחי' רמב"ן לקי' ת"ל שכוונתי לדעת הרב ד"ל.)

קמ"ב ע"א איכא בנייהו ששמעו בו שמת וכו' (עי' רשב"ם וצ"ע דהפילה הול"ל כלשון הבריייתא, ולולי יראתי להמרות פה קדוש הייתי אומר דבגדול מיידי וששמעו בו שמת ע"פ ע"א או ע"פ קול ולא מת ואח"כ מת ואח"כ החזיקו ע"פ הקול הראשון דרפויי מרפי בידייהו כיוון שלא היה אלא קול בעלמא וא"ל א"כ אפי' מת מיד להוי דינא אפי' הקול שאם היה אמת י"ל דסמכי על הקול ולא מפקי' מידייהו אבל כיון שנבאמת שקר ה' י"ל דרפויי מרפי בידייהו ודו"ק.)

קמ"ג ע"ב רב יוסף אומר ובני איתן עוריה (הא דלא סגי ליה בקרא דרבא דהוא בתורה י"ל דבקרא דרבא דקאי בני אבני אליאב דכתיב אח"כ וקרי לבני בנים בנים ואף דפשיט דל"ק אנשי, י"ל דווקא בלשון ב"א אבל לא בלשון תורה וכן משמע בנמק"י או דס"ל כר"ח ודו"ק. אחרי כותבי זה מצאתי בלקוטי פ"ח ל"ד בסוף ס' פ"ר"ח א"ח ח"א שכ' ב"ד ס' רט"ז שכ' ובל' תורה בני בנים הרי הן כבנים וכן כן הבת כדאיתא פ' הבע"ד דף ס"ב ע"ב עכ"ל.)

קמ"ז ע"א כל ימי עני רעים וכו' מעפר כרמו לכרמים (פי' רשב"ם על הובל ואין זה במשמעות הלשון עפר ול"נ כי ידוע שההרים הגבוהים ובפרט בארץ ישראל הם מקום צחיח סלע ומעט עפר אשר עליהם וכ"פ צריך להעלות עפר שיהי ראויה לזרוע וכשהרוח חזק מוריד העפר והאדמה מן ההר לבקעה או לשאר מקומות הנמוכים ונשאר ראש ההר צחיח וזה פירושו ב"ס כנ"ל.)

קמ"ו ע"א בעי רבא וכו' אם לא בלו בשעת חזרה אותן שהן עשויין לבלות (כנ"ל שצ"ל)

קמ"ו ע"ב רשב"ם ד"ה נפלה עליה וכו' ומהכא שמעינן וכו' כדאמרינן במס' גיטין משנתן עיניו לגרשה וכו' (אף דלקי"ל הכיוון הקשו בתוס' מ"מ י"ל דדוקא פירות שכבר זכה בהן ואכלם לא הפקיעו חכמים וזכותו משום כוונתו לגרשה אבל בירושה שעדיין לא זכה בהן מכיון שנת עיניו לגרשה א"י כנ"ל דעת רשב"ם)

קמ"ז ע"א רב מנשיא בר ירמיה אמר טהכא וכו' ר"מ ב"י וכו' (יל"ד דל"ם כריב"ב דאמר אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קימין דאל"כ דלמא צוואתו היתה על מי שראוי ליורשו ומיהו בלא"ה אינו אלא אסמכתא דאל"כ דלמא צוואתו היתה שקיימיה משום מצוה לקיים דבריו המת ויל"ד וצ"ע)

קמ"ז ע"א תוס' ד"ה ולא קשיא הא לן והא להו נ' לפ' דמביאה מים וכו' (וצ"ע דא"כ צ"ל דהצופין לעצי המערכה היו בני בבל וצ"ע, ולולי דברי התוס' הייתי אומר ע"פ אטרם בפי כל הגט שרוח מורחית חמה חמה ביותר וא"כ בא"י שהיא ארץ הרים קשה שמייבשת הארץ ובבבל יפה שהיא ארץ לחה ודו"ק. ושהדי בשחקים שמצאתי כן אח"כ ברש"י ספ"ק דיומא ע"ש חדאי נפש')

קנ"ג ע"א א"ל רבינא לר"א ת"ש וכו' (פי' דבל' ב"א הוי אף בכלל מטלטלי אבל בכלל מקרקעי נמי הוי דהא תנן שו"ר קרקע כ"ש ועי' בתוס' ד"ה עבדא וצ"ע) **קנ"ד ע"א** רשב"ם ד"ה ועמדו עליו בני משפחה וכו', וקי"ל דלמכור בנכסי

אביו עד שיהא בן כ' וכו' (פי' ולכש"כ דגדול בעי ול"י למה ל"כ דקטן אין במעשיו כלל דנ"מ דאפי' בנכסים שקנה א"י למכור וצ"ע קצת על רשב"ם. שו"ר שיפה כ' רשב"ם דלקי דף קנ"ה משמע דבנכסי אביו היה מעשה ע"ש)

קס"ה ע"א כגון אתרא דנהוגי בפשוט ומקושר וא"ל עביד לי פשוט ואויל ועביד ליה מקושר (ברא"ש ובריו"ף גרים א"נ עביד לי מקושר ואויל ועביד ליה פשוט וצ"ע מ"ס דמ"ד מראה מקום היא לו כיון שהוא להכביד משאו וטרחו, ומדברי רש"י קידושין דף מ"ח ומדברי רשב"ם כאן משמע דווקא להקל מעל טורחו וצ"ע וגם דברי הנמוקי שבי' על הרי"ף טעמא דמראה מקום הוא לו כרשב"ם וצ"ע)

קע"ב ע"ב רשב"ם ד"ה אינן יכולין להוציא שטר חוב זה על זה וכו' (עיין בש"ע ח"מ סי' מ"ט ובהגה"ה וסמ"ע וש"ך ואפ"ל עוד דלא לפלוג רשב"ם אש"ס לקמן דלכאורא ק' לשי' הה"מ וש"ע מאי מקשה הש"ס במאי פליגי לימא דל"פ ומתני' בשטרי הקנאה, ובריייתא בשטרי דלאו אקנייתא ודכ"ע כותבין וצ"ל דקושיות הש"ס אאביו דס"ל עדיו בחתומיו וכו' ליה א"כ אין חלוק ומשני שפיר בכותבין קמפלני וא"כ כיון דע"כ תנא דבריייתא ס"ל דע"כ ול"ה לפירעון וצ"ל דמקדע הוה קדע ליה וגם ס"ל א"כ וכיון דחוינן לעיל דתנא דמתני' ס"ל כותבין מני"ל לאפושוי פלוגתא ולומר דחייש לפירעון, אבל רשב"ם י"ל דפי' כר"א דדווקא בשטר אקנייתא א"כ ק' למה תנן מתני' סתם אין לו מוציאין וצ"ל ע"כ דגם בשטר דלאו אקנייתא אין מוציאין משום חשש פירעון ודו"ק. אך לפ"ז דברי הש"ע לא יתיישבו מ"מ י"ל דוהו דעת רמ"א אף שבאמת כד"מ מקשה על הטור מש"ע

מש"ע י"ל דדוקא על הטור ק' דפ' ס"ס ל"א
 כאביי אבל לדין דל"פ כאביי יל"ת דלא
 תקשי מש"ס. ונ"ל דהנה דברי רשב"ם י"ל
 באופן אחר דאיהו ק' ליה מאי מקשה הש"ס
 ואלא הא דתניא וכו' במאי קמיפליגי לימא
 דלא פליגי ובדיחא איירי כשאומרין העדים
 החתומין על השטר כשחתמנו היה זה בפני
 זה אך אין אנחנו מכירים עכשיו מי הלזה
 ומי המלוה וא"כ ליכא למיחש למידי וצ"ל
 דס"ל דמתני' סתמא תנן משמע אפי' בכה"ג
 אין מוציאין וע"ז מתרץ בכותבין וכו' וקשה
 בכה"ג דלעיל מ"ט דמתני' וצ"ל משום דחיישי'
 לפירעון אך ק' למה נחושי' לשוטת כזה
 שיחזיר שטר למי ששמו כשמו ולא יקרענו
 וי"ל דכיון דהלכה דכותבין א"כ בלא"ה אין
 מוציאין ולא איכפת ליה כיון שאין שוה כלום
 למאי נחושי' לה דלמא יאטרו העדים שבו
 היו במעמד ואין מכירין מי הלזה ומי המלוה
 דהא חששא דחוקה אלא אסיק אדעתיה אך
 כ"ו למ"ד כותבין אבל למ"ד אין כותבין
 גם לפירעון א"ח כי מי פתי יסור הנה
 להחזיר שטר כזה בלי קרע ב"ד ולפ"ז יבואו
 דברי הש"ע על נכון דוודאי בשטר דלאו
 אקנייתא מוציאין ול"ח לפירעון כיון דאין
 כותבין א"כ ליכא כ"א חשש פירעון ולהא
 ל"ח כנ"ל אבל בשטר אקנייתא כיוון דאיכא
 חשש דלמא כתבוהו שלא בפ"ז גם לפירעון
 חיישי' ונ"מ אם יבואו העדים ויאטרו זה
 בפני זה ה"י וזה נ"י נכון. שו"ר כן בס' אורים
 ותומים בס' מ"ט ס"ז וכ' שאמר ד"ו בפני
 הגאון מהר"ש קראקוור וצ"ל מפראג וקלס'
 חדאי נפשי דכוונת להך סברא ברירא,
 ולדעת גדולי הדור הנ"ל וצ"ל ואל"ל דע"כ
 לדין מתני' לאו בכל גווני דהא דווקא
 בשטר אקנייתא י"ל דס"ל דסתם שטר
 דאקנייתא הוא דהא תנן סתמא כותבין
 אביי

שטר ללוה ואיירי באקנייתא אבל עכ"פ
 בדאקנייתא איירי בכל גוונא ודו"ק)
קע"ב (הגאה"ג כמהר"ך ז"ל כ' בת' קל"ד
 דאף דחיישינן לשאלה היינו לשאלה
 דרבים אבל לא לשאלה דיחיד וזה הוי
 שאלה דיחיד אם נאמר שאדם שיש לו סימן
 שאינו מובהק השאיל כליו לאדם אחר שגם
 הוא יש לו סימן שאינו מובהק זה ומדמי
 ליה לתרי יב"ש היכא שלא הוחזקו ע"ש
 ואני תמה על הרב ז"ל האך החליט בפשיטות
 לחלק בין שאלה דרבים לשאלה דיחיד
 ויסודתו בהררי קודש דהכי ס"ל לאביי לחלק
 בין נפילה דרבים לנפילה דיחיד דהא רבה
 משמע בב"ב ד' קע"ב דלא ס"ל כלל לחלק
 בין נפילה דרבים לנפילה דיחיד ואי ל"ח
 לנפילה דיחיד ה"ה לנפילה דרבים דא"כ לא
 מייתי ראייה כלל וכיון דרבה רביה דאביי
 א"ה כתלמיד במקום הרב בכה"ג שהס'
 תלמיד יושב לפני רבו ומנ"ל לחלק גבי
 שאלה דבר שלא נזכר. ימים רבים אח"כ
 ראיתי בתומים ס' נ' ס"ק ד' שכ' דיוצא.
 ותו דלפמש"כ בבאו' ליבמות תי' התוס'
 ביבמות ד' קט"ז אינו אלא לרווחא דמילתא
 דס"ל שם כפי' רשב"ם בב"ב אבל לפי ר"ח
 או לפי התוס' שם א"כ י"ל פ"י אחר בנפילה
 דיחיד יעו"ש א"כ א"צ לחילוק התוס' דקו'
 התו' בלא"ה מתרצא דלנפילה ל"ח אביי
 כלל אלא דחייש לפיקדון ובשמי' כשמי'
 ל"ח לפקדון ע"ש ומצאתי לי רב בחידו'
 רשב"א שתי' כן א"כ כשל עוור ונפל עוור
 דלא מצינו חלוק זה כלל תו קשי' לי דאביי
 קאמר התם למאי נחושי' לה אי לנפילה
 מוורד זהירי ביה אי לפקדון כיון דשמייה
 כשמייה לא מפקד גביה מאי צריך למעם זה
 תיפוק ליה דלפקדון דיחיד ל"ח כמו דל"ח
 לנפילה דיחיד ע"ש דלרווחא דמילתא אטר

קע"ה ע"א ברשכ"ם ד"ה ופרמינן וכו' ואי משום טעמא וכו' (כן הגי' מהרש"ל וצ"ל דס"ל להש"ס דמסתמא מחיים ולאחר מיתה מחד טעמא אתיין עלה דאל"ב אין טובן לדבריו דמחיי לא מקשה מידי מר"ש ודו"ק. אחרי כתבי זה מצאתי בס' ת"ח שנתקשה בדבריו דשב"ם אלו והנלפעדיה כתבתי)

קע"ו ע"א מתיב רמי בר חמא ג' גיטין פסולין וכו' (ק' לי דהא קי"ל בטה"מ סי' מ"דב"ד הותמין על השטר אע"פ שלא קראוהו וצריך לדחוק ולומר דמשמע סתמא אפי' כתוב בקיום דאתי סהדי קמן ואמרי דהא מלתא דכתיבא בשטרא קושטא היא או דאודי פלוני קמן דהך הלוואה דכתיבא בשטרא קושטא היא אפי' אין גובין והוא דחוק וצ"ע. שו"ר להרב ת"ח שנתקשה בזה ע"ש מה שיישב. הדרך עלך מס' ב"ב וה' שוכני להתחיל ולגמור מס' זו יוכני ללמוד להתחיל ולגמור ספרים אחרים וספרא וספרי וכולה תלמודא לב טהור ברא לי אלקים ורוח נכון חדש בקרבי בא"י למדני חקיך אמן אמן אמן סלה ועד. —)

הרא"ש בבא בתרא

סימן ב' פ"א ד"ה כגון מי שיש לו חלון פתוח לחצר חברו והחויק בו שלש

שנים (ע"י לקמן פ"ד סי' ע"ג)

סימן י"ב פ"א וכתב הר"י יונה ד"ל הא דאמר פרק הבית והעליה (ע"ש

ברא"ש עוד תי' אחר)

סימן כ' פ"א וכן כתב הרמב"ן ד"ל (צ"ל הרמב"ם)

סימן י' פ"ב אמר רב מקרי דרדקי (גרסת הש"ס רבא וכן גי' הר"ף ותוס'

וכצ"ל וע"י חדושי רמב"ן)

אביו הכי ונפקא מינה דאם אמר שלא נכתב על שמו או שיש עדים והוא אומר שמסרו לו לקניי' ושכנגדו אומר לפיקדון דאי משום פקדון דיחיד ליתא הכי כיון דאין עודף בזה אם שמו פלו' או פלו' דלעולם חיישי' לאביו לנפילה דרבים אבל משום האי טעמא כיון דשמייה כשמייה לא מפקד גבי' ל"ה כלל לפקדון וכמש"כ בבבאי' שם חלוק זה וא"ל אכתי ניהוש לנפילה דא דהא איהו קמן ולא טעין אך ק' אכתי להימן במיגו דאי בעי אמר אבדתי ושוב לא מהימן אידך לומר מסרי' נפלי דהא לנפילה דרבי' חייש אביו וצ"ל דכיון דס"ל הך סברא כיון דשמייה כשמייה לא מפקד גבי' הוי כמו מיגו במקום חוקה וצ"ע עוד הקשה הרב בעצמו מקו' הש"ס אלא הא דתניא מצאו קשור בכיס וכו' ניהוש לשאלה דהא לשאלה כה"ג שיהי' שמותיהן שוין לא חיישינן ותי' דשאני גט כיון דאפשר למכתב אחר הוי לן למיחוש אפי' כה"ג וכסברת הרא"ש בת' והן הן דבריו בפסקיו פ' כל הגט וצ"ע דע"כ שק' הרא"ש אלא לחלק לדין דלא ליקשי לן פסק הלכה דפסקי' כרבא ופסקי' כר"ז אבל הש"ס רבא ואביו עצמו לא ס"ל לחלק דא"כ לא מייתי אביו ראיה מהאי גיטא דאשכח בנהרדעא וכו' וכ"כ הרמב"ן בס' המלחמות ביבמות וצ"ל כוונת הרב דלענין שאלה די"ל סברא זו דאפי' דהש"ס הכי ס"ל מ"ט עדיין הדבר תמוה מנ"ל להש"ס להקשות דלמא אפי' בגט ל"ה לשאלה דיחיד לכן הדבר צע"ג וח"ו לפעוט כטוני לחלוק על גאה"ג כ"א לפלפולא בעלמא כתבת. להני מילי)

קע"ד ע"ב רבה ור"י דאמרי תרווייהו וכו' (נ"ל דרבה ור"י ור"נ פליגי בפלוגתא

דר"ה ור"י מהיכא נפקא ערבוי דרבה ור"י כר"ה ור"נ כר"י וק"ל)

ברייף ולרווחא דמלתא נסבא דע"כ לא
 אבעי לן אלא לתק דר"נ אבל אנן כר"נ
 פסקינן וק"ל)

סימן כ"ו פ"י אלא אם אין בידו מעות
 להחזיר לה קאמר וכו' (צ"ל שגם
 להמוכר אין מעות וכ"כ בט"ו ח"ט סי קפ"ב
 ס"ו עיין שם)

קיצור פסקי הרא"ש

סימן ר"א פ"ח אינו נוטל בחלק אחיו
 ששבח (בס' מעד"ט כ' שט"ס
 הוא ותלמיד טועה הגוי כן בפנים ובכאן ע"ש)

סימן ט"ז פ"ח ולד"ח ולרי"ף (לרי"ף כצ"ל
 וכ"כ מעד"ט)

סימן כ"ב פ"ח ונשבע אין זה יכול לחזור
 בו (כתב מעד"ט שכ"ה גם בפנים
 אבל בשבועת הדיינים סי' ג' מסיק דגרסינן
 נשבע בלא ואו עכ"ל)

סימן ל"ט פ"ח אבל דיקלא ואלים ארעא
 ואסקה שירטון השבח לברו (כפניו
 ל"כ טזה כלום אלא הניחו בתיקו ורבים פי'
 כן שכ"כ הרמב"ם ע"י בטוח"מ ס' ר"פ וב"י שם)

סימן ל"ב פ"י במעד"ט הגוי או אפי' וכו'
 (צ"ע דהא לאו בחד מחתא מחתינהו)

עיין בש"ס ותוס' ד"ה עביד לי תרי שטרי וצ"ע
 לכ"נ שצ"ל אין שומעין לו ואח"כ ואפי' יש
 לו וכו' וכ"ה בטור חו"מ סימן נ"ג אף שגם
 בזה צריך לדחוק בפ"י מ"ט נכון יותר ועיין
 בסמ"ע שם וצ"ע קצת ועיין בחדושי רמב"ן
 מש"כ בשם ר"ח אבל אין כן גי' הרא"ש)

ה ש מ ט ה

ר"ג ע"א תוס' ד"ה חד גיסא נגרא וכו'
 אמר רבי (הציור שלפנינו אין זה
 הציור

סימן מ"ט פ"ג שלח ליה רב נחמן בר
 חסדא לר"נ בר יצחק (בש"ס
 וכן גי' התוס' ר"נ בר יעקב)

סימן א' פ"ד איכא לאיסתפוקי לי' אי בעי
 נמי בחדר ד"א וכו' (יל"ד א"כ מאי
 טקשה הש"ס השתא יציע אמרת לא חדר
 מבעיא דלמא חדר אע"ג דליכא ד"א י"ל
 דבעי לתרוצי טפי דמצי לאוקי כולי מתני'
 בחד גוונא והרא"ש למעמיה לקמן שכ' בלש"ר
 יציע' ל"ש חדר מצרי' והרחיב לו)

סימן ג' פ"הועוד הא דקתני ספינה במשיכה
 (עיין מעד"ט)

סימן ט"ז פ"ח תימא לי' אמאי אייתי רב
 אלפס ז"ל וכו' (עי' בבעל המאור
 ובספ' המלחמות שבת פד"א דמילה)

סימן ל"א פ"ח ואם כ' כל נכסיו לאשתו
 ולבניו יראה דלאשתו היו במתנה

ולבי אפטרופא וכו' בהגה"ה שברשב"ם פ'
 איפכא ע"ש (ותו לא זכיתי להבין למה לא
 נימא דב' אפטרופסין והרא"ש כתב דאשת
 לגבי בניו כאחר דמי אכתי למה לא נימא
 דהוית אפטרופסין ובשו"ע אהע"ו סי' ק"ו
 הביא דעה א' דב' אפטרופסין אבל לא פי'
 טעם הרא"ש בב"י ולא זכיתי להבין דבריו
 דהא כ' כל נכסיו לב' בניו ב' היו
 אפטרופסין ונל"פ דהנה הנ"י כתב בשם ה"ג
 דאם כתב לב' בניו ב' קני ונ"ל הטעם דל"ל
 ב' אפטרופסין דהא לכל אחד שייר מחצה
 ולפיכך קנו ב' אבל הרא"ש ס"ל איפכא
 כיוון דלא' ע"כ לא שייר א"כ הי מנייהו
 מפקת אבל אי אין שניהן שווין א' שפיר
 לחד במתנה ולחד אפטרופס ודוק)

סימן כ' פ"י אנן פלוני ופלוני (ופלוני)
 כ"ה ברמזים)

סימן ט' פ"י ב' שהעידו בב"ד זה וחזרו
 והעידו בב"ד אחר וכו' (וכ"ה

מסכת סנהדרין

ה' ע"א והאמר מר איבו וחנה ושילא ומרתא ור' חייא כולוהו בני אבא בר אחא כרסלא מכפרי הוו (רש"י בפסחים דף ד' ומ"ק דף כ' גרס בני ר' אחא מכפרי ועי' שבועות דף מ"ו ע"ב)

ז' ע"ב רש"י ד"ה בין איש (עיין בערוך ערך בית עליה)

י"ב ע"א דתניא אין מביאין ירק מחוץ לארץ (נדרים דף נ"ג בשינוי לשון קצת)

י"ז ע"ב רמי בר ברבי (גי' הערוך ערך נהר ברוכי)

כ' ע"א ויבוא כל העם להברות את דוד כתיב להכרות וקרינן להברות (עי' רד"ק שם)

כ" ע"א מאי טעמא איענש (עי' לקמן ד' מ"ט) כ"ב ע"א אמרה ליה חסריה לגנבא נפשיה (בערוך ערך סר עוד נ"א חד סרי ולא גנב נפשי וכו' ע"ש)

כ"ז ע"א ליכהיהו לעיניה (גי' הערוך ע' כה לכהייה וליג לעיניה)

ל"א ע"א ואמר רבה בר רב הונא (בה"ג ג' כב"ח וכ"ג)

ל"ב ע"ב אחר [חנני בן אחי] ר' יהושע לגולה (כצ"ל)

ל"ג ע"ב אדמוקדך יקיד (גי' הערוך ערך קד אדמוקדי קרי)

ל"ז ע"א אל יחסר המוג שאם הוצרך אחד מהם לצאת וכו' (עי' עירובין דף

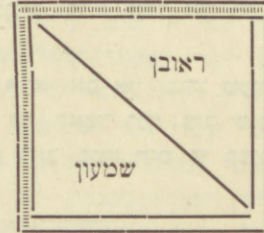
כ"ט ע"ב תוס' ד"ה דאמר רבא ושבת דף ע"ז ע"א)

ל"ז ע"א אמריתו נדה שרי ליחודי בהדי גברא (טוש"ע יו"ד סי' קצ"ה

וע"ש בב"י)

מ"א

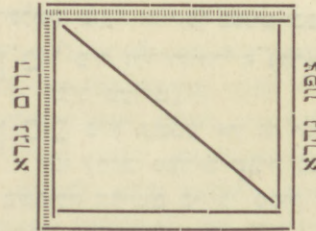
הצויר הנכון אלא הצויר הנכון הוא כזה

ופולגין אותו בקרנוול כנ"ל

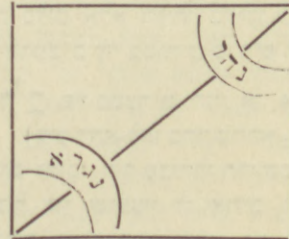
י"ג ע"א שם. אומר מוריורבי הצויר שלפנינו אין זה צויר הנכון לפד"ח אלא הצויר הנכון הוא כזה

נהרא מורח

מערב נהרא

ופולגין אותו בקרנוול כנ"ל ונ"ל שאפילו בצויר שלפנינו יש מ"ס וצ"ל כן

נהר

נהרא

- מ"א ע"ב מנוהחא דמר (גירס' הערוך
 ערך נוה מנווחא)
 מ"ט ע"א אצטגניני של דוד קיימין (גירס'
 הערוך אצטגנינות של דוד קיימת)
 מ"ט ע"א אפילו מוניני (גי' הערוך מינוני)
 מ"ט ע"א פרים להו (בערוך ופרים)
 מ"ט ע"א ברש"י ד"ה מונינו דגים קטנים
 וכו' (וכן פי' ע"ז דף כ"ט וצ"ע
 שבת דף ק"י ע"ב שפי' ציר ובערוך פי'
 כאן וע"ז ציר דגים קטנים)
 נ"ז ע"ב כשם שנצטוו ישראל (גי' הערוך
 ע' פלך שנודווגו)
 נ"ז ע"א ואידך אורחיהו דקא מגלי (גי'
 הערוך אפחוייהו ופי' אורחיהו)
 נ"ט ע"ב ת"ש ובכל היה הרומשת על הארץ
 ההוא לאתוי נחש (עיון עירובין
 דף כ"ח תוס' ד"ה צירעה שדבריהם צ"ע וכ"כ
 בחי' ריטב"א שם)
 נ"ט ע"ב סנדלבונים טובים ואבנים טובות
 ומרגליות (ט"ס וצ"ל בכי' סנדלבונים,
 ובערוך הגי' סנדלכין ע"ש)
 ס' ע"ב בתוס' ד"ה וליחשוב. ומיהו לר'
 נחמיה (עיון תוס' ע"ז ד' כ"ט ע"ב
 ד"ה ישתו יין נסיכם)
 ס"ג ע"א משום דהוי ליה לאו שאין בו
 מעשה (עיון ב"ק דף ע"ד ע"ב בתוס' שבת
 דף קנ"ד ועי' בספר המצות להרמב"ם מל"ח
 קצ"ה והשגות הרמב"ן ובמ"ט רפ"ך מה'
 שבת ובשרש י"ד)
 ס"ד ע"א תוס' ד"ה מרקוליס. אור"ת קילוס
 שמה (ועיי' בתוס' ע"ז דף ג')
 ס"ד ע"א כחלינהו לעיניה (גי' הערוך ערך
 כה כהיינהו)
 ס"ד ע"ב דתניא כי מודעו נתן למולך (עי'
 ב"ב דף קט"ו ע"א בתוס' ובקדושין
 דף ד' ובחי' ריטב"א שם)
- ס"ה ע"א מתני'. בעל אוב זה פיתום
 המדבר משחי' (זהו פתום והמדבר
 כ"ה בירוש' וכן גי' הערוך ערך אוב וכן גי'
 הרב עיון תוי"ט)
 ס"ה ע"א תוס' ד"ה והנשאל בהן (עיון
 עירובין דף י"ז ע"ב בש"ס ותוס' ד"ה
 אל תפנו ובס' יד דוד הביא שהרמב"ם בס'
 המצות ל"ת ו' גרס שם אל תפנו אל האלילים)
 ס"ה ע"ב רש"י ד"ה עקרי קטנית (עיון
 ערוך ערך למד)
 ס"ו ע"א באומללים שבעמך (גי' הערוך
 ערך מל במילין)
 ס"ז ע"ב ומתו גם שניהם (עירובין ד' ז'
 ס"ז ע"ב בלטיהם אלו מעשה שדים (עיון
 בערוך ערך לט שג' אפכא ע"ש)
 ס"ח ע"א אלא כמכחול בשופררת (גירס'
 רש"י אפילו)
 ס"ח ע"א רש"י ד"ה מהו דהא איתקש
 לשק (עיון תוס' סוכה דף י"ב
 ע"ב ד"ה מהו דתימא)
 ע' ע"א דרש עובר גלילאה י"ג וויין נאמר
 ביין [ויין] כצ"ל נקוד ונראה להגי'
 ויין שר"ר כן בס' ת"ח)
 ע"ב ע"א בעין משפט ל"ז (ומוש"ע ח"מ
 ס"י שנ"א)
 ע"ב ע"א אמר רב הבא במחותרת (ב"ק
 דף קי"ד)
 ע"ב ע"ב ברש"י ד"ה יצא ראשו. בתוספתא
 דתמורה (דתרומה ספ"ו)
 פ"ב ע"ב רש"י ד"ה הסליא (בערוך ערך
 סל פי' ג')
 פ"ד ע"ב למפתח ליה כווחא (גי' הערוך
 ערך בע בעותא)
 פ"ז ע"ב דאתמר רב אמר מעין אחד (נדה
 דף י"א ודף ל"ה)
 פ"ח

צ"ט ע"ב אמר רב אסי יצר הרע (סוכה דף נ"ב)

צ"ט ע"ב דומה לחוט של כוביא (שם הג"י כוביא ובערוך כוביא)

צ"ט ע"ב סיבסוך (ג"י הערוך סבים)

ק' ע"א לתרופה מטמט (ג"י הערוך ע' פה נ' שהיא לתרופיון)

ק' ע"א דאמרי בטערבא משמיה דרבא בר מרי (צ"ע סוף עוקצין ועיין בנב"י מ"ב ח"ד סי' קס"א)

ק"ב ע"ב דפרע קיניה (בערוך ערך קו ג' מאן דפרע קנאיה מחריב קיניה)

ק"ג ע"א ויעתר לו (עיין מ"ד ר"פ תולדות) ק"ג ע"א שמקדיח תבשילו ברכים (כגון הנוצרי] כ"ה בג' קדר)

ק"ה ע"א שבלה עם (בערוך ע' בלע שבלע)

ק"ה ע"א אוי מי יחיה משמו אל [אמר ר"ל אוי מי שמח' עצמו בשם אל

(רש"י [בלעם שמחיה עצמו: בשם אלוך עושה עצמו אלוך ל"א אוי מי שמח' עצמו בשם אל כלומר אוי להם לבני אדם שמחין ומעדני' עצמן בעוה"ז ופורקין עול תורה מעל צוארן ומשמנין עצמן משוואל] (ד"י))

ק"ו ע"א אמר רב ליב אספיר (ג"י הערוך ליבין אספיר (צ"ל לכין עיין ערך

לכין) ובשם הת' כ' ליגין אספר)

ק"ה ע"ב ועקב שמו (ע' ע' עקוב)

ק"ה ע"ב יהא רעווא דלא תמות (ג"י הערוך ערך חל דתיקוש ותינוק ולא תמות)

ק"ו ע"א חוייה הדר (עיין ערוך ערך עמץ תוספת דברים)

ק"ו ע"ב א"ר אלעזר א"ר חנינא (טגילה דף ט"ו זה טאמר בשניונים)

ק"ב ע"א בעי רב יוסף שיער נשים צדקניות מהו (עיין ערכין דף ד')

ק"ב

פ"ח ע"ב יושבין בחיל (בערוך ערך חיל במדרש הגדול שבחיל)

פ"ח ע"ב ברש"י ד"ה קשר עליון. אלא הלכה למשה מסיני (בס' בנין שלמה הגי' דלאו)

פ"ט ע"א האמר רבי יורא בית חיצון שאינו רואה את האויר פסול (בס' חמרא

וחי"א הביא ג"י אחרת, דאר"ז בית המפולש לחברו פסול ל"צ דעביד טוטפתא בת ד' בתי ואייתי אחריתי וחברה בהדייהו וכדרכא דאמר רבא בית חיצון שא"ר וכו' והיא ג"י הערוך ערך פלש)

צ"א ע"א תנו רבנן בעשרים וארבעה בניסן איתנטילו דיטוסנאי וכו' (במגילת תענית פ"ג הגי' בכ"ה בסיון)

צ"א ע"א אב שנתן אגטין לבניו (ג"י הערוך ערך גט לגטין)

צ"ב ע"ב כ"ט כ' בשם הרב ר' שמואל בן דוד ז"ל (רש"י ד"ה ותשקמו)

צ"ד ע"א דכתיב ביה תגלת פלאסר פלמנא שלמנא פולסרגין סרגין אסנפר

רבא ויקרא וכו' (נ"ל שצ"ל שלמון (הושע ו') שלמנא נ"ל (שלמנאסר) פולסרגי' (ג' שצ"ל או פול או פלנסר) והוא תגלת פלנסר ד"ה א' ה' שו"ר בע' הגי' כן סרגין עורא ד' נ"ל שצ"ל סרגין (ישעיה כ')

צ"ד ע"ב אני אעשה לו גליל (ג"י הערוך ערך עף אותו גלילא)

צ"ה ע"א דהוא נוולא (צ"ל נוולא)

צ"ה ע"א פתקיה בריש מוחא (עיין ערוך ערך טק ג' אחרת)

צ"ו ע"ב צירידיתא דבבלאי (בערוך ערך צני ליחא וכן ברש"י נ' דל"ג ליה)

צ"ח ע"א יתיב ביני עניי סובלי חלאים (בערוך ערך סקב ג' סקבי דרומי)

כ"ו ע"א דקא משפילנא מינייהו דמא (גי)
הערוך דקא משכלנא מינייהו כי
אופי בנהרא ע"ש

כ"ז ע"ב תוס' ד"ה ולא מוודיין. וא"ת והא
אמדינן במס' סופרים (בספרים
שלנו ליתא אבל היא במכילתא פ' וארא
הירא דבר ד')

כ"ז ע"ב שם וי"ל דבירושלמי דקדושין
מפרש דהיינו בשעת מלחמה (פמ"ו
ה' ו' ובספרינו הגי' בשעת מלחמה)

כ"ז ע"א בתוס' ד"ה אלמא. א"ב שפיר
פריך קראי אהרדי (נוכחא הישנה א"ג,
ומהרש"א הוא שהגיה א"ב)

כ"ח ע"א מאי אסותא טיגנא (גי) הערוך
פיגנא ויפה כי בעל מ"ע שכן גי'
רש"י וצ' להגיה ברש"י כן ע"ש ובע' פגם)

כ"ח ע"ב לייתי משקדי חלווני (משקרי
בריש כ"ה בערוך ע' משקר)

כ"ח ע"ב ואי לא ליתי אודרא דנדא (גי)
הער' ערך אד אודא ובערך נר דנרא
כ"ט ע"ב השיאו לדבר אחר (גירס' הערוך
ערך סא הסיאו)

ל"ג ע"א בעין משפט חסד סי' י"א על מ'
נותן לתוכן ציר ומוריים (שם סי'
קל"ה סי"ב בהגה"ה ועי' טור שם)

ל"ג ע"ב הני פתוותא (גי) הערוך פתיותא
ל"ד ע"ב תוס' ד"ה השיאו (עיין ערוך
ערך סא)

ל"ה ע"ב ומלח שלקונדית (בש"ס ציין
סלקונדרית וכ"ה בברייתא וכן גי'
הערוך דפוס רצ"ב ובס' המשנה סלקונטית
ובירושלמי סלקונתית)

ל"ה ע"ב היא המטליא (גי) הערוך מטליא
בלא ה')

ל"ח

ק"ב ע"א דתלי בסיבטא (בעידוכין גי'
סכתא וכ"נ)
ק"ג ע"א דא"ר אבין א"ר אילעא (עיין
מו"ק דף ג' ורש"י שם)

מסכת עבודה זרה

ד' ע"א תוס' ד"ה שהיה בידם למהות (עי'
ביצה ר"פ המביא וברא"ש שם
ומש"כ בשם בעה"ע)

ו' ע"ב אדרכן שמישיה לרב (נ"ל שאדרבן
בבי גרסי' והוא אדרבן כן שם
המלך של פרס האחרון ממשפחת האַרואצידען
והוא נהרג במלחמה בשנת ג"א תתקפ"ד)
י"ב ע"ב אמר רב אידי בר אבין (גיטין
דף ע')

ט"ז ע"א תוס' ד"ה אימור לשחיטה ובנה.
דהכא דווקא פרה וכו' (עיין בירוש'
דמאי פ"י משנה בש"א לא ימכור אדם
זיתיו וצ"ע)

י"ט ע"א רבא רמי כתיב על גפי וכו'
(סנהדרין דף ל"ח ושם שם האמורא
רבב"ח)

י"ט ע"א ואויל קמיה דרבא (נ"ל שצ"ל דרבה)
כ' ע"א מסייע ליה לרב דאמר רב אסור
לאדם וכו' (עירובין דף י"ד)

כ' ע"ב א"ר פנחס בן יאיר תורה מביאה
לידי והירות והירות מביאה לידי
וריות וכו' (נוסחת ברייתא זו שלפנינו צ"ע
ועי' סוף סוטה נוסחא אחרת ושם א"ש וכן
בר"ף ורא"ש יש נוסחא אחרת קרובה
לנוסחא שבסוף סוטה ובעי' על קלף חסידות
לקדושה וקדושה לחסידות ועי' מדרש
משלי ט"ו יראת ד' מוסר חכמה)

כ"ב ע"ב תוס' ד"ה מוקצה. כדמשמע בפ"ב
דתרומה (צ"ל בפ"ה דף נ"ט)

מ"ה ע"א תוס' ד"ה ורבי יוסי הגלילי וכו'.
וא"ת והא אמר' בכלא תלמודא

וכו' (וב"ב דף צ"ג)

מ"ה ע"ב תוס' ד"ה והכא בנטעו אילן
ודברי הכל (עיי' מהרש"א ד' ט"ז)

מ"ז ע"א ברש"י ד"ה לעולם אימא לך ולא
בבעלי חיים (צ"ל ולא בעלי

חיים כ"ג מהרש"א)

מ"ז ע"ב לכתניא בית ד' אלקיך (תמורה
דף ל')

מ"ז ע"ב דתנן השיב ר"ע או חלוף וכו'
(ג"י רש"י הוא תוכיח וכ"כ בחי'

רמב"ן ע"ש)

מ"ז ע"א בעי ר"ל המשתחוה לדקל לולבו
מהו (עיי' בסוכה דף ל"ב תוספת

ד"ה באשרה דמשה ויבמות דף ק"ד בתוס')

מ"ז ע"א מי שהיה ביתו סמוך לע"א (ג"י
רש"י כאן ובשבת וכן ג"י הר"ף

ורא"ש מי שהיה כותלו וכו')

מ"ז ע"ב נוטל מה שסייד וכייד ומותרת
(בס' המשנה וכן בירושלמי הגי'

וחידש נוטל מה שחידש וכן ג"י הר"ף
והרא"ש ד"ל)

מ"ה ע"ב תוס' ד"ה לא ישב בצלה. א"נ
חומרא דע"ז שאני (ע"י בתוס')

פסחים דף כ"ו)

מ"ה ע"ב והתניא ר' יוסי אומר (צ"ל והתנן)
מ"ט ע"ב תוס' ד"ה ארג בו וכן י"ל באפה

בו את הפת דרך ליקח פת מן
הנכרי (עיי' בר"ן ובתוי"ט ובתוס' יבמות

דף פ"א וובחים ד' ע"ב)

מ"ט ע"ב תוס' ד"ה לא דכ"ע. עוד י"ל
(כאן שייך מן אבל עד סח"ד)

מ"ט ע"ב שם. אבל התם (שייך לעיל
וכ"כ בלס"ח)

נ' ע"א בחוס' ד"ה בטקורבות. ועובדין
אותן

ל"ח ע"ב אמר רב אשי אמר לי רבי
חנינא (עיי' חולין דף קל"ט ע"ב)

ל"ט ע"א שמעיה להווא גברא (בערוך
ערך בט באורתא שמעיה)

ל"ט ע"ב סלקונדרי רומי אוכלין אותה
(ג"י הערוך ערך סלקנדית סלוקתי. . .

בה)

ל"ט ע"ב החגבים הבאים מן הסלילה
אסורין (בירושלמי הסלילה וכ"ה

בערוך סל)

מ' ע"א בתוס' ד"ה מחלוקת. וא"ת והא
צירן נמי איסור דאורייתא (עיי' ברא"ש)

מ' ע"א שם. מיהו צירן בטיל ברוב גופן
וכו' (צ"ע ועי' בכר"פ סי' פ"ג)

מ"ב ע"ב תוס' ד"ה חומרי דמתנייתא (עי'
שבת דף קל"ו)

מ"ג ע"א וסר אפיס. . . סר אפיס (גירס'
הערוך ערך מניין וסרפס תיבה א'

וכצ"ל. שו"ד במ"ע ע' סראפיסין שכ' תיבה א')
מ"ג ע"ב תוס' ד"ה שאני בצורת דרקון

[וחמה ולבנח] (כצ"ל)

מ"ד ע"א וישלך לנחל (צ"ל וישרף בנחל)
מ"ד ע"א ויוציאו את בן המלך (מלכים

ב' י"ב)

מ"ד ע"א רש"י ד"ה ויוציאו. כבן אמציה
(צ"ל אחויה)

מ"ד ע"ב שאל פריקלוס בן פלוספוס (ג'
הערוך ערך פרקלוס בן פלוסלוס)

מ"ה ע"א ברש"י ד"ה ומה שעליהם (שהרים
וגבעות שהן קרקע עולם אין בהן

כה לאסרן אבל ע"א מיהו הוי) (מחקתי זאת
כי זה שייך מלשון ב' של רש"י שהביאו תוס'

כ"כ בס' בנין שלמה)

מ"ה ע"א תוס' ד"ה ת"ק סבר. כדמשמע
ר"פ כל האסורים (ע"י בפ"י רש"י

ובדבריהם שם ובתוס' חולין דף מ')

אותן האבנים (צ"ל ועוברין) שעבדו הגובהה (צ"ל שעבדו)
 נ' ע"ב בעין משפט ג' (ועיין בלח"ט שם)
 נ"א ע"א לע"א מיבעיא (גי' הערוך ערך אר לאדורה)
 נ"א ע"ב בין בטובה ובין שלא בטובה (ושלא בצ"ל (בין ובין נמחק) כדמוכח בגמ' וכן גי' בירושלמי וגי' הרא"ש. שו"ר כן במהרש"א)
 נ"ג ע"ב מכרי ירושה היא להם מאבותיהם (עיין ר"ה דף ג' בתוס' ד"ה אלא קציר נכרי)
 נ"ה ע"ב בתוס' ד"ה א"ר הונא. נראה לר"י (צ"ל לרש"י)
 נ"ו ע"א תוס' ד"ה לימא. וא"ת ברייתא דמעשר (צ"ל מתניתין)
 נ"ט ע"א בתוס' ד"ה כל שנאכל. ועולין על שולחן (צ"ל ואין עולין)
 ס' ע"א בתוס' ד"ה אמר ר"פ. אבל הכא דלמא ברייתא לא שמיע ליה לרב פפא (הרב מהר"ן פיק הקשה דמשנה היא פרק ב' דטבול יום ועיין בס' בנין שלמה)
 ס"א ע"א דקאזיל מיניה ומיניה (בערוך ערך מן בלא י' כמו בב"ק)
 ס"ד ע"א תוס' ד"ה ר"ע אומר. אבל הכא אין מעשה כלל באיסור (צ"ע ועי' בשער המלך פ"ה מה' כלאים)
 ס"ז ע"ב הרודה פת חמה (עיין מכשירין פרק ג')

ע"ג ע"ב כמה אמרו טבל אומר בכ"ש (פרק ג' דחלה)
 ע"ה ע"א ברש"י ד"ה מדיחן. ומתניתין דקתני דבעי נגיב (עיין ברא"ש וב"י סימן קל"ח)

פסקי תוספות

סימן ד' פ"א עשרים וארבע רגעים בעת (הוא תוספתא פ"ק דברכות, ועי' בס' הישר לר"ת שהג' הש"ם ע"פ תוס' זו)

הרא"ש עבודה זרה

סימן ב' פ"א הילכך אסור להושיט למומרים דבר איסור לפיה' שלהן היכא דקאי בתרי עברי דנהרא (צ"ע ברא"ש פ"ק דשבת סי' א' דמשמע דבישראל אסור אפי' היכא דלא קאי בתרי עברי דנהרא. שו"ר בש"ך ליו"ד סי' קנ"א ס"ק ו' שהעיר בזה וצ"ע. ועיין בס' דגול מרבבה שם)
סימן ג' פ"א ורש"י פסק דהלך אחר המחמיר (כ"כ חולין דף ג' ד"ה כי פליגי דאקשתא)
סימן י"ז פ"ב בהג"ה. ויין שנקרם (צ"ל שנקרש וכ"כ הש"ך בס"י קכ"ג ס"ק י"א)
סימן ל"ב פ"ה רבא שדר גולפי להרפניא [סחיף להו אפומייהו וחתים] וכ"ו (כצ"ל)

קיצור פסקי הרא"ש

סימן ו' פ"א (ובתוך ל' יום אפילו לא אטר מחמת הלולא אסור)
סימן כ' פ"א אפילו באשה פנויה (עיין בפנ"י ומעד"ט)
סימן כ"ב פ"א והאידנא הכל מותר (צ"ע דלליסטים ישראל מ"ט. שו"ר כן במעד"ט שהניח בצ"ע)

סימן ב' פ"ב ואינו אוסרת (צ"ל מסורה)
סימן ו' פ"ב אפילו בשבת (צ"ל בשכר)
סימן י"ב פ"ב ועורות ולסימן לבובא (צ"ל ועורות לבובין)
סימן כ"ז פ"ב שלא יהא שם פלטר [ישראל] (כצ"ל)
סימן ל"ה פ"ב ששיתא בטלפוחי (צ"ל שתתא בטלפוחי)
סימן ח' פ"ג וצל של בית ע"ז [יש אוסרין ויש מתירין] (כן גי' מעד"ט)
סימן ט' פ"ג הסיק בה את התנור [חדש] יותץ ישן [ויצן ואם אפה בהן] אינו אפה וכו' (כצ"ל)
סימן כ' פ"ד ואם היה מעלה שכר למדינה [מותר] גבאי . . . ליתן [להם] . . . שפחתה בפניה נטלה (צ"ל בטלה) גרדה . . . עובדים (צ"ל עובריה) בשעת שלום [מותרות] בשעת מלחמה [אסורות] מטוסיאות צ"ל בטוסיאות) (כצ"ל)
סימן כ' פ"ה בשעת [שלום] חביות פתוחות אסורות (כצ"ל)

ל"א ע"א כדון מינה ומינה (גדה דף י"ג) וב"ק דף כ"ה
ל"א ע"ב דת"ד ככולן נאמר (לעיל ד' כ"ה ע"ב)
ל"ד ע"ב אמר ליה רב המנונא (גי' הרי"ף ואי דאמר במתנה נתתם לי)
ל"ה ע"ב אנא מלכא מלכיא (צ"ל אנתה מלכא מלך מלכיא)
ל"ו ע"ב במשנה. ואינו חייב על שבועתא גרידתא (בס' המשנה ליתא, והגה' היתה נכתבה בחוץ לפירוש)
מ"ו ע"ב אמר ליה רבי חייא בר אבא (גם ר"ה התנא בר אבא הי עיין מנהדרין דף ה' ומכש"כ שם עה"ג דרש"י ל"ג כן ומברייתא זו יש ראייה לגי' שלנו וצ"ע)

הרא"ש שבועות

סימן י"ג פ"ו ואם תקשה לך כיון דנאמן לומר פרעתוך וכו' (עי' רא"ש פ' חוקת הבתים סי' מ"ו)

מסכת מכות

ד' ע"א ואמר רב יהודה אמר רב חבית מלאה מים וכו' (רמב"ם פ"ג טה' מקואות ה' י')
ד' ע"ב בשלמא דרבנן כדי רשעתו כתיב משום רשעה אחת וכו' (עיין בס' המצות להרמב"ם שרש ש"ח בהשגות הרמב"ן)
ד' ע"ב תוס' ד"ה בשלמא (עי' שבת דף קנ"ד תוס' ד"ה דבלאו נמי לא מחייב)
ד' ע"ב תוס' ד"ה גמר ממוציא שם דע (עי' ב"ק דף ע"ד תוס' ד"ה דהוה ליה)
ה' ע"א ורבנן ההוא טבעי ליה להכרוזה (עי' בסנהדרין דף ס"ג ע"ב)
ה' ע"א מנא ה"מ אמר אביי נאמר רשע בחייבי

מסכת שבועות

ד' ע"א תוס' ד"ה בקוצץ בהרתו (עיין מ"י רפ"ט מה' ט"ז ומל"מ שם)
ו' ע"ב אר"י זו פרס (צ"ל מלכות הרשעה וגי' הערוך ע' לשון רוטי)
כ' ע"ב האי לאו והאי לאו (רש"י ל"ג ליה עיין חי' הריטב"א)
כ"ג ע"א תוס' ד"ה גמר שכר. כדיליף בירושלמי (צע"ש דלא קאי תי' זה ע"ש ובפ"ט)
כ"ה ע"ב לכדתניא ככולן נאמר (לקמן ד' ל"א)

י"ט ע"ב משראה פני החומה (גי' התוס') הבית וכן גי' הרמב"ם במל"ת קמ"א ופירושו חומה ע"ש כמו בכורים ע"א כ"ט פ"ג מה' בכורים)
כ"א ע"ב אמר רבא יש חילוק מלאכות וכו' (צ"ל רבה כדמשמע בפסחים דף מ"ח וברש"י שם)
כ"ב ע"ב ושתי רצועות של חמור עולות ויורדות בה (בסדר המשנה ליתא של חמור וכ"ט ברש"י)
כ"ג ע"ב מנא ידע דלמא כי היכי וכו' (סוטה ד' ?)

מסכת הוריות

י"א ע"א מעם הארץ פרט למומר (שבת דף ס"ט)
י"ב ע"א יהא רגיל למיחוי בריש שתא וכו' (בכריתות דף ה' הגי' למיכל והוא גי' הטוא"ח סי' תקפ"ג ובי"א אבל הערוך גרס גם שם למיחוי ע"ש בע' קד)
י"ג ע"ב וריחני פקחי (גי' רש"י יומא פקחין ופי' פקחוני)
י"ג ע"ב אמר להן רבן נמליאל (צ"ל רשב"ג)

מסכת עדיות

פרק ד' משנה י"א בפי' הראב"ד ומפרש בגמ' שאין שביעי עולה לו מן המנין (צ"ע דף י"ז ו"ח וצ"ל שהיתה לו גי' אחרת ועי' בהשגות פ"ו מה' נויר ה"ז וצ"ע)

אבות דרבי נתן

פרק י"ג ובמזמרתים ובמזמרתים גדולים (ובמלחמה ביד חזקה ובורע נטויה וטן

בחייבי מלקות וכו' (עי' יבמות דף ע"ז תוס' ד"ה א"ל ר"ע ומנחות דף פ"ד ד"ה והשתא נמי) ז' ע"ב נשמט הברול מקתו (גי' הע' מקנתו) ח' ע"א ומחיה לגרמא (לגודמא כ"ה בערוך ערך גרם וכ"ג גי' רש"י) ט' ע"ב עד שישמט מחצלו (בערוך ע' מחצל כי ש"ג מחצלו) י' ע"א לא טורין קטנים (גי' הערוך ערך טר הו' לא טורין גדולים ולא) ט" ע"ב תוס' ד"ה משולשות (עי' תוס' בכורות ד' ל"ט ד"ה שיהי' משולשין) י' ע"א ומי אוהב בהטון לו תבואה (צ"ע דכה"ס לא באלף כ' וכן בויקרא רבה פ' כ"ב דריש בכמה אנפין בא' וגי' דאע"ג דכתיב א' דריש כאלו כתוב ו' כמו אשר לא כרעים פי' שמיני מט"ו אנהון דכתיב לא וקרין לו במ"ס שם. שו"ד למהרש"א ח"א שנתקשה בזה ודחק לתרץ ומש"כ נ' נכון)
י"א ע"א ברש"י ד"ה שכס נסב מבגאי גור. מבגאי שם איש (בערוך ערך מבגאי פי' עובד אדמה ועיין עירובין ד' ס"ד)
י"א ע"ב כמשנה. וכל אדם חייבין עליו (אין, כן גירס' הרמב"ם וכן גי' הרמב"ן בנוספות למ"ע י"ג וכן גי' הכ"ט וכן בחי' ריטב"א כי שהיא הגי' הנכונה ועי' תוי"ט)
י"ח ע"א מכדי כתיב והבאת שם ואכלת לפני ד' אלקיך במקום וגו' (אין זה פסוק אלא מורכב מבי' גורסאות גי' רש"י מכדי כתיב והבאתם שמה אבל גי' הרמב"ם בס' המצות מכדי כתיב ואכלת לפני ד' אלקיך וכו' ועיין כריתות ד' ה')
י"ח ע"ב תוס' ד"ה ביכורים. וכהן מלקות (גי' רש"י כהן. ל"י למה עיין רמב"ם פ"ג הל' ג')

פרק י"ט ה' י"ב ואח"כ אומר קדיש וכו' אלא על התלמוד ועל הדרש (גי' הרמב"ן תלמיד דרשן ע"ש)
פרק כ' ה' א' בא"י מקדש ראשי חדשים (בש"ס מחדש חדשים ופלוגתא היא במדרש שמות רבה פ' ט"ז)

מסכת שמחות

פרק ח' ויהי ר"ג הוקן ור"א בן עזריה מספדין עליו (בס' יוחסין דף כ"א גרים רשב"ג והוא נכון יותר)
פרק י"ב ליקוט עצמות אינו אלא אחד בלבד (גי' הטור היה עומד ומלקט וחשכה לו מותר ביום שלאחריו)
פרק י"ב לפיכך אינו מלקטן אלא עם חשיכה (גי' הטור סי' ת"ג אותו עם חשיכה)

מסכת דרך ארץ רבה

פרק א' ואי אפשר שיש להן היתר (צ"ל ואשת איש שיש וכו')
פרק א' כל האסורות לו איסור ערוה וכו' עליהן לא פסלן מן הכהונה (כה"ג ה' ערוות הג' פסלן מן הכהונה)

הלכות קטנות להרא"ש

ה' תפילין סי' כ"ט מ"מ שבת וי"ט לאו ומן תפילין והו"ל מ"ע שהוטן גרמא ובירושלמי משמע וכו' (עי' קידושין דף ל"ד ודף ל"ה רש"י ד"ה הניחא ושבת דף (?) ועירובין ס"ב ריש פ' המוציא תפילין ומהרש"א קידושין רש"י הנ"ל ובשע"מ פ"ט מ"ה שבת וצ"ע).

סדר קדשים

ומן לבוא עד גדולים הן ע"ב אותיות כי גוי ב' איננו מן המניין כ"ה בב"ר פ' מ"ד ויקרא רבה פ' כ"ג)
פרק כ"א שיחת ילדים כיצד מלמד שלא יתכוון אדם בשעה וכו' (גי' הערוך ערך סח להיות יושב ושונה בתוך ביתו שמשיה עם בניו ובניו ביתו ונמצא בטל וכו')

מסכת סופרים

פרק י"ג ה' י"ד לקדושה ולמנוחה לכבוד ולתפארת (כן המנהג פה פפד"מ יע"א לומר בכל יו"ט לקדושה ולמנוחה, וחדשים מקרוב באו לשנות הנוסחא ואומרים ביו"ט לששון ולשמחה ומחסרון דעת הגיהו שלא ראו דברי מס' אלו אבל בכלבו ובאבודרהם יש ביו"ט לששון ולשמחה הוי"ן מר"ה שא"א כלל)
פרק ט"ז ה' י' הלכך קבען מאה ושבעים וחמשה סדרים בתורה בכל שבת ושבת עולת תמיד (כוונתו לבני א"י שגומרין התורה לג' שנים ומחצה כמ"ש"כ בחלוקי א"י ובניי בכל הנדפסים בסוף ס' יש"ש לב"ק סי' מ"ה ולפ"ז צ"ל הא דאמרין מנילה דף כ"ט לבני מערבא דמסקי לדאורי' בתלת שנין לאו דוקא אלא חצי שנה יותר ע"ש וזהו שאמר בכל שבת ושבת עולת תמיד)
פרק י"ט ה' ט' אשר גידל חורשי הורם וכו' טובים ירח כליל (כצ"ל)
פרק י"ט ה' ט' חורשי הורים צ"ל דורשי וחסר כאן תיבה אחת באות ב' ואולי צ"ל בחסדו ועיין לקמן ה' י"א ואשר בעגולה ואם היא ברכה זו כצ"ל כאן. שו"ד בס' נחלת יעקב שהביא אח"כ ראיתי בס' תה"א ד' נ' ע"ג שג' לקמן ואחריו בא"י אמ"ה אשר בעגולה גדול דור דורשים וכו')

סדר קדשים מסכת זבחים

ב' ע"ב תוס' ד"ה סתם אשה וגם אם לא ירצה הבעל לא יגרשנה אלא שלא תשמשנו (עיין פסקי תוס' ומש"כ שם עה"ג)

י' ע"א רש"י ד"ה לזרוק דמה לע"א לשם ע"א ולא זרק (עיין חולין דף ל"ט ע"ב תוס' ד"ה מקום שאין מחשבה)

י"ז ע"ב תוס' ד"ה קסבר בק"ז ממת כדאיתא לקטן (דף כ"ב)

כ"ז ע"א בתוס' ד"ה שחט (עיין מל"מ פ"א מה' מטמאי מו"מ הי"ד)

כ"ח ע"ב בתוס' ד"ה מיסתברא. על כן נראה לפרש (עיין בערוך ערך זב)

ל"ב ע"ב אידי ואידי עשה שיש בו כרת הוא (עי' פסחים דף ס"ד תוס' ד"ה הכתוב נתקו לעשה)

ל"ג ע"א תוס' ד"ה סמיכת אשם וקאתי לאשמועינן דטעון סמיכה דאורייתא (צ"ע לק' דף ע"ו ע"ב ד"ה וסמיכה ובמנחות דף ק"ה ובגדה דף ע' שלכ"כ, ודבריהם שם מוכרחים לכאורא, ועי' בתוס' פסחים דף פ"ט ע"א ד"ה ואלו פסח, ומה שיישב דבריהם בס' שעה"מ פ"ג מה' מעה"ק ועדיין צ"ע שסותרים עצמם)

מ"ה ע"א ת"ר אורח אורח מביא נסכים וכו' (מנחות דף ע"ג)

מ"ז ע"ב אמר ר"י אמ' רב חטאת ששחטה (לעיל ד' ג')

מ"ט ע"א (דבר שהי' בכלל ויצא לדון בדבר החדש איהו לא גמיר מכללא, אבל אי כללא גמיר מיניה עי' זבחים ד' מ"ט) די

מ"ט ע"ב והתם מנ"ל דכתב מראשו (עי' עירונין דף ה' תוס' ד"ה ואב"ע)

נ"ג ע"ב א"ר אלעזר לפי שלא היתה בחלקו של טורף (גי' הערוך ערך טרף שהיתה ולפי"ז צ"ל שטורף הוא יהודה דכתיב ביה מטורף בני עליה)

נ"ו ע"א תוס' ד"ה מניין (עיין תוס' מנחות דף כ' ע"ב)

נ"ז ע"ב ב' כתובים הבאים כא' אין מלמדין בג"ש רש"י זבחים דף נ"ז ועיין עירונין דף י"ד ע"ב תוס' ד"ה איבעיא להו ודף ט"ו ד"ה הו"ל ב' כתובין)

נ"ט ע"א כי מובח הנחושת שעשה משה קטן מהכיל (כי מובח הנחושת אשר לפני ד' כ"ה במלכים)

ס"ב ע"ב אמר ר' ירמיה באמה גדומה (גי' הערוך גרומה)

ס"ג ע"א ואצבע ושליש אצבע בזכרותא (עיין מנחות מ"א ע"ב תוס' ד"ה ד' בגודל)

ס"ד ע"א בתוס' ד"ה שירי הדם. דבעיקרון מזרחית (צ"ל מערבית)

ס"ה ע"ב שמעתי בחטאת העוף שמבדילין וכו' (עי' בשרשי' לרמב"ם שרש ח')

ס"ה ע"א בתוס' ד"ה מלקי ור' יהודה מכשיר (צ"ל ור' שמעון)

ע' ע"ב או שהטית את האדם (עי' תוי"ט)

ע"ב ע"א בתוס' ד"ה אלא. ובר דאותם י' דברים (צ"ל ומסתבר דאותם)

ע"ב ע"ב בתוס' ד"ה נתערבו דאיסורה (צ"ל דאסור) בשתיה שרי על

די

ק"ב ע"א ואת טלכים לכסא (וישיבם
לנצח ויגבהו)

ק"ב ע"א אסורין... בחבל (צ"ל אסורים...
בחבלי)

ק"ב ע"ב תדחתני מחטאת (צ"ל תדחני)

ק"ו ע"א ר' אליעזר פטור עד שיקריב את
השני (אלעזר כצ"ל כ"ט תוס')

דף ע"ב ד"ה וטודה ר"א דהתם מוכח בש"ס
דהוא ר"א בן שמוע תלמיד ר"ע)

קט"ו ע"א ונסיב להו הש"ם לחיובא
(תלמודא כצ"ל)

קט"ז ע"א אמר ר' שמואל בר נחמני
(במהרש"א בח"א מחק להא

דרשב"ג וגרים מאותן שעתידין לטהר מנא
הו ידעי וכו' ע"ש)

קט"ז ע"ב ויאמר ארונה (שמואל ב' כ"ד)
יקח אדני המלך ועל (צ"ל יקח

ויעל אדוני המלך הטוב בעיניו) ראה הבקר
לעולה והמזריגים (וכלי הבקר) לעצים (כצ"ל)

פסקי תוספות

סימן א' פ"א וינתה תחת בעלה אם לא
ירצה הבעל לא יגרשנה אלא

תשמשנו (עיין בפני דל"מ כן אברא דכמו

שהוא כאן הוא בשם ר"י בת' רשב"א ת'
תת"ם, ונ' שתיבת לא בפנים הוא הגהת

תלמיד טועה שסבר שתשמיש קאמר והג'
שלא והוא משנה שאינה צריכה, אלא

משמשו כשפחה קאמר וזה ברור, ונאמנים
עלינו הרבנים האלה שכ"ה ועי' בש"ע אה"ע

סי' קי"ז ס"א בהג"ה ובב"ש וח"ט שם. שו"ר
שבת' שבוי' ח"א ת' קי"ט שאשתמטת' דברי

פסקי תוס' אלו ע"ש)

פירוש המשניות לחרמב"ם

פרק ח' משנה ה' הניתנין מתנה אחת וכו'
צ"ג

ידי ב' (צ"ל ד') זווי (עיין ברא"ש ספ"ג
דע"ז סי' ט')

ע"ה ע"א תוס' ד"ה הפיגול. וקשה דאם
התרה בשלשתן וכו' (עיין יבמות

דף ק"א תוס' ד"ה הכה זה)

ע"ט ע"א בעין משפט נ"א (עיין בהשגות
ובכ"מ שם)

ע"ט ע"א דמדינא סגי להו בכל דהו (עיין
תוס' נדה דף ע"א ע"ב ד"ה ר"י

לטעמיה)

פ"ה ע"א (אימתי לפרש אף בתנא אחר
ואף בברייתא כ"ט זבחים ד' פ"ח ע"א)

פ"ה ע"א (מדומע שייך אפי' בערלה וכלאי
הכרם תו' ד' פ"ה וכו"כ כדומה

ליה עירובין דף ל"ו ול"י למה לכ"כ גם
הכא מדומע טבל)

פ"ט ע"ב (נימא מסייעי ליה מאמוראים
דף פ"ט ע"ב)

צ"א ע"ב (תני רישא משום סיפא דף
צ"א ע"ב)

צ"א ע"ב דון מינה ומינה (נדה דף מ"ג
ועיין במה שציינתי שם)

צ"ד ע"א אמר אביי מטלית פחותה משלש
איכא בנייהו (עיין תוס' נדה דף

סי' ע"ב ד"ה במטלניות ובר"ש פכ"ח דכלים
דכלים משנה ח' וברטב"ם פכ"ב טה' כלים

הלכה כ"א וע"ש)

צ"ד ע"א מי לא עסקינן בכלי אכסלגיא
(גי' הערוך אבלוסמוס והסכים כן

בט"ע וכן גי' השאליות פ' מצורע)

צ"ז ע"ב בתוס' ד"ה והתם. ולא כתב סכין
(צ"ל ויכין)

צ"ח ע"א ברש"י ד"ה אלא סכין. לשחיטה
לאפוקי צור וכו' (עיין רש"י מנחות

דף פ"ב ע"ב ותוס' חולין דף ג' ד"ה כגון
דבדק ורש"י סוטה י"ד סע"ב ות"י הרא"ש שם)

במוזה קאמר (כן פירש בערוך ערך אמת)
ל"ג ע"א תוס' ד"ה והא ההוא פתחא. אר"י
 אין מכבדין אלא בפתח שיש בו
 מוזה (אית בה מוזה אין לית בה מוזה לא
 אלא מעתה בהכ"נ ובהמ"ד דל"ל מוזה ה"נ
 דלא מכבדין כצ"ל)

ל"ז ע"א בתוס' ד"ה קיבורת. שקורין קודא
 (שקורין בל"א עללענבאגען)

ל"ח ע"א בתוס' ד"ה התכלת. ולקמן גבי
 טלית שכולה תכלת (דף מ"א ע"ב)

שם. בספרי פ' לך לך (צ"ל שלח)
מ"א ע"ב רב יהודה מכר ליה לקצרא
 (בערוך ערך קצר נ' שגרים
 ומפיים ליה ע"ש)

מ"ד ע"א אמר רב יהודה טלית שאולה כל
 ל' יום פטורה מן הציצית (שבת
 דף קמ"ח תוס' ד"ה שואל חולין דף קי"א
 וע"ש בתוס')

מ"ז ע"ב כבשי עצרת ששחטן (עיין נויר
 ד' כ"ח ע"ב תוס' ד"ה כבשי עצרת)
מ"ט ע"א עקירה בטעות הוי עקירה (עיין
 פסחים דף ע"ב)

נ"ג ע"ב (כי חזק הוא **ממנו** אל תיקרי
מִמֶּנּוּ אלא **מִמֶּנּוּ** פי' נ' דיחיד

דגושה והרבים רפויה לדעת חכמי המורה)
נ"ה ע"א אמר ר' אלעזר ברי' יוסי (בערוך
 ד' בצ"ד ע' טקצוה ג' א"ד ישמעאל)

נ"ה ע"א אמר רב פפא ש"מ דחקינן
 ומוקמינן מתני' בתרי טעמי וכו'
 (עיין קידושין דף ס"ג וסוף פ' המפקיד ובת"ה
 ובמשמרת הכית ה' שחיטה שער ב' דף י"ד)

ס"ב ע"א בדון מינה ומינה (עיין מה
 שציינתי בנדה ד' מ"ג)

ס"ד ע"ב אמר להו מרדכי (גירס' הערוך
 ערך גג רב מרדכי)

ס"ד

(צע"ג עי' תוס' עירובין דף ק' ור"ה דף
 כ"ח וכן פי' רש"י כאן דמתן ד' היינו מתן
 ב' שהם ד')

מסכת מנהות

ט"ז ע"ב כטאן דאמר שירים מעכבין וכו'
 (עיין מיימוני פט"ז מה' פה"מ ה'
 ד' שדבריו צ"ע עי' טל"מ שם ועי' בה"ז
 לעיל שהאריך)

י"ז ע"א קומץ להקטיר לבונה (ולבונה)
 וכו' (ברש"י טוכח דל"ג ולבונה
 אבל הרמב"ם גרים ליה ופי' דלא כרש"י
 ע"ש וצ"ע על הכ"מ. שו"ר בבה"ז שכ"ב)

כ"א ע"א תקריב מ"ט תקריב ואפי' בשבת
 (עיין מל"מ פי"א מה' שבת ובת'
 מהר"ם בר' ברוך ד' קרימונא ת' ח')

כ"ב ע"ב תנן ר"י אומר במנחת כהנים
 (בס' המשנה ליתא התיבות "במנחת
 כהנים" אבל הרמב"ם בפ"י המשנה גרים ליה
 וע"ש שפי' ב' פירושם)

כ"ה ע"א בתוס' ד"ה אימא עון. מעון דורות
 (צ"ל מעון דורות)
כ"ז ע"א בעין משפט פ"ו ופ"ד מה' ביאת
 מקדש הלכה י"ב (ע"ש ה' ח'
 וכ"מ שם)

כ"ז ע"ב רש"י ד"ה למעוטי. דכתיב נשפה
 (ישעי י"ג) (צ"ל נשפת (ישעי' מ'))
כ"ח ע"א רש"י ד"ה פמוט (עיין ערוך
 ערך פמוט)

כ"ט ע"ב ששוקלין בשרו כמקולין (גירס'
 הערוך ערך מקולין שחותכין)
ל' ע"א ומשה כותב ואומר (אומר וכותב
 כצ"ל)

ל"ב ע"א בתוס' ד"ה הא מורידין. אלא

פ"ז ע"ב קרוחים ועטולין (גי' הערוך וחטולין)

פ"ז ע"ב דאי בכלי טורטני יכניס (וכי טורטני כן גי' רש"י כאן ונדה ד' י"ד אבל בערוך ל"ג)

פ"ח ע"ב רש"י ד"ה נר שנכתה בחצי הלילה או קודם אור היום (עיין ת' רשב"א ס"י ש"ט וס"י ע"ט ובכ"ט פ"ג מה' תו"ט)

צ"ה ע"ב דרך חול הוא (גירס' הערוך ערך לחם גבייכו)

ק"ט ע"ב בתוס' ד"ה בתחילה. ורבינו קלונימוס אביו של ר' משולם הגיה כלשון שני בשעת פטירתו והסופר טעו בין עלה לעולה (איתא בתנחומא ר"פ בא אריב"ל בני מקומות שמענו שאדם משטיע תלמודו סמוך למיתתו וכו' ובס"פ כי תבוא אימת הוא משטיע תלמודו ר' י"א בשעה שהוא בא לפטר מן העולם וכו' רמ"א עד שהוא משלים נשמתו וכו' עכ"ל רש"י בובחים כ"כ על ר' משולם בן קלונימוס גאון)

ק"ט ע"ב הלבישו באונקלי (בערוך אוקלי הגי' של אשתו)

ק"י ע"א אמר ר' אבא ב"ר יצחק וכו' אמר רב יהודא אמר רב מצור ועד קרטינגי מכירין את ישראל ואת אביהם שבשמים (אין זה קרטינגי הנודעת לנו בארץ שפאניען או קארטהאגען באפריקא כי אלה מערביות לצור הנה אלא הוא שם מדינה בארצות המזרח, עיין ב"ר פ' ט"ד קיני קניו וקדמוני ראב"א אסיא ותרקי וקרטינגא ולא נודע לנו מקומה איה, וגם צור אין זה צור המעטירה כי בארץ יון ובארץ מצרים ושאר ארצות המערביות לה לה ה"י בוטנו ישראל הרבה ואולי קרא לקרטהאגא

ס"ד ע"ב תוס' ד"ה ארוה. דר"ג. . . גמליאל (צ"ל דרשב"ג. . . ושמעון)

ס"ז ע"א תוס' ד"ה ר' יוסי ור"ש אומר. וי"ל דמיעוטא דלא שכיח הוא והוי כמו מיעוטא דמיעוטא ולא חייש ר"מ (צ"ע שם בנדה וע"ש בשבת בתוס')

ס"ז ע"ב תוס' ד"ה כרי שתהא. ומההוא דרשא גופא ידעינן דאין ישראל מאכיל לבהמתו כרשיני תרומה (עיין בתוס' שבת דף כ"ז ויבמות דף ס"ז ע"ב שם)

ס"ט ע"ב אין כדעדי טייעא (בר עדי כ"ה בערוך ערך עד)

ע"ז ע"א דלא לימטייה דיאנא (גי' הערוך ערך זיין זיינא)

ע"ח ע"ב רש"י ד"ה חוץ לחומת פאגי. היינו חוץ לחומת הר הבית (בפסחים דף ס"ג לא פי' כן ועי' בערוך ערך בית פאגי וערך פאגי ובכל המקומות בפירש"י וע"ש ועי' בפ"י המשנה להרמב"ם וצ"ע ועי' בריש פ"א דכלים מ"ח)

ע"ח ע"ב בתוס' ד"ה או לאחד. אבל סתמיה (ג"ל שצ"ל תמיד)

ע"ח ע"ב רש"י ד"ה או חוץ למקומו (עיין ברכת הובח)

פ"א ע"ב אמר רב הונא (חולין ד' כ"ג) **פ"ב ע"ב** רש"י ד"ה ואת אומרת. ואין אדם דן גו"ש והיקש מעצמו (עיי' סוכה

דף ל"א ע"א ברש"י ותוס' ד"ה ר"י סבר) **פ"ב ע"ב** דבר הלמד מהקש (ובחים ד' מ"ט) **פ"ג ע"ב** ואיוהו מובחר שלהם מכנים וזתחא (בס' המשנה מכנים

ומיניחה וגי' הערוך ערך מכנים וזתחה) **פ"ה ע"ב** נצרכו להם אנשי לודיק (בערוך ערך צף גי' נצטפצפו ופי' נדחקו)

פ"ה ע"ב פולמוסטוס אחד (גירס' הערוך פלמיטוס וע"ש במ"ע)

ז' ע"ב רש"י ד"ה מבתש (עיין ערוך ע' כתש)

ט' ע"א תוס' ד"ה כולהו ונשחט חוץ למקומו (צ"ל ונשטט)... שחטו בסכין (צ"ל שטטו)

ט"ז ע"א הא בסרנא (גי' הערוך בסרנא) **י"ז ע"ב** דמיא לסאסאה (בערוך גי' לססא) **י"ח ע"א** אמר רב הונא ההוא טבחא דלא סר סכינא קמיה חכם משמתינן ליה (עיין בשאלות קכ"ה גי' אחרת)

י"ח ע"א ואכשריה (ע' ערוך ע' טפל) **י"ח ע"ב** איתמר אמר רב פפא משטיה דרבא שייר בחיטי כשר אמר רב אמימר וכו' (גי' הרשב"א ור"ן בחי' ורב אחא בריה דרבא אמר טרפה)

כ"א ע"א בתוס' ד"ה ואינו מבדיל ולא טבלה (צ"ל ואטבלה)

כ"ג ע"ב והאמר רב הונא (מנחות ד' פ"א) **כ"ד ע"ב** בתורה אור ד"ה א' כיג (צ"ל עורא ג')

כ"ה ע"א כל שעתידי לשוף לשבץ לגדר לכרכב (גי' הערוך לגדר ולכרכב, אבל גי' רש"י לכרכב וכ"כ רש"י ורשב"ם בפ' על התורה פ' תרומה על כרכב המזבח) **ל"ן ע"א** בנתקנח מיהו אשוו להדדי וכו' הו"ל ר' חד ואין דבריו של אחד במקום ב' (אע"ג דלאו מטעם א' פליגי מ"ט הו"ל בכה"ג רבי' וזהו כלל מחודש וצ"ע בס' הכללים. שו"ר כן בשם בת' מהר"י קולן הוא ת' מ"א וצ"ע בכ"מ פ"ה טה' קרבן פסח ה' ב' מש"כ בשם מהה"א בנו של הרמב"ם וצ"ח בין סותרים (?) למתחלפים וצ"ע במ"מ פ"ז טה' אישות ה' י"ב הביאו בהליכות אלי ס"י ק"ד)

מ"א

לקרטהאגא בארץ אפריקא צור כי בת צור היתה אבל א"נ שעל רוטי כיון שנקראת בדחול צר כי מערבית לה היו ג"כ יהודים בימי רב. אח"כ ראיתי להחכם מאור עינים ח' א"ב פ"א שגם הוא כתב כי קרטיגני היא מורחית ע"ש אבל מש"כ כי קארטהעגא עוד לא היתה בימי האמוראים ליתא כי אף ששפלה היתה בימים האלה מ"מ נמצאה עוד)

פירוש המשניות לחרמב"ם

הקדמת הרמב"ם בלול ברביעית ההין (צ"ל בשלישית) שתהא מנחתו שני עשרונים בלולים בשלישית ההין שטן (כ"כ גם בחבורו והראב"ד השיג עליו מן הש"ס דף פ"ט והכ"מ כי שם דמ"ס הוא ודוחק שיפול טעות א' בחבורו ובפ"י)

פרק ה' משנה ד"ה ומניין היו מביאין את היין וכו' ושם השמש בלשון יוני כפי דברי קצת מפרשים יוסטן (עיי' בערוך ערך אליוסטון ששם החמה אליוס ונ' שמעות המעתיק הוא שבלשון ערבי כתב רבי' פי' וכתב ששם השמש אליוסטון וס' שאל הוא ארטיקעל בלשון ערבי והשם יוסטין ולא כן הוא אלא כמש"כ שהשם הוא אליוסטון ונגזר מן אליוס שם השמש בל"י)

מסכת הולין

כ' ע"א תוס' ד"ה שמא יקלקלו. ופ"ה אפי' אחרים רואין אותו (לקטן ע"ב ד"ה דאפי' דעבד נמי לא ועי' לק' דף י"ב ד"ה ואת. אומרת)

ד' ע"ב בתוס' ד"ה מומר. צדוקי... צדוקי... (צ"ל מין, דמין)

- מ"א ע"ב** רש"י ד"ה לא שנו. דהווא קלא אית ליה (עיינן מג"א סי' תר"ד ס"ק ב')
- מ"ב ע"א** תוס' ד"ה דרוסת הנזן (נ"ל שצ"ל הגו)
- מ"ד ע"א** תוס' ד"ה והאיכא. דלא גרע משחיטת הגדרגת (צ"ל משמוטת)
- מ"ד ע"ב** רש"י ד"ה רב חסדא כהן הוא כדאמרינן (ברכות ד' מ"ד) גיטין (וגיטין) וכו' אחיות כהנות (וכו' כצ"ל)
- מ"ד ע"ב** ר' אלעזר כי הוו משדרי וכו' (מגילה ד' כ"ה)
- מ"ז ע"ב** תוס' ד"ה אלא ירוקה ואמרינן בנדרים וירק את חניכו שהורק באבנים טובות ומרגליות (בש"ס שהורקן בזהב אבל כמ"ד איתא כן)
- מ"ח ע"א** רש"י ד"ה הגו. ולא גרסינן אי איכא ריעותא וכו' (ג' שצ"ל ול"ג דהא איכא ריעותא בדופן עי' בעה"מ)
- מ"ח ע"א** תוס' ד"ה אמר רבינא. שנוולד ביום שמת רבא מדבא להשי' על דבריו (ונ' שהוא ר' אבינא בר פלוגתא של ר"ה כתובות דף כ"ד דכל רבינא אבינא שמי' כמש"כ בערוך סוף ערך אביי, ובברכות דף כ' רבינא ור"ה ובבעה"מ שם ר' אבינא ור"ה והוא תלמידו של ר"ה גיטין ד' ס"ו)
- מ"ח ע"א** שהתלמידים מודנזין (גירס' הערוך מודנדין)
- נ' ע"א** אמר רב כהנא שירקא דמעייא וכו' (פסחים דף ס"ח ושם גרסי' אגב דוחקא דסבינא)
- נ' ע"א** רש"י ד"ה בר חוליא. ואף התנזן (צ"ל הטבעות)
- נ"א ע"א** מרח טרייה (ג' הערוך מריח)
- נ"א ע"א** ואי מחיי אפסקיה (בערוך פסק נ' מחייה פסקית)
- נ"א ע"א** רש"י ד"ה למאי נפקא מיניה (למקה וממכר כן ג' הר"ף כאן ור"פ המוכר פירות וע"ש בנמוק"י)
- נ"א ע"ב** עוף ומעופף (ג' הע' עוף מעיף)
- נ"ג ע"א** איהו קא מעואי (ג' הערוך מצוי)
- נ"א ע"א** לעילא מר' רבה פרש"י ר"י הנשיא (צ"ל שהוא ר"י נשיאה שג"כ נקרא ר"י הנשיא עיין פרק אין מעמידין רש"י ד"ה ר' וב"ד דאלו רבינו הקדוש א"א שר' עורא ראה אותו וראה אביו ורבא כי ר"ע תלמיד רבא אם לא שכשראה אביו הי' כבר ככך פ' שני דו"ק בסדר הדורות כי ר' נפטר למאוחר בשנת תקע"ט לאלף הג' ואביו צ"ט לאלף הד' וכל שנות אביו ס' שנין כדאיתא פ"ק דר"ה וכאן קורא ר"ס לר"ע צורבא מרבנן שהוא כחור כמש"כ רש"י על דצריבין אלא ר"י נשיאה היה)
- נ"ז ע"א** ההוא צנא דאינקורי (ג' הערוך דנקורי ופי' כפי' הא' של רש"י)
- נ"ח ע"א** כל [בריה] שאין בו עצם (כצ"ל)
- נ"ט ע"א** עיקרא דמרידהא (ג' הערוך דנרמחא)
- נ"ט ע"א** רש"י ד"ה ה"ג כל. וקדצוליו (צ"ל וקדצולין)
- נ"ט ע"ב** כרכו... כרכו (ג' הערוך דכרכיו ופי' שם מקום)
- ס' ע"ב** עוים שאיוו (ג' הערוך שעיוו)
- ס"ב ע"ב** תוס' ד"ה טאי. וגם ר' חיים (צ"ל ר"ח)
- ס"ג ע"א** וסימנך מרומא (עיין ערוך)
- ס"ג ע"א** שהודו כפות. . . שהודו כפות (ג' הערוך ע' דוכיפת כפוף)
- ס"ג ע"א** בר חיריא. . . בר חיריא (גירס' הערוך בר הדיא)

פ"ו ע"א תוס' ד"ה רוב תנוקות מטפחים.
שאני אומר אדם טהור נתן לו
(אחר נתן לו כ"ה שם ועיין תוס' קידושין
דף פ' ומתהרש"א שם)

פ"ו ע"א שם כדתני תנוק שהניחתו אמו וכו'
(כדתני בתוספתא וע"ש ע"ש בר"ש
דלגי וכו' בתוס' שלנו ר"י א"ל ופליגי
רבנן עליה וס"ל דלעולם טהור ע"ש ופי'
הרמב"ם פט"ו מאה"ט ה' ו' וע"ש ה' ג'
כיצד חינוק טמא וכו' וצ"ע)

פ"ו ע"ב תוס' ד"ה אסור. בפרק ג' [דיומא
דף ל'] [כצ"ל]

פ"ו ע"א כי הוה קא בעי מיברך (מיברך נ"ל.
שר"ר בהגהת ר"י פיק שצ"ל מיברא
ע"י כ"ב ד' צ"ו ברש"ם ותוס' שם)

פ"ו ע"ב ברש"י ד"ה והוא דאיכא רביעית
וכו'. דכתיב על נפש מת ובשועור
רביעית הנשמה תלויה (קרא זה בנוי כ'
ול"י היכא דריש מיני' דלעיל דף ע"ב דרש
מנוגע במת בנפש ובסנהדרין דף ד' מועל
כל נפשות מת לא יבוא בפי' אמור וצ"ע)
פ"ח ע"א תוס' ד"ה רבנן. הא ר' ירמיה
(צ"ל יהודה)

פ"ח ע"א תוס' ד"ה חרסית. וא"א לומר
כן דהכא חשיב תרווייהו וכו' (ובר"ש
פ"ג דכלים משנה ד' כתב בשם הערוך
שהוא מין סיד שחופרין אותו מן הקרקע
ועי' רפ"ה דמ"ש ובתוי"ט שם)

צ"ב ע"ב תוס' ד"ה אמר אביי. ובכל
הספרים כתיב רבה (צ"ל רבא)
צ"ד ע"ב תוס' ד"ה אמר אביי. שמא יהנה
ישראל (צ"ל יקנה)

צ"ה ע"א ד"ה הכא נמי. אמאי ירעו עד
שיסתאבו (צ"ל אמאי ימתו)

צ"ו ע"ב תוס' ד"ה אם יש בה. מסייע
לשאר חתיכות (צ"ל ולא לשאר החתיכות)
ק"א

ס"ג ע"ב גלוי וידוע וכו'. שבחמה טמאה
טרובה וכו' (עפ"ו נל"פ קרא סוף
קדושים והבדלתי בין הבהמה הטהורה
למטמאה ובין העוף הטמא לטהור למה שני
בדיבורי' ולהנ"ל י"ל כי הטבדיל ומפריש
הוא מפריש המעט מן הרוב ודו"ק)

ס"ה ע"א אמר אביי אסקרין (יוסקרא
כ"ה ברש"י וכן בערוך)

ס"ה ע"א זה גדיאן (גי' הערוך גדיאן בנון)
ס"ה ע"א תוס' ד"ה אף על פי. למינהו
סלעם (צ"ל דסלעם)

ע' ע"א רש"י ד"ה נעקרו קס"ד (תיבת
קס"ד יש למחוק)

ע' ע"א רש"י ד"ה ויצא. משמרת (צ"ל
משוירת)

ע"ג ע"א מה מצינו במריפה (לקמן ד' קכ"ג)

ע"ג ע"א תטהר את העובר (צ"ל האבר)
ע"ה ע"ב דנפל דובא (נ' שצ"ל דיבא)
ע"ה ע"ב תוס' ד"ה אנא בעיטון (בש"ם
בשמן פקועות וכצ"ל)

ע"ו ע"א עין משפט פ"ג (וע"ש בהשגות
ובי"ד סי' פ"א סי"ב ופר"ח שם)
ע"ו ע"ב בתוס' ד"ה רובא כדמוכח בתרומה
(צ"ל בתמורה) פרק כל הקרבנות
(צ"ל יש בקרבנות). . . בלריתות (צ"ל
בבכורות ד' ג')

ע"ח ע"א כובסא בדיקלא (בע' גי' קיבורא)
פ"א ע"א תוס' ד"ה יום להרצאה. בכהמה. . .
בכהמה (צ"ל בבמה)

פ"ד ע"א אראב"ע מי שיש לו מנה יקח
לפסו ליטרא ירק וכו' (בשאלות
פ' אחרי וכן בערוך ערך לפס הגי' ללפסו
וכ"נ גי' רש"י)

פ"ד ע"ב תוס' ד"ה כסוי. דאפר מרה דעתו
[ליוודאי ואין דעתו] לספק (כצ"ל)

- ק"א ע"ב** בתוס' ד"ה יום הכיפורים. כיון דלא נקבע ביה (צ"ל ביו"ד)
- ק"ג ע"ב** תוס' ד"ה כל הבשר. ורשב"ם פי' דאיצטריך וכו' (עי' בילקוט פ' משפטים מה שהביא בשם המכילתא וע"ש דגם מוקדשין צריכי)
- ק"א ע"ב** בי דוגא בשרא (גי' הרי"ף וכן גי' הערוך תותי כבדא אסור)
- ק"א ע"ב** בעיא הרחה. . . לא בעי הרחה (בעי כן גי' רש"י אבל רשב"א גי' בעיא וכן ברי"ף וע"ל ד' י' בתוס')
- ק"ג ע"ב** בעא מינה רב. אחדבוי מרב (צ"ל מרבא או מרבה)
- ק"ג ע"ב** רש"י ד"ה הא דרביה. וכל היכא דקתני משום פלוני לא שמע מפיו וכו' (עי' ב"ב דף ק"ד אר"י משום רשב"י ורשב"ם שם)
- ק"ג ע"ב** שם. ושמואל לא ראה את רבי אלעזר מימיו דר"א כחרבן היה מתלמידי ריב"ז ושמואל מדורות האחרונים (צ"ל דגי' רש"י היתה אלעזר ביו"ד וכו' בסנהדרין דסתם ר' אלעזר הוא בן שמוע כמש"כ רש"י עירובין דף ל"ח ע"ב)
- ק"ג ע"ב** תוס' ד"ה קסבר שמואל. אלא הוי יליף (צ"ל ולא וכן הגי' מהרש"א ומהרמ"ש)
- ק"ד ע"ב** בתוס' ד"ה או למה לי [דנשך] ומרבית קאי אכסף ואאוכל (כצ"ל)
- ק"ט ע"א** (ע"ש ע"ד פי' תיבת אפילו)
- קט"ז ע"א** תוס' ד"ה מה להלן. אע"ג דאיכא למילף איסור הנאה בק"ו (עיין ב"מ דף ק"ד תוס' ד"ה ואידך)
- ק"ז ע"א** בתוס' ד"ה ולא והרי. בסוף מעילה (צ"ל תמורה)
- ק"ז ע"ב** חטה בקליפתה וכו' (עיין ר"ש משנה ה' פ"ק דטבול יום)
- ק"ט ע"ב** אהא מלאי שבשבלים (צ"ל המלאין שבשבלות)
- ק"ט ע"ב** דתנן המלאין שבשבלות מיטמאין (בעוקצין המלעין ועי' ערוך ערך מלען ב' הגירסאות)
- קכ"ב ע"א** תוס' ד"ה אבל רישא (עיין בנדה שם)
- קכ"ד ע"א** הב"ע דקא בעי ליה למושב זב (גי' הערוך למשבוג וע"ש שני שגם גי' רש"י כן ואף אי גרסי ב"ב מ"מ תבה א' היא וצ"ל למשבוג כי גי' שלפנינו אין לה פי')
- קכ"ז ע"א** להביא הערוך (גירס' הערוך ע' בן הנפל הברבר)
- קכ"ז ע"א** וכן הנפילים (צ"ל וכן וכו' בערוך וכו' בש"ד פ' ט"ו)
- קכ"ח ע"א** ביש יד לטומאה (עי' ל' ד' ק"ט)
- קכ"ח ע"א** אמרתי לפניו למדתנו רבינו עולשין שלקטן והדיחן לבהמה (מפירש"י גי' שלי"ג והדיחן וכן בתוס' שהביא הר"ש רפ"ג דעוקצין ליתא)
- קכ"ט ע"ב** ומעורה מעור' (גי' הערוך כבע"ח וכ"ג שהיא גי' רש"י)
- קכ"ט ע"ב** דתניא יחוד של תאנה (עוקצין פ"ג)
- קל"ב ע"א** והילכתא כוותיה דרב אדא בר אהבה (גי' רש"י אליבא דמר בריה דרב יוסף והוא גי' שאילתות פ' במדבר ועי' ברא"ש בכורות ר"פ יש בכור סי' ב')
- קל"ב ע"ב** ברש"י ד"ה מפיקנא לך (עי' בב"ב ק"א ובפירש"ם משמתניא לך ע"ש ועיין ר"ן)
- קל"ב ע"ב** במה דברים אמורים בטעות לא תעשה (עי' פירש"י וצע"ג עי' משפ"י כחובות ד' פ"ו והלאה)

ו' ע"א תוס' ד"ה פ"י. כדאמר תפלה ושיחה
עשה (צ"ל תפילין ח' עשה)

ז' ע"ב ואיכא דאמר דסוסים וגמלים לא
קא מיבעיא להו (ע"י מרדכי פ'
ח' שרצ"י סי' שפ"ג וע"י במוש"ע יו"ד סי' פ"א)
ז' ע"ב ברש"י ד"ה חלי דיחמרתא (צ"ל
שהיחמורות)

ז' ע"ב ברש"י שם. שהחמורות מוציאות
מרחמן (ובערוך ע' חלי הו' כתב
שנמצאות ברעי שלהן)

ח' ע"א תוס' ד"ה הקוף והקיפוף מין חיה
הוא (ע"י בתוס' נדה דף כ"ג)

י"א ע"א תוס' ד"ה שהיה לו לפר"ת דמפרש
לעיל (דף ד' ע"ב)

י"ד ע"א בתוס' ד"ה כל הקדשים. ומשני
בריא (צ"ל בויא). . . ומוקדשין
(צ"ל ואקדיש)

ט"ז ע"ב דתני רבנן זכר וכו' (תמורה י"ח)
י"ז ע"ב תוס' ד"ה איפשר לצמצם. מאי
היכי פשוט מצמצם (צ"ל מנמצא). . .

דאומר פרוץ (צ"ל עומד) מרובה. . . רחמנא
אמר גדור (צ"ל לא תפרוץ). . . ולרבינו תם
נמי (צ"ל חננאל נמי)

כ' ע"א תוס' ד"ה רבינא. שמא [מעוברת]
היא צרתה (כצ"ל)

כ' ע"א אלא סימן (צ"ל אלא אמרו סימן)
כ' ע"ב בתוס' ד"ה חלב פטור. פ"ק דחולין

דף י"א (צ"ל ג'). . . דבסוף אין
מעמידין דף י"ז (צ"ל ל"ט). . . וסתמא (צ"ל

דסתמא דמשנה). . . בההוא פרקא (דף ל"ד)
כ"א ע"ב רש"י ד"ה לילף מקדשים. משלמים

שאין יכול להקדישן מחוסר זמן
שאין קדושה חלה עליהן (צ"ע מיימוני פ"ב

טה' מעילה ה' ט"ז וע"י מעילה דף י"ב
רש"י ד"ה אלא לרבנן אלא שצ"ע וכ"כ מ"מ

שם וע"י מיימוני פ"ג טה' א"מ ה' י' וע"י
תמורה

קל"ד ע"ב כי אתא רבין אמר קמה אקבה
(ע"י בערוך ערך קם פי' חדש

וע"י ת' מהר"י י' טיגש סי' ו')

קל"ז ע"ב ר' יצחק אומר משום ר' אלעאי
(בתוס' דפ"ב דתרומות הגורסא

אלעזר וכצ"ל)
קל"ז ע"ב אשכחיה לר' יוחנן (גי' רש"י

ר' יוחנן)
קל"ח ע"ב יוני הרדסיות (גי' הע' דורסיות)

קל"ט ע"ב חד תני הרדסיות (גי' הערוך
ע' יון דורסיות)

קל"ט ע"ב סומא אמרי קירי בירי אתוהו
ושחטוהו (ע"י ע"ז דף ל"ח ע"ב

וצ"ל כירי במקום בירי)
קמ"א ע"ב פרסתקי (בערוך ג' פרסקי

ופי' כפי' רש"י)

הרא"ש חולין

סימן ז' פ"א בהג"ה וקליפתן מותרין (צ"ל
וחליפיהן)

סימן כ"ד פ"א הך דרבינא דהוא בתרא
(בהג"ה ג' רב נחמן)

סימן י"ד פ"ג כגון בצימוק דהיינו אדומה
(ע"י מעדני יו"ט)

סימן נ"ב פ"ג [ובנקבה] כל שאינה יולדת
(כצ"ל)

סימן ב' פ"ד כר' אושעיא. . . כר' אושעיא
(צ"ל יאשיה)

סימן כ"ט פ"ז בהגהה. והא דקו"ל דעולה
בק"א (ע"י תוס' מנחות דף כ"ב ע"ב)

מסכת בכורות

ו' ע"א תוס' ד"ה ורבי שמעון. א"כ נחיר
קלוט טהא טעמא (א"נ נחיר קלוט

טהוא טמא כצ"ל)

לא דייקא. אח"כ ראיתי בספר טובח (בפרה שכוונתי בעוה"י להאמת).

ל"ה ע"א מה כלי חרס נטמא תוכו נטמא גבו לא נטמא תוכו לא נטמא גבו

אף כלי שטף נטמא תוכו נטמא גבו לא נטמא תוכו לא נטמא גבו (בתוס' שבת דף ט"ו הגי' נטמא גבו לא נטמא תוכו וכן גי' הראב"ד פ"ו מה' שאה"ט ע"ש, וגי' שלפנינו אינה מובנת. אח"כ זה ראיתי להרב ט"ט פ"א מה' כלים שהגי' כן מטעם תוס' וראב"ד וע"ש)

ל"ה ע"ב בתוס' ד"ה שער בכור. לא היה אסור לחלוב (עיין בערוך ערך פד דל"ט כן וצ"ע)

כ"ח ע"ב ומעשה בפרה שניטלה האם שלה (בסנהדרין דף ל"ג הגי' בפרה של בית מנחם וכ"כ תוס' לקמן מ' ע"א גי' זו ע"ש)

ל"ה ע"א תוס' ד"ה תרבא כן גרים רבינו חס (עיין ערוך ערך מרכנתא)

ל"ב ע"ב תוס' ד"ה פסק מתני'. דסתם לן כלשון ברייתא (נ' שצ"ל בלשון ב"ה וכ"כ בצ"ק)

ל"ג ע"א רש"י ד"ה בעבודת ציבור דאם אין כהן טהור באותו בית (עיין יומא דף ו' ע"ב ומי' פ"ד מה' ביאת מקדש הי' י"ד)

ל"ד ע"א ת"ל כל מום אחד מום ואחד כל מום (אמר מום ואמר וכל וכ"ה כביצה וכ"ה בה"ג)

ל"ה ע"א היוק שאינו ניכר (גיטין דף נ"ג)

ל"ה ע"ב בעין משפט מ' (מיימוני פ"ה מה' בכורות)

ל"ו ע"ב תוס' ד"ה והלכתא. אפי' כלישנא קמא (עי' יבמות דף צ"ג ע"ב, ונ"ל שלסוגיא דשם כוונת התוס' ויש כאן ט"ס וכצ"ל ואע"ג וכו' משום דדייקא ומנסבא כדאמרינן ביבמות א"ד טעמא דל"א משום דייקא ומנסבא והכא כיוון דומנין דרחמא ליה ע

ל"ה ע"א מה כלי חרס נטמא תוכו נטמא גבו לא נטמא תוכו לא נטמא גבו

אף כלי שטף נטמא תוכו נטמא גבו לא נטמא תוכו לא נטמא גבו (בתוס' שבת דף ט"ו הגי' נטמא גבו לא נטמא תוכו וכן גי' הראב"ד פ"ו מה' שאה"ט ע"ש, וגי' שלפנינו אינה מובנת. אח"כ זה ראיתי להרב ט"ט פ"א מה' כלים שהגי' כן מטעם תוס' וראב"ד וע"ש)

ל"ה ע"ב בתוס' ד"ה שער בכור. לא היה אסור לחלוב (עיין בערוך ערך פד דל"ט כן וצ"ע)

כ"ח ע"ב ומעשה בפרה שניטלה האם שלה (בסנהדרין דף ל"ג הגי' בפרה של בית מנחם וכ"כ תוס' לקמן מ' ע"א גי' זו ע"ש)

ל"ה ע"א תוס' ד"ה תרבא כן גרים רבינו חס (עיין ערוך ערך מרכנתא)

ל"ב ע"ב תוס' ד"ה פסק מתני'. דסתם לן כלשון ברייתא (נ' שצ"ל בלשון ב"ה וכ"כ בצ"ק)

ל"ג ע"א רש"י ד"ה בעבודת ציבור דאם אין כהן טהור באותו בית (עיין יומא דף ו' ע"ב ומי' פ"ד מה' ביאת מקדש הי' י"ד)

ל"ד ע"א ת"ל כל מום אחד מום ואחד כל מום (אמר מום ואמר וכל וכ"ה כביצה וכ"ה בה"ג)

ל"ה ע"א היוק שאינו ניכר (גיטין דף נ"ג)

ל"ה ע"ב בעין משפט מ' (מיימוני פ"ה מה' בכורות)

ל"ו ע"ב תוס' ד"ה והלכתא. אפי' כלישנא קמא (עי' יבמות דף צ"ג ע"ב, ונ"ל שלסוגיא דשם כוונת התוס' ויש כאן ט"ס וכצ"ל ואע"ג וכו' משום דדייקא ומנסבא כדאמרינן ביבמות א"ד טעמא דל"א משום דייקא ומנסבא והכא כיוון דומנין דרחמא ליה ע

ל"ה ע"א רש"י ד"ה בעבודת ציבור דאם אין כהן טהור באותו בית (עיין יומא דף ו' ע"ב ומי' פ"ד מה' ביאת מקדש הי' י"ד)

ל"ד ע"א ת"ל כל מום אחד מום ואחד כל מום (אמר מום ואמר וכל וכ"ה כביצה וכ"ה בה"ג)

ל"ה ע"א היוק שאינו ניכר (גיטין דף נ"ג)

ל"ה ע"ב בעין משפט מ' (מיימוני פ"ה מה' בכורות)

ל"ו ע"ב תוס' ד"ה והלכתא. אפי' כלישנא קמא (עי' יבמות דף צ"ג ע"ב, ונ"ל שלסוגיא דשם כוונת התוס' ויש כאן ט"ס וכצ"ל ואע"ג וכו' משום דדייקא ומנסבא כדאמרינן ביבמות א"ד טעמא דל"א משום דייקא ומנסבא והכא כיוון דומנין דרחמא ליה ע

ל"ה ע"א רש"י ד"ה בעבודת ציבור דאם אין כהן טהור באותו בית (עיין יומא דף ו' ע"ב ומי' פ"ד מה' ביאת מקדש הי' י"ד)

ל"ד ע"א ת"ל כל מום אחד מום ואחד כל מום (אמר מום ואמר וכל וכ"ה כביצה וכ"ה בה"ג)

ל"ה ע"א היוק שאינו ניכר (גיטין דף נ"ג)

ל"ה ע"ב בעין משפט מ' (מיימוני פ"ה מה' בכורות)

ל"ו ע"ב תוס' ד"ה והלכתא. אפי' כלישנא קמא (עי' יבמות דף צ"ג ע"ב, ונ"ל שלסוגיא דשם כוונת התוס' ויש כאן ט"ס וכצ"ל ואע"ג וכו' משום דדייקא ומנסבא כדאמרינן ביבמות א"ד טעמא דל"א משום דייקא ומנסבא והכא כיוון דומנין דרחמא ליה ע

ג' נכונה ע' מתורגמן ערך שעבו וג' הערוך
 ערך שעבו המשועבו ע' ביש"ש פ"ד
 דיבמות ס' כ"ג)

מ"ד ע"ב תנא משוכן זה הקיין (ע' בער'
 ערך גרבתו ושעבו וקין ג' אחרת)

מ"ה ע"א דטרפה ולא סדיקה (ג' הערוך
 דטריפא ופי' רחבה ומשווה)

מ"ה ע"ב והלבקן (ג' ערוך והלוקן בבי' וזין)

מ"ה ע"ב והקפת (ג' הערו' ע' גבה והקפת)

מ"ה ע"ב קפת (גירסת הערוך קפת)

מ"ה ע"ב תני רב וביד גבוה (ג' הערוך
 גיבה ופי' בעל קומה)

מ"ה ע"ב אצבעי לבן (ג' הערוך ערך
 אצבע אוצבתא ופי' ילד קצר כאצבע)

מ"ו ע"א המפלת כמין בהמה (גדה דף כ"ג)

מ"ו ע"ב אמר שמואל (גדה ד' כ"ט)

מ"ט ע"ב אמר רב אסי מנה של צורי
 (ג' הערוך ערך צר אמר רב

מנה של צור)

נ"ב ע"א רש"י בד"ה ולא היבם חלקו
 וחלק המת שייבם (ע' ביש"ש

פ"ד דיבמות ס' כ"ג)

נ"ה ע"א ירדן יוצא ממערת פמיים
 (ב"ב ד' ע"ד)

נ"ט ע"א בתוס' ד"ה אף תרומת מעשר.
 דלא מוקמי ממשנה (צ"ל מחשבה)

הרא"ש בכורות

סימן ג' פ"ג ובעל הלכות פסק כר"מ
 (וכ"כ בשאלתות פ' בא)

סימן מ' פ"ו אמר רבא כל בעליו של בכור
 (צ"ע עיין מעד"מ). שם. לפני זקנו

[של זה] (כצ"ל). שם. ופשט ליה דהלכתא
 כר"ג (הלכה כרשב"ג ש"מ דהלכתא וכו')

כנ"ל שצ"ל עיין תו')

סימן

ע' צר וכ"ה בפ"י דגמ"ה בס' טובת כפרה)
 מ"א ע"א ר"ש אומר אין לך מום גדול
 מזה (בגמרא ר' ישמעאל)

מ"א ע"א רש"י בד"ה ארובע ונרבע ואניגת
 קאי דמודה בקנס פטור (ע' זבחים

דף ע"א תוס' ד"ה ע"פ ע"א)

מ"ג ע"א וסקיפת ובעלי חטרו' (ושקיפת
 כ"ה בס' משניות וכ"ה בפירש"י

וכ"מ בש"ס וכן ג' הערוך ערך פס בד'
 בצ"ר ושיקפת)

מ"ג ע"ב הדמי רישיה למקבן (צ"ל
 למקבא)... וסקיפת (צ"ל ושיקפת

כ"ה ברש"י ובערוך)

מ"ג ע"ב קרקורא דבשרא (בע' קדקד ג'
 קדקודא בב' דלתין ופי' תלתול)

מ"ג ע"ב והוגדן והצירן (במשניות והוגדום
 וכצ"ל ע' ע' ערך וגדום)

מ"ד ע"א אבל מבלבלתא לא (ג' הערוך
 מברבלתא)

מ"ד ע"א וגדום קרי ליה (צ"ל וגדום)

מ"ד ע"א תנא אף הצומח (בערוך ערך
 צמח גרם במשנה הצימח והצימם

איזהו הצימח כל שאזוניו קטנות צימם
 שאזוניו וכו' וג' כאן תנא אף הצימיע לא

הוי ידעי רבנן מאי צימיע וכו')

מ"ד ע"א והתמיר (והתימין כ"ג הערוך ע'
 תמן וערך לפן)

מ"ד ע"ב תנא הודיר (צ"ל היוויר)

מ"ד ע"ב המאושבן ובעל גבר (במשניות
 וכ"ה בפ"י המשנה להרמב"ם

המאושכן וכן ג' הערוך ערך בעל ובערוך
 שעבו ג' המשועבו ובערוך משעכן גרם

המשעכן וכ' שיש שונין המאשכון כ"ה בד'
 בצ"ר. ובערוך עם מ"ע השמיטו זה)

מ"ד ע"ב תנא משוכן בבצים (בפי' ת'
 ו' וישב גרם כאן המעושבו והיא

כ"א ע"ב תוס' ד"ה מקום. מדרשא דספרי לעיל (דף י"ח ד"ה אפי' ממרעיהו)
כ"ג ע"א תוס' ד"ה אוכלין עמה חולין ותרומה (עי' מ"מ פ"ב מה' שחיטה)
כ"ה ע"א ברש"י ד"ה ובשר בחלב. ושוב נתערבה באלף (עוד גי' אחרת בר"ן סוף מס' ע"ו על מתני' דאלו אסורין ואיסורן בכ"ש ובכ"א שם והוא מ"ש דלענין תערובת קדשים דתני אסורי הנאה ואסורי אכילה בהדי הדדי ותערובת חולין פסיק ותני אסורי הנאה לחוד ואסורי אכילה לחוד, מסתברא כי קאי בע"ו אידי דבעי לפרושי איסורא דיי"נ פריש נמי כל אסורי הנאה דמיי"ן ליה כי קאי הכא משום דבעי לפרושי מוקצה ונעבד ואתנן ומחיר תני כל איסורי מוכח דדמו להו וע"ש פי')

ל' ע"ב נתן לה מעות (פסחים ד' צ')
ל"א ע"ב ל"מ"ד טריפה אינה חיה (צ"ל יולדת עי' תוס' חולין דף נ"ח)
ל"ב ע"ב ה"ק וראויה למעול בה שתי מעילות (עיין חולין דף ק"ו ע"א תוס' ד"ה הוא לפני כפרה)

מסכת מעילה

י"ב ע"ב המקו דם לכהמת קדשים (ברכות דף ל"א)
י"ג ע"א חדש קלעילין (בערוך ע' קלעין ב' שבפי' טננצא מלעין)
י"ד ע"א אמר רב חנין אמר רב ועירא (גי' רש"י והתוס' וכן גי' הר"ש פ"ג דאהלות משנה ג' והוא שעודו בו מתיב ריב"ח הטמאים)
י"ח ע"א שכן עומד לנוולה (גי' הערוך ערך טל וטולא)

פסקי הרא"ש

סימו ד' פ"א פרה שילדה כמין חמור (עיין בפנים שחסר כאן)

מסכת תמורה

ד' ע"א אמר קרא מלאתך ודמעך לא תאחר (עיין בערוך ערך מל פי' חדש של"כ המפרשים)
ו' ע"א תוס' ד"ה שאני התם (עי' מיימוני פ"ג ממלוה והשנות והה"מ)
י"א ע"א תוס' ד"ה ומצא אינה ניתרת לרבנן (גי' שצ"ל לר"מ)
י"א ע"ב בעירבא הקדוש אבר (עירוכין ד' ה')
י"ב ע"ב תוס' ד"ה ואין המים. מועלין במרחצאות (צ"ל נועלין המרחצאות)... מעלת המערב (צ"ל המערה)
י"ב ע"ב הקדים עפר למים (סוטה ד' ט"ו)
י"ד ע"ב אמר ר"פ השתא דאמרת נסכים (גי' הערוך עי' מנה אר"פ נודמנו נסכים הבאין בפ"ע מקדישין ומקריבין בלילה)
י"ד ע"ב לימד על נדרים ונדבות שקרבין בחולו של מועד (עי' ביצה דף י"ט ע"ב ובפי"י שם ובש"ט שם)
ט"ז ע"א חורגיה דקנו הוא (בערוך ערך קנו דיקא נמי דכתיב הקניו והיא גי' רש"י וכ"ה סוטה ד' י"ב ועיין עוד בערוך חדושי דברים)
ט"ז ע"א הריני הולך לנסיסי (גירס' הערוך בר סיסי)
י"ח ע"א בתוס' ד"ה אפילו. ולא נהירא שהרי אסור היה בעבודה (עיין בערוך ערך מרג שכ' שאפי' נכנסו מעצמם על הגורן וכו')
י"ט ע"ב הקדיש וזכר לדמיו (לעיל דף ט"ו בכורות ד' י"ט שכועות ד' י"א)

מסכת תמיד

כ"ט ע"ב רש"י ד"ה אמר רב פפא משום דקטירי. ואמרין בעלמא (עי' ב"ב דף פ' וב"ק דף פ"א ושם הגי' טן הפקק ונ' שהמפרש על הא דב"ק נחמוז ועי' תוס' ב"ב שם)

ל"א ע"ב וחוטמו (גי' הערוך וחרטומו)

ל"ב ע"א רש"י ד"ה עבר הכי. באותו הדרך (צ"ל הכרך)

ל"ג ע"ב ושתי הצוצרות בידם (בס' המשנה שתי הצוצרות של כסף וכן גירס' התוס' ובחיים דף מ"ז ובכמה מקומות וע"ש ועיין בס' ב"ר)

מסכת מידות

פרק ד' משנה א' וכמין איצטמיטה היו (גירס' הערוך אצטרבטוטא עיין ערך אסטרופוטמא)

ל"ח ע"ב בהצויר עורת נשים (ל"ט כלל שער לעורת נשים וכן הרמב"ם פ"ה מהל' בית הבחירה לא כתב כלום משער עורת נשים. שו"ר ברש"י סוכה דף נ"א ע"ב והיו תוקעין שהי' שער יוצא מעורת נשים להר הבית והוא שער התחתון ד' נ"ג ע"ב וכ"כ הרמב"ם פ"ז מהלכות כלי המקדש הל' ו'. אח"כ ראיתי בס' כפתור ופרח פ"ו ד' כ"ה שכ"כ וכי מעם בשם הר"ר אליעזר למה לא נמנה וע"ש)

מסכת כריתות

ג' ע"ב תנא יתהון אבינכיהון גי' הערוך (בכנהיהון)

ה' ע"א ברש"י ד"ה המקום. פי' דומי (והוא בערוך ערך בד)

ה' ע"א הביאו העיקרין ושלקום (גי' הערוך ערך קפח ושראום במים וכן גי' רש"י)

ו' ע"א יהא רגיל אינש למיכל ריש שתא וכו' (כן גי' הטור או"ח סי' תקפ"ג)

ע"ש בב"י אבל בהוריות הגי' למחוי והיא גי' הערוך ערך קר)

ז' ע"א ברש"י ד"ה אשם לאו דווקא נקט (עי' שבועות דף י"ג ורש"י ותו' שם)

ח' ע"ב בתוס' ד"ה שניהן (עיין גיטין כ"ח ע"ב תוס' ד"ה והא בעי סמיכה)

י"ג ע"א אמר רב פפא ה"ק הותרו לה לעוברת פחות מנשיעור (בה"ג ג')

פחות פחות והיא גי' מדוקדקת)

י"ג ע"ב תוס' ד"ה ארבע חטאות (כל דברי תוס' אלו צ"ע מש"ס שבועות

כ"ד ע"ב)

י"ג ע"ב ר' אליעזר אומר (גי' שצ"ל אלעזר)

י"ג ע"ב ונכנס למקדש ושימש לוקה (בסנהדרין ובנויר ליתא אבל בשבועות

„ועבר“ ועי' בס' המצות להרמב"ם מל"ת ע"ג והשגות רמב"ן שם)

מ"ז ע"ב יצאו מכולם הרי מכשירין (גירס' רש"י וטהורין וכ"ה בתוספתא פ"א

דמכשירין)

מ"ז ע"ב בתוס' ד"ה בניתוין בכל כחו (עיין חולין דף ע"ב ע"ב תוס' ד"ה

בשעת פרישתו וצ"ע)

כ"ד ע"א נמצאו עדיה וזממין (סוטה ד' ו')

כ"ח ע"א שמע מינה בעלי חיים אינן נדחין (עי' תוס' תמורה דף כ"ו ע"ב

ד"ה ש"ט מדרי' וכו')

מסכת עירוכין

ב' ע"א רש"י ד"ה מופלא סמוך לאיש. בן
 י"ב שנה ויום אחד (י"ב כן הגירס'
 הישנה אבל בתו"ט ובה"ז הגיהו י"ג ולפי'
 צריך לגדום ג"כ כמו שהוא בנ"א)
 ג' ט"ב בגליון. אר"י נשתקע כו' אפי' לא
 נשתקע כצ"ל (ל"י להלום ג' זו
 וג' שלפנינו נכונה וכ"כ בבב"ז)
 ז' ע"א עד שיהו שניהם שוין (סנהדרין
 ס"ז ע"ב)
 ח' ע"ב ואמר רבא בפאה נכרית לא קמיבעיא
 ליה (בשאלתות פ' פרה גרס בפאה
 נכרית קמיבעיא ליה)
 ט' ע"ב אלא אמר רב נחמן זו מיתתה
 אוסרתה וכו' (עי' ת' רשב"א ת'
 ש"ל שפי' פי' אחר בסוגי' דלא כשיטת
 רש"י ועי' טויו"ד סי' שמ"ט ובד"ט שם עיין בה"ז)
 י' ע"ב תני לוי כוותיה דרב נחמן (תניא
 כצ"ל וכן גי' הרמב"ן בתוה"א
 שער ההוצאה)
 י"א ע"ב וגבוה אמה (גי' הערוך וגמדה
 ופי' וגבהה)

י"ב ע"א שלש גליות הוי (ב' גליות הוי
 כן גי' הערוך ערך גל)
 י"ח ע"ב תוס' ד"ה ואיבעית אימא. (עיין
 (עיין פ"א דנגעים משנה ח')
 כ"ב ע"א מאבימי (בערוך ערך קלף
 גרס בימי) קולפי טאבי בלעי עלה
 (צ"ל קולפי טאבי בלעי מאבימי עלה)
 כ"ט ע"א ואין שדה החרם נוהגת (גירס'
 רש"י אחוזה וכצ"ל)
 ל"ב ע"א בתוס' ד"ה אשר לו חומה.
 בחומשין מדוייקין כתיב בויו
 (ובספרים שלנו כתיב באלף וקרי בויו
 ונראה שכצ"ל כאן)
 ל"ב ע"א ד"ט סבר כפשטיה (ר"ש כצ"ל
 לגי' במשנה א')
 ל"ג ע"ב אין עושין שדה מגרש (ב"ב ד'
 כ"ד)
 ל"ג ע"ב והתניא ערים הללו אין עושין
 אותן לא כפרים קטנים וכו' (גירס'
 רש"י ערים ובמכות הגי' טירין עיין ערוך
 ערך טר הו')

סדר טהרות

מסכת נדה

ג' ע"א רש"י ד"ה מה רגלים. וש"ט דקסבר
 ר"ש (עיין תוס' סוטה דף כ"ח
 ד"ה אינו דין)
 ד' ע"א ועוד תנן מצא שרץ (ולקמן ד' ע'
 ד' ע"ב מכדי האי ככר ספק טומאה ברה"י
 הוא (מדברי רשב"א כאן ובת'
 המיוחסות ת' רכ"ט ג' דל"ג ליה ושגם רש"י
 ל"ג ליה אלא פירושי קא מפרש)
 ד' ע"ב דיקא נמי דקתני מדף כדכתיב עלה
 י"א

כ"א ע"א המפלת מין בהמה (כדיתות ד' ד')
 כ"א ע"א תוס' ד"ה ורבנן סברי. והא ודאי
 טמא כרה"י (עי' בתו' לעיל ד' כ')
 ועיין במהר"ם)

כ"א ע"א תוס' ד"ה ואינו. משום דאימא
 ראתה וילדה (צ"ע לקמן דף נ"ד
 וברש"י שם)

כ"א ע"א בעין משפט ה' (ועי' מל"ט שם וצ"ע)
 כ"א ע"ב שאי אפשר לפתיחת הקבר
 (לקמן דף ל"ה)

כ"א ע"ב בבשרה ולא בשפיר (לק' ד' נ"ו)
 כ"ב ע"א דם הנדה ובשר המת (לק' ד' נ"ד)
 כ"ב ע"א תוס' ד"ה לטימרא. דנוגע מרבין
 מאיש איש (צ"ל מאו איש)

כ"ג ע"א תוס' ד"ה לתני נחש. אלא היה
 הרומשת ולא הוי בכלל חיה (עיין
 מנהדרין דף נ"ט ועירובין דף כ"ה ד"ה
 צרעה וחי' ריטב"א שם)

כ"ג ע"א תוס' ד"ה קריא וקיפופא (עיין
 בתוס' בכורות דף ח')

כ"ג ע"א רש"י ד"ה באוכמא. שחור שבועין
 הוי עגול. בבמה כאדם (כן פי'
 בערוך ע' צר, אבל בנדה פירש"י איפכא
 וצ"ע. אח"כ ראיתי בתו"ט שם שהעיר ע"ו)
 כ"ג ע"א בעא מיניה ר' ירמיה מד' וירא
 לר"ט דאמר וכו' (עי' בש"ע אהע"ו
 סי' ל"ד ס"א בהגהה ובב"ש שם)

כ"ג ע"ב בעא מיניה רב אדא בר אבהה
 (ס"א אבא עיין תוס' ב"ב ד' כ"ב)
 כ"ד ע"א תוס' ד"ה עד הארכובה. כאלו
 מרפות ד' מ"ו (צ"ל נ"ה ע')

במהר"ם ועי' בחולין דף מ"ו בד"ה עד ועד
 בכלל ועי' פרי"ח י"ד סי' מ"ד ס"ק י'
 כ"ד ע"א רש"י ד"ה שימי את. כלומר אתה
 יודע להשיבני וכו' (עי' בכורות דף
 מ"ג מש"כ שם)

ר"א ע"א לרשב"ל דאמר (לקמן דף ל"ט)
 ר"א ע"א לרב דאמר מעין אחד (לק' ד' ל"ה)
 ר"ד ע"א נמצא על שלו (לקמן דף נ"ו)
 ר"ד ע"א אותיום (צ"ל אותיום)

ר"ד ע"א ולמחר מצאה עליו (ג"י רש"י עליה)
 ט"ו ע"ב אלא יש לה וסת לימים (לעיל
 דף י"א ועיין ברשב"א שם)
 ט"ו ע"ב והתניא מעשה בשפחתו של מסיק
 אחד (ס"א א"ר יהודה מעשה
 וכו' מצ"ק)

ט"ו ע"ב בתוס' ד"ה כרי שתקא בהמתו.
 דאין ישראל מאכיל לבהמתו (תוס'
 דף ס"ו ע"ב ועיל י"א)

ט"ו ע"א דתניא ר"ט אוטר אם היתה
 במחבא (צ"ל דתנן. לעיל דף ט'
 ועי' שם בתוס')

ט"ו ע"א במקור מקומו טמא (לקמן דף
 ט"א ודף ס"ו ודף ע"א ולקמן דף כ"ב)
 ט"ו ע"ב בתוס' ד"ה הכל. ועוד דאין זה
 בידי שמים (עיין רש"א ומהרש"ל
 ומהר"ם)

י"ז ע"א באלו דירבי רבא באלו (ג"י הערוך
 ערך כל כלי וכ"ג שכצ"ל)

י"ח ע"ב תוס' ד"ה למעוטי. הא דקתני
 לעיל (צ"ל רישא עי' מהרש"א)
 י"ט ע"ב דומיא דרוק (לקמן דף נ"ו)

כ' ע"א ושחור שאמרו (ג"י בה"ג וחרת)
 כ' ע"א כלבושא סוואה (בערוך ערך סויבא
 ג' סויבא וכי ס"א סוואה)
 כ' ע"א משום דאין שיעור לעפר (בה"ג
 ואין שיעור וכ"ג)

כ' ע"א ת"ש כשהוא בודקו אין בודקו
 אלא בכוס (ג"י רש"י של זנוכיה)
 כ"א ע"א המפלת כמין קליפת שיער
 (לקמן דף נ"ד)

כ"ח ע"א תוס' ד"ה אמר רב נחמן. והא דפסיק רב בפ' הערל וכו' (צ"ע שם ברש"י ובתוס')

כ"ח ע"א ת"ד המפלת יד (לעיל ד' י"ח וד' כ"ד)
כ"ה ע"ב דא"ר יצחק לזכר (לקי ד' ל"ד)
כ"ה ע"ב פרט לכלי חרס (עירובין ד' ק"ד)
כ"ט ע"א דאמר שמואל אין הראש פוטר (בכורות דף מ"ז)

כ"ט ע"א אריב"ל עברה נהר (לעיל ד' י"ח)
כ"ט ע"א כי אתא רבין (שם ולק' ד' ס"ט)
ל' ע"ב תוס' ד"ה שתום הוי להון (צ"ל לשון) פתיחה כדי שיסתום (צ"ל שישתום) ויסתום וכו'

ל"א ע"א והלוך רגלים. [ודעת] ובניה (כ"ה בעין יעקב)

ל"ב ע"א תוס' ד"ה רבי מאיר. דקאמר [אין] תורמין משל ישראל (כצ"ל)
ל"ב ע"א רש"י ד"ה שתייה (שבועות ד' כ"ג)
ל"ב ע"א אשה אין לי אלא אשה (לקטן דף מ"ד)

ל"ב ע"ב לזכר כל שהוא זכר (לק' ד' ל"ד)
ל"ג ע"א והן יושבת [כל] דם (כצ"ל)

ל"ג ע"ב תוס' ד"ה רואה הויא. והא דקאמר רבא לקטן (דף ל"ד)

ל"ג ע"ב ואחר תטהר אמר רחמנא (לקטן ד' ל"ז ודף ס"ו)

ל"ג ע"ב תוס' ד"ה ורמינהו. ודאי בנכריהם (צ"ל דנכרי). .. כדאמר בהניוקין

דף ס"א (צ"ל חלק דף ק"ד). .. בההוא ברייתא (צ"ל מתניתין)

ל"ד ע"ב דם נכריות וכו' (עיי' לקטן דף ל"ד תוס' ד"ה מבין)

ל"ד ע"ב א"ר יצחק לזכר (לעיל דף כ"ח)
ל"ד ע"ב לזכר כל שהוא (לעיל ד' ל"ב)

ל"ד ע"ב זובו טמא הוא (לקטן ד' נ"ז)
 ל"ה

כ"ד ע"א המפלת יד התוכה (לעיל דף י"ח ולקטן דף כ"ח)

כ"ד ע"ב הלך ר' יוסף וספר דברים לפני רבן גמליאל (בה"ג ר' יוסי הגלילי)
כ"ד ע"ב המפלת שפיר מלא מים (כריתות דף ז')

כ"ד ע"ב מלא גוונים (במשנה) גוונים תנן (בגמ' גי' הערוך גנינים)

כ"ד ע"ב עצמותיו סכוין (גי' הערוך ערך סב סבואין ופי' מלוחלחין הרבה ע"ש)

כ"ד ע"ב רש"י ד"ה דיילא שמש דרבנן ואדא שמו (והיה בימי רב יהודה שבת דף קמ"ח)

כ"ה ע"א פרשתבינא דפוטבדיתא (גי' הערוך פשתבנא כ"ה בדי' בצ"ד)

כ"ה ע"ב אמר רב ביבי בר אבוי אמר ר' יוחנן (בס' יוחסין אות ב' גרס בר אבין וכו' שנוסחא זו עיקרית וכ"ה באמת, כי ר"ב בר אבוי לא ראה את ר"י ואפי' אביו אביו כתבו תוס' עירובין דף כ"ג של"ד את ר"י מעולם ואף שזה אינו מוסכם ע"י בס' צ"ד ערך ר"י מ"ט ר"ב בנו א"א שראהו)

כ"ה ע"ב דאנא והוא הוינא יתבי קמיה דר"י (גי' ת' ר"צ גאון בת' שהביא בש"ט

ב"ט דף ס"ז גי' ונוולא ופי' הוא ע"ש)

כ"ז ע"א למ"ד יולדת למי' (לקטן דף ל"ח)
כ"ז ע"א יהודה וחוקיה בני ר' חייא (לקטן דף ט')

כ"ז ע"ב גופא מלא תרווד (אף דברייתא הוא כיון שהוא מס' טהרות שייך

לומר גופא אפי' על משנה כ"כ רש"י סוכה דף י"ד)

כ"ז ע"ב דאמר קרא אשה כי תודיע (לקטן דף ט')

כ"ח ע"א על גבי אפודרים (גי' רש"י אפודרא וכן בערוך ע' פדרא ע"ש)

ל"ח ע"א רש"י ד"ה קמל"ן הו"ו ליה דוח
(צ"ל זכה)

ל"ח ע"א תוס' ד"ה שיפורא גרום. בר"ע
וברע"א וברע"ב (בר"מ וברמ"א
וברמ"ב כצ"ל מהרש"א). . . ברע"א ורע"ב
ורע"ג שנקלט (ברמ"א ורמ"ב ורמ"ג אם
נקלט כצ"ל מהרש"א)

ל"ח ע"ב יולדת לתשעה אינה יולדת
למקוטעין (לעיל ד' כ"ג, ש"ע
אהע"ו סי' קנ"ז)

ל"ח ע"ב וטמאה שבועיים (לעיל ד' ל"ז)
ל"ט ע"א אשה שאין לה וסת (לעיל ד' י"ב)
ל"ט ע"א רבא אמר לומר שאינה מטמאה
(לקמן דף כ"ח)

ל"ט ע"א רב הונא בר חייא (שם)
ל"ט ע"א היתה למודה (לקמן דף ס"ד)
ל"ט ע"ב אשה קובעה לה וסת (לעיל ד' י"א)
מ' ע"א היה אוכל בתרומה (לעיל ד' י"ג)
מ' ע"א תוס' ד"ה כעין. ומעכב (צ"ל ומעכה)
מ' ע"א תוס' ד"ה מודה. דבכורות (ד' נ"ד)
מ' ע"א תוס' ד"ה גמר. כל מקום שנאמר
שם (צ"ל שה)

מ' ע"ב תוס' ד"ה פרט. דיוצא דכשר
(צ"ל דבשר)

מ"א ע"ב ובמקור מקומו טמא (לעיל דף
ט"ז ולקמן דף ס"ז ודף ע"א ולעיל
דף כ"ב)

מ"א ע"ב מקור שנעקר (מיימוני פ"א
מה' טו"ט ה' י')

מ"ב ע"א עין משפט כ"ז איסורי מובה
(צ"ל ביאה)

מ"ב ע"א פולטת שכבת זרע (לעיל ד' ל"ג)
מ"ג ע"ב לימד על הוב (לעיל ד' ל"ה וד' נ"ה)
מ"ג ע"ב דון מינה ומינה (שבועות דף ל"א
חולין

ל"ה ע"א ראה ראייה ראשונה (לקמן ד' ל"ז)

ל"ה ע"א הוב הדא (לקמן ד' מ"ג וד' נ"ד)

ל"ה ע"ב רב אמר טעין אחד (לעיל ד' י"א)

ל"ה ע"ב דותה תטמא (לקמן ד' ל"ז)

ל"ו ע"א ימי עיבורה עולים (לעיל ד' י')

ל"ו ע"ב ושפתה מעת לעת (לעיל ד' ו')

ל"ו ע"ב כמה הוא קישויה יבמות ד' פ"ג)

ל"ו ע"ב וטמאה שבועיים כנדרתה (לקמן
ד' ל"ח)

ל"ו ע"ב גרייה הוא סבר גרייה (גי' הערוך
ערך גרב גרביה ואיהו סבר גרייה
א"ל ע"ש פי' ובערך גר וצ"ע ובערך
צנע ג' אי לא ציית גדריה)

ל"ו ע"א תוס' ד"ה נקטינן דאין קושי סותר
טכאן משמע וכו' (עין בהרא"ש
פ"ק דבכורות ס"ה ובתוס' שם דף ו')

ל"ו ע"א ראה ראייה ראשונה (ובין פרק
ב' ולעיל ד' ל"ה)

ל"ו ע"א ואחר תטהר (לעיל ד' ל"ג)

ל"ו ע"ב תוס' ד"ה ארבעים מיבעיא (עין
תוס' שבת דף ס')

ל"ו ע"ב שם בסוכה (דף ב')

ל"ו ע"ב שם. אלא לפי צורכו (עין בטל"מ
בה' לולב)

ל"ו ע"ב שם. החם נקט ב' (עין ב"ח
י"ד סי' ס"א)

ל"ו ע"ב דותה תטמא (לעיל ד' ל"ה)

ל"ו ע"ב רש"י ד"ה אי נמי כי קתני (צ"ל
אי לימא כדקתני)

ל"ח ע"א אין קושי לנפלים (לקמ' ד' ס"ו)

ל"ח ע"א אי אפשר לפתיחת הקבר (לעיל
דף כ"א)

מ"ח ע"ב והאמר רבא קטנה (לעיל ד' מ"ו)
נ"ב ע"א אימתי הוא בן סורר ומורה
(סנהדרין ד' ס"ח)

נ"ב ע"ב תוס' ד"ה הלכה. כפי מי שמת
(עיין במל"ט פ"ב טה"א)

נ"ב ע"ב בעין משפט מ"ח (עיין במל"ט שם)
נ"ג ע"ב תוס' ד"ה שהוא. ומצא' כתם
(צ"ל מצאה רש"ל)

נ"ד ע"ב ת"ש ראתה שנים ולשלישי הפילה
(מיו' פ"ז מה' א"ב ה' ד', ודלא
כמ"ט שדבריו צ"ע)

נ"ד ע"ב דם הנדה (לעיל ד' כ"ב) והשרץ
והנבילה (ע"ז ד' ס"ח)

נ"ה ע"א רש"י ד"ה שעבדן. ובפסחים כדו
מיל (צע"ש ועי' בת' נב"י ט"ק
חי"ד ת' כ"ג)

נ"ה ע"א זובו טמא ליטד (לעיל ד' ל"ד
ודף מ"ג)

נ"ה ע"א שטיחין לחמור (תובת לחמור
יש למחוק)

נ"ה ע"א תוס' ד"ה שמא יעשה. ועוד נראה
וכו' (עיין עירובין ד' ז' ע"ש היטב.)

ש"ד כן בת' רשב"א סי' שס"ה ע"ש ובת' ש"ל)
נ"ה ע"ב זוב חד זובו תרתי (לעיל ד' ל"ה)
נ"ה ע"ב חלב האשה דכתיב ותפתח את
נאד החלב וכו' (עי' בשבת דף

קמ"ג תוס' ד"ה לרצון, ובר"ש סוף מכשירין
ולעיל דף י"ט תוס' ד"ה כתיב).

נ"ו ע"א דומיא דרוק (לעיל ד' י"ט)
נ"ו ע"א תוס' ד"ה ונילף מזובו. דבעיא היא
כפ' בנות כותים ד' ל"ה (ע"ש בתוס')

נ"ו ע"א וכן כתם שנמצא בחלוק (עיין
ברשב"א חולין ד' י' ובכ"י יו"ד
סי' פ"א)

נ"ז ע"ב בסטרא... בסטרא... בסטרא
(נ"א באימרא)

חולין דף ק"כ יבמות דף ע"ח ובחים ד'
צ"א מנחות דף ס"ב ועיין בס' בה"ז מנחות
דף ק"ו)

מ"ג ע"ב תינוק בן יום אחד מטמא בזיבה
(חולין דף נ"א)

מ"ד ע"א אשה אין לי אלא אשה בת יום
אחד (לעיל דף ל"ב)

מ"ד ע"א איש איש מה ת"ל (לעיל ד' ל"ב)
מ"ה ע"א רש"י ד"ה ופוסל את הבהמה
אבל סקילה לא וכו' (עיין ובחים

ריש פ"ח)

מ"ה ע"א א"ל כשם שכל התורה (עי' מהר"ם)
מ"ו ע"א והאמר רבא קטנה (לקמן ד' מ"ח)
מ"ו ע"ב קטן שלא הביא ב' שערות ר"י
אומר אין תרומתו תרומה (בסדר

המשנה שם ליתא עי' בר"ש, וגי' תוס'
כגי' שלפנינו)

מ"ו ע"ב ר"י תני לה ולא סבר לה (עיין
עירובין דף ט' ע"ב תוס' ד"ה אי לס"ל)

מ"ו ע"ב תוס' ד"ה כגון שהקדיש. אלא
כשאכל בעצמו וכו' (עי' מיימוני

פ"ה מה' שבועות ה' ד' וכ"מ שם)
מ"ז ע"ב שאלו את ר' הלכה כדברי מי
שלח להו כדברי כולן להחמיר

(ר"י וסביא אמרי תרויהו הלכה כדברי כולן
להחמיר)

מ"ז ע"ב תוס' ד"ה זימנין. זימנין דנתרן
(כן הגי' ביבמות)

מ"ז ע"ב תוס' ד"ה כולן טעת לעת.
כדמשמע פ"ב דובחים (צ"ל
דעירובין דף ל"א וע"ש בתוס')

מ"ז ע"ב כי אתו לקמיה דרבי חייא אי
כחוש וכו' (ביבמות הגי' דרבא וכן
גי' רש"י שם וכאן גרים דר"ח)
מ"ז ע"ב שנה האמורה בקדשים. (עירובין
דף י"ח)

פ' דם הטאת משמע דאי חשיב עלייהו ויחדם
 מקבלים טומאה (צ"ע ברמב"ם פכ"ב מה'
 כלים ה' כ"ב ועי' תוס' סוכה דף ט"ו ד"ה
 דלא ובר"ש וברא"ש פכ"ה דכלים משנה ח'
 וצ"ע ועי' ברי"ף פ' במה מדליקין)

ס"א ע"א תוס' ד"ה אמר רבי אמי [רישא]
 במשולבות (כצ"ל)

ס"א ע"א שם. דמשלחפי (בערוך דמשלף)
 ס"א ע"א א"ר אמי במשולבות (גי' הערוך
 רישא דגניין בצפא פירוש כולן
 שוככות ביחד סיפא דמשלף שלופי פי'
 מחפרדות זו מזו)

ס"א ע"א רש"י ד"ה עוג. כדאמרינן בחלק
 (עיון ובחס' ד' קי"ג ועי' במהרש"א א"א)

ס"ב ע"א חלוקת נפש (גירס' הערוך ערך
 חלק ועי' לעס של עוקת נפש)

ס"ג ע"ב תוס' ד"ה מן המנחה ולמעלה
 (עי' בפר"ח א"ח בלקוטים סי' דל"ג)

שלא נזכר דברי התוס' כשעה חדא)

ס"ג ע"ב אמר ר' ירמיה (ס"א יאשיה)

ס"ד ע"א היתה למודה להיות (לעיל ד' ל"ט)

ס"ה ע"א תוס' ד"ה אלא דיהיב גי' חדשים

בבגרות (גי' מהרש"א ו')

ס"ה ע"ב בגליון ס"א דמגהי (והיא גירס'

הערוך ערך גח)

ס"ו ע"א מקור מקומו טמא (לעיל דף ט"ז

וד' ט"א ולקמן ד' ע"א ולעיל ד' כ"ב)

ס"ו ע"א ואי אפשר לפתיחת הקבר (לעיל

דף ל"ח וד' כ"א)

ס"ו ע"ב איכא ביניהו למסמך לחפיפה

טבילה למיחף ביטמא וכו' (בה"ג

גירס' איכא דאמרי' למיחף ביטמא וכי' עי' ברין)

ס"ז ע"ב הא על גבי סילתא שפיר דמי

(בערוך ערך כל גי' שפי' סל וכ"ט

ע"ז דף ל"ח בסילתא ופי' רש"י סל ועי'

במוש"ע י"ד סי' קצ"ח סעיף ל"א)

ס"ז

נ"ו ע"ב תוס' ד"ה ש"ט חוקתו בדוק והא
 דאמר פ"ק דפסחים וכו' (ע"ש

בתוס' שתי' תי' אחר)

נ"ו ע"ב אם איתא דהכי הוא אמרטוטי

אימרטט (בע"ז דף ס"ט פירש"י

נופל לחתיכות דקות קטנות עי' בתוי"ט כאן)

נ"ז ע"א תוס' ד"ה ודילמא כהן טמא הוא.

ואע"ג דטמא נמי אסור (עיון

ברא"ש ה' טומאה)

נ"ז ע"א שם. גי' מינין ד' כ"ו (צ"ל

ט"ב)... את הטומאה (צ"ל אב)

נ"ז ע"א תוס' ד"ה אילן המסך. כדאמר

באהלות המיסק על הארץ (תוספתא

פ"ח גם הר"ש הביאו בפ"ח דאהלות וע"ש)

נ"ז ע"א בתוס' ד"ה אמר ר' יוחנן. וא"ת

כי היכי דציון קברות (עיון

רש"א ומהר"ם)

נ"ח ע"א דתנן ר' נחמיה אומר (לק' ד' נ"ט)

נ"ח ע"א התורפה של ארוכה שתיהן טמאות

ואם לאו ארוכה טהורה וקצרה

טמאה (גי' רש"י של ארוכה טמאה ואם

לאו טהורה)

נ"ח ע"א תוס' ד"ה ולענין דינא. ועוד י"ל

(עיון בתוס' חולין ד' נ"א)

נ"ח ע"ב דא"ר אבוהו ([אמר ר' יוחנן] כצ"ל)

נ"ט ע"ב האשה שהיא עושה (לעיל דף

י"ד ודף נ"ד)

ס' ע"א רש"י ד"ה בשני שלה. כיון דמעונה

פתיח תולה בה (עי' במל"ט פ"ט

טה' איסורי ביאה)

ס' ע"א תוס' ד"ה טמא וטהור. בסופו

(כאן שייך מן ור' אדא עד הכל מהר"ם)

ס' ע"ב תוס' ד"ה כאן הכירה כתמה

ולבשה (צ"ל ולהבא)

ס' ע"ב תוס' ד"ה במטלניות. והכא לא

פריך פשיטא כמו לעיל דבזבחים

ע"א ע"ב משקה טבול יום (חולין ד' פ"ד)
ע"ב ע"א בתום ד"ה הרואה יום אחד.
 ומפרש ר"ת (ע"י בר"ה ד' י'
 ובמהרש"א שם).

ע"ב ע"ב (ובתום שם) רביעית יין לנויר
 (צ"ל שמן)

ע"ב ע"ב רש"י ד"ה לא איהו י"א כנגדו
 (צ"ל יום א')

ע"ב ע"ב תוס' ד"ה אלא הצי לוג שמן
 לתודה ורביעית יין לנויר. והוא
 הדין דבשלישי פלוג (הקשה ירדו התו' כ"ה
 בער אדלר נ"י דודאי פלוג בהדיא בנויר
 דף ל"ד וס"ל דבכיות ע"ש, ואמר מ' הרב
 המופלא מו"ה וואלף פולדא נ"י דודאי ט"ס
 הוא וצ"ל רביעית שמן לנויר, וכ"ה בהדיא
 במנחות דף פ"ט, ואמר שגם בהקדמה
 לפי המשניות לרמב"ם יש כאן ט"ס ע"ש
 ובתי חו"י ת' קצ"ב וכ"י מונה בש"ס של
 א"א וצ"ל לה"ה וכ"י בפסיקתא זוטרתי פ' צו
 וכן בתר"כ פ' צו)

ע"ג ע"א על נדתה סמוך לנתתה (ס"א ל"ג
 „על נדתה" כ"ג במהרש"א ול"ג
 לקיים גי' שלנו דעל נדתה משמע באפא נפשא)
ע"ג ע"א בלא עת נדתה (ס"א על נדתה).
ע"ג ע"א אמר קרא על נדתה (ס"א בלא
 עת נדתה)

הרא"ש מסכת נדה

סימן ר' פ"ו והיו החורין נזכרין (צ"ל נזכרין)
סימן י"ב ה' מקוואות שאלוני על מקוה
 (ע"ין ת' הרא"ש כלל ל"א ת' ז"ן
 שמשם יתבארו דבריו אלו)

סימן ל"ו שם. ולא הוזכרה חפיפה בכל
 מקום בש"ס אלא במקום שיער
 (ע"ין ט"ק דף י"ב ע"א בשלמא כיתנא חוי
 לחפיפה ובמה שפ"י הנ"י שם בש"ס י"א)
 משניות

ס"ו ע"ב מר זוטר אומר ורב חנינא מסורא
 שרי א"ל רב אדא מסורא לרב
 חנינא (גי' מהרש"א ט"ו שרי ור"ח מסורא
 אסיר א"ל ר"א לר"ח מסורא וכו')

ס"ט ע"ב באבן מטמא (ע"ין לעיל ד' נ"ה)
ע' ע"ב תוס' ד"ה ואין נציב מלח מטמא.
 אבל קודם מתן תורה וכו' (ע"ין
 ב"ק דף ל"ח תוס' ד"ה אלא האדם)

ע' ע"א שם. ואחר מתן תורה מטמאין
 קברי נכרים במגע (וכ"ג תוס' נויר
 וצ"ע אבל הרמב"ם פ"ט מה' ט"מ ה' ד'
 לא כתב כן)

ע"א ע"א תוס' ד"ה מקור מקומו טמא.
 דאפי' בלא מקור לטמא אפי' פחות
 מרביעית משום דנגע במת (ע"י בתו"ט
 ובחולין דף פ"ז ע"ב ד"ה כל משקה)

ע"א ע"א אמר ועירי מקור מקומו טמא (לעיל
 דף ט"ו ודף מ"א ודף ס"ו ודף כ"ב)
ע"א ע"א מכלל דתנא קמא (נ"א דר' יהודה)
ע"א ע"א דתנא איהו דם תבוסה (תוספתא
 פ"ג דאהלות וע"י במשנה שם ובר"ש)

ע"א ע"א תוס' ד"ה ה"ג. שמא מספקי'
 ליה לר"י (צ"ל טמא. ע"י לעיל ד'
 י"ד תוס' ד"ה ואין שורפין עליו את התרומה)

ע"א ע"ב תוס' ד"ה ד"ו לטעמיה. והיא
 דקאמר התם (ע"ש ביבמות ובחולין
 דף צ"ט ע"ב שאני ציר ובחידושי הרשב"א
 והרישב"א שם)

ע"א ע"ב שם. דאמר בפרק הקומץ רבה
 (ע"ין שם דף כ"ב ע"ב בתום ד"ה
 ר' יהודה וע"ין בצ"ק שם)

ע"א ע"ב אימא סיפא (יש למחוק התיבות
 האלה ע"ין רש"א ורש"ל)

ע"א ע"ב סד"א נגזור דלמא אתי למנגע
 בה מאבראי קמ"ל (גי' מהרש"א
 מאבראי סד"א וכו' למנגע בה קמ"ל)

להרמב"ם לקי"ם פ"ט"ו ופי' כ"ו משנה ו' ובחבור
פ"ד ה' ד')

פרק ג' מ"ב בר"ש אבל הוא עצמו אינו
טהור אלא במוציא [ותו' בלבד]
(כ"ה בתוס' וכצ"ל)

פרק ג' מ"ה בר"ש הכרוייה כמו הכריאה
(עיין בתוס' פ"ב)

פרק ג' משנה ח' הנוגע בצרכה (גירס'
הערוך ערך צרב בצרכה בבית
ע"ש פ"י)

פרק ד' משנה ג' בר"ש קרפאות ע"ש
מקורא (צ"ל מקומן)

פרק ה' משנה א' בר"ש דבר תשעה
(שבעה יש לסחוק)) ברובה [בר
ד' בד'] דרובה הו' ד' (כצ"ל)

פרק ה' משנה ה' בר"ש קבעו (צ"ל
קבעי) ר"י הסנדלר תשמיש קעין
גיסו (צ"ל גופו)

פרק ה' משנה ח' בר"ש וכל דבר שאין
עושין בו [תנורין] טהור. . .

מארבעה טפחים בהן אחר (צ"ל ובהן אחת)

פרק ה' משנה י"א בר"מ הנה אין תועלת
לה (ג' שצ"ל יש וכ"כ הרב וכן
הג' התו"ט)

פרק ה' משנה ט' ר"י אומר משום
דשב"ג אם יש לה ספיות והכל
אחד (וכ"מ בירושלמי ס"פ אין מעמידין
וצ"ע על הרמב"ם שס"ל דפליגי)

פרק ה' משנה י' בר"מ אוכלים מינסבא
(צ"ל אוכלים . כדי מינסבא)

פרק ט' מ"ז בר"ש תניא בתוספתא דמס'
טהרות וכו' ומיצו מהן משקין
טהורין (ע"ש שחסר כאן)

פרק ט' משנה ח' שעורה מלא מיצה
(ג' הערוך מוצה בוי"ו)

פרק

משניות סדר טהרות

הקדמת הרמב"ם לסדר טהרות
והוא לשון בראשית דרבי הושעיה רבה
(פלא בעיני שהלא גם בש"ס נמצא מאמר
זה בפירוש הגיגה דף י"ד וסנהדרין ד' ל"ד)

מסכת כלים

פרק א' מ"א בר"ש דנכרי שישב בחלון
[ובן ח' המונח בחלון] (כצ"ל)
שם. יכבס בגדיו (צ"ל יטמא עד הערב)

פרק א' משנה ג' בר"ש מן הגדוכת
טמאין לאו למעוטי בקצוצות אתי
(ל"ו להבין דבריו וצ"ל כאן ט"ס)

פרק א' משנה ד' בר"ש ושכבת ורע
במטמא במשא (צ"ל שטמא
במשהו). . . דאי בהרותא (צ"ל בסרוחה)

פרק א' משנה ח' בר"ש זוב וזבה
(צ"ל דוב)

פרק א' משנה ח' בר"מ זבים וזבות נדות
וולדות להר הבית לוקין פ' (ועיין
במשנה ט' בר"ש ד"ה בין האולם כ"ה

בתוס', אבל צ"ל ט"ס וצ"ל לוקה מ'. שח"ר
כן להגאון במהרת הקודש והוסיף מצורע
שנכנס להר הבית לוקה פ' אה"כ זה ראיתי
להר"ש סוף פירקין שהביא התוס' בגי'
שלפנינו וקיהה בה ע"ש)

פרק א' משנה ח' שם. זב שנכנס לחיל
לוקין פ' (צ"ע)

פרק ב' מ"א בר"מ נטמא תוכו טמא
[גבו] (כצ"ל)

פרק ב' משנה ה' בר"ש וגם כלי חרש
(צ"ל עץ) וכו' כרתניא בת"כ בפ'
יהי ביום השמיני (עי' בפ"י המשנה

פרק י"ז משנה ג' אפופירות (גי' הערוך פייפירות והיא גי' הרמב"ם

והר"ש וכצ"ל)

פרק י"ז משנה ד' בר"ש ניקב במוציא רימון (צ"ל זית)

פרק י"ז מ"ט כדי שלא יבואו לביח המעילה (לידי המעילה כ"ה בס' המשנה)

פרק י"ז מ"י בר"ש באמת של ה' (צ"ל ששה) טפחים. . . כאמה של ששה (צ"ל חמשה) טפחים.

פרק י"ח משנה א' בר"ש ולר"ש אף רגליה (צ"ל אין)

פרק י"ח משנה ב' בר"ש דמיוחד (צ"ל דמאחר). . . על הבינוים (צ"ל הביניים)

פרק י"ח משנה ג' ושאינה מקבלין כדרבן (גי' הר"ש והרא"ש שאינן בלא ו' עי' ברע"ב)

פרק י"ט משנה ד' בר"ש הילכך מה שכתוך עשרה חשיב למשכב (אבל מה שחוץ ל' ל"ח חבור למשכב כצ"ל).

פרק י"ט מ"ח בר"ש אע"פ שמקבלי מה שבתוכן (שאינן מקבלים כצ"ל וכ"ה בתוס')

פרק כ' משנה ב' ונסדקה (גי' הר"ש ונסדקה ע"ש אבל בהערוך ערך קדם גי' ונסדקה)

פרק כ' משנה ב' בר"ש ונפתחה מחמת גשמים (צ"ל ונפתחה)

פרק כ' מ"ה כופת שקבעו בנדבך וכו' (עי' ערוך ערך כפת גי' אחרת ואולי מ"ס הוא שם)

פרק כ' מ"ה בר"ש היא טמאה ומטה טמאה (היא טהורה ומטה טמאה כצ"ל כמו שפי' הר"ש אח"ב)

פרק

פרק י' משנה ה' שגפתן עם השפה (שנפסק כ"ה בערוך וכן גי' הר"ש)

פרק י' מ"ו בר"ש דלא קאי: הציל. הא דמשמע וכו' אבל הכא בעי' התנור אורחיה: בפנים (צ"ל בסנים) ששם וכו' (כצ"ל)

פרק י"א משנה ג' בר"מ אמנם הכוונה שכל אלו הקצות והלוחות וכו' (דיבק וחבר אותם במסמרים כ"ה בכ"מ פ"ה מכלים ה"ג)

פרק י"ב משנה ה' בר"ש הכירים פי' בערוך (עי' כדם וע"ש ובעי' עכר)

פרק י"ג מ"א מספרת שנחלקה לשנים (עיין שבת דף מ"ח ע"ב תוס' ד"ה אי הכי)

פרק י"ג משנה ו' הכדומין האשקלונין (טבול יום פ"ד)

פרק י"ד משנה ח' בר"ש על מה נחלקו על השינוים (בתוס' שלפנינו הגי' השני' ובס' טה"ק מגי' שנים)

פרק ט"ו משנה ג' בר"ש ונראו דבריו (גי' שצ"ל ונדרחו)

פרק ט"ז משנה ב' בר"ש אין מקבלין טומאה [אלא] משתגמור וכו' (כצ"ל)

פרק ט"ז משנה ג' בר"מ משמר ג"כ וכו' (משעם כ"ה בר"ש וכצ"ל)

פרק ט"ז מ"ג שם. שהכלים הנעשים מהשער (צ"ל מהשעם)

פרק ט"ז משנה ו' שלא בשעת מלאכה טמא (ושלא כ"ה בסדר המשנה)

פרק ט"ז משנה ז' בר"מ הנה הוא יקרא [משמש] משמשי אדם (כצ"ל)

פרק ט"ז משנה ח' בר"ש וי"א הפוגיות ומחי קבלו תרגום ומחת פגשוהי

(בס' שלנו פגויהי וכן הגי' בערוך עי' פגש שממנו העתיק הר"ש וכ"ה בערך פגו וצ"ל וי"א הפגויות)

שלושב החמור (צ"ל החמך שלובש החמור)

פרק כ"ז משנה י"ב ג' על ג' שנמחה (צ"ל שנמחה)

פרק כ"ח משנה א' לפוק בו את המרחץ (לפקוק כ"ה בשבת וכן ג' הערוך ערך פק)

פרק כ"ח משנה ג' רבי יוסי אומר על העור טהור (התיבות האלה יש למוחקן ועיין תוי"ט)

פרק כ"ח משנה ו' בר"ש תניא בתוספתא וכו' ובשרו נוגע בכסא טמא ואם לאו טהור (צ"ל טהור ואם לאו טמא שכי"ה במשנה פ' שלפ"ו משנה י"ב)

פרק ל' משנה ג' בר"ש מפני שסורקין את הפה (בערוך שסורחין)

פרק ל' משנה ד' (נדלג במשנה ד' פפד"ם צלוחית קטנה שניטלה פיה טמא)

מסכת אהלות

פרק א' משנה ב' בר"ש ואדם וכלים מניין (צ"ל אדם וכלים)

פרק א' משנה ו' הוחזו ראשיהם (מיימוני רפ"ב מה' שאה"ט)

פרק א' משנה ו' כגון הונב של הלטאה שהי' מפרכסת (ג' הערוך לטאה ונ' שה"ה הלטאה שבגמ' היא ה' הידיעה וכן הרד"ק בשרשים כתבו בע' לטא)

פרק ב' משנה ב' בר"מ וזהו כמו שאמר (בש"ס שבת דף י"ח) (עו' ש"ס תוס' ד"ה דיו)

פרק ב' משנה ג' בר"ש בית הלל לחוטרא (צ"ל לקולא)

פרק ג' משנה ב' בר"ש בנידה פרק האשה אמרינן [הבית טמא] ואמרי'לה (כצ"ל) פרק

פרק ב' משנה י' בר"ש ונשתייר בו רוב מלמטה הוי טמא רובו מלמעלה

טמא וכו' (לקמן גבי עשאו קלע איתא מלמעלה טהור ויש ט"ס בא' מהם וראיתי בס' טה"ק שג' גם כאן טהור)

פרק כ"ב משנה א' בר"מ לפי שהכלים המכוסים לא יקבלו טומאה כמו שבארנו ואין הלכה כרבי יהודה (צ"ע בירושלמי ס"פ אין מעמידין)

פרק כ"ב משנה א' בר"ש שהם משמשי משמשים (צ"ל משמשי אדם) ואין משמשי (צ"ל משמשי אדם)

פרק כ"ב משנה א' שם. והיינו טעמא דבעי רבי עקיבא (ע"ל פט"ו משנה ב' ובפ"י הרא"ש כאן ובמש"כ בס' אלי' רבא)

פרק כ"ב משנה ט' בר"ש ישיבת הסתת התורה (צ"ל התירה)

פרק כ"ב משנה ט' בר"ש עוד תניא בתוספתא כופת חלק שאין בגובה

טפח (טהור ושיש בו גבוה טפח ר"מ וכו' כצ"ל כמש"כ הר"ש תוס' זו לעיל משנה ג')

פרק כ"ב משנה י' קנקילן שיש בה בית קבלת כוסות טמאה (בסדר המשנה הגי' כסות וכן פי הר"מ הר"ש והרע"ב, אבל הגאון מווילנא גרים כוסות ע"ש)

פרק כ"ב משנה י' בר"ש ויש לו מכסה (עור) אחת (כצ"ל)

פרק כ"ז משנה ג' הוון אויר מעור (נ' שצ"ל אוור)

פרק כ"ז משנה ד' כלי חמתות צדורות טהורות חוץ משל ערבין (בס' המשנה גרסו' כל וכו' במנחות וכו' הרמב"ם אבל הר"ש ציין כלי, אבל בלי ירושלמי הביא כל וכו' בערוך צוורי וע"ש)

פרק כ"ז משנה ה' בהרא"ש עוד החמור

מסכת נגעים

פרק ו' משנה ו' טובאת היתה יתרה (גי'
הערוך טובת)

פרק ז' מ"ד הולכין לגדור (גי' הערוך לנרוד)

פרק ט' משנה ג' בר"ש ואין ידוע אם
שחין אם מכוה טהור (עי' ברמב"ם
פ"ה מט"צ ה"ו וכ"ט שם)

פרק י"ג מ"ט היה לבוש בכליו וסנדליו
ברגליו וטבעותיו בידיו הוא טמא

מיד והן טהורין (בסוכה דף ה', עירובין דף
ד', ברכות דף מ"א, חולין ע"א, הגירסא
באצבעותיו, ולגי' שלפנינו נ' דגרסי' ברישא
בידו עי' שבת דף קמ"ב ע"א ברש"י, ועי'
ברש"י סוכה הנ"ל ושם הגי' בש"ס ברישא
בידו ובסיפא באצבעותיו)

פרק י"ד מ"ה בר"ש ומההיאדרשה לא שייך
למעוטי מחוסר אבר דא"כ אפי'

כל מומין נמי וכו' (צ"ע בסוטה דף מ"ה
וברמב"ם פ"יטה'רוצחועי' בכ"ט שם ועי'בחדו'
הר"ן בחולין דף ק"ו ובחדו' הריטב"א)

פרק י"ז משנה ט' בר"ש הא אפי' שמאל
בעי קרא כדכתיב כדאמרינן התם

וכו' (דבעי קרא כדכתיב מודה כדאמרינן וכו'
כצ"ל עי' תוס' שם)

מסכת פרה

פרק א' משנה א' ופרה ג' או בת ד'
(צ"ע בנדה ד' ל"ז בתוס' ד"ה)

ארבעים מבעיא ובמל"מ פ"ה מהלכות לולב
ועי' בספר למודי ה')

פרק א' משנה ב' אף בני ארבע ובני
חמש (עיין בטקומות הנ"ל)

פרק א' משנה ג' פרדיגמא (פרכרנטא
כ"ה בערוך)

פרק

פרק ג' מ"ד בר"ש הכניס את התחוב בידי
אדם לפני הבית טהור (עיין
טהרת הקדש)

פרק ג' מ"ד בר"ש רביעית דם שנחלקה לבי'
טהורה (טמאה כצ"ל טהרת הקדש)

פרק ג' משנה ה' בר"ש טהור אבל במת
שדמו מנטף ונמצא תחתיו (נ"ל
שצריך למחוק התיבות האלה עי' נדה דף
ע"א וכ"ר בס' טה"ק)

פרק ד' משנה א' בר"ש עם דפנות אהלים
דאין (צ"ל דאו מצילין וכו')

פרק ד' מ"א בר"ש שהבית טמא [טומאה]
שם וכו' (כצ"ל)

פרק ו' משנה א' אדם וכלים (עיין עירובין
דף ל"א תוס' ד"ה זמר סבר)

פרק ו' משנה א' הנדבך (גירס' הערוך
הנרוד ע"ש)

פרק ו' משנה ג' בר"ש מחציה ולמטה
(צ"ל מלמעלה) הבית טמא וכו'
ר' יהודה אומר כל המעויבה (צ"ל הכותל)

פרק ח' משנה א' והעוף ששכן (בערוך
ערך מוכן ל"ג וע"ש)

פרק ח' משנה א' וירקות חמור (גי'
הערוך ערך ירק ויריקת החמור
ופי' קישואים מרים והן פקועות שדה)

פרק י' משנה ד' בין בכית בין כנגד
ארוכות הבית טהור (ט"ס הוא,
ובמשניות ליתא לבי' תיבות ה"בית טהור". שו"ר
בכ"ד שכ"ב)

פרק ט"ז משנה א' כי אם טומאת ערב
שכנגדו (צ"ל שגבו)

פרק י"ח משנה ד' ומטהה אם נמצא
(גי' הערוך ומטהה)

פרק ז' משנה ט' בר"מ גרגרניות הומות לאכול מן הגרגרת (נ"ל שצ"ל גרגרת ופי' שנגוד מן גרגרת ופי' שהגרגרת מן השפוי כובע עי' מש"כ רבינו פ"א דחולין משנה השוחט מתוך הטבעת וזו כי ע"ש נקרא גרגרת ולא כתוי"ט)

מסכת מקוואות

פרק ג' משנה א' אבל מקוה שאין בו מ' סאה (עיין ברין בסוגיא דטיפת חלב בפ' כל הבשר)

פרק ג' משנה א' לעולם הוא בפסולו עד שיצא ממנו מלואו ועוד (עיין בערוך ערך מל שפי' מלואו אותן ג' לוגין שטלואו אחד ועוד מעט וכח"פ חלוקין עליו)

פרק ד' משנה ב' ונכבש כשר (בערוך ג' ונגפס והיא ג' הרמב"ם)

פרק ד' משנה ב' בר"מ ונכבש. ונכסיה שם הגבת (צ"ל ונגפס ונפסית שם הגפס)

פרק ז' משנה ז' בר"מ וכבר בארנו (פי"ד דכלים משנה י"ב)

פרק ח' משנה א' מפני הכביסה (גי' הערוך ע' כבש מפני הכביסה ע"ש פי')

פרק י' משנה ד' הקשר שבפרקסים בערוך של אפיקרפותות)

פרק ח' משנה ה' עד מקום המדה (גיר' הערוך ע' מד במקום ופי' עד)

מסכת מבשירין

פרק א' מ"ה בר"ש ותימה מ"ש מההוא דאמרו לו דאמר שמואל וכרישה עצמו

פרק ב' משנה ה' ר' עקיבא אומר אפי' ארבע אפי' חמש (עי' בתוי"ט ובמל"ט פ"ה טה' לולב)

פרק ב' מ"ה אלא שהייב אדם לוטר בלשון רבו (וכי"ט בירושלמי ע"ז ס"פ אין מעמידין)

פרק ג' משנה ד' אליהו ועיני (צ"ל אליהועיני (תיבה אחת) בן הקוף (כ"ה בערוך הקיוף עיין מ"ע)

פרק ה' משנה ג' בר"ש רשב"ג אומר אף [אין] צריך (כצ"ל)

פרקה' מ"ה ואין מצילין (שווין מצילין כצ"ל)
פרק ה' משנה ז' בפי' הרא"ש ולא מסתברא למיטר שמוקדשים במים (עי' בטוש"ע א"ח רס"י קנ"ה, ובמ"א ס"ק ג' מש"כ בשם רשב"א בתה"א בית ה' סוף ש"ג וע"ש בט"ו ס"ק א')

פרק י"א משנה ט' פסגו ולא אגרו כשר (עי' בסוכה דף ט"ו ע"ב בחי' הרשב"א ד"ה והכא וכו' ושם דף י"ג תוס' ד"ה מצות איווב)

מסכת טהרות

פרק ג' משנה ב' בר"ש מכוורת דבורים מטמא [טומאת] משקין (כצ"ל)

פרק ג' משנה ב' שם. והחלב והשמן (תיבת והשמן יש למחוק כדמוכח בר"ש בפי' התוס' וכי"כ הרמב"ם פ"א מט"א ה' י"ט)

פרק ג' משנה ג' בר"ש ועוד אשכחן בפרק [העור והרוטב דשומר טמא ומטמא אע"ג דכי שקיל ליה טהור] (כצ"ל)

פרק ד' משנה ה' על ספק בגדי ע"ה (נדה דף ל"ג)

מסכת טבול יום

פרק ב' משנה ג' בזמן שהן גוש (גירס) הר"ש שהוא

פרק ד' משנה ב' בר"מ והוא כלי מכלי תשמיש העיסה וכו' (צ"ע בגיטין כ"ב רש"י ד"ה איכא היכרא ובחיבורו כתב סתם מנחתו בכלים ועי' פ"ח מבכורים ששם כתב כלי אבנים וכו' וצל"ח וצ"ע)

פרק ד' משנה ה' כתבו ותנו לאשתי (בסדר המשנה וכן בגיטין ליתא לתיבת "ותנו" וא"א ליישבו כלל וט"ס הוא)

מסכת ידים

פרק א' משנה א' בר"ש אם לא הגיעו לפרק [אין] טוסופין (כצ"ל)

פרק ד' משנה ב' מפי ע"ב זקנים (צ"ל וכן עיין בובחים ד' י"ב)

מסכת עוקצין

פרק ב' משנה ח' בר"ש ד"ה בכמות (ע"ש במנחות)

אני משה בר מיימון הדיין וכו' ואני בן שלש ועשרים שנה והשלמתיו במצרים ואני בן שלשים שנה שהיא שנת טו"ע לשטרות (פי' אלף ו' מאות וע"ט) והיא שנת תקקכ"ח ליצירה, ולמש"כ בס' אור עינים פכ"ה מא"ב שרבי נולד אלף תמ"ז לשטרות או שצ"ל כאן ואני בן שלשים ושלש או שצ"ל ע"ו (לשטרות)

עצמו הוכשרה וכו' (תימה לתמיהתו דהא התם מוקי לה ר"י בנתון בכל כחו וצ"ל שהיה לרבי גי' אחרת וצ"ע)

פרק א' מ"ו מעשה באנשי ירושלם שטמנו דבילתן במים מפני הסיקרין וטהרו להן החכמים (הסיקרין כן היו נקראים הרוצחים הבריונים שהיו בזמן החרבן בהיות עיר הקודש במצור בתוך העיר ונקראו כן ע"ש החרבות עקמות שלהם כמש"כ יוספון בקדמוניות לרומאים ס' כ' פרק ה')

פרק ג' משנה ד' מעשה באנשי המחוז שהיו מטיני בחול וכו' (עי' עירובין פ"ג משנה ב')

פרק ד' משנה ה' עריבה שירד הדלף לתוכה הניתוין והצפין אינן כבי יותן (בערך צוף גרם והצפין ולא ידעתי מה הוא ובשבת הגי' והנצפין במקום והצפין)

מסכת זבין

פרק ב' משנה א' בר"ש ד"ה בדם אשה. דם כתיב (עי' נדה דף ל"ב ובחידושי הר"ן שם)

פרק ב' משנה ג' בר"ש אלא קרי שנשתנה מה שנתגייר (צ"ל שנשתייר)

פרק ג' משנה ג' להמיט באדם (בערוך ערך מט בה אדם וכן בפ"י המשנה להרמב"ם)

הגהות הערוך

פסד"נו יוס ה' פי' וירא. התק"פ לינירס

הערוך וז"ל כ"פ צטיית או צטיית ולי' אחסו לשון וצ"כ (כחך כסונה?) זכרון המלות כ' צטיית ל' צילגייס אזל הערוך ל' שכוון ללשון אחר. שו"ר להחכם שו"ר סכ' של' המוניית איטלקית או ערצית צלתי נקיס קרחס בטיות וכן יקרא ג"כ וזל המוניית צתלמוד כשהיה רק נדצרת כך ולא זו המניס העיקרית עכ"ל צמולדות ר"נ צה"ע וגם זה לי' וז"ח. שו"ר לרש"ס סנהדרין ד' ק' ע"צ זה ווי שנופח צכוסו להסיר רצצ סצו ונקרא צטיית פי' ח' לשון ערצית רגוס וכו': כ"נו שמוננו הערוך על מואמר אחר ולא כתצ מקומו עי' בערוך וסס חונלמו. צל לידי ס' הערוך משנת צל"ר ורלימי שבערוך הוס סינו מאלד ומסדרו סס ולא דק כלל.

א"א בשבת וכו' א"א דאאורך א"ב וכו' (נ' שיש כאן מ"ס וצ"ל כמו שהגהתי)

א"א דהוא כמו (צ"ל נמי)

א"א הא רבי יהודה (נ' שצ"ל דרבי יהודה)

אב ובטטפת ובסרבוטין (ג' הערוך סנבוטין עי' ל' בערך זה שהראה לכאן וידי מניה הספרים חלו כאן להגיה ע"פ ש"ס שלנו ולא הרגישו בסדר המשנה וכן בירושלמי גרם ג"כ סנבוטין)

אב ומפרש טומאתן בסוף מקוואות (ל"י כוונת הגאון בזה)

אב אבות מלאכות ארבעים חסר אחד, ירושלמי (פ' כלל גדול ה' ב')

אבא פי' אחד מחסידי מונצא שאלו על איבו ועל מרתא שהיו אחין ואחותו כדגרסי' וכו' כלהו אחי הוי וכו' (צ"ל פי' אחי אחותא דהא מרתא נקבה היתה לפי' זה אבל רש"י כתב בפסחים דאמו של רב אימא שמה)

1 **אב** קישות (וא"א בעצו ובענפיו כמו לראות באבי הנחל, עודנו באבו (מ"ע))

אב בגמרא דנשתברו רגליה (חולין ד' נ"ח)

אב בסוף גמרא דפ' כל הכלים (שבת קכ"ה)

אוב פרק ד' מיתות (סנהדרין ס"ד ס"ה)

אובא דרשו אל האובות (ישעי' ח')

אבוב בחלילים יהמה (ירמיה מ"ח)

אברן אבא ודן שמו ולישנא קלילא קרי ליה אברן (עי' תוס' יבמות דף ק"ה ע"ב וז"ל אבא יודן בירוש' ואברן לישנא קלילא עכ"ל ונ' שכצ"ל גם כאן)

אבוקת (ההוא דא"ל אבוקת בטלתא דמלכא וכו')

אבטליות כגון שולמטי ופטורי (של נמר ונמורי כ"ה בש"ס וכ"ה בערוך לקמן ערך נמר הג')

אביי כגון מר עוקבא מר' יוחנן (בערוך ישן יוחנא)

אביי רבה ורבא, אבה ואבא שמותיהן כאשר הוא ברור (פסחים דף מ' וע"ש ברש"י שפי' פי' אחר שהיל"ל אבה בה' ולולי יראתי להמרות פי הגאונים הייתי אוטר דרבה אבה שמו ונבלעו הא' והה').

אבויון תרגומו לאבויון (בס' שלנו לאטין)

2 **אבל** בבא דאבולא, מאבולא ועד סיכרא (עיין ב"ב ד' נ"ח הוא דהוה כ' באבולא ופי' רשב"ם שער אבל גי' הגאון נ' שהיתה אבבא דאבולא)

2 **אבל** אבל רבתי בגמ' דהקובר את מתו באלו מגלחין (מ"ק דף כ"ד)

אבל

א"א בשבת וכו' א"א דאאורך א"ב וכו' (נ' שיש כאן מ"ס וצ"ל כמו שהגהתי)

א"א דהוא כמו (צ"ל נמי)

א"א הא רבי יהודה (נ' שצ"ל דרבי יהודה)

אב ובטטפת ובסרבוטין (ג' הערוך סנבוטין עי' ל' בערך זה שהראה לכאן וידי מניה הספרים חלו כאן להגיה ע"פ ש"ס שלנו ולא הרגישו בסדר המשנה וכן בירושלמי גרם ג"כ סנבוטין)

אב ומפרש טומאתן בסוף מקוואות (ל"י כוונת הגאון בזה)

אב אבות מלאכות ארבעים חסר אחד, ירושלמי (פ' כלל גדול ה' ב')

אבא פי' אחד מחסידי מונצא שאלו על איבו ועל מרתא שהיו אחין ואחותו כדגרסי' וכו' כלהו אחי הוי וכו' (צ"ל פי' אחי אחותא דהא מרתא נקבה היתה לפי' זה אבל רש"י כתב בפסחים דאמו של רב אימא שמה)

1 **אב** קישות (וא"א בעצו ובענפיו כמו לראות באבי הנחל, עודנו באבו (מ"ע))

אב בגמרא דנשתברו רגליה (חולין ד' נ"ח)

אב בסוף גמרא דפ' כל הכלים (שבת קכ"ה)

אוב פרק ד' מיתות (סנהדרין ס"ד ס"ה)

אובא דרשו אל האובות (ישעי' ח')

- אבל** 3 אובלא דקצרי (בספרים שלנו כולן בכ"ף)
- אבל** 3 בראש חלק מנקבין אותו ככברה (סנהדרין דף צ"ב)
- אבלא** אובלא לדנא (גי' שלנו אבלא בכ"ף וכן גי' רש"י ע"ש)
- אבלוסמוס** מי לא עסיקין בכלי אבלוסמוס (וכן גי' ר"א בשאלתות פ' מצורע)
- אבקתא** בפרק קטא בעירובין (דף י"א)
- אבקתא** וכן לענין רצועות של מלקות (במכות דף כ"ג)
- אברוארי** מגדל עוו תרגום קושקא עשונא (תלים ס"א)
- אברונגי** בעירובין (דף ס"ב)
- אברזין** בכתובות פרק נערה (כתובות ד' מ"ב)
- אכשונא** (פסחים דף ל"ט)
- אכשונא** בהגדה דטגילה (צ"ל ובהגדה דטגילה ד' ו')
- אגד** אוגדת בה שערה (בס' שלנו אוגרת)
- אגדנא** בע"ז פ' אין מעטידין (דף כ"ט)
- אגוז** בתוספת שבת בפרק שני (צ"ל בפרק ט"ו)
- אגומין** . . . גלך
- אגמא** דיוקרא (בספ' שלנו טאקרא דאגמא)
- 1 **אגן** מחוסר כאן (בספרים שלנו כן)
- 2 **אגן** בויקרא רבה פ' ו' אמר לו זה (צ"ל אמר לא זה)
- אוגורי** בב"ק בהגזול ד' קט"ו (בספרים שלנו ליתא אבל בה"ג ב"ק איתא גי' זו)
- אגורא** בנצא (גי' הערוך בנצא)
- אגריאון** וארי אומירון (בד' רצ"ב נומירון וט"ס הוא עי' לקמן ערך נומר)
- אגריאון** במוסף הע' אימירון בייתי (וכ"כ לקמן ערך אמר)
- אגרוף** אגרופא של חנופא סוף אלו נאטרין (סוטה דף מ"א)
- אגרוף** בעלי אגרופין (קידושין ד' ע"ו)
- אגרת** אלא א"כ עשו אגרת בקורת (אם עשו אגרת בקורת כתובות ד' צ"ט)
- 1 **אד** והמשכה בעינין (צ"ל והשכה)
- אודרא** דעמרא (בש"ס גבכא)
- אודרא** אודרא דנדא (צ"ל דנדא עיין ערך נר אבל בש"ס בד')
- אדוותא** דמיא (בספרים שלנו דימא וכצ"ל)
- אדך** אתי כולי עלמא לאדוכי וכו' דעכו כפשתה (אם הא' שרש צ"ל אדך כמו הפוך ערך בחלוף א' בע', וי"ל עוד הא' לסימן הבנין אפעל ונבלעה הע' והוא כמו לאדעוכי)
- אדכי** יש גורסין ארכי (בספ' שלנו אורכי)
- אדם** בכורא דאדימי (ביצה כ"ד וע"ש)
- אדן** ואע"פ שאין הגדולים טורחין בו השכר לאמצע (גי' שצ"ל שהגדולים)
- אדנדקי** (א"כ בנוסחא' דידן גרסינן אדונקי (בנוסחאות שלנו ארונקי)
- אדר** אמרי זבליגא (גי' הערוך זמבליגא עיין ערכו)
- אדר** ההוא חביתא דאשתקיל ברוא אדרי גוי נקטה (כ"ה גי' בה"ג ובש"ס ו"ע דף ס' גי' אחרת)
- אדרינמוס** ומשפט התולה (צ"ל האלה)
- אדרכתא** בגמרא דאין הגונב בפרק מרובה (אינו מהענין הא' כי שם פ"י הרשאה וגי' רש"י אורכתא ועיין בה"ג)
- אדרכתא** סדר הדין מוציא המלוה שטרו ככ"ד (עיין ב"ב דף קס"ט וברשב"ס)
- אהובה** למי נאה להלל (בספרים שלנו ללמד)
- אהל** דפרק כהן גדול כנויר (דף נ"ה) אהל

אכורנקי הוא אכורנקי (בספרים שלנו אכורנקי עירובין דף כ"ה)
אכורנקי הנוטע אכורנקי של מלכים (תענית ד' י"א)

1 **אכל** פי' כיון דאמר אם מתי וכו' (כפיר"ח שהביא בחידושי רשב"א שם)
 I **אכל** וכן הקבר צריך להניח לו בית רובע (ע"ש דפי' עולין לו במצטרפין ונ' שט"ס הוא כאן)

אכסדרה העולם הזה כמין אכסדרא הוא דומה ומצפון אינו מסוכך (כ"ב דף כ"ה בספרים דילן מסוכב)

אכסר בלשון ישמעאל קורין ההפסד כסארה (וא"א כי לשון יוני הוא וענינו דבר בלתי ידועה כי כסרה ענינו ידיעה, אכסרה הפך הידיעה (מ"ע)

אכף אכפא מושל גביך (צ"ל מושל לגביך)
אכף מרכב גברא דאכפא (עירובין דף כ"ז בש"ס גבא)

אלא וכן ענינה בלשון יוני (*אללא*)
אלה מאי אלה קופל (בספרים דילן קולפא)
 3 **אלה** לולבי האלה בשבת (צ"ל בשביעית פ"ו דשביעית משנה ה')

אלווס (צ"ל אחר ערך אולון וכ"ה בד' רצ"ב)
אלם ישים עצמו כאלם פי' תולה ארץ על בלימה (נ' שיש כאן חסרון עיין בש"ס)

אלנקי שאני אתתא דבעיתא (בספרים דילן ילתא אבל גי' הרא"ש כהגאון)

אלסום פי' יער (ל' חורבה הוא כי כדי שלא יטרדוהו היה מתבודד שם, ושם פסוק בעצלתים, רסוסה אי' מיצה אלסים פי' מן הבית הדולף יש סכנת מפולח (מ"ע))

אלעור

אהל רבי מטמא סבר שמה אהל (צריך עיון שם ובתוספות)

אויך והוא מילוסא של חצר (כ"ב דף ס"ו)
אוריא שהרי באוריא (צריך לוטר שהדי)
אווש אוושי קראי (בגמ' דילן דנפישו ושם דאוושי ברכות)

אוונטמי (בע' רצ"ב אוונטי)
אוונטמי אוונטמיא (בד' רצ"ב אוונטיות)

אול ולא חשש שמא יעלה שירטון (גי' רבי' שלא כגי' רש"י ועי' לקמן ערך שרטון)

1 **אח** אח נפשע מקרית עון [ובניירות פ"ב בגמ' דהאשה שנדרה בנויר וכו' (דף כ"ד)] כ"י לידען)

2 **אח** [אחות] מה ת"ל (כצ"ל)
 2 **אח** כדכתיב ואחותו (צ"ל כרכתו)
 2 **אח** פירוש על אשה אחת (בספרים דילן ג' על אשה אחת)

אחד אחידת מגדל שד (בספרים דילן שיר, ובמג"ת רפ"ג צור)

אחימן שישי שמישים את הארץ נשחתת (גי' רש"י כשחיתות)

אחר יהודע בן בניהו זה סנהדרין וכן באביו הוא אומר וכו' (לפי' היה בניהו אביו של יהודע ועי' תוס' סנהדרין דף ט"ז ע"ב)

אהריות (עי' סמ"ע סי' ס' סק"ג)
אטכא אמר רב כהנא באטיב בעגלות בהזורק (דף צ"ח נ' שצ"ל באטבי וכן גי' רש"י וע"ש)

אטם שבו כהן גדול שורף (צ"ל השורף) וכו' (בספרים דילן ליחא)

אטמא אי דרפנא אי דאטמא (לקמן ערך דפק גרם דדפקא)

איריא (עיין לקמן ע' ער)

(ל"י לפי ואולי חסר כאן מקום עיין בש"ס)

5 **אן** שנים בנים באו עם אחת (צ"ל שני

עבדים באוני אחת)

5 **אן** באוני אחד ובמינוי אחד (אוני תודמיות

כ"ה בד' רצ"ב)

6 **אן** בזמן שהיא בב' אנינות וכו' (צ"ל בבית

בעלה, אנינות וכו')

אנכא ופירש רב האי גאון [וה] דתענית

(ד' רצ"ב)

אנכא כי נכא (בד' רצ"ב כענבא תיבה א')

אנדיפי ודברי ר' נחמיה כביצת הגיר

(בש"ס הסיד)

אנדרטא (פי' צלם המלך באבן או

במתכות (מ"ע))

אנמדיקום מורכב מן אנטי שפי' מנגד

ומן דיקון שפי' משפט (מ"ע))

אנטוכי תרגום ירושלמי תחת אנטוכי

(חמת אנטוכי)

אנטל בסוף ויקרא רבא (פי' ל"ד)

אנטל העולם הזה דומה לגלגל דמתטלי

(לגלגל דאנטולי כ"ה שם וכצ"ל כאן)

אנטלר מדקא דחי הגע עצמן שמע מינה

(אבל הרא"ש פ' שבעת העדות

דחה ראייה זו)

אנקטמין רבא בר רב הונא משמיה דעולא

אמר פרמאי. (צ"ל פדאמי כי כן

ג' בערוך אינקיא)

אונקלי וכן שנינו בסוף מגילה (ד' כ"ד

והגאון שנה בני העיר קודם הקורא

עומד)... וכן בסנהדרין ד' פ"ב) ובביצה

(יש למחוק) ובפי' אלו מגלחין (מ"ק ד' כ"ד)

אונקלי הלבישו באונקלי של אשתו

(בספרים דילן ליתא להתיבות של

אשתו וגוי' הגאון ג')

אנש וישראל שבטשמר נקראין אנשי

משמר

אלעזר הוה יתיב ר' אסי (בס' אמי)

אלת מורדיא דלברות (ב"מ ד' פ"ד)

אם בריש גמרא דמי שמתו (ברכות ד' י"ח)

אמכמי ובמכשירין ר' יהודה אומר

(מכשירין פ"ב)

אמבר אוצרות (וא"א לא כל אוצר קרוי

אמבר אלא של תבואה לבד ול"ט

הוא (מ"ע))

אמושא פרעה שהיה בימי משה אמגושי

היה במ"ק (ע"ש בתוס')

1 **אמן** ויקרא ארץ אומנין (צ"ל אומן וכ"ה

בירושלמי)

1 **אמן** בנין ארכוקטונס (ג' שצ"ל ארכי

טקטינס ע"י לקמן ערך ארך)

3 **אמן** משורה לשורה והן אצותא דהשותפון

(ע"י ב"ב י"ב ושם אציוותא וכן

בד' רצ"ב)

אמפליא וכשהן טבגד צמר נקראו

עדילירין (ביצה ד' מ"ו)

2 **אמר** דהשוכר את הפועלים (צ"ל האומנין

ב"ט ד' ע"ו וע"י ברש"י בכל אלה

המקומות, וע"י עוד לק' ערך אמריא ול"י

לטה הביאו בבי' שרשים)

3 **אמר** בחלק בענין משיח (סנהדרין ד' צ"ח

ובס' דילן נשמט תיבת אימרא)

4 **אמר** בפסח דהחדש (צ"ל בפסיקתא

דהחודש)

אמריא מאן אמרייך (סוטה דף ל"ה)

אמריא בהשוכר את הפועלים (דף פ"ד

ובספרים דילן אמרדא וע"י רש"י

איוב ל"ט י"ח)

אמת שצריכה שירטוט כאמתה של תורה

פי' כמזווה (רש"י פי' כס"ת, ותוס'

מנחות ד' ל"ב סתר פי' זה ופי' כהגאון)

אמתלא אימא ובלבד שלא יהא אמתלא

אספמיה א"ב מחו מערבי נקרא אספמיה
וספרד (אינו נראה שיהיה קדמוני
שפניען אלא נ' שהוא מחו בחלק אסיה
ועי' בכ"ב שמג' במד"ד מסיפוטמיה)

אספניק הגורה חדשה (ת"י אספניקי חרתא)
אספר מאי צים אמר רב ליבין (גי' הערוך
ערך לבין נ' שהיתה לבין בכף)

אספרון אמרפל לשון חשך (ע"ש פ'
מ"ב במ"ב)

אספרון ובלשון גמרא נקרא שפר נונא
(עי' ע"ז דף ל"ט ברש"י ובתום'
וגי' הגאון ערך שפר הבי כר"ח)

אסקוטלא טרק לי באסקוטלא אאפותא
בסוף פרק חסידים (תענית דף כ"ה
בש"ס מחיין)

אסקרה בחולין (ד' ס"ה)
אסר הסתום והוא צפור נפש (עיין לקמן
ערך צפור)

1 **אסתא** בשבת (דף ע"ח)

2 **אסתא** שבק דהא אסתא (בספרים
דילן אנתחא)

אסתוריא דקטרי באסתוריא (בספרים
דילן אסתוריא)

אפא צבוע זה אפא (עי' ערך ברדלס)

אפי ההיא איתתא דקא משכלנא מיניהו
וכו' (בספרים דילן גי' אחרת)

אפמא הוא חילשא מאיפומא (חושלא
כצ"ל עי' ערך חשל)

אפסתקיתיה וכיון דלא חמא אפסתקיתיה
(גי' שהערוך בספרו שהביא

זה מב"ר פי ע"א מתחיל כאן פי' חדש אבל
בספרנו הוא פ' ע' וידר ישראל נדר)

אפעא דבמורות (ד' ח')

אפיפירות בכלים (בכלאים פ"ו דף כ"ט)
כמו מסעף פורה (צ"ל פארה)

אפיפירות

משמר (אולי ט"ס הוא וצ"ל אנשי מעמד)
אם ההוא כוורא דסליק עליה מינא אכלה
באוסיה (בש"ס דיתבא עליה
אכלה מינא רשב"ם ג' אכלא מינא ופי' שם
שרץ קטן, אבל דעת הגאון נ' שהשרץ
נקרא מינא ונ' לפ"ז אכלה מלשון אכילה)
אסובי אסובי ינוקא פי' כשנפלה ערלת
הגרון (והו פיר"ח עי' כרא"ש)
אסטריה יש ספרים שכתוב בהם אצטדנין
(ועי' עוד לקמן ערך אצטגנין)

אסטיוט מטא תותירא אסטיוט (בש"ס
אסטיוט)

אסטיוט ולשון לעו הוא (עי' לקמן ערך
סיוט)

אסטמיותיה בשבת בסוף גמרא דבמה
אשה (וע"ש נ"א)

איסטרוכיל בסדר טהרות בובין בפרק
אמר רבי יהושע על הים
(ובין פ"ג ובש"ס ר"י אומר)

אסטריוני כדגרסי' במדרכי והמן זה בא
צפורסכולי (מגילה דף ט"ו)

אסטרופומטא שבמדות (פ' ד')

אסטרופומטא אצטרבטוטא (בספרים
דילן אצטרמיטה)

אסי וכי ההיא דתנו רבנן (פסחים דף ק"ב)

אסלא אם היה רפוי מותר (שבת דף ט"ז)

אסלא ולגובה היא עשויה (נ' שכיון לסוכה
דף י"א מטה דלגבה עשויה ע"ש

ברש"י וגי' הגאון דלגובה)

אסלא גורר אדם מפה (צ"ל מטה) כסא
וספסל (שבת דף כ"ט)

אסלא וכדתניא ר"י בר"י אומר (שם ד' ה')

אספלנית כדאמר אבוי אמרה לי אם
אספלניתא (שבת דף קל"ג)

אצטדיו א"ב וכו' יש לגרס אצטרי (כ"ה)
בג"י דילן

אצטדינין איצטדינין (ב"ב דף ק"ג)

אקינום הים הגדול וגבול תרגום אוקינום
(ירוש' ותחום וכו' כ"י ליידין)

אקושא אמרה ליה בת רבי אבא (גי'
דילן אבא סוראה)

אר ביאת אורו מעכבתו (נ' שהגאון ג' כן
בברייתא לא כס' שלנו שג' ביאת

שמשו ומיושבת יותר ג' שג' ג' הגאונים
שהביא בבעה"מ ע"ש שהוא ג' באות שטיש'
מעכבתו וצל"ד בפ"י הקונטרס)

2 **אר** א"ב עיין ערך אייר (ע"י ערך ער)

ארגז ורב האי גאון היה שונה ארוג' (בד'
רצ"ב ארון)

ארגז שלא לעשות להרוג ארגז (בד' רצ"ב
ארון) עראי ולא קבעו פ"י ארגז

(ארוג הגי' בד' רצ"ב)

ארגנטין פ"י שר (שד ד' רצ"ב)

1 **ארון** אתו ארבי דארונאי (בנוסחא דילן
גי' אחרת)

ארוף ושוויא את ארופת' (פ"י ארופתא
בד' רצ"ב)

ארוף ס"א מרופתאי (צ"ל מרופתא)

ארוף ס"א מרופתא (צ"ל מרובתא)

ארוף ארופתא דהיינו פירי (בש"ס דהיינו)

ארח ובגמ' דהמשרה (כתובות דף ס"ד)

אריוך אריוך פסק לי ואנא איכול (ספק
כן הוא בש"ס)

ארכנתא כדגרסינן (יומא דף מ"ח) לא
גדושות ולא מחוקות אלא טפוסות

(בש"ס טפוסות וצ"ע דגם הגאון כ"כ בערוך)

ארכנתא (טפף לכ"ג דצ"ל כמו בש"ס
טפתא, וגם כאן טפוסות אח"כ

ראיתי לקמן ערך טפתא שג' טפתא בת')

ארכ

אפיפירות א"ב ולא יתכוננו דברי בעל הערוך
בפ"י המשנה (ולחליץ בעד הגאון נ')

להגיה שעושה פורות הרבה פ"י שיש לו
ענפים הרבה ומשונה משאר אילן סרק (ועי'

כ"ב) וכ"נ שהיתה גי' הר"ש וצריך להגיה
שם כן והר"ש השיג עליו מדקתני סיפא

וכן המדלה ע"ג אילן סרק משמע דרישא
לא היינו אילן סרק, ולפי המ"ע י"ל קו' זו)

אפקטפיוון (בספרים שלנו אפקטיוון)

אפקימא יש מפרשים חבל מן קליפה של
אגוז (צע"ש ועי' לקמן ערך נבר הב')

אפיקומן אפיקומן פ"י לשון אוכלים (בד'
רצ"ב הגי' כלום ול"י מה הוא)

אפיקריסין ואפ"י אפיקרסותו לתוכו
(חגיגה דף כ' וע"ש ברש"י)

אפיקריסין הקשר של אפיקרסותות
שבכתף (בש"ס שבפרקסים.

טקוואות דף מ"ח)

אפיקריסין ובפסיקתא דכי תשא (וע"ל
ערך פקרים)

אפרגיאה אם פותחין אנו באחד (באחת
בד' רצ"ב)

אפרכום בב"ד במינים (בד' רצ"ב ליתא)

אפשח נורא בי עמרם (בש"ס גי' אחרת
עיין פירש"י)

אצבע שמא יצא טהן אוצבתא (גי'
דילן אצבע)

אצווא ויש בו כמו ראשי המחטין (בד'
רצ"ב [ומחדר]) והוא אטן

אצוותא בפ"י ויהי בשלח ר' אלעזר בר
שמעון (נ' שצ"ל שמעון)

אצוותא אויל לגביה ר' שמעון בן יוחי
(נ' שצ"ל יוסי בן לקוניא נחמיו)

קאי על ר' יוסי כי ר"ש גיסו של ר"א בר"ש
היה ע"י ב"מ ד' פ"ה)

אשכל א"ב פ"י בלשון יוני ורומי בית הלימוד (פ"י זה רחוק)

1 **אשל** וכדאמרן אם רצי' ליחנק התלה באילן גדול (פסחים דף ק"ב)

2 **אשל** דבניסן מרחקי מההוא דוכתא חד אשלא (ב"ק דף קט"ז)

2 **אשל** הניה פירות תלושין (מטת לה באשלא)

1 **אשלג** בנדה פרק האשה (דף ס"ג)

1 **אשלג** והוא מוציא הוהמא: (הב' נקודות יש למחוק כי הכל הוא ערך אחד)

2 **אשלג** שאלתינה ואמרו לי שלגא (בש"ס אשלגא בנדה אבל בשבת הגי' שונאנא)

אשם ר"י אומר יטילנה לאמה פ"י בערך חית (וכן הוא לקמן ערך חט, וט"ם הוא כאן ובר' רצי"ב נרשם באמת ע' חט ועיין פסחים ריש דף כ"ט ע"ש)

3 **אשן** אמר ליה יומא חד חמיתיה ביבנה (בש"ס דילן בי בני, וכי"נדכן בש"ס קידושין בי מסותא, ושנת המדפוסים הוא שעשו מן ב' תבות אחת)

3 **אשן** חליף ואויל ר' שמעון בר' יוסי (צ"ל ר' ישמעאל ובש"ס נוסחא אחרת)

1 **אשר** אמר להו הוחקו (בש"ס וחוקו)

3 **אשר** אמר אשור צדיקי (בש"ס רהוטו)

2 **אשש** לא ליריה אינש אודא (בש"ס לא להדוק)

את ודישתמש בתגא חלף הא כל הניאוח (בש"ס הנהנה)

[כב דלא תנמוד לי בבין עלה ת"י פ' וישלה ל"ב ו' ונ' שהוא משרש דבב והפילו הדי']

כב אבב ביוני (גי' הערוך ערך זיין בי זינא וכצ"ל כאן)

1 **אדם** דרבי פפא שהיה נושה בארמאי מעות יתיב על ערסא (כ"כ רש"י ורשב"ם בפסחים אבל בש"ס ברכות המעשה בענון אהר, ונ' שתוס' הוא בספרו ואינו מהש"ס)

1 **אדם** יושבת בארץ עוץ הרגומו בארע ארמאה (בד' רצ"ב ארמינאה)

2 **אדם** פ"י הלכתא כרב דשם בששים (צ"ע דלקטן ערך קשב כ' אפכא דארמאי גרעי מדפרסאי, וכן פירש"י וצ"ע)

2 **אדם** אדיקלא פרסאי (צ"ל בדיקלא)

1 **ארן** דבור חד אמר (צ"ל דביר)

ארנון דכופין אותו להעיד (צ"ל לבנות לעיר)

ארימון שהיא מגשש (צ"ל שהיה)

ארנס והיא האימא ששינוי כבבא מצינא דכלים (ע"ל ערך אימא)

ארנק ובעי למבועי' לארנקי בריש גמ' דמי שמת (צ"ל דמי שמתו ברכות ד' י"ט ושם הגי' ובועיה)

ארס כמו שאנו אומרים ארס של נחש בכעם בשינוי הוא עומד (סנהדרין ד' ע"ח ותיבת בכעם ליהא בש"ס)

ארום והוא כלי שיד אפי' רכובה אסיר (רכובה ע"ל ערך רכב)

ארוסה ביבמות (ד' מ"ז) ארוסה בצואריה (בש"ס ארויסא)

ארקפט אמר ליה ארקפטא (בש"ס אלקפתא) נקטו (צ"ל נקטן) ביד רוחא (בש"ס ריחא)

אש תנורא קרירא בריש גמ' דאמר להם המטונה (יומא דף כ"ט וע"ש ברש"י)

אשויא בכלים (דף מ"א) ויש שמוציאין זה הדיבור מתרגום יצועי עלה (תרגום אונ' בכך אחלת לשוי')

אשך וקרו ביה טראו חשך והיינו כוש' (ופי' אחר בערך חשך)

בורני (ב"ק דף י"ט כן גי' רש"י ובש"ס
דאית ביה)

כותא בסוף גמרא דמי שהוציא אוהו (עירובין
דף נ"ב) תהא שביתתי כיוותא (גי')

דילן בצנתא ולגי' הערוך צ"ל בביתא)

1 **כחש** אותיבתי קמיה בבחישיה (בש"ס
אותביה תותי בחשא ופי' רש"י

רמץ ולגי' הערוך ל"י לפרשו, ונ' שהוא
מענין כחש הגי' שפי' אצילי ידיו)

2 **כחש** ובפרק הגוול עצים (ב"ק דף צ"ז)

3 **כחש** קנה בקומטו של זב ע"ש (עין
בהג' ותמצא גי' כהגאון)

4 **כחש** אותבי תותי' בחשא (הערוך יש
לו גי' אחרת בערך כחש הא')

כחשא ואולי אות ב' אינה שרשית (ולגי'
שהוא מערך הא')

3 **כט** רב בר רב הונא (בש"ס רבה בר
בר חנא)

3 **כט** אמר טאי דקאמר בטי (בש"ס נוסחא
אחרת)

3 **כט** ומעבודה זרה (צ"ל עבודה זרה)

1 **כטט** בכרמות (דף נ"ח) אית דאמר
מילתא (עין בש"ס נ"א)

כטש ההוא גברא דבטש בכתפתא (בכספתא
כצ"ל וכן הוא בערך כסף)

כי אבא כולוהו דבי אחבי (בש"ס דודי)

כי אבא רבהקרו להו (רש"י מחק תיבת רבה)

כי בר הבו (בש"ס חבו)

כי דוגי ואם תדקדק תמצא שענין אחד
הוא (אבל גי' הגאון יותר נכונה

וכן גי' הר"ף)

כי מדרי הני כי מדרי דבבל (בש"ס לא
גרס לתיבת "בי")

בית ובא אשר לו הבית מי שמוטד ביתו
לו (שמויחד כצ"ל וכ"ה בדי' רצ"ב)

בית בפרק קמא דיוטא (דף י"א)

בית

כב תכרי ותהון על ריש אבבא (בש"ס
דכבא)

כב סליק נוּאף איתיב בבלאי (גי' הר"ן
בבלאי ופי' במסך שלפני הדלת)

כבואה אילימא קא סגיד (צ"ל אי למיא)
כיבי בר ביבי (שקלים פ"ה)

כיבי כיבי בר ביבי כן נקוד כפירוש רבי
חננאל ז"ל בפרק ואלו הם המטונין

(צ"ל כיבי בר אביי כן נקוד בפיר"ח ז"ל
בפרק אמר להם הממונה, וכן הוא בד'

רצ"ב וגי' שלפנינו נכונה יותר, אח"כ ראיתי
ביוחסין שג' כמו בד' רצ"ב וכ' שמנוקד

בצירי וחירק, ובערוך אחר בצירי וקמץ וכ"נ
ע' עורא ב')

כביא (בד' רצ"ב ע' זה קודם לכיבי
ובש"ס הגי' בוכיא)

כגן ס"א והפנין (עין ע' פגן)

3 **כד** כגמ' כהן גדול משמש שיתא (ע'
תום' ישנים ורש"י הגי' ה' ע"ש)

1 **כדק** אלו הן נדה חלה עששית (בש"ס
והדלקת הנר)

כדק נדה חלה עששית חדא כר"א וחדא
כרבנן דאמרי יולדות (אמ"ד

בדקי כרבנן)

4 **כז** אמר לי צירוף אחר דכתיב וכו'
(בש"ס צירוף אחר צרוף)

4 **כז** כי רב יוסף אמרי כווי וכווי (בש"ס
כווי וכווי דכווי)

5 **כז** אחוי ליה תרי בוי (בש"ס כועי ונ'
שגם לגי בוי נחסר העין ונבלעה

עין לקמן מע' בוע)

5 **כז** אמר רב הונא דמי הדין דיסא (לא
דמי כצ"ל וכן העתיק לשונו במ"ב)

כזק ויפקדם בבוק (יוטא דף כ"ב)

1 **כזר** בראש גמי דכיצד הרגל דשרו בה

כרכי ידיהו בחמת ישן (ל"י כי שם לא נזכר, אלא הא דכל החממות הצורות טהורות (דף ל"ז ע"ב) ונ' כי לפי חממות כתבו)

בלדר בב"ר פי' ויכולו עבר חד בלדר (בספרים דילן בלדר)

בלע כל שחותנו וכווץ אמר רבי ירמיה מבלעתא (בספרים דילן יונה אמר

זירא ועי' ה"ש ובי' וד"מ ביו"ד סי' כ"א ולקמן בערך תרבץ ג' א"ד זירא)

בלעם בחלק (סנהדרין ד' ק"ו)

בלפסין דעבדין מנהון לפירי (צ"ל לפדי)

בלר 3 כבולדא זכרנא פי' יבול הארץ (והוא מורכב מן בול ארעא

וברי"ף ג' כן ובה"ג כולארא ועי' ניםוק"י)

בלשת בלשת שבא לעיר ובקש לחפוף (לחטוף כ"ה בש"ס ובד' רצ"ב)

בלשת בנוהג שבעולם בלשי מסר לפרצוף (בערך פרסוף ג' בס' ושם כתב

שפי' בכאן ונשמט)

1 במ אמר רבא המפסיק בשעה שקורא בתלמוד וסח שיחת חולין (בס' דילן ליתא אלא אמר רבא השח שיחת חולין)

במות אמר שמואל הלוחות והבמות (בש"ס הבימות)

במות פירש אחר החלק של מעלה ושל מטה וכו' (ע"ש בתוס')

בן אלמנה בפ' ר' אלעזר (נדרים ד' ס"ו)

בן הנפל ובפרק מומין אלו (בכורות ד' ט"ד)

בן יכבד כעוקבא דכלבא (צ"ל דכלבא כעוקבא)

1 בנס (עי' מתירגמן שרש בנס ושרש נסם) **בנות שבע** ובנות שוה בשביעית (צ"ל

שביעית שלהן שביעית רפ"ה) וקאי על ערך בנות שוה שצ"ל קודם לזה בנות

בית פירוש אחר שאינו משאיל כליו (לגי' שלנו כ"ה בהדיא בש"ס)

בית אב מפרשישין כה"ג היכא דאיכא טומאה וטהרה בהוא בית אב (בש"ס היכא דאיכא טמאים וטהורים)

בית אל אמר רב הונא בסוף אני אגלה לך (לו כצ"ל וכן הוא בד' רצ"ב)

בית לגין אעפ"י שלא נקב טמא מבפנים (קינב מבפנים טמא כצ"ל)

בית שאור משתמש בהן מצה בצונן (עיין ברא"ש)

בית שאור מצה בלא הגעלה (עי' ברא"ש) **בית פך** ובית הנר שבבירה (שבבירה

כצ"ל וכ"ה בד' רצ"ב)

בית צבע וכן משמע בית הצביעה (פרק כ"ה דכלים משנה ד' ועי' בר"ש)

בית רובע זרע ממין אחד (צ"ל אחר) **בית רובע** מצאנו בתוס' כלאים רובע

הקב (ועי' בר"ש פ"ג דפאה ט"ו) **בית שקע** פי' כלי נחושת והוא משוקע

(צ"ע ועי' לקמן ערך לפד ובר"ש ורא"ש)

ביתוסין מפורש באבות דדבי נתן ב' תלמידים ה"י לאנטיגנוס איש סוכו

צדוק וביתוס (פי' ה' ובספרים שלנו בשינוי) **בך** ועדיין אלו עם [אלו] (כצ"ל)

בכיאך נפש המסכת והוא כעין לכתא ומתנא (שבת ד' ק"ב)

בכך תני רב יוסף ניטלה פטמתו (בש"ס ליתא וכ"ג שט"ס הוא כאן)

בכך תני רב יוסף ניטלה בוכנתו (בש"ס ר' יצחק בן אלעזר, וכן בערוך ערך

פטמא העתיק תני ד' יצחק) **1 בל** בחולין (דף ק"ו)

1 בל ובמנחות סוף גמ' דהקומץ רבה פי'

3 **בין** והורה לנו מי בצים אין מכשירין
(כש"ם בצעים וע"ש בתוס' וגי'
הגאון נ' היותר נכונה)
4 **בין** מפרש בצבון פשתן (צ"ל פירוש
ורש"י פי' כב' המקומות קנבוס)
בצין מקינה ידוע (גי' זו הביא רש"י וז'
גי' אחרת מקמפיה ע"ש)
בצית ופי' זה כמו פי' סרה (ל"י לפרש
וג' שצ"ל ופי' זה כמו פי' ר"ח
ע"ש בתו')
בצע בשבועות (דף ט"ז)
2 **בק** בריש גמרא דפסחים (דף ג')
2 **בקר** גברין סדיקין ובקדין (בספרים שלנו
ובסידור עי' רד"ק)
2 **בר** ברור לך יום מיתה יפה (ל"י מקוטו
ובפסחים ד' ע"ה ברור לו מיתה יפה)
3 **בר** כבר פירש בערך בו (אינו בספרינו)
3 **בר** לשמיר ולשית יהיה תרגום לחובאי
(לחובאי כצ"ל עי' לקמן ערך הב
וכ"ה בספרים דילן)
3 **בר** ומקבל לאו כחומר (כחומר כצ"ל וכ"ה
ד' רצ"ב)
4 **בר** ברותא היא (בספרים דילן כנולחן
כרותא)
4 **בר** הא דרב הונא בר רב יהושע ברותא
היא (ופ"ב דיבמות דף כ"א והא
דר"א ברותא היא התם וכו' כצ"ל)
4 **בר** דלא אמר להו לסהדי תיתבו ככריתא
(כן גי' רשב"ם אבל כאן צ"ל
דאמר להו לסהדי לא תיתבו שהיא גי' ר"ח
שהביא רשב"ם וכן גי' בה"ג ומגיהי הספרים
הגיהו כאן ע"פ גי' הש"ם ומעו)
4 **בר** ואמר דפריש לה אביו (רמב"ן כ"ב
בשם ר"ח בשם רב האי ו"ל)
4 **בר** אי דין ביה מידי דמברי ליה (בספרים
דילן ליתא להטלות דמברי ליה)
בר

בנות שבע הוא במבריא (ד' רצ"ב הוה)
בנות שוח (בד' רצ"ב ערך זה קודם
לערך בנות שבע, והמסדר הוה
הפך וקלקל הסדר עי' מה שכתבתי למעלה)
2 **בס** מ"ט גמלא זוטרא גנובתיה משום דאכלא
ביסי (בס' דילן כיסי)
בסיא בבסיא אין מעמידין אותה (בש"ס
בכוסיא)
בסר כוס של בסורת (בש"ס בשורה)
בסתרקו ובין ולא תדויל (גי' רש"י ותוס'
תיוול ועי' ערך זל הו')
בע לא שביק ליה לבדיה למפתח [ליה]
בועתה (גי' רש"י ביותא ועי' לקמן
ערך בתא שג' הערוך בותא)
בע ככועדא על ריש טורי (בספרים דילן
ככועדא)
בעיא דבעיא הוה מוכסא (תיבת "ההוא"
ליתא בגי' רש"י)
בעיא מפורש המעשה (ליתא בש"ס דילן
אבל הוא בירושלמי)
בעל כי חוק הוא ממנו מנו לא נאמר
(עי' בש"ס גי' אחרת ועי' רש"י
ותוס' ערכין)
בעל דממנו דגש (בד' רצ"ב ממנו)
בעל ברם הלא כל (צ"ל ברם הכא)
בעל ובויקרא רבה (פי' כ"ה)
בעל רבי אליעזר אומר (בכורות ד' מ"ה ע"ב)
בעל פרוש ממנו לדבר אחר (ג"ל שצ"ל
לרב אחר)
בעץ אין עושין משקולת לא של עץ (בעץ
כצ"ל כמו בספרים דילן דאל"כ אינו
ענין לערך זה אבל גם בה"ג הגי' עץ וצ"ע)
1 **בין** היה חמץ מבצבץ ויוצא בגמ' דפ"ק
(דפסחים דף י"ג)
1 **בין** ועולין לירושלם (בש"ס בירושלים)

בר שניא וכו' (עיין בש"ס נ"א ועי' בפירש"י)
בר שורא שורא ובר שורא (בש"ס שורא
 ובר שורא בדלת)

בור בור שהקרו על הנביאים (נ"י שצ"ל
 עליה נביאים ובש"ס הגי' דבר"י)

בור תנו חלק לפלוני מנכסי פ"י בחבית
 (בש"ס לחבית וכן כולם בל"י כגו'

רשכ"ם)

ברבל אבל מברבלתא (בש"ס מבלבליתא)
ברבר תורגמה (צ"ל תורגמה)

ברדס אמר ר' יוחנן ברדס אין מבקרין
 (בש"ס ברדוס ועי"ש ברש"י ב'

הנוסחאות)

ברזל על פום ברזילהא פ"י מנהיגיה (עי'
 ב"ק ד' נ"ו דמסרי לברזילהא ע"ש

אבל גי' הערוך שם כרוז"י עיין לקמן
 ערך כרזל)

ברחא כב"ק (דף מ"ח)

בריוני קורין את שמע בערבית (צ"ל
 בשחרית ברכות ד' י')

1 ברך פ"י אחר שישלים סעודתו (עיין
 רש"י שכ"כ)

1 ברך כדרבה בר מרי דברוך על היין שלפני
 המזון ואחר ברכת המזון (צ"ע

דלנוסחאות שלנו בש"ס משמע דרבה
 בר מרי קודם ברהמ"ז איירי ונ' שט"ס הוא
 וצ"ל כמר זוטרא פסחים ד' ק"ג)

2 ברך בפ' כ"א דכלים דכלים אית דאמריה
 ובכרך (בד' רצ"ב ובכרך ועיין

תוי"ט שגי' הרמב"ם ובכורך)

6 ברך כל ברכיא טבין וברכיא דאורייתא
 בישין (בנוסחאות שלנו שתקיא)

ברנט ס"א נטלה טורתוק אחד של מלך
 (צ"ל נורחק עי' ערכו)

ברסיף

5 בר וידוע שאם צרר בה מלח (לא תקרע
 כנ"ל שצ"ל)

5 בר ובמס' חולין נתנו חכמים שיעור
 לחולה (עיין רמב"ם פ"ה משאה"ט

הל' ה')

7 בר ובפר' קמא דנויקין (ב"ק ד' ו'). . .
 ולא דמו לבור (שם)

7 בר ובסוטה פ"א (ע"ש בספרינו נ"א)

בר אדא שרי, בר אדא אסיר (בספרים
 שלנו ברדא וגם כאן נ"ל שצ"ל תיבה

אחת בראדא ע"ל ערך עפר וכ"מ בד' רצ"ב
 מסדורו ששם ערך בראדא קודם ערך בר

בל והמדפים קלקל כל סדר הערוך
 שלא הבין)

בר אדא פיר' עפר לבינתא (נ"ל שצ"ל
 בערך עפר)

בר אדא צררא שרי (צררא כצ"ל ע"ל
 ערך צררא ומש"כ שם)

בר אדא ובחולין (צ"ל בחולין)

בר יוכני ואימא אפילו דבר יוכני (צ"ל
 אפיה דבר יוכני)

בר יוכני ובפרק אחרון דברכות (צ"ל
 דבכורות)

בר יומיקה והווי קרו ליה בר בי רב דחד
 יומא (צ"ע דוהו בימי ר' יוחנן היה)

בר נפחא ר' יצחק אמר (בש"ס ר'
 יצחק נפחא)

בר סיסי ואם לאו הוא יורד (בש"ס
 אני הולך)

בר סיסי ברסיסי (גי' רש"י בנסימי)

בר קשא מאי בולירות (צ"ל בו לירות,
 בש"ס מאן ע"ש)

בר שאן (נ"י שצ"ל תיבה אחת ועי' ד' רצ"ב)

בר שאן ונפל בר שאן (בנוסחא דילן ברשן)

בר שניא דאוויל בדו (צ"ל כרו)

גג מעשה שבא [העומד] מגנות הצרפין (כצ"ל)
 גג אמר להו רב מרדכי (בש"ס ליחא לתיבת
 "רב" עי' רש"י ותוס')
 I גג כמו גדי מסנקן אושבי ובושקי
 (בש"ס נ"א)
 2 גג גוד גרמא מבבא (צ"ל מכבא)
 2 גג משוך או המשך (צ"ל אמשוך)
 2 גג יש שונין אותו דעירובין מדינות (בד'
 רצ"ב מנידות)
 3 גג בשבת ריש גמרא דפי שואל אדם
 מהכירו (בספרים שלנו אינו בשבת
 וכמש"כ תוס' שם)
 3 גג דדרו בדוחקא נדרו ברנלא דדרו
 בדוגלא (בדגלא כצ"ל ועי' ערך דגל
 וכ"ה בד' רצ"ב)
 3 גג נדרו באגרא (בערך כפא בשניו קצת)
 3 גג דדרו באגרא כמשלם פלגא [מ"ט]
 נפישו לחד וכו' (כצ"ל)
 3 גג מאי נמושות ר"י אמר סבי דאולי
 אתיגרא (בספרים דילן אתיגרא)
 3 גג ואודיתך (בד' רצ"ב ואודיתך)
 4 גג למיגד ליה גמילא (צ"ל גלימא) (א"ב
 גודרין כתיב (וכן כולן בד'))
 9 גג דברים שהן קשין כגידין פי' הדלת
 דגיש והוא לענה (והיו"ד לסימן
 הקריאה בחיריק ואינו מגיד הנשה)
 גודרין תכלתא (בספרים דילן גוויין)
 1 גגל הא למגמר הא לאגמורי פי' למגמר
 הוא תלמוד גדול שהתלמוד מביאו
 לידי מעשה (כפי' השאלות שהביא התוס'
 שם ואף שג' כגו' הש"ס צ"ל שפי' הש"ס
 כמו שפי' בחי' הריטב"א קידושין דף מ'
 בשם טורו)
 2 גגם ואול גודמא ומחייא לכבשא (בד'
 רצ"ב לכבסא וכן בש"ס)
 גגף

ברסיף אמר רב אייא מגדל משכח את
 התלמוד (בש"ס אויר וכצ"ל כמש"כ
 לעיל ערך אויר)
 ברסיף מאי בורסיף בור שפת (גי' רש"י
 בור שאפי)
 בשש תבשיל משש (בד' רצ"ב בשש)
 בת הורין היא זו ומפקדת (בש"ס ומקפדת)
 גאלק ואיבון רווינקא (עיין ערכו)
 גאלק הויין לגואלקי (צ"ל חויין) ומובלי
 (בש"ס וצני, וגו' הגאון ל"י לפרש)
 5 גב כל כלי בעלי בתים בתבן ושל דגים
 בגבבה (בש"ס דילן ושל בלנין
 וכן כמיימוני, וגו' הגאון ופירושו לא הבנת,
 אולי היו מניחין בסלים גבבי ומניחים הדגים
 עליו כנ"ל)
 6 גב אסכרא דומה לחיורא (בש"ס נ"א וכן
 ברש"י ע"ש ועי' לקמן ע' נשר
 הביא גי' זו)
 6 גב אילימא בין גבא דעמרא (בש"ס גבבא)
 9 גב גובי דדקלא מיקנו (צ"ל מיקרו)
 16 גב שלשה וכו' גובבין את הקומה
 (בש"ס כופפין)
 [גב עירובין דף ע"ט גוב של תבן עי' רש"י
 ותוס' וגו' הערוך ניב עיין לקמן
 ערך נב]
 1 גבחה תני רב זביד גיבחה (בש"ס גבוה)
 1 גבחה אמר ריש לקיש גבחה לא ישא גבחה
 (בש"ס גבוה לא ישא גבוהית)
 2 גבל היה לה גובל גבוה טפה (בס' דילן
 גבול אבל בירושלמי על משנה
 זו גובל)
 גבן [גבנוני] מהול (כצ"ל)
 גביע ובריש גמ' דחלק גביעא בן פסיסא
 (בש"ס גביהא)
 גבר פירוש אושפוינא (בד' רצ"ב אושפוינא)

גדף לא תלוש לא במים גדופים (בספרים שלנו גדופים)

גדרון מסתברא נידרונא מערך גידור שלמעלה (בד' רצ"ב גדרות)

גדש יתבון למקרא באורחא (בד' רצ"ב למקרא)

גהרק ואויל רב אחא בר יעקב (בש"ס רב נחמן בר יעקב)

גו נערה שנתקדשה שלא מדעת אביה (בש"ס וכן גי' הרי"ף ורא"ש קטנה וגי' הגאון היא גי' השאלות ובה"ג ועי' בתוס' רי"ד ובר"ן)

גואז (בד' רצ"ב גו וערכו אחר ערך גויה ועי' לקמן ערך גו)

גויה כותבת ביה"כ השותה מלא לוגמיו כות (בש"ס ככותבת וגי' הגאון נ' יותר ע"ש)

גויה ועל זה התקין רבינא (צ"ל הקשה בש"ס הגי' רבא)

גוון דבעי אחווי גווני ארישה ולא שני מחוי (בד' רצ"ב שצי ובי' ט"ם וצ"ל מצי)

גן דרוסת הגו בעוף הגם (עי' לקמן ערך גם)

גן אל תרא יין אמר ליה כדון גוון נטוריא (בנוסחא דילן ליתא)

גן דאיכא עלך גוייאתא (בד' רצ"ב הנך)

גן בענני מי מסא וכו' (בש"ס ליתא)

גן איתיה לגוא (בש"ס לגוא)... בקוטפא דגוא... בקוטפא דגוא (בש"ס דגוא)... למרטהון... דמרטהון (בד' בצ"ר דמחרמון)

גוף פי' כי איכא ריתחא בעלמא (והוא כמו קצף בעברי בחלוף אותיות גיכ"ק וושסר"ן)

גח ובשאלתות דרב אחאי דנשא (בספרים שלנו נדפסה בטעות בס' בהעלותך)

גח כיון דמנחי ברחמי (בס' דילן דמשכו)

גחר 1 והאי דגחרי משום דדיירי בבתי אפילו (עיין בש"ס גי' אחרת שהניה רש"י)

גחר 1 כדאמרי אנשי סומקא גחאי (גחאי בד' רצ"ב וכן בש"ס)

גחר 2 הסלעים והגחרים (בגי' הרמב"ם גחרים כה"א ע"ש)

גט אב שכתב לגמין (בש"ס אגמין)

גל 1 ההיא מיטא גליחא (בש"ס גללניחא)

גל 1 ולפרק קקש (צ"ל בקל)

גלל 2 מכתבא גללא בוע ורגלא בחבריה ידע (עי' בערך דגל)

גלל 2 וכדגרסינן בפסחים והוא דרגש ביה רגלא זה פי' ר"ח (גי' שכונתו לד' פי' והא דרגש כהו דיילא וגי' הוא רגלא או דגלא וצ"ע לקמן בערך דייל)

גלגל 1 טבא ביעתא מוגלתא משיחא אוקיי סילתא (ורש"י ג' קייסי ועי' לקמן ערך קס ששם גרם כגי' רש"י)

גלגל 4 כדגרסינן חומרתא דמריש (ל"מ ל' זה ע"ל ערך חמר)

גלגל 4 חומרתא דמריש (צ"ל דמדושא)

גלגל 4 כד חומרתא (נ"ל שצ"ל כך)

גלדן לא תשלח גילדנא (עיין לקמן ע' נשט)

גליני (וכן הפי' ביבמות פט"ו הלכה ד' ע"ש ולא כפ"ט)

גלסקם (בספרים דילן כנולחו דלוסקמא עי' לקמן ערך דלסקם)

גלש 1 (בספרים שלנו מוגלשים)

גם 2 כמו שאמרו בהשותפין (ב"ב ד' ט"ו)

גם 3 היינו דמתרמי בההוא גמא (בש"ס בימינא)

גם 4 אמר רב בר שבא וכו' (בש"ס גי' אחרת)

גדף לא תלוש לא במים גדופים (בספרים שלנו גדופים)

גדרון מסתברא נידרונא מערך גידור שלמעלה (בד' רצ"ב גדרות)

גדש יתבון למקרא באורחא (בד' רצ"ב למקרא)

גהרק ואויל רב אחא בר יעקב (בש"ס רב נחמן בר יעקב)

גו נערה שנתקדשה שלא מדעת אביה (בש"ס וכן גי' הרי"ף ורא"ש קטנה וגי' הגאון היא גי' השאלות ובה"ג ועי' בתוס' רי"ד ובר"ן)

גואז (בד' רצ"ב גו וערכו אחר ערך גויה ועי' לקמן ערך גו)

גויה כותבת ביה"כ השותה מלא לוגמיו כות (בש"ס ככותבת וגי' הגאון נ' יותר ע"ש)

גויה ועל זה התקין רבינא (צ"ל הקשה בש"ס הגי' רבא)

גוון דבעי אחווי גווני ארישה ולא שני מחוי (בד' רצ"ב שצי ובי' ט"ם וצ"ל מצי)

גן דרוסת הגו בעוף הגם (עי' לקמן ערך גם)

גן אל תרא יין אמר ליה כדון גוון נטוריא (בנוסחא דילן ליתא)

גן דאיכא עלך גוייאתא (בד' רצ"ב הנך)

גן בענני מי מסא וכו' (בש"ס ליתא)

גן איתיה לגוא (בש"ס לגוא)... בקוטפא דגוא... בקוטפא דגוא (בש"ס דגוא)... למרטהון... דמרטהון (בד' בצ"ר דמחרמון)

גוף פי' כי איכא ריתחא בעלמא (והוא כמו קצף בעברי בחלוף אותיות גיכ"ק וושסר"ן)

גח ובשאלתות דרב אחאי דנשא (בספרים שלנו נדפסה בטעות בס' בהעלותך)

- 5 גם קנה וסוף (ישעי' י"ט)
 3 גמד הי' אמה וגמד' (בש"ס וגבהה)
 גמד כלי שבה חתין את האפד (כפירש"י ועיין בתוס')
- גמזו שם העיר גמזו שמה (וצ"ל דל"ג בש"ס ואמאי קרי ליה וכדגרסי בסנהדרין דף ק"ח ונ' שצ"ל כאן גמזו תיבה אחת ומגדו הספרים הגיהו כאן בב' תיבות ע"פ נוסח' שבש"ס)
- 2 גמל ובפרק החולץ (דף ט"ה)
 3 גמל והוא דליכא מברא (בש"ס מצרא וכן גי' הערוך ער' מצר)
 גמל ובכ"מ בגמ' (צ"ל יובב"ב)
 גמע תרגום יעלעו דם (איוב ל"ט)
 1 גמר פי' מוגמר כלשון לעז' ספומיו (וע"ל ערך מגמר)
 2 גמר בגמ' דפרק רבי אליעזר אומר האורג (שבת דף ק"ח)
 2 גמר אמר ליה רב יוסף (צ"ל דל"ג כגי' דילן, דלגורסתנו אביי א"ל וכן פרש"י)
 גנבא (בד' רצ"ב גונבא ונערך אחר ערך גנח וכן הוא בספרים שלנו וזה המגיה הגיהו כאן ע"פ התשבי ומעה)
 גנר בסוף גמ' דפ' היה נוטל את המחחה (צ"ל מנחתה סוטה דף כ"ג)
 גנר פי' בגדים שחורים (ובע' חף הה' עוד פירוש אחר)
 גנדר אמר רב משרשיא (כ"ה כיומא, אבל בתמיד בנוסחא דילן אמר רב פפא)
 גנדר ש"מ אפילו טן הצד (צ"ל תפילין כמו שהוא בש"ס)
 גנדר דאיגנדר ליגנדרוי לבור (צ"ל איגנדרוי)
 2 גנח דגנח איסטרטימיא (בנוסחא דילן דחליף איסרטי)
 [גנבא ע"ל ערך גנבא מש"כ שם]
 גנסר גניש דים (צ"ל גני שרים)
- [גנסטר עיין ערך ננסטר]
 1 גם דרוסת הגו בעוף הגם פירוש עוף הגדול וכו' (צ"ל שפי' גו כמו גם וע"ל ערך גו וצ"ע)
 4 גם כהוא מעשה דרבא דפרק חסידים (תענית דף כ"ד)
 4 גם אשכחיה לפוריה דמר בסדיני ועוד (בש"ס דמרשם, ונ' שכצ"ל בסניני)
 4 גם ועוד אתה המרחת (שם וע"ש נ"א בש"ס)
 8 גף פי' כשתומכין בגדיה (נ' שצ"ל בצדיה ועי' ר"ש ורמב"ם)
 גפן לא קשיא כאן בגיפן שלנו (בש"ס מגילה דף ט' גופן)
 1 גר אלעזר ברי גרו בך גירי (וגי' אחרת בערך טרק)
 3 גר ועל כרעי המטה הרי זה יגור ויגנו (בש"ס וכן גי' רש"י יגוד)
 3 גר ובומן שהוא עתיד לגור (בש"ס וכן גי' הרמב"ם והר"ש לגוד)
 5 גר שוחטין מן הגרדין ביום טוב (בש"ס מן הנגרין עי' פירש"י)
 9 גר בפרק בנות כותים (גדה דף ל"ו)
 גר דמטללא בגורייתא קמנייתא ונדרשיר (ונדרשיר כצ"ל ועי' לק' ערך נדרשיר)
 1 גרב אתא גורבא בליליא (בש"ס נ"א)
 1 גרב ומכדינא גרבאה (בש"ס ולאוי בדינא גרבתיך)
 1 גרב אי לא צאית גרבי' (בערך צנע גי' גדיה)
 3 גרב ובפרק מקום שנהגו (פסחים ד' נ"ז)
 3 גרב לא על שלחנו שתו (צ"ל אלא על וכו')
 גרבל ליחי אודרא דעמרא (צ"ל אודרא עי' בערך אדר ובש"ס גנבא)
 גרבתן הקיק והגרבתן (בש"ס גי' אחרת) גרני

גרגי הגהות הערוך דבק פה

גרגי פי' עיקלון שקורין טורטי (ועי' הנחומא פ' תבוא גרגיות ושם הוא לפי ענינו חביות ונ' שהוא מענין גרגתני עי' בערכו)

3 גרגרת תני יהודא גרגרות (בש"ס דילן בר חביבא)

3 גרגרת תני יהודה גרגרות (בש"ס בר גרגות וגי' הערוך עיקר כי גם בירושלמי פי' דשקלים ה"ב נוכר ב"פ ר"י גרגרת. ואח"כ ימים רבים ראיתי בתלמוד ירושלמי שקלים שנדפס עם הש"ס בבלי הגי' ר"י בר גרגות, ונ' שד' בר' נתחלף וצ"ל גרגרות, אבל לקמן ערך טפה הגי' בר גרגרות ומ"ס הוא שהגיהו ע"פ הש"ס)

1 גרד היה שתי חטרא כי היכי דנגרדיה (בספרים שלנו דנגרדיה וכן כמה מערך זה שגי' הגאון גרד בש"ס גרד ע"ש)

1 גרד ודלמא גורדווי גרדי בהון (כן גי' רש"י ולתוס' גי' אחרת)

1 גרם ויש מפרשין לגרמיה עבד שלא היה יכול להתענות (ובהא דמו"ק יל"פ ג"כ שמרוב צערו על ר"י עשה כן ג"ל)

4 גרם אי נמי הוה מויא וכו' (הוא לי' בה"ג)
5 גרם אמר ר' ירמיה באמה גרומה (גי' רש"י גדומה)

1 גרם עד דמגרסיתו גרמי בי אבוי (גי' הש"ס דמגרסיתו במ"ם)

1 גרע ואם (לא) כתב לו כך (כצ"ל) ובגמרא המקבל שדה מחבירו ואכלה חגב (ב"מ דף ק"ו)

1 גרע והיינו דאמרינן באוהו נשך (ב"מ דף ס"ו)

1 גרע ומוה הקשה אלא מעתה (עי' ברש"י שפי' פי' אחר)

1 גרף אשה לא תלוש במים הגרופין פי' משוכין לשמה וכו' (כגו' ופי' הר"ף)

1 גרף אי דקא גרף ואכיל בטלה דעתו (בספרים שלנו שריף והגאון בנוזר ג' כן עי' לקמן ע' שרף, אבל בערך פרס בדי' רצ"ב הגי' גרף)

גרפית פי' ר' נחום (בש"ס תנחום)

גרפית מוית בביצה (בוית כביצה כצ"ל)

גרפית כב"ר על שהיה שאול גרופית (בד' רצ"ב אוכל גרופית (פ' כ"ו ובספרינו פי' כ"ה))

גרץ אמאי קרי ליה פת עבה דנפישא בגירצא (בש"ס בלישה)

גרק דהוה שייף ליה לברתיה גרקה דערלה (בש"ס גהרקי)

גרק מהו גורקי (בש"ס גהורקי וגי' רש"י כהגאון)

2 גש שאני התם דגיש ליה (בש"ס דרגש)

גשש ובפסקי' דילמא לגבור שמתנושש (ככ"י לידן ובפיסקא דסליחה)

גשף ס"א אינשב' לה (רש"י ג' אנשפא ע"ש)

גשפק מאי היא אילמא גושפקי (בנוסחא דילן גלופקרי)

1 גשר מיעסק בגשורי (בש"ס בכשורי)

1 גת אמרינן מקדש לחול ואפיקנן סלתי (בש"ס ומסלתינן)

2 דב הני בעי לדבויי, והני לא בעי לדבויי (בש"ס עבידי לרבווי ועי' פירש"י וע"ל ערך כלב)

2 דבב חוינהו לשיפוזתיה דקא דבבן (מהר"ב כי שאולי כוונתו לתענית דף כ"ב ע"ב וגי' שם כן ע"ש)

3 דבל ואע"פ [כן] אם צלתה מרובה (כצ"ל)

1 דבק כהלכה קנא דפרק הדר (בש"ס דווקא)

1 דבק דבק כדי ליתן על הכתית (ברא"ש כדי ליתן על השבשבת בפ' המוציא י"ן

- יין (ד' ע"א) כ"ה בד' רצ"ב וכצ"ל ובש"ם
השפשא)
- 2 **דבך** תרגום תחת אצילות ידיך תחת
מדבקי (ול"ג שט"ס הוא וצ"ל
מדבקי בר' והוא כמו מדפקי)
- 1 **דבך** בכרכות (דף ט"א)
1 **דבך** דאיהו נמי מלאכה (דאי הוו כצ"ל
כבש"ם)
- 1 **דבך** ואמרינן איכא דמתני לה (שבת
ד' ק"ד)
- 1 **דבך** וקשיא לן אי הכי קשיא דשמואל
אדשמואל (הוא ל' בה"ג פכ"ד
דשבת ע"ש הביאורו תוס' שבת ד' ג')
- 1 **דבך** ובב"מ בפרק השוכר את הפועלים
(צ"ל כב"מ)
- דביר** המהוללה בדביר וארמון (בש"ס ארמון)
2 **דבך** בכתובות (ד' י"ז)
- דג דגים קטנים מלוחים אין מהן משום
בשולי גוים פ"י כשמלחן ישראל
(עיין תוס' וזור וב"י י"ד ס' ק"ג)
- דגם** (ועי' אגדת שמואל פ' כ' ואת אחיך
תפקוד לשלום דוגמא דידהו)
- 1 **דך** והלכה כרשב"ג סבר אע"פ שאין יכול
המלוה לקיימו יחלוקו (צ"ע דכה"פ
לכ"כ ולולי דמסתפינא הייתי מגי' והלכה
כן ורשב"ג)
- 3 **דך** ותרגלת שברחה מדדין ומחזירין
אותה (בנוס' דילן ליתא וכה"פ לכ"כ)
- דדב** שבין עומרי' [אינה] פוסלת (כצ"ל)
- דדכאות** היו עושין (יוטא דף ס"ח
ובנוסחא דילן דדכאות בר'
עי' רש"י)
- 2 **דדן** וביבמות (דף מ"ז)
- דוולא** אמר רב נחמן בדלי יומי (בש"ם
בי דוולי)
- דווש** אבל פתח בלמען ירבו ימיכם דוושא
נקיט (גי' רש"י סרכי')
- 1 **דך** ר"ש אומר ירפה שיבואו בהן המים
פירוש אם רחץ גב ידו כמים
נטהרה (צ"ע וכה"פ ל"פ כן)
- 2 **דך** הריני נויר מדחין בה (בש"ס נ"א)
- דחם** (גי' שלנו רחוש וע' מי"כ ועי' לקטן
ערך חש הג')
- דיופי** אלא בקול של יד (צ"ל שיר)
דיוט היו שתיהן בדיוטי (בש"ס בכולן
דיוטי ג')
- דיול** בני חבורה נכנסין בשלשה פירוש
חבורה שנמנו על הפסח (והוא
פ' ר"ח בתוס')
- דיול** וה"מ דעל בעידנא כרכא (אולי צ"ל
כרכא)
- 3 **דך** גובא סריא אדוכתא פלן (צ"ל גנבא)
- 3 **דך** ההוא טייעא דהוה קא מורע ארעא
(בד' רצ"ב מורה, ובש"ס שקל
עפרא ומורה)
- דכמה** (א"ב פירוש בלשון יוני הקירה
נסיון ובחינה) (קאי על דכמה
השקיה)
- דכיפת** דוכיפת זה שהודו כפוף (בש"ס
חולין ד' ס"ג כפות)
- דכרון** ענבין דיכרון פירש"י ענבים שהתליעו
(גי' הערוך דכדום ואף לגי' הש"ס
הד' אינה שרשי' אלא שמושית)
- 4 **דל** ובגמרא דנטלה הכבד [נדלדלה
הכבד] ומעורה בטרפשוין (כצ"ל)
- 6 **דל** לא יבטל זבון ולא תדויל א"ב כתיב
בנוסחאות וכו' (ופי' בערך בסתריק'
ואשתמטתיה למ"ע)
- דלם** שמלאכתן נאה ואין בהן דלוס (בש"ס
דלם וני' שט"ס הוא)

5 דק השתא לבני נח הויא לגבוה בכמה דדהו לארורה מיבעיא (עיין ערוך

אר הג')
T

3 דקל נעורה (גי' רשב"ם נערה)

3 דקל ג' גדירות בשדה (צ"ל בשנה)

4 דקל דלמא אולא הדא בצידה (גי' רש"י בצידה ברי')

4 דקר ול"ג שבעל הערוך גי' דקולי דהרפניא (אשתמטתי) שהערוך גרס

דקודי והביאו בערך רקד והוא עצמו שם העיר ע"ל ערך דקר)

1 דר פירוש הצאן שנכנסין לדיר (כפיר"ח בחי' רשב"א)

2 דר (סוכה די' ט')

6 דר כדאמרינן בכיצד צולין (פסחים ד' פ"ב)

דור בפסחים בפרק כל שעה (צ"ל האשה פסחים ד' פ"ו)

דרה ומפרשי רבנן דהוא סלמנטון (ב"ב דף צ"ב)

דרה רב נחמן אמר בלא רצעתא היא (רצינתא כ"ה בש"ס ולקמן בערכו)

1 דרך המעביר הפין מתחילת די' לסוף די' והעבירו דרך עליו פטור פי'

שהעבירו על עצמו מימינו לשטאלו פטור (שם חייב ופי' הגאון הוא פיר"ה שם בתוס')

אבל גם הוא גרס חייב וגי' הערוך א"מ וצ"ע

2 דרך לפיכך אין רשאין (צ"ל הן)

דרמסקן להביא כרוב ודרמסקנין לחולה פי' פרנא (ע"ש ברש"י וצ"ע)

2 דרס ותניא רועה שהניח עדרו (בי"מ ד' צ"ג)

3 דרס אין נותנין את העור לפני בית הדריסה (בש"ס הדורסן ובירושל')

הדריסה, וגי' שצ"ל בית הדריסה וכן העתיק (הרע"ב)

דרס

2 דם אותה נקראת שדה (צ"ל אינה)

2 דם כגין זו ששנינו (ב"ב ד' ק"ז)

2 דם בפרק השוחט אחד בעוף (חולין די' ל"ו)

2 דם שאין חלבה הלוק טבשרה [וכו'] (כצ"ל)

דמאי חמורה היא ואינו משקר (וע"ל ערך חדר הא')

2 דמס נך עשו הרשע מתהפך אייתי דימוסין (אייתי גולגלתיך כ"י לידן)

2 דן ויהיא דשימשא קשי משימשא (עיין ערך זה הא')

דנטיב בו"ד נותן דונטיבא [וכו'] (כצ"ל)

דנסטום ובסוף גמרא דפרק במה אשה (צ"ל במה מדליקין)

דנסטם עושה מלאך [המות] דינסטים (כצ"ל)

דסקר תרגום אנקלוס חוורין דדהב בנו דסקרין דכסף (בספרים שלנו

עקילם הגר ולגי' רבינו צ"ל דאונקלוס תרגם כתובים והוא חדוש, ואינו תרגום שלנו כי

לא נמצא שם כן, וכן לקמן ערך חור הביא בשם תרגום אונקלוס ועי' מש"כ שם)

דסקרתא דסקרתא דנתויר (בש"ס דנתוואי)

דף מטטא מפני הדפין (כלים פכ"ב משנה ח')

1 דפן אם היתה אשה מעוברת ומתה והולד חי (צ"ע ועי' במהרי"ב

שהאריך)

1 דפן והיה בין כותל לסיכוך ד' אמות כשירה (צ"ל פחות מד"א)

1 דפן פי' אחר חווייה לתקרה של בית (ורש"י הכריע כפי' הוה ע"ש)

1 דפן שהוא סכך הבית כשר (שהוא סביב סכך כשר כ"ה בדי' רצ"ב וכצ"ל)

1 דפן אם יש לו היקף כ"ד טפחים [מביא] טוטאה (כצ"ל)

1 דפן בב"מ בפרק המקבל (דף ק"ו)

- 3 **דרם** ושתי המשניות האלה יתברר פירושם בהודיע שרשן והוא שכל כלי שנפלו עליו וכו' (כפירוש הרמב"ם פי"ג מפרה ולא כהראב"ד והר"ש)
- 3 **דרם** ואלי לא היו על השורף בגדים וכו' (עי' בר"ש שחמה עליו מנ"ל הא)
- 3 **דרם** אי לא טמאה וכו' (בד' רצ"ב כי)
- 3 **דרם** וחלק השני טהרת הקדש שנאמר (ד"ה ב' ל') כי לכבו הכין (צ"ל כל לכבו)
- דרם** לדרוש האלקים ד' (אלקיני ואלקי אבותינו) ולא בטהרת וכו' (כצ"ל)
- 3 **דרם** טבל לחולין (חגיגה ד' י"ח)
- 3 **דרם** חומר בקודש (שם ד' כ')
- 3 **דרם** נוטלין לידים (שם ד' י"ח)
- 3 **דרם** אבות הטומאות השרץ (כלים פ"א)
- 3 **דרם** זובו של זב ודוקו ושכבת זרעו מפנישאי אפשר בלא צחצוחי ויכה (צ"ע ב"ק דף כ"ה)
- 3 **דרם** אבל דם מגפתם (נדה דף נ"ה)
- 3 **דרם** שהיא ביצה ומחצה (צע"ג)
- 3 **דרם** הוב טמא את המשכב (ובין פ"ב)
- 3 **דרם** כל המטמא מדרם (דף נ"ט)
- 3 **דרם** שהן ביצה וחצי (צע"ג)
- 3 **דרם** הכותים מטמאין משכב תחתון כעליון (נדה דף ל"ב)
- 3 **דרם** אי נמי עשר מצעות (צ"ל אי נימא)
- 3 **דרם** כשיעור אכילת פרס (צ"ע)
- 2 **דרם** ובכתובות פרק אף על פי (ד' ס"ב)
- 2 **הג** בפסיקתא דיהי אומן את הדסה תרגום נעצוץ הגתא (כ"ו ליידין בפסיק)
- הגדום** (בש"ס הוגרם עי' תוי"ט)
- הגרני** והוגרני צרעי (בש"ס וחוגרני בחית)
- הדא** (דא תרגום זאת והרא כמו הואת) והחכם
- הדרייב** (לדעת הערוך הדרייב וחדרייב ב' ערכים הם כי חדרייב שם מדינה וע' הדרייב כ' שם מקום אבל נראה שב' אחד, וגם כאן שם מדינה וכ"כ בכ"ב)
- הדק** והטיל לה רופא הדוק (בש"ס חדוק ועיין לקטן ערך חדק)
- 2 **הדר** סימני חיה הדורות כרוכות וחרוקות (גי' הערוך ערך חדק חדוקות בד')
- 2 **הדר** דאינון חלוקות (גי' שצ"ל דאינון)
- 2 **הדר** וככ"ב פ' השותפין (דף י"ב)
- 2 **הדר** פי' בערך דרי (בד' רצ"ב דר ולא מצאתי לא בזה ולא בזה ועי' רש"י ותוס')
- 3 **הדר** שקורין איצטרי"ליו (בד' רצ"ב איצטרי"ל)
- הזיו לך** ומנהגינו לחלוק פרשת האוינו לששה חלקים (אבל מנהגינו פה פפד"ט יע"א כהרב בה"ע ודברי הערוך מוכאים בהגמ"י)
- הי"א** כי היכי דלוקמן הי"א (שבת ד' קי"ט)
- הלמן** הלכון מבחוזי והלמן מוכפנים (בעי' חלב ג' חלבון וכ"ה בש"ס)
- המניא** כי הוה קא מנמנס (בש"ס שכיב והיא היא וע"ל עי' נס הבי')
- הנדרו** לא אמרן דלא מהנדרוי (בש"ס מהנדרים בסמך)
- הנדרו** אבל באתרא דמהנדרוי כמה דלא מהנדרוי לא שקול (בש"ס ל"ל בה ולגי' הערוך אין לפ' כפי' הרשב"ם)
- הנה** ותאר הגבול לא כתיב (בש"ס גי' אחרת וע"ש פירש"י וגי' הגאון צ"ב)
- הנתוכין** (צ"ל הנתוכין בכ"ף כ"ה בספרים וכ"ה בד' רצ"ב וכ"כ המתורגמן)
- הסת** פי' גאון לשון כבידות שהיסת כבדות (הרמב"ם בת' פאר הדור תשי' קמ"ה הביא דבריו הערוך וגרס שהיסת בטיית והחכם

ועודות (צ"ע דבערך עוד הי"ל להביאו)
ורד ירושלמי ורד חדש ורד שביעית
 בשמן של שביעית (ששית כצ"ל
 וכן הוא בירוש' וכ"כ הר"ש)
ושט (כצ"ל בשי"ן שמאלית ולא כמו
 שקורין העולם בשין ימנית וראי'
 לדבר מטדרש שוחר טוב סי' כ"ב שנדבק
 לשונו לויסימי, ופי' לוישמי כי כן הוא בילקוט
 וכן פי' המפרש שם)
ותש ת"ר איזהו שיעור ותש (בש"ס ווסת)

2 **זב** בזבחים בפרק כל הזבחים (ד' כ"ג)
זבוגי (א"ב בנוסחאות דידן כתוב זבוגי)
 (צ"ל זבוגי)

זבל ומשליכין (נ"ל שצ"ל [עפר]) על המת
 1 **זג** ראב"ע אומר אינו חייב עד שיאכל
 שני חרצנין וזגין (בש"ס זג בירוש'
 דוגן ובספ' המשנה דגן וכאן הוא ט"ס)
 3 **זג** ובזכותם יצא שלום (בש"ס נ"א)
 5 **זג** ששה צעדים תרגום שיתא וזגין (אולי
 הוא בחלוקף אותיות כמו סג עיין
 ערך סג הד')

6 **זג** לא צריכא דיוגא מיוגא (בש"ס גי'
 אחרת ורש"י הביא גי' הגאון בשם
 לישנא אחרינא)

8 **זג** אמרי רבואתא דלית הילכתא כמר בר
 רב אשי (עיין שבועות ד' מ"א
 תוס' ד"ה ולמר בר"א)

9 **זג** בע"ז ברוש גמרא דפרק אין עומדין
 (צ"ל בש"ס והוא ברכות ד' ל"א)
 9 **זג** אייתי קבא דזוגיתא תבר קמיהו
 ואתעצבו (בש"ס כסא דזוגיתא ולרש"י
 גי' אחרת)

1 **זק** ויהרא דשמשא קשה משמשא (צ"ל
 ויהא ע"ל עי' דן הב')
 3 **זק** (בנוסחתינו כולן בחית)
 והם

והחכם ר"פ כי שבטית כונתו בלי טיית
 והשעור שבטית היסט פי' ככרות ובד' רצ"ב
 ג"כ הגי' בטיית ועיין טש"כ בשער)

הסת ותלמיד חכם מיושב בספר תורה
 (בתשוב' הרמב"ם ושבועה בספר תורה)

הסת כדי שתצא הרוח ונרות דולקין
 שמכבין אותן (הרמב"ם בת' פ"ה
 תשו' קמ"ה העתיק דברי הערוך מהן בקול
 הכרה מרתתת)

הסת וכל דברים האלה ותוקעין בשופר
 (בתשו' הרמב"ם הנ"ל הכתובה בס'
 התורה הזה כולם יחולו על ראשו וברמ"ח
 אבריו ומוסיף בכיוצא בו כפי כחו)

הפג (הגאון הביאו בשרש פג אבל באמת
 הוא משרש פוג)
 1 **הפיא** (בש"ס חופיא)
 2 **הפיא** (בש"ס אופיא)

הץ בפרק רבי אליעזר אומר תולין (שבת
 דף ק"ט)

הץ אמר רב חסדא האי הוצא דירקא
 (בש"ס כשתא, והר"ף והרא"ש
 ג' כהגאון)

הרג והם שמעיה ואחיו שנהרגו בי"ב באדר
 (ע"ש ברש"י)

הרהון ולהרהון של מימי רגלים עמדה
 (ועי' לקמן ערך עמד)

הרוק דהרוקיה באדרונא ובטליה (בש"ס
 דהדקיה)

השני סיככה באניצי פשתן פסולה (גי'
 הערוך עניצי בעי' עי' ערך ענין)

ואלי ש"ט לא ואלי למישרא נדרא באתרא
 דרביה (בש"ס שרי וגי' הר"ן יאלי)
ומיב בפי ידיעות הטומאה (שבועות ד' י"ח)
ומיב פי' בלע"ז כן שם האבר להפך
 (לרש"י גי' ופי' אחר)

- זהם** אפי' למאן דאמר אין מזהמין את הולד לוי פסול מקרי (רש"י ותוס' גי' אפכא)
- 2 זקר** נפל זיהרא באיפומא (בש"ס נהורא)
- 5 זקר** בהדי דשקיל ליה לסיחופיה הוא דשבקיה (דשדי ד' רצ"ב וכן בש"ס וע"ש בל"א)
- 1 זוא** אייתי זוא מביתיה (בש"ס זוא)
- 2 זוא** בסוף גמרא דמשקין (ל"ט שם אבל נ' שצ"ל באלו מגלחין (מו"ק דף כ"ח) ובספ' דילן זוגא וכ"כ בעי' הדייב ונ' שיד מגייה הספ' שלטו בו שהגיהו ע"פ הש"ס וצ"ל שם זוא)
- זוג** שש עגלות צב תרגום עגלן מווגן (כ"ה בתרגום ירושלמי אבל באונקלוס כד מחפן) **זון** רבא אפיק זוא דסרבלא (גי' רש"י זוגא וע"ש)
- זון** אי הכי אפילו זוא דסרבלי (בש"ס זוא עיין פירש"י)
- זון** פירוש שני סרבלים (צ"ע דכלי מתכות אמורין בפרשה)
- זון** כל כי האי זוא (בש"ס זוגא)
- זון** זון וזון קתני (בש"ס זוגי זוגי)
- זון** חד מהאי זוא וחד מהאי זוא (בש"ס זוגא)
- זיין** (בספרים שלנו דיאנא בדלת ועיין כתובות דף ס"ז דנפיש זינא ופירש"י הוצאה ואחריות ע"כ ואפ"ל מל' הפסד כמו כאן. אח"כ זה ראיתי בש"ט שפי' כן בשם ר"י ו' מיגש וע"ש שמש"כ רש"י ואחריות לזה כיון)
- 2 זכר** שכן זכרים טמאים (כהנים כצ"ל שג' הגאון גי' בחי' רשב"א שכי גי' זו בשם ר"ח)
- 2 זכר** אבל במעשר בהמה ובראשית הגו פטורין (הרמב"ם פ"ו מבכורות פי' דחייבין במעשר בהמה, ובחי' הרשב"א חמה על ר"ח ועי' במל"מ וצ"ע)
- 2 זכר** נתנו לכהן בקדושה (ל"ג לא לפני ולא בפני)
- 2 זכר** וראשית הגו נמי (אין) מוכרין (כצ"ל)
- 2 זכר** הנך של מעשר בהמה (בש"ס גי' אחרת ומר"ן לטעמי' אול)
- 3 זכר** בסנהדרין כפ' ארבע מיתות (ד' ס"ה)
- 1 זל** דכל אגב מולייהו (בש"ס מדלייהו עיין רש"י)
- זלדקן** כדאמר כל בר בר הנא סכסא (ב"ב ד' ע"ד)
- זלוע** דאשת ירבעם (מלכים י"ד) הלוך וקנית בקבוק (ירמיה כ')
- 2 זמם** ובתרומוות בפרק הורוע (צ"ל הורוע)
- 1 זמר** אל גיל בעמים (צ"ל כעמים)
- 3 זנב** בשבת שועל (צ"ל זנב שועל בשבת בגמ' וכו')
- זפלא** פי' מין מטבע (עי' אוהב גר על זפלן שפי' הרבה)
- I זקן** והא כנגד המשחיתים (צ"ל יהא)
- 1 זקן** עד שנתכרר לאור (בד' בצ"ד באור)
- 2 זקן** בפסיקתא בסוף קדושים תהיו (בכ"י ליידין בספרי)
- 2 זקן** וכי שני זקנים היו לא (צ"ל לו)
- זקתא** בסוף גמרא דהשוכר את הפועלים (ב"מ דף צ"ד)
- זקתא** כאן וכאן זקתא (בש"ס כך וכך וכצ"ל)
- 2 זר** אמר דוד לפני הקב"ה זיריתני וזירותני (בש"ס וזירותני וכ"ה בד' רצ"ב)
- 3 זרף** ס"א נטרפיד (צ"ל נטרפיה ובש"ס לזיתיה)
- 2 חב** דאתיא אמחבואי הלב (בש"ס הפה)
- 2 חב** קא מנבח נבוחי (בד' בצ"ד מבחבוחי)
- חביב** אמר ליה רב חביבי אי לאו דאנא הוא (גי' שצ"ל ואמר שהוא בש"ס ע"ש הגי' משונה ממה שהוא כאן)

חדל בכ"ר שרי הנד"א וכו' (בספרים דילן
ליתא וע"ש בט"כ וע"י יפ"ח
שהביא י"ם)

1 **חדק** כיון דחדקה (בש"ס ג' דהדקה)
1 **חדק** כמו שאומר לענין ס"ח כשהוא מחדקו
(מגילה ד' ל"ב ושם הגי' מהדקו)
1 **חדק** אבל בנקב של עץ (צ"ל אוכל)
חזור כתלגא רב כלומר גדול (בנוסחא
דילן ליתא)

חזור חיוורא רדיא (צ"ל לרדיא)
חזור כלום אינה מלובנת (צ"ל כלומר)
1 **חזו** שהמקדש בהר הוותים במערב היה
(ג' שצ"ל להר הוותים למערב)
2 **חזיו** שהלך ר"י אצל רבי ישמעאל
לכפר חזיו (בש"ס עיון)

חזום (ומלק ראשו ת"י ויחזום ע"י לקמן
ערך עום)

חזיון גמרא דבבא קמא (דף קי"ט)
חזיון ובבבא קמא (צ"ל ובבבא)
1 **חזון** התם בחזיו מתא פו' שומרי מדינות
(בש"ס בחזיו וכצ"ל)
חזק נעשה סיתום זה בגופה של חביות
(צ"ל כגופה)

1 **חזר** [לא] בא אחר וקידש וחזר בה (כצ"ל)
חזור תפוחי זהב במשכיות כסף תרגם אונקלוס
חיוורין דדהב (בנוסחא דילן עקילם
הגר וצ"ע דעקילם יוונת תרגם, וגי' אונקלם
ג"כ צ"ע דאונקלם לא תרגם אלא התורה
וע"י מה שכתבתי ע' דסקר)

7 **חט** לא נאכלת לעולם (נאכלת הא כצ"ל)
7 **חט** ובנייר בסוף גמרא דפרק מי שאמר
הרני נזיר ושמע ומלקה (ליתא
בש"ס דילן)

7 **חט** חוטא כל יתגאה (בש"ס יתגאה)
חטלים יין קרוחין ואטולים (בש"ס ועטולים)
חטר

חביבי אמר רב יהודה הוה קאימנא קמיה
דחביבי (בש"ס ליתא וגי' שט"ס
הוא כאן)

חבית ועיקר מלאכה בנין (וע"ש בתום)
1 **חבל** בית שמאי אומר משיחבול פי'
מלשון ולא חבלוני (ט"ס יש כאן
וגי' שצ"ל חבולה ואלי צ"ל חבל חבלוני)
חבק ועוד משימין אותו (כד' רצ"ב מעור)
1 **חבר** ואם בערב ישפשא (שבת דף פ"ח
וע"ש בת"י)

1 **חבר** אינו אומר מתיר החבלים [אלא]
(כצ"ל)

1 **חבר** בחבר גואלקי (באבר כצ"ל וע"י
ברש"י גי' אחרת)

1 **חבר** אי נמי בגואלקי דגואלקי עצמן
אינן קשורין בחבלים (בש"ס
בלכתא וכן גי' הערוך לקמן ערך לכתא
וכצ"ל כאן)

1 **חברבר** על מכת פרדה לבנה (חולין
דף ז')

2 **חברבר** תרגום ירושלמי הכו בסגורים
מחו בחברברי (גי' הערוך ע' חוור
בחיוורויא)

2 **חבש** או שהיה בעלת חבוש (צ"ל בעלה)
2 **חבש** כללא דמלתא כל דחביש חיישינן
(בנוסחא דילן ליתא)

חג ומעיקר זה אוכלין ושותין וחוגגין וקרבו
חגיגה שהיו חייבין להביא ביום
טוב (אולי שגרם כן בירוש' פ"ב דמ"ק ה"ג)
3 **חג** (בש"ס חגורה)

1 **חד** השתא הוה אמרי לה כרבי אלעזר
והשתא כרבי יוחנן (בגי' דילן
דמספא לי בריב"ל וגי' הערוך בר"א)

3 **חד** א"ל אנא חרוותא דהררי ביזמא
(בש"ס חרותא)

- 1 חמר דחמריה לגניה ליה צ"ל ליה לגניה)
 1 חמר דבעינן חומרא לידא וכו' (כתובות דף ס"ד)
 1 חי פירוש רב האי גאון וכו' (כה"פ לכ"כ)
 2 חי ורבי שמעון סבר מחיותיה דשה מדבר שהוא חי (בש"ס מהויתיה וע"ש ברש"י)
 חדר ר"ע הוכך בזה להחמיר פי' מקיה להחמיר (אולי צ"ל מקהה)
 חכשרת קרי ביה חכשרת (בש"ס חכשרת)
 9 חל ואם הדנית (צ"ל נהנית)
 16 חל כך מנהג בא"י להפריש בצק מראשית העיסה (צ"ע בפוסקים שלכ"כ אלא בסוריא אבל בא"י אפי' בזה"ו א"ט אלא אחת ונשרפת)
 חלבון בערך חלטון (צ"ל הלמן)
 2 חלט המעיסה קמה על גבי מי גלשין (בש"ס טוגלשין)
 6 חלי הני מילי דיהמרתא (צ"ל חלי)
 1 חלק שמעמידין אותן תחת הגשמים (צ"ל הגפנים)
 2 חלק או עכורין [טהור באמצע ובסוף] טמא (כצ"ל)
 2 חלק ועיקרה בתוספת ברכות (צ"ע דגם בש"ס שלנו הוא שבת ד' קל"ז ע"ב)
 2 חלק גריסין של פול חלוקת נפש (צ"ע במ"ד פי' ויגש פי' צ"ד את טוב בה גרים של פול שהן על עיקת נפש והיא כני' ר"ה אבל פי' לא יתכן וצ"ע ונ' שצ"ל גם שם חלוקת נפש ופי' כר"ג או כפירש"י כי שאר הפירושים לא יתכנו שם ע"ל ע' לעם)
 חלוק ולהיכן מצילין קנבוס של פשתן (בש"ס קלבוס ועי' לקמן ערך קנבוס)
 חמה פי' אחר חמה בתקופתה (צ"ע דהא
- פי' הא' הוא בש"ס בשם אביו וצ"ל דל"ג ליה)
 1 חמט ויש מפרשים לחם דק ובלע"ז פורגנא (בד' רצ"ב פוגצא)
 1 חמט ופירוש ריפתא (צ"ל דיפי)
 3 חמט וברכים כושלות האמץ תרגום וארכוביאי דחמטן בעבידתא (צ"ל בעבירתא) (תכרענה ילדיהן (איוב ל"ט) ת' חמטן בניהון)
 4 חמט ועלטה היה תרגום ירושלמי וחומטא הוה (ופי' כ"כ שח' מתחלף בה' והוא כמו אמטתא)
 חמס אל תשת רשע עד (סנהדרין ד' כ"ז)
 חמס ומועלין [בשבועות] (כצ"ל)
 חמס ועכשיו נתקלקל אפקעות (בד' בצ"ד בפקע')
 5 חמץ (צ"ל חמק)
 1 חמר דאמרינן מפרק כלאחר יד דמי (כתובות דף ס')
 10 חמר מאי רוכלת אמר ר"י חומרתא דפילון (כוכלת כן גי' הערוך עי' לקמן ערמו)
 1 חן ובחיקיה כתוב (עי' מתורגמן שרש חן)
 1 חן ובחיקו יצא (צ"ל ישא)
 3 חן בפרק החולץ (יבמות דף ל"ח)
 חנא ובסוף פרק ב' דכתובות (דף כ"ז) ובגמ' שלנו מפורש אמאי קרי ל' חנן הנחבא (תענית דף כ"ג)
 1 חנד דפי' סדר תעניות ואלה (צ"ל אלו ובמגלה ובגמ' (צ"ל בגמ'))
 2 חנד כביק (דף ל"ה)
 חס התורה חסה על טמונן של ישראל שנאמר והשקית את העדה ואת בעירם (מנחות דף ע"ו)
 חסם והוא איצטמא לפרולא דגרסינן כביצה (בכרמות כצ"ל וכ"ה בד' רצ"ב והוא דף ס"ג ועי' ערך צטם)
 חף

הרדלית ועיקר הדבור הרדלית (נ' שצ"ל הרדלית)
חרטום וחרטומו כלפי ודועו (בספרים שלנו וחוטמו)
חרית חריות של דקל שגדרן (בש"ס שגדרן)
חרמן (ועי' ערך ארטמן)
חרם שנים אנשים מדגלים חרש (במ"ד פ' ט"ו)
חרף בהלכה קמא דחולין פ' השוחט את הפרה (צ"ל בהלכה קמא דפ' השואל (ב"ט ד' צ"ו))
חרץ בחרוץ שבעין דוכתא דלדידן הוי מומא (גי' רש"י בדוקין שבעין ועי' תי' רשב"א תי' שני')
חרץ חרין של עין שניקב (בש"ס הרים)
חרץ בעייניה (צ"ל דעייניה)
חרש כס דחרסי' (צ"ל דחרשין)
חרש כלאים בכרם שנים (אחד כצ"ל וכ"ה בד' רצ"ב דאל"כ טי' הוי וע"ש בתוס' ורש"י)
חרש החרש והמסגר אלף בשעה שפותחין נעשו חרשים (ועי' ש גי' אחרת)
חרתא דארגון עיר הסמוכה לבגדד (עירובין דף ס"ג)
חש בראשו וכו' (עירובין ד' נ"ד)
חש בחיטי מנית תרגום בחיטי דחוש (יחזקאל כ"ז י"ז) ובספרינו וכן גי' רש"י ורד"ק דחוש וע"ש)
חש מה דחש בחיטי בעלים כך היתה אמנו לאה דחושבה בבנים בסוף פ"ק דסוכה (ל"ט שם, ובערך דחם הביאו בשם ויקרא רבה ע"ש, ואולי צ"ל כאן בפסקתא דסוכה. שו"ר שכן הועתק מכ"י ליידין)
חשך בגמרא דמס' תמיד (ד' כ"ו)

חשך

חף הפו גרדי (צ"ל גונדי)
חף מצטער עליה [בכל] יום (כצ"ל)
חף כמו שאמדיןן בסוטה (דף כ"ג)
חפה חיפה ריפתא (צ"ל דפתרא)
חפה הוו יתבי ומטו (מטו כ"ה בש"ס וכצ"ל) כחיפה (שם בחיפה וגי' רש"י בחפת)
חפה כמסרק (צ"ל במסרק)
חפר יתן ד' את מטר ארצך אבק ועפר בא לוי אצלך [ונתת לו מן המובחר אף אני נתת לך מן המובחר יפתח ד' לך את אוצרו הטוב (כ"ו ליידין)]
חפת אין התורם נכנס לא בפרגוד הפות (באגדת שמואל פ' כ"א נמצאו הפותין ופי' מצומצמין למדתו ונ' שגם פרגוד הפות פי' כן שכפלו שפתו לצמצם למדתו עי' פי' הרע"ב שם)
חצב ובכבא בתרא (ד' נ"ו)
חצר מקום שהנותים מודיעים (צ"ל גרועים)
חצר מאי טעמא [דומיא] דערים (כצ"ל)
חצצרת ואם נמצא מחט בהובלילא מריפה (ע"ש ברש"י ותוס')
חצצתא דייני דחצצתא היכי דייני (בש"ס דהכי)
חק ולמות יתמהמה (צ"ל התמהמה)
חק כשאול מי יודה (בש"ס יגיד)
חק דכתיב (יהושע י"ט ל"ד) ויצא משם חוקוקה (צ"ל חקה)
חקר סימן פלט סוף והתראה (צ"ל סייף)
חר (בגי' שלנו וחתה בה חתוי)
חרדלית וגומא העליונה והחתונה של מי סאה (בש"ס עשרים וגי' ע' צ"ע)
חרדלית שכל מקוה שהיא פחות מט' סאה מי גשמים פוסלין אותו (צע"ג)

- חשך** דברכות פרק ה' (דף ס"ב) השכם
ושב (בש"ס וצא)
- 1 **טב** ובפרק קמא דתמורה (דף ט')
1 **טב** וכך מפורש בפרק המקדש שדהו
(דף נ"ח)
- 1 **טב** הכבוד בין טמא (בש"ס הם)
1 **טב** בפרק אמר לו בגמרא (כריתות ד' י"ג)
2 **טב** בגמרא דהשלישי בדיני טמונות (צ"ל
דהעובד ע"א סנהדרין ד' ס"א ע"ב)
1 **טבל** מפורשים ביום הכיפורים (יומא
דף פ"א)
2 **טבל** אין מטבילין חמין בצונן פי' דין
מים טמאין משימין בכלי אבן
שאינו מקבל טומאה (צ"ע דאפי' בכלי
שטף נמי ע"י ביצה דף י"ח וכו"כ הרמב"ם בפ"י)
2 **טבל** בסוף הלכה [בתרא דיומא] תניא
כל חיובי טבילות (כצ"ל)
2 **טבל** רבי יוסי אומר ברבי יהודה דיה
(צ"ל רבי יוסי ברבי יהודה אומר דיה)
טבלא בטבלאות של זהב (בש"ס) ברכות
ד' י' ע"ב) גי' אחרת)
טברירי (כ"י לידן טברירי)
טגן בירוש' פי' מי שמתו ר' ועירא ור"י
חטון צלג (צואתא) קם ר' יעקב
ורק עליו רוקא אמרו לו חבירו מן ימא לטיגני
(אינו מן הערוך הוא אלא מ"ע היא וכן בד'
רצ"ב ליתא ופי' עי' ברא"ש וכמ"ש כטהרא"פ)
טחר לא ליטחר טפי (בספרים שלנו ליטרח)
ט ר' חייא בר אבא אמר נראין דברי ר'
יוסי דאמר מטין (בש"ס גי' אחרת)
טטפראות ומצינו בכלאים ירושלמי אמר
ר' אבא בר' ממל טטפראות
שבכרם (כלאים פ"ד ושם הגי' מיטרפלויות)
טטפראות וכן אני אומר ושני שלי
טטפראות (כ"ב דף ע"ה וע"ש גי'
אחרת)
- טמרג** בני גרד (בש"ס גדר)
טיטויא ולחם סתרים ינעם תרגום ולחמא
דטיטויא (בס' דילן דטמורא)
טייע ועל טייעא תותי כורכיה (בד' בצ"ר
בורכיה וכן בש"ס ברכיה)
2 **טל** וראוי לטלאי על גבי חמור (סוכה
דף י"ו)
2 **טל** הניחה בעצים אי שטלא עליה טלכן
(מנחות דף ל"ג)
2 **טל** דפרק קדשי הטובח (דף י"ח)
2 **טל** שכן עומד וטולא (בספרים דילן לנוולא)
טלי כדאמרין מטללי טליא (ב"ב ד' צ"א ע"ב)
טלע מצוה בגדול ואם לאו איטלע לך
ריגלא דימינא (בש"ס שלנו הגי'
איטלע לה רגלא דימינא ואיטלע לה וכו'
ופירש"י הצדד ועי' בת"י נבי"א חאה"ע סי' צ"ד)
טרק ותשלך את הילד תרגום וטלקת ית
טליא (באונקלס ליתא אבל בירוש'
טלקת ית רביא)
טלק בפסיקתא דויהי בשלח (רש"י שבת
דף ל"ב כ' זה בשם פסקתא דפ'
העומר ואולי צ"ל דהעומר)
טלק דויהי בשלח ומקצץ (צדיק למדכייה
בטבריה והוה נסיב תורמסין
ומקצץ כצ"ל)
טלק ומקצץ ומטלק בשוקא וכו' (וכל זמן
דהוי תמן טיית הוה טריף וסליק
(כ"י לידען))
טלת הלכה כדברי המכריע חוץ מקולי
טטליות (בש"ס טטלניות)
טם אגרא דבי טמא שתיקותא (ברכות ד'
ו' ובש"ס טמיא)
טמא בסיפרא וזה לכס הטמא (ע"ש בקרבן
אהרן ובית רענן)
טמס

- 1 **טף** יהבן ארבונא לנהורא (בערך ארב ג' בנהורא)
- 1 **טף** בריש גמרא דכתובות (צ"ל כמורות)
- 4 **טף** על דאטפת אטפוך (ג' הערוך ערך עטף על דעטפת עטפוך בעין)
- טפו** (וכן למא תרצדון הרים (תהלים ק"ח) ת' למא אתון טפון והוא כמנחם ברש"י)
- טפה** תני יהודה בר גורגרות (ע"ל ערך גרגרת)
- טפה** בגמרא פרק ה' בפאה (בגדיש ד' בצ"ד)
- טפה** ירושלם המרבץ שדהו (נ' שצ"ל ירושלמי)
- 1 **טפל** ובפ' ה' דכלים וגורר את הטפילה (וגורר כ"ה שם וכן ג' לעיל ערך גר הג')
- 1 **טפל** פי' בנות שהגיעו לפרקן ולא הגיעו שכבר צמח שער שלהן (בש"ס ולא הגיעו לשנים והוא כפי' האי אבל לפי' הב' לא יתכן ואפ"ל ולא הגיעו לשנים שלא הגיעו כפי שנותם וצ"ע)
- 4 **טפל** אבל לשמותיה לאכרוזיה אבישריה אע"פ דנמצאת סמינו יפה עבדינן ביה (צ"ע וכה"פ לא כתבו כן וצ"ל לדעת הערוך דמכרוינן אבישריה דשחט בלא הראה את הסכין)
- מצהר** פי' עבד זה פסול (נ' שצ"ל פסוק)
- מצהר** עד מצהר דעתיק (בש"ס חדת ועתיק)
- מצהר** ומן היום עד ג' שנים (רש"י כתב שתי שנים)
- 3 **טר** כל ששופע וזורד מטורי יסמנים (בש"ס אמנון)
- 3 **טר** מהר ההר תתאו לבוא חמת תרגום ירושלמי מטורי יסמנים (בספרים שלנו אומנים)

- טמם** ובפסיקתא הזכור נטל טומוסיהן של שבטים (נטל טומוסיהן של שבטים שהיה שם חקוק עליהן (כ"י ליידין))
- טמע** אלא ט"ז טטמועין (בספ' דילן י"ד עי' מ"ב ויפ"ת ועי' ירושלמי ספ"ב דר"ה זק"ע שם)
- טמיקון** בפרשת ויהי ביום כלות (בפסיקתא כת"י ליידין)
- טמש** וטמשיה במיא (בש"ס נ"א ועי' רש"י סנהדרין דף ק"ו)
- 2 **טן** א"ב פי' קנאה ושייך למטה (אין זה דעת הערוך)
- 3 **טן** לא צריכא דאפרקיה למונא (בש"ס לטועניה)
- 6 **טן** בתרגום אם מצאתי חן בעיני המלך הוא בתרגום שני שלנו)
- 6 **טן** ותוב אידמי (צ"ל אירמי)
- טנדן** טב למיטב (צ"ל למיחב)
- טנף** טנפה פירות להנאתה פי' לולי שעשתה צרכיה היתה מצטערת (הוא פי' ר"ה בש"ט ורש"י פי' בע"א)
- טע** הניח פירות טר סבר טעה ולא הזכיר של שבת (טר סבר טעה בדבר משנה חוזר טעה ולא הזכיר וכו' וכצ"ל והמעתיק טעה והשמיט מן טעה עד טעה)
- 2 **טעם** איכא דאמרי טעמי תורה (עין בש"ס נ"א והוא ג' רשב"ם)
- 3 **טען** ומפורש בלא יחפור (ב"ב ד' כ"ג)
- 4 **טען** (אכל רבתי פ"ה א"ל נטען)
- טעק** לא יצר צעדך תרגום לא תטעק אורחך (בספרים שלנו לא חתעק ושורשו עק עי' ערכו ועי' במתורגמן)
- 1 **טף** מיי גשמים דהין נוטפין מן הגגות ונעשו שאובים (עי' רש"י בשבת וצ"ע)

3 **טרף** וקרן דרומית מורחית לא היה לה יסוד מ"ט אמר ר' אלעזר לפי שהיה בחלקו של טורף (לג' זו צ"ל שטורף הוא יהודה דכתיב ביה מטורף בני עלית אבל בש"ס והיא גי' רש"י שלא היתה ע"ש) 5 **טרף** פי' טורף משמה (צ"ל משווה) 5 **טרף** כדי שתרחי' על מה שתחתיה (נ' שצ"ל שתרחיק וד' רצ"ב שתרכס ול"י)

6 **טרף** פי' לשון עלה של הדם (צ"ל לשום) **טרפיו** כך קורין לשלטן טרפיון (צ"ל לשלחן) **טרפש** תירגומה דכרכשתא (צ"ל חיטי דכרכשתא)

טרפש ודטרפשא דליבא וא"ל דטרפשא (כ"ה בש"ס וכו"ה בד' רצ"ב)

1 **טרק** פ' עברו (עכרו כ"ה בד' רצ"ב או צ"ל ערבו)

3 **טרק** בגמרא [נגר] אמר דין (ד' בצ"ד)

4 **טרק** טרק ליה באסקוטלא (בש"ס מחיין)

טרקלין ד' לשכות ה' בבית הקיטונות (בבית המוקד כקיטונות כ"ה בש"ס)

טרקלין מאי טרקלין בי וורדי (בש"ס קובתא)

טרקנין מאי טרקונין אמר רב יוסף כובא דארעא (גי' הערוך כוכא ע' ערכו)

טרקסין ובי' אמה לבית קה"ק (צ"ל וכ')

טררת טרת התנור (צ"ל טירת)

טררתא כדגרסינן בתנור עשה לו לימודים להעמידו (כלים פ"ה)

יבם ואע"פ שאין הלכה כאבא שאול עדיף לעשות כמותו (ע' בראביד בהשגות בס' ת"ד)

יבם לעולם ידבק אדם בשלשה דברים וחד מינייהו בחליצה כאבא שאול (ע"ש תוס' ד"ה אמר רב)

6 **טר** להיכן גולין לא טורין גדולין ולא כרכים קטנים (בש"ס טירין וכצ"ל וע"ש דהגי' טירין קטנים וכרכים גדולים)

טרבן הסלים שבקנתל ומטה של טרבן (בש"ס טרבל וע' ערך מטה)

טרבן אמר עולא מטה של טרבל (גי' הערוך טורבן ע"ל ערך מרג)

טרד (והוא לשון המקרא דלף טורד משלי י"ט)

1 **טרו** ולענין אכילה נאמר שאסור משום מוקצה (רש"י פי' משום רפואה וכ"מ שם וצ"ע)

2 **טרו** דשפי' להו עד דטריו (גי' רש"י כי טורין)

1 **טרה** מאן נטרה נטרה שמואל (יבש"ס נטרה)

2 **טרה** הטסס טרה טריח (ברש"י ג' טרייה)

טרכסמון טרכסימא ירק הוא וטרכסימון דרך פירות (ע' תוס' גיטין ד' פ"א)

טרכסמון בערתי הקדש מן הבית וגם מעשר שני (ג' שצ"ל מעשר עני)

טרכסמון אבל מעשר ראשון חייב בגורן (ע' מ"י פ"ג מה' מעשרות והשגות הראב"ד שם ותבין ול"ד מי שחילק בין מעשר שני למעשר ראשון כמר"ן ובאמת דבריו צ"ע ג' בש"ס כ"מ דף פ"ח)

טרימא והן חשילתא (ע"ל ע' חלשתא)

1 **טרוסי** משמע הטורסי הוא גרדי וקשיא לן אותו דפרק החליל (ע"ש בתוס')

טרוסקל שחיפוי של עור טמא טמא מת (טמאה טרוס ומטא מת כצ"ל)

1 **טרף** בנדה (כל מי) שנטרפה דעתו (צ"ל דעתה והתיבות כל מי יש למחוק נדה ד' י"ד))

1 **טרף** מטרפין בלולביהן (כ"ה בירושל') אבל בש"ס דילן מנענעין את לולביהן

- 1 **ככר** מפורש בנמרא בחיצונה (כריתא הוא תרגום של חיצונה)
- 3 **ככר** הוא לנדון בכבודו (גי' רש"י בכבודו)
- 4 **ככר** האי גורה [שוה] משום כבוד גמירי לה (כצ"ל)
- 3 **ככש** מפני הכבישה פי' מפני המסליל (גי' הר"ש והרמב"ם כביסה)
- 4 **ככש** יהיו תחת לשונך (בש"ס לבושך)
- 4 **ככש** יצתה בת קול ואמרה ממני היו הדברים כבושים (יצאו כבושים בש"ס וע"ש בדש"י)
- 4 **ככש** אמר רב יהודא אלמלא צדקתך כהררי אל מי יוכל לעמוד על משפטך תהום רבה (בש"ס צדקתך וכו' מפני שמשפטך וכו' ופי' הערוך נ' שהוא כגי' זו וצ"ע וגי' שיש חסרון כאן)
- 4 **ככש** מכבש של בעלי בתים מתירין אבל לא כובשין ((שבת קמ"א) פי' ב' לוחות הן ומשימין ביניהן בגדים וקושרן בחבל אבל לא כובשין ולא יכבשם וכו' בד' רצ"ב)
- 4 **ככש** שמשיר להתיר המכבש (צ"ל מותר)
- 4 **ככש** הבגדים בשבת לא יגע בהן (במשנה בו וגי' מד"ן לא הבנתו)
- 4 **ככש** בפסקא וזאת הברכה זאת וזאת לפי שהוא מקנתרן וכו' (בראשו של ענין מוי דעב וכו' לפיכך הוא חוור ומברכן בסופן אשרוך ישראל וכו' כ"י ליידין))
- 5 **ככש** שלשה אמות ומחצה וחצי טפח (ע"ש בתום)
- 6 **ככש** מאי מכבשין רב יהודא אמר מנקרין את הריחים (בערך מקר ג' נקירתא דריחיא)
- 1 **כך** כמו כי כריא לשומשמי (סוטה ד' גי')
- 1 **כדי** ומודתנא מי ילדה (צ"ל ומודנתא) כדם

- יד טדכתיב כהה (בד' רצ"ב כהי)
- ידיך וכשבאנו לברך אל קדושת (צ"ל על)
- ידיקרת אמר ליה אביי הכי אמר רב יוסף הא מני תוטאי הוא (בש"ס אביי אמר הכי אמר רב ששת)
- יחט כנצר נתעב תרגום כיהט ממיר (בס' דילן כחט ועי' מתורגמן)
- יחיר בפרק לולב הגזול בסוטה (צ"ל בסוכה, בד' בצ"ד בנמרא)
- יחיר מעשה בוהירו ירושלים (בד' רצ"ב ס"א יקירי ירושלים וכו' בש"ס)
- יון מה יונה זו כנפיה מגינות עליה (בש"ס דילן בכרכות בל"א)
- יון וכן יונים דורסות פטור מלשלח (בש"ס הדרסיות)
- 4 ים בפי' שתי הלחם (מנחות ד' ק')
- 4 ים שאפי' (בש"ס היא) על השלחן ימים (בש"ס רביים)
- יצול (כלים פרק כ"א)
- ירדן דפרק אחרון דברכות (צ"ל דברכות דף ג"ה)
- ירושלם וברישי גמי' דהנודר (נדריים ד' ג')
- ישר משל ללוט ושתי בנותיו (נויר ד' כ"ג)
- 1 יתך דאיתרא איה (חולין ד' ג')
- 3 כב [חושש הוא] דלא [הא] כיכי ליה טובא (כצ"ל)
- 3 כב נמי חושש [קרי ליה] (כצ"ל)
- 1 ככר כבוד תלמידך חביב עליך ככבוד חבירך (אבות פרק ד' משנה י"ב וכגי' מד"ן כן גי' השאילתות פ' קדושים ועי' תום יו"ט שם)
- 1 ככר שור אכל עשב תיקון סופרים י"ח הן (עיין מנחת שי זכרי' ב')
- 1 ככר בספרים הראשונים הוא כתוב בכת עיני (עיין ערך עטר)

- 3 **כחל** ולא אווב כחלי פי' אווב שיש בו צבע כמו כחל (בד' רצ"ב כחול)
- 2 **כחש** פי' אלא היה סמדר (צ"ל אילו)
- 1 **כי** (לפי' הערוך נ' צורתו ח)
- 1 **ככא** אמר רב יוסף כוכא דארעא (בש"ס כוכא)
- 2 **ככא** אול איהו מחקיה לכניה דבית (בש"ס לגגיה)
- 3 **ככא** מטא לכוכא דההיא ארמלתא (בש"ס ורש"י כוכא)
- ככיא** ובחלק בסנהדרין (בד' בצ"ד ובחלק בגמ' אין תורה)
- ככיא** דומה לחוט של כוכיא (בספ' שלנו בסנהדרין כוכיא ובסוכה כוכיא)
- כבליאר** ולא בכוליאיר. . . כמין כבוליאיר (בספ' שלנו בכוליאיר וע"ל ערך מכבנתא)
- ככר** מנין שמ"ח פונדיונין לסלע דתניא בתוספתא דבבא בתרא (והובאה קידושין דף י"ב)
- 1 **כל** כויה תחת כויה כלל אפי' שאין בו חבורה (בא חבורה ופרט כ"ה בד' בצ"ד וכצ"ל)
- 1 **כל** לא תעשה פרט (צ"ל תאפה)
- 1 **כל** משום דהוי כלל [ופרט] המרוחקין (כצ"ל)
- 2 **כל** והוא ששנינו אמה כלה עורב ע"ש בתוס' שהקשו על זה ועי' חוס' עירוכין דף ו')
- 2 **כל** אביי כלי דידיבי (בספ' שלנו באלי ונ' שט"ס הוא)
- 4 **כל** לאשלומינהו לכולהו פרשיות' דכלה במעלי יוטא דיפורי (בש"ס גי' אחרת)

- 1 **כדם** והא שויר עינבי דכדום. (נויר דף ל"ח נ"א בספרינו עה"ג)
- 1 **כדון** בטבעת פי' י"ב דכלים (בס' שלנו הוא בפ' כלי מתכות פי"א משנה ח')
- 4 **כה** כהיינהו לעייניה (גי' רש"י כחלינהו)
- 4 **כה** ובסוף גמרא (בסנהדרין בגמרא) אמר רבי יהודה וכו' (דף כ"ז)
- כהן** בפרק אין עומדין להתפלל בברכות [ירוש'] רב נחמן בר' יצחק אמר אם כהן אחד אומר כהן אם שנים קורא כהנים (בספ' ר"נ בר יעקב וכו' דרב נחמן בר יצחק בתרא הוא ולא נזכר בירושלמי)
- כהן** ירושלמי אמר רב חסדא (תיבת ירושלמיש למחוק ושייך למעלה כנ"ל)
- כואנגר** הוה חליף ואויל כואנגר דמלכא (עי' בש"ס גי' אחרת)
- 1 **כוון** דלמא כתלי בית המקדש בשש ומחצה משחרי דמכווני (כן גי' ר"ח ע"ש בתוס' אבל גי' רש"י משום דלא מכווני טובא)
- 1 **כוון** שער העליון שהוא למעלה מן העזרה (בס' נפתור ופרח פי"ו גי' עזרת נשים וכ"כ בהרמב"ם פי"ו מכלי המקדש ה')
- כוור** ושותף עליו אביו המים (צ"ל ושותה)
- כוורדק** ויש כזה בערך זמלסט' (בד' רצ"ב ויש בזה פי')
- כוורנק** (בנוסחתינו אבוורנקי)
- כוז** ואין זופתין חביתא פי' מדאמר. . . מדאמר זופתיה לכוזא (צ"ל בשניהם מאן דאמר)
- כוז** כוזא דומה לקיתון (בספרינו והכוז)
- 2 **כח** כיחה בפני רבו (בש"ס כיח ובד' בצ"ד כח)
- 1 **כחל** כוחל כדי לכחול (צ"ל כחול)

(ב"מ דף ק"ה וע"ש בתו' גי' ר"ח והיא גי' הגאון)

כנס כדתנן בכלים פי' י"ח זה הכלל (צ"ל פי' ט"ו משנה ה')

1 **כנף** טאה קרי כוואא (ע"ש בש"ס)

2 **כנר** א"ב בגרסאות שלנו כתוב בנרות (בס' שלנו ופנדיות הולוכה לה למרחץ)

2 **כנת** כונתא דנן מעליא הוא (מו"ק ד' י"ג)

2 **כס** כסוף פר"ו (בסוכה) בכסא (תיבת בסוכה יש למחוק)

4 **כס** בכסא דמנקרא. . . אייתו כסא דמנקרא (בספרים שלנו דמוקרא)

6 **כס** דעביד בכיסתא (גי' שצ"ל ככיסתא וכן בש"ס כי כסתא)

6 **כס** חנא מניה מ' זמנין (מגילה ד' ו' ע"ב)

7 **כס** הכוסס מן החטה (צ"ל אתה ע"ל ערך קס)

כסך הגוד בכסיו (שבת דף קל"ח ע"ב ושם הגי' גוד בכוסנא)

כסך כילה וכסיה (שבת דף קל"ט ע"ב ושם הגי' בכסכסיו)

1 **כסל** בבכורות תנן (ד' מ')

1 **כסיל** בבכורות (דף נ"ח)

2 **כסן** רבי יוחנן ארמלתא לית לה כוסנין (בש"ס תני רב יוסף)

2 **כסן** והן שאמר רבי חסדא הני כוסני מעלו לליבא (בש"ס אבוי א"ל אם)

כספן כפרק אין מעמידין [בגמ' השלקות] הכוספן (ד' בצ"ד, ע"ז דף ל"ח)

2 **כסת** בפי' מומין אילו בכתובות (צ"ל בבכורות)

2 **כסת** בעל הפיקן יש לו כסתות (גי' רש"י כסתות הרבה)

כעך כלימודים פטורה (ע"ל ע' מרתא) כעכע

4 **כל** אלא כל ששואלין דבר בתלמודו (ששואלין אותו בכל מקום כ"ה בש"ס וכצ"ל כאן)

6 **כל** בתים לאשרה תרגומו מכילין לאשירתא (בנו' דילן מכילין ובד' רצ"ב מכילתין וע' רד"ק ול"ג שוהו מערך כל שלפני')

1 **כלב** והאומן מכלב (כ"ה בירושלמי אבל בש"ס מכליב)

1 **כלב** פי' בגמרא מפצע (בש"ס מפסיע)

1 **כלב** נקדימון בן גוריון שנקדמה לו חמה (ע"י בש"ס כאן ובתענית גירסאות אחרות)

2 **כלב** כולחו נמי בעי דבויי (בש"ס גי' אחרת ע"ל ע' דב)

1 **כליל** ההוא כלילא דשדו אטבריא פי' נגנב נזר המלך (ע"י רש"י פי' אחר)

כלכה עשירים בדרגש ועניים בכליכה (בס' בכליבה וע"ש בתו' שהביא נוסחת הערוך בשמו)

כלם כל עיקר כלמי דבעל הבית (גי' שלנו בלמי וכ"ה בתוס' ע"ש)

כלפי אלייה (גי' רש"י לייא)

1 **כמר** המכמיר באדמה פטור (בירושלמי המכמר אבל במשניות המכמן)

1 **כמר** פי' כעין כיטוש כמו מכמר [דובב שפתי ישנים ככומר של ענבים מה כומר של ענבים כיון שאדם מניח אצבעו עליו מיד דובב (יבמות דף צ"ז)] (כ"ה בד' רצ"ב)

2 **כמר** ויראו בני האל' כומריא גנבין אלהיא בגמיטי (ליתא שם בספי' ול"י פי')

כנס המקבל שדה מחברו ולא עשה כל שאין כונס שלו רואה פני חמה

4 **כפת** ואמרינן מכחשת הגוף (שם ד' מ"ב)
 5 **כפת** כופת שקבעו בנדבך קבעו ולא
 בנה (ע"ש גי' אחרת ואולי ט"ם

(הוא כאן)

5 **כפת** אמר רבי מאיר מעשה באחד שכיפת
 שניים (תוספתא כלים ב"ב פ' ב')

5 **כפת** ועוד תניא כופת בין חקוק ובין
 שאינו חקוק (תוספתא שבת פ' י"ד)

13 **כר** הני כראוי דבי חילפי שרי דבי נורי
 אסורי (דבי סורי אסורי)

13 **כר** דבי חילפי פירוש וכו' (כירי כ"ה
 בד' רצ"ב)

כרבין ההוא עיזא דכרבין (גי' שלנו כרכון)
כרנ היתה למס (צ"ל היתה)

כרה (ונ' שטמנו אתכרית רוחא דניאל ז' ט"ו)
כרול הניחה בחטה למיטסר בכרוליה

(צ"ל לכרוליה) וכן יסד בחטאנו
 מנחת יו"כ רב וכרול" אבל בש"ס ברוליה

בב' ונ' שט"ס הוא וע"ש במ"ע ע' ברול)
כרכד לגרוד בה ראש הכרכד (בס'

שלנו הכרכד)

כרכד ואין זה אב וכו' (כוונתו לשבת דף
 ע"ה ע"ב)

3 **כרכום** בסוף פ' אחרון בחולין (צ"ל
 פרק א' דף כ"ה)

3 **כרכום** לשבץ ולגדר ולכרכם ולהטיח
 (בש"ס לגרד ולכרכב עיין רש"י)

2 **ככרשתא** (בש"ס קרקשתא)

כרנכאות (בד' רצ"ב כרנכאות בב' ובספרי
 סוף פ' מטות ל"ג גי' זו אלא

הכרנכאות)

1 **כרם** הכרם הפנימית שניקבה או שנקרע
 רוב החיצונה פי' הכרם הפנימית

הוא הכרם עצמה (עי' בש"ס דף נ' וטוש"ע
 יו"ד סי' מ"ח)

כרם

כעכע צריך לכעכע (בספרים שלנו לכעכע
 עי' מ"ב וע"ש נ"א)

2 **כף** ולמה הוא במפצי (ל"י לפ')

2 **כף** דרוביה שאובין ננהו (ברש"י
 סתר זה ע"ש)

2 **כף** דתניא במגלה (בתוספתא פ"א)

3 **כף** ס"א חומת (צ"ל חומת)

3 **כף** בערך חום (צ"ל חומת)

5 **כף** ושמואל אמר חמרא אכפא דגברי
 שואר (בש"ס אכתפיה)

5 **כף** בכפה תלו ליה (צ"ל לה)

7 **כף** כל שזה נהנה [וזה] לא חיסר (כצ"ל)

10 **כף** כיפה ר"מ מתייב כמוזזה (ע"ש
 בש"ס גי' אחרת ופי' אחר)

11 **כף** דר' חייא נחיתו כיפי דברדא מן
 רקיעא דרב המנונא נחיתו כיפי

דנורא מרקיעא (בש"ס מתלפי דר"ה בדר"ה
 ודר"ה בדר"ח)

2 **כפי** ההוא גברא דהוה ל' כרא דהוה
 שביט כיפי דכתנא (בש"ס שמיט)

כפן בסוף גמרא דפרק הרואה אדכפנת
 אכול (ברכות דף ס"ב ע"ב)

1 **כפס** א"ב אולי וכפס מעץ יעננה
 (אשתמיטתיה שקדמו הרמב"ן בחיד'

לב"ב וע"ש בתוסי')

כפע בסוף בראשית רבה התחיל לשבר
 בקנים ומכפיע בחיצאות (בספרים

שלנו פ' כ"ה ומפקיע)

כפש בפר"ח באהלות (צ"ל בפרק ה')

כפש פי' בלאי חמחות מקורעין שמהרו
 מלקבל טומאה (יש כאן חיסרון

כי פי' זה הוא על מה דאיתא שם ר' זירא
 אשכחיה לר"א ור"א דקאכלו בבלאי חמחות)

כתף מעלין פירות (צ"ל פירוש והוא כנ"י ופר"ח בתוס')

כתף בשדרה זו על גבי [זו] איהו (כצ"ל)

2 כתש בצורבא מרבנן מכתשינן בעם הארץ לא מכתשינן (גי' אחרת

לבעל הערוך מגי' שלנו כי לא נמצא כן בנוסחאות שלנו ורש"י חולין דף ו' ע"ב ד"ה מכתש כוון לגי' זו אלא שכתב דמכתש בב' גרסינן ולא בכ' ע"ש)

2 כתש ובויקרא רבה בצו (פ"ט)

2 כתש ובסוף אחרי מות (פ' כיב ובספרינו נ"א עיין לקמן ע' פשש)

2 כתות ומוגלא הובה מרגלי זבים ומתקבצים באותה החקיקה (מרגליו

מתקבצת כ"ה בד' רצי"ב)

2 כתות בארככותיו [הקבים] (בד' בצ"ר)

1 לא פ"א שכתוב לא תגוול גוילה היינו נגבה (צ"ל פירוש אחר. שו"ר

שבס' ש"ש הגי' כן ג"כ)

1 לא שאני משקר (צל שאיני)

1 לא לא הלך ודויר אחר עורב (שם אצל עורב וכן בחולין דף ס"ה)

לאני לאני אפנויי מפני (רש"י פי' באמת)

לאכסן בויקרא רבה ולקחתם לכם אמר ליה לאכוסן לא אשתויר לו מכל

דקפחית (בספרים שלנו ליתא)

4 לב אין לך כל אחד ואחד מישראל שלא הי' לו נ' חמורים לובים

(ע' לקמן ערך לבדקס ובד' רצי"ב זה הערוך הוא כאן)

4 לבן לבנים בונים (צ"ל לבנים לבני)

4 לבן אם נפקעה הטבעת (צ"ל נשקעה)

4 לבן העושה מקום לבניה בשבלים (נ"א

לבנה עי' תוי"ט)

לבש

1 כרם אמר רב קטנא זה עומד (צ"ל העומד ותיבת זה יש למחוק)

3 כרם ואהדרוה (בספרים דילן ליתא)

3 כרם עוברת ולא מילתא (בש"ס ליתא ול"י לפרשו לפירש"י שם)

2 כרע אמר ר' יוחנן מפי שמועה אמרה מפי הגי' זכריה ומלאכי פי' בומן

ששנים חולקים ואחד מכריע אין הלכה כאחד מהם (צריך פי' לפירושו וע"ש בתוס')

2 כרת לאיסור לאו לא כ"ש (שם לאיסור מיתה וכצ"ל)

1 כש אמר רב חסדא האי בר בי רב דובין ידקא ליובן ארעא (בש"ס

בל"א וגי' הגאון לא הבנתי אם אינו ט"ס)

3 כש כוש של אורבן (של רובן כן הוא במשנה וכן בד' רצי"ב)

5 כש איסתורא בלגינא כיש כיש קריא (בספ' שלנו קיש קיש בקוף)

1 כשף (א"ב צ"ל אחרי התיבות הכלה ורקמה)

2 כשף ושרף כשף יפה מכולם (בגי' שלנו קטף)

1 כשר מה ללאוו דמחמר שכן הכשר ניצוה פי' לפיכך לא דחי (פיר"ח

שם בתוס')

1 כשר לא לקמן קמלין (נ"ל שצ"ל קלטן)

כשות בשבת בגמ' אבוב רואה (שבת דף ק"ט)

כתב קריין ולא כתבן [הלכה] למשה מסיני (כצ"ל)

כתובה דפרק אף על פי בכתובות שאמרו (צ"ל אף על פי שאמרו בכתובות)

כתובה ואין נוטלין כתובה אמן (צ"ל ואלו) **כתם** מפני [שהן] גדים ומעו כתמים

הבאים מן הגוים [טהורין] פי'

וכו' (כצ"ל)

גי' רש"י ורד"ק ואלהי וכן גי' מתורגמן)
לית (והוא מורכב מן לא אית)

1 **לכלוך** כי יגיה ירדן אל פיהו ואין בהן
 אלא כדי לכלוך פה (בכ"י ליידין
 ויש בהן כדי לכלוך פה ר"ה בשם רב יוסף
 אמר אין בהם כדי לכלוך פה)

1 **לכרוך** ויונקתו לא תחדל זו ליכלוכית
 שלו (בספרים שלנו בח')

1 **לכלוך** תבוא בכלה אלי קבר ר"י אומר
 תבוא ליכלוכית אלי קבר (בד'
 רצ"ב [בך] ליכלוכית ועי' במ"כ שגי' רש"י
 וילקוט תבוא כך לח, ובספר' דילן תבוא לח)

2 **לכלוך** היה מלוכלך בטיט ובצואה
 (יומא דף ע"ז ע"ב)

לכסן גדר שני שלחנות לוכסן (בספ'
 שלנו גדר שני לשוננו לוכסן)

3 **למר** עושה לו למודים בשביל שלא
 יחמיץ והן כסויין עצים ועליהן
 טיט צריכים מעשים (בד' רצ"ב שרוצים
 מעשים ולא זה וזה מוכן אולי ט"ס יש כאן
 וחסרון הניכר)

למן פעם אחת לא נכנסו ללמן עד שחשכה
 (גי' שלנו לנמל)

[**לנטיא**] עי' בת"כ פ' בהר פ"ז שלא יטול
 אחריו בלנטיא ופי' הרמב"ם במל"ת
 רנ"ז מחצלת קטנה לישוב עליה אבל בק"א
 פי' שוק ול"ד]]

לעם לעיסת גריסין של פול של עוקת נפש
 (ע"ל ערך חלק)

לפר ובראש הקונדס כעין קערה של נחשת
 (עיין ברא"ש ור"ש)

לפן הזוור והלופין והטימין (הזוור כ"ג
 לעיל ערך זוור)

לופר עיין ערך ארכי ליפורין (והוא בערך
 ארך הד')

לפת

לבש כריש עוקצים השיורה של שכולת
 (בספ' השדרה וכ"כ הר"ש)

לג בלוג היה מנסך כל שבעה (בש"ם
 (סוכה ד' ט"ח) שמונה וכן גי'
 רש"י וכן מוכח בש"ם דילן תענית דף ג'
 וכ"מ בירושלמי וגי' שט"ם הוא כאן. שו"ר
 שגם בחי' ריטב"א הגי' ו' וצ"ע)

לגש אין מדליקין לא בלגש ולא בחסן
 (בספ' שלנו בלבש)

לדנה וישלפה מתערה תרגום מלדנה
 (בספרים שלנו נדנה אבל בשאר
 מקומות הגי' בת"י בל' וכ"ה במתורגמן
 ובלה"ק נדן וישב חרבו אל נדנה (דה"א
 כ"א כ"ז) וגי' ול' מתחלפים כמו נשכה לשכה
 ובדניאל אתכרית רוחי בגו נדנה)

1 **להט** בהגדת ילמדנו (עיין לקמן ע' לט)

1 **לו** אמר רב דברי שכיב מרע ככתובין
 וכמסורין דמו (ב"ב ד' קנ"ב וע"ש
 וגי' שיש כאן חסרון)

לוז אין לו רשות בה (בש"ם לעבור)

לופ עיין בגמ' דבני מערבא בגמ' המוכר
 יין [.] בפאה בפרק [א'] כלל
 (גדול) אמרו בפאה (קולקס ירושלמי בכלל
 גדול אמרו בפאה) קולקס לירק (כן יש
 להגיה ע"פ ד' בצ"ר)

לווקן גמרא לווקן (התיבות האלו יש למוחקן)

1 **לח** אבל זובו וריקו ומימי רגליו מטמאין
 טומאה חמורה בכזית (בש"ם ליחא
 ואי איתא צריך להגיה בכ"ש)

2 **לח** ואם החזיר אותו דף וכו' (ע"ש בש"ם)

2 **לחם** ולחומם בגללים (צפניה א')

לחש אין דורשין בחגיגה (דף י"ד)

לחש כחשאי מפני השטן (סנהדרין ד' כ"ז)

לחת ויגהר עליו תרגום ואלחת עלוהי (אבל

לפת הטומן לפת וצנון תחת הגפן אם הו' טקצת עליו מגולין, פי' רב האי מעות הוא זה (תו' ור"ש הביאו דברי הערוך האלה והשיגוהו ע"ש וע"ל בערך סליקותא) **לפת** דאי איכא התם דראשי לפתות לא מצטרפי (בר"ש העתיק שמונה ראשי וע"ש שתמה עליו)

לפתא ומודה רב הונא בלופתא ובקרן זוית (בש"ס בקרנא ולופתא)

לקט ולפקקה בלקטה (בס' שלנו דרוקפיה) **לקן** אמר לון וחזין לי מלא לקונין מיא (ע"ש ג"א)

לקום ליקום עד מתי אתה מכלה מטונן של ישראל (סוכה ד' ג"ו ושם לוקום)

לשון טאי מלכות שאינה הוגנת זו (צ"ל זו רומי)

לשון והלא אמר זו מלכות רומי שטבעה יצא בכל העולם (שבועות ד' ו')

לשון הכי מסתבר דמלכות רומי נתחלקה לשני מלכויות אחת גדולה וטיבעה יצאה בכל העולם סולו ויש לה כתב

והיא הוגנת ואחת קטנה נקראין אלבני"ו ואינה הוגנת (צ"ע דזה לא היה עדיין בימי חכמי המשנה גם צ"ע ע"ז דף י' דל"מ כן וע"ש בתוס')

לשון ליבעי בעלי הצים (ת"י אמרין עילוי לישן תליתאה כ"ג שצ"ל)

מאכולת בנדה (דף י"ד)

מבנאי מבנאי מלשון בגא כלומר עובדי אדמה (עי' עירובין דף ס"ה ובהו' שם ולפי' הערוך י"ל קושי')

מבן כבראשית רבה פ' ויקן את חלקת השדה (בספ' שלנו הפ' מתחלת

ויבואיעקב שלם והיא פ' ע"ט)

מברכתא (וכתובות דף י' מברכתא חביטא

ליה פירש"י ג"כ שם עיר ועי' בירוש' פרק קמא דסוטה ה' ד' מברכתא שירא אבל בערך הבט פי' אחר)

מג כבראשית רבה פ' ושמתו את זרעך כעפר הארץ (בספ' שלנו הוא סוף פ' וינגע ה' (פרשה מ"א))

מג אף על פי לטובתך (בספ' דילן אפילו כן) **מגביא** מיתקל וזוא מגביא (בש"ס גביא)

מגביא א"ב פי' הרמב"ם מהל' תכלת (פ"ב מה' ציצית הל' ה' כ"כ במקום דאיתא בש"ס גביא גילא מנחות דף מ"ב)

1 מגדל משנה היא מגדל שהוא עומד באויר ופי' תיבה ארוכה כמגדל תלוי' בחבלים (צע"ש וע"ש בפי' ר"ש ובפירש"י חגיגה שם)

2 מגל אי מליא מוגלא מריפה פי' ליחה סרוחה (צע"ש וחולין דף ג"ה ובפוס' דפי' מוגלא ליחה אפי' שאינה סרוחה)

3 מגל כעין ספר הלכות שאין (שאינן ד' בצ"ד)

3 מגל רב צמח גאון כתב בשליח ציבור הקורא את המגילה שקורא וכורך כס"ת (בכ"י ליידין ורב האי גאון אמר מנהגא דחוינא קורא ופושט כאגדת אבל קורא וכורך כס"ת וכ"כ בטא"ח סי' תר"צ בשם ר"ה)

מגמגם א"ב פירוש בלשון ישמעאל (צ"ל יוני)

מגסטרון האהשדרפנים והפחות תרגום מגוסטרני (כ"ה בתרגום שני אבל לא בתרגום שלנו)

מגסטרון ס"א מביצטרי (בד' רצ"ב גרס מביצטרי ול"נ שצ"ל מביצטריני)

מגפיים אמר רבה בר בר חנה (בש"ס אמר רב)

מגפיים היינו דגרכי שלופו פוזמקייכו (שבועות דף ל"א ובשבת דף י' דמי

רמי פומקי וע"ש ברש"י ובערך פומק ג' נקיט פומקי)

מגור לא טכר את המוגרות (לא טכר את המוגרות של מים כ"ה וכצ"ל)

מגרם (בד' רצ"ב הביאו בערך מגם)

מגרם אול עבד ליה מגר' (בד' רצ"ב מגים)

מגרם דסרתת מגרסי א"ל למגרסך (בד' בצ"ר מגיסי א"ל למגיסך) . . .

מגרוסך (שם מגיסך) . . . עבד ליה מגרום

(שם מגום)

מגרף כובחים (דף צ"ט)

מגרף ובפרק אין דורשין במגילה (תיבת במגילה יש למחוק)

1 **מד** בסוף טקואות מטבילן במקום המדה

(ג' שלנו עד מקום המדה)

2 **מד** ונחית בר אמודאי וקטר . . . ונחית

בר אמודאי (בספ' שלנו אמוראי ברי"ש)

מדי שער המדי (המדי כ"ה בכ"י לידן)

מדי והוא שער קמרי (תיבת קמרי ליתא בכ"י)

מדך ואם לאו בהכרע מדוכה (כגו' ר"ח

שם בתום' ע"ש ושם כהכרע)

2 **מדל** אפקיד מדלי גבי ההוא גברא (בד' רצ"ב מידלא)

2 **מדל** כוליה מידלא דביתיה (בספרים

שלנו מולא בו"ן)

1 **מדן** הני צריפי דאורבני כיוון שהותרו

ראשי מדנין שלהן כשרין (בס' שלנו מעדנים וכ"ג ג' רש"י)

1 **מדן** ונשתתירו בה ג' מעדנים שלשה

טפחים טמאה (של ששה כ"ה

במשנה וכצ"ל כדמוכח בתום' שהביא הר"ש)

מדעית מן המודעית ולפנים (בש"ס מודיעים

ובירושלמי טודועית)

מדף וכפ' ח' בטהרות אם אינה חוצצת

(רוצצת כצ"ל)

מדרוכיתא תרגום סנה (שמואל א' י"ד ד')

מהט (בספרים שלנו בחית והיא היא)

מוא ההוא גינאה דשקיל מווא דירקא (ברש"י

הגיה אריסא דקדיש במווא דשמכי)

מוג (ע"ז דף נ"ח מוג ומסך אחד הוא אלא

שוהו לשון חכמים וזהו לשון תורה

והביא הגאון ערך מסך)

מוג ובפרק אמר להם הממונה ביומא

(ליתא בד' רצ"ב)

מוג אמר אב"י כי חמרא במוגא (ל"מ כעת)

מוזר משישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה (וכן

הגו' בירושלמי אבל בש"ס עד שישאו)

מוזר ולא שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה

(ובגיטין פ' המגרש דף פ"ט)

רע"א משישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה כצ"ל)

3 **מז** בסוף גמרא דפרק הקורא את המגילה

עומד ומחינא ליה באורפתא

(בד' רצ"ב ליתא)

3 **מז** ומחינא ליה באורפתא (בש"ס

אורפתא וע"ל ערך ארוף וגו' רש"י

וכ"ה בברכות מרופתא)

3 **מז** ועיין גרסת הגמרא כי היא אחרת

(אין כאן אלא ערבוב שנחערב לו

ב' גמרות למ"ע)

5 **מז** דכי סלקן מנהרא מחית ליה ברישיהו

(אין כן בספרינו ונ' שג' כן אמר

ר"ה בריה דר"י חוינא לאחותי דלא קפדן

עליהו דכי סלקן מנהרא מחית להו בראשיהו)

7 **מז** כל דאית ביה טוחא מצטמק ויפה

לו (בש"ס מיחא ביר"ד)

8 **מז** טוח בקדקדו (יבמות ד' ט')

מחלץ (ועי' לק' ערך מחצל)

מחספס ודומה כמי שמונח בחפיסא

(בנוסחא שלנו בקופסא ונוסחת

הגאון עיקר)

מחצלת

מיימים ותאמר שרה מיימים היא צריכה
 פי' (נ' למחוק תיבת פי' ע"ש
 במדרש פי' מ"ה ושם הגי' הימים)
1 מך מטרא במפתח בבא בר חטרא מוך
 שקיך וגני (בש"ס כדמפתח בבי מטרא)
מכבר עוים היו לאבא בהרי מכבר (בש"ס
 שלנו מכורר והיא היא)
1 מכל אהדר ליה במכילתא אחרתי
 (פסחים דף מ"ח)
1 מכן אף הוא עשה מכנה (צ"ל מוכני)
2 מכן ועוף ששכן (בספרים שלנו והעוף)
1 מכר אמרי במכרי כהונה (בש"ס מכירי)
 וכו' כדכתיב (ול"ג שהוא מלשון
 איש מאת מכרו מלכים ב' י"ב)
מכש ובסוף קדושים תהיו ישעון מכושיה
 ויחצב בטורא (פ' כ"ה ושם ג' אחרת)
5 מל לא תקלל חרש במיללין שבעמך
 (גי' רש"י באומללים)
6 מל פירוש ומה אוכל נפש שאע"פ שהוא
 באוהרת שמחה אינה דוחה יו"ט
 טילה שלא בזמנה לכ"ש (הרמב"ם הביא
 פי' זה בשם ר"ג במגלת סתרים ודחאו)
6 מל באוהרת שמחה (צ"ל באוהרת)
6 מל אינה [מצוה] דוחה יום טוב (בד'
 בצ"ד וכצ"ל וצ"ע פסחים ד' ס"ח ע"ב)
10 מל פירוש זהב שבור (כפיר"ח בתום)
11 מל הני מוליאתא דבי בארי הנראש
 אוקנן (בש"ס דבי בירי ודבי נרש
 וכ"ה בד' רצ"ב דבי ברי ודבי נרש)
12 מל עד שיצאו ממנו אותן ג' לוגין
 שטלאו אותו (כה"פ פי' שיצאו
 המים שהיו בתחלה ופי' הגאון פי' חדש)
12 מל ולשתכעום תעמוד על מליאה
 (טלאך כ"ה בש"ס ובד' בצ"ד)
 מל

מחצלת אם אין לו טפץ ומחצלת (כן
 הגי' בירוש' וכ"ה בר"ף אבל
 בש"ס ומשניות ליהא עי' ש"מ ותוי"ט)
מחק והביא ט"ו שעורים פטור תרגמא אביי
 במחיקתא (גי' שלנו חייב ע"ש
 וגי' הגאון היא גי' ר"ח שגרם פטור עי' ש"מ)
מחק בו ביום שהושיבו את ר' אליעזר בן
 עזריה בראש גדרו סאה (פי' כן
 טדאמרינן ברכות דף כ' כל היכא דאמרינן
 בו ביום ההוא יומא הוי וצ"ע דנותן כיסו
 לנכרי מו"ח דברים הוי ורש"י פי' בו ביום
 כשגורו י"ח דבר בעלית חנניה וצ"ע)
מחק כל גזירות שגורו מקצת מן המותר
 לעשות גדר לנשאר שהוא אסור
 מן התורה (עין רש"י ותוס' פי' אחרים)
2 ממט כל שאינו יכולה להמיט בה אדם
 (בספ' שלנו באדם אבל גי'
 רמב"ם בפ' כהגאון)
מטמטם איסורו קא מטמטם (לא ידעתי
 בעת מקומו אולי הי' גורם כן
 ע"ו דף כ"ו ע"ב והוריות דף י"א במקום בעי
 למטעם טעמא דאיסורי)
מטר ובפסחים דוכור (צ"ל ובפסיקתא)
מטרקא מטרקא קטילא דמיעי דפסיק
 רישיה (תיבת קטילא ליתא בש"ס
 וכן בד' רצ"ב)
מטרקא ודלמא מסוסיא ומטרקא (בש"ס
 מרמקא)
מטרתא שנים שהוציאו [אפוכי] מטרתא
 למה לי (כצ"ל)
מי מים הראשונים צריך להגביה ידיו למעלה
 שמא יצאו המים לזרועו (בב"י
 או"ח סי' קס"ב הביא דבריו אלו וכתב שאין
 כן דעת המפרשים)
מי אמר רב אשי אישתי מי זריון ולא אשתי
 שכרא (עי' ט"ע ערך מוריון)

- 13 **מל** אמלתראות של מילת (מילה כ"ה שם וכן בד' בצ"ר וכצ"ל)
- 13 **מל** ומתן ראוי להביא בכורים (המדפים שינה מסדר הגאון כ"פ וגרע)
- 14 **מל** ובהגדה דמגלה (דף י"ב)
- 14 **מל** סובני סלסל: ומלמלה (בש"ס ליחא)
- מלאכה** ובכולן נוטלת שכר יש לבעל לומר וכו' (נ' שאול בש"י ד"ח שהביא הרא"ש כדרכו להעתיק דבריו סתם ואליבא דר"ע קא מיבעיא ליה)
- מלכו** פי' מולכו המלך בלע"ז מונכו (בד' בצ"ר בל')
- מלומה** וזה שאמר עולא (ע"ש)
- מלח** כל סעודה שאין בה מליח אינה סעודה (ג"י שלנו מלח והיא נ' ג"י רש"י)
- מלח** בפרק חבית שנשברה (שבת ד' קמ"ה)
- מלח** אבותינו כשעשו את המשכן היו במדבר אוכלין מלוחים ועושין המשכן (ע"י ברש"י שפי' על בנין בית שני)
- מלממיא** בפסוק את קרבני לחמי (צ"ל בפסיקתא)
- 2 **מלממיא** איפה ג' עוגה וג' חבין (אפתה כ"ה שם וכצ"ל)
- מלמס** אלו המלמסין (בש"ס המלמטין)
- מלך** בשלשים מעלות המלכות פי' מפורשת במשנת סנהדרין (מפורשת המעלות בד' רצ"ב וכצ"ל)
- מלמד** דרבן שמדיר בינו לפרה (ע"י במ"ד פי' י"ד שג' שדר בינה לפרה)
- מלען** דמי לססא כדאמרינן סכינא הריפא (חולין דף י"ד)
- מלען** (וע"י עוד לקמן ערך קלעין מלעין מין קטניות)
- מלקות** סמכו רבנן שהן ל"ט הכאות דכתיב ונקלה אחיך לעיניך אחיך בגימטריא הכי הוי (לא ידעתי מקומו)
- 2 **מלחא** תרגום סוללא מליחא (צ"ל סוללת)
- 2 **מן** ר' אחא אמר חיטי מנות חיטין דמניין (בספרים שלנו בלא מניין ע"י מ"כ ואשתמטתיה דברי הגאון)
- 7 **מן** בפי' המוציא מנה בן מנה פי' שם חכם בן חכם (בד' רצ"ב ע' בפ"ע אחר ערך מן ינצרהו)
- 7 **מן** בריש גמרא בפרק בסדר תענית (תענית ד' כ"א)
- מנד** בשבת (דף ק"ד) מכאן שנתנה תורה במנוד (בש"ס במנוד ראש)
- מנהרותא** עבדיו ושפחותיו למנהרותא עבדין (בש"ס בח' אבל ג"י הרא"ש בה' וע"י בר"ן)
- מנוולין** בריש פי' ד' (צ"ל ה')
- מנה** אמר רב פפא נודמנו לו נככים (בש"ס ג"י אחרת וע"י ברש"י)
- מנמנמי** הוא דתן ואבירם קריאי העדה תרגום מנמנמי כנשתא (ל"ג כן בס' לא באונקלס ולא בירושלמי)
- מנון** קורין לסדרא מנון (צ"ל סהדא)
- מנוני** נתיי מוניני דקמצי נתיי (מינוני בד' בצ"ר) (רש"י פי' מין עופות קטנים וע"י חולין דף נ"ז ד"ה דאינקורי מש"כ בשם תשובות הגאונים, אך הערוך בע' נקר פי' כפי' של רש"י)
- 1 **מנעל** כהדא דרב עקיבא (בס' ועירא)
- 1 **מנעל** בריש גמרא בפרק מצות חליצה ברול ונחשת מנעליך עיבר דדשא דארץ ישראל היא (בספ' שלנו ל"ט)

מנפא המדף של דבורים והמנפא (כספ' דילן והמנפה בה')

1 **מס** פירוש מסו מתרפאין (מרפאין כצ"ל)

2 **מס** הרמונים משימסו (משימסו כ"ה בש"ס וכן בד' רצ"ב)

מסאסא מסקר לך... מסאסא מסקר (צ"ל מסקר... מסקר בדל"ת)

מסבלין במסובלי התומי (בש"ס כ"ב דף פ"ו) כמתאכלי

מסחחא בכבי"ט (בגמ' דסמוך איהו תלם כ"ה בד' בצ"ר)

ממטר (צ"ל מסטר)

4 **מסמס** מתמסמס הבשר (חולין ד' ג"ג)

מסמר ואם שמו בדלת כדי לשמור המסמר שלא יאבד טהור (ג' שחסר כאן מסמר שהתקינו להיות פותח בו את החבית)

מסמר עד שיצטרפנו (בש"ס עד שיצטרפנו ויש בו פ"י שונים)

מסס א"ב פי' הומסוס בלשון רוטי אחד מן קרבי הבהמות (לפ"ו הה' שרשית ולדעת הערוך ג' ג"כ כן שכי נקרא המסס וכ"מ בויקרא רבה פי' ג' ולא כתו"ט ר"פ א"ט)

מסרק המסרק טהור פי' ראשו של רמון שטמנו הנץ (מגן ד' רצ"ב וכ"כ בר"ש מינין)

מסרק כדתנן רבי אליעזר אומר (צ"ל כדתניא)

3 **מסת** א"ב משפו כתוב (והביאו הגאון בערך משפו)

2 **מע** בפרק קמא בעדיות (צ"ל ג')

מעבר כגון בוצית (צ"ל ביצית)

מעדר איכא דאמרי המעבר איכא דאמרי המעדר (המעפר כ"ה בד' רצ"ב וכן העתיק הר"ש וכצ"ל)

מעזב ר' יוסי בר חנינא אמר קנים וסנאין וטינא ((וסטיני כתוב) הוא ג' רש"י ופי' שם חכם וגי' וסטיני ארשב"ל וע"ל ערך קר)

מעך מעוך וכתות כבר פי' בערך גד (לא מצאתי שם)

2 **מעל** שני דברים המתירין מעלין זה בלא זה (גי' שג' שם אלא כד' דאמר ב' דברים מעלין וכו')

מערוך ומודדין בו הרקיקין (ומרדדין בו כצ"ל ד' רצ"ב וד"ש)

1 **מפים** וא"כ מצערו (צ"ל ואח"כ)

2 **מפים** כסוף במה מדליקין שמואל חש ביה (בש"ס שמואל הקטן)

מפריס א"ב ובערך פון גרם בעל הערוך מפרינים (שם הוא כפ' ס"א ע"ש והמ"על"ד כי ב' מאמרים הן)

מצביחא וקא מבלבל מצוביחא (בש"ס וקא מייחי צוביחא)

2 **מצצה** פי' כשאמר טרור זו (צ"ל מצצה זו) **מצוי** הוא מצוי ואינהו קא מקרקרן (בש"ס מעואי)

מצוי כב"מ [בגמ' מצא כסות] לא אמרן אלא דלא מצויין (בש"ס צויין)

מצף מבקעת בית הכרם מצף מים (שם מצף ועי' ברש"י והעיקר מל' צפוי מים על ראשי)

2 **מצר** בפרק השוכר בגמרא [המניח נכרי] ד' בצ"ר)

2 **מצר** עצמות ואם הם הגנות (ע"ל ע' מק)

2 **מק** ויוזרר הנער תרגום אתמקק רביא (ע"ל ערך מצר ובספ' ואתמורק י"ל במתורגמן כגו' הגאון)

4 **מק** (בד' רצ"ב הכל ערך אחד ולא כמ"ע)

4 **מק** אמר ליה עלם הב ליה פלכאי פתקית בריש מוקיה ומחיה ברישיה

כירה דמעשה שעשו דף מ"א (ד' רצ"ב)
 2 מר בובחים פרק בית שמאי (דף מ"ג)
 2 מר צפור דרור שאינה מקבלת מרות
 (ביצה דף כ"ד)

4 מר מפריחי יונים אילו שמטרין את
 היונים פי' מלשון מורה מלמדוין
 אותן לפרוח (ורש"י פי' מרגיוין וא"ו להלחם
 ובשבת דף ל"א שהטרו פי' נתערבו כמו
 שמטרין את היונים ול"ו למה לא הביא
 הגאון הא דשבת)

6 מר עולא אמר אוזביון מרוא חיורא
 (בד' רצ"ב מריא)

מראנה באלו טריפות בחולין (דף מ"ט)
 מראנה מוראנה דבשרא אסירי דכורי שרי
 (גי' רש"י דרנא)

2 מרג כלומר שאפי' נכנסו מעצמן על
 הגורן (ע"ש בתוס' ד"ה אפי'
 שמרעיהו)

1 מרד עין שמרדה (צ"ל שמרדה)
 1 מרד מותר לכוחלה בשבת [פי' שרוצה
 לצאת כאדם שמורד שיצא מדעתו]

(ד' בצ"ד)
 1 מרד בסוף גמרא דפרק כיצד מברכין
 ריש לקיש פי' שיצא מדעתו (בד'
 בצ"ד ליתא)

1 מרד דפרק כיצד מברכין (דף מ"ט)
 1 מרד ריש לקיש [הוה אכיל עד דטרוד]
 (בצ"ל)

1 מרדה (בספ' שלנו מרדו)
 2 מרדה להביא מרדה (תענית ד' כ"ה)
 2 מרדה ברחת ובמורה (תיבת ברחת
 יש לטחוק)

1 מרזב כקולמוס פסול כמרזב כשר
 (יבמות ד' ע"ט)

1 מרזב וקורין אותה כישא וכיסוכסי טאני
 (ע"ל ע' כסס)

מרזבני

ברשיה וקטלוה (רש"י מחק גירסא זו)
 מקב ר' ישמעאל אמר במקבות היתה
 נעשית (בש"ס במקבות של אבן)
 מקדקדין תרגום ירושלמי כדודים (אולי
 צ"ל כרודים, אבל בתרגום שלנו
 לא נמצא כן)

מקל טבן תרתי מתלת (שבת ד' קנ"ב)
 מקולין ראה שחותכין בשרו במקולין
 (בש"ס ששוקלין)

2 מקצה אין מוקצה לר"ש אלא גרוגרות
 וצמקום בלבד (סוף ביצה ד' מ')

2 מקצה המעביר תאנים בחצרו לקצות
 לגמר את מלאכתן (מעשרות

ריש פ"ג)
 2 מקצה המעמיד תאנים בחצרו (צ"ל
 המעביר)

1 מקצוע בריש גמרא דפרק כל המנחות
 באות י' גרוגרות שבמקצוע (אמר
 ר' ישמעאל אבא היה נוטל יוד גרוגרות
 בד' רצ"ב ובש"ס אמר ר' אלעזר בר רבי
 יוסי אבא היה נוטל)

1 מקר חואי מוחאי דאדים ונטל טוקריה
 (בש"ס חואי דאבקע רישונתד מוקרי)

3 מקר כגדסינון טאי מכבשין רב יהודא
 אמר נקירתא דריחא (מ"ק דף י'
 וע"ל ערך כבש)

מקורולות פירוש שראשיהן חד (פירוש
 אחר כצ"ל נ"ל)

מקורולפרום (בד' רצ"ב מקרילפרום
 ביו"ד)

2 מר בפסחים [ובפ' יה"כ בגמ' דמי
 שאחוו (ל"ט שם בספרינו) ובסוף
 גמ' דפ' בן סורר] (ד' בצ"ד)

2 מר אמר אבוי כל מילי דמר עביד כרב
 (בריש גמרי דע"פ דף ק"א ובפ'

מרוכני (מגילה דף ה')

מרוז בפרק החולץ ביבמות שני (צ"ל דיבמות ובפרק בתרא)

מרוז והן מכבין הכויה (נ"ל שצ"ל מכבאין)
מרכוף המרכוף טהור פי' אמרו שמצאו תללים כלים בארץ רוחה ומצאו בו פי' זה (ט"ס הניכר יש כאן ועי' בר"ש והרא"ש כפי' שם שכתבו וז"ל המרכוף פי' גאון שמצאו תלמוד כלים וכו' ע"ש וגם זה פלא ונ' שצ"ל גלילי בלים ובכ"י לידן שמצאו תלמוד כלים בארץ רוחה וז"ה בר' רצ"ב אלא ששם בארץ רוחה בר' ומצאתי נזכר ארץ רוחה בס' יוחסין בוכרון מלכי ישמעאל זמן ט' והוא בר' א"ד ד' קי"א ע"ב)

מרכוף ודומה לאותה שגרסנו בלאתה דבי בר ציתאי (צ"ל כלאתא)

2 מרן ובגמרא דפרק השוכר את הפועלים (ב"מ דף פ"ז)

2 מרן שדרינהו רבנן לבני מריון (בש"ס בירי)

מרפט מכאן ששפתותיהן של זקנים מתרפטות (שבת דף קנ"ב)

מרפסת ומעלות עולות בעליו אין אומ' (וב"ב דף י"א ה' בתים פתוחות

למרפסת אין להם אלא ד' אמות בלבד פי' אין אומ' וכו' כצ"ל)

מרפק על כל אצילי ידיו תרגומו על כל מרפקי ידיו פי' שחי (עי' תוס' מנחות דף ל"ז)

2 מרק ואמריק ואיפשי (ואשפי כצ"ל)

1 מרקא ממאי הואי רפוא אמיה בטיהרא (בש"ס דאפיה)

1 מרקא א"ב פי' בלשון רומי חי בלתי מווג (אבל אי"א ל"י כן כפי' הש"ס דבגיטין

דף ס"ד א' לשמשא וכו' וחמרא מרקא לחלגא וכו' וחמרא חייא ש"ט דתרי מילי נינהו)

מרקפא בריש ויקרא רבה (פ' ה')

מרקפא אולא לגבי מגירתא תרעא מרקפא ליה (תרעא פתיה וז"ה בר' רצ"ב)

מרשניא אתו בני מרושניא (ב"מ ד' ק"ז)

1 משח אי משום תערובת מיסר אסירי (בר' רצ"ב ליתא)

3 משח ובריש גמ' דפ' הוורק גמ בידה ומשיחה בידו פי' יתר (בר' רצ"ב

כפ' שנים אוחזין כגמ' זה ישבע מ"ש מדר"ח דאר"ח בריש ג' דפרק הוורק)

משך ובפרק איהו מקומן תנא דביר' ישמע' ברבי שמעון בן יוחאי זה וזה יסוד

דרומי ומשכוה גברי לגברא (זבחים דף נ"ג וע"ש בתוס' שהביאו דברי הערוך)

משך בסוף גמרא דפרק קמא דשבועות (בתוס' הביאו פי' זה)

משכוכית (ב"ק דף נ"ב)

משכוכית מאי משכוכית ר"י אמר עזרא דאולא ברישא פי' המהלכת בראש

העדר (בש"ס בריש עדרא)

משכל דמפסקי לה משיכלי דמאני (בש"ס דמפקי לה)

משכל המוציא יין בשבת משיכלא משיכלא (צ"ל משי כולא בב' תיבות)

משכל משיכלא (בש"ס משיכלא)

משל ש' משלות שועלים היו לו לר' מאיר ואנו לא בא לידנו אלא אבות

יאכלו בסר ואמרי לה מאוני צדק (בש"ס אין לנו אלא ג' ע"ש)

משליתיה ומחתותיה תרגום מולגותיו ומחתותיו (צ"ל תרגום ירושלמי)

משליתיה (והמולג שלש השנים ד' רצ"ב)

[משמד] אוכל נכלות לתאבון כפ' ד"מ בג' כגמ' א"ר שמעון (בר' בצ"ד וכ"י ליידין)

מתח כמו וימתחם כאהל לשבת (ישעיה ט')

מתחל וכשיוצאות הכנפיות (צ"ל הכפניות)

מתחלי ולא מתקמו (צ"ל מתקיימו)

מתו מתו קורין את שמע בערבין (מתתי

כ"ה בד' רצ"ב)

מתכלתא כריש גמ' דפרק מקום שנהגו

(צ"ל דאלו עוברין פסחים דף ט"ג)

2 **מתן** כתי"ב ויקרב משה (צ"ל בת"י)

3 **מתן** אמתנייהו שרי לו (צ"ל שדי להו)

4 **מתן** במתנה בעלמא (בש"ס במיתנא)

5 **מתן** האומר לחברו מתנה אני (בדפוס

רצ"ב [נותן לך יכול לחזור]

וע"ש בש"ס)

מתניתא (ובחים דף צ"ו)

מתרא הוה נקיטא מתוארה ושארג (ושרגא

בד' רצ"ב ובש"ס גי' אחרת)

מתריין (עי' ערך פגן)

1 **נאלא** נאלא מערך ידוע נואלו שרי צוען

(בערך ירוד דפוס רצ"ב)

1 **נב** וכן אתה אומר בניב של תבן (גי'

רש"י ותוס' גוב)

2 **נב** וה"ט דאיתכול לניביה (בש"ס

דאיעכול ניביה)

3 **נב** בפרק במה אשה בשבת (דף ס"ג)

[ובסוף גמ' דפ' מרובה] (ד' בצ"ד)

נביא ונביא אחד זקן יושב בבית אל

ירושלמי זה אמציהו כהן גדול (זה

אמציה כהן בית אל כ"ה שם וכצ"ל)

3 **נבג** בגמרא דפרק כיצד צולין (צ"ל כריש

גמרא דפרק וכו' והוא בפסחים דף ע"ד)

1 **נבט** גליל ראשון סמוך לארץ ישראל

נקרא בלשון העמים נבט מן לשון

עברי אילי נביות (עי' נביות בן ישמעאל

כ"כ יוספון בקדמוניות שלו)

נבוכדנצר

משמחיג והבו ליה עשרין וחד מלמי

ופרוותא דמשמחיג (בד' פ"פ ליתא

אבל איתא בעין יעקב)

משמוט הכא במאי עסקינן במשמוטא

בעלמא (ע"ש ברש"י)

משמע ובפרק אלו מציאות [בגמ' אף]

השמלה (כצ"ל)

משמע ובפרק היה מביא את מנחתה

(סוטה דף ט"ו)

משמע והלא אפר הוא [שונה] הכתוב (כצ"ל)

משמש אסור למשמש בצרור בשבת פי'

משמש להחליק מקום חידודו (עי'

ברש"י פי' אחר וע"ש בחוס')

משמש סנין ומשתמשין (ומשמשין כצ"ל)

משניתא מקום שהים עולה מועפו

(צ"ל כועפו)

[**משעכן** כפי' מטיין אלו המשעכן ובעל גבר

גמ' תניא משעכן בכצים בעל גבר

בגיד ויש ששונין מאושכן (כ"ה בד' רצ"ב

אחר ערך משניתא ועי' ערך בעל וצ"ע

לקמן ערך שעבו)]

משפחה שלא להוציאם חוץ וכו' (צ"ל

חיץ לירושלים)

משפל בויקרא רבה ואת תהיה (בספרים

שלנו הוא כפ' ואשה כי יזוב פי' י"ט)

משקר ואי לא ניהו משקרי חלווני נחות

וכו' (בד' רצ"ב ונחות ובש"ס ליתא)

משקר א"ב וכו' כמו לולים שביבשה

(צ"ל שבלולים)

2 **מת** אין לי אלא מיתות חמורות שלא

נתנה שגנתן לכפרה פי' דרך עליה

לא נתנה שגנתה לכפרה שפטור מגלות

(צ"ע"ש בש"ס ורש"י ותוס' וש"מ)

מתיבאתא מתיבאתא מתני' בעוקצין י"ג

מתיבאתא (בד' רצ"ב הם ב' ערכין)

נדר הוּו קא דייקי שושמי הוא נידא (צ"ל הוה)
נדרן [עין ערך לדר]

1 **נהג** ועוד פירוש בפי המקבל (ב"מ ד' ק"י)
2 **נהר** כבר פירשנו בערך מח (מה כצ"ל
ומזה נ' שבספרינו השמיטו המעתיקים
מקצת הגמי ע"ש)

3 **נהר** (שבת דף ק"מ ע"ב)

4 **נהר** כאלו טרפות (חולין ד' נ"ד)

4 **נהר** כבראשית רבה פרשת ותנח (פ' ל"ג)
נהרדעא (סנהדרין דף י"ז)

1 **נוול** מלכותא אולא ונוולא (ב"ב דף י"ג)
(בש"ס ורלדלא אבל גי' רש"י ומנוולא)

2 **נוול** וחדא נוולא בסתרי (בש"ס גי'
אחרתוע"ש ברש"י שכיון לגי' הערוך
ועי' עיד נ"א בערך פלך)

נווסין בג' דברים קדמה מלכות יון
למלכות בנווסין ובפניקטין ובלשון
(למלכות [הרשעה] בד' רצ"ב וכו' בספ' דילן)
נוות אול אבימי נותאה והרגו נוותי (שבת
דף קכ"א ע"ב)

נוזה אם יגעה שור על בלילו תרגום אם
יגוה תורא (בספ' שלנו יגעי תורא)

נוזייתא ובפרק ערבי פסחים (דף ק"ג)

נוף ולקרויה לרבא נוף הוה פי' אותו
מעשה המפורש בתעניות (ע"ש ברש"י)

נהל מה נחלים מעלים את האדם מטומאה
(מטומאה [לטהרה] כ"ה בש"ס)

2 **נהר** ונגועין הצדדין ביחד [רואה] (כצ"ל)

3 **נהר** בסוף גמי דפרק השואל בב"ק (צ"ל
בפי' שואל שבת דף קנ"ב)

4 **נהר** ויפה באפיו תרגום ירושלמי ונפח
בנחיריה [עד אשר יצא מאפכם]

נחשול ביומא עמד נחשול שבים לטובעו
(עמד נחשול שבים לטבעד, ובגוטיין)

פי' הנקיו (דף נ"ו) עמד וכו' כצ"ל

נחת

נבוכדנצר ההוא גמרא נבה ככלבא נפה
קקולתא כצרצורא ([נצר] כצרצורא

ד' רצ"ב וכ"ה במדרש)

3 **נבל** ומי שמנקר אותם (עי' ערך נקר)
1 **נבר** שהיה כובר (צ"ל נובר)

נגאן כריש גמרא דפרק האומר בית כור
בבבא בתרא [ובפי' האומר בגמי

צא וקדש בגמי' על מנת (דף ס"א) ובגמי'
דפי' אין מקדשין (דף כ"ה)] כ"ה בד' רצ"ב)

1 **נגע** ולא מצינו דמים הציין למעלה
והציין למטה (יומא דף ט"ו)

נגהקיהו (בש"ס והיא גי' רשב"ס ב' תיבות
דגגה קאיהו)

נגהקיהו בפרק המוכר את הבית [בגמי'
המוכר את העיר] (כצ"ל)

נגהקיהו פי' הא דמעלינהו בבית הבד
נמכרין בסתם עם בית הבד [והא

דמעלינהו בהני בתים לחוץ מבית הבד אין
נמכרים א"נ בסתם עם בית הבד] (ד' רצ"ב)

נגהקיהו (ב"ב ד' ס"ט ע"ב וע"ש כי משונה
נוסחת הערוך מש"ס דילן דקאי

אביברי' ואולי יש ט"ס כאן)

נגסטר ואשר- אינו משחית לגמרי נקרא
בלשון חכמים תער וקשיא לן על

פי' הגאון (עי' בתה"א לרמב"ן ענין תספרת
שהביא דברי הערוך וכתב שתיבה זו משובשת

היא ע"ש)

נגפס (וכי' הרא"ש בה' מקואות שכן גי'
הרמב"ם והראב"ד)

1 **נגר** תרגום [ידון] נגרי (ד' כצ"ד)

1 **נגר** בעי' בסוף גמרא דפרק ר' ישמעאל
(צ"ל כריש)

3 **נגר** החרש והמסגר תרגום חרש נגר
(בספרי' ליתא כן ע"ש אלא על

חרש עצים [ישעיה מ"ד] תרגום נגר עאין)
4 **נגר** (בספרים שלנו כדלת)

נחת תלצה סנדל של נחת אלילים פי' דבר שינוח ולא יזוו ממקומו (וגי' הגאון צ"ע ברש"י שם וצ"ל שגם לגי' הגאון כונת הנחת הסנדל להסיע הע"ז ב' ממקום למקום וגרס כן שהוא ההיפך מן תקרובת אלילים ולכי א"ל שכן ג' הרמב"ם פי"ד מה' יבום הלכה כ' דוק בלשונו)

2 נטף פי' שם עיר ושמה טופה (כפי' המשנה להרמב"ם כ' נטופה שם מקום ואולי גם בערוך צ"ל נטופה)

2 נך א"ב ענין הכאה (ול"נ שהוא מערך שלפ"ו)

נכש כפרק הטקבל (ב"מ דף ק"ה) [הטקבל שדה מחבירו וכו'] (כצ"ל) **נכת** בגמ' והא חוינן דנכתא ובמשא (בגמ' [בכל לכבך] בדי' רצ"ב ובספרים דילן לא מצאתי)

נכת איסור לחכ' (לחברך ד' רצ"ב) **2 נם** כי הוה קא מנמנס רבי פי' כי שכיב להפטר מן העולם (בש"ס כד הוה נח נפשיה דר')

נמוך גדר שהוא נמוך (ושרשו מוך עיין דר"ק שרש מוך)

2 נמוס עשו לו כנימוס עשו לו כראוי (צ"ל לה. . . לה)

2 נמוס תרגום בנימוס ארעא (תרגום ירוש' ד' רצ"ב אבל בספ' ליתא)

2 נמוס תרגום בנימוסי עבדא (צ"ל תרגום ירושלמי)

2 נמוס מוכתר בנימוס הוה כעדי (תיבת כעדי מחקה רש"י)

2 נמוס ורבה בר רב הונא עדיף וכו' (ל"י לפרשו)

2 נמוס ג' מילי בעי מן שטיא (מו"ק ד' כ"ח)

1 נמוך נותנין פאה מכל אומן ואומן פי'

שם איש (אבל רמב"ם ור"ש פי' מקום כערך הד')

נמוש גמרא בבבליה ר' יוחנן אמר וכו' (ב"מ דף כ"א)

2 נניא בא אחד וקשר חבל בחבל נניא כנניא ודלה טמנו בשבת ושטה

(במ"ד ליתא ונ' שט"ם הוא)

נסן פירוש א' כפנייתא (צ"ל פי' אחר)

נסן א"ב נסחני כתוב (בדנסחני תיבה א')

נעא דאנפותא תרגום ירושלמי חוה התנופה (וכ"כ מחורגמן אבל בספ' שלנו

חדיא כאונקלם)

1 נער פחות מג' על ג' שהתקינו לפקפק בו את המרחץ (לפקוק בו כ"ה

בש"ס וכן בערך פק)

4 נער בסוף גמרא ב' בחוספת שביעית (צ"ל בסוף פרק ב')

4 נער פי' אם היו אלו הרועים שכורים לגוים אחרים יום או שנה ודאי

לא יעמדו בכאן (המפרשים ופי' לא פירשו כן ע"ש)

1 נף אי במנפה תתנופפי (צ"ל תנופא אתנופפי)

1 נף אמר להו רבא (בש"ס רב)

1 נף חויין לפרסי ונפווחא ([בריש גמ' דתענית דף ג') אפשר בנפווחא]

ד' רצ"ב וכצ"ל)

1 נפח תבואה והביא תכן חייב ואם הוסיף תקלא כי תקלא (חסרון הניכר יש

כאן עי' בש"ס וכצ"ל רבא אמר קשה למשאוי תנן)

1 נפס ובפרק המדיר בנדירים (צ"ל בכתובות)

2 נפס ויש ששונן כילן בצדי (עי' לקמן ערך פץ)

- 1 נקר בפי' היו מנקרין (צ"ל דהיו)
- 1 נקר ירושלמי (בכרות שם)
- 1 נקר ירושלמי ובאש לרבי ועירא כגון דצוח (צ"ל כגין דצוח)
- 1 נקר לר' חייא בר אבא (בערוך דפוס רצ"ב לרבי חייא בר וזה)
- 1 נקר נוקרבא (צ"ל נוקרנא ובד' בצ"ד נוקרא)
- 1 נקר ש"מ האי ניקרא מסי פי' כתיבין (בש"ס הני כתיבין וכן הגי' רש"י)
- 1 נר שאלה נר של זכוכית (עיין תוס' ורא"ש ס"פ כירה)
- 1 נר ששיניה שרויה בישראל (התיבות האלה יש למוחקן)
- 3 נר חוכר נירין (שם חוכרין)
- נרדשיר פי' בלשון ערבי לרדי אלנרד (בד' רצ"ב לדדי)
- נרווד בתוספתא בריש פ"ו דאהילות (בד' רצ"ב ליתא לתיבת בתוספתא ולפי"ו צ"ל בריש פ"ו והטגיה הוסיף כאן תוספתא ומחקן לקמן ול"ד)
- נרווד וי"א כמו ארון של מת שנושאין במוטות כדאמרן (כדאמרן בתוספתא בד' רצ"ב)
- נריתא עיקרא דנוריתא (בגמ' אחות הדם דף נ"ט ובספ' שלפנינו דמדריתא ופי' המ"ע איננו נכון)
- 1 נש ואפי' סכא נשא [בפרק החובל בגמ' בשבת (דף פ"ו) כגון שסכו נשא דלא הדר בפי' אלו הן הלוקין (דף כ"ב) בגמ' הקורח ל"צ דשף ה' אצבעותיו נשא ואותבנהו בכת אחת] (ד' בצ"ד)
- נשא בפי' השותפין בב"ב (דף י"ג)
- נשא א"ב פי' בית הנשכה (ל"ו פי' זה לפירש"י שפי' אביי)

נשב

- 1 נפש נפש רעה פי' שמדקדק בכספים ואינו רוצה בכספין (בד' רצ"ב בכפיסין ול"ו לפ' ע"ל ערך כפס)
- 2 נפש אתא לקמיה דרב ששת לנהרדעא נפיש (בש"ס לא אשכחיה)
- נפש ונתנחש (ל"י לפרשו)
- נצה נצהוני בני בכ"מ פי' (כגון ויאמר להשמידם לולא משה בחידו מלשון למנצה (עי' מדרש שוחר טוב מומר ד' ד' ק' ע"ב למנצה בנגנות ותבין)
- 2 נצל בכרות כמצולה (כמצולה ד' בצ"ד)
- 2 נצל ס"א מנודה (צ"ל מצולה)
- 1 נצר בעירובין (דף נ"ח)
- 2 נצר בראשון אין מתענין [מפני הנוצרים] ד' רצ"ב וכ"ה בש"ס דפוס וויניציא)
- 3 נקר מלמד שלא ענש הכתוב ((על הנסתרות) כ"ה בש"ס וכצ"ל)
- 4 נקר ניקודים או קליית פי' לחם שיש בו ורעונים שהיה מנהגם לעשות לחם במיני ורעונים (לבו א"ל כי יש כאן חסרון כי ב' הפירושים הראשונים לא יתכנו על המשנה כי אם על הפסוק יבש היה נקודים (יהושע ט'))
- 4 נקר ואחי ר' דניאל ז"ל פי' ויאכלו הכהנים הציי ביצה כדי שלא יהא כביצה במקום אחד (עיין פי' המשנה להרמב"ם ובחבו' פי' י"ד מה"ת)
- נקמוז כ"כ אדוננו האי ז"ל מאי נכסט וינקבץ (מאי ינכסט וינקבץ בד' רצ"ב)
- נקמוז מתלמא יתגער (צ"ל מתל מא יתגמר)
- נקמוז נקמו מותר נשמת אסור (ר' יהודה אומר נקמו וכו' אסור כצ"ל)
- ניקנור בראש סוטה בשערי המזרח ובשערי נקנור (נ"ל שצ"ל לשער המזרח לשער נקנור כגי' הירושלמי)
- 1 נקע ובין הנקע (צ"ל וכן בקע)

- נשב בכתובות גדילנא נישבי (דף ק"ג)
נשמ לא תינשוט גילדנה מאזניה (בד'
 רצ"ב לא תנשוש)
 3 **נשר** ואית בה אבן וחוקק עלה וסגדון
 לה (והוא בטיקא ומחמד היפך
 עבודתנו לש"ש ע"י אגרת להרמב"ם בת' להגר)
 2 **נתק** הנתק והביביה (צ"ל והביביה
 בש"ס והבביה אבל ביביה אי"
 מה הוא)
- 1 **סא** הסיאו לדבר אחר (בספ' שלנו
 השיאו וע"י בתוס' דף ל"ז ע"ב)
 1 **סאור** וסיאורן ומורסן (בספ' ושאורן)
 2 **סאור** ואל ישונו לכסלה תרגומו ולא
 יחורון לסיאורא (ע"ל ערך סר)
 3 **סב** הנוגע בצ"ב היוצא ממנו (חולין
 דף קכ"ד)
סיבטא ואולי בנוסחאות של בעל הערוך
 היה כתוב סיכתא ולכן לא הביאו
 (וכ"ה בערוכין וכן גי' הערוך לק' ערך פאה)
סככה אמר ר' יהודה הסבך פי' גדיל
 סככות (כגו' ר"ח בתוס' ורש"י
 גרס הסבר)
- סכלונות** מה שישלש בסכלנות (ג' ר"ח
 ותוס' ורשב"ם ל"ג ל"י)
 5 **סבר** האי מסובריא דנוייתא אסור
 להדוקיה ביו"ט (בש"ס מסוכריא בכ"ף)
 1 **סג** נטועה לעשות ממנה קורות באבות
 (באבות דר"נ)
 1 **סג** בפ' עקביה (בספ' ר' עקיבא פ' כ"ו)
 1 **סג** באחרי מות (פ' כ"ב)
 3 **סג** ואמר בבבא קמא (ל"י מקומו)
 6 **סג** בבכורות בגמרא תני רב יוסף שלא
 יביא סיג לעזרה בגמרא [והראיון]
 (דף נ"א) (ד' בצ"ר) וכ"ה בש"ס וע"ש ברש"י)
 6 **סג** בויקרא רבה זאת תהיה (פ' י"ח)
- 6 **סג** שגישתון בי ויפתוהו בפייהם (בדפוס
 רצ"ב סגיסתון מן ויפתוהו בפייהם)
סגן מסגני ושלוטו אייון (בד' רצ"ב אדיין)
סגן דפרק כהן גדול ביומא (צ"ל בנויר
 (דף מ"ו))
סגן סגן ומשיח שעבד (ליתא שם ונ'
 שצ"ל ומשוה מלחמה)
סגף אין היחיד רשאי לסגף עצמו
 (תענית דף כ"ב)
סגר מצורע מוסגר (מגילה דף ח'
סד סוד העיבור (כתיבות דף ק"ב)
סדה ירושלמי היא אסדה היא אסכדיא
 (אסכריא כ"ה בירושלמי וכן
 בדפוס רצ"ב)
סדום כופין אותו על מדת סדום (ב"ב
 דף קי"ד ודף קמ"ג)
סדום והלכתא כרב יוסף בסדום (בש"ס
 שדה וע"ש פירשב"ם דקאי
 אפלוגתיה דרבה ורב יוסף וכ"נ שם בתוס' ע"ש)
סדום קנין ומחצה (בש"ס ענין)
סדום פי' [סדום] הא דאמרן (כצ"ל)
סדום רבא אמר (צ"ל רב)
 2 **סדן** אף המכה בקורנס על הסדן בפ'
 הבונה (שבת דף ק"ב)
 4 **סדן** מאי סדנה סודנה (צ"ל סוד נאה)
 5 **סדן** סודני ירא שמים (ע"י ברש"י בגי'
 המקומות שם והגאון ל"ד לפי מע'
 האי כי למה קורא אותו בכאן מטיל שפק)
 6 **סדן** מצאנו בתשובות דעבדי תקנתא
 (ע"י רי"ף ורא"ש ה' ציצית)
 6 **סדן** במנא דעמרא (בטאני דכיתנא כצ"ל
 וכ"ה בד' רצ"ב)
סדר באליהו רבה שלשה בני ול' פרקין
 וזוטא י"ב פרקי (בתנא דבי אליהו
 שלנו חלוקה אחרת)

4 סטר וכשכיר יקוה פעלו תרגום והיך
אגורא דטוריק סיטריה (דטוריק
כ"ה שם וכצ"ל)
סטרנליא בפרק קמא בעבודה [זרת] כצ"ל)
סטרנליא וישטום עשו אמר ר' יצחק
ברבי אלעזר ([ברומי צווחין ליה
סנטוריא דעשון] דפום רצ"ב)
סיינא וכבר פירוש הפרק (צ"ל פי' בריש
הפרק (בערך סייבא))
סייף אי סייפך עלך ספרך כאן (כ"ב ד' ד')
סייף ויגרש את האדם כיוצא בו רשב"י
אומר (עיינן בספ' שנוי דאקדים
להא דרשב"י)
סייף כנר ומקל (בספ' הספר)
2 סך ובעלי מקרא פי' שפינה יציקה
(להסך משרש נסך כמש"כ רד"ק)
2 סך ומער (צ"ל ומערה)
3 סך ויכרת סוכת עצים (צ"ל שוכת)
9 סך לא צדיכא דמקנה אסיכי (צ"ל
דמנח אסיכי)
1 סכל ואינן עליהן סכנה אין קורין אותה
וכו' (נ' שחסר וצ"ל קורין בומנים
הללו אבל בזה"ו שטסתכנין ישראל
בדתותיהן)
סכין פי' ר"ח וצ"ל סכין של שחיטה וכו'
(עי' ביו"ד סי' ח')

סכרא אמר לי רב שמן (לרב) מסיכרא
(כצ"ל)

2 סל חגבים מן הסלילה אסורין (כ"ה
בירוש' אבל בכבלי הסלולה)

2 סל אסילתא נמי בעיתא (נ' שפי' מלשון
סל, א"כ לס"ל כפי' הראב"ד
וטוש"ע סי' קצ"ח סל"א דהא סל מקבל
טומאה ועי' ע"ו דף ל"ח דמנח בסלתא
פירש"י

סוון כטיט חוצות (ישעיה י') תרגום כסוון
שוקין לשומו מרמס כחומר חוצות
דמיכה ודוכריה (צ"ל שוקין דמיכה (ו)
ודוכריה (ט) לשומו מרמס (ישעיה י') כחומר
חוצות (בספרים שלנו כסין ודמיכה כמין))
1 סח כפ' ג' דאבות שיחת הילדים גמרא
שיחת הילדים כיצד מלמד שלא
יתכוון אדם (הוא אדר"ג פ' כ"א ותיבת
גמרא צ"ע)
[4 סח היסח הדעת] (בצ"ר)
סחן ואמר רבי יוחנן אין הדסים אלא
צדיקים (סנהדרין דף צ"ג)
סחס או כדל אוון תרגום או הסחוסים
(בד' רצ"ב סחוסים)
1 סט קנה בקומטו של טהור ונגע בוב
טמא (נדה דף מ"ג)
1 סט והסט גופו נדנוד בלה"ק ומי שנשא
כלום ככר הסיטו שהנושאה מסיטה
(עי' זבין פ"ה משנה ג' והר"ב ד"ה חוץ מן
המסיט וכפי' המשנה להרמב"ם ובתו"ט שם
ד"ה ואדם ופי"א דכלים משנה ב' ד"ה במשא)
סטיין נוטל אדם בשבת שיכת דיסקיא
מלאה פירות (בסטיו דפום רצ"ב
רש"י בסרטיא)
סטלא אמר ליה תנה (הב"ה בצ"ר)
סימון (ובתנחומא פ' שופטים אלמלא
סיטנו של יואב)
סמסימה ולא יהא לי ספוף של חרובין
בחדתי אסתופף [בארץ] בצ"ר וכ"ה
לקטן ערך ספף)
סטף בריש גמרא (צ"ל דמאי)
1 סטר ת"ר לא תשנא את אחיך בלבבך
יכול לא חסטרנו ולא תקללנו ת"ל
בלבבך (הוא גמי בעירוכין דף ט"ז ונ' שיש
חסרון כאן)

סלקוסתא (שבת דף ג')
סלקוסתא כיצד מברכין (בברכות ד' מ"ב)
סלקוסתא ואם לא נעשית כמהוברת בטיט
 ואסוד לעוקרה (רש"י ותוס' לא
 כתבו כן והגאון לטעמיה אול ע"ל ערך לפת
 ומש"כ שם ועי' ב"ק דף ל"א רש"י ד"ה
 סלקוסתא וצ"ל לפי' שם דב' סלקוסתא נינהו
 דבשבת פי' כהערוך וא"א לפי' שם כפי'
 בב"ק. שו"ר בערך חלקוסתא שהביא גם כן
 הא דב"ק, ונ' שפי' מענין אחד ולא כרש"י
 ואולי גי' רש"י בחד סלקוסתא ובהד חלקוסתא)
סלרין (בד' רצ"ב סלרין ומקומו לקמן
 קודם ערך סם)
 1 **סם** משני סמיונות (בספ' שלנו סמניות)
 1 **סמך** לפי שיכול להלך בלא אותן סמוכות
 וכו' (רש"י כ"כ בשם רבותיו ודחה)
 1 **סמך** בסמוכות ואין נכנסין בה לעורה
 שנמצא כרוכב (צ"ע בש"ס ד"ה
 תנא תנא קטיה דר"י דמשמע דמטעם
 מנעל אסור וצ"ע)
 1 **סמך** ויף בגדלו תרגום ואיתנצא (בספ'
 שלנו ואתנצה)
סממית ולטאה תרגום סממיתא (צ"ל
 והלטאה)
סמתר הוה עבדי לה סמתר וחיי (וכן
 יבמות ד' קי"ד ע"ב)
 5 **סן** ב' מכאן וב' מכאן ומשליכין אותן
 בהן (בד' רצ"ב ומשליכין אותן
 ותיבת בהן ליתא שם)
 5 **סן** במעשה משכן הסינין וכו' (כרייתא
 דמלאכת המשכן פ"א)
סנט והי' אומרים לאה זו אין סתרה
 כגילויה וכו' (לדעת הערוך ערך
 פסטם הפי' מדברות בה)

סנטר

פירש"י סל וכן בחולין דף צ"ה ע"ל ערך
 סל הד' ועיין לק' ערך סלת)
 4 **סל** אייתי סילתא שדא אסיק תרין (רש"י
 פי' סל)
 4 **סל** כפ' הבא על יבמתו ביבמות [אשה
 רעה וכתובתה מרובה צרתה
 בצדה] (ד' רצ"ב)
 1 **סלסל** מפורש בערך חלגלוגות (שם לא
 פי' דבר ונ' שהי' זה הפירוש
 כתוב שם והסופרים העתיקוהו לכאן)
סלד מ"ט ימטר על רשעים פחים אש
 וגפריית (בכ"י לידן [ואית דאמרי
 אלו סדומים])
סליון ורע אסליון של לוף (אולי צ"ל הסליון)
סלויים נעלו הראו לו פרט לסלויים שאין
 לו עקב (בש"ס ביבמות לסנדל
 המסוליים ובקדושין ג"כ למסוליים)
סולם בריש ויקרא רבה פי' ועוד ראיתי
 שמואל אמר כסולם (סלון כהו')
 (וכ"כ בעל מ"כ שהיא גי' הערוך וגי' ספרינו
 צ"ע ונ' שמתבת בריש ויקרא צ"ל לעיל
 סוף ערך סל האחרון)
סלן בדלעת או בסליון (צ"ל בסליון)
 2 **סלעם** בתחילה דומה כמין קרני סלעם
 (בש"ס חגיבים)
סלפידים להרים קול בתרועה סלפידים
 (וב"ד פ' צ"ט ואלו תוקעי' סלפידים)
סלקנרית (בד' רצ"ב סלקנרית וכו'
 בגמרא אבל במשנה סלקנרית
 וכן בירושלמי ובמשנה שבש"ס שלקנרית)
סלקנרית מאי מלח סלקנרית (צ"ל
 סלקנרית)
סלקנרית סלקתי רומי אוכלין בה (בש"ס
 אוכלין אותה)

ספף בילמדנו ברוש וישב יעקב (בילמדנו שלנו פ' ראה)

ספף א"ב ענין מאכל עיין ערך סף קמא (ול"נ מענין ערך סף הדי')

ספר 3 ואם היתה זבה קודם אין ספירת ו' עולה בימי נדתה (עיין מיימוני פ"ז מא"ב הלכה י"א ומ"מ שם)

סק 2 ושל סקאין שניטל חדידה (בספרים שלנו חדידה ובר"ש כ' י"ס חדודה וע"ל ערך חרר וצ"ע)

סקל 3 ניתי כסא דכספא מכי סיקלי (גי' רש"י סלקי)

סקר 3 א"ב בנוסחאות כתוב כלב בויקרא וגדיא בסירכא (זהענין אחד לב' הנוסחאות)

סקרדק ר"ב אומר נפתחה (צ"ל נפתחה)

סקרדק סקורדקין על פניה (סקורדקיה דפוס בצ"ד)

סקורטיא איתונא דצלא (צ"ל כיתונא)

סר 2 פירוש סר סער (ע"ש בפירש"י)

סר 2 כמה בדק הבית (כמו בד' בצ"ד)

סר 2 [בג'] מילי נחתו בעלי בתים וכו' (כצ"ל)

סר 2 אבל גבי ריח (צ"ל ריחיא)

סר 4 כדאמרינן חור לסודו (ע"ל ערך סאוד הבי')

סר 8 פירוש ענין סגירה (וני' שהסרו האלף והוא כמו אסירה)

סרביטין (הערוך גרם סנבוטין ע"ל ערך סנבוטין)

סרבל דפ' הוורק בגיטין (צ"ל דשבת דף ק"א ע"ב)

סרג 1 ומתחיל ממקום שפסק סירוגין (סירוסין בד' רצ"ב)

סרג 1 סירוסין קטועין סירוגין חדא חדא פ' אחד (צ"ל סירוגין קטועין

סירוסין חדא [פרא] חדא פ' אחד)

סרג

1 סנטר בפסקא דאינא (צ"ל בפסקא דאיכה)

1 סנטר והליון אינון (ואליון ד' בצ"ד)

סנף פ"י פלימו אמר כל כך נתארנו וכו' (פ"י ת"ק פלימו הוא כדאיחא אח"כ פלימו אומי וכו')

סנף בפ' השותפין סניפי דיכי (בש"ס ירכי)

סנף ודפנא שהוא הקנים העומדים לחיזוק (עיין ערך דפן)

סנקלט ובאל תונו פרשת [אחרי מות] הך הכפתור (ד' בצ"ד)

סנומרת לרכיבה (בש"ס לרכובה)

2 סנר אוכלין ברגילה עד שיכלו סנריות (בש"ס סנריות בגי' ומ"ס הוא עי' ר"ש)

ססמגור ואם דלת היא כיון שעלו ובדלתות (בד' רצ"ב בדלדלות)

3 סעד (מסתפינא להגי' כי נראה לי שצ"ל סער והוא מלשון פקידה עיין

לקמן ערך סר)

4 סער (בר' רצ"ב שער)

5 סער כיוצא בו קרי עליה גוי גוי (נ' שכוון לחולין דף י"ט ועיין פ"י

רש"י שם והגאון נ' שפ"י נכרי הוא נכרי ואין לו דמיון לנקב)

5 סער בהלכה קמא דפ' א"ט בחולין עד שישעיר ושט תיבה זו בש"ס ליתא

שעיר פ"י אחר כיון דשמעיה דנחר (ל"י מאי בין זה ללישנא קמא)

1 סף ארבע ספי (בש"ס חד וכצ"ל)

ספה וחכמים לית להו (צ"ל אית להו)

3 ספן עם לכדד ישכן אתון אמרין דלית אומה (צ"ל אהן אמרין)

ספספא תער אוטל (צ"ל אוטל)

ספספא ריפתא סיפוסקא (ליחא בספרינו)

ספספא מיאדסיפוסקא (גי' שלנו דסיפוקא)

- 3 סרג פי עושה המרכבות ((בראשית ט"ה)
עגלות תרגום יונתן סרגי דמוגדן
בחורתי אבל נ"א סרגי)
- 4 סרג (יזמא דף כ"ה ובספרים שלנו
הג"י הסדר)
- 3 סרה פירשו המפרשים בקוץ (וכן
קידושין דף כ"א מנין לרבות הסול
והסירא פירש"י בקוץ)
- 1 סרח ביטמא בארמית (בד' רצ"ב כיטמא)
- 1 סרח שנינו בתוספתא הכוסית והצידונין
(ג"י הר"ש והצידונין)
- 2 סרך פירוש כמו תפיסה (ועי' ב"ב דף
פ"ו ע"ב שאני בהמה דסרכא וברשב"ם)
- 2 סרך א"ב סרוך די סריכו לי (נראה לי
שזהו מלשון משרכת דרכיה עיין
רד"ק שרש שרך)
- סרכא סרכא דאקים תאניתא אילו מין
תאנה הוא (ולוי נראה שהוא אילן
סרק וצ"ל בשין או שהוא בסין עיין ב"ק
דף צ"ב ע"ב רש"י ד"ה קינא דשרכי ועיין
לקמן ערך שרך)
- סרנג דבי כנישתא עתיקא דסרוגנית (בס'
שלנו עתיקתא דטבריה)
- 2 סרק הצרובין והסרוקין (ע"ל ע' צרב)
- 4 סרק יצאו עמו פירוש תלמידים (צ"ל
שמונים (פ') תלמידים)
- סחם בריש גמ' דמגילה זו דברי רבי
מנחם בר' יוסי סתימאה פי' פלוני
סתימאה זו המשנה אע"פ שהיא סחם
טשנה אינה לר"ט (עיין עירובין דף ל"ח
ע"ב ור"י בר"י סתמאה וצ"ל שידע רב
שמשנתינו ר"י בר"י שנה אותה ולכך קורא
אותה שם סתימאה ומצינו סתימאה על
הברייתא דתני תנא קטיה דר"נ כתובות דף
ק"א ע"ב)
- 2 סחר פי' נחא להו לבעלים שלא ישב
העבד בטל ויסיה עצמו מן המלאכה
(שם בתום הכיאו דברי הערוך וע"ש ברש"י)
- 3 סחר פי' מסתוריתא לשון מעולה (ע"ל
ערך סליל)
- סתת פי' חוצב אבנים הפוסל אבני גזית
(ט"ס יש כאן ע"ש ברש"י)
- 1 עב שלא זרח השמש בטקום שזורחת
(צ"ל כבטקום)
- 2 עב בסנדל פרק ט' בכלים (צ"ל כ"ו)
- 3 עב פירוש כעין (צ"ל בעין)
- 3 עב וי"מ שיש מחרשות שהעץ נכנס
בתוך המוכתא (הסיכתא כן העתיק
הר"ש וכצ"ל)
- 2 עבד ספר אחר כאן ריצין... רציין (ג'
שצ"ל ריצין... רציין בד')
- 2 עבר ושרי קצצתיה וקטילא (נראה שצ"ל
ושדי ובס' ג'י אחרת)
- 1 עכמ זיל שדי עבוטיך (צ"ל שדי)
- 1 עבר בסוף גמ' דגיטין תם דדמו כי
עברא (בש"ס ודפוס רצ"ב דרמו וכצ"ל)
- 1 עבר פי' עורות הללו (חתימות בד' רצ"ב)
- 1 עגל עגול זה בחמש סלעים לפדיון בני
(גירסא שלנו עגל)
- 9 עגל שלש עגלות הן (כלים פי' כ"ד)
- 3 עד שאי אפשר (צ"ל שאפשר)
- 3 עד כמכות בסוף גמ' (במטובה ב"ק
דף ע"ג] כמכות וכו' כצ"ל)
- 4 עד פירוש הדא (צ"ל הדא)
- 4 עד בסוף גמרא דפרק כל הגט (גיטין
דף ל"א)
- עדי כדעדי טייעא (בר עדי דפוס רצ"ב)
- עדי ופי' טפח גובה על הארץ ג' פרסאות
שם אדם (בד' רצ"ב ליתא להתיבות
שם אדם ונראה שהוא הגהת המ"ע וקאי
על בר עדי)
- עדן

קב ענה הערוך הגהות עדן

שם אבל בעירוכוין ר"פ שום היתומים ד' כ"א)
עלב (בד' רצ"ב אחר ערך זה עלג עלו
 עלם ולא פירש)
עלם (נושא עולה מנחות פ"ו בכורות פ"ט
 בד' רצ"ב ליתא)
עלץ שטא שנשא אשה (צ"ל שמח)
עלץ שמש ששנה מסכתא מתורת כהנים
 [צ"ל שמח)
עלת 2 ובעין נשרייא (יבעון דפוס רצ"ב
 וכן בערך נשר)
עלת 2 או תעדי כתר (בש"ס בתר וכן
 בד' רצ"ב)
עמד 1 הלכך צריכה בדיקה (צ"ל הלכה)
עמד 2 לא רצה לקרות עמידה (עמדה
 כ"ה שם וכן בד' רצ"ב)
עמץ דהוא שלחה (צ"ל דהיא)
עמק 1 שמענו אדני [עמק] סכות (כצ"ל)
ען 1 אמר ליה עני מרי משמיה דרבי
 (בש"ס משמיה דרב ואולי ט"ס
 הוא כאן)
ען 3 אילו ב' עניינים שייכי (ל"י פי')
ען 6 ואוכלת עמו מערב שבת לערב שבת
 (בכל הספרים מלילי שבת ללילי
 שבת וכן נראה שצ"ל)
ענג 1 כל המקבל עליו תענוג העוה"ו
 נותנין לו תענוגהעולם הבא (נראה
 שט"ס וחסרון הניכר יש כאן וצ"ל כמו
 בנוסחאות וע"ש באדר"ג פי' כ"ח)
ענג 2 ובלבד שלא ישא את הענוגה
 שבהן שלשים יום (בש"ס ענוגה
 ולדעת הערוך צ"ל שהוא הפוך כמו כבש
 כשב אבל לבי אומר לי כי יש חסרון כאן
 ובי נוסחאות הן)
ענה והניח איה בנו שהוא בן כשר אלא
 נמצא בן בנו שהוא כשר (והניח
 ענה

1 **עדן** עדינו העצנו (צ"ל עדינו)
 2 **עדן** וזהו עידן עידן של צנועות (בש"ס
 בלי יוד עדן ולפי"ז י"ל שהוא
 שהוא משרש עד הא')
עדר 1 פי' ריש לקיש משצריכה שתטבול
 דרך גדילתה עומדת והא לא בעינן
 אלא לטהרות (גי' הגאון כגי' ר"ח בתוס'
 אבל פי' שאף ר"ל ל"א אלא לטהרות הוא
 יחיד בדבר זה ופי' צ"ע)
עדש כעדשה מובת (נגעים פ"ו משנה ו')
עוים ד"א שעיוו לאלהות הרבה (בש"ס שאיוו)
עויק דעויק ליה בתרציה ושלקתיה (בד' רצ"ב
 ושקלתיה ובש"ס ושלפתיה וכצ"ל)
עטר 1 פי' למטה מן הברית בצד הגוף
 מותר לאחוז (ברש"י פי' איפכא
 ופי' הגאון צ"ע יבמות דף ע"ה ונראה שטעות
 סופר הוא כאן)
עין 1 אין כסף לאדון זה [יש כסף לאדון
 אחר] (כצ"ל)
עין 1 בעין של כופה (צ"ל כופח)
עין 1 ואומר ברכה רביעית חננו מאתך
 (עין בפי' המשנה להרמב"ם
 שלא כתב כן)
עבל 1 דמחויי מאה עוכלי בעוכלא (בד'
 רצ"ב דמחיה)
עבל 2 והבר מכועד הוא (מכועד ד' רצ"ב)
עבן (ברכות דף י"ט)
עבר 2 עכירין הן העגילין (העגולין ד' בצ"ד)
עבר 2 דתנן בפרק י"א בכלים (צ"ל בפרק
 י"ב (משנה ח'))
עבר 2 הכורים (ע"ל ע' כדם)
על 1 ועוד בפרק המקדיש (ד' כ"ז ע"ב)
על 1 בסוף גמ' דפרק אלמנה נוונת
 בכתובות איכא דניחא ליה באשה
 דשקלא על יד יד (בספרים שלנו ליתא

עשר אלא לדעות נפשיה (נפישו כצ"ל נ"ל)
עשר שאלו טרב האי גאון (עיון פי'
 המשנה לר"ט ור"ש ורא"ש סוף

פ"א דכלים)

1 **עף** עפו עטרי' (בש"ס צפו)

1 **עפר** קודין אותו ברדא (בראדא ד' רצ"ב
 וכצ"ל ע"ל ערך בראדא)

1 **עקב** אזהרה לעוקב אחרי מנאף (שבועות
 דף מ"ו)

1 **עקב** לא תנאף קרי ביה לא תנאף (בד'
 רצ"ב תנאף וכן בש"ס וגו' שלנו

יש לנקד תנאף)

עקר עקורי קטניות מחיות רעות (טהיות
 רעות כצ"ל כי כן גו' הגאון)

עקר כבר פירשנו בערך נקר (בערך למד
 כצ"ל וכו' בדפוס רצ"ב)

1 **ער** ובשאין לחיי' פתוח (וכשכין בד' רצ"ב)

3 **ער** יחור שלתאנה שנפלה (בש"ס שנפשח)

3 **ער** ומעורה אפילו בקליפתה (בש"ס ליתא)

3 **ער** מאי איריא דקרי לה לשון עירוב
 (הביאו ערך אר')

3 **ערב** עורבא פרח (חולין קכ"ד וכיצה
 דף כ"א)

3 **ערב** פירוש לשון גנאי (בדפוס רצ"ב
 פירוש אחר)

3 **ערב** תלתלים שחורות (צ"ל שחורות)

4 **ערב** השרות והערלות (צ"ל והרעלות)

4 **ערב** ירושלמי רעלות כלונדיאה (בלונדיאה
 בדפוס רצ"ב)

ערב מעשה בא לפני רבי יוחנן בן זכאי
 בערב (משמע דס"ל דערב זה

שם מדינה וכן פירש"י בפ' חבית אבל בפ'
 כל כתבי כתב שם טקום וכן נראה בירושלמי

שם ובפרק תפלת השחר)

ערב

ענה שהוא בנו והוא טמור והניח ענה איה
 בנו שהוא בן כשר ד' רצ"ב)

ענה ולא תהא תורה שלמה שלנו כשיחה
 [פי' הכי בדין הוא שאפטירך בכך

שלא תהיה עולמית תורה שלמה כשיחה]
 (וכו' ד' רצ"ב)

ענה א"ל אותו קל וחומר (צ"ל אלא)

עסה (בד' רצ"ב עשה)

עסה אמר אבוי תנא כל מידי דמתבשלא
 (בש"ס דמתאכלא)

עסוס (פסחים ד' ל"ט)

עסוס וטורא וטר ורואד (בש"ס ירואד)

עשר כרב אשי דאמר על הארץ (צ"ל
 בכרכת הארץ)

עשר ורבי יוחנן אפילו לסייע בשמאלו
 (ורבי יוחנן [אוסר] אפי' וכו' כ"ג

שצ"ל וע"ש)

עשר והיינו מעשר ראשון (עיון ברש"י
 פי' אחר)

עשר מעשר ראשון ואסור לורים (צ"ע
 יבמות דף פ"ה ע"ב דמשמע דלא

ק"ל כר"מ דאמר דאסור לורים וכ"פ הרמב"ם
 פ"א ממעשר)

עשר עד עישור נכסי עשורייתא (צ"ל
 בעשורייתא נדרים דף ל"ט)

עשר הבת ניונת מנכסי אחיה (בש"ס הגירסא
 בתהנונת וכו' נוטלת וע"ש ד' ס"ח ע"ב)

עשר כולן מנויין בתוספתא דחלה (משמע
 שלא היו בספ' של הגאון בש"ס)

עשר שירי מנחות דכתיב והנותרת [[ולחם
 הפנים] שירי מנחות)

עשר מלבד איל הכיפורים וגו' (חסר כאן
 ומתנות כהונה)

עשר הרי אילו כ"ד בספר אחד (צ"ל שכ"ד)

עשר כל אחת ואחת שקולה (בש"ס הגו'
 אחת שהיא שקולה)

5- ערב פ"י האיך מטמאין אותו בוו הסמיכה (וכן כתב הר"ש וכ"ד התוס' כמש"כ במל"ט אבל דעת הרמב"ם סוף פ"ח מפרה שהיו מטמאין אותו בשרץ)

ערכאות אל תעש עצמך כעורכי הדינין פירוש ליתומים ולבני אדם שאינן יודעים לטעון (עיי' בש"ע ח"מ סי' ר"ץ ס"א הגה"ה וכתובות דף ק"ט ע"ב ותוס' ורא"ש ור"ן)

ערכאות אמר ליה לא הכן (צ"ל אמרה ליה לא לא הכן)

ערל פ"י היינו כותי (משומד בדי רצ"ב) **ערל** היינו ישראל שמתו אחיו מחמת מילה (כפירש"י וע"ש בתוס')

ערל מכאן לערלה שבטלה במאמים [פ"י אפילו ערלה שחמורה מן הכל אם עלתה מתוך החולין שנתערבה ונשתיירו שם מאמים מדות של חולין באותה מדה מותרין הן לזן דפוס רצ"ב)

4 ערם בפ' חוקת חבתים בעריסי (דף מ"ז בספרים שלנו באריסי)

5 ערם עיר של יחיד כל שאינה עשויה לנחת אינה מחיצה (צ"ע לקמן ערך פרא דמשמע דגרם כגי' רש"י כל מחיצה העשויה לנחת אינה מחיצה ע"ש)

ערקמא ערקמא דמיא ביומא דפסחא (ל"ט כן ונראה שהיה כן בגירסת הגאון במגילה דף ט"ז ושמואל אמר דעבר ערקמא דמיא ביומא דפסחא וצ"ע. ימים רבים אח"כ זה בא לידי ערוך דפוס ווינציאה משנת רצ"ב ושם הגי' בהגדה דפ"א דמגילה ושמואל אמר טאי ויעבור מרדכי דעבר ערקמא דמיא ביומא דפסחא)

ערקמא בפרק בני העיר במגילה (צ"ל בגמרא)

ערקמא בריש גמרא דפ' ו' יוחסין בקדושין ([כי מטא ערקמא דמיא אתא ועירי ארכביה לר' יוחנן אכתפיה] דפוס בצ"ר) **ערקמא** ערקומה בפרק בהמה המקשה (בד' בצ"ר הוא ערך בפ"ע)

ערקומא וכצ"ל

עששות שהיה דולקת והולכת כל היום למוצאי שבת מכבה ומדלקה (בנוסחתינו עששות שהיתה דולקת והולכת כה"י למ"ש מברכות עליה (שבת דף כ"ג))

1 פאה ורבי סבר פאה נכרית איידי דהמא ליה (בנוסח' לא ניהא ליה)

1 פאה פירוש ימצאנה (בצ"ר פן ותיבת פירוש יש למוחק)

3 פאה ועוד טאי אריא בניס (בש"ס ליתא)

3 פאה אסמים ופואה כדי לצבוע בהם (ופואה בדי רצ"ב)

1 פארי אפשילולי הכלא דפארי (אפשילו לי חבלא דפארי והוא במעשה דסבי דבי אחונא בכורות דף ח' ע"ב ובעל מ"ע ל"ד)

1 פגן דלמא פייגא דעתייהו דצבורא (והיא לשון המקרא ויפג לבו ועי' חרגום אונקלס)

5 פגן ידא לפנא דרכא לפחדא (ידא אפוא דרכא לשינתא כנ"ל שצ"ל)

פגל או לאכול בשר בחוץ [פסול] על גבי המזבח (כצ"ל)

פגל פיגול מעון [עבור] צורה (כצ"ל) בריש גמרא דפרק כיצד צולין בפסחים (דף פ"ב)

פגן ס"א למיתודין שלו (צ"ל למיתודין בריש עיין ערכו)

פגן ירושלמי בפ' הוורק (בספרים שלנו הוא בפ' הבונה הלכה ג')

- פגה** פ"י יום שהיו מתחלשים (יגיעין הוא פ"י ד"ת בתוס')
- פגש** 1 פגש ויש אומרים הפוגות (נראה שצ"ל הפוגות)
- פגד** 1 פגד דאסור לחלוב בקדשים דהיינו עבודה זרה (תיבת זרה יש לטחוק צ"ע תוס' בכורות דף כ"ה ד"ה שיער בכור)
- פגדא** לפגדא דמרא (בש"ס לפגדא)
- פגדאמי** (גי' ס' שלנו פרמי בריש)
- פגדאמי** רבה בר רב הונא משמיה דעולא אמר פגדאמי (שבת דף ס"ו) פירוש [אחר] דומה לעטרה (כצ"ל)
- פגגוג** ואת מניקתה בראשית כ"ד ת"י וית פגגאתה והוא ט"ס וצ"ל פגגוגתה)
- פגגוג** מיניקת רבקה שם ל"ה ת"י פגגוגתא (דרבקה)
- פגה** 1 פה של מעלה כגון שמשים אדם בפיו (ברש"י לא פ"י ונראה שפ"י פה אלמים כחוקיה ואתמר נמי אתרווייהו קאי ולפ"י הערוך צ"ל דאתמר נמי לא קאי אלא אב"ק וצ"ע מי דוחקו לזה)
- פגה** 2 פגה דתאיני פה (צ"ל פה דתאיני)
- פגה** ובלעז ארלי (בלידרוי (בצ"ר))
- פגול** נרבולו (בצ"ר נרבולי)
- פג** 2 בגמרא דפרק במה אשה (צ"ל דפרק במה בהמה שבת דף נ"ה)
- פג** 2 פ"י פותא שכבת זרע (רש"י פ"י מלשון פוג שבערך הסמוך ופ"י מהרת כמו שפ"י הערך שאחר זה)
- פג** 5 פג שקל דיקולא רבה פחייה כופרא (בספרים שלנו חפייא)
- פגה** פוחה פורם על שמע (בספרים שלנו פוחה בבי חיתין וכן בת"י)
- פגז** 1 פגז משום דמות נאה והרהר לעברה (לעברה [משכב זכור] בדי' רצ"ב)
- 2 פגז** אפחיהו דקא מגלי (בספרים שלנו אורחיהו)
- פגם** ובפרשת בכלי פשתן (בצ"ר ובפרשת כ' ככלי)
- פגם** אם מתפחמין כמעט. הן אובדין (בספרים שלנו ליתא)
- פגש** אצבעי פחים (צ"ל פחיש)
- 1 פט** י"ב ירחי שתא [ואנא ערבא] (כצ"ל)
- 2 פט** [כשם] שאת אומר (כצ"ל)
- 3 פט** למי שיה למאן דיונין למאן פטמין (דיונין בדי' רצ"ב ובס' שלנו דיוני)
- 2 פטס** פירש המפרש גיד (ובק"ע פ"י גופו ועיין מדרש איכה בלע ה')
- פטרוא** בפ' איזהו נשך בב"מ (ל"מ שם אבל בכורות דף י"א איתא אפי' פטרוא בר דנקא ולשון שהביא הגאון מקומו נעלם ממני)
- פטיש** והמנעול והמפתח שנשברו מתקנן במיעד על ידי פטיש (התיבות "על ידי פטיש" ליתא שם ונראה שיש חסרון כאן וצ"ל והיו מתקנין על ידי פטיש)
- 1 פו** פירוש [מקום] הוצאת הרעי (כצ"ל)
- 6 פו** רשע (בדי' רצ"ב הוא אחר ערך פיקס והוא שם תיבה אחת והוא עיקר ול"י מה היה למניה הוה להפוך הסדר ולקלקל)
- 2 פך** ואפילו הפכי לך בשמעתא (בש"ס מרהי בך בשמעתא)
- 2 פכר** מאן דאמר פכרו פכרו אפי' יסודיה (ע"ש בספרים דילן ג' אחרת)
- 2 פכר** פרקו נומי הוהב תרגום ירושלמי פכרו קדשיא (בספרים דילן פריקו קדשיא)
- 2 פכר** ועת לבנות תרגום עידן לפכורא בנינא (בספ' דילן לפכרא)
- I פל** פ"י עשית פלילות (ע"ש ברש"י פ"י אחר פל

- 3 **פל** חויה דהוה ליה פילי בגביה (בש"ס בגופיה)
- 3 **פל** א"ב פ"י בלשון יוני טיט ואדמה וצדורות מעורבים במים (זה הפ"י אב' מאמרים האחרונים)
- 5 **פל** פ"י אם דלדול האבר חשוב כמת (פ"י זה צ"ע עיין פירש"י במשנה ועיין חולין דף ע"ד)
- 5 **פל** לא יאמר אדם לגוי פול תחתי לעוצר (בספרים דילן עול תחתי)
- 1 **פלגם** משנת פרה פרקא קמא (כבר כתבו הגאון סוף ערך פלג הא')
- 3 **פלט** בכ"ד פ' ע"ב יירש את גני (צ"ל אשר גני)
- 3 **פלט** מה שלא יירש ארצות (בצ"ד יירש [יהודה] ארצות)
- 2 **פלך** המגדף כשם שנתדווגו ישראל (ג"י הש"ס שנצטוו ישראל)
- פלמרכום** ותרגום ויאמר הטלך אחשוורוש (אסתר ח' ח' והוא בתרגום שני שלנו)
- פלן** בפולין אחד [כל אחד] לפי כבודו (כצ"ל)
- 2 **פלים** א"ב פ"י בלשון יוני שקל אשר בו חקוקה צורת פלסבעלת החכמה אצל היונים (ל"י זה על אסימון שהוא בלא צורה ונ' שוהו מע' הקודם משקל ובלא צורה)
- 3 **פלם** הוציא והו לגבריאל מאחורי הפרגוד ומחווה שיתין פולסי דנורא (בספ' שלנו אינו שם גם פ"י הגאון אין לו שום שייכות לזה וקאי על מה שאמרו חגיגה דף ט"ו אפקוהו למטטרון ומחווהו שיתין פולסי דנורא. ימים רבים אח"כ זה ראיתי בספר עין יעקב ביומא דאיתא שם הא דהביא הערוך מ"מ נ' שחסר כאן הא דחגיגה דעלה קאי מש"כ הערוך פ"י הגאון)

- 6 **פלם** רעמסס תרגום ירושלמי פילוסא (ויסעו בני ישראל מרעמסס בארץ רעמסס את פיתום ואת רעמסס דפום רצ"ב בארץ רעמסס בראשית מ"ז ת"י בארע דפלוסין)
- פלוסופה** (ע"ש בתוס' ורש"י פ"י מין והוא הנכון כמש"כ בגי' התוס' שם)
- 1 **פלפץ** פלפלת כל שהיא (משמע דס"ל פלפלין ופלפלת חר הוא אבל רש"י לא כתב כן ע"י בט"ז יו"ד סי' קי"ד ונה"כ שם)
- פלק** ופלקו ליה (בס' דילן ליתא)
- פלקט** (מדרש חזיה גן נעול)
- פלקט** ר' סיסי אמר פורפרין (ר' סיס אמר פורפרין תלגא דפום רצ"ב)
- 1 **פלש** בית המפולש לחברו פסול (ליתא בספרים שלנו אבל בס' חטרא וחייא הביא גי' זו ע"ש וצ"ע)
- פמוט** כל כתבי (דף קכ"א)
- פנדה** מפסלת (צ"ל מפשלת)
- 1 **פנך** אי שריף מר פינכא. . . ההוא פינכא (בד' רצ"ב פינכא)
- פנם** רבא אמר אינה צריכה לפנים ולא לפני פנים (בש"ס שלנו צריכה לפנים ולפני לפנים)
- פנס** פנס שיש בו בית קבול שמן (כלים פ"ב משנה ד')
- 1 **פנק** (וע"ש ערך פדנקיתא)
- פנקס** בפ' הטפלת בנדה מונה בפנקס (בס' לפנקס שמקופל ומונה)
- פונתק** (בספרים שלנו פותנק)
- 2 **פס** כי ההיא דאמר מי מפים (שבת דף ל"ג)
- 3 **פס** ולא אמרו העובדים (ירושלמי סוף פ"ה דגיטין)

1 פסק פ"י לא רב יוסף ולא רבה בר אבוהו אכלו עיה"כ סעודה המפסקת (ג' שצ"ל רבי אבוהו לגי' ש"ס שלנו או שהיתה לגאון גי' אחרת שם)

1 פסק והיה בכויב בלדתה אותו תרגום והיה דפסקת מן דילדת (הוא בתרגום ירושלמי דילן)

1 פסק דאי לא הוי נחא ליה היכי הוה פסיק רישיה (וע"ל ערך כבר)

2 פסק (בד' רצ"ב אין כאן ערך בפ"ע אלא הוא סוף הערך שלפ"ו והרב בעל ט"ע חלקן לשנים)

פסקתר (בספרים דילן כולן פסקתר בכ"ף)

1 פע ואימא סתם (צ"ל ואבעית אימא)

2 פע וכפטישא דמצפע כיפא (בספרים דילן וכן בתרגום יונתן דמפנע)

1 פעל פועל בכניסתו אוכל משלו כבר פ"י בערך כנס (בש"ס ליחא וכן בערך כנס ומ"ס הוא)

פיפנא בראשית רבה פ' ל"ה (צ"ל ל"ו)

1 פיץ הגווז את הצמר המלבנו והמנפצי (דהוא משרש נפץ וצ"ע, ונ' שגם

פויץ עמריה משרש זה אלא שהשמיטו הגון וצ"ע ובעברי יש ב' שרשים פויץ ונפץ)

1 פיץ והמנפס (בש"ס המנפט)

1 פיץ זו מטלא דם ונופצת ואין לה תקנה ומפורש בירושלמי (בפ' המדיר

את אשתו בגמרא שתהא מטלאה (ד' ע"ב)

ע"ט שתהא מטלאת ונופצת פ"י א"ל כשתשמי פוּטתך תהפכי מפה כדי שלא תתעברי ולא תנפצי ומפורש בירושלמי וכו' דפוס רצ"ב)

פצל ולא אטרן דלא אפצול אבל אפצול ורתא ורתא (ויש שגורסין אפצול

רתא ודוגמתו בפ' האוטר לחברו בג' המקדש

7 פס כל עין חני עין שהוא על פני כל החיים (חני עין שהוא פוסה על

פני כל החיים כ"ה שם וכצ"ל)

10 פס פי שראשו בולט לפניו סיקפס מאחריו (ושיקפס כצ"ל בשין וכ"ה במשניות וכן בד' רצ"ב)

11 פס פוסקן מן הצד (ע"ל ערך קטרקטן במ"ע ול"י כאן ל' הפירה אלא נ' שהוא כמו פוסקן)

פסג ת"ר מפסגי אילנות ומפסקי גפנים (בש"ס גם זה בג')

פסדיות פ' כסתות ושמא כסדיות הן (בדפוס רצ"ב כי סדיות)

פסטל כשהלך דוד למלחמה הוציאו לנשותיו (הוציאו לו אפיסתולין כתוב בו רב לכם פ"י בד' רצ"ב וכ"י ליידין)

פסטם ואי אתה מתירא ממנו כמו הנשים סונטות בה (עיון ערך סנט)

פסנטר (בכ"י ליידין פסטר ובדפוס רצ"ב הערך הזה בין ערך פסטם וערך

פסיון ג' בעליל שהגי' פסטר וחלו בה ידי מגיהי הספרים עי' פ"י גירסא שלפנינו במדרש)

פסים בבבא בתרא שטר פסים וכו' פיסטים ובריש גמרא האשה שנפלו לה נכסים הרוצה שתבריה נכסיה (כצ"ל)

פסים ירושלמי שטר פסים הוא (ג' שצ"ל פסמים עי' ל' מ"ע בערכו)

פסע רב אשי דפסע פסועי (בש"ס רב אשי אמר דפסע פסועי וכצ"ל)

פסוע תרגום ירושלמי או חרום או שרוע (בספ' דילן ליחא ונ' שבספר הגאון היה התרגום של שרוע פסוע)

פסיפון א"ב רבנין אמרי כחיטא בפספס וזו היא גי' נכונה (אבל לא כן

גי' הערוך ערך שאח"ז)

פספס חתיכה פספסן (עי' מ"ע עי' שלפ"ו)

- 1 **פרד** בתוספת שביעית (סוף פרק ו')
 1 **פרד** מפרדין רמונים לעשות פרד (בס'
 שלנו פריך ומ"ס הוא עי' בר"ש
 פ"ק דמעשרות משנה ו')
- 1 **פרד** הרצובות רשע תרומו פרדו ננשת
 (פרדו כנישת רשעא בד' רצ"ב)
פרדכש כפי' הגאון כתוב פרדשכאה
 (וכ"ה בספרים שלנו)
- פרהרין** א"ב ולא דקדק בעל הערוך
 (ע"ל ערך פחס)
- פרוונקא** הימנותא בידך (צ"ל בידן)
פרודאות א"ב בנוסחאות כתוב פרוסדאות
 (ע"ל סוף ערך פרוודור)
- 2 **פרוומא** ומה פרוומא בעאי מינה מרב
 (עין בש"ס ופירש"י ורשב"א וע"ל
 ערך פרמא)
- 1 **פרח** ומנין שכן התניא מנורה ברה
 (תוספתא בשבת פ' הורק)
- 1 **פרח** ופרקיה היו בקנים (בצ"ר ופרחיה)
 4 **פרח** אין יודע למי מברכין (אם יודע
 כצ"ל וכ"ה בד' רצ"ב)
- 3 **פרט** ד"י אמר כשומר שכן כיון דבעל
 נרחו שעבדיה דחמנא (ג' שחסד
 כאן ל"ק דהש"ס ע"ש)
- פרוסמות** (ליחא בד' רצ"ב ונ' שמט"ע הוא)
פרכימא למה יצא עשו תחלה כדי שיצא
 וסרחתו עמו (ג' המתנות כהונה
 בערוך וסרחתו וע"ש בפנים גירסא אחרת)
- פרכורין** מדינת אחת פרכורין (ומדרש
 רבה וזאת הברכה אתה נפגשת
 עם המלאך בפרכורין שלך)
- 3 **פרמא** מסוה והוא ענין ספוג שפרשנו
 בטקומו (בשבת דף ס"ו רברה"א
 פרמי אבל ג' הערוך פדאמי בדלת עי' ערכו)
- 3 **פרן** על שם מגדל במי (צ"ל בנוי)

פרנס

- המקדש את האשה (קידושין דף ס"ב) טאי
 משמע דהאי אגם לישנא דביצלנא הוא וכולן
 לפיציל הם וע"ש כך נקראו בצלא שמטהרין
 לצמוח ולבצול מעצמן דפוס רצ"ב)
- 1 **פצע** אמר רבא היינו דקרינן פציע ולא
 פציע (ג' רש"י הפצוע)
- פקא** בגד העליון (צ"ל בצד)
 1 **פקס** כוחלות ופוסקת (צ"ל ופוסקת)
- 1 **פקע** במס' שביעית כגמ' דבני מערבא
 (שביעית רפ"ג)
- 4 **פקע** ירושלמי בסוכה מבלאי מכנסי כהן
 גדול (ירושלמי פ"ה הלכה ג')
- 1 **פקרם** (ע"ל ע' אפקריסין)
 2 **פקרם** אצל פקרום (בצ"ר איל)
- פקתא** מד בריה דרבינא הוה אויל בפקתא
 דערבות (בחילין בפרק כל הבשר
 דף ק"ו אמר ליה ר' אבינא לבני פקתא
 דערבות כצ"ל)
- פקתא** נזיר שהיה שותה איכא אול בפקתא
 דערבות (בש"ס אלא מעתה וגי'
 התוס' הוא)
- פקתא** ופסקיה דנבי (צ"ל גנבי)
- 3 **פר** בהתכלת בגמרא (ע"ש גירסא אחרת)
 2 **פרא** מיוצה העשויה לנחת היא להרביץ
 בה הבהמות (צ"ע לעיל ערך
 ערס ומש"כ שם)
- 2 **פרג** לא ימיר תרגום לא יפרג (שוא
 תהיה תמורתו איוב ט"ו) תרגום
 שקרא תהא פרוגיה)
- פרגין** בלשון ערבי כשכאש והוא רטון
 (ובלע"ז פפאורו בד' רצ"ב)
- 2 **פרגל** בויקרא רבה הוציא את המקלל
 (לפנינו היא פרשה ל"ב ויצא בן
 אשה ישראלית נ' שהיה להרב חלוק פ'
 בשנוי משלנו)

פרנס היה מונח על גבי קרקע והניחו על גבי יתדות חייב משום תולש

(ע"ש ברש"י ובתוס')

2 פריץ אין פריץ שלא תהא סיעתינו כסיעתו של שאול (בש"ס והיא

ג"י התוס' מחולפת השיטה דדואג לאחיתופל ע"ש ובתוס')

1 פריצד וכל מינה מורע הארץ (וכל טעה מורע הארץ בד' רצ"ב)

1 פריצד וכן תלמיד חכם דומה לפרי (ע"ל ערך נבט)

1 פריקד ודייקו אפורקדן אפו בקודה (אפוי בקודה דפוס רצ"ב)

פרש אחא פרשא מרטה מיניה (כן הוא בספרים דילן אבל בד' רצ"ב

מרטא מיניה)

פרוש בחדא אלמנה (צ"ל כחדא אלמנת)

פרוש תבעת פותא (צ"ל פורנא)

פרוש מדרם פרושין (צ"ל מדרש)

פרוש קובלין אנן (צ"ל אנו)

פרת לבתר הכי דם מי הוא (צ"ל ופרתא)

פרתיומא הרי השעה שתכנס מטרונה לחופה (במכילתא דויהו בשלח

פרעה א"ל האי קטורין הגיע פרותומיא שלכם לחוור בכ"י לידען)

פשח אדעתה דדקלה לא קני (דחיותא כצ"ל)

1 פשט חוו למדרסות (צ"ל דחוו)

1 פשט דכוותה אמרינן נמי (צ"ל ודכוותה ותיבת במגילה הב' יש למחוק)

פשיכנא (בד' רצ"ב פשיכנא כב' ובש"ס פרשתבינא)

1 פת בב"ק (דף י"ט) לעולם בבהמה ופתיחה (ג"י רש"י בפתורה ע"ש)

פתגותא שהיה יונה מפתח את הגוף (בספרים שלנו מפתח וכו' לזנות)

פתח עד דהוה כ"ל לישני (צ"ל בי"ל)

פתח

פרנס ועל פרנס המתנאה על הצבור בחנם (תיבת בחנם ליתא בש"ס חגיגה ד' ה')

1 פרם ואלו עוברין בפסח (ובר"פ ג' מינין בצ"ד)

1 פרם וכל שהוא פחות פחת דעתו אצל כל אדם (פוחת דעתו מכוח ביותר

ושיעור כא"פ בטל במיעוטו ואי גרף מגדוף ואכיל בטלה דעתו אצל וכו' בד' רצ"ב)

1 פרם דתני אין פורסין על שמע פחות מעשרה התחילו בעשרה (אין

פורסין פחות מעשרה בשביל הקדושה כדמפרש בגמרא ונקדשתי בתוך בני ישראל

ומקשינן בירושלמי מכיוון דתנינן אין פורסין על שמע ולידה מלה תנינן אין עוברין לפני

התיבה ופרקינן לכן צריכה כהדא דתני אין פורסין על שמע פחות מעשרה וכו' בד' רצ"ב)

פרסוף כבר פירשנו בערך בלש (צ"ל בלשת ולא מצאתי שום פירוש

ושם הג"י פרסוף בצדי)

פרסתק פריסתקא דמלכא (ב"ט דף פ"ו צ"ע דשם משמע דשליח הוא

כפירש"י ואולי פ"י להגאון נושא כתב המלך וצריך עיון)

פרסתק בהגדה דהניזקין בגיטין (ד' נ"ו)

1 פרע פריעת הראש בשבת רשות פ"י צריך לגלות חוטמו ושפטו ווקנו

שהיה מכסה בימי אבלו להודיע כי אין אבלות בשבת (ע"ין בתוס' ובחי' ריטב"א

ונראה דעת הגאון כהריטב"א)

2 פרף פ"י לשון לעו פורפריאה (אופרופריאה בדפוס רצ"ב)

פרפל ויש מתיר כי האי נונא אפילו בשבת (ע"ש בתוס')

פרפס ולשון פר דהכא מלשון פרסי הוא כנפ"י יונה (ל"י לפרש)

פתח הגהות הערוך צר קו

פתח ג' תלמים של פתח (במשנה פתוח ובד' רצ"ב פתוח)

פתך ואחד של שלג שלג (שלג א' יש למחוק)

פתל 1 בישול סממנים (שבת ד' ע"ד)

פתק 2 פתקיה כתב פרסי (צ"ל ת' פרסי)

פתק 1 אלף פתקין ורע"ג (תיבת ורע"ג יש למחוק)

צא ומנין הוצאה של שבת (שבת ד' צ"ו)

צב 1 (ועוד יש לפרש לצביונם בהמה לצביונם וחיה לצביונם גדולים להיות גדולים קטנים להיות קטנים וכן כל מין ומין כ"י ליידיען)

צב 5 אלו לצביון (ויקרא רבה פ' י"ו)

צבת אול בר אבינא (בש"ס שילא בר אבינא)... לאלקינו (צ"ל לאלקיינו)

צד 1 אם יחרוך כנפי העוף (נ"ל שצ"ל אם לא יחרוך)

צד 1 וצדי מן למוריאי (ויקרא רבה פ' י"ב)

צהב 1 מטמאין בשער לבן ובשער צהוב דק ובריש הפרק (דף י"ח) צהבו פניו של יוסף הבבלי (בסוף גמרא דפ' הקומץ רבה דף ל"ז לאפוקי בין עיניך דאיכא בשר ושער לבן ואיכא נמי שער צהוב וברישי הפרק וכו' ד' בצ"ד)

צו 1 בידו'כפ' דיני ממונות בשלשה בגמרא ה בורר לו מנין (צ"ל בשלשה זה בורר לו בגמרא אלו הן הפסולין מנין)

צו 1 כגון פפוס ולוליאנוס שנתנו להם מים בכלי זכוכית (בד' רצ"ב במסכת תענית (דף י"ח) שנתנו וכו')

צו 2 צו מלוכין ולא צוי מלוכין וצוי (בספרים שלנו צואי באלף גרסינן)

צוח דקא מצווחת... דקא מצווחת (בש"ס דלא וכצ"ל)

צלא דהוה שניה בשוקא דצלעי (בש"ס דצלעי אבל גי' רש"י דא"ש ור"ן כמו בהערוך)

צלה 1 כי הכי דליצלה (הג"י ברש"י דלצלי ע"ש)

צלה 2 נצלהיה לציביה ונובניה (בש"ס ונשקליה)

צלה 2 אכלה גי' פירות בגי' ימים כגון תאנה (כג"י ר"ח בתוס' ד"ה כגון צלה)

צלה 2 אביונות נמי מכרכין בורא פרי העץ (כדעת הרא"ש עיין טור או"ח סי' רי"ב)

צלקת אמר מר בר רב בשך נעשה מקומו צלקת (בש"ס מר בר רב אשי)

צם 4 לא את חמי גבר צאים בשקא ובתעניתא (בספרים שלנו נ"א)

צמח 1 כסנהדרין בגמ' ר' עקיבא (ל"ט כעת)

צמת פחדא צמית בעתותיה מרפיא (נדה דף ע"א)

צנע 2 ואי לא צאית גדדיה (ע"ל ערך גר וערך גרב וצ"ע)

צנף 1 על ארבת כנפת (צ"ל צנפת)

צע 1 שונה הוא ברגילות ובלבד שלא יציען (בש"ס שלנו ובלבד שלא יציע את המשנה ע"ש ברש"י)

צעק צועקין לעורה אבל לצעקה (צ"ל אבל לא לצעקה)

צפח (יחוקאל כ"ה שם ל"ו)

צר 1 חופר בצינור שיהא רחב שאם יפלו שם צדורות ילכו הם (צע"ש ולולי דמסתפינא הייתי מוגה ילכו שם וצ"ע אבל בד' רצ"ב ילכו להם)

צר (במגלת איכה איכה יועם זהב צרא דהבא (דפוס רצ"ב אחר צר 5 בנוסחאות שלנו לא מצאתי שם)

- ויגור) כל המקבץ עדרים וכו' (ל"י היכא איתא)
- 3 **קבר** שולח אדם אותכד (איתכד ליה קבורה דתכלתא כד' רצ"ב)
- 4 **קבר** כטאן תלינן קיבורא בדקלא מי האי תנא (ובסוף גמ' דפ' במה אשה כטאן תלינן בכסא כד' רצ"ב)
- 4 **קבר** מי האי דתנא (צ"ל תנא)
- 4 **קבר** וחד גנב קיבורא ופסליה [סוף] גמרא דשבת (דף קנ"ו) (בש"ס נוסחא אחרת)
- 1 **קד** וכן קודר בקופיץ (לא ידענא היכא אולי גרס כן במשנה פסחים דף פ"ה, אבל לקי בערך קפץ גי' קופיץ)
- 1 **קד** והוא דקרא אותו העצם (דקנא כד' רצ"ב וכן בש"ס)
- 1 **קד** והוא דקרא אותו העצם (דירה נ' שצ"ל דירה ע"ש בתום')
- 1 **קד** אבל ברזל שורף ואינו מעלה ארוכה (ע"ל ערך זרף)
- 2 **קד** ומשם מוליכים אש על גבי הטובח (כ"כ גם הרמב"ם בפ' המשנה אבל רש"י והר"ב לא פי' כן)
- קדה** אבל קידה סתם מין ירק (מין ירק כמפורש בגמ' פ' בכל מערבין בגמ' נתנו בראש הקנה הקנים והקידין והאורבנין מין ירק (עירובין דף ל"ו) כד' רצ"ב)
- 1 **קדה** וחכמים אומרים בגדול של לשכה (ופי"ג באהלות העושה טאור בתחלה שעורו מלא מקדה גדול של לשכה בדפוס רצ"ב)
- 1 **קדה** משופה בוותר (נ"ל שצ"ל משופע)
- 2 **קדה** כגון מנשה (בערוך דפוס וויניצא רצ"ב כגון הנצרי)
- 2 **קדה** כגון ירבעם (בדפוס רצ"ב הנצרי) קדח

- 10 **צד** בסוף גמרא דעבודה זרה אמר ר"ע צדי דקל (בסוף גמרא דפרק אמר ר' עקיבא (שבת ד' צ' ע"ב) כד' רצ"ב)
- 1 **צדדה** מאי צדדה אמצעית פי' היא אצבע הארוכה (ע"ש בתום' ד"ה וכמה שהביא דברי הערוך והאריכו בו)
- 2 **צדדה** האי טאן דוגי אנורדא 'דדקלא אחרת ליה רוח צדדה (בש"ס האי טאן דמצלי רישיה אנורדא דדקלא והיא היא ע"ל ערך זג)
- צדרא** (בדפוס רצ"ב צראדא)
- צרה** דקשי לצירחא דליבא (בש"ס דקשי לחולשא דליבא)
- צרך** בפ' השואל פרה בבבא מציעא (ד' ק"א)
- צרן** פי' שעגול אותו מקום שהעין מונח בו (הרמב"ם בפאה משנה כ' שדומעות דולפות הוא פי' של צרניות ובתרגום ועיני לאה רכות הוון צירנייתן דהות בניו וכו' נ' כפי' הרמב"ם)
- 1 **צרף** כיון שהותרו ראשי טרנין שלהן כשרין עיין לעיל ערך טרן)
- 1 **קבל** פי' העשויה למדור בה ככיל (ל"י לפרש וצ"ע וכל המפרשים לא פי' כן ועיין רש"י שם)
- 1 **קבל** ככיל (כד' רצ"ב ככיל)
- 1 **קבל** אם הלך אחיה עמה (נ' שצ"ל אם לא הלך אחיה עמה)
- 1 **קבל** אימת מקבלת (צ"ל מקבלה)
- 1 **קבל** בלילי שבת וביומו (צ"ל כלילי שבת וכיומו) ... בלילי (צ"ל כלילי) שבת
- קבנאה** במוסף. ופי' רש"י (צ"ל רשב"ם)
- 1 **קבע** ורבי עקיבה מי ילפינן (צ"ל כי ילפינן)
- קבין** קבצאל (יהושע ט"ו) ועדר ויגור (צ"ל

קדח הנחות הערוך קלד קו

- 1 **קמפרם** היתה ידו (צ"ל ידה) ... כמים (צ"ל כמין) מדרון במעילה (ד' י"ו)
- 2 **קמר** בכראשית רבה פ' מ"ב (צ"ל ס"ב) **קיה** (עיין ערך ננהקיהו)
- 1 **קל** בגמרא דפרק גיד הנשה השג יד (תיבת גיד הנשה יש למחוק)
- 8 **קל** נחא הא דכתב ואל אמה (בד' בצ"ד מיהא וכ"ב מ"ה)
- 1 **קלב** הלך אחר רוב מסמדותיו (בש"ס ליתא לתיבת רוב)
- 1 **קלב** כחדא מצותא למובן לחדא (צ"ל בהדא. . . להדא)
- 2 **קלח** אם דם הנהרג (צ"ל אין)
- קלמר** כבר פירשנו בערך מל (בוה הדפוס הוא בערך מליון)
- קלסמרא** בחלק בסנהדרין (ל"י מקומי)
- קלסקא** הן כוסות הן גומות היא מקום הנחת חתיכות כ"ה שם)
- קלסקא** והשלוקין אסורין (והשלוחין אסורין כצ"ל)
- 2 **קלע** קלען במקעלות (צ"ל במקלעות) (כ"ה בש"ס אבל בד' רצ"ב קלען במקלות וכ"ה בירושלמי)
- 7 **קלף** מחייה בקולפא דשיראי (גי' רש"י בקולפא דשירא ע"ש)
- קלקי** ויש לו שערות כא' שעיר (בד' רצ"ב באיש)
- קלקלון** (ע"ל ערך קנקל וגי' רגילין להתחלף עיין ערך שלאח"כ וגם יש שכינו לגנאי)
- קלקנתום** (בספרים דילן כולם קנקנתום)
- 4 **קלר** מעשה בקולד של שני בני אדם (כן גי' הר"ף אבל בס' דילן ליתא)
- 5 **קלר** (כבר כתבו הערוך בע' שלפ"ו)
- קלת

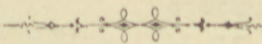
- 3 **קדח** מתרפאין קדחא ותחלא אוכלא (בש"ס וכן גי' רש"י ותחילת איכלא)
- 1 **קדש** כמפורש בפרק החולץ ביבמות (עיין פירש"י)
- 1 **קדש** על שנחרב בימי נבוכדנצר (צ"ל עד)
- 6 **קדש** קדש נונא אסיר (כן גי' רש"י וע"ש בתוס' דר"ח גרס איפכא ולק' ערך שפר גרס שפר נונא אסיר וכן בערך קבר גרס כפי' ר"ח לכן נראה להגיה שרי ועוד דרוב גרסאות הערוך כר"ח)
- 1 **קה** בויקרא רבה (בד' בצ"ד הוא ערך בפ"ע ובא אחר קה הב')
- קהל** עדה קדושה ר' יוסי בן משולם ור"ש בן מנסיא (משמע דס"ל דעדה קדושה היינו קהלא קדישא וצ"ע דהא בביצה משמע דר"ש בן מנסיא לאו היינו קהלא קדישא)
- קהרמנא** מדברי אהרדי (צ"ל מדכרי)
- קרוץ** ר' לוי אמר לקרוץ וקרוץ (וקרח בד' רצ"ב וכן הוא בספרינו)
- קטבל** פורס (צ"ל פרס) קטבליא על גבי רישיה (בש"ס על גבי דישה)
- 3 **קטן** בסוף מעשרות (צ"ל בתוספתא בסוף מעשרות)
- 6 **קטן** בגמרא דסטך שום הדיינין (כתובות דף צ"ט)
- 7 **קטן** (בדפוס רצ"ב הוא קודם ערך קטן 5) ואחיו בנכות"י בקוטנא וכן נראה עיין ערך שלפ"ו שכתב ואלו ששה קטנין וכו' כי ב' קטן שבמעשרות ערך אחד הן וזהו שהטעהו למניה לשרש ולסרס)
- קטע** אברהם יושב ותמיה כל היום במה אברך (בספרים אברר וכצ"ל)
- קטע** קטיע חד פטטיא (בס' הדא)

- 1 **קלת** אבל בחצר בקלתה אין בה משום פריעת הראש (משמע דפריע לגמרי אפי' בחצר אסור ולא כשי' תוס' אלא כש"ב עיין ב"ש סי' קט"ו ס"ק ט' וצ"ע שלא הוכירו כלל דעת הערוך)
- 2 **קלת** אבל לא את הקלת (ב"ב ד' ס"ה)
- 1 **קם** א"ב הלב מקושר ונקפא (עיין בב"י טו"ז סי' רי"ז שקדמו בזה וע"ש דעת רה"פ כהערוך)
- 1 **קם** ובלשון גמרא נקרא קומא (עיין טו"ז סי' פ"ז)
- 1 **קם** אמר קמה אקמה דאמר (צ"ל דמא) ליה ר"ל לר"י
- קמח** ס"א לא חש לקמחיה (בד' רצ"ב פ"א לא חש לקמיה)
- 1 **קמט** בסוף גמ' דפ' ר' ישמעאל בעבודה (בספרינו ליתא שם אבל בה"ג איתא עיין לעיל ערך בחש)
- 2 **קמט** אלו תתקע"ד דורות שקומטו בעצמן ליבראות (בש"ס ליתא לחיבת בעצמן)
- קמין** אם המתין אדם בקמין שעה אחת אינו מת (בספרים דילן אם המתין אדם בחמין ונ' שט"ס הוא)
- 2 **קמור** כדאמרינן צב דומות לקמרוכתא לענין שש עגלות צב (בפסיקתא דוהיביוס כלות משה)
- 2 **קמור** שבפי' צב (צ"ל שפי')
- 2 **קן** קן הוא מקני המנורה (צ"ל קל)
- קנב** (שבת דף ע"ג)
- קנו** כמו שיקרא אדם על שם עירו שאינו אביו (בספרים ליתא וכוונת הדברים עיין סוטה ריש דף י"ב)
- קונטרין** ב' פרושות (חסר מן הספר אחרי קנטר הב')
- קונטרם** בס"פ מעשר בהמה בג' יצאו שנים א"ר יחנן מנאן זוגות וכו' כ"ה בד' רצ"ב] (ג"כ חסר)
- קנישקין** ריש גלותא שרא (בש"ס שרא לר"ג)
- קנתר** מכאן ואילך קינן קנתורין (עיין ל' במ"ע ערך קנטר ולפ"ז ענין אחר הוא)
- קנתנר** תנא קנתניר י"ב על י"ב (בש"ס קנתר (בבא בתרא ד' צ"ח))
- קסט** אמר ליה חד קיסט דחטר בי' פולדי (נ' שצ"ל פולדי בריש ע"ל מ"ע ערך פלר)
- 3 **קסם** ועבר עצמונה תרגום ירוש' מו"י בקסם (בספרים שלנו ויעבר בקסם)
- קסר** בן (צ"ל כן) דוד ישו מלך ודוד אחר שני לו (ברש"י פי' אפכא)
- קעילה** הישן בקעילה (בס' שלנו בקלעא)
- 4 **קף** אם יש באותו קפוי ק"א לבד מתחתונות (צ"ע"ש ברש"י)
- 4 **קף** יקיפנה פירוש יטלנה (בס' יקפיאנה)
- 4 **קף** דבחטים לא התירו להסיק אלא בשטן (ע"ש בר"ש ונ' דהגאון פי' כחוקי' פסחים דף ל"ג)
- 10 **קף** כפי' כל הבשר בגמי' הכחל קופא סבא היא (לא מצאתי שם)
- 11 **קף** בריש גמרא דובחים [מקופיא מתכפרין] (כצ"ל)
- 2 **קף** בקביעותא [מתכפרין] (כצ"ל)
- 2 **קפד** כל המפקיד (צ"ל המקפיד)
- 3 **קפד** (וכן בעברי קפדתי כארג ישע"י ל"ח)
- 4 **קפד** חתולות וקופדון (בספר' וקופין)
- קפה** רבי אליעזר בן עזריה אומר קופה של בשמים (תיבת אומריש לטחוק)
- 1 **קפו** (ע"ל מ"ע ערך קפיץ)
- קפח

- לחרובה כ"ה בירושלמי וכן כד' רצ"ב)
7 קץ בעבודה [זרה] (כצ"ל)
9 קץ פי' שעושין ממנו צינור (רש"י פי' קרשים)
12 קץ ובסוף מגילה דפי' הנוקין (בסוף הגדה דפי' הנוקין)
קצח ת"ש טיבלה בקצח (בש"ס תבלה קצח)
4 קצע בתוספת טבול יום (ספ"ב)
4 קצע בתוספת טבול יום (ספ"ב)
6 קצר ומפייסו שיוהר שלא יקלקל מראה התכלת (נ' שכן גרם שם)
6 קצר עביר ליה כיסא היה כורך התכלת (כ"ה בש"ס אבל כד' רצ"ב סימא)
6 קצר חקל משטט קצרא (צ"ל משטח)
2 קק מלשון קש ליה שנין (כ"ט ד' ק"ט)
4 קק א"ב מסתברא שבעל הערוך גרם בכל אלו קקיה (כ"ה הגי' בכולן בדפוס בצ"ד)
4 קר תלא ליה קורא לדבר אחד דליכול והוא לדיריה אויל ואכיל (בש"ס ורש"י גירסא אחרת)
6 קר יהא רגיל אינש למחוי בריש שתא קרא רוביא וכו' (בש"ס למיכל והיא גי' הטואו"ח סי' תקפ"ב ע"ש אבל בהוריות דף י"ב הגי' למחוי)
10 קר א"ב ולא יתכן שבשם סמיני והוא מלשון שטן יכנה תלמיד חכם (ל"ד כי חשב כי הו' היא שמושית ואינו אלא שם החכם וסמיני עיין יוחסין אות ו')
13 קר רבנן דהכא אמרי בקורת חצים שהכל מקושטים בה (בספרים שלנו מודים וכד' רצ"ב מקוששים וכר"ש מקשקשים)
14 קר איכא ביניהו כי דינא דאקראי (כד' רצ"ב דקראי)
 קרב

- 1 קסח** הביאו עקרים ושראום במים והציף עליהם שמן (בש"ס ושלקום אבל גי' רש"י כהגאון)
1 קסח והציף עליהם שמן וקלט את הריח וקפחו (ע"ש בפירש"י ועי' במיימוני פ"א מכלי המקדש ה' ב' ובפי' התורה לרמב"ן)
1 קסח כבראשית רבה פ' כ"ו (כד' בצ"ד הוא ערך בפ"ע)
קפלא רגיא (כד' בצ"ד ערך זה אחד ערך קפלט וגי' שם קפלא רגיא בריש וכצ"ל)
1 קפנדר (ברש"י גי' אחרת)
קפרום א"ב ולפי דעתי יין קפרוסין אולי אינו נקרא על שם קפרוסין הנתונים בו אע"פ שיש להם סגולה לרכך דבר קשה אלא על שם מקום ידוע ושמו קפרים (ויל"פ עוד יין הבא מאי קפרום הנקראת כעת ציפערין שיינה מפורסם לשבח ונ' שלא בחר בזה כי א"נ שהביאו יין לקטרת מח"ל ואין רא"י כי י"ל שהביאו ענבים שלא הוכשרו שא"מ טומאה ודרכום בא"י אך לבי' הפי' האלו הול"ל יין קפרום ולא קפרוסין לכן פי' הערוך נכון יותר)
4 קין אמר ר' חנינא הקוצין הללו (כד' רצ"ב הקיצונין)
5 קין בויקרא רבה ואת תהיה פרשת ראשי קוצי (פ' י"ט וע"ש גי' אחרת)
6 קין פי' ענין חתיכות כלומר אל תחתכם כולם ביחד (ע"א אל תקוץ כמו ויקוצו מפני בני ישראל לשון עקא כלומר לא יהא לך עקא מהם כי ממנו תוצאות חיים כד' רצ"ב)
6 קין וליחשוב נמי הקוצין בהרתו (צ"ל קוצין)
6 קין ומסתרא אעפ"י (צ"ל ומסתברא)
8 קין דבני מערב וקוצי דמיון לה (דמיון

- 2 קרב וכרוז יוצא לפניו ארבעים יום וכו' (עד דקרוב למלכות הוה בד' רצ"ב)
- 1 קרט דעלתא לקוטרי תלגא (בד' רצ"ב לקורטרי)
- 1 קרם ודומה לו וקא מבלבל מצבייתא (ע"ל ערך מצבייתא מקומו)
- רוז ותעלוונה כליותי ונרוזן כוליתי (אור צדיקים ישמח תרגום נוהרא דצדיקי נרוז)
- שבין בפרק דיני מטונות (צ"ל שבע)
- שרכן (בספרים שלנו כולם ברי"ש)
- שיר ואת היתרת מן הכבוד תרגום וית מה דמתיישר (ובדפוס רצ"ב ובכת"י דמשתייר)
- 2 שלחי תתעלפנה הבתולות היפות תרגום ישלתהין (ואתה עיף ת"א ואת משלחי וכן והוא עיף ע"י ערך שלח)
- שמד זמנין דגורי גזירה ואתי לאתקלולי (היה כתוב שמדא וכ"ה בד' רצ"ב)
- שמד אמר רבי יוחנן שעת הגזירה שאני (השמד שאני כצ"ל)
- שמד אלא אמר רבא גזירה הוו (צ"ל שמדא)
- שעכו גידי פחדיו ישורגו תרגומו גבריה ושעכווהי (גובריה ושעכווהי כן הוא בדפוס רצ"ב)
- שעכו א"ב ואולי מצא זולתה נוסחא אחרת (והיא נוסחת דא"ב במתורגמן אלא שיש שם ט"ס ע"ש)
- 2 שפר שפרנונא אסיר וסמניך קדש לד' (קאי אקדש נונא וע"ש בתו' וצ"ל קדש ישראל לד' ע"י מש"כ בע' קדש)
- 2 שקף א"ב בנוסחאות כתוב ששוקעים (אבל ג' השאילתות פ' נשא כרבינו)
- 2 שרבט אין משרבטין את הבהמה (ב"ט דף ס')
- 2 שרבט וכבר פירשנו בערך חור (צ"ל חורא)
- שרגש תרי שרגוש כיסני פ"י מדה ידוע שהיתה בפומבידיתא (צע"ש דמשמע דכינסא מלתא אהריתא היא וכן פירש"י שם. ונראה שרבינו פ"י תרי שרגוש כנסי שרבותינו נשערו שנותן לתוכו ב' מרות כסני ואב"י או דפליג או דפרושי קא מפרש וע"י ערך כן הג'. שו"ר דבד' רצ"ב הג"י גיסי ולפ"י י"ל שהיה שונה אח"כ כיסאני וכפירש"י וע' ערך ככן אך לפ"י בפומבידיתא מאי בעי מהכי אלא נראה כמש"כ למעלה ואב"י פירושי קא מפרש)
- 1 שרף אי דקא שרופי משרף (ע"ל ע' גרף)
- 4 שת (ר"ש אומר צלוב וכו' ודמו שותת לארץ טמא בפ' אחרון דנדה בגמ' ומודה ר"י כ"י ל"ידן)
- תב על שמונה מאות הלל תרגומו ומתבב על ידי חרב (צ"ל והוא עורר את הניתו על שמונה מאות הלל תרגומו והוא תביבות (שמואל ב' כ"ג) והגירס על ידי חרב (ירמיה י"ח))
- תה (פן ינחם העם פ' בשלח) ת"י דלמא יתהון עמא)
- תמד א"ב גם זה לעד כי לא שלם ספרו בעל הערוך כי בערך חרצן לא פירש מהו תמד (כבר מצא א' בערוך כ"י שהגיה חרצן במקום חרצן ע"ש)

הגהות התשבי

אבר ולא נמצא זה הלשון בפסוק רק בלשון כנף (לא כן אלא שני שרשים הם שהנמצא בפסוק הוא אבר, ואבר בדחול הוא אבר בקמץ והרבים אברים ועיין בסי' לח"ש פי' א' משנה א' דברכות אבל הרו"ה כי כדברי הרבים ע' בסוף ספר צהר התיבה שהאריך) **אור** ולא נמצאתי ע"ד בכל התרגום (ונמצאתי עוד בתרגום קהלת י' כ' ועוד נמצא א' במתורגמן)

אטליא אמר לי הקרדנאל שהוא המתוו הנקרא קלאברייא שהיא ארץ שמנה מאוד (ונקרא בלשונם גראסגריכנלאנד) **אלכסנדר** ונמצא בספרי הקדמונים שבנה אותה אלכסנדרוס מוקדון (פי' שחידש אותה דאלכסנדר מוקדון לבתר ירמי' זמן וימנני טובא הוי')

אלתר (ולי נראה שהוא מורכב מן על אתר והא' נתחלפה בע' ולשון על אתר רגיל בתלמוד ירושלמי במקום לאלתר)

אסא אומרים למי שמתעטש אסותא פי' רפואה (עיין ברכות דף י"ג של בית ד"ג לא היו אומרים מרפא בבה"מ ועיין רש"י שם ובירוש' פי' כיצד מברכין אר"מ הדין דעטש גו מיכלא אסור למיטר לו י"ס וכו' וגו' רשב"א בחידושיו אסותא)

אסתנים בדברי הו"ל רבי הקדוש אסתנים הוה קורין לאדם שיש לו נפש רעה (ועי' ברכות דף י"ז במשנה ופירש"י

מעונג ומפונק ועי' ברמב"ם פי' המשנה) **אפטרופוס** ואפטרופוס הוא בלשון יון אב ילדים (כן כתב בערוך אבל במ"ע כתב שהוא בל"ז ממונה ופקיד וכו') **אשמאי** שהוא הקוף וכן נקרא בלע"ז שימייא והוקן שאין בו חכמה דומה לו (עיין מנחות דף ל"ג פתחי שימאי ופרש"י שם ותראה שלא דבר נכונה)

אשמדוי ונראה לי כי הוא נקרא ג"כ סמאל כמו שאבאר בשרשו (כבר כתבתי על גי' המתורגמן בערך אשמדאי שטעה כי מה ענין שדים אצל מלאכים ע"ש) **אשכנז** ונ"ל שלקחו מת"י גומר ומגוג אפריקי וגרמניא (אבל נמצא גם בארץ פרס מחוץ נקרא כן כמו שסופר מהסופר האראטאר שר"י, ובספרי תשובות אחרונים כגון מהר"ל ומהר"י ותהד"נ שקראו למדינת אסטרייך וסביבותיהם ארץ כנען, ונראה שקראו כן כי יושבי ארצות האלה נקראו סלאווען)

בלסם ובלע"ז באלסימו ונקרא ג"כ אפרסמון כאשר בארתי (נראה כי החליפו ה'פ' ב'ב' והל' ב'ר'ש' וזה שכיח עיין לקמן שרש מרקולים וכן מרגלית ומרגריטא) **בעל** ולכן לא תתרבה לומר ביאות כמו שנאמר בעילות ודוק ותמצא (לא שנה משנה שלמה כריתות דף ט' הבא על שפחתו ביאות הרבה. שו"ר כן בהשטמות ע"ש) **1 בר** ובתרגום ירושלמי ביר (ובש"ס ברכות ד' ה' דין גרמא דעשיראה ביר) בר

4 **בר** ונקראים בר מלשון שדה דמתורגם כרא או הם מענין חוץ (גם הא דמתרגמינן שדה ברא הוא מל' חוץ וכן קורא בש"ס לתנא דברייתא תנא ברא משום שנשנו חוץ לבהמ"ד וממנו ברייתא וכן כל חילי ברייתא כולם מלשון חוץ) **ברבר** (וכן נראה שגם ברבר הוא מלשון חוץ פי' מיני אדם שדרים חוץ למדינתנו) **בת** הנקראת קול (צ"ל בת קול)

גאון ושמעתי שנקראו כן בעבור שהיו בקיאים בכל התלמוד שהם ששים מסכתות גאון בגימטריא ששים (הרב מהריפ"ק בהקדמתו לס' שאילת שלום הקשה דס"ג הן ואפי' אם תאמר דכולהו ג' כבי תדא מסכתא היא הם ס"א ואנכי בעניי אמרתי שם עה"ג כי מההקדמת הרמב"ם לפי' המשנה ג' כי הראשונים היו חושבים סנהדרין ומכות למס' א' ע"ש)

2 **גב** (וכן אמרו מלשון זה אגב מטלטלי אגב מרקעי והוא כמו על גב) **גדל** ונראה לי שלא נקרא גדל רק האצבע הגדול של יד אבל בהן נקרא של היד ושל הרגל (אפי' משנה לא שנה נדה ר"פ הרואה כתם ועל ראש גדלה פירש"י של רגל)

1 **גון** (גם לשון רבים גוונים נדה דף כ"ד והשרש כתב אחריו הוא הוא כי המראה והצבע א')

3 **גון** הרבה שמשו רז"ל עם כף שמושית באמרו כגון (ני' שגם זה מהראשון) **גומא** פרשתיהו בשרש הבאי עי' שם (הוא מענין [ערך גום] הראשון) **גט** וקשה לי והלא אף שטרות נקראים גט? (כבר קדמו בתוס' ריש גיטין)

שהשיג בזה עליו עיין בהשמטות וי"ל דברי המחבר) **גליון** ורבותי וי"ל הסבו שמו און גליון (משם ר"מ קרי לי' עון גליון והוא כס"י אבל בספרינו הסירוהו מפני הבלבול) **גן עדן** התשובה כי אין ספק שהלכו שם רבים בדברי חז"ל ו' נכנסו לגן עדן בחייהם אבל רבים שבו' לא היה וכל דבריו בזה מנומגמים)

דבר קורין לחויר דבר אחר (עי' כתובות דף ס"א ע"ב רש"י ד"ה ד"א) **דוגמא** והוא לשון יון אבל הדי' נקראת בחירק (שבת דף צ' המצניע לזרע ולדוגמא ועדיות פ"ה וברכות י"ט דוגמא השקוה ועי' רש"י ותוס') **דוק** וכן מן השמים השקיף מן שמיא מודיק (ירושלמי פ' מצות חליצה אודיק ר"ע מן כותא פי' הציץ)

דכן ותמיה אני על זה שהרי דוכן נקרא האצטבא שעמדו עליה הלויים כשאמרו שירה (ל"י לפרש כי כל איצטבא מוכן לעמוד עליו נקרא דוכן והוא משרש דוך עי' לקמן שרש דכתא ועי' פ"ב דמדות משנה ו' והדוכן נתון עלי' ופי' הר"ש של כהנים ועיין במשנה ב' פ"ז דכלים ובפתיחתא איכה רבתי רבי יוחנן פתח משא גיא חזיון ד' אד' ד' ל"ט ע"ד וכהנים עומדין על הדוכן) **דכס** ותמיה אני שאנו קורין אותו **דכוס**

הכף דגשה (אין כאן תמיה כי כן ראוי) **דינר** וכן ששת אלפי זהב דנעמן תרגם יונתן דינכון דדהב (וכן של כסף נקראין דינר ועי' ב"ב פ' גט פשוט דף קס"ז חלוק בין דנרי ודינרון דינרי הם של זהב ודינרון הם של כסף ע"ש)

דפס (פ"ב דפסחים אפשר יעשנו בדפוס) **דרש** ותמהתי למה אנו נוהגין לומר מדרש המ"ם בסגול (כן דרך האשכנזים לקרות חידק בראש המלה כמו רבי רבי ורבית רבית, וע"ל שרש רבית שביטוי הו קורין רבית ע"ש וכן בשרש רבי שהיו קורין רבי)

הגהה (ועוד יש לפרש מן הגה סיגים מן כסף)

הדיא אך נראה לי כי מצאתי להדיא ואיני יודע אנה (והוא תמיד דף ל"ב משום דקאי להדיא)

הדר וקשה לי על הנון, והדר הוא לשון חזרה (ול"נ שפי' הדרן חורתנו)

הרי שמשו בו רז"ל במקום הלא (ול"נ שהוא במקום הנה הרי את מקודשת וכדומה)

ויי אזי לך מואב ויי לך (אבל זה בה' הוא לשון שמחה עי' במדר' איכה בין

וי לזה)

ויטרי שמעתי שהוא פוסק אחד שחבר חכם אחד מעיר ויטר והיא בצרפת

(הוא רבינו שמחה מויטרי ולא מויטר)

וורד ויש אומרים שהשונה היא פרה לבן (וכן נראה דעת הראב"ע שהביא לקמן

ש' עיין ורבתינו ו"ל אמרו כשושנה אדומה ראיתי משמע ששושנה היה אדום והוא וורד)

וושט (משמע מדבריו שקרא ושט בשין ואינו אלא בסין וכן הוא בערוך

ערך ושט, וראיתי משוחר טוב מזומר כ"ב כמש"כ שם עה"ג יש עוד וושט סוף מ"ק

כפיטורי בפי וושט ופירש"י נקב התורן ונ' כי גם זה משרשו. שו"ר ברש"י ברכות דף

ח' שנקרא ושט הנקב שהיא עגול כפי ושט)

זלוול (והוא משרש הראשון זל) **זמן** (עיין רד"ק שרש זמן)

2 חבר אדם שהוא נסמך לרבנות אבל אינו ראוי עדיין (אין זה אלא

שת"ה נקראים כן מלשון חבר שבש"ס)

חזן (עיין שבת דף י"א החזן רואה ורש"י שם) **חסל** והוא מלשון יחסלנו הארבה פי'

יכלנו (וכן יסד הפייט לליל פסח בכיום חסל סדור פסח כהלכתו ועי' ערוך

ערך חסל)

חשב פי' עני שהוא אדם חשוב ונכבד הוא חשוב כמת, אבל עני שאינו

חשוב אינו נחשב כמת (כל דבריו בזה שבוש וע"ש בנדרים דף ס"ד)

טרף (עיין גיטין כ"ט ע"ב ספינה המוטפת בים)

כוון (ועיין רד"ק שרש כון על לעשות כונים למלאכת השמים)

כלפי וטמר אופיא ישוי כלפי לעול (נראה שהבליעו הא' והוא כלאפי לשון פנים)

כער (לא ציין עוד כאר באלף ב"ק פ' הגזול וצבעו כאור והוא הוא ע"ש ברש"י)

כפה (ולי נראה שהוא מלשון כבוש דוק ותמצא)

כרך ולא מצאתי במקום אחר שהתרגום של עיר כרך מי יובילני עיר

מבצר מי יוביל יתי עד כרכא דרומי (לא כן אלא כרך הוא תרגום של מבצר ודרומי של עיר שכן היו קורין לרומי עיר אראב"י אני

ראיתיו בעיר במעילה דף י"ב כי גם הרומאים קראו לה אורכס סתם פי' עיר)

ללב כפות תמרים תרגום אתרוגין ולולבין (גם של גפן נקראין לולבין לולבי

גפנים)

מטרוננית אבל לא נמצא בלשון זכר
מטרון כי אם פטרון (צ"ע הכי לא
ידע כי לזכר קורין פטרון מפאטר בלשון
רומי שהוא האב ולאשה קראו מטרונא
ממאטר שהיא האם וקראו לחשובה כמו
שקורין בלשון ארמי אבא פלוני אימא
פלוני ע"י מש"כ עצמו בשרש פטרון)

מוין קראו ר"ל למי שאין לו דת מין וכו'
(וא"א כי לא קראו כן ע"פ הנחתה
הראשונה אלא שאותם המאמינים בכי
רשויות והם המאמינים באיש הבא מאדם
וע"פ הרוב בא בש"ם על זה דוק ותשכח,
אכן מצאתי בהגה"ה מיימוני פ"ג מה' תשובה
בשם רש"י אבל הרמב"ם קרא שם מין
לכל המועים בהקב"ה ע"ש אבל מש"כ הוא
בשמו לר"י ואדרבה נהפוך הוא ע"ש בהלכות
תשובה שגדר גדרו המינין והאפקורסים
והכופרים ע"ש)

מוסר והרבו אמרו בלשון רבות המינין
והמוסדות (ר"ה דף י"ד ושם איתא
המוסדות וכמש"כ בדברי חו"ל נקרא מסוד
ורגיל זה בדח"ל לומר הפעול במקום
הפעל עיין לקמן שרש נשוי)
מור ויש נוהגין לקרא מור בחולם (וכן קורין
בני א"י וא"ל א' דאתי מתם המעם
שלא רצו לקרותו מר בפתח שהוא ל' מרירות)

נאה ובלשון נקבה דירה נָאָה אשה נָאָה
(נראה לי שצריך לנקד אשה נָאָה
כולו קמוץ כי הוא כאן כנוי לנקבה. שור
שכן נקד לעיל שרש דר)
נטל ויש מלשון לקיחה (והוא ג"כ לדעת
קצת עיין רד"ק שרש נטל)
נסח בנוסחא אחרניא (עיין בערוך ערך רד
שכ"כ)

נפח הרוח היוצא מפי הטבעת נקרא נפוחה

נ

ללית ובספר בן סירא בשאלה השישית
(אין זה ס' בן סירא הנזכר בש"ם אלא
ספר אחר נראה שחוכר בדורות האחרונים)
לח ואמרו לחלוחית באטרם עדיין לחלוחית
בית דוד קים (סנהדרין דף מ' ובית
הוא ט"ם אלא שצ"ל עדיין לחלוחית של
דוד קיימת כמו שהוא שם)

ממחה ואני לא ידעתי לכוון דמיונו זה
(עיין עירובין דף נ"ה תוס' ד"ה
אין מודדין)

מאן אבל באיוב משלי תהלים כלן מתורגמן
מאן באלף (זהו לאות כי תרגום
של אמ"ת מדורות האחרונים)

מוג ובוה משתכשין האשכנזים בשבוש
יפה וזה שקורין לדורון מויגה ולשון
אשכנזי מטעה אותם לומר שענקען איין
שענקען (וא"א אי אפשר שיטעה בדבר פשוט
כזה אלא נ' שדורינו תרגם בדורות הראשונים
היו של יין והיו שולחים כוסות גדולים
מלאי יין ולראיה שהשבת אחר החתונה
קורין האשכנזים שענקוויין)

מוג ידוע שטבעו של אדם מורכב מדי
יסודות (וקראוהו מוג ממוג הקודם
כי הם מעורבים יפה כפי תכונתם)

מזל (ע"י שרשים לרד"ק שרש מור)
מחט (גם לנקובה גם לשאינו נקובה קראו
מחט בשבת פ' במה אשה במחט
הנקובה ובמחט שאינו נקובה ואפשר
שמנקובה הושאל על שאינו נקובה)

מחל (ואפשר שהוא מורכב מן מחה על)
מטמרון ושמעתי מהקארדינאל תלמידי
כי מטמור בלשון יון שליח ואולי
כן הוא (עיין פ' הרמב"ן על התורה כמדומני
בפ' משפטים מש"כ בוה)

(ג' כל פעולה שעושה אדם ברוח היוצא מאפו נקרא נפיחה כמו מנפה אדם בית הפרס והוא לשון הכתוב נופח באש פחם)

סגן ולא מצאתיו בלי סמיכות והוא לשון פחות וסגנים (במשנה מצינו כמה פעמים בלי סמיכות וביזמא ריש פרק טרף בקלפי אחד מהם)

סמאל וכבר זכרתיו בשרש אשמדאי (כבר כתבתי שם ששגה)

1 סמדך ואין לו עוד דומה במקרא (עיין רד"ק שרש סמדך)

סנדק (והוא סנדק בלשון רומי עומר על דבר לסייעו)

סנטר (בר"ף וטור וב"י וש"ע)

סקן ולי נראה מלשון סלק שבעבר אומר

סק כמש"ב בשרש סלק והוא לשון העלאה וראיה לדבר נדה דף ס"ה ע"ב לא הוי מסקי מיני כדמסיק תעלא וכ"ו)

סרגנס נוהגין האשכנזים להלביש בשלשה ימים נוראים חלוק אחד ארוך

מבגד פשתים לכן וקוראין לו סרגנס ושאלתי ודרשתי ואין מגיד (בימות הקדמונים גם בשבת ויו"ט היו נוהגין כן עיין הגה' מ"י וראב"ן סי' שנ"ט וכן ראיתי בילדותי פה שהכהנים העולים לדוכן ביו"ט היו לובשין שרגזו תחת הסודר של שבת)

סרך סירכא ורבותי פירשו לי שהוא ענין דביקה וקשורה (וכן הוא גמין ס"ט בדקין לא בגילא דחטתא אי סריך וכ"ו פירש"י נדבק הקש בדם)

עבר ונקרא התנוק בעודו במעי אמו עובר (אנחנו הורגלו לקראו עובר ונראה

שהוא מלשון פעול)

עכב ובלשון נקבה עכבה (ע"ז דף ע"ב עכבת יין)

עכל ונראה לי שנמצא גם כן באלף כדי שיתאכל (ונראה שהעיקר הוא באלף ונתחלפה ע' באלף מלשון והסנה איננו אוכל)

ערן קורין לתושב העיר ערון או ערוני (והוא לשון הגון עיין ביצה דף ל"ה מאי חרניות אר"י ערניות ע"ש ברש"י ובערוך אלא ששם נ' שקורין ליושבי כפר כן ואנחנו נוהגים לקרות לכרכים עיר)

פגם (ובא בלשון חו"ל הרבה בהשאלה על הגנות באדם פגם כמו אכסנאי פגם ופגם וכדומה הרבה)

פזם קורין לקצת הפזיזים פזמונים ולא ידעו מההוא (אבל בת' הר"י נ')

מיגש השיב שפזמן לשון יווני הוא על דבור החוזר פעמים רבות ע"ש)

פלג והשם הפלגה כמו שאומרים פלוני יודע ספר בהפלגה (וכן הפליגה ספינתו בים)

פקר גם הערוך לא דבר מטנו דבר (ונמצא בב' בפאה בית שמאי

אומרים הבקר לעניים הבקר ויש שפי' מענין זה בקרת תה"י)

פרם וכתב הפייטן בסלוק דפרשת שקלים כי דרך יום היא עשרה פרסאות (וכן בש"ס פסחים פרק מי שהיה)

פרצף ותמתיח והלא הוא לשון יון מטש קורין לפנים פרצף (וכן הוא ביבמות אין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם)

צדוק על כן קורין להם קראים לשון מקרא ולא כן אף שהקראים דומים לצדוקים בכפירתם בתורה שבע"פ אבל באמונתם בתורת ד' ובהשאת הנפש אינם שוים והכת הרעה הואת נתחדשה בימי הגאונים

הנאונים וענן ושאל בנו חוקם וצדעת נושנת
היתה משארית הצדוקים ועד או הם היו
מדולדלים והם חוקם נכתוב בספר יוחסין
ובספר צ"ד)
צמצם (והוא משרש צמם עיין רד"ק
בשרש הזה)

קלם אבל בדברי חו"ל הוא לשבח כמו
מקלסין לפני המלך לעלה ולקלם
(כ"כ רש"י כי קלם לרבו דבור הוא פעמים
לשבח ופעמים לגנאי)

קלף ומה נקרא העור שכותבין עליו קלף
לפי שנקלף ממנו השער (ול"נ
שלקך נקרא קלף שנקלף חצי העור ממנו
כי הראשונים חלקו העור לבי למקצתו קראו
קלף ולקצתו הבי דוכסוסטום)
קמיע (לא כי אלא [כפירוש] הערוך)

קנה (לא ידע בקנין ולא כלום)
קסר ואנחנו אומרים קיסר כי כן מה
שקוראים הם בצדי קוראים אנחנו
בקוף וזה בעבור אות הצי שלהם שצורתו
כצורת כף הפוכה כזה C (טעה בזה כי גם
הרומאים קראו C כמו קי אלא שנשתבש
בדורות האחרונים שלא ידעו טיב לשון רומי
וקראוהו בצדי)

קרא וסופדין עליו בכלל שבהיו קראי
(ובדחו"ל קרא עי' קדושין דף מ"ט)

ראה ואין לשאול למה נקראה ראה כי
אין טעם לשמות גם בעל הערוך
לא הביאו (אבל חו"ל נתנו טעם לזה חולין
דף מ"ט למה נקראה שמה ראה שמאירה
את העינים עכ"ל)

רבץ ותמהתי איך לקחו זה הלשון ועל
הרוב אינו בא רק על בעלי חיים
שאינם מדברים (ועיין מנחות דף פ"ב ע"ב

ובתרביצא אמור ופירש"י בביהמ"ד שמרביצין
בו התורה אבל גם אנכי לא ידעתי מאין
הרגלים)

רכב לשון הרכבה ולא ידעתי לפותרה
בל"א (ובלשון אשכנז פפראפפון)

שאל השואל הוא הלוקה בהלואה (לא
יתכן דבריו כי שאלה והלואה
בי דברים המה שהלואה אינה חוורת בעין
ושאלה חוורת בעין עיין שבת ר"פ השואל
במשנה)

1 **שדך** (הרו"ה בס"פ ר"ע כתב בספר
המאור כי כל לשון שדוכין הוא

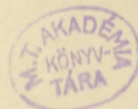
לשון קשירה)
2 **שדך** עיין בערוך בשרש שדך הג'
(וב"ב דף קל"ט תוס' ד"ה מתני'
בשרייה ע"ש)

שטה ושמעתי מקצת מלמדים אומללים
אומרים סוטה בשין שמאלית ואומרים
שהוא נגור מן כי תשטה אשתו והם
שוטים גמורים (וכ"א סוטה דף ג' אין
אדם הוטא אא"כ נכנס בו רוח שטות
כי תשטה כתיב וממאמרם זה נשתבשו
המשתבשים כי לא ידעוהו ולא הבינוהו)

שטן אבל כל שטן דוכריה מתורגם יחטי
ולא ידעתי מהו (נראה שטכוין
קרא כאן להמחטיא שטן והוא ע"פ מאמרם
סוף פ"ק דב"ב הוא שטן הוא יצה"ר הוא
מלאך המות עכ"ל)

שמא הרבה שמשו בעלי המשנה במלה
זו במקום דלמא שהוא תרגום של
פן ודלמא ושמא אחד הוא (וכן אמרו
חו"ל כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו
אלא ל"ת מנחות פ' הקומץ)

שמד (עיין ברמב"ן פי' התורה על פסוק
כל

חכם היא כל זמן שלא נתמנה פרנס על
דצבור ומשנתמנה פרנס נקרא חכם)

תנא אשר הראשון מהם רבא (צ"ל רב
שהוא ר' אבא)

תנא ונקראים אמוראים מלשון אמירה לפי
שהיו אומרים מימרות ומצאתי
בתרגום של פסוק יחד אסירים שאננו וכו'
ינקי בי רבא קל אמוראה (גם המתרגם
ומשמיע לרבים יקרא אמורא אוקי ר"פ
אמורא עליו' ונראה שמשום זה נקראו
אמוראים שהיו מפרשי' ומלמדים להעם
המשניות ופירושיהן)

תקן ותמתי איך שאנו האשכנזים אומרים
בתפלת מוסף דשבת תכנת בכף
והיה יותר נכון בקוף (לא ידעתי מאי תמיהתו
דתכנת הוא לשון הקדש ולא ארמי)

כל ערל וכל בן נכר שכתב דמשומד
מאשתמודע)

שרה שרי רחמנא להלל (לר' הלל כצ"ל)
שתן והמפרשים פירשו משתין בקיר זה
הכלב ואני אומר שיותר נכון
לפרש משתין בקיר כל זכר (עיין ב"ב דף
י"ט ע"ב ולא ידעם המחבר הזה)

שתף ובעל הערוך כתב חותמך ופתילך
ומטך תרגום ירושלמי שותפך
וחוטרך (צ"ל שושפך וחוטרך לדעתי)

תהה תהי בה ר' יוחנן לשון תימה (כן
כתוב בערוך אבל רש"י בכ"ט פי'
מלשון ריח כמו קתהא בקנקן וכמו דהוה
תהי באמברא דחמרא כתובות פ"ה)

תלמוד חכם ולי נראה שקרה להם מה
שקרה לחכמי היונים וכו' (עיין
תענית דף ו' ובתוס' שם וכתבו כי התלמיד

אסר הגהות המתורגמן גבש

בטן הקודם מעוברת עיין מדרש רבה פ'
ויחי פ' צ"ח בארמי במינתא)
בעת לשון חרדה (ולץ לא שמע גערה
תרגום לא מקבלי בעתא וכן
חביריו שבמשלי)
ברז הלך דבש ברז דובשא פי' ערוגה
(ברע אשר ימצא את אבי תרגם
יונתן בבישתא דתברותא אבא כראשית ט"ד)

גבש הוא מלשון אסיפה וידוע בלשון חז"ל
גבשושית מקום אסיפת עפר
שנגבה ונעשה הר קטן וכן תרגם הסורסי
אגרה בקציר לחמה גבשא בחצדא מיכלה
ול"י למה השמיטה ויתכן לפרש מלשון
הגבהה

אָסַר אסרין עמרין (אסרי עמרין)
אשמדאי ויש אומרים שנקרא ג"כ סמאל
(לא ידעתי מה ענין זה לזה כי
ס"ט הוא שרו של עשו והוא מלאך ואשמדאי
הוא שד ר"ל וידוע כי השדים אינם מלאכים
אלא טמוצעים והם בריות השוכנים באויר
יש בהם דברים שוים לב"א ויש דברים
ששוים בו למלאכי השרת כמאמר חז"ל)

2 בטן חמור טריה, דחמרא במינתא נראה
לי שרשו טין לשון טיט (ע"ש
ברד"ק ול"נ דהב' שרש ופי' נפוחה וגדולה
עיין בערוך ערך בטן הב' ולפ"ז יהיה מענין

2 דך אשר זורה ברחת ובמורה דידרא
בריתתא ובמדירא (ובלשון הש"ס
בי דרא הוא הגורן מקום שזורין וממנו
בדר ל' דרי ולבדרנהו לעפרא בע"ז ריש
פרק השוכר ויהיה בדר כמו פור בעברי
ונם מפור עיקר שרשו זר)

דרבנן בי שרים ישורו מטולתי דורבני
מתרבבין (בד' בדיל ררבבני
ולי נראה שהכל ט"ס וצ"ל ככולם דורבניא
בב' רישין וזו וב' מתחלפין. שו"ר כס'
אוהב גר שכ"כ גם כן)

הלבשש אספרה כל עצמותי אחוי כל
הלבשושי (הלבשושי גרמי כצ"ל
וכ"ה שם ועיין פירש"י ואב"ע שם ותרגום
עצמותי הוא גרמי והלבשושי הוא לביאור
והוא חבורת נפצעים כמו שתרגם הירוש'
שמות כ"א חבורה הלבשושי)

2 ויין וכן רוב לשון אשפה כמו ועילם נושא
אשפה נטלו ויין (זה אינו כי לבד
זה לאיוב ל"ט עליו חרנה אשפה תרגם כן
אבל ישעיה מ"ט וירמ' ה' תרגם בית אונה
ואיכה ג' תרגום בני אשפתו גירי תיקיה)

2 חון אלון מורה תרגום ירושלמי משרא
חויזא (איל פארן בראשית י"ד ו'
תרגום ירושלמי משר חוואו ובתרגום ירו'
בראשית ל"ה ט' וירא אליו ד' באלוני ממרא
במישר חוואו ועי' כיכ ערך חון)
חן ובחיקו תשכב ובחיניה תשכוב (וכן גי'
הגאון בערוך ערך חן)

טול ותצהלו כגבורים (ירמיה ג') ת"י
ותמולין וכן תרגם ופשתם כעגלי
מרבק (מלאכי ד') ול"י לפרשו אולי הוא
מלשון טיול ועיין מש"כ בנימוקי ירמיהו ג'
יהר

הגבהה כי המאסף פירות מגביהם בכרי
ויהיה פ"י אוגר אויפהייפען בל"א ויהיה גם
אגר כמו גר בארמי גר שהדותא וכמו אגורין]
גדן התיו מים גידונין דמיא. נראה לי שהוא
לשון יבלי מים דמתורגם נגדון
מיא (לא נראה כי מי יביא נחלי מים בידו
והי' ג"ל כי הוא כמו קתונין בחלוקה אותיות
גיכ"ק ודטלנ"ת. שו"ר ככ"כ שכי' שהוא כמו
גודא שפי' חמת וכן נראה)

גול קפדתי כאורג חיי אתקפלו (בספרים
שלנו אתקפד) כגול גרדאין חיי פ"י
לשון כריתה כגול בנון וכ"נ אי' ערוך ערך
גול אתקפלו זה אינו כי אתקפלו או אתקפדו
הוא ל' כריתה אבל גול הוא ט"ס וצ"ל
כנוש והוא תוי האורגים כמו שהוא בספרים
שלנו)

2 גנב ותכסהו בשמיכה וכסיתיה בגונבא
(בספרים שלנו גונבא ובערוך עם
מ"ע כמו כאן אבל בד' רצ"ב בערך גנבא)

2 דכב (ואיכה אשית (בראשית ג') תרגם
אונקלס ודכבא אשוי)

2 דבקי על כל אצילי ידי על כל מדבקי
ידין (בספרים שלנו וכן גירס'
הערוך מדבקי)

דהן (והשקת ארץ צפתך יהוקאל ל"ב
תרגום יונתן וארזי ארעא דהניתא)

דנר דינר הוא מטבע של זהב וזו של
כסף (זו הוא של כסף אבל דינר
יש של כסף ויש של זהב ובלשון רבים
סתם דנרי של זהב המה וסתם דינרין של
כסף עיין ש"ס ב"ב פ' ג"פ דף קס"ו)

דפח והעוים היושבים בחצרים ועואי
דיתבון בדפוח (ג' כי דפוח שם
מקום או מדינה)

איוב י"ח ט' יחוק עליו צמים תי נכריא'
וצ"ע דושאף צמים חולם (שם ה')
תרגם לסטמין)

נול (עיין לעיל ערך גול)

1 **נסס** בנסו וקצפו בנתן ותרש הרי שם
הב' שרשית ועוד בקהלת תרגום
של וכעס הרבה ובנסים סגו חוי (זהו בלשון
סורסי וכן במ"ע קצף פרעה על עבדיו תי'
בנס אבל דניאל הוא לשון ארמי ובארמי
לא מצינו ב' שרש)

נסס כי לא נמצא לשנא נסיסה בסמך
אחת לבד (לא הבנתי דבריו כי
כל שמות מהנפולים הם על דרך זה כמו
מן קנו קן ומן גלל גל)

2 **נע** והיה החזה ותתי נעא (תרגום ירושי'
כן הוא בערוך ונוסחא אחרת
נודמנה להם כי בספרינו הירושלמי והאונקלוס
אחד המה)

2 **נפל** נפל אשת היך נפילא ואישתא, כנפל
טמון היך נפילא דטמיעא (נראה
כי הראשון הם שם בריה והאחרון נפל אשה
ובש"ס חולין הרגול זה הנפול והב' מוכרע.
דטמיעא במעיינא כ"ה בספרים שלנו)

נקלט נראה לי קרשים או בדים (עי' סוכה
דף יו"ד משנה: ע"ג נקליטי המטה
ופירש"י שם ובש"ס)

I **סבר** ובערו והשיקו ויהון שגרין ומסתוברין
לא ידעתי מהו ובעל הערוך הביאו
ולא פירשו (ולו נראה שקרא והשיקו בשין
ופי' מלשון פרנסה וכלכול כמו וכן משק
ביתי ויהי מערך סבר שכי הערוך קודם לזה)
סוף וכן קצה המטה דיונתן ריש וזהו דבר
חמה בעיני שתרגם המלה הפך
משמועתה (נהירנא דשמענא משמיה דגברא
רבא ושמו נשכח ממני שפי' על קצה המטה
אשר

יחר (צוחר תעשה לתבה תי' יהרא
ועיין פירש"י)

יצף אדאג מחטאתי אתיצב מחובי (צ"ל
אתיצף כן הוא בספרים וגם כאן
נראה שהוא ט"ס)

ככר צוף דבש ככריתא דדובשא (כ"ה
בערוך אבל במקראות גדולות
באזיל ככריתא וט"ס הוא וכ' בס' אוהב גר
שצ"ל ככריתא ורחוק להגוי כל הספרים)
כלף (נ"ל שאינו משרש כלף אלא הוא
כמו כלאפי. שו"ר כן במוסף הערוך
שרש כלפי)

[**כסן** תלים י"ו ד' לפעולות אדם תרגום
ברם אכנסתא על עובדיהן דבני
נשא כו' ול"י לפרשו]

[מידריומיון תלים י"ח ט"ד (?)]

מכר ומד' אשה משכלת ומד' אתמכרא
אתתא לגברא כך מצאתי ואולי
טעות הוא והראוי אתמסרא (אין כאן טעות
אלא בו כי וימכרם ביד אויביהם שופטים
ב' י"ד תרגם ומכרינון ושם כ"ד ולא נתנם
ביד יהושע תרגם ולא מכרינון בידא דיהושע
אבל שם גי' ח' וימכרם ביד כושן תרגם
וימסרינון וכן שאר מכירה שהוא ענין
מסירה ודו"ק)

מרם (מן רסס ורציץ)

נאל אשר לא משכה בעול תרגום ירושלמי
דלא סליק בנאלא שעבוד דניד
(בספרינו ליתא אבל הוא גי' הערוך במדבר
י"ד צ"ל דברים כ"א)

גבר יכרסמנה חויר מיער ינוברניה חויר
עיין בשרש בור מלשון שטמה
אך ק"ק לי על הנון ואם היא שרשית לא
דעתי מהו (עי' בערוך שהני' שרשית ועיין

ועדיין עם לביה (בספרים שלנו ואידיין עליהן במימרה)
1 עם ענין הכל הסחיטה והכתיחה (וני) שכן הוא מענין זה עסנא מן קדם וכו' ישעיה כ"ט י"א)
עצה (צ"ל עצר)

עשת מחשבותיהם מחשבות און עשתוניהון עשתוני אונם (רוח ותוהו נסכיהם ישע"י מ"א תרגם בוא ותכרא עשתוניהון וע"י רד"ק ישע"י ל' פסוק א' על ולנסוך מסכה)

פה ומפקין שתא בשהי פהי (הוא לשון הש"ם מגלה דף י"ג ופירש"י נוטריקון שבת היום פסח היום וכן פי' בערוך ערך שה ולפי המתורגמן נראה שהי מלשון עייפות לגרסת הערוך דגרס. הני ברכי דשהי ע"י שם בערך שה)
פה וכן כל הפצים לא ישוו לך (צ"ל וכל. בה משלי ח')

פלג (עוד אונקלס בראשית ט"ו תרגום וירד העיט על הפגרים על פלגיא אבל בס"א של רש"י כתוב שצ"ל פגליא ע"ש)
פעה כפטיש יפוצץ סלע כפטישא דמפוע מיפא (כן הוא בספרים דילן אבל גרסת הערוך דמנפע בערך פע)

פתגם (לפי חרב תרגום אונקלוס ויונתן ב"ע בכ"ט לפתגם דחרב ולא ידעתי איך אשתמיטתיה להטחבר כל המקומות האלה אשר רבו)

צטל לא ימוש לא יצטלי (בתרגום שלנו לא יעדי ונראה שט"ם הוא כאן וצ"ל לא ימוט דלא יצטלי ישע"י ט' עיין לקטן בשרש צל)

צירך נתן בניו פלטים במדבר כ"א ת"א מסר בנהו צירין]

צלהב (ותהלך אש ארצה ת"י שמות ט"ו אשתא

אשר בידו ראשך בידו קאי על הקצה פי' הקצה אשר בידו החיינו ראש המטה, ואמר המעם דאין דרך לאכול בקצה סוף המטה כאשר שהוא נטאם בעפר וטיט ודפח"ח וזהו כונת המתרגם בב' המקומות האלו שבב' נאמר אשר בידו ומש"כ שתרגם המלה חוץ ממשמעותה אינו כי לשון קצה נופל על תחלת הדבר ועל סופו)

סלעם (ושתי ולעו תרגם וינתן וישתון ויסתלעמון)

סלף וכל לשנא סלוף בספר משלי מתורגם בלשון טלטול בר מן וסלף בה שבר ברוח מתורגם ודאכיל מן פירוהי נשבע וזהו דבר תימא בעיני כי אין בו מלה מהעברי (אולי כי פי' שבר מלשון כי יש שבר במצורים, שבר רעבון בתיכמ, אבל כונתו בסלף ל"י וכן ברוח לכן נראה שהיה למתרגם נוסחאות אחרות כאשר ראינו בהרבה מקומות במשלי)

1 עבר ויש עברי ועברים מתורגמים בלשון יהודאין, ויש מתורגמים בר ישראל (בבכורי העתים דפוס ויין שנת תק"ץ חתר למצא מעם על השנוים ועלה בידו חרם, והעיקר כי דעת המתרגם כי ישראל נקראו יהודה מברכת אבינו הוקן וכת"י על יהודה אתה יודוך לכן כל מקום שנוכר עברים על ישראל קודם ברכת הוקן תרגם עבראה ולאחר ברכת הוקן תרגם יהודאי, ורק על כי תקנה עבר עברי ועל כי ימכר לך אחיך העברי תרגם בר ישראל למעט גר שאינו נמכר בעבד עברי כמש"כ ט"י פי"א מהלכות עבדים הלכה ב')

5 עבר (צמרת הארו (יחוקאל י"ד) ת"י עוברתא דארוז רמא)

5 ערה ויתעצב אל לבו תרגום ירו' ואמר

אשתא צלהבא על ארעא וכן תרגום ולשונם תהלך בארץ (תלים ע"ג) וכן בתלים קי"ט סמר מפתך בשרי וכן תסמר שערת בשרי ועיין בערוך ערך פי)

1 צם ועשתה את צפרניה תרגום ירושלמי ותצמי ית טופרנהא בעל הערוך הביאו ולא פי' (שגה כי הערוך קורא לתרגום המיוחס ליונתן ירושלמי וכן הוא באמת כמו שהעירו בעל מוסף הערוך ורמ"ד בהקדמה לנתיבות השלום)

1 צם ובתרגום ירושלמי הנדפס לא מצאתיו (אבל אנכי מצאתי בירושלמי פי' אלו מגלחין סוף הלכה ה' הוי יתיב ומצמי טפרוהי ופי' הק"ע נוטל את צפרניו והוא נכון וא"כ תרגום זה כר"א ס"ל פי' החולץ דתקוץ)

1 קרם ונראה לי שהוא בהפוך האותיות קסר (עיין חולין דף קל"ט והיה קרא קירי קירי פירש"י אדון ע"ש וכן בעירובין דף נ"ג וי"ל שבכנוי נפל הם' ועי' בערוך ערך כר ובמוסף הערוך שם וכן בערוך קר)

רכן איך נפלת איכדין אתרכונתא (ועי' שד רשעים יגורם (משלי כ"א ז') רכונא דרשיעי וכן תרגם כ"ד ב' וכן אל תשדד רבצי (כ"ד ט"ו) ולא תרכין בית משריה)

שחת (טמן עצל ידו בצלחת (משלי י"ט כ"ד) תרגום עטלא דמטשיה ידיה (בשחתיה)

1 שלח (וכן מן גו יגורשו (איוב ל') מן שלחיה מתרכין)

שעבו גידי פחדיו ישורגו, גבריה דשעבוהוי משבשין לשון גורל (הוא פי' של משבשין אבל שעבוהוי הם הכיצים ועי' ת"י פ' וישב ל"ט א' ויבישו שעבווי ואסתרם ודע דבתרגום שלנו לא נמצא כן, והיה לפני המחבר תרגום אחר של איוב. שו"ד בערוך ערך שעבו שגרס גובריה ושעבוהוי משבשין ולפ"ז גובריה הוא התרגום של גידי ונקרא כן האבר עי' ערך בעל)

תמוא את ציים ית תמוון (ויש ספרים גורסין תמוון עי' רד"ק יחזקאל ח' י"ד) תרגם שיגיון לדוד תורגמנא באודייתא (בספרים שלנו דאודייתא)

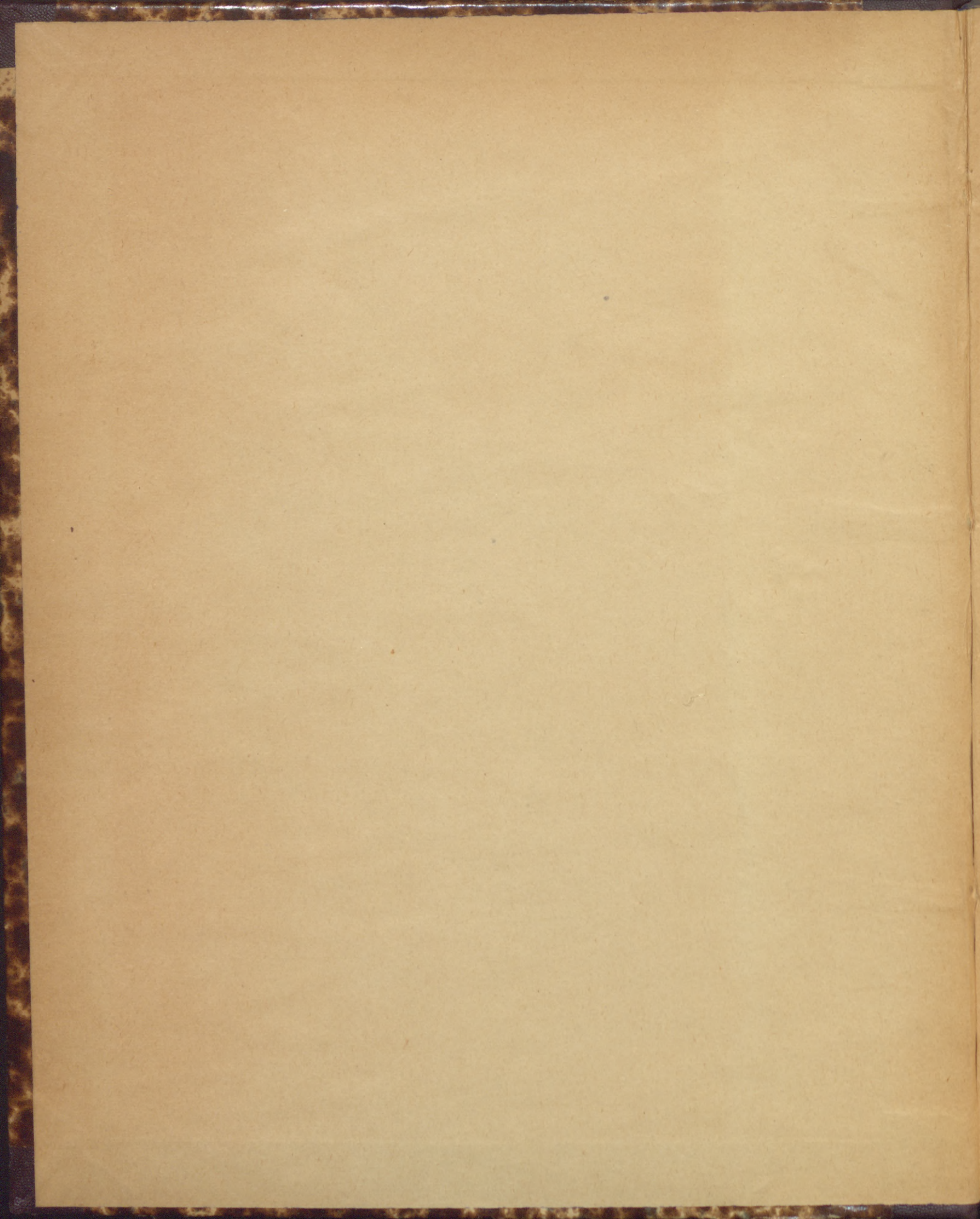
וכי"מ אח"כ בהקדמתו לספר הזה שחסרה כאן. ונלאתי להעתיקה. (פי' בהעקועמפלאר שלו שכמה דפים חסרים שם השליטם בכת"י)

ודע כי לשון התלמוד בבלי הוא ארמית שבו היו מספרים בכבל אבל לשון התלמוד ירושלמי הוא סורסי שהיו מספרים בו בארץ ישראל והוא תרגום ירושלמי.

ודע שלהמתורגמן היו נוסחאות אחרות בתרגום איוב עיין ערך שעבו.

דע כי אונקלוס ויונתן בן עוזיאל המה תרגמו אונקלוס התורה ויב"ע נביאים ארמית, אבל תרגום של כתובים שלא נודע מי תרגמו וכן תרגום יונתן ותרגום ירושלמי על התורה הם בלשון סורסי שהיו מדברים בו דורות האחרונים בא"י, עי' ב"ק דף פ"ב ע"ב ותוס' שם ד"ה לשון סורסי ע"ש שנא' שעכ"פ הבי' לשונות משתנות, וזה המחבר עירב לשון סורסי בלשון ארמי, ולכן כתב הרבה פעמים דברים ואמר עליהם אונקלוס תרגם כן וירי' תרגם כן ע"ש

B

106.

A. FULD.

בית

אברהם
